1562

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
7 I
42

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
53-D-8

53.A.13

Coll. Rom. Soc. Jesu cat. inscr. ex bib. ...

IOANNIS

GARETII LOVANIENSIS DE VERA PRAESENTIA CORPORIS CHRISTI IN SACRAMENTO EVCHARIſtiæ, Claſſes.ix.contra Sacramẽtariam peſtem ex omnibus fere Eccleſiaſticis auctoribus ſummo ſtudio collectæ.

Adiecta eſt ad calcem decima Claſſis, Chriſtum ſuæ Eccleſiæ perpetuò adeſſe, eámque in fide nec erraſſe, nec errare poſſe oſtendens.

Harum Catalogum ad finem reiecimus.

Acceſſit preterea ſacrificij Miſſæ & ceremoniarum eius per eundem auctorem ex Sanctiſſ. patribus aſſertio.

AD GALATHAS I.

Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit.

Biblioth. Secr. Coll. Rom. Soc. Jesu

PARISIIS,
Apud Gulielmum Iulianum ſub ſigno Amicitiæ, ad Gymnaſium Cameracenſe.
1562.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

REVERENDO, AC RELIGIOSO IN CHRISTO PATRI, D. D. IOANNI Snickio, Præpoſito inſignis monaſterij S. Martini apud Hyperas, Ioannes Garetius ordinis S. Auguſtini Canonicus apud Martinianos Louanij, & à confeſsione monialibus in Miſhaga prope Antuerpiam. S. D.

SEMPER in ea fui ſententia, R. P. vt mihi perſuaſerim nunquam Deum, qui clemens, ac miſericors eſt, paſſurum quenquam pertinaciter circa fidem Euchariſtiæ errare, niſi prorſus aut ob manifeſta, magnáque peccata, aut occulto Dei iudicio, ita ſit occæcatus, atque eius gratia destitutus, vt videns non videat, aut videre etiam non velit. Et quò penitius inſpicio argumenta, rationes, libros, conatus, & fraudes horum, qui vel impium hunc errorem orbi primum prodiderunt, vel ſepultum nunc denuò in lucem reuocarunt, eò magis in ſententia confirmor. Siquidem nullus fidei noſtræ articulus nihil eorum quæ prætereà à nobis credenda ſunt, tam longo tempore ab omni hæreticorum oppugnatione perſtitit intactum, vt fides huius ſacramenti. Facile mihi eſſet oſtendere ſingulas fidei noſtræ partes; qui nam hæretici impugnarunt, niſi hæc omnia tam nota omnibus eſſent, vt fruſtra me hanc operam inſumere putarem. Quòd enim nulla ſit tam exigua fidei noſtræ particula, quæ non ſuos habuerit hoſtes, ex Philaſtrio Epiſcopo, Epiphanio, Auguſtino, atque Ioanne Damaſceno, qui hæreticorum catalogos ediderunt, nec non ex Hiſtoriis Eccleſiaſticis cognoſcere quiuis facile poteſt. Fides verò ſacramenti Eu-

chariſtiæ, videlicet quod verum corpus, & verus ſanguis Ieſu Chriſti realiter, & ſubſtantialiter in Euchariſtia contineatur, nullum ſenſit vnquam hoſtem vſque ad annum milleſimum quadrageſimum: ſed totos mille & quadraginta annos incontaminatam, atque inuiolatam Deus ſui ſacramenti fidem ab omni hæreticorum oppugnatione protexit. Tantus, & tam conſtans fuit fidei huius ſacramenti omnium conſenſus: vt ab Oriente in Occidentem, à Meridie ad Septentrionem vſque, repertus fuerit nullus, qui de vera præſentia corporis Chriſti in Euchariſtia vel dubitaſſe legatur, vſque ad annum octingenteſimum, ſed vno omnes ore, paríque conſenſu fidem hanc profeſſi ſunt. Denique tam certa hæc erat, vt Diuus Hilarius, contra Arrianos, & Epiphanius contra alios hæreticos, veritatem corporis Chriſti in Euchariſtia, tanquam maximam (vt vocant) & rem omnibus confeſſam, ſuorum argumentorum baſim ac fundamentum conſtituerint. Hilarius lib. octauo, de Trinitate, nullo Arrianos acriùs vrget argumento, Chriſtum non ſola concordia voluntatis (quod ipſi aſſerebant) ſed natura, vnum eſſe cum Patre, naturalitérque eſſe in Patre, quàm quod in nobis ipſe Chriſtus per naturæ ſuæ veritatem, ſit videlicet per veram corporis ſui ſumptionem in Euchariſtia. Quo etiam loco, affirmat de veritate corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia, non eſſe relictum ambigendi locum. Epiphanius verò libro Ancoratus volens hæreticos quoſdam vrgere, æquum eſſe vt credant homines ad imaginem & ſimilitudinem Dei factos, propter auctoritatem verborum ſacræ ſcripturæ id aſſerentis, licet illam in ſe imaginem deprehendere non queant: hanc fidem Euchariſtiæ tanquam omnibus confeſſam pro argumento & ſimilitudine profert. Neque fides hæc indubitata

dubitata apud ſolos Catholicos erat, verum & apud multos hæreticos, vt de Marco impoſtore, & hæretico, cum quo Irenæus luctatur, legimus, qui vinum calici infuſum magicis precationibus, in ſpeciem ſanguinis immutabat. Nouatus quoque corpus Domini in Euchariſtia agnoſcebat. Meſſaliani etiam licet Euchariſtiam nec prodeſſe, nec obeſſe ſumenti affirmarent, tamen verum Chriſti corpus in ea contineri nuſquam legimus negaſſe. Arrianos & Euchariſtia vſos, & ſacra feciſſe, certum eſt. Neſtorius tametſi Deitatem ab humana natura impiè diſiungeret, nos tamen in Euchariſtia veram chriſti carnem ſumere clarè affirmat. Denique hi omnes, & plerique alij, licet non tenuerint ſynceram verámque fidem, & varios errores tuerentur, tamen in hoc cum Eccleſia conſenſerunt, verum corpus, & carnem Chriſti, in Euchariſtia eſſe. Poſtremo, non Chriſtianis ſolum, non etiam hæreticis hæc fides nota erat, verùm & Ethnicis, Gentilibúſque. Intellexerant hi Chriſtianos Chriſti carnem edere, ac ſanguinem bibere, & cùm myſterium iſtud quonam pacto id fieret non intelligerent, putabant illos more Antropophagorum humana carne veſci, ideóque tanquam abominandos, & generi humano infeſtos hoſtes eos deteſtabantur, incredibilíque odio, & ſæuitia contra illos exardeſcebant. Legimus apud Euſebium lib. 5. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite 1. & 4. ſanctos Martyres, Lugduni, de hoc obiecto illis crimine palam ſe purgaſſe: nam ſanctus Attalus cùm eſſet ſellæ ferreæ cādenti nudo corpore impoſitus, & nidor ambuſtæ ſuæ carnis ad circunſtantis populi nares deferretur, illóſque cerneret non ingratè id ferre, clara voce ad Ethnicos in hæc verba prorupit. Vos (inquit) nobis Chriſtianis quod humana clam carne veſcamur obiicitis, & tanquam graue ſcelus

deteſtamini, erratis, plane erratis, hoc eſt veſci carne humana, quod vos nunc perpetratis, nidorem videlicet aduſti corporis mei, naribus non illibenter haurire. Similiter & Tertullianus conqueritur Chriſtianos de infanticidio accuſari. Suſpicabantur Ethnici infantes à Chriſtianis necari, & in myſteriis illorum, abſumi. Vt ergo Chriſtianos hac inuidia liberaret, & tam grauem calumniam Sanctus Martyr Iuſtinus ab illis depelleret, coactus eſt apologia ſua ſecunda, Antonino Pio totum Euchariſtiæ myſterium aperire, rémque omnem palàm facere, ac Imperatori nihil cruenti, nihil ſceleris, Chriſtianorum myſteriis ineſſe, demonſtrare. Nullus veterum, quid Euchariſtia in ſe contineat, & quomodo conficiatur, tam clare deſcribit vt hic Iuſtinus. Cæteri enim ferè omnes cum tectè, & periphraſi quadam vtentes, de Euchariſtia ſemper loquantur (ſiquidem margaritæ non ſunt porcis dandæ nec fidei myſteria incredulis & indignis aperienda) hic tamen Iuſtinus aperte, omne myſterium Imperatori Ethnico reuelauit coactus ſcilicet, ob grauem, qua onerabantur Chriſtiani, de eſu humanæ carnis, calumniam. Auerrois ſimiliter & ipſe Ethnicus, imo potius, vt quibuſdam videtur, blaſphemus in Chriſtum, fatuos vocat Cqriſtianos, quod Deum ſuũ crederent ſeſe comedere. Durauit itaque hæc fides tam integra, apud omnes, non Chriſtianos modo, verum & hæreticos, & Ethnicos, vt ne dubitaſſe leuiter quenquam aliquando legamus, vſque circa annum Domini. 830. Quo tempore cœperunt homines quidam, curioſi magis, quàm impii dubitare leuiter, deinde in queſtionem vocare, quale nam corpus in Euchariſtia haberemus, verum ne & ſubſtantiale Chriſti corpus, an ſymbolum quoddam corporis, ſiue potiùs vim quandam atque energiam corporis,

datumque

datumque negotium à Carolo rege fuit Bertramo cuidam presbytero, qui vir doctus, & alicuius iudicij eo tempore credebatur, vt quæſtionem iſtam terminaret & libro edito explicaret, quale corpus in Euchariſtia contineretur: verum is tam infeliciter rem iſtam tractauit, & tam perplexe ſententiam ſuam protulit, vt vix quid ſenſerit intelligi poſſit. Sic verſat & reuerſat, ſic intricat omnia, nunc in hanc, nunc in illam ſententiam inclinans, vt merito primus ſit, qui de Euchariſtia non recte ſenſiſſe, opinionem de ſe dederit. Nec vana illorum eſt opinio, qui hunc Bertramum illum eſſe putant, quem Paſchaſius grauiter notat, contraque quem librum ſuum (de vero corpore Chriſti in Euchariſtia) ſcripſit. Nullus tamen ante Berengarium (de quo paulo pòſt dicturi ſumus) palàm, vel publicè non eſſe realiter corpus Chriſti in Euchariſtia profiteri auſus eſt, muſſitabant tantum quidam, & inter domeſticos parietes quæſtionem ventilabant, quod ex Paſchaſio Corbeienſi cuiuis perſpicuum eſſe poteſt. Exponens enim Caput. 26. Matthæi, inſectatur quoſdam ſuæ ætatis, qui interpretantes hæc Chriſti verba, Hoc eſt corpus meum, extenuantes hoc verbum corpus, aiebant (vt ille refert) non eſſe veram Chriſti carnem, quam nunc in ſacramento habet eccleſia Chriſti, neque verum eius ſanguinem, fingentes virtutem eſſe quãdam carnis & ſanguinis Chriſti, non veram carnem & ſanguinem: figuram eſſe, non veritatem, non in re veritatem eſſe carnis Chriſti, ſed in ſacramento virtutem quandam carnis & ſanguinis eſſe, quos ex ipſius Chriſti verbis ſolide conuincit. Hæc non publice (vt dixi) profitebantur, nec defendebant, ſed tacite muſſitabant, eràntque præludia quædam Berengarianæ impietatis. Mille ergo & quadraginta integros annos veritatem corporis & ſangui-

nis Filij ſui ab hæreticorum oppugnatione Deus ſeruauit immunem, cùm interim nec minima fidei noſtræ fuerit particula, quæ non impreſſionem aliquam ab hæreticis paſſa ſit. Tandem iam emerſit circa annum Domini 1040. *Turonenſis quidam Berengarius, Andegauenſis eccleſiæ Diaconus, homo nullius eruditionis, gloriæ tamen auidus, & magni ſupercilij, qui ægreferens ſe nullius eſſe exiſtimationis, & alios ob eruditionem ſibi præferri, ſcelere, quia virtute nequibat, nomen ſibi & famam comparare decreuit, idque non callidè minus, quàm impie. Collectis enim nonnullis frigidis ratiunculis, adhibitis etiam (vt Guitmundus ſcribit) paucis male intellectis à ſe ſacræ ſcripturæ locis per egenos ſcholaſticos, quos ob ſuppeditatum à ſe victum, ſibi habebat obſtrictos, quoſque per blandos ſermones antè corruperat, & per omnes iam Gallias ſparſerat, per hos tales ſuo errore imbutos, exitiale iſtud virus expuere cœpit, ſacramentum Eucharistiæ non eſſe vere & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem Chriſti, ſed ſola voce ſic appellari, cùm tantum figura ſit & vmbra, ſigno repræſentans corpus & ſanguinem Chriſti. Agnoſcis (opinor.) R. P. antiqui huius ſerpentis ſibilum, in noſtri temporis hæreticorum ore, denuò reſonare. Iſte itaque primus fuit, qui contra realem præſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia bellum mouit, ac claſſicum cecinit, homo inde ctus, ſuperbus, gloriæ appetens, ac faſtu intollerabili tumens. Hunc talem habent Zvvingliani, Oecolampadiani, Caluiniſtæ & reliqua ſacramentariorum ſentina ſuæ perfidiæ ducem anteſignanum. Qui cùm mirabilia quæ Deus in hoc ſacramento ſupra captum noſtrum operatur, humanis conaretur rationibus metiri, ingenij ſui inbecillitate aſſequi, neque conſilium ſapientis ſequi, qui nos à Dei operibus*

ribus temere excutiendis auocat dicens: Altiora te, ne quæſieris, & fortiora te, ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non enim eſt tibi neceſſarium ea, quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis. Et rurſus: In pluribus operibus eius non eris curioſus. Plurima enim ſupra ſenſum hominum, oſtenſa ſunt tibi. Multos enim ſupplantauit ſuſpitio illorum, & in vanitate detinuit ſenſus eorum. Quia (inquam) ingenium ſuum, omnipotentiæ Dei humiliter ſubdere noluit, ſed inflatus ſenſu carnis ſuæ, opinabatur in Eucharistia, præter figuram nudam aut vertutem quandam corporis & ſanguinis Chriſti eſſe nihil, quandoquidem quomodo id fieri poſſet, nullis humanis poterat rationibus comprehendere, meritò traditus eſt in reprobum ſenſum, & qui ſcrutator curioſus eſſe voluit maieſtatis Dei, oppreſſus planè eſt gloria. Siquidem auditores humiles & obſequentes voluit habere nos Deus ſuæ voluntatis, non tumidos & curioſos diſquiſitiores ſuæ potentiæ. Videant iam qui Berengarij iſtius, veterem & ſepultum errorem, impie denuo aut renouant, aut etiam ſequuntur, è qua radice peſſimus hic error primum ſuccreuerit, & omnibus diligenter expenſis, non etiam in ſeipſis aliam reperturi ſunt cauſſam (vt vt alias prætendant) quæ & ipſos in miſerandam Berengarij cæcitatem coniecit, quàm quòd humanis ſenſibus, humano ingenio, & ratione plus æquo innitentes, videatur ipſis, vel abſurdum vel impoſsibile, vt Chriſti ſubſtantiale corpus realiter contineatur in ſacramento Euchariſtiæ. Meminiſſe hi debet omnia in Dei poſita eſſe voluntate, nec quicquam eſſe quod illi reſiſtere poſsit. Omnia (inquit Propheta) quæcunque voluit

Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis. Et alius Propheta, Qui facis magna & inſcrutabilia. Porrò cum peſtilens hic error ſerpere cœpiſſet, ſtatim Romanus pontifex Leo, vt principiis obſtaret & hæreſim in ipſa herba opprimeret, concilium Romæ indixit, in quo literæ quædam ipſius Berengarii, quibus peſtem iſtam profitebatur, recitatæ ſunt. Diſcuſſa itaque diligenter re tota, promulgata eſt in Berengarium, & eius hæreſim damnationis ſententia. Et quia Berengarius ipſe ſperabatur propediem affuturus, Vercellenſe eſt eodem anno indictum concilium, ad quod ipſe quidem non venit: duo tamen clerici, qui ſe eius legatos dixere, præſto fuere, qui cùm Berengarium defendere, & eius errorem tueri vellent, primo ſtatim congreſſu conuicti ſunt. Itaque poſt exactiſſimam de veritate corporis & ſanguinis Domini in Eucharistia, diſquiſitionem, Berengarium, & omnes eius in hac hæreſi fautores perpetuo anathemate (niſi reſipiſcerent) damnarunt. Mortuo verò Leone, cùm nec ſopitum prorſus eſſet iſtud malum, Victor papa, apud Turonem concilium congregari iuſſit, cui & Hildebrandus Archidiaconus, Legatus præſedit. Concilio huic ſe ſiſtere Berengarius eſt coactus. Cùmque illi libera à concilio poteſtas eſſet facta ſuum errorem defendendi ſi poſſet, & impietatem ſuam tueri ſe non poſſe videret, ſiue vere, ſiue fictè, meliorem ſententiam ſequutus, hæreſim ſuam (dato propriæ manus chirographo) abiurauit. Non diu tamen in recta perſtitit fide, mortuo enim Victore pontifice, denuo priſtinam impietatem ſuam paſſim diſſeminare cœpit. Quapropter accitis Romam ex vniuerſo ferè orbe viris doctis, Nicolaus 2. concilium celebrauit, cui & Berengarius interfuit: qui cum ſua mendacia, ſuos errores, ſuam peſtem,

ſtem, ipſa veritate conuinci cerneret, libellos quos ſcripſerat, in præſentia Nicolai pontificis, coram tota Synodo, propria manu concremauit, deinde errorem ſuum ipſe anathemate iugulauit: poſtremò Nicolaum pontificem, vniuerſúmque concilium ſubmiſſe orauit, vt fidem de Euchariſtia rectam ſcripto ſibi traderent, quam & publice profiteri velle ſe dixit, quod & factum eſt. Tradita namque eſt illi à ſacro Concilio, confeſsionis rectæ fidei formula, quam præſtito identidem iuramento, non diu ſeruaturus, publicè eſt profeſſus. A morte verò Nicolai pontificis tertio Berengarius in eundem ſuum errorem recidit, quapropter denuo Romam accerſitus eſt. Contigit id anno ab incarnatione Chriſti 1079. menſe Februario, pontificatus Gregorij 7. anno ſexto. Conuenit itaque tam ex finitimis, quàm longinquis diuerſis prouinciis, Epiſcoporum ac doctorum virorum maxima multitudo. Duobus igitur diebus ſummo ſtudio inter partes cauſſa ventilata eſt. Tertio demum die non potuit veritatis pondus ferre factio Berengarij. Nempe Spiritus ſancti ignis (vt ille ſcripſit) emolumenta palearum conſumens, & fulgore ſuo falſam lucem diuerberando obtenebrans, noctis caliginem vertit in lucem. Denique Berengarius huius erroris repertor ac dogmatiſtes, poſtquam longo tempore hanc hæreſim profeſſus fuiſſet, ſe erraſſe coram Concilio confeſſus, & veniam conſequutus, iterum polinodiam cecinit. Permanſerit ne poſt hanc recantationem in recta fide nec ne, non ſatis mihi conſtat: vnum ſatis noui, tanta videlicet execratione, omnes illius temporis ſanctos viros, Berengarium & eius ſacramentariam hæreſim deteſtatos, vt ſanctiſsimus Carnotenſium Epiſcopus Fulbertus, ne aſpectum quidem Berengarij ferre potuerit. Nam cum iam eſſet animam Deo

redditurus, & tanta ad decumbentem religioſorum virorum confluxiſſet multitudo, vt ædes vix caperent, & ille inter aſsiſtẽtes procul vidiſſet Berẽgarium, niſu quo potuit, procul expelli iuſſit, conteſtans immanem dæmonem propè eum conſiſtere, qui manu blandiente, ſuauique anhelitu, ad Berengarium ſequendum multos alliceret. At verò non ſoli Romani Pontifices in hac peſte opprimenda ſtrenuam nauarunt operam, verùm & docti omnes illius æui mille librorum telis hanc beſtiam confoderunt, quorum quidam etiam num leguntur, nonnulli adhuc latent. Oppugnarunt Berengarium fortiter in primis Lancfrancus Epiſcopus Canthuarienſis, Guitmundus Epiſcopus Auerſanus, Sanctus Ancelmus Epiſcopus item Canthuarienſis, Sanctus Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis, Hugo Epiſcopus Lingonenſis, Adelmanus Epiſcopus Brixinenſis, Sanctus Vvolphelmus Abbas, Guido Abbas, Algerus Cluniacenſis, & alij nonnulli. Hi omnes ferè viuo adhuc Berengario eius errorem confutarunt, & multis ad eum datis literis, quàm grauiter erraret, fraternè illi demonſtrarunt, orantes vt ad veram & catholicam fidem vel poſtliminio rediret. Vides itaque nunc R. P. errorem illum cum ſuo auctore in ipſa (quod aiunt) adhuc herba, à tot ſanctis & doctis viris expugnatum & confutatum, à tot Conciliis & vniuerſa Eccleſia, à ſuo ipſius poſtremo auctore reiectum ac tanquam impiam hæreſim anathemate confoſſum. Nullus præterea poſt Berengarium extitit, qui veram & realem corporis Chriſti in Euchariſtia præſentiam negare auſus fuit, quin illico pro impio & pernicioſo hæretico ab vniuerſa Eccleſia habitus ſit. Porrò Zvvinglium, Oecolampadium, Caluinum, Stancharum, & reliquos Berengarij ſectatores probè noſſe, nullum extare veterum alicuius momenti,

qui

qui non clarè fateatur nos verum Chriſti corpus in Eucha-riſtia habere, nullum extitiſſe vnquam negare id conan-tem, quin ſtatim hæreticus iudicatus ſit. Hoc ſatis arguit, quòd nullus ſit libellus alicuius veteris ſcriptoris, tam exi-guus, cuius non omnes angulos, pernicioſa diligentia per-luſtrarint ac excuſſerint, venantes ſi vel ſyllabam vnam reperire poſſent, quæ vel in ſpeciem pro ſua ipſorum hæreſi facere videatur. Si quid ambiguè, ſi quid obſcure, de præſentia corporis Chriſti in Eucharíſtia, dictum repe-riunt, ſtatim id, diſſimulatis interim tot clariſsimis a-pud eundem auctorem locis, pro ſua hæreſi ſtabilienda ad-ducunt, impudenter admodum mentientes, auctorem il-lum, ſuarum eſſe partium. Neque hoc ſolùm ſine vlla fron-te committunt, verùm & furtim quædam verba ab aucto-ribus decerpta, ad veritatem conuellendam, per frau-dem proferunt, mali & nequam homines, fide mala, & do-lis catholicam Sacramenti fidem adoriuntur, ſyncerum nihil afferentes, omnia corrumpunt. Et veteres ſanctos Au-ctores producentes, proferunt eos, non ſuis, ſed alienis verbis loquentes, & ſi quæ ſint eorum, ita loco motis, & nonnun-quàm etiam expunctis, vt ſententiam efficiant ab aucto-rum mentibus alienam, atque ita obtorto collo, reclamantes, ad ſuos errores confirmandos, ſacrilegè pertrahunt. Muti-lant ſententias, præcidunt præcedentia, reſecant quæ ſequun tur, vnde mens auctoris deprehendi poſſet, expungunt in-terdum verbum aliquod, vnde tota ſententia dependet, quæ cohærere deberent diſiungunt, perperam diſtingunt, ſtudio-ſe Græca malè vertunt, aut etiam corrumpunt. Et tales impoſtores (ſi Diis placet) tam mala, imò nulla fide, ſe fi-dem nobis inſtaurare, inaniter iactitãt, quaſi veritas men-daciorum ope egeret. Huiuſmodi fraudibus impetitur

nunc veritas, quæ cùm à multis frequenter ſint dete-ctæ, argumento eſſe debent veritatis amplectendæ aui-do lumen veritatis, ipſis hoſtibus veritatis in iis locis aſ-fulſiſſe, cuius lumen vt obſfuſcarent operam omnem ad-hibendam decreuerunt. Si quis mihi hæc dicenti non cre-dit, legat Confutationes cauillorum Stephani Vvinto-nienſis Epiſcopi, & ibi oculis ſuis videbit eorum frau-des, peruerſiones, & corruptelas, quibus ſanctos Patres tractant. Legat item libros Ioannis Roffenſis Epiſcopi contra Oecolampadium, in quibus, veriſſima me ſcribere reperiet. Oecolampadius ſiquidem iſte pro ludo habuit, ad ſuam impietatem quoquo modo corroborandam, ve-teres auctores corrumpere, mutilare, germana expun-gere, ſua aſſuere, intexere, & reclamantes, apertéque ſuæ hæreſi repugnantes, pro ſe ſtare, audacter confingere. Senſit fraudes illius Concilium Nicenum, ſenſit & Ephe-ſinum, ſimiliter & Athanaſius cum Cyrillo, nec non & Theophilactus cum pleriſque aliis. Tanta eſt eius impu-dentia, vt nihil ſit, mea ſententia, quod hominem corda-tum plus poſſet abſterrere à ſacramentaria peſte, quàm lectio illorum librorum, quos ad ſui erroris patroci-nium conſcripſit Oecolampadius, vbi viderit quibus ſtrophis, fucis, & impoſturis negotium ſuum agat, tan-quam omnes habuiſſet pro fungis & ſtipitibus, vt qui nun-quam eſſent veteres auctores conſulturi, & deprehenſuri illius peſsimam fidem. Ego ſanè plerunque admirans dubi-taui, fuerit ne Oecolampadius tam cæcus & mente captus, vt non viderit illos ſibi fortiter reclamare, illiusque impie-tatem apertè damnare, quos ſibi aſſentiri fingit: an tam ma-lus & peruerſus, vt modò ſua tueretur, penſi nihil habuerit quidnã diceret. Et ex vno (iuxta prouerbium) diſce omnes.

Ne verò ſoli ſacramentarij huiuſmodi impoſturis credantur ſuam perfidiam tueri, & non etiam Lutherani, en tibi ex quinto quod hactenus ſub ſcamno delituit Euangelio, alterum non minus perfidum, Hiobum profero Gaſtium. Hic nactus exemplar vetus, Paſchaſij Corbeienſis de veritate corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia, illud typis excudi Haganoæ curauit. Sed qua putas fide? Tali reuera, quale eſt illorum Euangelium, hoc eſt peſſima, imò ſumma perfidia. Nam homo ille ſuauis tam miſeris modis habuit ſuum Paſchaſium, vt nullus auctor vnquam magis mutilus ac contaminatus prodierit. Integra capita è medio libro excidit, abiecit, calcem libro ademit, eraſit, expũxit quicquid illi non arridebat, abſurdiſſimis annotationibus margines conſpurcauit, vbicunque Paſchaſius eo libro mentionem ſacri Chriſmatis facit, hoc ille eraſit, pro ſacerdote miniſtrum vbique repoſuit, pro altari menſam ſubſtituit. Nec mirum, nam Gaſtius iuxta ſuum nomen, mẽſa magis quàm altari delectatur. Vocabulum ſacrificij, quo auctor frequenter vtitur, per alienam interpretationem in contrarium ſenſum detorſit. Si quis ſummam Euangelici huius hominis perfidiam & furta noſſe cupit, legat Mamerani præfationem, quam ille Paſchaſio Coloniæ edito præfixit. Ego nactus ſum tria vetuſta manu ſcripta Paſchaſij exemplaria, quæ contuli cum Haganoenſi editione, vnde agnoui Mameranum veriſſima Hiobo Gaſtio impingere. Sed quid quæſo aliud expectandum eſt ab hominibus, quos propria excæcauit malitia, qui veritatem Dei in mendacio detinentes, traditi ſunt in reprobum ſenſum, quique veritatem videre nolentes, prodentes ſcientéſque illam oppugnãt? Et exigunt à nobis tenebricoſi iſti pauciſſimi illi & ſuo ſcelere clari, vel infames potius, Zvvinglius, Oecolãpadius,

Caluinus, Vadianus, & reliqui, qui Berengarium, & VViclephum ſequuntur, vt ſpretis Apoſtolis ipſis, ſpretis tot ſanctis Martyribus, tam multis eruditis viris, qui & effuſo ſanguine, & editis ſtupendis miraculis, vera ſe Spiritus ſancti organa declararunt, vt contemptis his omnibus, & fide ipſis abrogata, credamus hominibus ſacrilegis, votifragis, ſeditioſis, atque ſanguinolentis tyrannis, quales ſeſe orbi toto re ipſa declararunt. Errorem enim ſuum tueri eos, non quòd rectè ſentire ſe credant, ſed vt odium ſuum in Romanum Pontificem expleant; vel Lutherus infeſtiſſimus nominis pontificij hoſtis abunde teſtatur. Scribit ille epiſtola de Anabaptiſmo ad duos plebanos hunc in modum. Audio & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint: quemadmodum & ſacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt, in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profecto friuolum eſt hoc fundamentum, ſuper quod nihil boni edificaturi ſunt. Potuit vere Lutherus hoc dicere, quia iſtius rei à propria conſcientia experimentum cœperat. Narrat enim epiſtola ad Argentinenſes, ſe grauibus curis anxium, multum ſudaſſe, vt in Euchariſtia præter panem & vinum, eſſe nihil; ſibi perſuaderet, idque non quia veritatem promouere cuperet, ſed; perſpiciebam, inquit, hac re Papatui cumprimis me valde incommodare poſſe. Vide, quàm falſo, aſſerendæ veritatis & gloriæ Chriſti titulum, ſuis corruptis affectibus, fictè obtendant. Satis hinc cuique perſpicuum eſſe poteſt, non poſſe quenquã hæc omnia ſcientẽ, pertinaciter ſectæ huic adhærere, niſi ſit à gratia Dei deſtitutus, et ipſius miſericordia pror

ſus

ſus indignus. Et quoniam abominandus iſte error latius quotidie ſerpit, & altius radices in multorum animis agit, multi varia huic malo remedia adhibere conati ſunt: inter quæ illud pleriſque vtiliſſimum viſum eſt, demonſtrare hodiernam Sacramenti fidem, eam eſſe, quæ ab ipſis Apoſtolis ad hodiernum vſque diem, in vniuerſo orbe, per omnes temporum gradus, vera & germana habita ſit, vniuerſamque Eccleſiam ita & docuiſſe, & credidiſſe de Euchariſtia, vti nunc docet & credit. Nullum ego exiſtimo fortius poſſe in ſacramentarios produci argumentum. Quia ſi non eſt vera fides, quam ab Apoſtolis traditam videmus Eccleſiam ad hoc vſque tempus nihil variatam perpetuò tenuiſſe: ergo nullam vnquam habuit Eccleſia veram fidem, quod quàm abſurdum ſit vel cogitare nemo ignorat. Conati ſunt fidem hodiernam Euchariſtiæ, Apoſtolicam demonſtrare Theologi duo Pariſienſes, & in eam rem alter eorum 318. collegit auctores, quos in ordinem digeſtos ſub titulo Magni vel vniuerſalis Concilij in lucem emiſit. Cúmque libellum diligenter perlegerem, comperi illum auctoritates quorundam patrum, ex Decretis, vbi corruptiſſimè citantur, & non ex ipſis fontibus, in ſuum libellum tranſcripſiſſe: ad hæc vnum eundémque auctorem in duos aut tres diſtractum: prætereà ſeculis aliquot in temporum computatione erraſſe, tum & canones aliquot Conciliorum, non ipſis, quorum ſunt, Conciliis, ſed vni alicui Epiſcoporum, qui illic interfuiſſe legatur aſſcripſiſſe, cùm vtique plus auctoritatis & ponderis ſententiam illam habituram nemo dubitet, ſi communis ſit alicuius totius Concilij, quàm priuati alicuius Epiſcopi. Hæc cùm vidiſſem, tentare & ipſe volui, quid hac in re præſtare poſſem. Vt verò ſibi ordo conſtaret, in Claſſes totum opus diſtribui, ne vi-

delicet carmina cum oratione ſoluta, néue fœminas viris, aut hæreticos & Iudæos, Catholicis miſcerem, haud ſecus, quàm indice, omnibus oſtendens, hodiernam fidem huius ſacramenti illam eſſe, quam Apoſtoli à Chriſto acceptam poſteris, & verbo & ſcripto, tradiderunt. Et quia omnium ſeculorum conſenſus & vnitas, quam hic oculis videndam exhibemus, certiſsima eſt, iuxta Pauli ſententiam, nota veræ fidei, & hi, qui præſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia nunc oppugnant, adeò inter ſe diſſentiant, vt Lutherus ſcripſerit ſe fœdiorem ſectam vidiſſe nunquam, quæ in ſui exordio plus quàm in decem ſectas ſit diſſecta. Sunt ſiquidem inter illos Significatiui, Tropiſtæ, Energici, Arrabonarij, Stanchariani, Suencfeldiani, & alia nominum portenta, qui omnes in propugnanda hac perfidia adeò ſunt diſcordes, vt vel hoc ſolo argumento, hac ſola nota cuius perſpicuum eſſe poſsit, illos à vera, rectáque fide procul errare. Obiecit hoc illis Lutherus, lib. 1. contra Zvvinglium, dicens. Iſtiuſmodi diſſenſionem & diuiſionem inter ipſos, non eſſe à Spiritu ſancto, ſed à ſathana, quod ſpiritus ille vertiginis contradicit ſibi ipſi, quare & liberè concludendum eſt, diabolum omnis diſſenſionis patrem, eſſe eorum doctorem, & cæt. Hæc itaque eorum in doctrina fidei inconſtantia & adeò pugna veriſsimum eſſe declarat quòd Diuus Hilarius lib. 7. de Trinitate ſcribit. Hæreticorum ſcilicet eſſe incerta omnia & vana, inuicem diffidere, non eadem de iiſdem dicere, cùm ſint vel duo, vel tres ſemetipſos arguere, de eiſdem verbis non conſentientes differentia dicere, in idem tamen blſphemiæ concurrere propoſitum. Poterit hinc facile videre quiſquis vel circa fidem ſacramenti errat, vel de ea dubitat, quàm miſere fallatur, & quòd in clariſsima luce prudens, ſciens nihil vide-

videat, aut videre etiam nolit. Videbit hic ex omni natione quæ ſub cœlo eſt teſtimonia, vno ore aſſerentia, verum Chriſti corpus ſubſtantialiter in Euchariſtia contineri. Et licet inter hos teſtes ſint, qui non Chriſti corpus, ſed vel ſancta myſteria, vel arcanum ſacrificium aut huiuſmodi nominibus vtantur, tamen cum eiuſdem fidei cum præcedentibus & ſubſequentibus fuerint ſatis declarant, quid his nominibus intellexerint. Si quis verò tam obſtinate in ſuo errore perſiſtat, vt vniuerſam Chriſti Eccleſiam audire nolit, talis, iuxta Chriſti mandatum, pro Ethnico & Publicano à nobis habendus eſt. Et vt veritas ex ore etiam inimicorum ſuorum demonſtretur, collegi & teſtimonia hæreticorum, & ſchiſmaticorum, denique & Iudæorum: qui, licet fidem Catholicam aut non rectam, aut nullam etiam habeant, tamen in hoc cum Eccleſia recte conſentiunt, quod Chriſti, ſiue Meſsiæ corpus in Euchariſtia eſſe confiteantur. Eant nunc ſacramentarij & negent ſeſe in reprobum ſenſum à Deo traditos, cum Chriſtum & vniuerſam Eccleſiam mendacem facere conentur. Et quia impij huius ſectæ homines vniuerſam Eccleſiam idololatriæ, & blaſphemiæ ream faciunt, eò quòd abominabili ſacrilegio, fruſtum panis pro Deo hactenus adorauit, adieci ad calcem, decimam Claſſem, quæ vtriuſque teſtamenti teſtimoniis clariſsimè oſtendit, Eccleſiam à vera fide nec erraſſe vnquam, nec errare poſſe quia Chriſtum habet ſibi aſsiſtentem, & Spiritum ſanctum doctorem perpetuum, qui docuit illam omnem veritatem, nec vnquam paſſurus eſt eam circa fidem errare, niſi velimus Chriſtum impoſtorem & mendacem dicere, qui Eccleſiam deceperit, neque pollicitis ſteterit. Licet ergo in toto iſto opere nihil meum ſit, excepta præfatione & annotationibus, tamen prudentia

tua, facile videbit abſque magno & labore & moleſtia non potuiſſe me tot volumina, tot codices, tot libellos voluere & reuoluere, ad muſæum noſtrum ferre & referre tot libros, tranſcribere omnes, inueſtigare & ſupputare tempora, conferre cum autographis. Fateor tamen quod in temporum ſupputatione non fuerim anxiè ſcrupuloſus, curaui tamen ne aliquot ſeculis errarem in aſsignanda ætate illorum auctorum, quorum tempora ex hiſtoriis & annalibus inueſtigari potuerint. Porrò quia prima elabandi ſacramentariis rima ſolet eſſe, cum auctoris alicuius teſtimonio vrgentur, negare illud opus eſſe eiuſdem auctoris cui inſcribitur, dicere nothum ac ſuppoſititium, & falſo auctori cuius nomen præfert inſcriptum, idcirco ex nullius auctoris ſuſpecto opere, vel de quo eruditi vnquam dubitarunt, teſtimonium vllum produximus, exceptis tamen epiſtolis quibuſdam decretalibus, inter quas nonnullas nothas & ſuppoſititias eſſe veris argumentis docere poſſem. In quo propoſito ad ſuperſtitionem pene ſcrupuloſus fui. Ob quam etiam rem decreueramus ex libris Beati Ambroſij de Sacramẽtis nullas ſuppetias petere, quia Oecolampadius illos Ambroſij eſſe negarat, niſi plane & Diui Auguſtini teſtimonio & veterum fere omnium, ac denique & Melanthonis aſſertione conſtaret Ambroſij germanos libros eſſe. Si quis ergo miretur cur inter certos, operibus Dionyſij Areopagitæ, quæ plerique nunc in quæſtionem vocant, & de quibus nonnulli vehementer ambigunt, locum dederim, is norit neque temere, neque ſine magna ratione me id feciſſe. Nam coæuum fuiſſe Dionyſium illum, qui de Hierachia Eccleſiaſtica ſcripſit, ipſis Apoſtolis, oſtendunt epiſtolæ ipſius ad Sanctum Ioannem Euangeliſtam, ad Titum Apoſtolum ſcriptæ, itémque liber Thimotheo

theo Apoſtolo inſcriptus, cùm & illarum epiſtolarum, & Hierarchiæ Eccleſiaſticæ vnus, idémque indubitatus ſit auctor, vt ipſe ſtylus & character aperte declarant. Quòd verò ſint fictitia, aut alicuius, qui ſeſe pro Areopagita Dionyſio venditare voluerit, credibile non eſt, cùm libris illis inſit tanta grauitas & maieſtas verborum, tanta etiam de rebus arcanis & cæleſtibus cognitio, vt ab impoſtore iſta ſcribi non poſſent. Habeo prætereà noſtræ opinionis tam Græcos quàm Latinos teſtes, qui Dionyſio Areopagitæ illos libros indubitatò aſſcribunt, qui ſub eius nomine leguntur. Ex Græcis habeo Michaelem Epiſcopum Hieroſolymitanum, qui nominatim eius libros recenſet: Sophronium eiuſdem Patriarcham Hieroſolymitanum: Sanctum Ioannem Damaſcenum: Andream Cretenſem, qui eum magnum angelum appellat, eíque nondum parem ait ſucceßiſſe, à quo & teſtes citantur Methodius, Athanaſius & Eugenius. Habeo & Ioannem Scythopolitanum, Maximum Anachoretam, Gregorium Pachymerem, Nicolaum Cabaſilam, generalem Synodum octauam. Ex Latinis habeo Sanctum Gregorium Romanum: Gregorium Turonenſem: Martinum .1. Martyrem, Agathonem, & Eugenium. Sunt qui & Tertulianum huius opinionis teſtem faciant. Hæc me mouerũt cur inter certos auctores, & Dionyſium collocauerim. Quia verò illi libri, qui hactenus diuerſis auctoribus attributi fuere, & iã ab eruditis ambigitur ſint ne illorum auctorum gnſſi nec ne, multos de veritate corporis Chriſti in Euchariſtia locos lectu dignos continent, & ego ſemel decreueram ſub nullius nomine quicquam in aciem producere, de cuius parente à doctis ſit dubitatum, ideo non inutile mihi viſum eſt, ſi illos in claſſem vnã ſeparatim reponerem, ne eos, de quibus ambigitur cum

certis miſcerem. Non quòd ego homo indoctus & nullius iudicij, tam arrogans ſim vt librorum cẽſorem agerem, & quid cuique adimendum ſit, pronunciem, ſed vt ſacramẽtariis hanc elabendi, vt dixi, feneſtram occluderem, ne perpetuò nobis obiiciant, nos ſine vllo delectu, quicquid alicuius auctoris titulum præfert, hoc tanquam indubitatam illius auctoris ſententiam contra ſe producere. Quæ in re ſcio à pleríſque noſtris peccatum inſigniter eſſe, & ideo non immeritò ab hæreticis irriſos. Et quia multos, qui ſine iudicio aliquo, quæcunque ſub alicuius auctoris nomine leguntur, illius mordicus eſſe aſſerunt, ſcio hanc ignotorum auctorum Claſſem grauiter offenſuram, idcirco de paucis mihi eſt reddenda ratio. In primis quod ad ſermones de Cardinalibus operibus Chriſti attinet, hoc ſatis conſtat, quod nec ſolus, nec primus nũ Cypriani eſſent, Eraſmus dubitauit, & quia iudicium ipſius multi ſequuntur & maximi apud eos eſt ponderis, ideo inter ignotos illos repoſuimus. Libellus de duplici Martyrio *tam certo non eſt Cypriani, vt multi non inepte ipſius Eraſmi, num Cypriani phraſim exprimere poſſet experientis, eſſe ſuſpicentur. Certe cuiuſcunque ſit recentioris alicuius eſt. Homilias illas Paſchales, è quibus quintam fere totam in iſtam Claſſem coëgimus, non poſſe eſſe Euſebij Emiſſeni, cui ante annos 500. in hunc vſque diem attributæ ſunt, ſatis arguit hæreſis Pelagiana, quam eadem homilia obiter attingit, quod ab Emiſſeno fieri non potuit, quippe qui ſpacio annorum 50. è vita migrarit antequam Pelagius apud Britannos virus ſuæ hæreſeos euomere cœpiſſet. Præterea manu ſcripti codices diuerſos præferunt auctores: ſunt enim qui habeant Euſebij Emiſſeni, ſunt qui Euſebij Cæſarienſis nomen: vidi & vetuſtum codicem, qui*

Cæſa-

Cæſarij Epiſcopi nomen in fronte gereret. Poſtremò ipſe ſtylus atque elocutio auctorem prorſus Latinum produnt, non Græcum: & ſi diuinare licet, arbitrantur quidam non craſſi iudicij, Euſebij eſſe Epiſcopi Mediolanenſis qui eleganti ſcribitur præditus fuiſſe ingenio. De cæteris libris in hac Claſſe repoſitis, non arbitror à me rationem poſcendam, cùm cuiuis liquidè conſtet, aut non eſſe eorum auctorum, ſub quorum nominibus leguntur, aut vehementer ſuſpectos. Per me ſanè nullus liber cuiquam auctori detrabitur: captioſis & moroſis hæretici hanc effugiendi feneſtram obſtruxi. De hæreticorum nunc Claſſe dicendum eſt. Repoſui inter hæreticos Euſtacium Sebaſtiæ Armeniorum Epiſcopum, de quo nulla eſt controuerſia, quin Macedonij impietatem amplexus ſit, & ideo optimo iure inter hæreticos cenſendus. Deinde & alias eius ſuperſtitiones & errores Concilium Grangrenſe damnauit. Verùm, quòd Regulas illas breuiores, quæ hactenus Baſilij magni fuiſſe creditæ ſunt, illi aſcripſerim, miraturos ſcio multos. Sed quia nihil cuique aſcribere ſemel ſtatui, de quo dubitatum vnquam fuiſſe mihi conſtat, & Nicephorus Caliſtus libr. nono, Eccleſiaſticæ ſuæ hiſtoriæ capite 16. ſimiliter ca. 29. lib. 3. ſcribit: Aſcetica Baſilij, inter quæ Regulæ iſtæ breuiores habentur, ipſi Euſtachio à plurimis olim tributa, ideo nos propoſiti noſtri tenaces, Regulas has, in iſtam ignotorum parentum fœturam reiecimus. Fruatur quiſque ſuo iudicio, ego tantùm quæ apud Nicephorum repperi, iudico. Si quis quærat, qua motus ratione commentarios in priorem Corinthiorum epiſtolam Diuo Hieronimo aſcriptos, Pelagio Hæreſiarchæ aſſeram, is norit Beatum Auguſtinum me habere huius meæ opinionis certiſſimum teſtem. Siquidem in libris de Peccatorum meri-

tis & remiſſione, ſcribit Pelagium commentarios ſuccinctos valdè, in aliquot Diui Pauli epiſtolas edidiſſe, in quibus verba Pauli corruptè interpretabatur, & quia loci ab Auguſtino notati in his commentariis reperiuntur, & hæreſi Pelagiana aſperſi ſint, non dubium eſt, quin Pelagii ſint, aut certè eius ſectatoris. Hoc etiam intelligendum eſt de reliquis, qui Beati Hieronymi genſiis commentariis adiecti ſunt. Reliqui, quos adducimus, hæretici, licet non omnino rectam & exactam habuerint huius ſacramenti per omnia fidem, tamen in hoc cum vniuerſa Eccleſia conſentiunt, quòd verum Chriſti corpus & ſanguinem fateantur in Euchariſtia contineri, idcirco pius lector non offendetur, ſpero, ſecundum Diui Auguſtini conſilium, ſic carpet botrum vt caueat ſpinam, & ex luto aurum colliget. Quia verò omnis noſter labor contra eos deſudat, qui corpus Chriſti in Euchariſtia realiter eſſe pernegant, ſic omnes qui illud profitentur, etiam ſi in aliis, quæ circa Euchariſtiam credenda ſunt, errent, idonei tamen in iſto negotio teſtes mihi ſunt viſi, vt videant & manu palpent huius impiæ hæreſis ſectatores, aduerſum ſe ſtare tam hos, qui intus, quàm qui foris ſunt, ac vno ore, paríque ſententia, tam à Catholicis, quàm hæreticis & Iudæis eorum errorem conuinci & damnari. Omnium horum auctorum ſententias bona fide, vt repperi, tranſcripſi, nec verbum vnum vel addidi, vel dempſi, & omnes cum exemplaribus contuli: hoc de his intelligo, quorum mihi copia fieri potuit. Et quia diuerſis exemplaribus & verſionibus ſum vſus, nemo mirabitur ſi ſecus habeam in Græcis auctoribus, quàm habent vulgata exemplaria, ſiquidem ſeptem diuerſas Areopagitæ Dionyſii verſiones ſum nactus, multas etiam Iuſtini Martyris. Quorum copia facta mihi non eſt, ſicuti ab aliis

aliis teſtimonia citata repperi, ita in meum codicem tranſcripſi. Si mihi ante annum vnum ea contigiſſet libertas, illud otium, quod nunc obtigit, & auctior, caſtigatior exiiſſet liber in publicum. Contraxi pleróſque Auctores in non admodum ingratum compendium, & quæ præcipua de Eucharistia ſparſim tractabant, ita coniunxi, omiſsis aliis, vt cohæreant omnia, & continua oratio videri poſsit. Habet pius & Catholicus lector in hoc opere medullam ac florem quingentorum & amplius Auctorum, eorum qui de Euchariſtia ſcripſerunt, neque apud quenquam horum euolutis etiam & excuſsis omnibus eorum voluminibus, reperiet quicquam clarius aut magis neceſſarium, de Euchariſtia, quàm in hoc volumine habeat. Quoniam Zvvinglius, Oecolampadius, Caluinus, & reliqua ſacramentariorum fex affirmant Diuum Auguſtinum certo ſuum eſſe, id eſt, ſecum ſentire, vt vanos ac mendaces illos demonſtrem octo clariſsimos locos ex eius veris & gniſiis libris produxi, qui apertè teſtentur corpus Chriſti verè in Euchariſtia nos habere, qui neque aliorſum, quàm ad veritatem corporis torqueri poſſint, vt deſiſtant poſt hac Auguſtinum ſuæ impietatis patronum dicere. Gloriabatur & olim Berengarius, & iactitabat ſanctum Auguſtinum à ſuis partibus ſtare, corraſiſque aliquot malè intellectis Auguſtini locis, ſuum errorem, illius patrocinio defendere conabatur. Danda erat Berengario venia, quia ſtupidus ille ex mera errabat inſcitia, non erat enim eo ingenio præditus, vt apud Auguſtinum diſtinguere ſciret, corpus Chriſti myſticum à corpore naturali, & quæ Auguſtinus de myſtico aſſerebat, hæc ille de naturali intelligebat, ſic bona fide credebat Auguſtinum ſuæ opinionis eſſe patronum. Noſtri temporis ſacramentarij peiores ſunt ipſo Berengario, quandoqui-

dem illi nolunt inter duo hæc corpora Christi diſtinguere, ſed reclamante ipſorum conſcientia, prudentes, ſcientéſque mendaciter Auguſtinum à ſuis partibus ſtare confingunt. Audiſti iam R. P. totius operis huius rationem, quod vtinam tam vtile ſit vel ad reuocandos eos, qui iam errant, vel confirmandos qui nutant, quàm eſt à me pio animo incœptum abſolutúmque. Quòd verò amplitudini tuæ primitias has qualeſcunque noſtrorũ ſtudiorum dicauerim, multæ ſunt cauſſæ. In primis mouit me, vetus admodum ille affectus tuorum maiorum in noſtram Louanienſem, Martinianam domum, quem hac re declararunt, quòd iuuentutem ſuam, quam literis & pietate imbui cupiunt, noſtræ potiſſimum fidei commiſerunt, vt pauci apud vos, opinor, ſint, qui non Louanij in noſtris ædibus aliquot annos exegerint, quíque nõ cum bono ſtudiorum ſucceſſu domum redierint, adeò vt prouerbij loco inter noſtros feratur, omnium monaſteriorum, qui ſtudij gratia ad nos mittuntur monachis, veſtros Canonicos & venire modeſtiores, & diſcedere doctiores. Plerunque mirari ſoleo qua nam ratione, vt nunc ſunt mores & tempora, fiat, vt ex veſtro collegio tam multi inſignes, ſiue habitum corporis, ſiue dotes animi ſpectes, tam feliciter in literis inſtituti, & moribus bene culti, prodeant, præ aliis monaſteriis. Opinor id fieri prudentia illorum, qui collegio veſtro hactenus præfuerunt, quòd nulli ad illud ingreſſus patuit, de quo nõ certa ſpes eſſet illum literis & ſacris ſtudiis, quæ ſola hominem & modeſtum efficere & in officio continere queunt, deditum fore. Deinde, quod nullis parcentes ſumptibus, omnibus neceſſariis ad ſtudia abundè ſuppeditatis, ſuos in collegia proborum & doctorum virorum miſerint. Quàm piam laudabilémque conſuetudinem ſperamus & paternitatem tuam, non

non neglecturam. Præterea mouit me magna illa charitas, qua, qui veſtri ſunt collegij, noſtros Canonicos proſequuntur, vt vel ſolus ſæpenumero oſtendit probus ac pius vir Dominus Gulielmus de Man, veſtræ domus fidus oeconomus. Poſtrema, quæ & maxima eſt cauſſa, mouit me, diuturna illa conſuetudo, quæ mihi cum tua amplitudine fuit, cuius te non oblitum plerunque ſignificaſti: præcipuè tamen tua me mouit pietas, qua functionem tuam tam religioſe adminiſtras. Duobus potiſſimũ vitiis obnoxij eſſe ſolent, qui ante maturam ætatem ad Eccleſiaſticas dignitates prouehuntur, voluptati videlicet & elationi. A quibus tua amplitudo, tam aliena eſt, quàm qui maxime. Nam cùm in flore ipſo ætatis ad hanc dignitatem euectus ſis, tam caſte tamen vitam tuam & inculpate inſtituis, vt nec ſiniſtri rumoris ſuſpiciunculam de te præbeas. Elationis, vel ſuperbiæ veſtigium nullum in te conſpicitur. Cum ſiquidem in ea ſis functione conſtitutus, quæ principem locum in tua ciuitate obtineat, cùm pro tuo vnius arbitrio res Eccleſiaſticæ omnes fere geruntur, cùm ex tua auctoritate omnes pendeant, tu inter hæc omnia tam modeſtum ac ſubmiſſum te exhibes, vt vel puero aditus ad te pateat. In Dei præterea cultu, in ſacris Hymnis & Pſalmis canendis, alacriter & religioſe quibus praes, praeis. Faxit Deus, vt ſancta iſtæ virtutes in T. P. quotidie incrementum ſumant. Hæc & pleraque alia me incitarunt, vt hunc ſtudiorum noſtrorum laborem ſub nominis tui auſpicio in publicum emitterem. Oro P. T. vt noſtrum in ſe affectum boni conſulat. Vale ex noſtro Mishagenſi cœnobiolo iuxta AntVverpiam. 20. menſis Septembris die Ann. 1560.

IOANNIS GARETII

LOVIANENSIS CLASSIS PRIMA

AB IPSO IESV CHRISTO, AD noſtram hanc ætatem vſq; per quadringētos & quadraginta quinque diuerſos Auctores deducta,

Figura.

Gen.14. AT verò Melchiſedec Rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim ſacerdos Dei altiſsimi) benedixit Abrahæ.

Vmbra.

Exod.16. LOcutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens. Audiui murmurationes filiorum Iſraël, loquere ad eos. Veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus, ſcietisque quòd ego ſum dominus Deus veſter. Factum eſt ergo veſpere, & aſcendens coturnix, cooperuit caſtra: mane quoque ros iacuit per circuitum caſtrorum. Cumque operuiſſet ſuperficiē terræ, apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Quod cùm vidiſſent filij Iſraël, dixerunt ad inuicem Man hu? quod ſignificat, quid eſt hoc? Ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes. Hic eſt panis quem Dominus dedit vobis ad veſcendū. Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus. Colligat vnuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum: gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarum veſtrarum, quæ habitant in tabernaculo ſic tolletis. Fecerúntque ita filij Iſraël, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius nec qui minus parauerat, repperit minus: ſed ſinguli iuxta id quod edere poterant congregauerunt. Dixitq; Moyſes ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, ſed dimiſerunt quidam ex eo vſque mane, & ſcatere cœpit vermibus, atque computruit. Et iratus eſt contra eos Moyſes. Colligebant autem mane ſinguli, quantum ſufficere poterat ad veſcendum: cúmque incaluiſſet ſol, liquefiebat. In die autem ſexta collegerunt cibos duplices, id eſt, duo gomor per ſingu-

ſingulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narrauerunt Moyſi. Qui ait eis. Hoc eſt quod locut⁹ eſt Domin⁹: requies Sabbathi ſanctificata eſt Domino: cras quodcunque operandum eſt, facite: & quæ coquenda ſunt, coquite: quidquid autem reliquũ fuerit, reponite vſque in mane. Feceruntque ita vt præceperat Moyſes, & non computruit, neque vermis inuentus eſt in eo. Dixitque Moyſes. Comedite illud hodie, quia Sabbatum eſt Domino, non inuenietur hodie in agro. Sex diebus colligite: in die autem ſeptimo, Sabbathum eſt, idcirco non inuenietur. Venitque ſeptima dies: & egreſſa de populo vt colligerent, non inuenerunt. Dixit autem Dominus ad Moyſen: vſquequo non vultis cuſtodire mãdata mea, & legem meam? Videte quod Dominus dederit vobis Sabbathum, & propter hoc die ſexta tribuit vobis cibos duplices: maneat vnuſquique apud ſemetipſum, nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo. Et Sabbathizauit populus die ſeptimo. Appellauitque domus Iſraël nomen eius Man: quod erat quaſi ſemẽ coriãdri album, guſtúſque eius quaſi ſimilæ cum melle. Dixit autem Moyſes: Iſte eſt ſermo quẽ præcepit Dominus. Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes: vt nouerint panem, quo alui vos in ſolitudine, quando educti eſtis de terra Aegypti. Dixitque Moyſes ad Aaron: Sume vas vnum & mitte ibi Man, quantum poteſt capere gomor: & repone coram Domino ad ſeruandum in generationes veſtras, ſicut præcepit Dominus Moyſi: Poſuitque illud Aaron in tabernaculo reſeruandum. Filij autem Iſraël comederũt Man quadraginta annis: donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti ſunt, vſquequo tangerent fines terræ Chanáan.

Prophetia.

ET faciet Dominus exercituum omnibus populis in mẽte hoc conuiuium pinguium, conuiuiũ vindemiæ, pinguium medullatorum vindemiæ defecatæ. *Eſa. 25.*

Vaticinium.

NOn eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meũ in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur no- *Malach. 1.*

Caluinus, Vadianus, & reliqui, qui Berengarium, & VViclephum ſequuntur, vt ſpretis Apoſtolis ipſis, ſpretis tot ſanctis Martyribus, tam multis eruditis viris, qui & effuſo ſanguine, & editis ſtupendis miraculis, vera ſe Spiritus ſancti organa declararunt, vt contemptis his omnibus, & fide ipſis abrogata, credamus hominibus ſacrilegis, votifragis, ſeditioſis, atque ſanguinolentis tyrannis, quales ſeſe orbi toto re ipſa declararunt. Errorem enim ſuum tueri eos, non quòd rectè ſentire ſe credant, ſed vt odium ſuum in Romanum Pontificem expleant; vel Lutherus infeſtiſſimus nominis pontificij hoſtis abundè teſtatur. Scribit ille epiſtola de Anabaptiſmo ad duos plebanos hunc in modum. Audio & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint: quemadmodum & ſacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt, in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſuper quod nihil boni edificaturi ſunt. Potuit vere Lutherus hoc dicere, quia iſtius rei à propria conſcientia experimentum cœperat. Narrat enim epiſtola ad Argentinenſes, ſe grauibus curis anxium, multum ſudaſſe, vt in Euchariſtia præter panem & vinum, eſſe nihil; ſibi perſuaderet, idque non quia veritatem promouere cuperet, ſed; perſpiciebam, inquit, hac re Papatui cumprimis me valde incommodare poſſe. Vide, quàm falſo, aſſerendæ veritatis & gloriæ Chriſti titulum, ſuis corruptis affectibus, fictè obtendant. Satis hinc cuique perſpicuum eſſe poteſt, non poſſe quenquã hæc omnia ſcientẽ, pertinaciter ſectæ huic adhærere, niſi ſit à gratia Dei deſtitutus, et ipſius miſericordia prorſu

es indignus. Et quoniam abominandus iſte error latius
quotidie ſerpit, & altius radices in multorum animis agit,
multi varia huic malo remedia adhibere conati ſunt: inter
quæ illud pleriſque vtiliſſimum viſum eſt, demonſtrare ho-
diernam Sacramenti fidem, eam eſſe, quæ ab ipſis Apoſto-
lis ad hodiernum vſque diem, in vniuerſo orbe, per omnes
temporum gradus, vera & germana habita ſit, vniuerſámque
que Eccleſiam ita & docuiſſe, & credidiſſe de Euchariſtia,
vti nunc docet & credit. Nullum ego exiſtimo fortius poſ-
ſe in ſacramentarios produci argumentum. Quia ſi non eſt
vera fides, quam ab Apoſtolis traditám videmus Eccle-
ſiam ad hoc vſque tempus nihil variatam perpetuò tenuiſ-
ſe: ergo nullam vnquam habuit Eccleſia veram fidem, quod
quàm abſurdum ſit vel cogitare nemo ignorat. Conati ſunt
fidem hodiernam Euchariſtiæ, Apoſtolicam demonſtrare
Theologi duo Pariſienſes, & in eam rem alter eorum 318.
collegit auctores, quos in ordinem digeſtos ſub titulo Ma-
gni vel vniuerſalis Concilij in lucem emiſit. Cúmque libel-
lum diligenter perlegerem, comperi illum auctoritates
quorundam patrum, ex Decretis, vbi corruptiſſimè ci-
tantur, & non ex ipſis fontibus, in ſuum libellum tranſcri-
pſiſſe: ad hæc vnum eundémque auctorem in duos aut tres
diſtractum: prætereà ſeculis aliquot in temporum compu-
tatione erraſſe, tum & canones aliquot Conciliorum, non
ipſis, quorum ſunt, Conciliis, ſed vni alicui Epiſcopo-
rum, qui illic interfuiſſe legatur aſſcripſiſſe, cùm vtique
plus auctoritatis & ponderis ſententiam illam habituram
nemo dubitet, ſi communis ſit alicuius totius Concilij,
quàm priuati alicuius Epiſcopi. Hæc cùm vidiſſem, tenta-
re & ipſe volui, quid hac in re præſtare poſſem. Vt verò
ſibi ordo conſtaret, in Claſſes totum opus diſtribui, ne vi-

B

licet carmina cum oratione ſoluta, néue fœminas viris, aut hæreticos & Iudæos, Catholicis miſcerem, haud ſecus, quàm indice, omnibus oſtendens, hodiernam fidem huius ſacramenti illam eſſe, quam Apoſtoli à Chriſto acceptam poſteris, & verbo & ſcripto, tradiderunt. Et quia omnium ſeculorum conſenſus & vnitas, quam hic oculis videndam exhibemus, certiſsima eſt, iuxta Pauli ſententiam, nota veræ fidei, & hi, qui præſentiam corporis Chriſti in Eucharistia nunc oppugnant, adeò inter ſe diſſentiant, vt Lutherus ſcripſerit ſe ſœdiorem ſectam vidiſſe nunquam, quæ in ſui exordio plus quàm in decem ſectas ſit diſſecta. Sunt ſiquidem inter illos Significatiui, Tropiſtæ, Energici, Arrabonarij, Stancbariani, Suencfeldiani, & alia nominum portenta, qui omnes in propugnanda hac perfidia adeò ſunt diſcordes, vt vel hoc ſolo argumento, hac ſola nota cuius perſpicuum eſſe poſsit, illos à vera, rectáque fide procul errare. Obiecit hoc illis Lutherus, lib. 1. contra Zvvinglium, dicens. Iſtiuſmodi diſſenſionem & diuiſionem inter ipſos, non eſſe à Spiritu ſancto, ſed à ſathana, quod ſpiritus ille vertiginis contradicit ſibi ipſi, quare & libere concludendum eſt, diabolum omnis diſſenſionis patrem, eſſe eorum doctorem, & cæt. Hæc itaque eorum in doctrina fidei inconſtantia & adeò pugna veriſsimum eſſe declarat quòd Diuus Hilarius lib. 7. de Trinitate ſcribit. Hæreticorum ſcilicet eſſe incerta omnia & vana, inuicem diſſidere, non eadem de iiſdem dicere, cùm ſint vel duo, vel tres ſemetipſos arguere, de eiſdem verbis non conſentientes differentia dicere, in idem tamen blſphemiæ concurrere propoſitum. Poterit hinc facile videre quiſquis vel circa fidem ſacramenti errat, vel de ea dubitat, quàm miſere fallatur, & quòd in clariſsima luce prudens, ſciens nihil vide-

videat,aut videre etiam nolit.Videbit hic ex omni natione
quæ ſub cælo eſt teſtimonia,vno ore aſſerentia,verum Chri-
ſti corpus ſubſtantialiter in Euchariſtia contineri. Et licet
inter hos teſtes ſint, qui non Chriſti corpus,ſed vel ſancta
myſteria,vel arcanum ſacrificium aut huiuſmodi nomini-
bus vtantur, tamen cum eiuſdem fidei cum præcedentibus
& ſubſequentibus fuerint ſatis declarant, quid his nomi-
nibus intellexerint.Si quis verò tam obſtinate in ſuo erro-
re perſiſtat, vt vniuerſam Chriſti Ecclaſiam audire nolit,
talis, iuxta Chriſti mandatum, pro Ethinico & Publi-
cano à nobis habendus eſt.Et vt veritas ex ore etiam ini-
micorum ſuorum demonſtretur, collegi & teſtimonia hæ-
reticorum, & ſchiſmaticorum, denique & Iudæorum:
qui, licet fidem Catholicam aut non rectam, aut nullam
etiam habeant, tamen in hoc cum Eccleſia recte conſen-
tiunt,quod Chriſti,ſiue Meſſiæ corpus in Euchariſtia eſſe
confiteantur. Eant nunc ſacramentarij & negent ſeſe
in reprobum ſenſum à Deo traditos,cum Chriſtum & vni
uerſam Eccleſiam mendacem facere conentur.Et quia im-
pij huius ſectæ homines vniuerſam Eccleſiam idololatriæ,
& blaſphemiæ ream faciunt,eò quòd abominabili ſacrile-
gio, fruſtum panis pro Deo hactenus adorauit, adieci ad
calcem,decimam Claſſem,quæ vtriuſque teſtamenti teſti-
moniis clariſſimè oſtendit,Eccleſiam à vera fide nec erraſ-
ſe vnquam, nec errare poſſe quia Chriſtum habet ſibi aſſi-
ſtentem, & Spiritum ſanctum doctorem perpetuum, qui
docuit illam omnem veritatem, nec vnquam paſſurus eſt
eam circa fidem errare, niſi velimus Chriſtum impoſtorem
& mendacem dicere,qui Eccleſiam deceperit,neque polli-
citis ſteterit.Licet ergo in toto iſto opere nihil meum ſit,
excepta præfatione & annotationibus, tamen prudentia

tua, facile videbit abſque magno & labore & moleſtia non potuiſſe me tot volumina, tot codices, tot libellos voluere & reuoluere, ad muſæum noſtrum ferre & referre tot libros, tranſcribere omnes, inueſtigare & ſupputare tempora, conferre cum autographis. Fateor tamen quod in temporum ſupputatione non fuerim anxiè ſcrupuloſus, curaui tamen ne aliquot ſeculis errarem in aſsignanda ætate illorum auctorum, quorum tempora ex hiſtoriis & annalibus inueſtigari potuerint. Porrò quia prima elabandi ſacramentariis rima ſolet eſſe, cum auctoris alicuius teſtimonio vrgentur, negare illud opus eſſe eiuſdem auctoris cui inſcribitur, dicere nothum ac ſuppoſititium, & falſo auctori cuius nomen præfert inſcriptum, idcirco ex nullius auctoris ſuſpecto opere, vel de quo eruditi vnquam dubitarunt, teſtimonium vllum produximus, exceptis tamen epiſtolis quibuſdam decretalibus, inter quas nonnullas nothas & ſuppoſititias eſſe veris argumentis docere poſſem. In quo propoſito ad ſuperſtitionem pene ſcrupuloſus fui. Ob quam etiam rem decreueramus ex libris Beati Ambroſij de Sacramẽtis nullas ſuppetias petere, quia Oecolampadius illos Ambroſij eſſe negarat, niſi plane & Diui Auguſtini teſtimonio & veterum fere omnium, ac denique & Melanthonis aſſertione conſtaret Ambroſij germanos libros eſſe. Si quis ergo miretur cur inter certos, operibus Dionyſij Areopagitæ, quæ plerique nunc in quæſtionem vocant, & de quibus nonnulli vehementer ambigunt, locum dederim, is norit neque temere, neque ſine magna ratione me id feciſſe. Nam coæuum fuiſſe Dionyſium illum, qui de Hierachia Eccleſiaſtica ſcripſit, ipſis Apoſtolis, oſtendunt epiſtolæ ipſius ad Sanctum Ioannem Euangeliſtam, ad Titum Apoſtolum ſcriptæ, itémque liber Thimotheo

heo Apoſtolo inſcriptus, cùm & illarum epiſtolarum, & Hierarchiæ Eccleſiaſticæ vnus, idémque indubitatus ſit uctor, vt ipſe ſtylus & character aperte declarant. Quòd verò ſint fictitiæ, aut alicuius, qui ſeſe pro Areogapita Dionyſio venditare voluerit, credibile non eſt, cùm libris llis inſit tanta grauitas & maieſtas verborum, tanta etiam de rebus arcanis & cæleſtibus cognitio, vt ab impoſtore iſta ſcribi non poſſent. Habeo prætereà noſtræ opinionis tam Græcos quàm Latinos teſtes, qui Dionyſio Areopagitæ illos libros indubitatò aſſcribunt, qui ſub eius omine leguntur. Ex Græcis habeo Michaelem Epiſcopum Hieroſolymitanum, qui nominatim eius libros recenſet: Sophronium eiuſdem Patriarcham Hieroſolymitanum: Sanctum Ioannem Damaſcenum: Andream Cretenſem, qui um magnum angelum appellat, eíque nondum parem ait ucceſſiſſe, à quo & teſtes citantur Methodius, Athanaus & Eugenius. Habeo & Ioannem Scythopolitanum, Maximum Anachoretam, Gregorium Pachymerem, Nicolaum Cabaſilam, generalem Synodum octauam. Ex Latinis habeo Sanctum Gregorium Romanum: Gregorium Turonenſem: Martinum .1. Martyrem, Agathonem, & Eugenium. Sunt qui & Tertulianum huius opinionis teſtem faciant. Hæc me mouerũt cur inter certos auctores, & Dionyſium collocauerim. Quia verò illi libri, qui hactenus diuerſis auctoribus attributi fuere, & iã ab eruditis ambigitur ſint ne illorum auctorum gnẽſij nec ne, multos de veritate corporis Chriſti in Euchariſtia locos lectu dignos continent, & ego ſemel decreueram ſub nullius nomine quicquam in aciem producere, de cuius parente à doctis ſit dubitatum, ideo non inutile mihi viſum eſt, ſi illos in claſſem nã ſeparatim reponerem, ne eos, de quibus ambigitur, cum

Cæſarij Epiſcopi nomen in fronte gereret. Poſtremò ipſe ſtylus atque elocutio auctorem prorſus Latinum produnt, non Græcum: & ſi diuinare licet, arbitrantur quidam non craſſi iudicij, Euſebij eſſe Epiſcopi Mediolanenſis qui eleganti ſcribitur præditus fuiſſe ingenio. De cæteris libris in hac Claſſe repoſitis, non arbitror à me rationem poſcendam, cùm cuiuis liquidè conſtet, aut non eſſe eorum auctorum, ſub quorum nominibus leguntur, aut vehementer ſuſpectos. Per me ſanè nullus liber cuiquam auctori detrahitur: captioſis & moroſis hæretici hanc effugiendi fenestram obſtruxi. De hæreticorum nunc Claſſe dicendum eſt. Repoſui inter hæreticos Euſtacium Sebaſtiæ Armeniorum Epiſcopum, de quo nulla eſt controuerſia, quin Macedonij impietatem amplexus ſit, & ideo optimo iure inter hæreticos cenſendus. Deinde & alias eius ſuperſtitiones & errores Concilium Grangrenſe damnauit. Verùm, quòd Regulas illas breuiores, quæ hactenus Baſilij magni fuiſſe creditæ ſunt, illi aſcripſerim, miraturos ſcio multos. Sed quia nihil cuique aſcribere ſemel ſtatui, de quo dubitatum vnquam fuiſſe mihi conſtat, & Nicephorus Caliſtus libr. nono, Eccleſiaſticæ ſuæ hiſtoriæ capite 16. ſimiliter ca. 29. lib. 23. ſcribit: Aſcetica Baſilij, inter quæ Regulæ iſtæ breuiores habentur, ipſi Euſtachio à plurimis olim tributa, ideo nos propoſiti noſtri tenaces, Regulas has, in iſtam ignotorum parentum fœturam reiecimus. Fruatur quiſque ſuo iudicio, ego tantùm quæ apud Nicephorum repperi, iudico. Si quis quærat, qua motus ratione commentarios in priorem Corinthiorum epiſtolam Diuo Hieronimo aſcriptos, Pelagio Hæreſiarchæ aſſeram, is norit Beatum Auguſtinum me habere huius meæ opinionis certiſſimum teſtem. Siquidem in libris de Peccatorum meri-

tis & remiſſione, ſcribit Pelagium commentarios ſuccinctos valde, in aliquot Diui Pauli epiſtolas edidiſſe, in quibus verba Pauli corruptè interpretabatur, & quia loci ab Auguſtino notati in his commentariis reperiuntur, & hæreſi Pelagiana aſperſi ſint, non dubium eſt, quin Pelagii ſint, aut certè eius ſectatoris. Hoc etiam intelligendum eſt de reliquis, qui Beati Hieronymi genuiſis commentariis adiecti ſunt. Reliqui, quos adducimus, hæretici, licet non omnino rectam & exactam habuerint huius ſacramenti per omnia fidem, tamen in hoc cum vniuerſa Eccleſia conſentiunt, quòd verum Chriſti corpus & ſanguinem fateantur in Euchariſtia contineri, idcirco pius lector non offendetur, ſpero, ſecundum Diui Auguſtini conſilium, ſic carpet botrum vt caueat ſpinam, & ex luto aurum colliget. Quia verò omnis noſter labor contra eos deſudat, qui corpus Chriſti in Euchariſtia realiter eſſe pernegant, ſic omnes qui illud profitentur, etiam ſi in aliis, quæ circa Euchariſtiam credenda ſunt, errent, idonei tamen in iſto negotio teſtes mihi ſunt viſi, vt videant & manu palpent huius impiæ hæreſis ſectatores, aduerſum ſe ſtare tam hos, qui intus, quàm qui foris ſunt, ac vno ore, paríque ſententia, tam à Catholicis, quàm hæreticis & Iudæis eorum errorem conuinci & damnari. Omnium horum auctorum ſententias bona fide, vt repperi, tranſcripſi, nec verbum vnum vel addidi, vel dempſi, & omnes cum exemplaribus contuli: hoc de his intelligo, quorum mihi copia fieri potuit. Et quia diuerſis exemplaribus & verſionibus ſum vſus, nemo mirabitur ſi ſecus habeam in Græcis auctoribus, quàm habent vulgata exemplaria, ſiquidem ſeptem diuerſas Areopagitæ Dionyſii verſiones ſum nactus, multas etiam Iuſtini Martyris. Quorum copia facta mihi non eſt ſicuti ab

is teſtimonia citata repperi, ita in meum codicem tranſcripſi. Si mihi ante annum vnum ea contigiſſet libertas, ad otium, quod nunc obtigit, & auctior, caſtigatior exiiſſet liber in publicum. Contraxi pleróſque Auctores in non admodum ingratum compendium, & quæ præcipua de Eucharistia ſparſim tractabant, ita coniunxi, omiſsis aliis, vt hæreant omnia, & continua oratio videri poſsit. Habet pius & Catholicus lector in hoc opere medullam ac florem quingentorum & amplius Auctorum, eorum qui de Eucharistia ſcripſerunt, neque apud quenquam horum euolutis etiam & excuſsis omnibus eorum voluminibus, reperiet quicquam clarius aut magis neceſſarium, de Eucharistia, quàm in hoc volumine habeat. Quoniam Zvvinglius, Oecolampadius, Caluinus, & reliqua ſacramentariorum fex affirmant Diuum Auguſtinum certo ſuum eſſe, id eſt, ſecum ſentire, vt vanos ac mendaces illos demonſtrem octo clariſsimos locos ex eius veris & gniſiis libris produxi, qui apertè teſtentur corpus Chriſti verè in Euchariſtia nos habere, qui neque aliorſum, quàm ad veritatem corporis torqueri poſsint, vt deſiſtant poſt hac Auguſtinum ſuæ impietatis patronum dicere. Gloriabatur & olim Berengarius, & iactitabat ſanctum Auguſtinum à ſuis partibus ſtare, prolatiſque aliquot malè intellectis Auguſtini locis, ſuum errorem, illius patrocinio defendere conabatur. Danda erat Berengario venia, quia ſtupidus ille ex mera errabat inſcitia, non erat enim eo ingenio præditus, vt apud Auguſtinum diſtinguere ſciret, corpus Chriſti myſticum à corpore naturali, & quæ Auguſtinus de myſtico aſſerebat, hæc ille de naturali intelligebat, ſic bona fide credebat Auguſtinum ſuæ opinionis eſſe patronum. Noſtri temporis ſacramentarij peiores ſunt ipſo Berengario; quandoqui-

dem illi nolunt inter duo hæc corpora Christi distinguere, ſed reclamante ipſorum conſcientia, prudentes, ſcientéſque mendaciter Auguſtinum à ſuis partibus ſtare confingunt. Audiſti iam R. P. totius operis huius rationem, quod vtinam tam vtile ſit vel ad reuocandos eos, qui iam errant, vel confirmandos qui nutant, quàm eſt à me pio animo incœptum abſolutúmque. Quòd verò amplitudini tuæ primitias has qualeſcunque noſtrorũ ſtudiorum dicauerim, multæ ſunt cauſſæ. In primis mouit me, vetus admodum ille affectus tuorum maiorum in noſtram Louanienſem, Martinianam domum, quem hac re declararunt, quòd iuuentutem ſuam, quam literis & pietate imbui cupiunt, noſtræ potiſſimum fidei commiſerunt, vt pauci apud vos, opinor, ſint, qui non Louanij in noſtris ædibus aliquot annos exegerint, quíque nõ cum bono ſtudiorum ſucceſſu domum redierint, adeò vt prouerbij loco inter noſtros feratur, omnium monaſteriorum, qui ſtudij gratia ad nos mittuntur monachis, veſtros Canonicos & venire modeſtiores, & diſcedere doctiores. Plerunque mirari ſoleo qua nam ratione, vt nunc ſunt mores & tempora, fiat, vt ex veſtro collegio tam multi inſignes, ſiue habitum corporis, ſiue dotes animi ſpectes, tam feliciter in literis inſtituti, & moribus bene culti, prodeant, præ aliis monaſteriis. Opinor id fieri prudentia illorum, qui collegio veſtro hactenus præfuerunt, quòd nulli ad illud ingreſſus patuit, de quo nõ certa ſpes eſſet illum literis & ſacris ſtudiis, quæ ſola hominem & modeſtum efficere & in officio continere queunt, deditum fore. Deinde, quod nullis parcentes ſumptibus, omnibus neceſſariis ad ſtudia abundè ſuppeditatis, ſuos in collegia proborum & doctorum virorum miſerint. Quàm piam laudabilémque conſuetudinem ſperamus & paternitatem tuam,

on neglectam. Prætereà mouit me magna illa charitas, qua, qui veſtri ſunt collegij, noſtros Canonicos proſequuntur, vt vel ſolus ſæpenumero oſtendit probus ac pius vir Dominus Gulielmus de Man, veſtræ domus fidus oeconomus. Poſtrema, quæ & maxima eſt cauſſa, mouit me, diuturna illa conſuetudo, quæ mihi cum tua amplitudine fuit, cuius te non oblitum plerunque ſignificaſti: præcipuè tamen tua me mouit pietas, qua functionem tuam tam religioſe adminiſtras. Duobus potiſſimū vitiis obnoxij eſſe ſolent, qui ante maturam ætatem ad Eccleſiaſticas dignitates proueħuntur, voluptati videlicet & elationi. A quibus tua amplitudo, tam aliena eſt, quàm qui maxime. Nam cùm in flore ipſo ætatis ad hanc dignitatem euectus ſis, tam caſte tamen vitam tuam & inculpate inſtituis, vt nec ſiniſtri rumoris ſuſpiciunculam de te præbeas. Elationis, vel ſuperbiæ veſtigium nullum in te conſpicitur. Cum ſiquidem in ea ſis functione conſtitutus, quæ principem locum in tua ciuitate obtineat, cùm pro tuo vnius arbitrio res Eccleſiaſticæ omnes fere geruntur, cùm ex tua auctoritate omnes pendeant, tu inter hæc omnia tam modeſtum ac ſubmiſſum te exhibes, vt vel puero aditus ad te pateat. In Dei prætereà cultu, in ſacris Hymnis & Pſalmis canendis, alacriter & religioſe quibus praees, præis. Faxit Deus, vt ſancta iſta virtutes in T. P. quotidie incrementum ſumant. Hæc & pleraque alia me incitarunt, vt hunc ſtudiorum noſtrorum laborem ſub nominis tui auſpicio in publicum emitterem. Oro P. T. vt noſtrum in ſe affectum boni conſulat. Vale ex noſtro Misbagenſi cœnobiolo iuxta AntVVerpiam. 20. menſis Septembris die Ann.

1560.

IOANNIS GARETII
LOVIANENSIS CLASSIS PRIMA AB IPSO IESV CHRISTO, AD noſtram hanc ætatem vſq; per quadringētos & quadraginta quinque diuerſos Auctores deducta.

Figura.

Gen.14. AT verò Melchiſedec Rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim ſacerdos Dei altiſsimi) benedixit Abrahæ.

Vmbra.

Exod.16. LOcutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens. Audiui murmurationes filiorum Iſraël, loquere ad eos. Veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus, ſcietiſque quòd ego ſum dominus Deus veſter. Factum eſt ergo veſpere, & aſcendens coturnix, cooperuit caſtra: mane quoque ros iacuit per circuitum caſtrorum. Cumque operuiſſet ſuperficiē terræ, apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Quod cùm vidiſſent filij Iſraël, dixerunt ad inuicem Man hu? quod ſignificat, quid eſt hoc? Ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes: Hic eſt panis quem Dominus dedit vobis ad veſcendū. Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus. Colligat vnuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum: gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarum veſtrarum, quæ habitant in tabernaculo ſic tolletis. Fecerúntque ita filij Iſraël, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius nec qui minus parauerat, repperit minus: ſed ſinguli iuxta id quod edere poterant congregauerunt. Dixitq; Moyſes ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, ſed dimiſerunt quidam ex eo vſque mane, & ſcatere cœpit vermibus, atque computruit. Et iratus eſt contra eos Moyſes. Colligebant autem mane ſinguli, quantum ſufficere poterat ad veſcendum: cúmque incaluiſſet ſol, liquefiebat. In die autem ſexta collegerunt cibos duplices, id eſt, duo gomor per ſingu-

ngulos homines: venerunt autem omnes principes multi-
dinis,& narrauerunt Moyſi Qui ait eis. Hoc eſt quod lo-
t⁹ eſt Domin⁹: requies Sabbathi ſanctificata eſt Domino:
s quodcunque operandum eſt, facite: & quæ coquenda
r,coquite: quidquid autem reliquũ fuerit, reponite vſque
mane. Feceruntque ita vt præciperat Moyſes,& non com-
truit,neque vermis inuentus eſt in eo. Dixitque Moyſes.
medite illud hodie, quia Sabbatum eſt Domino, non in-
nietur hodie in agro. Sex diebus colligite: in die autem ſe-
mo,Sabbathum eſt,idcirco non inuenietur. Venitque ſe-
ima dies:& egreſſa de populo vt colligerent,non inuene-
nt. Dixit autem Dominus ad Moyſen: vſquequo non vul-
cuſtodire mãdata mea,& legem meam? Videte quod Do
nus dederit vobis Sabbathum,& propter hoc die ſexta tri
it vobis cibos duplices: maneat vnuſquiſque apud ſemet-
um,nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo. Et Sabba-
zauit populus die ſeptimo. Appellauitque domus Iſraël
men eius Man: quod erat quaſi ſemẽ coriãdri album, gu-
ſque eius quaſi ſimilæ cum melle. Dixit autem Moyſes:
c eſt ſermo quẽ præcepit Dominus. Imple gomor ex eo,
cuſtodiatur in futuras retro generationes: vt nouerint pa-
m,quo alui vos in ſolitudine,quando educti eſtis de terra
gypti. Dixitque Moyſes ad Aaron: Sume vas vnum & mit
ibi Man,quantum poteſt capere gomor: & repone coram
omino ad ſeruandum in generationes veſtras,ſicut præce-
Dominus Moyſi: Poſuitque illud Aaron in tabernaculo
eruandum. Filij autem Iſraël comederũt Man quadragin-
annis: donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo a-
ſunt,vſquequo tangerent fines terræ Chanáan.

Prophetia.

T faciet Dominus exercituum omnibus populis in mõ Eſa.25.
ıte hoc conuiuium pinguium, conuiuiũ vindemiæ, pin-
ium medullatorum vindemiæ defecatæ.

Vaticinium.

NOn eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exerci- Malach.1.
tuum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab or-
enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meũ
Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur no-

mini meo *oblatio munda*: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

Chriſtus promittens.

Ioann. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.*

Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicentes. Quomodo poteſt hic nobis *carnem ſuam* dare ad mãducandum? Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat *meam carnem* & bibit *meum ſanguinem*, habet vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. *Caro* enim *mea* vere eſt cibus, & *Sanguis meus* verè eſt potus. Qui manducat meam *carnem*, & bibit *meum ſanguinem* in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipſe viuet propter me.

Chriſtus exhibens.

Matth. 26 Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem: & benedixit ac fregit: deditque diſcipulis ſuis, & ait. Accipite & comedite, *Hoc eſt corpus meum*. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim *Sanguis meus* noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.

Marc. 14. Et manducantibus illis, accepit Ieſus panẽ: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. *Hoc eſt corpus meum*. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic eſt *ſanguis meus* noui teſtamenti qui pro multis effundetur.

Luc. 22. Cùm facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cũ eo, & ait illis. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit & dixit. Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane gratias egit & fregit, & dedit eis dicens. Hoc eſt *corpus meum, quod pro vobis datur*. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquàm cœnauit dicens: Hic eſt calix, nouum teſta-

teſtamentum in *meo ſanguine*, qui pro vobis fundetur. *1. Cor. 10.*

Exhibitionis teſtificatio. *1. Cor. 11.*

CAlix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio *ſanguinis Chriſti* eſt? Et panis quẽ frangimus, nónne participatio *corporis Domini* eſt? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus: omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus.

Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias agens fregit & dixit: Accipite & manducate, *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur.* Hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem poſtquàm cœnauit dicens. Hic calix nouum teſtamentum eſt in *meo ſanguine*. Hoc facite, quotieſcũque bibetis in meam commemorationem. Quotieſcunque enim mãducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem domini indignè, reus erit *corporis & ſanguinis* Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans *corpus* Domini.

Huius Liturgiæ meminit 6. Synodus Canon. 32. Sanctus Proclus, Nicolaus Methonenſis, Beſſariõ, cũ Marco Epheſino hãc Liturgiam Beato Iacobo, fratri Domini aſcribunt.

Sanctus Iacobus frater domini noſtri Ieſu Chriſti in Liturgia ſua.

ROgamus vt Spiritus ſanctus tuus adueniens, ſancta, bona, atque glorioſa eius præſentia ſanctificet, & faciat hunc quidem panem *corpus ſancti Chriſti tui*, & calicem hunc pretioſum *ſanguinem Chriſti tui.*

Hui⁹ meminerũt ante ann. 400 vvolphelmus, Algerus, Bernard⁹, & auctor lib. de dupli. mart.

Sanctus Andreas Apoſtolus.

OMnipotenti Deo (qui viuus & verus eſt) ego omni die ſacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientiũ carnes, nec hircorum ſanguinem, ſed immaculatum *Agnum* quotidie in altari crucis ſacrifico, cuius carnes poſteaquàm omnis populus credentium manducauerit, & eius *ſanguinem* biberit, *agnus* qui ſacrificatus eſt, integer perſeuerat & viuus, & cum verè ſacrificatus ſit, & verè *carnes eius* manducatæ ſint à populo, & verè *ſanguis eius* ſit bibitus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

Epiſt. preſbyterorũ et Diaconorũ Eccleſiarũ Achaiæ, quã vniuerſis Eccleſiis per orbẽ cõſtitutis, de paſſione S. Andreæ miſerunt.

Sanctus Martialis Christi Ieſu Diſcipulus.

Hũc chriſtum aiũt in corpore vidiſſe.
Epiſt. ad Burdegalẽſes, cap. 3.

SAcrificium Deo creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo. Nec ſolùm in ara ſanctificata, ſed vbique offertur Deo oblatio munda, ſicut teſtatus eſt, cuius *corpus & ſanguinem* in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Ipſe enim corpus habens & immaculatum, & ſine peccato, quia conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus eſt ex Maria virgine, in ara crucis ipſum permiſit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes ſe nomẽ eius à terra abolere, nos cauſſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis vitã præſtandam, & mortem effugandam.

Hic chriſtum humana in carne vidit.
Lib. 7. Hiſtoriæ certaminis Apoſtolici. Miſſa.

Sanctus Abdias Babyloniæ Epiſcopus, Apoſtolorum Diſcipulus.

CVmque reſpõdiſſent omnes, Amen, & myſteria Domini celebrata, & miſſam ſuſcepiſſet omnia Eccleſia, retinuit ſe, vt iuxta altare, vbi *corpus* ab eo fuerat *Chriſti* confectum, illic martyrium Apoſtolicum exultaret.

Vixit anno. 70.
In vita ſanctæ Petronillæ.

Sanctus Marcellus martyr.

VEniens ad eam (ſcilicet ſanctam Petronillam) ſanctus Nicomedes presbyter celebrauit myſteria Chriſti. Virgo autem ſanctiſsima, mox vt *corporis Chriſti* ſacramentum accepit, reclinans ſe in lectulo emiſit ſpiritum.

Paſſus anno. 108.
Epiſt ad Romanos.

Sanctus Ignatius martyr.

NOn comedam eſcam corruptionis, neque voluptates huius mundi deſidero. Panem Dei volo, panem cæleſtem, panem vitæ, qui eſt *caro Ieſu Chriſti* filij Dei viui, qui natus eſt in nouiſsimo ex ſemine Dauid & Abrahæ. Et potum volo *ſanguinem eius*, qui dilectio incorruptibilis & vita æterna.

Idẽ Epiſt. ad Smyrnẽſes.
Vide Theodoreti Dialogum impatibilẽ. 3.

Euchariſtias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur euchariſtiam eſſe *carnem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti*, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quam Pater ſua benignite ſuſcitauit.

Sanctus martyr Dionyſius Areopagita.

Paſſus ſub Traiano anno. 110

IN fine autem omnium, Pontifex ita perfectum ad *ſacratiſſimam Euchariſtiam* vocat, atque conſummantium illi ſacramentorum *communionem Deificam* tradit.

Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, cap. 2.

Neque enim fermè fas eſt ſacerdotalis muneris myſteriū aliquod peragi, niſi *diuinum iſtud Euchariſtiæ, auguſtiſſimūmque ſacramentum* compleat, quæ ſingula cùm peraguntur, & eius qui perficitur collectionem ad vnum illud vnicum ſacratius cogeretur & diuinitus indulto *Sacramentorum cæleſtium munere* ipſius ad Deum conſortium peragat atque perficiat. At verò Pontifex cùm diuina munera laude proſecutus fuerit, *ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria* conficit, & quæ ante laudauerat venerandis operta atque abdita ſignis: in conſpectum agit, diuináque munera reuerenter oſtendens, ad ſacram illorum communionem & ipſe conuertitur, & reliquos, vt communicent, hortatur. Sed ô *diuinū* penitus *ſanctúmque myſterium* obducta tibi ſignificantium operimenta ſignorum dignanter aperiens: nobis palàm atque apertè luceſce, noſtróſque ſpiritales oculos ſingulari & aperto tuę lucis fulgore imple.

Idē cap. 3. *Euchariſtia, diuinū, auguſtiſſimūmque ſacramētum.* *In Miſſa cōficiūtur ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria. Adoratur Euchariſtia.*

Enimuero ſanctorum poſt pacem illam nominum prædicatio, eos præconio attollit, qui pie ſanctéque vixerunt, & ad finem vſque, virtutis vitam conſtanter nuſquam ab ea deflectendo tenuerunt. Nos quidem ad imitandum beatiſsimum illorum habitum, atque ad diuina appetenda præmia prouocās ac ducēs. Illos autē veluti viuentes prædicās, qui (vt theologia ait) non mortificati, ſed in diuinam penitus vitā ex morte trāſlati ſunt. Inſpice autem vt ſacris quoque memoriis alſcripti ſūnt. nempe enim diuina memoria non humano more (in phantaſia eius partis vbi ſedes eſt memoriæ) inſinuamur, ſed ſacratiore quodam modo iuxta eam, quam in Deo intelligimus, vt ita dixerim, pretioſam & nunquam migrantem ſcientiam, eorum qui in Dei imaginem exceſſere, atque in Deo conſummati ſunt. Nouit enim, vt ait ſcriptura, qui ſunt eius, & pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quæ profecto ſanctorum mors, pro cōſummata in ſanctitate dicitur vita. Sed & illud quoq; ſacratius intuere, quod impoſitis ſancto altari venerabilibus ſignis per quæ *Chriſtu*

Idē eodem cap. *Sancti, in diuinā penitus vitam ex morte tranſlati ſunt.*

Sanctorū memoria in Miſſæ

ſacrificio. & ſignatur *& ſumitur*, adeſt protinus atque incunctãter ſanctorum deſcriptio, coniũctionem eorum indiuiduam, vnionémque cum illo altiſsimam & ſacratiſsimam indicãs. Hinc iam venerãdus Antiſtes diuinis altaribus aſtans, ſancta & diuina laudans Ieſu opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in ſalutem generis noſtri, voluntate ſanctiſsimi patris in Spiritu ſancto, vt eloquia diuina tradunt, conſummauit. Peracta verò laude venerandáque ipſorum & intelligibili ſpeculatione ſpiritalibus inſpecta luminibus: tum verò etiam ad ſacra myſteria in ſignis celebranda progreditur, ídque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter ſimul, & ex Pontificali officio poſt ſacras diuinorum operum laudes, quod *hoſtiam ſalutarem* (quæ ſupra ipſum eſt) litet, ſe excuſat ad ipſum primò decenter exclamans: tu dixiſti, hoc facite in meam commemorationem. Deinde tanto miniſterio ad imitationem Dei inſtituto dignus fieri poſtulat, & ſimilis ipſi Chriſto pro viribus euadere, vt & ſacramenta ſanctè conficiat, & caſté diſtribuat, & qui ad communionem acceſſuri ſunt dignè participent, ſicque *venerandiſſima myſteria* conſummat, & laudata oculis ſubiicit, in ſignis ſanctè propoſitis. Sanè opertũ panẽ & indiuiduum aperit in fruſta concidens, & ſingularem calicem omnibus impertiens, vnitatem ſignanter multiplicat atque diſtribuit, inque his conſummat *cæleſte myſterium*.

Sacrificiũ Miſſæ, ex diuina tradi. In Miſſa, litatur Hoſtia ſalutaris. Miſſæ venerandiſſimæ myſter. Miſſa, cæleſte myſter. Martyrio coronat' anno. III. *Vetuſtiſſimũ eſſe hũc Clementis Cano. apparet, ex Burchardo qui illũ ſub huius nomine ante annos. 540. citauit.*

Sanctus Clemens Papa & Martyr.

TRibus gradibus commiſſa ſunt Sacramenta diuinorum ſecretorum, id eſt, Presbytero, diacono, & miniſtro, qui cum timore & tremore reliquias *corporis Domini* debent cuſtodire fragmentorum, ne qua putredo in ſacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni *corporis Domini* grauis inferatur iniuria. Communio enim *corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti*, ſi negligẽter erogetur, & presbyter minora non curet admonere officia, graui anathemate, & digna humiliationis plaga feriatur.

Sacerdotes circa erogationem Sacramẽti negligentes, graui anathemate feriendi. Moritur an. 118.

Sanctus Anacletus Papa & Martyr.

DOminus ſacri *ſui corporis* tractatores, à vilibus & reprobis, ac non idoneis perſonis infamari noluit, nec calumniari permiſit, ſed ipſe proprio flagello peccantes ſacerdotes è templo eiicit.

Epiſt. 2. ad epiſc. It. al.

Sanctus

Sanctus Alexander Papa & Martyr.

IN ſacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, paſsio Domini miſcenda eſt, vt eius *cuius corpus & ſanguis* conficitur, paſsio celebretur, ita vt repulſis opinionibus ſuperſtitionum, panis tantùm & vinum aqua mixtum, in ſacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus & ipſa ratio docet) in calice Domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrumque permixtum, quia vtrũque ex latere eius in paſsione ſua profluxiſſe legitur. Ipſa verò veritas nos inſtruit, calicem & panem in ſacramento offerri, quando ait, Accepit Ieſus panem & benedixit, dedítque diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate, hoc eſt enim *corpus meum*, quod pro vobis tradetur. Similiter poſtquàm cœnauit, accepit calicem dedítque diſcipulis ſuis, dicens. Accipite & bibite ex eo omnes, quia hic eſt calix *ſanguinis mei*, qui pro vobis fundetur in remiſsionem peccatorum. Crimina enim atque peccata oblatis his Domino ſacrificiis delentur. Idcirco & paſsio eius in his commemoranda eſt, qua redempti ſumus, & ſæpius recitãda atque hæc Domino offerenda. Talibus hoſtiis delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quàm *corpus & ſanguis* Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit.

Præfuit Eccleſiæ anno. 121. Epiſt. 1. ad omnes Orthodoxos. Hanc eſſe S. huius. Alexã. cõcil. Triburienſe cap. 19. affirmat.

Sacri. Miſſa & placatur Deus, et peccata ingẽtia dimittit.

Sacrif. Miſſa omnia ſacrificia præcellit.

Sanctus Teleſphorus Papa & Martyr.

IPſi enim, qui proprio ore *corpus Domini* conficiunt, ab omnibus ſunt audiendi, atque timẽdi, & non dilacerãdi. Quia à quibus ſe Domini populus benedici, & inſtrui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accuſatione ſuſcipi.

Vixit anno 134. *Epiſt. ad oẽs Epiſco.*

Vixit anno 147. *In Decretis ſuis.*

Sanctus Pius Papa & Martyr.

SI per negligentiam aliquid de *ſanguine Chriſti* ſtillauerit in terram, lingua lambetur, tabula radatur. Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corrodatur, & igne conſumatur, & cinis intra altare recondatur, & ſacerdos quadraginta diebus pœnitentiam agat.

Cautela & diligentia circa neglectum Euchariſtiæ.

Martyrio coronatur anno 154.
Apolog. 2. *Ad Antoninū Piū, interprete Petro Nānio.*
Euchariſtia, ipſius Ieſu incarnati caro et ſanguis.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

CIbus ille, vocatur à nobis Euchariſtia, cuius participium nulli omnium fas eſt permittere, niſi credēti doctrinam noſtram veram eſſe, & iam lauacro regenerationis in remiſſionem peccatorum loto, & ita veſcitur, vt Chriſtus trādidit. Non enim vt quemuis panem, neque vt quemuis potum iſta omnia accipimus, ſed quemadmodum per verbū dei incarnatus eſt Ieſus *Chriſtus* ſaluator noſter, & carnē & ſanguinem pro noſtra ſalute aſſumpſit, ita quoq; per preces verbi illius, cibū, ex quo ſanguis & caro noſtra per imitationem aluntur, cùm benedictus fuerit *Ieſu ipſius incarnati carnem & ſanguinem* didicimus eſſe. Apoſtoli enim in ſuis cōmentariis, quæ Euangelia vocantur, ita tradiderunt ſibi mandatum eſſe Ieſum cùm ſumpſiſſet panem & gratias egiſſet, dixiſſe, hoc facite in meam recordationem, hoc eſt *corpus meum*: atque itidem cùm calicem ſumpſiſſet actis gratiis dixiſſe, hic eſt *ſanguis meus.*

Vixit anno 172.
In Decretis.

Soter Papa & Martyr.

A Quibuſdam in cœna Domini perceptio Euchariſtię negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis his, quibus pro grauibus criminibus inhibitum eſt) percipienda ſit, eccleſiaſticus vſus demonſtrat cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda *corporis & ſanguinis* Dominici ſacramenta reconcilientur.

Clarus habitus anno. 184.
Libro 4. *Aduerſus Hæreſes Valentini, cap.* 34.

Irenæus Epiſcopus & Martyr.

QVomodo autem conſtabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ ſint, *corpus* eſſe *Domini ſui*, & calicē *ſanguinis* eius, ſi nō ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluūt fontes, dat primum quidem fœnum, poſt deinde ſpicā, deinde plenum triticum in ſpica. Quomodo autem rurſus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à *corpore Domini & ſanguine* alitur? Ergo aut ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo, quæ prædicta ſunt.

Idē lib. 5.

Vani autē omnino, qui vniuerſam diſpoſitionem Dei contemnunt, & carnis ſalutem negant, & regenerationem eius ſpernunt, dicentes non eam capacem eſſe incorruptibilitatis. Sic autem ſecundum hæc videlicet, nec Dominus ſanguine ſuo

ne ſuo redemit nos, neque *calix Euchariſtiæ communicatio ſanguinis eius*, neque *panis quem* frangimus, communicatio *corporis eius eſt*. Sanguis enim non eſt, niſi à venis & carnibus, & à reliqua, quæ eſt ſecundum hominem, ſubſtantia, qua verè factum verbum Dei, ſanguine ſuo redemit nos, quemadmodum & Apoſtolus eius ait: In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, & remiſsionem peccatorum.

Quādo ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia *ſanguinis & corporis Chriſti*, ex quibus augetur & conſiſtit noſtræ carnis ſubſtantia, quomodo negant carnem capacem eſſe donationis Dei, qui eſt vita æterna, quæ *ſanguine & corpore Chriſti* nutritur, & membrum eius fit, quemadmodum Apoſtolus ait in ea, quæ eſt ad Epheſios, epiſtola: Quoniā mēbra ſumus corporis eius, dc carne eius, & de oſſibus eius, non de ſpiritali aliquo & inuiſibili homine dicens hæc (ſpiritus enim neque carnem neque oſſa habet) ſed de ea diſpoſitione, quæ ſecūdum hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & oſſibus conſiſtit, quæ de calice, qui eſt *ſanguis eius*, nutritur: & de pane, qui eſt *corpus eius*, augetur?

Idē eodem lib.
Miſcetur aqua vino in calice Domini.

Tertullianus.

Scripſit an.210.
Lib. de Reſurrectione carnis.
Idem lib. 4 Cōtra Marcionem.

SEd caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima conſecretur: caro ſignatur, vt anima muniatur: caro manuū impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur; caro *corpore & ſanguine Chriſti* veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.

Profeſſus itaque ſe concupiſcentia concupiſſe edere Paſcha, vt ſuum (indignum enim, vt quid alienum concupiſceret Deus) acceptum panem & diſtributum diſcipulis, *corpus ſuum* illum fecit hoc eſt *corpus meum* dicendo.

Vixit anno.220.
Oratione de Antichriſto.
Oblatio, ſuffitus, & cultus, Deo gratus, in Eccleſia.
Liturgia extinguetur circa finē mundi.

Sanctus Hyppolitus Epiſcopus & Martyr.

LVgebant etiam Eccleſiæ luctum magnū, quia nec oblatio, nec ſuffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Eccleſiārum ædes ſacræ tugurij inſtar erunt, *Precioſúmque corpus & ſanguis Chriſti* non extabit in diebus ilis, Liturgia extinguetur, Pſalmorum decantatio ceſſabit, Scripturarum recitatio audietur.

Idem
Eadem ratione,
Quum venerit filius hominis in gloria ſua, & omnes ſancti angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ, & congregabuntur coram eo omnes gẽtes, & ſeparabit eos ab inuicem, veluti paſtor ſeparat oues ab hœdis: & conſtituet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet his qui erũt à dextris eius: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Venite Prophetę, propter nomẽ meum expulſi. Venite Patriarchæ, qui ante aduentum meum obtemperaſtis mihi, regnúmque meum deſideraſtis. Venite Apoſtoli mearũ afflictionum participes, dum inter homines agerem, propter Euãgelium. Venite Martyres, qui confeſsi me coram tyrannis tormenta multa atque ſupplicia perſtuliſtis. Venite pontifices, qui purè mihi ſacrificium die noctúque obtuliſtis, ac pretioſum *corpus & ſanguinem meum* immolaſtis quotidie.

Pontifices offerũt Deo ſacrificium & quotidie immolant corpus & ſanguinẽ Chriſti.

Floruit an. 230.

Origenes Adamantius presbyter.

Homil. 7. In lib. Numerorum.

ANtea in ænigmate fuit baptiſma in nube & in mari: nunc autem in ſpecie regeneratio eſt in aqua & ſpiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in ſpecie *caro verbi Dei eſt* verus cibus, ſicut & ipſe dicit: quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

Idem Homil. 6. In diuerſos.

Quando ſanctum cibum illúdque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis *corpus & ſanguinem Domini*: tũc Dominus ſub tectũ tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipientis.

Idem In S. Lucã. Homil. 38.

Si non commedimus panem vitæ, ſi non *carnibus Chriſti* veſcimur, & *cruore* potamur, ſi contemnimus dapes Saluatoris noſtri: ſcire debemus, quòd habeat Deus & benignitatem & ſeueritatem.

Idem Lib. 8. Aduerſus Celſum.

Panis oblatus in ſacrificium, per precem efficitur corpus ſanctũ, ſanctificãs digne ſumẽtes.

Quocirca Celſus vt Dei ignarus, gratias dæmonibus reddat: nos verò conditori omnium Deo gratias agentes, & pro collatis eius in nos beneficiis, actis gratiis, oblatis panibus veſcimur, qui vtique per precem efficiuntur *corpus ſanctum*, & ſanctificans eos qui ſano propoſito & mente ipſa vtantur.

Vixit anno. 240.

Sanctus Pontianus Papa & Martyr.

De ſacer-

DE ſacerdotibus vero Domini, quos vos audiuimus cõtra prauorum hominum inſidias adiuuare, eorumque cauſſas portare:ſcitote vos in eo valdè Deo placere,qui ſibi eos ad ſeruiendum aſciuit, & familiares in tantum ſibi eſſe voluit,vt etiam aliorum hoſtias per eos acceptaret,atque eorum peccata donaret,ſibíque reconciliaret:Ipſi quoque proprio ore *corpus Domini* conficiunt & populis tradunt.

Epi.ad ſæcilicem Sucæ cribonem.

Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.

Vixit anno.250.

Epiſt.5. ad ſixtũ Pap. Vide lib.6. hiſt. Nicephori,ca.9.

COnſilio frater indigeo,& ſententiam iudiciúmq; tuum requiro,poſteaquàm huiuſmodi quædam apud nos res accidit, vereor enim,ne hallucinet.Fratribus quippe congregatis,fidelis quidam iam dudum ante meã etiam, imo quòque(vt opinor)ante beati Heraclæ electionem habitus,quũ in cœtum noſtrum veniſſet,& eos qui tum baptizarentur videret,interrogationéſque & reſponſiones eorum audiret,acceſsit ad me flens,ſeipſumque complorans, atque ad pedes meos prouolutus,confitens quidem & abiurans baptiſmum quem ab hæreticis ſuſceperat, non talem eum eſſe prorſus, neque quidquam cum hoc habere communionis dixit, quin etiam blaſphemijs illum refertum eſſe aſſeuerauit.Animam verò ſuam admodum compunctam eſſe, ſeque non audere oculos ſuos ad Deum propter nefariam impuritatẽ, ſcilicet dictorum factorúmque omnium quibus initiatus eſſet,tollere dicens:obteſtabatur vt reciperetur, & ad puriſsimum baptiſmi noſtri lauachrum gratiamque admitteretur. Quod ſanè ego facere non auſus,dixi ſufficere ei tam diuturnam nobiſcum communionem, qui gratiarum actione exaudita, ſimul nobiſcum Amen accinuerit,quique mẽſæ aſsiſtens manus ad exceptionem ſancti alimẽti porrexerit, & id ſuſceperit,*corporíſque & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti* ſatis longo tempore particeps fuerit.

Amen.

Sanctus Cyprianus Epiſcopus & martyr.

Vixit anano.260.

Epiſt.2.lib. Primi.

AT verò nunc non infirmis ſed fortibus pax neceſſaria eſt,nec morientibus,ſed viuentibus cõmunicatio à nobis danda eſt,vt quos excitamus & exhortamur ad prælium non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione *ſanguinis & corporis Chriſti* muniamus,& cùm ad hoc fiat Euchari-

ſtia, vt poſsit accipientibus eſſe tutela, quos tutos eſſe contra aduerſarium volumus, monumento dominicæ ſaturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus eos in confeſsione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis, *Chriſti ſanguinem* denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eis ad bibendum prius in Eccleſia poculum Domini, iure communicationis admittimus?

Libro 4. *Epiſtola* 6. Muniatur os, Dominum ſuum Chriſtum victrix lingua fateatur. Armemus & dexterã gladio ſpirituali, vt ſacrificia funeſta fortiter reſpuat, vt Eucharistiæ memor qui *Domini corpus* accipit, *In ipſo Dominum ſuum complectatur*, poſtmodum à domino ſuo ſumpturus præmium cæleſtium coronarum.

Sermone 5. *de Lapſis* Illuſtres manus, quæ non niſi diuinis operibus aſſueuerãt, ſacrificijs ſacrilegis reſtiterunt. Sanctificata ora cæleſtibus cibis, poſt *corpus & ſanguinem Domini*, prophana contagia & idolorum reliquias reſpuerunt

Contra Euangelij vigorem, contra Deum ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. A diaboli aris reuertẽtes, ad ſanctum Domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pene ructantes exhalantibus etiamnum ſcelus ſuum faucibus & cõtagia funeſta redolentibus *Domini corpus* inuadunt, quando occurrat ſcriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis immundus, manducans carnem: &c. Anima quæcũque manducauerit ex carne ſalutaris ſacrificij, quod eſt Domini, & immunditia ipſius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus item teſtetur & dicat: Non poteſtis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non poteſtis menſæ Domini communicare & menſæ dæmoniorum. Item contumacibus & peruicacibus comminetur & enunciet, dicens: Quicunque ederit panem, & biberit calicẽ Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Spretis his omnibus, atque contemptis, ante expiata delicta, ante exomolegeſim factam criminis, ante purgatam cõſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, vis infertur *corpori eius & ſanguini*: & plus modò in Dominũ manibus atque ore delinquũt, quàm cùm Dominum negauerunt. Tumẽs animus & ſuper

Ante exomologeſim, non eſt ſumenda ſacra cõmunio.

bus

bus, nec quia victus eſt, fractus eſt. Iacens ſtantibus, & integris vulneratus minatur, & quod non ſtatim *Domini corpus* inquinatis manibus accipiat, ac ore polluto *Domini ſanguinē* bibat, ſecerdotibus ſacrilegus iraſcitur

Sanctus Lucius martyr.

Miniſtri altaris, presbyteri ſiue diaconi, ad dominica tales eligātur officia, qui continentiā ſeruēt. Si verò poſt ordinationem ſuam miniſtros contigerit propriæ vxoris inuadere cubile, ſacrarij non intrēt limina, neque ſacrarij portitores fiant, neque altare contingant, neque ab offerentibus holocauſti oblationem ſuſcipiant, neque ad dominici corporis portionem accedant, neque appropinquent. paſſus circa annū 262 *In Decret.*

Sanctus Laurentius martyr.

Qvo progrederis ſine filio pater? quo ſacerdos ſancte ſine Diacono properas? nunquam ſine miniſtro ſacrificiū offerre conſueueras. Quid ergo in me diſciplicuit pater? Num degenerem probaſti? Experire certè idoneum ne miniſtrum elegeris? Cui commiſiſti *dominici ſanguinis* diſpenſationem, cui conſummandorum conſortium ſacramētorum, huic conſortium tui ſanguinis negas? Paſſus eſt circa annum 265. *Vide librū 1. Officio. Be. Amb. cap. 41.*

Sanctus Petrus Epiſcopus Alexandrinus & martyr.

Qvi traditi exciderunt, deinde autem ſua ſponte redeūt in diſcrimen, confitentes ſe eſſe Chriſtianos, cōiectique ſunt in cuſtodiam poſt tormenta, rationabile eſt in exultatione cordis, eorum exemplo roborati, & communicare in omnibus, tam precibus & ſuſceptione *corporis & ſanguinis Chriſti* quam adhortatione verbi, vt conſtantius depugnantes, fiant & ipſi digni pręmio ſupernæ vocationis. Etenim ſepties (ait ſcriptura) cadit iuſtus & reſurgit. Quod ſi omnes qui exciderunt, feciſſent: perfectiſsimā æque corde manantem oſtendiſſent pœnitentiam. Martyrio coronatus eſt anno 300. *De pœnitētia Canone. 8.* Vixit anno. 308. *Vide capit. 31. libri 8. Nicephori.*

De ſancto Luciano martyre.

DE ſancto Luciano martyre illud eſt decantatum, moriturum eum, cùm vis tyrannica neque templi neque ſacrarij copiam faceret, & vincula quoque atque plagæ motū prorſus denegarent, in ſuo ipſius pectore diſcumbētem, *hor-* *Templi atque ſacrarij vſus*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

nerit,nullo modo audeat data oratione recedere, vt ab altero Epiſcopo vel Presbytero miſſarũ ſolẽnia ſuppleantur.Sed qui initium ponit,ſuppleat vſque in finem.Si quis verò præſumpſerit præter quod ſtatuimus agere,à ſacro *corpore & ſanguine* Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit ſuſpenſus

In Decretis De conſecratione. Diſt. 1.

Vixit anno. 320.

Lactantius Firmianus.

Libro 4. de Vera ſapiẽtia, cap. 18.

ITem Hieremias. Domine ſignifica mihi, & cognoſcam tunc.Vide meditationes eorum. Ego ſicut agnus ſine macula perductus ſum ad victimam,in me cogitauerunt cogitationem dicentes:Venite mittamus lignum in panem eius, & eradamus è terra vitam eius,& nomẽ eius non erit in memoria amplius. Lignum autem crucem ſignificat, & panem corpus eius,quia ipſe eſt *cibus* & vita hominum qui credent in carnem quam portauit,& in crucem in qua pependit

Vixit. anno.329.

Euſebius Pamphili Epiſcopus Cæſarienſis.

Libr. 1. Demonſtrat. Euangelicæ cap. 10.

Honorẽ afferẽtia mẽſæ Chriſti ſacrificia.

QVando huius ſacrificij memoriam ſignis quibuſdam in menſa celebrandã,*corpúſque item illius* ,*ſalutarémque ſanguinem* (vt noui teſtamenti inſtitutum habet) accepimus,rurſus à Propheta Dauid inſtruimur ad dicendum:Paraſti in conſpectu meo meo menſam,contra eos qui affligũt me.Pingue feciſti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm præſtantiſsimus.Palam in his myſticam ſignificat vnctionem , & honorem afferentia *menſæ Chriſti ſacrificia*, quibus operantes incruentas & rationales,eíque ſuaues victimas,in tota vita ſupremo Deo offerre per eminentiſsimum omnium ipſius Pontificem,edocti ſumus.

S. chriſma. Incruentas ſuauésque victimas offerimus Deo in Miſſæ ſacrificio.

Ab ortu Solis vſque ad occaſum,nomen meum glorificatum eſt in gentibus,& in omni loco incenſum offertur nomini meo & hoſtia munda.Sacrificamus igitur Deo altiſſimo ſacrificium laudis: *Sacrificamus Deo plenum,& honorem afferens:& ſacroſanctum ſacrificium*:ſacrificamus nouo more , ſecundum nouum teſtamentum,hoſtiam mundam

Eodẽ libro, Vaticiniũ Malachiæ Prophetæ, de ſacrificio mundo à gẽtibus offerẽdo, De Eccleſiæ ſacrificio intelligendum.

Sanctus Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus. Vixit anno.334.

HOc pariter & animus veri Chriſtiani,nõ tam ob verba parẽtum,ſed ab operibus & exultatione cordis, tũ maxime

Sacrificatur in Miſſa Deo

plenũ, et hororẽ offerẽs & ſacroſanctũ ſacrific. Queſt.2. de varijs queſtionibus. ximè cum ſtata feſtiuitatum tempora ingruunt, vt illuminationum, quàm natiuitatem Chriſti: & Epiphaniæ, quem trium Regum appellamus diem. Cõmunionis denique quã ſanctiſsimi *corporis & ſanguinis Chriſti* ſumptionem, aut vt alij non pauci, tranſitum ſiuè Paſcha vocant, ſatis compertum habet ſingulari tum gaudio, tum lætitia, quod Spiritum ſanctum cum baptiſmate accepit.

Feſti dies in Eccleſia. Oratione de Fide Vide Theodoreti Dialogum 3. Corpus eſt ergo cui dicit, Sede à dextris meis, cuius etiam fuit inimicus diabolus cum malis poteſtatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex & Apoſtolus & fuit, & dictus eſt, per id quod nobis tradidit myſterium, dicens: *Hoc eſt corpus meum*, quod pro vobis frangitur, *& ſanguis* noui teſtamenti non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas enim neque corpus habet, neque ſanguinem, ſed homo quem ex Maria portauit.

Tractatu de verbis Euangelij, Quicunque dixerit verbum aduerſus filium hominis & cetera. Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam: verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita. Et hic ſiquidem vtrũque de ſe prædicauit carnem & ſpiritum, ac carnem à ſpiritu diſtinxit, vt non tantùm quod videbatur, ſed hoc etiam, quod in illo erat inuiſibile credẽtes, diſcerẽt, quod ea quoque que loquebatur non eſſent carnalia, ſed ſpiritualia. Quot enim hominibus ſuffeciſſet corpus ad eſum, vt hoc totius mundi fieret alimentum? Sed hac de cauſſa meminit aſcenſus in cælum filij hominis, vt corporalem cogitationem ab eis auelleret, & poſt hac diſcerent, *carnem* de qua fuerat locutus, cibum è ſupernis cæleſtem, ſpiritualem alimoniã ab ipſo dari. Quæ enim dixi vobis, inquit, ſpiritus ſunt & vita, Quod idem valet, ac ſi diceret: Quod quidem oſtenditur ac datur pro mundo, dabitur *alimonia*, vt ſpiritualiter hæc in vnoquoque digeratur, fiatque omnibus conſeruatorium ad reſurrectionem vitæ æternæ.

Iulius Papa.

Vixit anno 338 *Habetur in Decretis.* CVm magiſtet veritatis verum ſalutis noſtræ ſacrificium ſuis commendaret diſcipulis, non illis lac ſed panem tãtum & calicem ſub hoc Sacramento cognoſcimus dediſſe. Legitur enim in Euangelica veritate: Accepit Ieſus panem & calicem, & benedicens dedit diſcipulis ſuis. Ceſſet ergo lac in ſacrificio offerri, quia manifeſtum & euidens exemplum veritatis Euangelicæ illuxit, quod præter panem & vinum aliud

liud offerri non licet. Illud verò quod pro complemento cõmunionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis: nec hoc prolatum ex Euangelio teſtimonium reppererunt, vbi Apoſtolis *corpus ſuum* commendauit *& ſanguinem*. Seorſum enim panis & ſeorſum calicis commendatio memoratur.

Putatur vixiſſe circa annum 346.

Iohannes Clymacus.

Gradu 15.

SAncta Eccleſia recipiens hæreticos poſt integram & puram abrenuntiationem ſuæ hæreſis, facit eos dignos *corpore & ſanguine Chriſti*, fornicatores verò poſt confeſsionem facit ceſſare per aliquod tempus à myſteriis immaculatis, ſicut habetur, in Canone Apoſtolorum. Quia hæreticus renuntians ſuo errori, ſtatim totus mundatur ipſa renunciatione: Qui verò fornicatur, etiam cõtaminat corpus, & eget tẽpore pœnitentiæ & lacrymis, ad delendam concupiſcentiam carnis quæ occupauit animam. Sed ſi vterque moreretur in ſuo peccato, grauius iudicium portaret hæreticus quàm fornicator.

Sanctus Liberius Papa.

Vixit anno 354.

Lege Ambroſij lib. 3. de virg.

BOnas filia nuptias deſideraſti. Vides quãtus ad natalem ſpõſi tui populus conuenerit, & nemo impaſtus recedit? Hic eſt, qui rogatus ad nuptias aquam in vina conuertit, in te quoque ſyncerum Sacramentum conferet virginitatis, quæ priùs eras obnoxia vilibus naturæ materialis elementis. Hic eſt, qui quinque panibus & duobus piſcibus quatuor millia populi in deſerto pauit. Plures potuit, ſi plures iam tunc, qui paſcerentur, fuiſſent. Denique ad tuas nuptias plures vocauit. Sed iam nõ panis ex hordeo, ſed *corpus miniſtratur* è cęlo.

Sanctus Hilarius Epiſcopus Pictauorum.

Vixit anno 360.

Lib. 8. de Trinitate.

In Euchariſtia verè verbũ carnẽ factum ſumimus.

EOs nunc qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo vtrum ne per naturæ veritatem hodie Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum eſt, & nos *verè verbum carnem cibo Dominico ſumimus*: quomodo nõ naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ

ad naturam æternitatis ſub Sacramento nobis *communicandæ carnis admiſcuit*? Ita enim omnes vnum ſumus: quia & in Chriſto pater eſt, & Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergo naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget prius, non naturaliter vel ſe in Chriſto, vel Chriſtum ſibi ineſſe, quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis, vnum in his eſſe nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt: nóſque verè ſub myſterio *carnem corporis ſui ſumimus*, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo eſt, & ille in nobis: quomodo voluntatis vnitas aſſeritur, cùm naturalis per Sacramentum proprietas, perfectum Sacramentorum ſit vnitatis? Non eſt humano aut ſæculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem cęleſtium dictorum ſanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate, quæ dicimus niſi ab eo diſcimus, ſtultè atque impiè dicimus. Ipſe enim ait: *Caro mea* verè eſt eſca, & *ſanguis meus* verè eſt potus. Qui edit *carnem meam*, & bibit *ſanguinem meum*, in me manet, & ego in eo. De veritate *carnis & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus*: nunc enim & ipſius Domini profeſsione & fide noſtra *verè caro eſt & verè ſanguis eſt*. Et hæc *accepta atque hauſta* id efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas nō eſt? Contingat plane his verum nō eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant. Eſt ergo in nobis ipſe per *carnem* & ſumus in eo: dum ſecum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt. Quod autem in eo per Sacramentum communicatæ *carnis & ſanguinis* ſimus, ipſe teſtatur dicens: Et hic mundus iam me non videt, vos autem me videbitis, quoniam ego viuo, & vos viuetis, quoniam & ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum vnitate intelligi vellet, cur gradum quendam atque ordinem conſummandæ vnitatis expoſuit: niſi vt cùm ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rurſum in nobis per Sacramentorum ineſſe myſterium crederetur. Ac ſic perfecta per mediatorem vnitas doceretur, cùm nobis in ſe manentibus ipſe maneret in patre, & in patre manens,

In Euchariſtia verè carnem corporis Chriſti ſumim⁹.

De veritate carnis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia nō eſt relictus ambigēdi locus. Tam Chriſti profeſſione, quàm noſtra fide, verè in Euchariſtia caro & ſanguis Domini.

ſiens, maneret in nobis, & ita ad vnitatem patris proficeremus, cùm qui in eo naturaliter ſecundum natiuitatem ineſt, nos quoque in eo naturaliter ineſſemus, ipſo in nobis naturaliter permanente? Quod autem in nobis naturalis hæc vnitas ſit, ipſe ita teſtatus eſt. Qui edit *carnem meam* & bibit *ſanguinem meum* in me manet & ego in eo, Non enim quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit: eius tantũ in ſe aſſumptam habens carnem, qui ſuam ſumpſerit. Perfectè autem huius vnitatis Sacramentum ſuperiùs iam docuerat dicens: Sicut miſit me viuens pater & ego viuo per patrem: & qui manducauerit *meam carnem*, & ipſe viuet per me. Viuit ergo per patrem: & quomodo per patrem viuit, eodem modo nos per *carnem* eius viuemus. Hæc autem idcirco à nobis commemorata ſunt, quia voluntatis tantum inter patrem & filium vnitatem hæretici mentientes, vnitatis noſtræ ad Deum vtebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obſequio tantum ac voluntate religionis vnitis, nulla per Sacramentum *carnis & ſanguinis* naturalis communionis proprietas indulgeretur, cùm & per honorem nobis datum Dei filij & *permanentem in nobis carnaliter filium*, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter vnitis, myſterium veræ ac naturalis vnitatis ſit prædicandum.

Sanctus Optatus Epiſcopus Mileuitanus.

QVid eſt tam ſacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtuliſtis) frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & membra Chriſti portata ſunt: quo Deus omnipotens inuocatus ſit: quo poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus: vnde à multis pignus ſalutis æternæ & tutela fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt? Altaria inquam, in quibus fraternitatis munera nõ iuſsit Saluator poni, niſi quæ eſſent de pace condita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & redi prius, concorda cum fratre tuo, vt poſsit pro te ſacerdos offerre. Quid enim eſt altare, niſi ſedes & *corporis & ſanguinis Chriſti*? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari cõſueuerat? Quid vos offenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta *corpus & ſanguis* habitat?

Ergo & fregiſſe vos & raſiſſe cõſtat altaria. Quid eſt quod in hac re ſubitò veſter quaſi languere viſus eſt furor? Videmus enim vos poſteà mutaſſe conſilium, & altaria à vobis iã non

Vixit anno.366.

Lib.6.contra Donatiſtas.

In altari, offertur ſacrificium, vota populi & membra Chriſti portantur, Spiritus ſanctus deſcẽdit, pignus ſalutis æternæ & tutela fidei ex eodem accipitur

Altare, ſedes corporis & ſanguinis Chriſti.

Idem eodẽ lib.

non frangi,ſed radi tantummodo aut remoueri. Si hoc ſuffi-ciebat,illa quæ prius facta ſunt,ex his iudicatis,quia fieri mi-nimè debuerunt à vobis:Hoc tamen immane facinus gemi-natum eſt,dum fregiſtis etiam calices, *Chriſti ſanguinis* porta-tores:Quorum ſpecies reuocaſtis in maſſas, mercedem ne-fariis nundinis prouocantes, ad quam nec emptores eligere voluiſtis ſactilegi,dum inconſideratè vendidiſtis.Paſsi etiam eſtis comburi manus veſtras,quibus ante nos eoſdem calices tractabatis. Eam rem iam paſsim vendidiſtis ære. Emerunt forſitan in vſus ſuos ſordidæ mulieres. Emerunt Pagani fa-cturi vaſa,in quibus incenderent idolis ſuis.O ſcelus nefariū, ô facinus inauditum,auferre Deo quod idolis præſtes,ſubdu cere Chriſto,quod proficiat ſacrilegio.

Calices portatores ſanguinis Chriſti.

Sanctus Felix Papa & martyr.

Vixit anno.371. *Epiſt.ad Epiſ.Aegi.*

NOn decuerat vt hi,qui *corpus Chriſti* quotidie proprio cō-ficiunt ore,tantam paterentur perſecutionem.

Sanctus Baſilius Epiſcopus Cæſarienſis.

Vixit anno.371. *Tractatu de Baptiſ-*

DEbemus itaque attēdere quod ſit iudicium eius,qui in-dignè edit & bibit. Nam ſi quis fratrem quoque per cī bum cōtriſtat à caritate excidit,ſine qua magna quoque cha riſmata & iuſtificationes quoq; operantia nihil proſunt,quid de eo dicendum eſt, qui otioſe & inutiliter edere audet *cor-pus* & bibere *ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti*, & hac ratio-ne plus aliquanto contriſtat &infeſtat Spiritum ſanctum,dū ſine ſocia charitate veſcitur?Iudicemus itaq; hoc,ne nobis ip-ſis viuamus,ſed ei,qui pro nobis eſt mortuus & reſurrexit, Chriſto Ieſu Domino noſtro edamus ac bibamus.Oportet i-gitur accedentē *ad corpus & ſanguinem* Domini,ad rememora tionē eius,qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit,nō ſolùm purum eſſe à quouis inquinamento carnis ac ſpiritus, ne ad iudicium edat & bibat, ſed & euidenter oſtendere & expri-mere memoriam eius, qui pro nobis mortuus eſt ac reſur-rexit.

Idem Sermone 2 de Baptiſmo, cap.3.

Si tales minæ aduerſum eos poſitæ ſunt, qui temerè ad ea ſacra accedunt,quæ ab hominibus ſanctificantur, quid dicen dum eſt de eo, qui in tantum ac tale myſterium temerarius eſt?Quantò enim maius aliquid is eſt templo,ſecundū Do-mini

mini vocem, tantò grauius & terribilius eſt in animæ impuritate conſtitutum *corpus Chriſti temerè contingere*, quàm ſit accedere ad arietes vel tauros, dicente Apoſtolo. Itaque qui edit panem aut bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini, imo vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autem quiſque ſeipſum, & ſic de pane hoc edat, & de poculo bibat. Qui namque manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quòd ſi in immũditia tantùm cõſtitutus (immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege diſcimus) tam terribile iudicium habet, quantò magis, qui cùm in peccato ſit *corpus Domini contingere audet*, grauiùs ſibi acceſſit iudicium? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamento (differentia verò inquinamenti & immunditiei, ſapientibus eſt manifeſta) atque ita ad ſancta accedamus, vt iudicium eorum, qui Dominum occiderunt effugiamus: propterea quòd quiſquis ederit panem, & biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Et communicare per ſingulos dies & participare de *ſacro corpore & ſanguine Chriſti* pulcrum eſt & valde vtile, ipſo manifeſtè dicente: Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud ſit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcirco quater in ſingulis hebdomadis communicamus, in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in paraſceue, & in ſabbato, ac in aliis diebus, ſi qua memoria fuerit Sancti alicuius. *Idẽ ad Cæſariam Patritiam.*

Sanctus Damaſus Papa. Vixit anno.372.

CHOepiſcopi inter Sacerdotes locum habeãt, & miniſterio presbyterorum contenti ſint. Quòd verò eis non liceat Epiſcopo præſente, niſi illo iubente, *ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti* conficere, neq; eo corã poſiro populum docere, aut ſalutare, nec plebem exhortari (quæ omnia ſolis Pontificibus deberi, tam ex ſuperioribus, quàm ex aliis patrum conſtitutis, aut ſacris Canonibus edocti eſtis. *Epiſt. ad Proſperum Epiſc. Numediæ.*

Sanctus Gregorius Nyſſenus Epiſcopus. Vixit anno.347.

ILlud verò prætermittendum nullo pacto eſt, quod poſteaquàm mare tranſierunt, poſteaquàm amaritudo aquarum *In vita Moyſeos.*

ſitienti,virtute ligni in dulcedinem conuerſa eſt,poſteaquàm delitioſè apud fontes & palmas fuerunt,poſtea deniq;,quàm ex lapide biberunt,tunc quæ ab AEgypto viatica & cibos ſibi aſſumpſerunt,penitus eis defecerunt, tunc omni nutrimēto,quòd ab AEgypto ferebant abſumpto,deſuper ſibi fluit cibus varius ſimul,& ſimplex.Simplex viſu atque vnicus. Qualiter varius? ad ſingulorum cupiditates ſe vertens. Quid igitur hinc diſcimus? Quod oporteat videlicet fide,baptiſmate, labore,omni virtute,omni Euangelica doctrina,mundos,puróſque animos noſtros facere,ita vt omnino alienigeni mores, & AEgyptiaca vita, vitiorum ſcilicet omnium turba nos deficiat,& demum depurato,defæcatóque animo *cæleſtem cibum* eſſe ſuſcipiendum,quem nulla nobis ſatio agriculturę artibus produxit.Sed panis eſt abſque ſemine,abſque aratione, abſque alio humano opere nobis paratus.Is deſuper defluēs in terris inuenitur. Panis enim, qui de cælo deſcendit, qui verus cibus eſt,qui ænigmaticè hac hyſtoria ſignificatur, nō incorporea quædam res eſt.Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? Res verò,quæ incorporea non eſt, corpus omnino eſt.Huius corporis panem non aratio,non ſatio, nō agricolarum opus effecit,ſed terra intacta permāſit,& tamē pane plena fuit,quo fameſcentes,myſterium virginis perdocti facilè ſaturantur. Is igitur mirabilis ſine agricultura panis varietate qualitatis ad ſuſcipientium habitudinem, virtutem ſuam commutat. Nam cùm ſit panis ignorat labefieri, ſic in carnem verti,noui olus imitari: quidquid denique aſſumenti conueniens & expetitum ſit,vt Apoſtolus vult,*qui hanc nobis menſam præparauit.in id commutatur*. Sic enim diuinus ille vir perfectioribus ſolidum,& in carnis ſpeciem hunc cibum fieri docet,infirmioribus olus,infantibus lac.

Tranſubſtātiatio.

Quemadmodum qui per inſidias venenum hauſerunt,alio medicamento vim illius exitialem extinguunt: oportet autem, vt ad veneni ſimilitudinem medicamentum in viſcera ingrediatur, vt per illa totum in corpus auxilium diffundatur:ita nobis faciēdum eſt,vt cùm venenum, quo natura noſtra diſſoluitur,guſtauerimus, medicamentum, quo illa contrahitur,ſuſcipiamus,vt virus illius,cōtraria & opportuna huius vi repellatur.Quodnam eſt hoc medicamentum? nullum aliud,niſi corpus illud, quod morte præſtantius declaratum eſt

Idem Sermone Cathacherico de Diuinis Sacramētis Huius ſermonis

eſt,& noſtræ eſt ſalutis cauſſa. Quemadmodum enim parum ferméti, vt inquit Apoſtolus, totam maſſam ſibi ſimilem reddit, ſic & corpus illud quod à Deo factum eſt immortale, in noſtrum corpus ingrediens, totum in ſe transfert, atque commutat. Nam vt peſtiferum cum ſalubri commiſtum, illud efficit perniciofum, ſic & corpus immortale reddit totum illud, in quo ſuſceptum eſt, naturæ ſimile immortali. In corpus autem ingredi non poteſt, niſi per cibum & potum viſceribus immiſceatur. Itaque neceſſarium eſt, vt natura noſtra, quoad eius fieri poteſt, vim ſalutarem intra corpus admittat. Cùm autem nullum aliud niſi diuinum illud corpus eam gratiam ſuſceperit, demõſtratumque ſit, fieri non poſſe, vt noſtra corpora conſequantur immortalitatem, niſi cum immortali corpore coniungantur, atque ita incorruptionem acquirant, cõſiderandum eſt, quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus aſsiduè per totum orbem terrarum tot fideliũ millibus impertiatur, totum cuiuſque per partem euadat, & in ſeipſo totum permaneat. Verùm, vt fides noſtra recto progrediens ordine, nullam ex quęſtione propoſita dubitationem relinquat, operæpretium eſt, vt corporis naturam parum conſideremus. Natura igitur corporis noſtri non ita per ſe conſiſtit, vt proprio quodam in ſtatu vitam habeat, ſed per affluentem ad ſe facultatem ſeſe conſeruat, perpetuóque motu in eſſentia ſua perſeuerat, tum ad ſe trahens id quod deficit, tum id expellens quod ſuperuacaneum eſt. Atque hæc quidem potentia & eſt, & appellatur nutritiua. Nec eadem tamen eſt omnibus corporibus quæ nutriuntur, ſed congrua cuique tributa eſt ab eo qui naturam moderatur & regit. Eorum autẽ quæ viuunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba veſcuntur, nonnulla carnibus, homo autem pane potiſsimum. Et ad humidi conſeruationem non modò aquam bibit; ſed eam quo calidum in nobis inſitum tueatur, vino miſcet, ſuauiorémque reddit. Quid igitur ad hæc reſpicit, potentia reſpicit ad molem noſtri corporis. Cùm enim in nobis ſunt, ſanguis & corpus euadunt, nutrimento per potentiam alteratiuam in corporis ſpeciem congruenter immutato. His ita conſideratis, ad propoſitum reuertamur. Quęrebatur, quomodo vnum illud Chriſti corpus, omnem hominum in quibus eſt fides, naturam viuificaret, & in omnes ita diſtribuere-

meminit Euthimius in Panoplia ſua, ſimiliter & Beſſariõ libro de verbis, quibus conſecratio peragitur.

tur,vt nullam imminutionem ſubiret. Haud procul fortaſſe erimus ab huius rei intelligentia. Nam omne corpus ex nutrimento ſubſiſtit & confirmatur, quod quidem nutrimentū ex cibo conſtat & potu. Cibus autem eſt panis, & potus eſt aqua vino miſta. Porrò Dei verbū ita naturæ humanæ coniunctum eſt,& corpus noſtrum aſſumpſit,vt eius naturæ,non aliam nouam conſtitutionem adhiberet,ſed ſolitis ipſum rebus aleret & ſuſtentaret,nempè cibo & pôtu. Cibus verò erat panis quemadmodum & noſter,vt iam dictum eſt. Sicut autem qui panem videt,quodammodo corpus videt humanum,quoniam panis in corpore exiſtens, corpus euadit: ita diuinum illud corpus panis nutrimentum accipiens,idē quodammodo erat cum illo cibo,vt diximus,in eius corporis naturam immutato. Quod enim carnis cuiuſque proprium eſt, id etiam illi conueniſſe confitemur. Nam & corpus illud pane ſuſtētabatur. Corpus autem propterea quod Deus verbū in illo habitauit,diuinam obtinuit dignitatem. Quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo ſanctificatum panem, in Dei verbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud,†panis erat potentia:ſanctificatum eſt autem habitatione verbi,quod in carne habitauit. Itaque qua ex cauſſa panis in eo corpore mutatus in diuinam virtutem tranſiit, eadem de cauſſa nunc etiam idem fit. Vt enim illic verbi Dei gratia ſanctum effecit illud corpus,cuius firmamentum ex pane cōſtabat,& ipſum etiam quodammodo panis erat:ſic etiam hic panis,vt ait Apoſtolus,per verbum Dei & orationem ſanctificatur:non quia comeditur,eo progrediens,vt verbi corpus euadat,ſed ſtatim per verbum in corpus mutatur, vt dictum eſt à Verbo, Hoc eſt corpus meum. Cæterùm cùm omnis caro etiam per humidum nutriatur (neque enim ſine humidi coniunctione quod in nobis humidum eſt,in vita poteſt permanere) quemadmodum per ſolidum firmúmque cibum, corporis ſoliditatem cōfirmamus:ſic etiam humidum ex natura ſimili adaugemus: quæ cùm in nobis eſt, à facultate alteratiua ſanguis efficitur, præſertim ſi per vinum eam accipiat vim, vt in calidum conuertatur. Quare cùm diuina illa caro partem etiam hanc ad ſe ſuſtentandam acceperit: Deus autem,qui nobis ſe patefecit,idcirco naturæ mortali ſeipſum coniunxerit,vt eam coniunctione ſua diuinam redderet,ideo cunctis

Panis verbo Dei ſanctificat⁹ in verbi Dei corpus mutatur.

†Id eſt,pane conſtabat.

Panis, per verba conſecrationis, & non per comeſtionem, fit corpus Chriſti.

Trāſubſtātiatio.

cunctis credentibus gratiæ diſpenſatione ſeipſum impertit per carnem, quæ ex vino & pane conſtituitur, fidéliumque corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat. Hæc autem tribuit virtute benedictionis, in illud, rerum quæ videntur naturam mutans. Vixit anno.378.

Orat. in S. Paſcha. Idē Orat. I in Iulian. apoſtatam.

Sanctus Gregorius Epiſcopus Nazianzenus.

ABſque confuſione, & dubio, comede *corpus & ſanguinem* bibe, ſi ſaltem vitæ deſiderio teneris neque ſermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob paſsionem offendaris: conſtans eſto, firmus, ſtabilis in nulla re propter aduerſariorum ſermones fluctues.

Oblati. incruēti ſacrificij, Chriſto vnimur & paſsionis ac diuinitatis eius partcipes reddimur.

Mox incruenti ſacrificij oblatione manus commaculat, *per quod nos Chriſto vnimur*, nec non *paſsionis ac diuinitatis eius participes reddimur*, ſectionibus & victimis res ſtabiliens regias malis conſiliariis in malo vtens principatu. Tú ne cōtra Chriſti ſacrificium tuis ſpurcitiis? Tú ne contra ſanguinem, per quem expiatus eſt mundus, tuis ſanguinis effuſionibus?

In vita S. Baſilii. Euchariſtia, immortale ac viuificum myſterium.

*Sanctus Amphilochius Epiſcopus Iconij. Vixit anno.*380.

INiquo ergo coniugio facto, & diabolica facinoroſitate completa ac modico trāſeunte tempore, notatus eſt à quibuſdam puer non introire Eccleſiam, neque appropinquare *immortalibus ac viuificis myſteriis*, & dicūt miſeræ coniugi eius: Scis quia vir tuus quem elegiſti, non eſt Chriſtianus: ſed peregrinus fidei & alienus?

Idem in eadem vita. Euchariſt. viuificum & incontaminatū myſterium.

Impoſsibile eſt ergo, ſicut dictum eſt, omnem hominem in regnum Dei introire, niſi per aquam, & ſpiritum, & participationem viuificorum & incontaminatorum myſteriorum *corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti.*

Sanctus Onuphrius.

Creditur vixiſſe circa annum 382.

OMni die Dominico & ſabbato Angelum Domini paratum inuenio *ſacroſanctum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti* ſecum deferentem: de cuius manu mihi pretioſiſsima donantur munera, vitæque meæ ſalus perpetua.

Ex vitis S. Patrum.

Sanctus Effrem Archidiaconus Edeſſenus.
Vixit anno 383.

Tractat. de die iudicij cap. 3. Idem li. de Natura dei minime ſcrutanda. cap. 5.

SI procul eſt à nobis Siloe, quo miſſus eſt cœcus, ſed pretioſus calix *ſanguinis tui* plenus vita & lumine nobis in proximo eſt, tantò propinquior, quanto, qui acceſſerit, fuerit purior. Hoc ergo nobis reſtat, miſericors Chriſte, vt pleni gratia & illuminatione ſciẽtiæ tuæ, cum fide & ſanctificatione accedamus ad calicem tuum, vt proficiat nobis ad remiſſionem peccatorum, non ad cõfuſionem in die iudicij. Quia quicunque myſteriis tuis indignus acceſſerit, ſuam animam ipſe condemnat, non ſe caſtificans vt cæleſtem Regem, atq; immortalem ſponſum in ſui pectoris puriſsimum ſuſcipiat thalamum. Nam anima noſtra ſponſa eſt immortalis ſponſi. Copula autem nuptiarum cęleſtia Sacramẽta ſunt, quia cùm manducamus *corpus eius & ſanguinem* bibimus, & ipſe in nobis eſt, & nos in eo. Attende ergo tibimetipſi, frater, feſtina thalamum cordis tui iugiter virtutibus exornare, vt manſionem cum benedicto Patre ſuo faciat apud te. Et tunc coram Angelis & Archangelis erit tibi laus, & gloria, & gloriatio, & cum magna exultatione & gaudio ingredieris in paradiſum.

Qui Eucharistiam ſumunt, agnum Dei integrum comedunt.

Myſteria Chriſti per ſcrutanda temere non ſunt.

Manducãdũ corpus ſuum & ſanguinem bibendum Chriſtus dedit.

Eſto fidelis atque innocens, participa *immaculato corpori Domini tui*, fide pleniſsima, certus, quòd *agnum ipſum integrum comedis*: ignis immortalis ſunt myſteria Chriſti, noli temerè ea perſcrutari, ne in ipſorũ perſcrutatione comburaris. Hoc ſanè excedit omnem admirationem, omnem mentẽm, omnémque ſermonem, quod fecit nobis vnigenitus filius Chriſtus ſaluator noſter, ignem & ſpiritum manducandum ac bibendum præſtitit nobis, carne veſtitis, *corpus* ſcilicet & *ſanguinem ſuum.*

Vide cap. 2 Palla. Epi.

Sanctus Macharius Eremita, AEgyptius.
Vixit anno. 384.

Punitur quæ quinque hebdomadis à ſumptione ſacramẽtorũ abſtinuerat.

EAm autem (mulierem videlicet à ſe curatam) admonuit vir Dei, ſic dicens: Nunquam Eccleſiam deſeras: nunquã abſtineas à *communione Chriſti ſacramentorum*: Hæc enim tibi acciderunt, quod iam quinque hebdomadis non acceſsiſti ad *intemerata* noſtri ſeruatoris *Sacramenta.*

Sanctus

S. Eulogius Presbyter. Vixit anno 386.

QVomodo audetis ad ſancta accedere Sacramenta, cùm habeatis malas cogitationes? Et tu quidem hac nocte animo verſaſti turpem fornicationis cogitationem. Alius autem in animo ſuo reputauit, dicens: nihil referre an peccator, an iuſtus accedat ad Dei gratiam, Alius autem dubitauit de dono, dicens: nunquid me accedentem ſanctificabit? Parum ergo ſecedite à ſanctis Sacramentis, & ex animo agite pœnitentiam, vt ſit vobis remiſsio peccatorum, & ſitis digni *Chriſti communione.* Niſi enim primùm mundaueritis cogitationes, non poteritis ad Chriſti gratiam accedere.

Co...., 75.cap.lib. Palladij.

Plurimũ refert Peccator ne, an iuſtus, corpus Chriſti ſumat.

Indignus ſumptione corporis chriſti qui de ſacramẽto dubitat. Abſtinere iubẽtur à ſacra cõmunione, prauis tãtũ cogitationibus inquinati.

Palladius Epiſcopus Capadociæ.

VIris magnis mos eſt, nihil carnis admittere, priuſquàm ſpiritale alimentum animæ tradiderunt. Hæc autem eſt *Chriſti communio.*

Monachos (ait) oportere ſi fieri poteſt, quotidie communicare Sacramẽtis, Qui enim ſe ab eis procul amouet, Deus quoque procul ab eo recedit: quia autem hoc facit aſsiduè, aſsiduè ſuſcipit *ſeruatorem.* Eſt enim vox ſalutatis: Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, manet in me, & ego in eo. Hoc confert monachis, ſalutaris paſsionis commemorationem continenter facientibus, quotidie etiam ſe præparare, vt omni ex parte digni ſint, qui ſuſcipiant *cæleſtia ſacramenta* quãdoquidem ſic quoque conſequimur remiſsionem peccatorum.

Vixit anno. 389.

In Hiſt. S. patrũ ca. 9.

Idẽ cap. 53. Procul recedit Deus ab his, qui ab Eucha. diu abſtinent.

Preparãdo cæleſtia ſacramenta ſumpturi.

Sanctus Ambroſius Archiepiſcopus Mediolanenſis. Celeberrimus fuit anno. 390.

POtior eſt enim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus auctoris quàm mãna de cælo: fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris quod *Chriſti corpus* accipiã? Et hoc nobis ſupereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus hoc non eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit, maiorémque vim eſſe benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur. Virgam tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſerpẽtis & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis muta-

Lib. de eis, qui myſteriis initian-

tur cap. 9. tam eſſe naturam ſerpentis & virgæ? Currebant Aegypti flu mina puro aquarum meatu, ſubito de fontium venis ſanguis cœpit erumpere. Non erat potius in fluuiis. Rurſus ad Prophetæ preces cruor ceſſauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circumcluſus vndique erat populus Hæbræorũ hinc Aegyptiis vallatus, inde mari clauſus, virgam leuauit Moyſes, ſeparauit ſe aqua, & in murorum ſpeciem congelauit, atque inter vndas via pedeſtris apparuit. Iordanis retrorſum conuerſus contra naturam in ſui fontis reuertitur exordium. Nónne daret naturã vel maritimorum fluuctuũ, vel fluuialis curſus eſſe mutatam? Aduertimus igitur maioris eſſe virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam? Quòd ſi tantum valuit humana benedictio vt naturam cõuerteret: quid dicimus de ipſa conſeruatione diuina, vbi verba ipſa Domini ſaluatoris operantur? Nam Sacramẽtum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret: nõ valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? De totius mũdi operibus legiſti: Quia ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mãdauit & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat: non poteſt ea quę ſunt in id mutare, quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationíſque exemplo aſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſsit cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur quod præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus *corpus* ex virgine eſt. Quid hic quęris naturæ ordinem in *Chriſti corpore*, cùm præter naturam fit ipſe Domin⁹ Ieſus partus ex virgine? Vera vtique caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt, verè ergo *carnis illius* Sacramẽtũ eſt, Ipſe clamat dominus Ieſus, hoc eſt corpus meũ.

Mutatio panis in corpus Chriſti, exemplis veteris Teſtamenti probatur.

Corp⁹ Chriſti, quod ſacerdotes Chriſti verbis conficiunt, idem corp⁹ quod ex virgine natum eſt.

Idem lib. 4 de Sacram. cap. 4. & 5. Tu fortè dicis. Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte eſt ante verba Sacramentorum: vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit *caro Chriſti*. Hoc igitur aſtruamus. Quomodo poteſt, qui panis eſt, *corpus eſſe Chriſti*? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Nã per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratio

Peracta cõſecratione de pane fit

præ-

præmittitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris: vbi venitur, vt conficiatur venerabile Sacramẽtum, iam non ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is, quo facta ſunt omnia. Iuſsit Dominus, & factum eſt cælum Iuſsit Dominus, & facta eſt terra. Iuſsit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quã operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tanta vis in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Cęlum non erat, mare non erat, terra non erat, Sed audi dicentẽ. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergo tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationem dico tibi: quòd iam *corpus eſt Chriſti* ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & creatum eſt. Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſtea quàm cõſecrat⁹ es, noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quàm noua creatura? Omnis, inquit in Chriſto noua creatura. Accipe ergo quemadmodum ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueuerit, & mutat quando vult inſtituta naturæ. Quomodo requiris? Accipe & primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Conſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro & muliere, & conſuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc eligit Sacramentum, & de Spiritu ſancto & virgine natus eſt Chriſtus, hoc eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Vides ergo, quia contra inſtituta & ordinem homo eſt natus ex virgine? Accipe aliud. Vrgebatur populus Iudæorũ ab Aegyptiis, interclusus erat mari, diuino imperio virga Moyſes tetigit aquas, & ſe vnda diuiſit, nõ vtique ſecundum ſuæ naturæ conſuetudinem, ſed ſecundum gratiam cæleſtis imperij. Accipe aliud. Sitiebat populus, venit ad fontem, amarus erat fons, miſit lignum ſanctus Moyſes in fontem, & factus eſt dulcis fons, qui amarus erat, hoc eſt, mutauit conſuetudinem naturæ ſuæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum. Ceciderat ferrum ſecuris in aquas, quaſi ferrum, ſua conſuetudine demerſum eſt: miſit lignum Eliſeus, ſtatim ferrum eleuatũ eſt, & aquis ſupernatauit, vtique contra conſuetudinem ferri. Eſt enim materies grauior,

caro Chriſti.

Poſt conſecrationem in altari eſt corp⁹ Chriſti.

Sermo Chriſti mutat omnem creaturam.

Exemplum

I.

II.

III.

IIII.

quàm aquarum elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis, quantum operetur ſermo cæleſtis? Si operatus eſt in fonte terreno, ſi operatus eſt ſermo cæleſtis in aliis rebus, nō operatur in cæleſtibus Sacramentis? Ergo didiciſti quod ex pane *corpus fiat Chriſti*, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, ſed *fit ſanguis* conſecratione verbi cæleſtis. Sed fortè dicis: Speciem ſanguinis non video. Sed habet ſimilitudinem. Sicut enim mortis ſimilitudinem ſumpſiſti, ita etiā ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibis, vt nullus horror cruoris ſit, & pretium tamē operetur redemptionis. Didiciſti ergo, quia, quod accipis, *corpus eſt Chriſti*. Vis ſcire quia verbis cæleſtibus conſecratur? Accipe quæ ſunt verba. Dicit Sacerdos: Fac nobis inquit, hanc oblationem aſcriptam, rationabilem, acceptabilem, quod eſt figura corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridie, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accipit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æternæ Deus, gratias agens, benedixit, fregit, fractúmque Apoſtolis ſuis & diſcipulis ſuis tradidit dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes. Hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem poſtquàm cœnatum eſt, pridie quàm pateretur accepit, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agēs, benedixit, Apoſtolis & diſcipulis ſuis tradidit dicens Accipite, bibite ex eo omnes: hic eſt enim ſanguis meus. Vide, omnia illa verba Euangeliſtæ ſunt vſque ad accipite, ſiue corpus ſiue ſanguinem. Inde verba ſunt Chriſti: Accipite, bibite ex eo omnes: hic eſt enim ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem. Antequàm conſecretur, panis eſt vbi autem verba Chriſti acceſſerint, *corpus eſt Chriſti*. Denique audi dicentem. Accipite, & edite ex eo omnes, hoc eſt corpus meū. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint: ibi *ſanguis* efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa cōuertere. Deniq; ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quod *corpus ſuū* accipimus & *ſanguinē*. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare?

Ex pane fit corp' Chriſti.

Ex vino fit ſāguis Chriſti.

Attēde Canonis Miſſæ vetuſtatem.

Quia ipſe Dominus Ieſus teſtificatur, quod ſuū corpus & ſanguinem in Euchariſtia accipiamus, non eſt de eius fide dubitandum.

Idem Sermone 8. In Pſal. 118.

Non epulæ paratæ extorqueant, vt cæleſtibus ſis vacuus ſacramentis: Differ aliquantulum, non longè finis eſt diei, imò ple-

pleriqꝫ ſunt eiuſmodi dies, vt ſtatim meridianis horis adueniendum ſit in Eccleſiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc itaque paratus aſsiſte, vt accipias tibi munimẽtum, vt *corpus edas Domini Ieſu*: In quo remiſsio peccatorum eſt, poſtulatio diuina reconciliationis, & protectionis æternæ. Suſcipe antè Dominum Ieſum tuæ mentis hoſpitio. Vbi *corpus eius*, ibi Chriſtus eſt. Cùm hoſpitium tuum aduerſatius viderit occupatum cæleſtis fulgore præſentię, intelligens locum tentamentis ſuis interclaſum eſſe per Chriſtum, fugiet, ac recedet, & tu mediam noctem ſine vlla offenſione tranſibis. Admonet etiam ſacrificium veſpertinum, vt nunquam Chriſtum obliuiſcaris. Nõ poteſt obliuiſci, cùm lectum aſcẽdes eius Domini, cui in occaſum precem fuderis diei, qui eſurientem te *ſui corporis* epulis expleuerit.

corpus Chriſti ſumptũ nobis aduenſus ſathanã munimẽtũ.

Nobis autem non Caiphas, non Pilatus Chriſtum abſtulit, nec poſſumus ieiunare, quia Chriſtum habemus, & Chriſti carnem epulamur & ſanguinem.

Idem lib. 5. Comentariorum in Lucam.

Sanctus Heſychius presbyter.

Vixit anno. 400.

PRæcepit Dominus eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi commedite eas. Et ſicut addũt Septuaginta, in loco ſancto. Eſt autem locus ſanctus altare, ibi enim *ſanctus ſanctorum* requieſcit. Sed quid addidit? Et ibi comedetis eas. Panes quoque conſecrationis, ſiue (vt ſeptuaginta edunt) & panes, qui ſunt in caniſtro conſummationis edite, ſicut præcepit mihi Dominus. Aaron & filij eius comedent eos. Quomodo ergo in his non admiranda ſit ſapientia Spiritus? Nullam quippe dubietatem huiuſmodi intellectui dereliquit: propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo myſterium dici, quod ſimul *panis & caro eſt*, ſicut *corpus Chriſti* panis viui, qui de cælo deſcendit. Propter quod Eliæ ſecundum Septuaginta æditionem, carnes mane, panes autem veſperi deferebant corui ſupernè, præfigurare hoc myſterium Domino volente: quod intus oportet in Eccleſia, in loco ſancto, id eſt, ad altare coqui, & comedi: alibi verò nequaquam. Propter quod Paulus Corinthiis præcipiebat: Conuenientibus autem vobis in vnum, iam non eſt Dominicam cœnam manducare: vnuſquiſque enim ſuam cœnam prẹſumit ad manducandum. Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Nunquid domos non

Lib. 2. Leuit. cap. 8.

In altari ſanctus ſanctorum requieſcit.

habetis ad manducandum & bibendum, aut Eccleſiam Dei deſpicitis? Et hoc ideo, vt illic abſolutè myſtica cœna debe

Solus ſacerdos, miniſter Eucharistiæ ſacrificij.

ret celebrari, Aaron & filij eius illud rectè comedunt: *niſi enim Chriſtus rogatus ore Sacerdotum, ipſe venerit*, & cœnam ſanctificauerit, & initiauerit ea quæ aguntur, nullatenus ſacrificium Dominicum fiunt. Sed hoc quod reliquum eſt de carnibus, & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in eccleſia fieri, ignîque tradi, quæcunque remanere contigerit inconſumpta, non omnino ea quæ vno die, vel duobus, aut multis ſeruata ſunt, ſicut enim apparet, non hoc legiſlator præcepit: ſed quod reliquum eſt, incendi iubet. Dies autem non commemorauit, vt quæcũque cuiuſcũque rei cauſſa emergente remanſerint inconſumpta, ſiue tempus in cauſſa ſit, ſiue quid aliud fuerit, ignis opus & conſumptio fiat. Ergo ex hoc quod agitur ſenſibiliter, ſignificatio cuiuſdam intelligibilis rei, eis qui intendunt prouenit: vt quãdo ad comeſtionẽ ſacrificij deficimus, & comedere illud integrè nõ poſſumus, mẽte forſan laſſeſcente, ſiue deficiente, vtrum ea quæ videntur, *corpus* oporteat intelligi *Domini*, in quod oculis nec angeli poſſunt proſpicere, non relinquere, ſed etiam tradi ea igni oportet ſpiritus, vt ea comedat, quæ nobis ſunt ex infirmitate ineſibilia. Quomodo autem comedat quum cogitauerimus, virtuti ſpiritus eſſe poſſibilia ea quæ nobis impoſſibilia videntur?

Quomodo corpus Domini in Sacramento Euchariſtiæ, Spiritui ſancto relinquendum.

Idem li. 6. cap. 22.

Sancta ſanctorum ſunt propriè Chriſti myſteria, quia *ipſius eſt corpus*, de quo Gabriel ad virginem dicebat: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi, ideo quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Iſaias: Sanctus dominus, & in altis habitat, in ſinu videlicet Patris. Ab hoc enim non ſolùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios ſacrificio prohibuit, ſed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius, & dignitatem ignorat, qui neſcit *quia corpus hoc & ſanguis eſt ſecundum veritatem*, ſed myſteria quidem percipit, neſcit autem myſteriorum virtutem. Ad quem Solomon dicit, vel magis ſpiritus qui in eo eſt. Quando ſederis, vt comedas cum Principe, diligenter attende quę poſita ſunt ante te. Apertè & ipſe compellens & cogens eum qui ignorat addere quintam partem: hæc enim quinta addi-

In Euchariſtia corpus & ſanguis Chriſti ſecundum veritatem.

ta

ta intelligere nos intelligibiliter diuina & myſtica facit. Quid ſit autem quinta, ipſa te verba legiſlatoris docere poſſunt, ait enim: Addet quintam partem cum eo quod comedit. Et quomodo eius quod iam comedit & conſumpſit, addere quis quintam poteſt? Neque enim aliud, aut aliunde, ſed de ipſo, & cum eo, vel ſicut Septuaginta ſuper ipſum, iubet addi quintam. Ergo quinta eius ſuper ipſum, ſermo eſt, qui prolatus eſt ab ipſo Chriſto, ſuper Dominicum myſterium. Ipſe enim liberat nos ab ignorantia, remouétque nos additus, carnale quippiam, & terrenum de ſanctis arbitrari, ſed diuinè ea, ſpiritaliter accipi ſancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis eſt diuinus Spiritus, & ſermo quẽ tradidit, qui in nobis ſunt, componit ſenſus, & non ſolùm noſtrum guſtum producit ad myſterium, ſed & auditum, & viſum & tactum, & odoratũ, ita vt nil in eis minori rationi, & infirmæ menti proximũ, de his videlicet, quæ valde ſuperna ſunt, ſuſpicemur. Quicunq; ergo ſanctificata per ignorantiã comederit, ignorans eorum virtutem, ſicut diximus, Addet quintam eius ſuper eo, & dabit ſacerdoti in ſanctuarium. Sãctificationem enim myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia, *tranſlationem, ſiue commutationem*, ei, qui verus eſt ſacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum quæ videntur, tam *ſanctificata ſunt*, quam cunctum carnis excedunt ſenſum *Trãſubſtãtiatio, virtute verborum Chriſti.* *Idem li. 7 cap. 16.*

Propter quod ſanctuarium eius paueamus, vt nec corpus noſtrũ polluamus, neq; ad *corpus Chriſti*, in quo eſt omnis ſanctificatio, in ipſo enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis, ſine ſubtili dijudicatione noſtri temerè accedamus, ſed pri⁹ noſmetipſos probemus, reminiſcẽtes eius, qui dixit. Quicunque comederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet aũt ſeipſum homo, & ſic de pane comedat, & de calice bibat. Qualẽ probationem dicit? Id eſt, vt in corde mundo, atque cõſciẽtia, & pœnitentiam eorũ quæ olim deliquit intendenti, participetur ſanctis, ad ablutionem peccatorum ſuorum *In Sac. Euchariſtiæ ſumimus corpus Chriſti.* *Pœnitentia communioni præmittenda.*

S. Hieronymus Presby. ſcripſit anno. 410.

QVale illud bonum eſt, quod *corpus Chriſti* accipere non permittit? Ad hoc breuiter reſpondebo. Quid eſt ma- *Apolo. pro libris aduerſus Iouinianum.*

ius, orare an *corpus Chriſti* accipere? Vtique accipere *corpus Chriſti*. Si per coitum quod minus eſt impeditur, multò magis quod maius eſt. Diximus in eodē volumine, panes propoſitionis ex lege non potuiſſe comedere Dauid & ſocios eius: niſi ſe triduo mundos à mulieribus reſpondiſſent: non vtique à meretricibus, quod damnabatur à lege: ſed ab vxoribus, quibus licitè iungebantur. Populum quoque quando accepturus erat legem in monte Sina: tribus diebus iuſſum eſſe ab vxoribus abſtinere. Scio Romæ hanc eſſe cōſuetudinem, vt fideles ſemper *Chriſti corpus* accipiant: quod nec reprehendo, nec probo. Vnuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientias conuenio: qui eodem die poſt coitum communicant: & iuxta Perſium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur Eccleſias? An alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in Eccleſia nō licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoque lucēt apud Deum. Probet ſe vnuſquiſque, & ſic ad *corpus Chriſti* accedat: non quod dilatæ communionis vnus dies, aut biduū ſanctiorem efficiat Chriſtianum, vt quod hodie non merui, cras vel perendie merear: ſed quod dū doleo me nō cōmunicaſſe *corpori Chriſti*, abſtineam me pauliſper ab vxoris amplexu, vt amori coniugis amorem Chriſti præferam.

Idem Ad Damaſum, de prodigo filio. *Carne ſaluatoris quotidie veſcimur, et cruore eius potamur.*

Et afferte vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus & epulemur, quoniā hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Vitulus ſaginatus, qui ad pœnitentiæ immolatur ſalutem, *ipſe Saluator eſt*, cuius quotidie *carne veſcimur, cruore potamur*. Fidelis mecum lector intelligis, quia pinguedine ſaturati, in ructū laudis eius erumpimus, dicētes: Eructauit cor meū verbum bonū, dico ego opera mea regi: licet quidam ſuperſtitioſè magis, quàm verè, non conſiderantes textum Pſalmi, ex patris perſona arbitrētur hoc intelligi. Et cœperunt epulari. Hoc conuiuium quotidie celebratur, quotidie Pater Filium recipit, ſemper *Chriſtus credentibus immolatur*.

Idē ad Hedibiā Quæſtione. 2.

Nos autem audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque diſcipulis ſuis, eſſe *corpus Domini ſaluatoris* ipſo dicente ad eos. Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Et calicem illū eſſe, de quo iterum locutus eſt: Bibite ex hoc omnes

nes:hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti : qui pro multis effundetur.Iſte eſt calix de quo in Propheta legimus:Calicem ſalutaris accipiam.Et alibi.Calix tuus inebrians, quàm præclarus eſt.Si ergo panis qui de cælo deſcẽdit,corpus eſt Domini, & vinum,quòd Diſcipulis dedit, ſanguis illius eſt noui teſtamenti,qui pro multis effuſus eſt in remiſsionem peccatorum:Iudaicas fabulas repellamus,& aſcẽdamus cum Domino cœnaculum magnum, ſtratũ, atque mundatum:& accipiamus ab eo ſurſum calicem noui teſtamenti:ubiq́ue cum eo Paſcha celebrãtes,inebriemur ab eo vino ſobrietatis.Nõ enim eſt regnum Dei cibus & potus,ſed iuſtitia,& gaudium, & pax in Spiritu ſancto.Nec Moyſes dedit nobis panem verum,ſed *Dominus Ieſus*:ipſe conuiua,& *conuiuium* : ipſe comedens & *qui comeditur*. Illius *bibimus ſanguinem*, & ſine ipſo potare nõ poſſumus:& quotidie in ſacrificijs eius de genimine vitis veræ,& vineæ Sorec,quæ interpretatur electa,rubentia muſta calcamus. *Dominus Ieſus ipſe conuiua & conuiuium: ipſe comedẽs & qui comeditur.*

Sanctus Chromatius Epiſcopus.

HOc aũt ſpiritaliter nobis præceptũ eſſe debemus aduertere,vt panem quotidianum petamus,id eſt panem illũ cæleſtem & ſpiritalem,quẽ quotidie ad medelam animæ, & ſpem æternæ ſalutis accipimus.De quo ait Dominus in Euãgelio.Panis cæleſtis,caro mea eſt,quam ego dabo pro mundi vita.Et hunc ergo panem quotidie poſtulare iubemur, id eſt,vt præſtante Domini miſericordia, quotidie panem *corporis* Domini accipere mereamur.Ait enim ſanct[9] & Apoſtol[9]: Probet ſe homo, & ſic de pane Domini manducet,de calice bibat.Et iterum.Qui manducat panem Domini indignus & calicem bibit:reus erit corporis & ſanguinis Domini.Vnde non immeritò ſemper orare debemus,vt hunc panem cęleſtem quotidie mereamur accipere:ne aliquo interueniente peccato à *corpore Domini* ſeparemur. Vixit anno.412. *In caput.6 Matthei.*

Sanctus Epiphanius Epiſcopus.

VIdimus enim quod accepit Saluator in manus ſuas, veluti Euangelium habet,quod ſurrexit in cœna, & accepit hæc,& vbi gratias egiſſet, dixit: *hoc meum eſt,hoc & hoc.* Et videmus quod non æquale eſt, neque ſimile,non imagini in carne,non inuiſibili Deitati,non lineamentis membrorũ. Hoc enim eſt rotundæ formæ, & inſenſibile, quantum pe- Vixit anno.413. *Libro Anchoratus.*

tentiam. Et voluit per gratiam dicere, *hoc meum eſt, hoc & hoc*, & nemo non fidem habet ſermoni, Qui enim nō credit eſſe ipſum verum, ſicut dixit, is excidit à gratia & ſalute. Quod autem audiuimus, *id credimus quod eſt ipſius*. Dominum verò noſtrum nouimus totum ſenſum, totum ſenſitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehenſibilem, ſed qui cum gratia *hoc* nobis largitus eſt.

Vixit anno. 414.

S. Ioannes Chryſoſtomus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus.

Homi. 83. *in Matth.*

Credēdum verbis chriſti etiam ſi ſenſui abſurdum videatur.

CRedamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiā ſi ſenſui & cognitioni noſtræ abſurdum eſſe videatur quod dicit: ſuperet & ſenſum & rationem noſtrā ſermo quæſo ipſius, quod in omnibus & præcipuè in myſterijs faciamus, nō illa, quæ ante nos iacent, ſolummodo aſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facillimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius atque ſæpius fallitur. Quoniā ergo ille dixit: Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perficiamus. O quot modò dicunt, vellem formam & ſpeciem eius, vellem veſtimenta ipſa, vellē calceamenta videre. Ipſum igitur vides, ipſum tangis, *ipſum comedis*. Veſtimēta eius deſideras videre, ipſe verò ſeipſum tibi tradidit, non vt videas ſolùm, verum etiam vt tangas, & in te habeas. Nemo igitur nauſeans accedat, nemo remiſſus, omnes accenſi, omnes feruentes, omnes ardentes accedamus. Non enim ſufficit ipſi hominem fieri, flagellis interim cædi, ſed nos ſecum in viam (vt ita dicam) maſſam reducit, neque id fide ſolùm, ſed re ipſa nos corpus ſuum efficit. Qua igitur re mundiorem eſſe non oportet eū, qui hoc ſacrificio participaturus eſt? quos radios ſolares nō deberet excedere manus illa, quæ *hanc carnem* pertractat, os quod igne impletur ſpirituali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili ſanguine? Veniat in mentem tibi, quo ſis honore honoratus, qua menſa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quā Angeli videntes tremunt, nec abſque pauore propter fulgorem, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, & nos in viam cum illo maſſam reducimur. Chriſti corpus vnū, & caro vna: Quis loquetur potētias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis

Chriſtum ipſum tangimus & comedimus

Radijs ſolaribus mūdiorem eſſe oportet manum illam, quæ Chriſti carnem tractat.

quis paſtor vnquam membris ſuis, oues ſuas nutriuit? Multæ matres poſt partum alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipſe facere noluit, ſed *proprio corpore alit*, & ſibi coniungit atque conglutinat, Conſideremus autẽ hoc modo, natus eſt ex noſtra ſubſtantia. Sed nihil hoc forſan ad omnes, inquies: licet apertè ad omnes pertineat. Nam ſi ad naturam noſtram deſcendit: patet quoniam ad omnes: quod ſi ad omnes, & ad vnumquemque profectò. Sed quomodo non omnes inde lucrum conſecuti ſunt inquies? Id certè non illius cauſſa, qui maximè hoc optat, accidit: ſed eorum culpa, qui eũ ſuſcipere nolũt. Singulis enim fidelibus per hoc myſteriũ ſe cõiungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, ſed ipſe ſtudioſiſſimè alit, hac etiam te tibi perſuadens, carnem illũ tuam aſſumpſiſſe. Tanta igitur caritate, atque honore affecti nõ torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? Qua preſsione papillis infigunt labia? Non minori cupiditate nos quoque ad hanc menſam, & ad huius calicis ſpiritualem accedamus papillam: imò verò maiore deſiderio quaſi lactentes pueri, gratiam Spiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia, ſi hoc alimento ſpirituali priuamur. Nõ ſunt humanæ virtutis hæc opera: qui tunc iſta in illa cœna cõfecit, ipſe nunc quoq; operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinẽ tenemus: qui verò *hæc ſanctificat & transmutat* ipſe eſt. Nullus adſit hic Iudas, nullus auarus, non recipit huiuſmodi homines hæc mẽſa. Si quis diſcipulus eſt, læto animo accedat. Cũ Diſcipulis inquit meis facio Paſcha: hæc enim illa nõ alia mẽſa eſt, hæc nulla re minor, quàm illa eſt. Nõ enim illã Chriſtus, hanc homo quiſpiam facit: ſed vtranque ipſe. Nullus ergo inhumanus adeat, nullus crudelis, nullus immiſericors, nullus impurus quouis modo: hæc tam ad vos, qui cõmunicatis, quàm ad vos, qui miniſtratis dicta eſſe volo. Oportet enim etiã eadẽ ad vos dicere, vt magno ſtudio, & diligẽti cura dona hæc diſtribuatis. Nõ parua vobis imminet pœna, ſi aliqua improbitate teneri ſcientes, ei huius mẽſæ participationẽ permittatis. *Sanguis enim eius* ex manibus requiretur veſtris. Si igitur Dux quiſpiam, ſi Conſul, ſi ipſe denique qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe ac coërce: maiorem tu illo habes poteſtatem. Quòd ſi ipſe pellere non audes, mihi dicas, non permittam iſta fieri: animã priùs

Proprio corpore alit nos Chriſtus.

Eadẽ quæ Chriſtus in cœna fecit, & nũc quoque in Miſſa operatur.

Sacerdos miniſter tãtum ſacramẽtũ, chriſtus vero tranſubſtãtiationem peragit.

Nota. tradam meam, quàm *Dominicum* alicui *corpus* indignè: ſanguinémque meum effundi potius patiar, quàm *ſacratiſſimum illum ſanguinem* prterquàm digno concedam: quòd ſi quis venientem cum ſordibus ignorauerit, nulla veſtra culpa eſt.

Idem Homilia. 45. In Ioannē. Neceſſario dicendum quàm admiranda myſteria, & cur data ſint, & quænam eorum vtilitas. Vnum corpus ſumus, & membra ex carne, & oſsibus eius. Quare initiati eius præceptis parere debent? vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed re ipſa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, *per corpus ſuum* ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui ſuum amorē præ ſe ferentes dicebant. Quis daret nobis, vt eius carnibus implemur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos caritate aſtringeret, & vt ſuum, in nos oſtenderet deſiderium, non ſe tantùm videri permittens deſiderantibus, ſed & *tangi, & manducari, & dentes carni ſuæ infigi*, & deſiderio ſui omnes impleri. Ab illa igitur menſa tanquam leones ignem ſpirantes ſurgamus, diabolo formidoloſi, & caput noſtrum intelligamus, & quam in nos præ ſe tulit caritatem. Parentes ſæpenumero liberos ſuos aliis alendos dederunt, ego autem *mea carne* alo, me his exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris ſpem præbeo. Qui enim in vita ita ſe nobis exhibet, multò magis in futuro. Veſter ego frater eſſe volui, & communicaui carnem propter vos & ſanguinem: & per quæ vobis coniunctus ſum, ea rurſus vobis exhibui.

Sua nos carne, chriſtus alit.

Nota. *Hic ſanguis* facit vt imago in nobis regia floreat: *hic ſanguis* pulchritudinem, atque nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat & nutrit, langueſcere non ſinit. *Hic myſticus ſanguis* dæmones procul pellit, Angelos & Angelorum Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm *Dominicum ſanguinem* in nobis vident, in fugam vertuntur, Angeli autem procurrunt. *Hic ſanguis* effuſus, vniuerſum abluit orbem terrarum. Hic noſtrarum animarum ſalus eſt: hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc inceditur: hic igne clariorem noſtram mentem reddit, & auro ſplendiorem. *Huius ſanguinis* effuſio, cælum peruium fecit. Admiranda ſanè Eccleſiæ myſteria, admi-

admirabile ſacrarium. Ex paradiſo fons ſcaturiit, à quo ſenſibile fluuij emanarent. A menſa hac prodijt fons, qui fluuios ſpiritales diffundit. Hic fons lucis, diffundẽs radios veritatis, huic ſupernæ aſtiterunt virtutes fluctuum eius pulchritudinem inſpicientes. Nam manifeſtius, quàm nos, ille propoſitorum virtutem & fulgorem inacceſsibilem intuetur. Quemadmodum enim, ſi quis liquefacto auro manum, vel linguã inijciat, quàm primùm deauratur: ita hæc nobis propoſita animam auream reddunt. Hic ſanguis præfiguratus eſt ſemper in altaribus, in iuſtorum cædibus: *hic* orbis terrarum decus eſt: *hic eſt*, quo Chriſtus emit, quo vniuerſam ornauit Eccleſiam. Vt enim homo aureo ſeruos emit, & ornat: ita nos ſanguine ſuo Chriſtus. *Qui huius ſanguinis* ſunt participes, cum Angelis & Archangelis, & ſupernis virtutibus commorãtur: ipſam regiam Chriſti ſtolam induti, ſpiritualibus armis muniti. ſed nihil dixi, imò ipſum induti ſunt Regem. Sed ſicut magnum eſt & admirabile: ita ſi purè acceſſeris, ad ſalutem acceſsiſti: ſin praua conſciẽtia, ad pœnam & ſupplicium. Qui enim manducat & bibit indignè ſanguinem Domini, iudiciũ ſibi manducat & bibit. Nam ſi qui regiam purpuram coinquinant, haud ſecus, quàm qui ſcindunt puniuntur: quid mirum, ſi qui immunda conſcientia *Chriſti corpus* accipiũt, idem ſupplicium ſubeant, quod qui eum clauis cruci affixerunt.

Sãguinem (quo Chriſtus Eccleſiam emit) in Miſſa bibimus.

Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Quid dicis, beate Paule, cùm vis auditorem confundere, & horrendorum myſteriorum meminiſſe, calicem benedictionis appellas, calicem illum formidoloſum & horroris plenum? Sanè quidem. Non enim paruum eſt, quod dicitur. Siquidem cùm benedictionem dico, Euchariſtiam dico: & dicendo Euchariſtiam, omnem benignitatis Dei thaſaurum aperio, & magna illa munera commemoro. Etenim nos quoque, recẽſitis ſupra calicẽ inenarrabilibus Dei beneficijs, & quæcũq; conſecuti ſumus, ita demũ accedimus, & cõmunicamus, gratias agentes quòd humanũ genus errore liberauit, quòd cùm ſpem nullã haberemus, & impij in hoc mũdo eſſem⁹, fratres & cõſortes ſuos aſcripſit: cũ his & cæteris huiuſmodi gratiarũ actionibus accedimus. Quomodo igitur cõtraria non facitis ô Corinthij, inquit, cum Deo benedicitis, quod ab idolis vos liberauit,

Idem Homilia. 24. in Epiſtol. ad Corin. priorem.

Horrenda miſteria.

& iterum ad eorum menſas curritis? Calix benedictionis cui benedicimus, nónne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? Maximè his ſibi verbis & fidem facit & horrorem. Eorum autẽ eiuſmodi eſt ſentẽtia. Quod eſt in calice, *id eſt, quòd à latere fluxit*, & illius ſumus participes. Calicem autẽ benedictionis appellauit, quoniam cùm præ manibus eũ habemus, cũ admiratione & honore quodam inenarrabilis doni laudamus, benedicentes, quòd ſanguinem effudit, ne in errore permaneremus, neque tãtùm effudit, ſed nos omnes *eius* participes effecit. Quid hoc admirabilius, dic quæſo, quid amabilius? Et in veteri quidem Teſtamento, cùm imperfectiores eſſent, quẽ idolis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris ſignum erat. Hic autem multò admirabilius & magnificẽtius ſacrificium præparauit, quũ ſacrificiũ ipſum cõmutaret, & pro brutorum *cæde ſeipſum* offerendum præciperet. Et panẽ, quẽ frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? Quare nõ dixit participatio? Quia amplius quiddam ſignificare voluit, & multã inter hæc conuenientiam oſtendere. Nõ enim participatione tantùm & acceptione, ſed vnitate cõmunicamus Quemadmodum enim corpus illud vnitum eſt Chriſto, ita & nos per hunc panem vnione cõiungimur. Sed quare addit, quẽ frangimus? Hoc in Euchariſtia videre licet, in cruce autẽ minimè, ſed omnino contrà. Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur, & propter te frangi ſuſtinet, vt omnes ſatiet. Quando id propoſitum videris, dic tecum, propter *hoc corpus* non amplius terra & cinis ego ſum: nec amplius captiuus, ſed liber: *propter hoc*, cælum, & ea quæ in eo bona ſunt, me accepturum ſpero, propterea immortalẽ vitam Angelorum ſedem, Chriſti conſuetudinem. *Hoc corpus* affixum, verberatum, morte victum non eſt: *hoc corpus* ſol crucifixum videns, radios auertit: *propter hoc* & velũ templi ſciſſum eſt, & petræ, & terra vniuerſa tremuit. *Hoc idem corpus* cruentatum, lancea vulneratum, fontes ſanguinis & aquæ vniuerſo orbi ſalutares ſcaturiuit. Vis & aliunde vires eius intelligere? Interroga quæ ſanguinis fluxum paſſa eſt, quæ non Ieſum, ſed eius veſtimentum, nec totum, ſed eius fimbriam tetigit: interroga mare, quod dorſo ſuo *id* pertulit: interroga ipſum diabolum, & dicito. Vnde

Id quod è Chriſti latere profluxit, calice ſacro cõtinetur.

Miſſa admirabile & magnificũ ſacrificiũ.

Chriſtus ſeipſum offerendũ præcepit.

Fractio Euchariſtiæ in Miſſæ oblatione.

Corpus Chriſti, quod crucifixũ in Euchariſtia.

de inſanabile vulnus accepiſti? vnde vires amiſiſti? vnde captus es? à quo detineris? à quo fugis? Nihil aliud reſpōdebit, quàm à *corpore crucifixo*. Et quod in Babylonico dracone factū eſt, quando accepto cibo crepuit medius, idem hîc vſu venit. Non enim per os mortis Chriſtus rurſus erupit, ſed medio draconis ventre rupto, atque diſcerpto, ex adytis clariſsimus euaſit, & radios non ad hoc vſque cœlū, ſed ad ipſum ſupernum thronum dimiſit. Illuc namque corpus ſuū extulit, quod etiam nobis exhibuit, vt *teneremus & manducaremus*, quod maximum dilectionis ſignum eſt. Quos enim amamus, nonnūquam etiam morſu petimus. Quare Iob, vt ſeruorum in ſe amorē oſtēderet, dicebat, illos ſæpenumero nimio in ſe amore dixiſſe, quis det de carnibus eius, vt ſaturemur? Ita & Chriſtus *ſuam carnem* dedit nobis vt ea ſaturemur, quo nos in plurimū ſui amorem allexit. Ad eum igitur cum feruore accedamus & dilectione quàm vehementiſsima, ne grauiùs ſubeamus ſupplicium. Quantò enim maius beneficiū accipimus, tantò magis puniemur, quādo eo indigni apparebimus. *Hoc corpus* in præſepe reueriti ſunt Magi, & viri impii, & Barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur ſaltem Barbaros nos, qui cælorum ciues ſumus. Illi enim cùm id præſepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, viderent, ſumma acceſſerunt reuerentia, & horrore. Tu verò non in præſepe id, ſed in altari: non mulierem quæ in vlnis teneat, ſed ſacerdotem præſentem & ſpiritū peramplè ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. Nec ſimplex, vt illi, *corpus* intueris, ſed & eius potentiam, & omnem cognoſcis adminiſtrationem, & nihil eorum quæ per ipſum facta ſunt, ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horreſcamúſque, & maiorem quàm Barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non ſimpliciter, neque frigidè accedentes, vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, ſed ne temerè accedamus. Quemadmodum enim frigida acceſsio periculoſa eſt, ita nulla myſticæ illius cœnæ participatio, peſtis eſt & interitus. Ipſa nanque menſa animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentum, ſpes, ſalus, lux, vita noſtra. Si hinc hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxi-

Corpus Chriſti quod in cælo eſt, tenemus & mā ducamus.

Corpus Chriſti, quod Magi in præſepe reueriti ſunt in altari.

Sacrificiũ corporis Chriſti munimentum hinc migrãtibus.

ma cum fiducia ſanctum aſcendemus veſtibulum, tanquam aureis veſtibus vndique contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita ſumus, vt terra nobis cælum ſit, facit hoc myſterium. Aſcende igitur ad cæli portas, & diligenter attende, imô non cęli, ſed cæli cælorum, & tunc, quod dicimus, intueberis. Etenim quod ſummo honore dignum eſt, id tibi in terra oſtendam. Nam quemadmodum in regiis, non parietes, non tectum aureum, ſed regium corpus in throno ſedens omnium præſtantiſsimum eſt: ita quoque in cælis regium corpus, quod nunc in terra tibi videndum proponitur. Neque Angelos, neque Archangelos, non cælos, non cælos cælorum, ſed ipſum horum omnium tibi Dominum oſtendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum eſt, atque pręcipuum in terra non conſpiſcaris tãtùm, ſed tangis: neque ſolùm tangis, ſed *comedis*, & eo accepto domum redis. Abſterge igitur ad omni ſorde animam tuam. Præpara mentem ad horum myſteriorum ſuſceptionem. Etenim ſi puer regius purpura & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nónne omnibus humi abiectis eum ſuſciperes? Verùm nunc cùm non hominis regium puerum, ſed *vnigenitum Dei filium* accipias, dic quæſo non horreſcis, & omnium ſecularium rerum amorem abiicis, & eo te ſolo ornatum reddis, ſed adhuc humum reſpicis, pecuniæ incumbis, terræ deditus es? Et quam nam veniam conſequeris, quam excuſationem?

Idem Homil 3. In Epiſt. Ad Epheſ.

Illius corpus & ſanguinem in Euchariſt. ſumimus, qui ſupra cælos reſidens ab Angelis adoratur.

De corpore Chriſti nobis ſermo eſt. Quotquot *iſtius corporis* efficimur participes, quotquot eius guſtamus *ſanguinem*. Recolite, quia illi⁹ *corpus eſt & ſanguis*: qui ſupra cælos reſidet, qui ab Angelis ſuppliciter adoratur, illi⁹, inquã, qui proximè cõſiſtit immortali Dei potentiæ, *Huius* delibamus *ſanguinem*.

Idem. lib. 3 Dialog. ex verſione Germani Brixij.

Sacerdota. ordo à Spiritu paraclito inſtitutus.

Sacerdotium ipſum in terra quidem peragitur, ſed in rerum cæleſtium claſſem, ordinémque referendum eſt. Atque id perquàm merito: quippe non mortalisquiſquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, ſed ipſe Paracletus ordinem huiuſmodi diſpoſuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus auctor fuit, vt Angelorum miniſterium animo conciperent. Idcirco neceſſe eſt ſacerdotem ſic eſſe purum, vt ſi in ipſis cælis collocatus, inter cæleſtes illas virtutes medius ſtaret. Terribilis

lia nanque atque horrifica fuiſſe ferunt, quæ gratiæ tempus præceſſerunt: quod genus fuere tintinnabula, mala punica, lapides pectori ſacerdotis, itémque alij humeris eiuſdem ſuper poſiti, mitra, ſtrophium, veſtis ad pedes vſque demiſſa, lamina aurea, ſancta ſanctorum, ingens intus quies atque ſilentiũ. At verò ſi quis ea, quæ gratiæ tempus nobis aduexit, examinet, terribilia atque horrifica quæ dixi, iudicabit eſſe admodũ leuia, ac quod de lege à Paulo dictum eſt, hîc demum verum eſſe comperiet: quandoquidem nc glorificatum quidem fuit, quod glorificatum eſt in hac parte, propter eminentem gloriam. Nam dũ conſpicis *Dominum immolatum*, Sacerdotem ſacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum verò turbã circumfuſam *pretioſo illo ſanguine* intingi ac rubefieri, etiam ne te inter mortales verſari, atque in terra conſiſtere cenſes? an non potius eueſtigio in cælos transferri? An non carnis cogitationem omnem abiiciens, nudo animo, mente pura circunſpicis quæ in cælo ſunt? O miraculum, ô Dei benignitatem: *qui cum Patre ſurſum ſedet*, in illo ipſo temporis articulo *omnium manibus pertractatur: ac ſe ipſe tradit* volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit id nullis præſtigiis, ſed apertis & circumſpicientibus circumſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta cõ temptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atque inſurgere?

Chriſtus in altari immolatur.

Nota.

Qui ad patris dexteram in cælis ſedet tẽpore ſacrificij Miſſæ manib⁹ pertractatur.

Theophilus Archiepiſ. Alexandrinus.

Vixit anno. 415.

DIcit enim nempe Origenes Spiritum ſanctum non operari ea quæ in anima ſunt, nec ad irrationabilia perueniře. Quod aſſerens non recogitat aquas in baptiſmate myſticas, aduentu ſancti Spiritus conſecrari, panémque Dominicum, quo *Saluatoris corpus* oſtenditur, & quem frangimus in ſanctificationem noſtri, & ſacrum calicem, quæ in menſa Eccleſiæ collocantur, & vtique in anima ſunt, per inuocationem & aduentum ſancti Spiritus ſanctificari.

Li. Paſ. 1.

Aqua baptiſmi à ſpiritu ſancto cõſecratur.

Conſequens enim eſt, vt qui priora ſuſceperit, ſuſcipiat & quæ ſequuntur, & qui pro dæmonibus Chriſtum dixerit crucifigi, ad ipſos quoque dicendum eſſe ſuſcipiat: Hoc eſt corpus meum: & Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Si enim & pro dæmonibus crucifigitur (vt nouorum dogmatum aſſertor affirmat) quod erit priuilegium, aut quæ ratio, vt ſoli homines *corpori eius*, *ſanguiniſque* communicent, &

Idem li. b. Paſchal. 2.

non Dæmones quoque, pro quibus in paſsione ſanguinem fuderit? Homines duntaxant participant *corpus & ſanguinem Chriſti*,& nō dæmones. Chriſtus enim hominibus dixit: Accipite,& manducate,& bibite,hoc eſt corpus meum,& cętera.

Vixit anno.417.

Palladius Epiſcop. Helenopolitanus.

In Dialogo ſuo.

AIunt presbytero Eccleſiæ prius apparuiſſe martyrē (Baſiliſcum) ac dixiſſe: præpara Ioanni fratri locum: venturus eſt enim. Ille nihil de oraculo dubitans, in craſtinum orabat milites, vt illic vſque ad quintam horam permanerent: qui minimè acquieſcentes iter perurgebant. profecti verò quaſi ſtadia triginta, rurſum ad memoratum templum, vnde exierant, redierunt, ipſo iam febribus laborante. Illuc vbi rediit, vitæ ſuæ candida digna veſtimenta queſiuit. Exutúſque prioribus, ea ſe induit, omnibus vſque ad calceamenta mutatis, reliqua præſentibus ipſe diſtribuit, ſumptíſque *cæleſtibus Sacramentis* coram aſtantibus, extremam orationem fudit, dicēs more ſuo, gloria ſit Deo omnium cauſſa, conſignans ſe in fine orationis.

Vixit anno.418.

Theodorus diaconus Romanæ Eccleſiæ.

Vide Palladij Dialogum.

PReclare tu quidem, atque ſapientiſsimè occuriſti, pater, præſentium illuminans animos, qui per ſcripturarum im peritiam in his ſemper offendunt. Profectò enim gymnaſiū per longa tempora Eccleſia fuit, victores ſuos, viros ac mulieres oſtendens, non fruſtrà *Chriſti carnem* eatenus comediſſe.

S. Seuerus Sulpicius Archiepiſcopus Bituricenſis. Vixit anno 419.

Libro Dialogorum 3. cap.14 Martinus offert ſacrificium,

TEſtatur Arborius ex præfecto, vidiſſe ſe Martini manū *ſacrificium offerentis* (veſtitam quodammodo nobiliſsimis gemmis, luce micare purpurea, & ad motum dexteræ colliſarum inter ſe fragorem audiſſe gemmarum.

S. Maximus Epiſcopus Taurinenſis. Vixit anno. 420.

In Pſal, 21

LEgimus in libris Moyſi de manna vermiculos procreatos, digna planè & iuſta comparatio, Siquidem de māna vermiculus gignitur, & Dominus Chriſtus de virgine procreatur,

creatur, quin potius ipſam Mariam manna dixerim, quia eſt ſubtilis, ſplendida, ſuauis, & virgo, quæ velut cælitus veniens cunctis Eccleſiarum populis *cibum dulciorem melle deſluxit, quẽ qui edere ac manducare* neglexerit, vitam in ſemetipſo habere non poterit, ſicut ipſe Dominus ait. Niſi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum ſanguinem, non habebit vitam in ſemetipſo, ſed potius ipſe cibus in iudicium conuertitur, ſicut Apoſtolus dicit. Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat. Quod filiis Iſrael ſubtiliter prophetatum eſt in veteri teſtamento. Manna enim illis contra diuina præcepta tractantibus, vermes effecti ſunt, id eſt, coutumaciæ vltores & iudices. Quæ ſimilitudo Chriſtum indicat Dominum, *quem* qui *ſuauem cibum & dulcem potum* haurire neglexerit, iudicem patietur.

S. Auguſtinus Epiſcopus Hipponenſis. Vixit anno. 425.

ET ferebatur in manibus ſuis. Hoc verò, fratres, quomodo poſſet fieri in homine quis intelligat? Quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus aliorum poteſt portari homo, manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. *Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis:* quando commendans ipſum corpus ſuum, ait. Hoc eſt corpus meum. *Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis*. Et ferebatur in manibus ſuis. Quomodo ferebatur in manibus ſuis? Quia cùm cõmendaret ipſum corpus ſuum, & ſanguinem ſuum, accepit in manus ſuas quod norunt fideles: & ipſe ſe portabat quodam modo cùm diceret: Hoc eſt corpus meum. Accedite ad eum & illuminamini. Dicit enim quod ipſe probauit. Spiritalis enim quidam in corpore Chriſti, vel etiam ipſe Dominus Ieſus Chriſtus ſecundum carnem, caput exhortans membra cætera, quid dicit? Accedite ad eum & illuminamini. Aut potius Chriſtianus aliquis ſpiritalis ad ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum inuitat, vt accedamus ad eum. Sed accedamus ad eum & illuminemur, non quomodo acceſſerunt ad eum Iudæi, vt tenebrarentur. Acceſſerunt enim illi ad illum, vt crucifigerent: nos ad eum accedamus, vt *corpus & ſanguinem eius* accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati ſunt:

In Pſal. 33

Ferebat Chriſtus manib' ſuis proprium corpus in cœna.

Chriſtum crucifixum in Eucha. edimus.

nos *manducando crucifixum, & bibendo* illuminamur.

Idem in Pſal. 98.

Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctū eſt. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco ſcriptura dicit. Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellū pedū meorū. Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod ſit ſcabellū pedū Dei? Et quomodo adorabim' terrā, cùm dicat apertè ſcriptura. Dominū Deum tuū adorabis: & hic dicit: Adorate ſcabellū pedum eius? Exponēs autē mihi quid ſit ſcabellum pedum eius, dicit: Terra autem ſcabellum pedū meorū. Anceps factus ſum: timeo adorare terrā, ne dānet me qui fecit cælum & terram. Rurſum timeo non adorare ſcabellū pedum Domini mei, quia Pſalmus mihi dicit: Adorate ſcabellū pedum eius. Quæro quid ſit ſcabellū pedum eius, & dicit mihi ſcriptura. Terra ſcabellū pedum meorū. Fluctuans conuerto me ad Chriſtū, quia ipſum quæro hic, & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellū pedum eius. Suſcepit enim de terra terrā, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnē accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & *ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit:* Nemo autem *illam carnem* māducat, niſi priùs adorauerit: inuentum eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm non peccemus adorando ſed peccemus non adorando.

Ipſam eandem carnē quam Chriſtus ex virgine aſſumpſit, nobis in Eucha. ſumēdā reliquit.

Adorandū corp' Chriſti in Euc.

Hoc eſt quod legitur in prouerbiis Salomonis, Si ſederis cœnare ad menſam potentis, conſiderans intellige quæ apponuntur tibi: & ſic mitte manū tuam, ſciens quia te talia oportet præparare. Nam quę eſt menſa potentis, niſi vnde ſumitur *corpus & ſanguis eius*, qui animam ſuam poſuit pro nobis? Et quid eſt ad eam ſedere, niſi humiliter accedere? Et quid eſt cōſiderare & intelligere quæ apponuntur tibi? niſi dignè tantā gratiam cogitare?

Idē Tract. 84. in Ioā.

Idem lib. de irremiſſibili peccato in Spiritū ſanctum vide Euch. cap. 83.

Illud etiam quod ait: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo: quomodo intellecturi ſumus? Nunquid etiam illos hic poterimus accipere, de quibus dicit Apoſtolus, quod iudicium ſibi manducant & bibat, cùm ipſam *carnem* manducent, & *ipſum ſanguinem* bibant? Nunquid & Iudas magiſtri venditor & traditor impius, quamuis primum ipſum manibus eius confectum Sacramentum *carnis & ſanguinis* eius cum cæteris Diſcipu-

pu-

pulis, ſicut apertiùs Lucas Euangeliſta declarat, manducaret & biberet, manſit in Chriſto, aut Chriſtus in eo? Multi denique qui vel corde ficto *carnem illam* manducant & *ſanguinem bibunt*, vel cùm manducauerint & biberint apoſtatæ fiunt, nũquid manent in Chriſto, aut Chriſtus in eis? Sed profectò eſt quidẽ modus manducãdi *illam carnem* & bibendi *illum ſanguinem*, quomodo qui mãducauerit & biberit, in Chriſto manet, & Chriſtus in eo. Non ergo quocunque modo quiſquam mã ducauerit *carnem Chriſti*, & biberit *ſanguinem Chriſti*, manet in Chriſto, & in illo Chriſtus, ſed certo quodammodo, quem modum vtique ipſe videbat quando iſta dicebat.

Potuit (Paulus) ſignificando prædicare Dominum Ieſum Chriſtum, aliter per linguam ſuam, aliter per epiſtolam, aliter per Sacramentum corporis & ſanguinis eius. Nec linguam quippe eius, nec membranas, nec atramentum, nec ſignificãtes ſonos lingua editos, nec ſigna literarum conſcripta pelliculis, *corpus Chriſti & ſanguinem* dicimus, ſed illud tãtùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem in memoriam pro nobis Dominicæ prſsionis. Quod cùm per manus hominum ad illam viſibilem ſpeciem perducitur, non ſanctificatur, vt ſit tam magnum Sacramentum, *niſi operante inuiſibiliter Spiritu Dei.* *Idem lib. de S. Trinitat. 3. ca. 4.* *Spirit' ſanctus inuiſibiliter operatur in ſacramento Euchariſt.*

Venite, manducate de panibus meis, & bibite vinum quod miſcui vobis. Hic certè agnoſcimus Dei ſapientiam, hoc eſt, verbum patri coæternum, in vtero virginali domum ſibi ædificaſſe corpus humanum, & huic tanquam capiti membra Eccleſiam ſubiunxiſſe, martyrũ victimas immolaſſe, menſam in vino & panibus præparaſſe, vbi apparet etiam ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedec, inſipientes & inopes ſenſu vocaſſe, quia ſicut dicit Apoſtolus. Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod ſequitur dicit: Derelinquite inſipientiam, vt viuatis, & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri menſæ illius, ipſum eſt, incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait. Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quam Sacerdos ipſe mediator *Idem lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20.* *Chriſtus ipſe exhibet menſam de*

corpore & ſãguine ſuo Euchariſtiæ ſacrificium ſucceſſit omnibus ſacrificiis veteris teſtamenti.

diator teſtamenti noui exhibet ſecundum ordinem Melchiſedec de *corpore & ſanguine ſuo*? Id enim ſacrificium ſucceſsit omnibus illis ſacrificiis veteris Teſtamenti, quæ immolabãtur in vmbra futuri, propter quod etiã vocem illam in Pſalmo triceſimo & nono eiuſdem mediatoris per Prophetam loquentis agnoſcimus. Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perficiſti mihi, quia pro illis omnibus ſacrificiis & oblationibus *corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur.*

Corpus chriſti offertur, Idem lib. 2 contra Adver. Leg. & Proph. cap. 9.

Eat planè iſte retro cum ſui ſimilibus ſociis qui dixerunt. Durus eſt hic ſermo, quis eum poteſt audire? Nos autem audiamus & intelligamus duo teſtamẽta in duobus filiis Abrahæ, duabúſque mulieribus eius commixtione fœtatis: ſicut duos in carne vna, Chriſtum & Eccleſiam, iſtis nolentibus, ſine vlla obſcœnitate cognoſcimus: ſicut mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, *carnem ſuam nobis manducandam, bibendúmque ſanguinem dantem,* fidei corde atque ore ſuſcipimus, quamuis horribilius videatur humanam carnem mãducare, quàm perimere, & humanum ſanguinem potare, quàm fundere.

Idem ad Ianuarium. Epiſt. 118.

Inſtituit.

Liquido apparet, quando primùm acceperunt Diſcipuli *corpus & ſanguinem Domini* non eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſę Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tam Sacramenti, in os Chriſtiani prius *Dominicum corpus* intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Domin⁹, propterea prãſi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut ſicut faciebant, quos Apoſtolus arguit, & emendat menſis ſuis iſta miſcere. Namque Saluator quo vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ Diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat.

Sanctus Pontius Paulinus Epiſcopus Nolanus.

Vixit anno 427.

Epiſt. de Pœnitẽtia.

MOnachus factus, & ſi fidelis peccauit in ſeculo: poſt abrenuntiationem ſuam iterum factam, *Dominicum corpus* non dubitet accipere, ne occaſione humilitatis nimię, prolõgetur

getur à *corpore & ſanguine*, cui ſe iunxit vt vnum corpus efficeretur. Communicare non deſinat, quia peccare quieuit, tantum ne de reliquo peccet Nam ſicut ignis iſte viſibilis duas in ſe quaſdam efficacias habet, id eſt, comburere frigida, & illuminare tenebroſa: ita & ignitum illud *Dominicum corpus*, quando cum metu & reuerentia magna fuerit ſumptum, corporis quidem delicta, conſumit, animæ verò ſenſum illuminat, & idcirco maximè communicare debet.

Corpus Chriſti ſumptum peccata noſtra conſumit.

Sanctus Proclus Epiſcopus Conſtantinopolitanus. Vixit circa annum. 428.

MVlti quidem & alij diuini paſtores, qui Apoſtolis ſucceſſerunt, ac Eccleſiæ doctores, ſacrorum illius diuinæ Liturgiæ myſteriorum rationem explicantes, ſcriptis mandatā Eccleſiæ tradiderunt. In quibus primi & clariſsimi ſunt, Beatus Clemēs ſummi illius Apoſtolorum diſcipulus ac ſucceſſor, qui ſacroſancta illa myſteria à ſanctis Apoſtolis ſibi reuelata, in lucem edidit: & Diuus Iacobus, qui in ſortem Eccleſiæ Hieroſolymitanæ adminiſtrandæ vocatus fuit, quique huius primus Epiſcopus à primo illo & ſummo Pontifice Chriſto Deo noſtro conſtitutus eſt. Magnus porrò poſteà Baſilius hominum ſocordiam & ignauiam conſpiciens, eóſque nihil aliud, quàm terrena & abiecta cogitantes, & ob id longitudinis Liturgiæ pertæſos, non quod ſuperuacaneum aliquid aut nimis longum continere eam arbitraretur, ſed vt ſimul orantium atque audientium ignauiam atque pigritiam præcideret, propterea quòd multum in ea temporis poneretur, breuiorem recitandam dedit. Etenim poſtquam Seruator noſter in cælum aſſumptus eſt. Apoſtoli prius quam per orbem terrarum diſpergerentur, conſpirantibus animis conuenientes ad toto die orandum conuertebantur: & cùm multam conſolationem in myſtico illo Dominici corporis ſacrificio poſitam inueniſſent, fuſiſsimè & longa oratione Liturgiam decantabant. Hęc enim diuina ſacra vna cum docēdi ratione coniuncta, cæteris rebus anteponenda exiſtimabant. Atque maiori & alacriori rerum diuinarum & ſacrificij ſacroſancti ſtudio & deſiderio flagrabāt, & illud obnixè amplectebantur, quod in memoria ſemper haberent verbum illud Domini dicentis. Hoc eſt corpus meum, & Hoc facite in meam commemorationem, & Qui manducat meam car-

Tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Iacobus. Clemens, Baſilius, Miſſæ ritū, ſcripto poſteris tradiderunt.

Miſſa ſacrificium.

nem,& bibit meum ſanguinem ,in me manet, & ego in eo. Quare & contrito ſpiritu multas preces decantabant, diuinum numen impenſe orantes:quin etiam eos, qui ex Iudæis & Gentilibus recenter illuſtrati erant,ad religionem Dei, & pietatem erudiebāt,docebántque veteri doctrina relicta, ſacris illis & pietate plenis Liturgiæ myſteriis ſenſus ſuos & mentem imbuerent. Per has igitur preces Spiritus ſancti aduentum expectabant, vt eius diuina præſentia propoſitum in ſacrificium panem & vinum aquæ permixtum, ipſum illud corpus & ſanguinem ſeruatoris noſtri Ieſus Chriſti efficiat. Qui quidem religioſus ritus obſeruatur ad hoc vſque tempus,& ad finem vſque ſeculi florebit. At poſteri abiecta fidei firmitate: & feruore, negotiis huiuſce ſeculi & curis mundi mancipati & immerſi,Liturgiæ longitudinem (vt dixi) pertæſi, vix conueniebant ad audienda Domni verba. Quare Diuus Baſilius medica quadam ratione vſus breuiorem eam ac conciſiorem reddidit. Haud multò pòſt pater noſter Ioānes,cui aurea lingua cognomen dedit, curam ouium, vt paſtorem decet,magna alacritate animi ſuſcipiēs, ac hominum naturæ ſocordiam atque ignauiam proſpiciens, fibras omnes,& radices huius prætextus ſathanici prorſus auellere voluit. Quare multa præcidit, & vt breuior eſſe conſtituit: ne ſenſim homines libertatem & otium maximè amplectētes, fallacibus & furioſis aduerſarij ſermonib⁹ decepti,ab hac Apoſtolica & diuina traditione deficerēt:quod multis ſæpè accidiſſe variis in locis ad hunc vſque diem deprehendimus.

Panis et vinum, Spiritus ſancti aduentu corpus & ſanguis Chriſti efficitur.

Miſſæ ritus, in finem vſque mundi duraturus.

Miſſa diuina & Apoſtolica traditio.

Paulinus Presbyter Mediolanenſis. Vixit anno. 429.

Honoratus Sacerdos Eccleſiæ Vercellenſis, quum in ſuperiori domo ſe ad quieſcendum cōpoſuiſſet:tertio vocem vocantis ſe audiuit,dicentíſque ſibi: Surge feſtina,quia modò receſſurus eſt Ambroſius. Qui deſcendens obtulit illi ſancto *Domini corpus*:quod vbi accepit,emiſit ſpiritū, bonum ſecū viaticum ferens,vt in virtute eſcæ eſſet animæ refectio.

In vita Ambroſij.

Corpus chriſti morientibus viaticū.

Philippus Presbyter. Vixit anno 459.

Lib. 1. in Iob. cap. 9.

QVod anima ſermo doctrinæ diuinæ ſit, Moyſes nobis manifeſtiſsimè declarauit, qui ait ad populū Iſrael in

in eremo conſtitutum, dicens. Dedit tibi mãna, cibum Domi nus Deus tuus, quem ignorabas tu, & patres tui vt oſtenderet tibi, quod non in pane ſolo viuat homo, ſed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei. Quãquam de ſacro pane *Dominici corporis Chriſti*, quẽ nos accipimus Apoſtolꝰ dicat, quod eum illo tempore manna præfigurauerit, ſicut ait: Et omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt. Eandem quidem eſcam, vt verũ eſt, illi ſumebant, ſed in myſterio quod eſt in ſignificatione, non in ſpecie: quia ipſe Chriſtus illis erat in cibo illo figuratus, qui iam nobis eſt in carne manifeſtatus.

Ioannes Caßianus. Vixit anno. 434.

TAnta autem cor noſtrum humilitatis debemus vallare cuſtodia, vt hanc definitionem perpetua ſenſuum ſtabilitate teneamus. Nequaquam nos poſſe ad tantum purificationis meritũ peruenire: vt licet hæc quæ ſupra dixi per Dei gratiam omnia facimus, indignos tamen nos communione *ſacri corporis Chriſti* eſſe credamus, quia cæleſtis illius mãnæ tã ta maieſtas eſt: vt nemo hac lutea carne circundatus pro ſuo merito, eius ædulium & non ex gratuita Domini largitate percipiat. *Cap. 7. Collationis 22.*

Mercurius Sozomenus Vixit anno 437.

MArcum in Scethi degentem ferunt, etiam in iuuentute valde fuiſſe manſuetum & ſapientem, memoriáque ſcripturarum diuinarum ſatis idoneum, & adeo Deo amabilem, vt cùm ad *Dominicum corpus* accederet, Angelus ei ſacramenta præberet, cuius manum vſque ad iuncturam brachij tantummodo ſe dicebat inſpicere. *Lib. 6. Eccleſ. Hiſt. cap. 29.*

D. Cyrillus Archiepiſcopus Alexandrinus. Vixit anno. 438.

COnquirens quære, & apud me habita. Quærendum enim ita ſemper eſt, vt apud eum habitemus, & ad alienas ſententias non deferamur. Sed nõ ita facit animus malignus. Nam quæcunque nõ intelligit, ſtatim tanquam friuola falſáque per arrogantiam eiicit, nulli credens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans: quales Iudæos fuiſſe comperimus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris, ac poteſtatem ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere & ſi quæ difficilia videban- *Lib. 4. in Euange. Ioan. cap. 13. 14. 15. 17.*

tur,eorum ſolutionem quærere: contra omnino faciunt, & quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare? De Deo non ſine magna impietate conclamant,nec in mentem venit, nihil eſſe impoſsibile apud Deum. Nam cùm animales eſſent (vt ait Paulus ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum ſibi videtur myſterium: ſed nos magnum quæſo à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem myſteriis adhibentes,nunquàm,in tam ſublimibus rebus, illud *quomodo* aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſſa. Ideo Nicodemus etiam cùm diceret. Quomodo hæc fieri poſſunt meritò audiuit:Tu es magiſter in Iſrael & hæc ignoras? Aliorum igitur,vt diximus,culpa perdocti,cùm Deus operetur, non quæramus *quomodo*, ſed operis ſui viam atque ſcientiā illi ſoli cōcedamus.Nā quēadmodum,quāuis nullus nouit quidnā ſecundū naturā Deus ſit,iuſtificatur tamen per fidem,cùm credat præmia illū redditurum quærentibus eū: ſic & ſi operū eius rationem ignorat,cùm tamen fide omnia illū poſſe nō dubitat, non cōtemnēda probitatis huius præmia cōſequetur.Ita profectò nos affici per Prophetā Eſaiam Dominus ipſe hortatur:Non enim ſunt conſilia mea, inquit, vt conſilia veſtra,nec ſicut viæ veſtræ,viæ meæ ſunt,dicit Dominus: ſed ſicut exaltatur cælū à terra,ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris,& cogitationes meæ à cogitationibus veſtris Qui autē ſapiētia ac virtute adeò excellit,quomodo nō operabitur ita miraculoſè,vt operum ſuorum ratio mentem noſtram effugiat? Nónne vides quid ſæpenumero mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquàm enarrare:ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe vidimus,poſſe peragi ab ipſis facilè credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt *quomodo* in operibus ſuis dicere audeant, quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant, quem omnia poſſe ſcriptura nos docet. Si verò tu ô Iudæe,*quomodo* etiam nūc clamas,hanc tuam imperitiam ego quoque ſecutus, libenter quomodo ex Aegypto exiuiſti rogabo:quomodo in ſerpentem Moſaica fuit virga conuerſa? quomodo in naturam ſanguinis aquæ tranſierunt?quomodo patres tui per media maria,vt per aridā effugerūt?innumerabilia ſunt,

Hoc et ſacramentarius noſtri temporis videtur.

In promiſſis Dei, non eſt quærendum Quomodo.

in quibus ſi *quomodo* quæris, vniuerſam euertere tibi ſcripturam neceſſe erit, Prophetarum doctrinam, & ipſius Moſis ſcripta cōtemnēri. Quare crediſſe Chriſto potius vos oportuit, & ſi quid arduū videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulētos exclamare, quomodo poteſt hic nobis ſuā carnem dare? Amen amen dico vobis, niſi mādu caueritis carnem Filij hominis & biberitis eius ſanguinē, nō habebitis vitam in vobis. Miſericors certè, ac mitis Chriſtus eſt, vt à reb⁹ ipſis videre licet, non enim aſperè ad incredulitatem eorum reſpondit, nec vllo modo contendit: ſed viuificātē huius myſterij cognitionem iterum atque iterum in mentibus eorum imprimere ſtudet, & quomodo quidem carnem ſuā dabit ad manducandum, nō docet, quia intelligere illi nō potuerunt: quàm magna verò bona, ſi cū fide manducabunt: adipiſcentur id iterū atque iterū aperit, vt æternæ deſiderio vitæ ad fidem compellantur, per quā etiā doceri facilius poterint: ſic enim Eſaias dixit: Si enim, inquit, non credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primū radices in animo iacere, deinde illa quærere, quæ homini quærenda ſunt. Illi vero antequaquā crederēt, importunè quærebāt. Hac igitur de cauſſa Dominus, quomodo id fieri poſsit non enodauit, ſed fide id quærendum hortatur: ſic credentibus Diſcipulis fragmēta panis dedit, dicēs. Accipite & māducate, hoc eſt corpus meū. Calicem etiam ſimiliter circuntulit, dicens Bibite ex hoc omnes, hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorū. Perſpicis, quia ſine fide quærētibus, myſterij modum nequaquam explicauit, credentibus autem, etiam nō quærentibus expoſuit. Audiant hæc, qui ex arrogantia nondum Chriſti fidem ſuſcipere volunt. Niſi manducaueritis, inquit, carnē filij hominis, & biberitis eius ſanguinē, nō habebitis vitam in vobis. Non enim poſſunt cum ſanctificatione beatæ vitæ fieri participes, qui per myſticā benedictionem *Ieſum non ſuſceperunt.* Vita enim ſecundum naturam ille eſt, qui ex viuo Patre genitus eſt: ſed non minus corpus quoque ſuum viuificat. Cōiunctum enim ineffabiliter eſt Filio Dei, à quo vniuerſa viuificantur. Idcirco corpus ſuum dicitur, & vnus cum eo eſt. Quoniam igitur Saluatoris *caro* verbo Dei, quod naturaliter vita eſt, coniuncta eſt, viuifica effecta eſt: quando *eam comedimus*, tunc vitam habemus in no-

Nemo beatæ vitæ particeps, qui Ieſum in Euchariſt. nō ſuſcipit.

Comedim⁹ in Euchar. carnem ſaluatoris verbo Dei coniunctam.

bis,illi coniuncti,quæ vita effecta eſt.Hac de cauſſa, in exuſcitandis mortuis,non ſolummodo verbo atque imperio, vt Deus vtebatur,verùm etiam carnem ſuam quaſi cooperatricem nonnunquàm adhibebat:vt re ipſa oſtenderet, carnem quoque ſuam (quoniam ſibi coniuncta eſt) viuificam eſſe. Non ergo verbo ſolùm ſemper (vt diximus) verũ etiã tactu mortuos excitabat, vt oſtenderet corpus quoque ſuũ viuificare poſſe.Quòd ſi ſolotactu ſuo corruptæ deintegrantur: quomodo nõ viuemus,qui *carnẽ illam* & guſtamus & mãducamus?reformabit enim omnino ad immortalitatẽ ſuã *participes ſui.* Nec velis Iudaicè *quomodo* quęrere,ſed recordare,quã uis naturaliter aqua frigidior ſit,aduẽtu tamẽ ignis frigiditatis ſuæ oblita,eſtuat. Nec putet ex tarditate mentis ſuæ Iudæus inaudita nobis excogitata eſſe myſteria: videbit enim ſi attentius quærit,hoc ipſum à Moſis tẽporibus per figuram ſemper factitatũ fuiſſe. Quid enim maiores eorũ ab ira Aegyptiorũ liberauit, quãdo mors in primogenita Aegypti ſæuiebat? Nónne omnibus palàm eſt, quia diuina inſtitutione perdocti,agni carnes mãducarũt,& poſtes ac ſuperliminaria ſanguine perunxerũt,propterea mortẽ ab eis diuertiſſe? Qui *carnem Christi* mãducat,vitã habet æternã:habet enim *hæc caro* Dei verbũ,quod naturaliter vita eſt,propterea dicit:Quia reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.Ego enim dixit (id eſt *corpus meum,quod comedetur*) reſuſcitabo eum.Nõ enim, alius ipſe eſt quàm caro ſua.Qui mãducat,inquit,carnẽ meã,& bibit ſanguinem meũ,in me manet,& ego in illo.Sicuti enim,quis liquefactę cerę aliam ceram infuderit,alteram cum altera per totum cõmiſceat neceſſe eſt:ita ſi quis *carnẽ & ſanguinem Domini* recipit,cum ipſo ita coniũgitur,vt Chriſtus in ipſo,& ipſe in Chriſto inueniatur. Simile quodammodo apud Matthæum comperies. Simile eſt,inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abſcondit mulier in farinæ ſatis tribus.Sicut parum(vt Paulus ait)fermenti totam maſſam fermẽtat:ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit,& ſua gratia replet:& hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto.Verè enim totum fermentum in totã maſſam pertranſit.Nos verò,ſi vitam æternam conſequi volumus, ſi largitorem immortalitatis habere in nobis deſideramus, ad recipiendam benedictionem libenter concurramus,

mus,caueamúſque,ne loco laquei damnoſam religioné diabolus nobis prætendat.Rectè,inquit, dicis : ſcriptum tamen eſſe non ignoramus:iudicium ſibi commedere atque bibere illum, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè. Ego igitur probo meipſum,& indignum inuenio. Quando igitur quicũque,tu es qui iſta dicis,dignus eris?Quãdo Chriſto teipſum offeres? Nã ſi peccãdo indignus es,& peccare nõ deſinis (Quis enim delicta intelligit ſecundum Pſalmiſtam) expers omnino eris huius viuificæ ſanctificationis. Quare pias quæſo cogitationes ſuſcipias,ſtudioſe ſanctéque viuas, & benedictione participes,quæ(mihi crede)nõ mortẽ ſolùm, verumetiã morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Chriſtus,ſæuiẽtem membrorũ noſtrorũ legem, pietaté corroborat:perturbationes animi extinguit, nec in quibus ſum⁹ peccatis cõſiderat:ſed ęgrotos curat,colliſos redintegrat, & ſicut paſtor bonus, qui animam ſuam pro ouibus poſuit,ab omni nos erigit caſu.

Quoniam nulla nos ratione humanitati Chriſti poſſe iſta attribuere arbitratur,quoniã fide atque dilectione, nõ carne illi cõiungimur,agè pauca de hoc dicamus,ac peruerſè ab eo ſacrarũ literarum ſenſum exponi oſtendamus. Nõ tamẽ negamus recta nos fide charitatéq; ſyncera Chriſto ſpiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationẽ ſecũdum carnẽ cum illo eſſe,id profectò pernegamus, idque a diuinis ſcripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit, Chriſtũ etiã ſic vitẽ eſſe,nos verò palmites, qui vitã inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentẽ: Quia omnes vnũ corpus ſumus in Chriſto. Quia etſi multi ſumus,vnum tamen in eo ſumus:Omnes enim vno pane participamus. An fortaſsis putat ignotã nobis myſticæ benedictionis virtutẽ eſſe? Quæ cùm in nobis fiat,nõne corporaliter quoq; facit *cõmunicatione carnis Chriſte*,Chriſtũ in nobis habitare? Cur enim mẽbra fideliũ Chriſti mẽbra ſunt? Neſcitis,inquit,quia mẽbra veſtra, mẽbra ſunt Chriſti? Mẽbra igitur Chriſti, meretricis faciam membra? Abſit. Saluator etiam: Qui manducat carnẽmeam, ait,& bibit ſanguinẽ meum,in me manet & ego in eo. Vnde conſiderandum eſt,non habitudine ſolum, quæ per charitatem intelligitur,Chriſtum in nobis eſſe, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne lique-

Idẽ lib. 10. cap. 13.

Chriſtus corporaliter per Eucha. in nobis habitat.

factam ceram, alij ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, vt vnumquid ex vtriſque factum videatur: ſic communicatione *corporis & ſanguinis Chriſti* ipſe in nobis eſt, & nos in ipſos. Nō poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Nos credis mihi hæc dicenti? Chriſto (te obſecro) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico vobis: niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinē meū, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Audis apertè clamantē non habituros nos vitam, *niſi ſanguinem eius biberimus, & carnē manducauerimus*. In vobis autē ipſis dicit, id eſt in corpore veſtro.

Idē lib. 12. cap. 32. Milites ergo cùm crucifixiſſent eū, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit. In quatuor partes veſtimenta diuiſa ſunt, & tunica ſola indiuiſa remanſit: quod myſticè cuiuſdam rei ſignū fuiſſe dixerim. Nam quatuor orbis partes ad ſalutem reductæ, indumētum verbi, id eſt, *carnem eius* impartibiliter inter ſe partitæ ſunt. In ſingulos enim partibiliter tranſiens vnigenitus, & animam atque corpus eorum per *carnem ſuam* ſanctificans impartibiliter atque integrè in omnibus eſt, cùm vnus vbique, ſit nullo modo diuiſus.

Epiſt. ad Caloſirium Epiſcop

Inſaniunt qui affirmant Euchariſtiam extra vſum non eſſe verum corpus Ieſu.

Panis ſemel conſecratus manet perpetuo corpus Chriſti.

Nec dubites an hoc verum ſit, eo manifeſtè dicente. Hoc eſt corpus meum: ſed potius ſuſcipe verba Saluatoris in fide: cùm enim ſit veritas, non mentitur. Inſaniunt igitur dicentes myſticam benedictionem à ſanctificatione ceſſare, ſi quæ reliquiæ remanſerint eius in diem ſubſequentem: Non enim mutabitur *ſacroſanctum corpus Chriſti*, ſed virtus benedictionis & viuificatrix gratia iugis in eo eſt. Virtus enim viuificatiua Dei patris, vnigenitum verbum eſt, quod caro factum eſt, non deſinens eſſe verbum, ſed efficiens carnem viuificatiuā. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiſeris, reperies hunc imbibitum qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei verbum vniens ſeipſum propriæ carni, fecit eam viuificatiuam. Nūquid ergo & quoniam in nobis vita Dei eſt, Dei verbo exiſtente in nobis, viuificatiuum erit noſtrum corpus?

Sed aliud eſt ſecundum participationis habitudinem nos habere in nobis Dei filium: aliud ipſum fuiſſe factum carnem, id eſt, corpus ſumptum ex alma virgine, proprium corpus effeciſſe. Decebat ergo eum noſtris quodãmodo vniri corporibus, per *ſacram eius carnem & pretioſum ſanguinem*, quæ accipimus in benedictione viuificatiua, in pane & vino. Ne enim horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ, *conuertens ea in veritatem propriæ carnis*, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen viuificatiuum inueniatur in nobis, vnde ſubdit: Hoc facite in meam commemorationem.

Chriſti carnem & ſanguinem in ſpecie panis & vini ſumimus.

Tranſubſtantatio.

Sanctus Eucherius Archiepiſcopus Lugdunenſis.
Vixit anno, 440.

Lib. 2. Cõmẽt. in lib. Reg. ca. 4.

OFfert Dauid holocauſta & pacifica coram Domino, fidem deuotionémque Eccleſiæ commendat patri Chriſtus, qui eſt ad Dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis, qui in exemplum Dauid fideles humiléſque benedicens, ſalubris myſterij paſcit alimentis, partitur ſingulis collyridã panis vnam, illius vtique, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Et aſſaturam bubulæ carnis vnam, illius ſcilicet vituli ſaginati, qui pro reuerente ad patrem filio iuniore mactatus, & igne paſsionis aſſatus eſt dicens: Exaruit velut teſta virtus mea. Et ſimilam frixã oleo, *carnem videlicet a peccati labe mundiſsimam*, ſed ob humanæ ſalutis vbertimam dilectionem, crucis ſartagine tortam. Et meritò vna panis collyrida, & vna carnis aſſatura datur, quia vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium.

Primaſius Epiſcopus Iuſtinopolitanus.
Vixit anno. 461.

BIlibris tritici denario vno, vinum & oleum ne læſeris.) In vino itaque, & oleo, vim Sacramẽtorum prohibet violari vtputa vnctionẽ, *pretioſúmque cruorem*. Hinc legimus. Quid bonum eius, & quid pulcrum eius, niſi frumentum electorũ, & vinum germinans virgines, Et in Pſalmo: Vinum lætificat cor hominis, vt exhilaretur facies in oleo. Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & ſtolas ſuas candidas fecerunt in ſanguine agni.) Quòd ſi ad omnes generaliter fideles hæc redigenda eſt gratia, concludẽdum ad ſummam, quia ſi quis

Comment. lib. in Apocal.

Chriſma.

Domini ſui fonte mūdatur, *carne paſcitur*, claſsico ſpiritali ſuccenditur: ſic iuuatur. Niſi tantum homines qui non habent ſignum Dei, in frōtibus ſuis.) illo hic loquutionis genere vti voluit, quod multis locis Diuina ſcriptura frequentat, quo dicit: Qui edit carnem meam, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: pro eo, ac ſi diceret Qui ſic edant, vt edenda eſt, & ſic bibant, vt *bibendus eſt ſanguis meus*. Multi enim cùm hoc videantur accipere, in Deo non manent, nec Deus in ipſis: quia iudicium ſibi manducare & bibere perhibētur: Et anima occiſorum propter teſtimoniū Ieſu & propter verbum Dei) Animæ martyrum, nondum ſibi corporibus ſuis redditis. Neque enim piorum animę mortuorum, ſeparantur ab Eccleſia, quæ nunc etiam eſt regnum Chriſti: alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in *communicatione corporis Chriſti*.

Memoria mortuorū in ſacrificio Miſſæ.

Sanctus Iunilius epiſcopus. Vixit anno, 442.

In Cōmēt. Geneſim.

AD conſummanda Paſchę legalis Sacramēta, Dominus noſter poſt eſum agni typici, myſteria nobis *ſui corporis & ſanguinis* celebranda denuntiauit. Secundus Adam, mediator videlicet Dei & hominum, in quo tanta plenitudo erat imaginis Dei, in mundo apparuit, & de latere eius dormiētis exiuit ſanguis & aqua. De quibus ſacramentis naſcitur, *ac nutritur Eccleſia*, quæ eſt mater omnium per orbem vera vita viuentium quod Euæ nomen ſonat. Vnde de eiſdem Sacramentis, dicit ipſe Dominus: Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.

Syneſius Epiſcopus Ptolemaidis. Vixit anno. 443.

Epiſt. ad Epiſc. Libyæ.

DEnuntio igitur omnibus & priuatis, & magiſtratibus, ne cum illo aut tecto aut menſa cōiungantur, pręcipuè autem ſacerdotibus, qui nec ipſos viuos alloquentur, nec mortuorum funus deducent. Quòd ſi quis, vt paruulæ ciuitatis Eccleſiam contemnat, quaſi non neceſſe ſit pauperculæ obtemperare, ſciat ſe Eccleſiam ſcindere, quam vnam Chriſtus eſſe voluit. Ille autem quiſquis fuerit leuita, ſiue Presbyter, ſiue Epiſcopus, in eo nobis ordine, quo Andronicus habebitur, neque illi dexteram porrecturi ſumus, neque de eadem mēſa veſcęmur. Longiſsimè autem abeſt, vt ad communio-

nem *arcani ſacri* admittamus eos,qui partem cum Andronico & Thoante voluerint habere.

Iacobus Archidiaconus Edeſſenus.
Vixit anno.446.

SAnctus Nonnus Epiſcopus exorcizauit eam (Pelagiam ſcilicet) & baptizauit,& impoſuit ei ſignum Domini,tradiditque illi *corpus Chriſti*, fuitque illi mater ſpiritalis ſancta Romana prima diaconiſſarum. *In vita Pelagiæ.*

Sanct. Euthymius eremita.Vixit anno.448.

ITaque ſicut vetus Teſtamentum hoſtias & ſanguinē habebat,ita ſanè & nouum *corpus* videlicet & *ſanguinem Domini*.Non dixit autem,hæc ſunt ſigna corporis mei & ſanguinis mei , ſed hæc ſunt *corpus* meū , *& ſanguis meus*. Oportet ergo non ad naturam eorum quæ proponuntur aſpicere,ſed ad virtutem eorum.Quemadmodum enim ſupernaturaliter aſſumptam carnem deificauit (ſi ita loqui liceat) ita & hæc *ineffabiliter transmutat in ipſum viuificum corpus ſuum, & in ipſum pretioſum ſanguinem ſuum* , & in gratiam ipſorum. Habent autem ſimilitudinem quandam panis ad corpus , & vinum ad ſanguinem. Nam & panis & corpus terrea ſunt , vinum autē & ſanguis,aërea & calida.Et quemadmodum panis cōfortat, ita & *Chriſti corpus* hoc facit,ac magis etiam corpus & animā ſanctificat:& ſicut vinum lætificat , & *ſanguis Chriſti* hoc facit,& inſuper præſidium efficitur. Quòd ſi de vno *corpore & ſanguine* omnes fideles participam?,omnes vnum ſumus per ipſam horum myſteriorū participationem,& in Chriſto omnes,& Chriſtus in omnibus. Qui edit,inquit, carnem meam, & bibit meum ſanguinem,in me manet,& ego in illo:verbū ſiquidem per aſſumptionem,carni vnitum eſt:*hæc* rurſus *caro* vnitur nobis per participationem. *In Matth. cap.64. Noui teſtamenti hoſtia, corpus & ſanguis Chriſti: Non dixit Chriſtus: hoc eſt ſignum corporis mei ,ſed hoc eſt corpus meum. Trāſubſtātiatio.*

Panis quem ego dabo caro mea eſt) Duobus modis Chriſtus dicitur eſſe panis:ſecundum diuinitatem videlicet & humanitatem.Poſtquàm ergo docuit de modo , qui ſecundum diuinitatem eſt,nunc etiam docet de modo , qui eſt ſecundū humanitatem. Non autem dixit,quem do, ſed quem dabo. Daturus nanque erat in vltima cœna,quando ſumptum panē actis gratiis fregit,deditque Diſcipulis, & ait : Accipite , co- *Idē in Ioā. cap.9.*

medite,hoc eſt corpus meum. Decertabant ergo inter ſe Iudæi dicentes: Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum? Turbabantur non potentes ſermoni credere,quod hoc impoſsibile videretur. Nam cùm omnia ſecundum naturam inquirerẽt, nihil quod ſupra naturam erat, admittebant. Dixit ergo eis Ieſus: Amen,amẽ dico vobis,niſi comederitis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vitam in vobis. Illi quidẽ hoc impoſsibile iudicabant, ipſe verò omnino poſsibile oſtendit,neque id tantùm,ſed etiam neceſſarium,quod etiam fecit ad Nicodemũ. Addit autem & de ſanguine,ſignificans & de pane & poculo,quæ(vt dictum eſt)daturus erat Diſcipulis in vltima cœna. Caro mea verus eſt cibus , & ſanguis meus verus eſt potus) Verus eſt cibus,ſiue aptiſsimus, vt pote animã, quæ propriiſsima hominis pars eſt nutriens;& ſimiliter de ſanguine. Aut hoc dixit, confirmans quod non ænigmaticè neque parabolicè loqueretur. Qui edit meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in illo. In me manet , vnitur mihi *per tranſumptionem & communicationem meæ carnis, meíque ſanguinis* , & vnum corpus meum efficitur,ac particeps vitæ, quæ in me eſt. Quod ſi ille in me eſt , vtique & ego in illo. Si ergo videritis Filium hominis eo aſcendentem vbi priùs erat. Deficit,quid dicetis? Loquitur autem de futura in cælum aſſumſitione. Aſcendentem,quo ad humanitatem : vbi prius erat,quo ad diuinitatem. Qui enim poteſt hanc carnem reddere cæleſtem,poteſt vtique & *ipſam,cibum* hominum efficere. Spiritus eſt , qui viuificat, caro non prodeſt quidquam.) Spiritum nunc vocat intellectum ſpiritualẽ, eorum quæ dicta ſunt. Similiter & carnem,intelligere ea carnaliter:non enim de carne ipſius,quæ viuificat , nunc ſermo eſt Ait ergo hæc ſpiritualiter intelligere, vitam præbet,quam ſuprà dixi: carnaliter verò ea intelligere,non prodeſt quidquam. Verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt, ſpiritualia & viuifica ſunt. Oportet nanque non ſimpliciter ea intueri:id enim,eſt carnaliter intelligere, ſed aliud quippiam imaginari & interioribus oculis ea aſpicere tãquam myſteria, nam hoc eſt ſpiritualiter intelligere.

Theodoretus Epiſcopus Cyri. Vixit ann. 450.

Vt

VT nos, cùm *agnum dominicū ſacrificamus*, cognoſceremus ante deſcriptum fuiſſe typum. Hæc autē vniuerſa myſteriorum noſtrorum ſunt ęnigmata. Nam & nos vngimus *agni noſtri ſanguine*, non tantùm limen ſed vtrumque poſtem purgantes & *ſacrificantes* &c. *In Exodū. Agnus Dominicus ſacrificatur.*

Et Paſchæ tranſitus factus eſt, quia cùm decima die tranſiſſet, decima quarta feſtum Paſchæ celebrauerunt. Siquidē & in veritate poſt ſalutare baptiſma, *agni immaculati ſumptio & participatio peragitur.* *Idem in Exod.*

Eundem cibum ſpiritalem) Spiritalem vocat & cibum & potum, eò quòd vtrunque ſpiritus arcana ſua potentia per Moyſen dederit. dicit autē de manna & carnibus & de aqua. Comederunt) nempè manna, ſicut nos *corpus Chriſti*. Potum ſpiritalem) Hoc eſt aquam è rupe ſiue petra ſcaturientem, quemadmodum nos *ſanguinem Chriſti*. Quanquam enim ſenſibilia quoque erant, quæ illis præbebantur, tamen ſpirituali ter tradebantur: neque enim naturæ conformis erat traditio, ſed gratiæ ſpiritali. *Idē in cap. 5. Epiſt. ad Corint.*

Eraniſtes. Quid æſtimas donum altaris, quod per Sacerdotis inuocationem offertur? *Orthodoxus.* Ego cibum & potum, vt ex ſui natura eſt, iudico. *Eraniſtes.* Sed quid facta ſanctificatione reputas? *Orthodoxus* Corpus & ſanguinem Chriſti. *Eraniſtes.* Credis ne quod etiam corporis & ſanguinis Chriſti iſtinc particeps reddaris? *Orthodoxus.* Credo. *Idem Dialog. 2.*

S. *Leo Pap. Vixit anno.* 452.

TVnc enim ſancrificij munda eſt oblatio, & miſericordiæ ſancta largitio, quando ij, qui iſta dependunt, quid operentur, intelligunt. Nam dicente Domino. Niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: ſic ſacræ menſæ communicare debetis, vt *nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis.* Hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur: & fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur, diſputatur. *ſermone. 6 de Ieiunio 7. Mēſis. Non ambigendum de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſt.*

In quibus iſti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus deſidiæ torpore iacuere, vt nec auditu diſcerent, vel lectione cognoſcerent quod in Eccleſia Dei in omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis *veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter communis Sacramenta fidei taceatur?* Quia in illa *Idem Epi. 23. ad Cōſtātinopol.*

myſtica diſtributione ſpiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc ſumitur, vt accipientes virtutem cæleſtis cibi, in carnem ipſius, qui caro noſtra factus eſt, tranſeamus.

S. Petrus Archiepiſcopus Rauennatis. Vixit anno. 454.

Serm. 5. de filio prodigo.

ET occidit vitulum ſaginatum.) Illum de quo Dauid cantabat, & placuit Deo ſuper vitulũ nouellum, cornua producẽtem & vngulas. Occiditur patre vitulus ſic iubẽte: quia Chriſtus Deus Dei filius, occidi ſine patris voluntate nõ poterat. Audi Apoſtolum. Qui proprio filio non pepercit: ſed pro omnibus nobis tradidit illum. *Hic eſt vitulus, qui in epulum noſtrum quotidie ac iugiter immolatur.*

Chriſtus iugiter immolatur, Idẽ Serm. 67.

Cæleſtis Pater, cæleſtem panem celeſtes filij vt poſtulemus hortatur. Ipſe dixit. Ego ſum panis, qui de cælo deſcendi. Ipſe eſt panis, qui ſatus in virgine, fermentatus in carne, in paſsione confectus, in fornace coctus ſepulchri, in Eccleſiis conditus, illatus altaribus, *cæleſtem cibum quotidie fidelibus ſubminiſtrat.*

S. Vigilius Epiſcopus & martyr. Vixit anno. 455.

Contra Eutychem.

IAcob & Eſau Gentium & Iudæorum gerere figuram, nullum opinor ambigere Chriſtianum. Primus ergo populus, Gentium (cuius Iacob præformabat imaginem) à rore cæli, & à pinguedine terræ, id eſt, Chriſto, qui eſt Deus & homo benedictionis ſortitus gratiam, frumenti & vini & olei eſt abundantia cumulatus, id eſt, *corporis & ſanguinis Chriſti* & Chriſmatis eius myſterio conſecratus.

Chriſma.

S. Proſper Epiſcopus Regienſis. Vixit anno. 456.

Parte 1. de promiſſ. & Prædict. cap. 37.

TRanſitus verò ipſe myſticus hic fuit, agnum ſine macula, agniculum iuſsione diuina per tabernacula occidendum, ac de eius ſanguine poſtes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azymis, ſuccincta lũbis in omni feſtinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in mâne. Quæ omnia figurata dum fuerunt, quomodo ſint impleta, Euangelica auctoritas narrat, quæ nobis *carnes agni* vſque in mâne, quod veſperum nõ habebit, id eſt, vſque

vſque in reſurrectionem comedendas præcepit.

Conſumptis panibus, quos ſecum attulerat ex Aegypto, panem à Moyſe murmurando popoſcit, carnes enim deſiderãs Aegypti. Verùm mediator ille Moyſes panẽ eis & carnem ocius à Domino impetrauit. Iubetur populus mane panem, in veſperum carnes accipere. Sed hæc, figuræ noſtræ fuerunt. Panem illum ſanctum, qui de cælo deſcendit, ſuſcepit primo populus manducãdum, poſteà *carnem Chriſti in paſſione confectam*. De quà ipſe Dominus dicit. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. *Idem eod. lib. cap. 39.*

Caro eius eſt, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & *ſanguis eius* quem ſub vini ſpecie & ſapore potamus. *Idem lib. Sentent.*

Sanct. Victor Epiſcopus Vticenſis. Vixit anno. 457.

ARriani tempore, quo Sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore *corpus Chriſti & ſanguinem* pauimento ſparſerunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. *Lib. 1. perſecutionũ Africæ cap. 3.*

Apud Tampadenſem quoque ciuitatem geſta quis queat certamina martyrum explicare? Vbi duo germani aquas Regienſis ciuitatis, ſibi ſecuri de Domino, inuicem iurauerunt, vt rogarent tortores, vt vna pœna, pariq́ue ſupplicio torquerentur. Et dum primo ſuſpendio molibus lapidum pedibus alligatis tota die penderent, vnus illorum petiuit ſe deponi, & ſibi inducias dari. Cuius frater alius metuens ne fidem negaret, ei de ſuſpendio clamabat. Noli, noli frater, non ita iurauimus Chriſto. Accuſabo te, cùm ante thronum eius terribilem venerimus, quia ſuper *corpus & ſanguinem eius* iurauimus, vt pro eo ſimul patiamur. *Idem lib. 3.*

Sanct. Hilarius Papa. Vixit anno. 464.

VBi pars eſt corporis; & totum. Eadem ratio eſt in *corpore Domini*, quæ in manna, quod in eius figura præceſſit: de quo dicitur; qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus parauerat, habuit minus. Non enim eſt quantitas viſibilis in hoc æſtimanda myſterio, ſed virtus Sacramenti ſpiritualis. *In Decretis.*

Corpus Chriſti, *quod ſumitur de altari*, figura eſt, dum panis *Idẽ in Iſdem.*

Euchariſt. qua nã ratione figura nonnunquam appellatur.

& vinum videtur extra. Veritas autem dũ corpus & ſanguis Chriſti *in veritate interius creditur.*

S. Thimotheus Epiſcopus.
Vixit anno 470.

Lib. 2. ad catholicam Eccleſiam.

IVdæi per mare transierunt ad eremum, nos per baptiſma introimus in regnum. Iudæi manna manducauerunt, nos *Chriſtum.* Iudæi carnes auium, nos *corpus Dei.* Iudæi pruinam cæli, nos *Deũ cæli.* Qui cùm (vt Apoſtolus ait) in forma Dei eſſet, humiliauit ſemetipſum uſque ad mortem, mortem autem crucis, non cõtentus ſcilicet ſimplicem pro nobis ſubire mortem: niſi ipſam voluntariæ necis ſuſceptionem ſummorum ſuppliciorum perpeſsione cumulaſſet. Pro hoc ergo quid ſoluere homo poterit, cui ſe per vltimam pœnarum acerbitatem Chriſtus impendit? Aut quid pro ſe dignum Domino repenſabit, qui ipſum, Deo à quo redemptus eſt, Deũ debet.

Gelaſius Papa. Vixit anno 492.

Maiorico & Ioanni, Epiſc.

COmperimus autem quod quidam ſumpta tãtummodo *corporis ſacri* portione, à calice *ſacrati cruoris* abſtineant, qui proculdubio (quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi) aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuiſio vnius, eiuſdemque myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt prouenire.

S. Fulgentius Epiſcopus Ruſpenſis.
Vixit anno 499.

Lib. 2. ad quæſtiones Monimi. Sacrificiũ corporis & ſanguinis Chriſti.

NVnc itaque ad reſiduas quæſtiones duce Domino indagandas, noſtræ diſputationis dirigatur intentio. Dicis à nonnullis te interrogatum de *ſacrificio corporis & ſanguinis Chriſti,* quod plerique ſoli Patri exiſtimant immolari.

Idem eod. lib.

Ipſum corpus Chriſti & ſanguinis offertur.

Hæc, inquam, ædificatio ſpiritualis, nunquam oportunius petitur, quàm cùm ab ipſo Chriſti corpore (quod eſt Eccleſia) in Sacramento panis & calicis *ipſum Chriſti corpus & ſanguinis offertur.* Calix enim, quem bibimus, communicatio *ſanguinis Chriſti eſt:* & panis, quem frangimus, participatio *corporis Domini eſt.* Quoniam vnus panis, vnũ corpus multi ſumus omnéſque de vno pane participamur.

Eugippius Abbas. Vixit anno 502.

Dixe-

DIxerit aliquis,non quotidie accipiendam Euchariſtiam. Quæſieris quare? Quoniam,inquit, eligendi ſunt dies quibus purius homo continentiuſq; viuit,quo ad tantum Sacramentum, dignus accedat. Qui enim manducauerit indignè,iudicium ſibi manducat & bibit. Alius contra: Imò, inquit,ſi tanta eſt plaga peccati,atque impetus morbi,vt medicamenta talia differenda ſint, auctoritate Antiſtitis debet quiſque ab altario remoueri,ad agendam pœnitentiam,& eadem auctoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere,ſi eo tempore accipiat,quo debet agere pœnitentiam, nō vt arbitrio ſuo cùm libet,vel auferat ſe communioni,vel reddat. Cæterum ſi peccata tanta non ſunt, vt excommunicādus quiſque homo iudicetur,non ſe debet à quotidiana medicina *Dominici corporis* ſeparare, rectiùs inter eos fortaſſe quiſpiam dirrimit litem, qui monet vt præcipuè in Chriſti pace permaneant. Faciat autem vnuſquiſque quod ſecundum fidē ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhorreat *corpus & ſanguinem Domini*:ſed ſaluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt.

Tomo.1. Theſauri Oper.Auguſt.cap. 125.Ex Auguſt.ad inquiſ. Ianuarij.

Ioannes Maxentius. Vixit anno 510.

NEſtorius, Vt mihi videtur, animam non credis habuiſſe Chriſtum. *Catho.* Procul à me ſit omnino iſta calumnia. *Neſto.* Quomodo ergo quaſi contrarium reſpuis, quod à nobis Deus dicitur habitare in homine, ſi corpus & animam habere Chriſtum fateris? *Catho.* Quia corpus non hominis aſſumpti, vt tu aſſeris, ſed Dei confiteor, cuius & animam eſſe credo, & ideo non Deum in homine, ſed Deum in corpore prædico, Alioquin nihil eſt aliud dicere Deum in homine,niſi hominem Dei:ſicque iam non Deus homo, ſed homo Dei intelligitur Chriſtus,quod de omnibus, qui Deo fideliter ſeruiunt,dici poteſt. *Neſto.* Si corpus Dei eſt, non aſſumpti hominis, cur non eſt dictum: Niſi manducaueritis carnem Dei,ſed carnem Filij hominis, non habebitis vitam in vobis? *Catho.* Quamuis caro ſit Filij hominis,ipſa tamē *caro Filij hominis caro Dei eſt.* Nam ſi *caro Dei* non eſt, quomodo poteſt vitam æternam præſtare credentibus? *Neſto.* Quia hoc illi à Deo ſibi vnito eſt præſtitum. *Catho.* Si Deo vnita eſt caro,quomodo non eſt caro Dei?

Lib. 2. Dialog. contra Neſtoriū.

Panis ille,quem vniuerſa Eccleſia in memoriam Dominicæ

Idem

cæ paſsiouis participat *corpus eius eſt.*

S. Remigius Archiepiſcopus Rhemenſis.
Vixit anno 511.

In Epiſt. 1. ad Cor. Vide Cuthberti Tonſtalli lib. de veritate corp. Chriſti in Euch.

CAlix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Idcirco primùm calicem nominauit, quia poſteà de pane plus erat diſputaturus. Calix autem benedictionis dicitur, qui benedicitur à Sacerdotibus in altari. Appellatur & ipſe calix communicatio, quaſi participatio, quia omnes communicant ex illo, partémque ſumũt ex *ſanguine Domini*, quem continet in ſe (Et panis, quẽ frãgimus in altari: nónne participatio corporis Domini eſt?) Vtiq; primùm cõſecratur & benedicitur à Sacerdotibus & Spiritu ſancto, & deinde frãgitur, cùm iã licet panis videatur, in veritate *corpus Chriſti* eſt: ex quo pane quicunque communicant, *corpus Chriſti* edunt (quoniam vnus panis) ſubaudis Chriſti (& vnum corpus) Chriſti. (multi ſumus) qui comedimus illum panem. Caro, quam verbum Dei patris aſſumpſit in vtero virginali, in vnitate ſuæ perſonæ, & panis, qui conſecratur in Eccleſia, *vnum corpus Chriſti ſunt.* Sicut enim illa caro, corpus Chriſti eſt, ita iſte *panis tranſit in corpus Chriſti*, nec ſunt duo corpora, ſed vnum corpus. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illo, replet & iſtum panem: & ipſa diuinitas verbi, quæ implet cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, ipſa replet *corpus Chriſti*, quod à multis Sacerdotibus per vniuerſum orbem ſanctificatur, & facit vnum corpus Chriſti eſſe.

Tranſubſtantiatio.

Euagrius Pretor. Vixit anno 519.

Lib. 4. Hiſt. Eccl. cap. 36.

ANthimo (vt mihi relatum eſt) è throno eiecto, Epiphanius Epiſcopatum ſuſcipit: rurſum poſt Epiphaniũ Menas, ſub quo miraculum factum eſt multo ſermone dignum. Conſuetudo vetus obtinuit, quando multum ſanctarum partium *immaculati corporis Chriſti* Dei noſtri remanſerit, vt pueri tenelli qui ad ludi magiſtros ire ſolebant, aliqui aduocentur & eas comedant.

S. Fortunatus Epiſcopus Pictauienſis.
Vixit anno. 520.

Di-

DImitte nobis debita noſtra,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris)Ad præſentis vitæ oportunitates pertinere videntur,denique nominis eius ſanctificatio, & regnũ eius in ſpiritu & corpore noſtro poſt reſurrectionem perfectè manebunt.Item panem noſtrum,quiſquis ad veram ſalutem peruenire meruit, Chriſtum eſſe panem vitæ perpetuæ non ignorat,quia dixit.Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi.Vnde iſte panis non eſt communis cum reliquo, quia ille corpus protegit,iſte nouit animas enutrire : & qui illum manducat,eſurit,qui autem iſto fruitur,nulla fame torquetur & ideo tantò magis iſte cibus quærendus eſt,quantò plus reficit epulatus.Quòd verò quotidianum panem petimus,hoc inſinuare videtur,vt *communionem corporis eius*(ſi eſt poſsibile) omnibus reuerenter ſumamus diebus,quia cùm ipſe vita noſtra ſit,à nutrimento noſtro peregrinos nos facimus,ſi adEuchariſtiam tardi accedamus. *In orat. Dom.*

S.Paulus Archidiaconus Neapolita.
Vixit anno 530.

DOminico die,prima ieiunij hebdomada omnes (iuxta conſuetudinem)monachi vocabãtur,ſancta Dei myſteria ſecundum morem celebrare Chriſtianorum. Et vnuſquiſque eorum *ſacratiſsimum atque viuificum corpus Domini* ſuſcipiebat parúmque ſumentes cibi,congregabantur ad orationem ſolenni ſtudio. *In vita Mariæ Egyptiacæ.*

Quando autem monachi ſunt reuerſi & coniuncti veſpere ſacratæ cœnæ Dominicæ,fecit quod ei iuſſum fuerat:& mittens in modico calice *intemerati corporis Chriſti portionem, & pretioſi ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti*, poſuit in caniſtro caricas modicas,& palmarum fructus, id eſt, dactylos, & parum lenticulæ aquis infuſæ. *Idem in ead. vita.*

S.Victor Epiſcopus Cumanus.
Vixit anno 546.

PAtris ſubſtantiam filium eſſe Propheticis iam olim deſignatum eſt oraculis dicẽte Salomone: Subſtantiam enim &dulcedinem tuam,quam in filios habes,oſtendebas.Quam in figura & imagine panis cæleſtis populo Iſrael cælitus apparet profluxiſſe. Quia ipſe Dominus in Euangelio expoſuit dicens. Non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſe vtique *Lib.de Fidei ratione,AdGerſericum.*

que *panem eſſe deſignans*, cùm dicit. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. De quo etiam Propheta Dauid dicit: Panem Angelorum manducauit homo.

S. Caſsiodorus Senator.

Vixit anno 559.

In Pſal. 109. TV es Sacerdos inæternum ſecundum ordinem Melchiſedec) Cui enim poteſt veraciter & euidẽter aptari, niſi Domino ſaluatori, qui *corpus & ſanguinem ſuum* in panis & vini erogatione ſalubriter conſecrauit, ſicut ipſe in Euangelio dixit: Niſi mãdaueritis carnem Filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, ſcilicet æternam. Sed in iſta *carne ac ſanguine* nil cruentum, nil corruptibile mẽs humana concipiat, ne ſicut dicit Apoſtolus, qui Domini corpus indignè manducat, iudicium ſibi manducat. *Sed viuificatri cem ſubſtantiam, atque ſalutarem, & ipſius verbi propriam factam*, per quam peccatorum remiſsio & æternæ vitæ dona præſtantur. Quem ordinem per myſticam ſimilitudinem Melchiſedec iuſtiſsimus Rex inſtituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Conſtat enim pecudum victimas periſſe, quæ fuerunt ordinis Aaron, & Melchiſedec manere potius inſtitutum, qui toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.

Olympiodorus Archidiaconus Conſtantinopolitanus.

Vixit anno 570.

In Eccleſ. cap. 5. QVi diuinius ac ſublimius loquentem poteſt audire Eccleſiaſten, cùm meminerit ad ſe pertinere illud Euangelij dictum, Qui habet aures audiendi, audiat: idem profectò nouit, qui ſolus ſit bonus, vnus enim bonus Deus. Idem quoque nouit, quòd qui manducat *carnem Filij hominis, & bibit eius ſanguinem*, futuræ felicitatis partem hic aliquam, fruitionémque accipit.

Idem ca. 9. Vade ergo & comede cum lætitia panem tuum, & bibe in corde bono vinum tuum. Verbum caro factum homines cohortatur ad myſticam *ſui corporis participationem*, cùm propter noſtram ſalutem carnem aſſumpſerit. Approbat ergo hoc fieri, congaudet myſteriis, ritibúſque Eccleſiæ.

S. Gregorius Papa. Vixit anno 586.

Quid

QVid nanque ſit *ſanguis agni*, non iam audiendo, ſed bibendo didiciſtis. Qui ſanguis *ſuper vtrunque* poſtem ponitur: quando non ſolùm ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur. In vtroque etenim poſte ſanguis agni eſt poſitus, quando Sacramentum paſsionis illius cum *ore ad redẽptionem ſumitur*, ad incarnationẽ quoque intenta mente cogitatur. Nã qui ſic *Redemptoris ſui ſanguinem accipit*: vt imitari paſsionem illius necdum velit, in vno poſte ſanguinem poſuit, qui etiam in ſuperliminaribus domorum ponendus eſt. De quo adhuc agno ſubditur: Et edent carnes nocte illa aſſas igni. In nocte quippe agnum comedimus, quia in Sactamento modo *Dominicum corpus* accipimus: quando adhuc inuicem noſtras conſcientias non videmus. Sed ſola Redemptoris noſtri percepta Sacramenta ad veram ſolennitatẽ mentis non ſufficiunt: niſi eis quoque & bona opera iungantur. Quid enim prodeſt *corpus & ſanguinem illius ore percipere*, & ei peruerſis moribus contraire? *Homilia 22.*

Debemus itaque præſens ſeculum, vel quia iam conſpicimus defluxiſſe, tota mente contemnere, quotidiana Deo lacrymarum ſacrificia, quotidianas *carnis eius & ſanguinis hoſtias immolare*. Hæc nanque ſingulariter victima ab æterno interitu animam ſaluat, quæ illã nobis mortem vnigeniti per myſterium reparat, qui licet reſurgens à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra nõ dominabitur, tamen in ſemetipſo immortaliter atque incorruptibiliter viuens, *pro nobis iterum in hoc myſterio ſacræ oblationis immolatur*. Eius quippe *ibi corpus* ſumitur, *eius caro in populi ſalutem partitur, eius ſanguis*, non iam in manus infidelium, ſed in *ora fidelium funditur*. Hinc ergo penſemus, quale ſit pro nobis *hoc ſacrificium*, quod pro abſolutione noſtra paſsionem vnigeniti Filij ſemper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium poſsit, *in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe*, ſummis ima ſociari, terrena cæleſtibus iũgi, vnum quid ex viſibilibus atque inuiſibilibus fieri. *Idem lib. 4 Dialo. c. 58* *Quotidiana carnis & ſanguinis Chriſti immolatio.* *Iterum pro nobis Chriſtus in myſterio Miſſæ immolatur* *Dñ ſacrificiũ Miſſæ immolatur* *Angelorũ Chori præſentes adſunt.*

Sanctus Auguſtinus Anglorum Epiſcopus.
Vixit anno 587.

QVæro etiam, ſi poſt illuſionem quæ per ſomnium ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat: vel ſi Sacerdos ſit, ſacra myſteria celebrare? *Interrogatione. 11.*

Sanctus Gregorius Archiepiſcopus Turonenſis.
Vixit anno 590.

Lib. de Miraculis. cap. 85.

DEflemus enim ſcelera noſtra, & plāgimus, cùm nos immundos eſſe neſcimus, & ad ipſum altare Domini accedentes audacter *ſanctum corpus eius, & ſanguinem*, cùm ſimus actu polluti, potius ad iudicium ſumimus, quàm vt veniam conſequamur.

Idem lib. 2. Miraculorū B. Martini cap. 25.

Dum ſancta ſolēnia ad memoriam ſancti Martini agerētur, oblatis ſuper altare ſacris muneribus, *myſterioque corporis & ſanguinis Chriſti* palla ex more cooperto, homo quidā Bonulphus nomine, dirupto eius cōtracti poplitis cono, pedem extendit incolumem.

Sanctus Ioannes Eleemoſynarius. Vixit anno 612.

Leontius Episc. in vita Eiuſdem

VAde priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens (immemor malitiæ) dignè ſuſcipe *immaculata corporis Chriſti myſteria.*

Sanctus Iſidorus Archiepiſcopus Hiſpalenſis.
Vixit anno 626.

Lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. 18. Chriſtus ſacrificium Miſſæ inſtituit.

SAcrificium autem, quod à Chriſtianis Deo offertur, primū Chriſtus Dominus noſter & magiſter inſtituit, quando commendauit Apoſtolis *corpus & ſanguinem ſuum* priuſquàm traderetur, ſic & legitur in Euangelio. Accepit (inquit) Ieſus panem & calicem, & benedicens dedit eis. Quod quidem Sacramentum Melchiſedec Rex Salem figuraliter in typum *corporis & ſanguinis Chriſti* primus obtulit, primúſque myſterium tanti ſacrificij imaginariè idem expreſſit, præferens ſimilitudinem Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti Sacerdotis æterni, ad quem dicitur. Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinē Melchiſedec. Hoc ergo ſacrificium Chriſtianis celebrare præceptum eſt, relictis ac finitis Iudaicis victimis, quæ in ſeruitute veteris populi celebrari imperatæ ſunt. Hoc itaque fit à nobis, quod pro nobis ipſe Dominus fecit, quod non mane, ſed poſteà, nam in veſperum obtulit. Sic enim Chriſtum oportebat id implere circa veſperā diei, vt Dominus ipſa hora ſacrificij oſtēderet veſperam mūdi. Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apoſtoli, neceſſe erat, vt Paſcha illud typicum anteà impleretur, & ſic denuò

denuò ad verum Paſchæ Sacramētum tranſirent. Hoc enim myſterium tunc factum eſt, quod primum Diſcipuli *corpus & ſanguinem Domini noſtri* non acceperunt ieiuni, ab vniuerſa autem Eccleſia nunc à ieiunis ſemper accipitur. Sic enim placuit Spiritui ſancto per Apoſtolos, vt in honore tanti Sacramenti in os Chriſtiani ieiuni prius *Dominicum corpus intraret* quàm cæteri cibi: & ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Panis enim quem frangimus *corpus Chriſti eſt*, qui dicit. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Vinum autem *ſanguis eius eſt*. Hæc autem duo ſunt viſibilia, *ſanctificata* tamen per Spiritum ſanctum in Sacramentum diuini *corporis tranſeunt.*

Reccaredus Rex Hiſpaniæ. Vixit non longè, ab anno 627.

HOc adhuc neceſſario pro firmitate catholicæ fidei noſtra Deo ſupplex inſtituere decreuit auctoritas, vt propter roborandam gētis noſtræ nouellam conuerſionem, omnes Hiſpaniarum & Galliciæ Eccleſiæ hanc regulam ſeruēt, vt omni ſacrificij tempore ante *communicationem corporis Chriſti & ſanguinis* iuxta oriētalium partium morem vnanimiter clara voce ſacratiſsimum fidei recenſeant Symbolum, vt primum populi quam credulitatem teneant, fateātur: & ſic corda fide purificata, ad Chriſti *corpus & ſanguinem* percipiendum exhibeant.

Ex Concilio 3. Toletano.

Symbolum fidei, in Miſſæ ſacrificio.

Sanctus Martinus Archiepiſcopus Braccarenſis. Vixit anno 649.

NOn oportet aliquid aliud in ſanctuario offerri præter panem vinum & aquam, quæ in typo Chriſti benedicuntur. Quia dum in cruce penderet, de corpore eius ſanguis effluxit & aqua. Hæc tria vnum ſunt in Chriſto Ieſu. Hæc hoſtia & oblatio Dei in odorem ſuauitatis

Lib. de Græcorū Synodis cap. 55.

Venator quidam Euboicus. Videtur vixiſſe circa annum 659.

CVm ergo eſſem (vt dictum eſt) nauigaturus ad venationem accepta in pixide de parte *diuinæ carnis Domini*, eam tuli ad Beatam. Cùm veniſſem autē in inſulam, & declinaſſem in ædem Dei matris, eam nō offendi, non autem adeſſet

Vide Metaphraſtem, in vita S. Theoctiſtis.

& lateret,quoniam mecum aſcenderant quidam ex ſociis:an verò abeſſet,neſcio,hoc tantum ſcio me eam non offendiſſe. Atque alij quidem profecti ſunt in ſiluam venaturi. Ego clã reuerſus ſum in templum, & protinus ſacroſancta mulier (Theoctiſtes ſcilicet)apparuit,induta tunica, quã à me prius acceperat. Cùm autem me in terrã proieciſſem,accurrit, & cum lacrymis dixit eminus:Nequaquam hoc facias,ô homo nequaquam facias,*diuinum donum* afferens, ne vras me miſeram,diuina dedecore afficiens. Me itaque tunica apprehenſum erexit. Ego autem eduxi è ſinu meo pixidem cum *carne Domini.* Cum illa autem in terram cecidiſſet,diuinum donum accepit, & lamentationibus & lacrymis terram rigans dixit, Nunc di mittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum. Quoniam remiſsionem peccatorũ in manibus accepi. Nunc abibo quo tua me iubet potentia.

Simeon Metaphraſtes. Vixit anno 670.

In vita Spiridionis Epiſc.

DIxit quidam ex iis,qui ſunt Chriſti amantes,& ſanctum quidem Spiridionem ardenter amant, amant autem nihilominus etiam veritatem, quod cùm eius feſtus dies celebraretur, celebratur autem duodecimo menſis Decembris, acceſsit ipſe quoque ad ſepulcrum, tanquam viuum allocuturus, magnam in eum vultu ſignificans reuerentiam & venerationem. Cùm autem propè fuiſſet,& oculos eſſet admoturus, dicebat ſe tantam diuinam ſenſiſſe viſitationem intus operãtem:& cor eius adeo penetraſſe, vt in ſublime quidem fuerit raptus ſpiritu,& ſolas,quæ illic ſunt, viſione perciperet pulchritudines, oblitus quidem omnium terrenorum, oblitus verò ipſius quoque corporis,vocíſque,& ſermonis propè expers,ieiunus quoque,& neque apud vllum vocem emittẽs, neque cibum aut potum toto illo die admittens, niſi ſolum, quod ſumpſit, *diuinum corpus & ſanguinem Dominicum.*

Veneratio reliquiarũ.

In vita Theodoſÿ

Dies erat feſtus, & feſtorũ omnium primus & præcipuus, ipſum Paſcha, mei Chriſti, vel mea potius reſurrectio & reformatio.Sacræ autem noctis aderat quidem veſpera:iis autem,qui ad eum ventitabant,nihil erat ex iis,quæ ſunt ad veſcendum neceſſaria,non panis, nõ oleum, non aliquod aliud ex iis quæ ſunt eſculenta. Atque chorus quidem Diſcipulorum ægreferebat vt eſt veriſimile,qui iam erãt numero duodecim:ægreferebant autem non pro ſe tãtùm,ſed quod cùm no-

non adeſſet panis,qui offerretur ad ſacrificium:erat eis futurum Paſcha *abſque ſacrificio, & abſque corpore Chriſti* dies feſtus celebrandus.

Cæſarius Archiepiſcopus Arelatenſis.
Vixit anno 674.

QVid es reſponſurus Domino dicenti, *me manducate, me bibite?* *In Homiliis.*

Sergius Papa. *Vixit anno* 688.

TRiforme eſt *corpus Domini*. Pars oblatæ in calicē miſſa: corpus Chriſti,quod iam reſurrexit, monſtrat, Pars comeſta,ambulans adhuc ſuper terram, Pars in altari vſque ad miſſæ finem remanēs corpus in ſepulchro, quia vſque finem ſeculi corpora ſanctorum in ſepulchris erunt. *Habetur de Conſecr. Diſtinct. 2.*

Apponius. *Vixit anno* 701.

BOtrus Cypri dilectus meus mihi, ait ſponſa. Chriſtus vtique pro loco,tempore,vel cauſſa eſca & potus Eccleſiæ factus eſt, per *corporis ſui & ſanguinis Sacramentum.* *Comment. lib. in Can.*

Eccleſia amica eſt appellata,quæ in eius aduentu,qui dixit, Venite ad me omnes qui laboratis,& ego vos requieſcere faciam,ſub tegmine defenſionis eius, credendo vnum Deum, requieſcens læta dicit:In vmbra eius,quem deſiderabā, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo: Quam dulcedinem,regni cælorum & beatorum requiem nominat, ſiue *corpus eius & ſanguinem* delibando vitam æternam conferentē exultans ait: Et fructus eius dulcis gutturi meo. *Idem lib. 3. in Cantic.*

Venerabilis Beda Presbyter. *Vixit anno* 725.

LAuat nos Chriſtus à peccatis noſtris quotidie in *ſanguine ſuo*,cùm eiuſdem beatæ paſsionis ad altare memoria replicatur, *cùm panis & vini* creatura in Sacramentum *carnis & ſanguinis eius ineffabilis Spiritus ſanctificatione transfertur.* Sic *corpus & ſanguis illius* nō infidelium manibus ad perniciem ipſorum funditur & occiditur,ſed fidelium ore, ſuam ſumitur in ſalutem.Huius rectè figuram agnus in lege Paſchalis oſtendit,qui ſemel populum de Aegyptia ſeruitute liberās,in memoriam eiuſdem liberationis, per omnes annos immolatio- *Homilia in verba Euāgel. Vidit Ioannes Ieſum venientē ad ſe, etc. Trāſubſtātiatio.*

ne ſua populum eundem ſanctificare ſolebat, donec veniret ipſe, cui talis hoſtia teſtimonium dabat, oblatúſque Patri pro nobis in hoſtiam, odorémque ſuauitatis, myſterium *ſuæ paßionis*, oblato agno, *in creaturam panis, vinique transferret*, Sacerdos factus in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.

Idẽ in Lucæ cap. 22. Finitis Paſchæ veteris ſolenniis, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis agebantur, tranſiit ad nouum, quod in ſuæ redemptionis memoriam Eccleſia frequentare deſiderat, vt videlicet, pro carne agni vel ſanguine, *ſuæ carnis ſanguiniſque Sacramentum in panis, ac vini figura ſubſtituens*, ipſum ſe eſſe monſtraret, cui iurauit Dominus & non pœnitebit eum. Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec.

Sanctus Barlaam Eremita. Vixit ante an. 726.

Io. Damaſ. in Hiſt. duorũ militũ Chriſti. CVm his confitere vnum baptiſma, ex aqua & ſpiritu in remiſsionem peccatorum. Accipe & perceptionem illibatorum Chriſti myſteriorum, & crede in veritate *corpus & ſanguinem eſſe Chriſti Dei noſtri*, quẽ dedit fidelibus in remiſſionem peccatorum. Nam nocte qua tradendus erat, ſanctis ſuis diſcipulis & Apoſtolis, & per eos omnibus in ſe credituris dixit: Accipite, & manducate. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur in remiſsionem peccatorum. Similiter & calicem accipiens, dedit eis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis effundetur: hoc facite in meam commemorationẽ. Ipſe enim Dei ſermo viuus, & efficax, & omnia virtute ſua peragẽs, facit & *conuertit diuino verbo ſuo, panis & vini oblationem in corpus & ſanguinem ſuum, ſuperueniente Spiritu ſancto*, in ſanctificationem & illuminationem cum deuotione percipientium. *Trãſubſtãtiatio.*

Ionas Abbas. Vixit anno 729.

In vita S. Vvulfrãni Epiſc. DVm nauigaremus in Freſiã, poſitis nobis in medio mari quod adiacet regioni Morinorum, adfuit hora in qua ſacrificium Deo, victimæ ſalutaris immolandum erat. Tunc iactis ancoris, nauis immobilis perſiſtebat. Et celebrante ſancto Pontifice Vvulfranno Miſſarum ſolennia, ventum eſt ad locum vbi miniſter patenam Præſuli porrigere debuit, extẽſáque manu, expectabat horam qua ſuſciperet eam. Sed dum miniſter eam abluere vellet, in mare ex eius manibus colla-

collapſa eſt. Finita oratione imperat diacono, vt in eum, in quem patena ceciderat locum, mitteret manum. Quo facto ab imo maris eadem patena diuinitus reiecta, eiuſdem miniſtri manui inhæſit. Sicque commixtioninem *corporis & ſanguinis* idem ſanctus Præſul faciens, noménque Saluatoris glorificans, ſacroſancta Miſſarum ſolemnia compleuit. Languore corporis, quem diu protraxat per dies, ingraueſcente, ſeptimo die, poſtquàm obitum ſuum Dominici corporis & ſanguinis perceptione muniuit, ſoluta eſt ab ergaſtulo corporis anima ſancta.

Sanctus Ioannes Damaſcenus. Vixit anno 733.

SI igitur verbum Dei viuens eſt & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit: ſi dixit, fiat lux, & facta eſt: fiat firmamentũ, & factum eſt: ſi verbo Dei cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ: ſi cælum & terra, aqua, ignis, & aër, & omnis ornatus eorum, verbo Domini perfecta ſunt: & homo ipſe vbique diuulgatum animal: ſi volens ipſe Deus verbum, factus eſt homo, & ſanctæ virginis puriſsimis & illibatiſsimis ſanguinib⁹ in ſeipſo ſine ſemine carnem ſuſtentauit: non poteſt panem *ſuiipſius corpus facere, & vinum & aquam & ſanguinem*? Dixit in principio, Producat terra herbam virentem, & vſque nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigoratã præcepto. Dixit Deus. Hoc eſt corpus meum: & hic meus eſt ſanguis: & hoc facite in meam commemorationem: & omnipotẽti eius præcepto, donec veniat, efficitur. Sic enim dixit: Donec veniat: & fit pluuia nouæ huic agriculturæ, per inuocationem Spiritus ſancti obumbrans virtus: nam quemadmodum omnia quæcunque fecit Deus, Spiritu ſancto cooperãte fecit: *ſic & nunc Spiritus ſancti operatione hæc ſuper naturam operatur*, quæ non poteſt capere niſi ſola fides. Quomodo fiet mihi iſtud, dicit ſancta virgo, quoniam virum non cognoſco? Reſpondet Gabriel Archangelus: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Et nunc interrogas *quomodo panis fit corpus Chriſti & vinum & aqua ſanguis Chriſti*? Reſpondeo tibi & ego, Spiritus ſanctus obumbrat, & hęc operatur ſuper ſermonem & intelligentiam: *panis autem & vinum tranſſumuntur*. Nouit enim Deus humanam infirmitatem, quod complura vſu non trita auerſatur moleſtè ferens. Aſſueto igitur con-

Lib. 4. de Orthodoxa fide. cap. 14.

In Eucha. cõſecrationẽ Spiritus ſãctus ſuper naturam operatur.

Tranſubſtantiatio.

deſcenſu vſus,per cõſueta naturæ ea facit,quæ ſunt ſuper naturam. Et quemadmodum in baptiſmate(quia conſuetudo hominibus eſt aqua lauari & oleo vngi) coniunxit oleo & aquæ gratiam Spiritus ſancti,& fecit illud lauacrum regenerationis:hunc in modum,quia mos hominibus eſt panẽ manducare,& vinum & aquam bibere,*coniunxit his ipſis ſuam diuinitatẽ,& fecit hac ſuum corpus & ſanguinem*: vt per aſſueta, & quæ ſunt ſecundum naturam, in iis quæ ſunt ſuper naturam collecemur. Corpus enim ſecundum veritatem coniunctum eſt diuinitati,quod ex ſancta virgine corpus eſt:non quod ipſum corpus aſſumptum,ex cælo deſcenderit,ſed quod *ipſe panis & vinum tranſmutatur in corpus & ſanguinem Dei*. Si autem modum requiris,quonam pacto fiat,ſat ſit tibi audire, quoniam *per Spiritum ſanctum*, quemadmodum ex ſancta Deipara, ſeipſo & in ſeipſo Dominus carnem ſuſtentauit. Et nihil amplius cognoſcimus,quàm quod verbum Dei,verũ eſt, & efficax,& omnipotens:modus autem inſcrutabilis. Neque & hoc etiã dictu promptum,quomodo naturaliter per comeſtionem panis,& vinum & aqua per potionem in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutatur, & non fit aliud corpus præter id,quod prius erat ipſius. Sic & propoſitionis panis,vnumque & aqua *per inuocationem & aduentum ſpiritus ſancti ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti*: & non ſunt duo, ſed vnum & idem. Non eſt figura panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti:abſit enim hoc: ſed eſt ipſum *corpus Domini Deificatum*,ipſo Domino dicente. *Hoc eſt meum) non figura corporis,ſed corpus: & non figura ſanguinis,ſed ſanguis*. Et ante hoc ipſis Iudæis. Quoniã niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verus eſt cibus, & ſanguis meus verus eſt potus. Et rurſus. Qui manducat me, viuet. Proinde omni cum timore & conſcĩetia pura, & indubitabili fide accedamus,& omnino fiet nobis quẽadmodum credimus non dubitantes,& veneremur ipſum omni puritate animi & corporis. Accedamus cum deſiderio ardenti,manus in crucis modum formãtes *crucifixi corpus ſuſcipiamus*. Et apponentes oculos,& labia,& frontem, diuinum carbonem concipiamus, vt ignis in nobis deſiderij,aſſumens ex eo carbone ignitionem,comburat peccata noſtra,& illuminet corda

Panẽ et vinum fecit Deus corp⁹ et ſanguinẽ ſuum.

Panis et vinum tranſmutatur in corpus & ſanguinem Dei, per Spiritum ſanctum.

Nota. Euchariſt. non figura corporis Chriſti, ſed ipſum corpus Domini Deificatum.

da noſtra,& participatione diuini ignis igniamur & deificemur. Pane & vino ſuſcepit Melchiſedec Abraham, ex cæde alienigenarum reuertētem, qui erat Sacerdos Dei altiſsimi. Illa menſa hanc myſticam præfigurauit menſam,velut & Sacerdos ille,Chriſti veri Sacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem.Tu es,inquit,Sacerdos inæternum,ſecundum ordinem Melchiſedec.Hunc panem , panes figurabant propoſitionis. Hæc eſt pura ſcilicet hoſtia & incruenta, quā ab ortu vſque ad occaſum ipſi offerri per Prophetā Dominus loquitur,*corpus videlicet & ſanguis chriſti* , in ſtabilimentum animæ noſtræ & corporis,inconſumptum & incorruptum, non in ſeceſſum iens : abſit enim , ſed in noſtram ſubſtantiam & cōſeruationem,omnimodi nonucumēti reparatio,ſordis omnis purgatio.Si quidem aurum offendat adulteratum,per iudicialem correptoriámque ignitionem purgat,vt nō in futuro cum mundo condemnemur . Curat enim morbos & omnimoda damna,quemadmodum dicit Apoſtolus. Si nos vtique iudicaremus , non vtique iudicaremur. Cùm iudicamur autem,à Deo corripimur,vt nō cum mundo condemnemur. Et hoc eſt quod dicit.Quare qui participat corpus & ſanguinem Chriſti indignè,iudicium ſibipſi manducat & bibit.Per illud purgati,vnimur corpori Domini & ſpiritui eius & efficimur corpus Chriſti. Nam ſpiritus viuificans eſt caro Domini,quia ex viuificante ſpiritu concepta eſt.Quod enim natum eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt.Hoc autem dico, non auferens corporis naturā, ſed viuificationem & diuinitatē eius oſtendere volens.Et ſi quidam exemplaria corporis & ſanguinis Domini,panem & vinum vocauerunt,vt Deifer vocauit Baſilius, non tamen poſt ſanctificationem dixit,ſed priuſquam ſanctificaretur ipſa oblatio, ita vocabant .Participatio etiam dicitur:nam *per ipſam, Ieſu diuinitate* participamus. Dicitur & cōmunio,& eſt reuera:quia cōmunicamus per ipſam Chriſto , & *participamus eius carne et diuinitate* , & quia communicamus & vnimur inuicē per illā.Nam quia ex vno pane participamus omnes,vnū corpus Chriſti,& vnus ſanguis, & inuicē mēbra efficimur,cōcorporati Chriſto exiſtētes. Exemplaria autē futurorum dicuntur,non vt nō exiſtētia *verè corpus et ſanguis chriſti* , ſed quoniā nunc quidē *per ipſa participamus chriſti diuinitate*:tunc autem intellectualiter per ſolam viſionem.

Oblatio munda, quā dixit Propheta Malachias à Gentibus offerendā, corpus & ſanguis chriſti.

Enarratio-ne in Mat. *Sanctus Theophilactus Archiepiſcopus. Scribunt quidam illum vixiſſe circa annum. 750.*

Ipſum corpus Domini eſt panis cõſecratus in altari, et non figura corporis.

Traſubſtãtiatio.

Eucha. panis quidẽ videtur ſed re uera eſt caro Chriſti.

Nouũ teſtamẽtũ ſãguinem habet, qui immolatur. Idẽ Enar. Mar.

Eucha. non eſt, aut exẽplar, corporis Domini aut figura, ſed ipſum Chriſti corpus. Trãſubſtantiatio:

Nota.

Cur ſpecies panis & vini confecto ſacramento remaneãt.

Tranſubſtantiatio.

VEſcentibus autem eis, accepit Ieſus panem, & cùm egiſſet gratias, fregit, dedit Diſcipulis, & dixit, Accipite cõmedite, hoc eſt corpus meum) Appoſuit autẽ veſcentibus, vt oſtenderet crudelitatem Iudæ: quia in menſa & communione ciborum illius, quando ſi & fera fuiſſet, manſuetiorem ſe exhibuiſſet: tunc neque cùm argueretur, intellexit, ſed *& corpus illius guſtans*, non pœnituit. Porrò dicens, hoc eſt corpus meũ, oſtẽdit quod *ipſum corpus Domini eſt panis qui ſanctificatur in altario, & nõ reſpondens figura.* Nõ enim dixit, *Hæc eſt figura, ſed, hoc eſt corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur,* etiam ſi nobis videatur panis: quoniam infirmi ſumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnẽ: & ideo *panis quidem apparet, ſed reuera caro eſt.* Et accepto poculo gratiis actis, dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum) Sicut vetus Teſtamẽtum immolationem habebat & ſanguinem, ita & nouum Teſtamentum *ſanguinem habet ac immolationem.* Pro multis autem dicit effundi, hoc eſt pro omnibus.

Cùm benedixiſſet, hoc eſt, gratias egiſſet, fregit panem: id quod nos etiam facimus, preces adiungẽdo. Hoc eſt corpus meum, *hoc inquam quod ſumitis. Non enim figura tantum, & exemplar quoddã Dominici corporis panis eſt, ſed in illud ipſum cõuertitur corpus Chriſti.* Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, nõ dixit *figura carnis mea, ſed caro mea eſt.* Et iterum. Niſi ederitis carnem Filijhominis. Et quomodo inquis, *caro non videtur?* O homo propter noſtram infirmitatem iſtud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his ſunt quibus aſſueuimus, ea nõ abhorremus: ſanguinem verò propoſitum & carnem videntes, non ferremus, ſed abhorreremus: idcirco miſericors Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, *in virtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat.*

Manifeſtè autem nobis hoc loco de myſtica communione corporis ſui dicit. Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt, quem ego dabo pro mundi vita. Porrò poteſtatem ſuam iudicans, quod nõ vt ſeruus, & minor patre crucifigendus

ctus ſit, ſed voluntariè, inquit, ego dabo carnem meam pro mundi vita. Attende autem quod panis qui à nobis in myſteriis manducatur, *non eſt tantum figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini.* Non enim dixit, panis quem ego dabo, *figura eſt carnis, ſed caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſancti Spiritus in carnem Domini.* Et ne quem conturbet, quòd credendus ſit panis caro: etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentũ & ſuſtentationẽ cõferebat iuxta humanũ morẽ. Igitur & nunc *panis in carnem Domini mutatur.* Et quomodo, inquis, non apparet nobis caro, ſed panis? vt nõ abhorreamus ab eius eſu. Nã ſi quidem caro apparuiſſet, inſuauiter affecti eſſemus erga cõmunionẽ. Nunc autem condeſcendente Domino noſtræ infirmitati, talis apparet nobis myſticus cibus, qualibus alioquin aſſueti ſumus. Decertabant ergo Iudæi intra ſe dicentes: Quomodo poteſt hic nobis dare carnẽ ſuam ad edẽdum? Dixit eis Ieſus: Amen amẽ dico vobis, niſi ederitis carnẽ Filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis vitam in vobis. Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ, habet vitã æternã, & ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus) Iudæi cùm audiſſent de eſu carnis illius diſcredunt. Ideo & verbum incredulitatis dicunt, *quomodo?* Nã quãdo cogitationes incredulitatis ingrediũtur in animã, ingreditur ſimul, *quomodo?* Propterea ipſe volẽs hoc oſtendere, quod non ſit impoſsibile, ſed etiã valde neceſſarium, ait: Non poteſt aliter haberi vita, niſi meã carnẽ comedatis, &c. Ita & Nicodemus ex incredulitate dicebat, Quomodo poteſt homo intrare in ventẽ matris? Oportet igitur nos cùm audierimus: Niſi ederitis carnẽ filij, nõ habebitis vitã, in ſumptionibus diuinorũ myſteriorum indubitatã retinere fidem, & non quærere *quo pacto:* Nam animalis homo, hoc eſt, qui ſequitur cogitationes humanas & animales ſiue naturales, nõ eſt capax eorũ quæ ſunt ſuper naturã & ſpiritualiũ, atque ita & ſpiritualẽ eſum carnis Dominicæ nõ intelligit: cuius qui non ſunt participes, non erunt participes æternæ vitæ, eò quod non *ſuſceperunt Ieſum,* qui eſt vita æterna. Non enim *nudi hominis*

Idem in 6. ca. Ioãnis.

Eucha non eſt tãtũ figura quædam carnis domini, ſed ipſa caro domini.

Nota.

Panis, verbis cõſecrationis, per [?] *Myſticã benedictionẽ & acceſsionem S. Spiritus trãſformatur in carnem Domini.*

Cur ſpecies panis videatur in Eucha. cũ tamẽ caro ſit Chriſti.

Circa ſacramentũ Eucha. cũ habeamus promiſsionem Dei, non oportet quærere Quomodo.

Non ſumimus nudi

CVm princeps Mediolanum veniſſet, & ſolenniter in ſacrum voluiſſet intrare templũ, occurrit foris ad ianuas Ambroſius, & ingredientem his ſermonibus à ſacri liminis ingreſſu prohibuit dicens. Neſcis Imperator perpetratæ necis quanta ſit magnitudo, neque poſt cauſſam tanti furoris mens tua molem præſumptionis agnoſcit? Quibus igitur oculis aſpicies communis Domini templum? Quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? Quomodo huiuſmodi manibus ſuſpicies *Domini corpus*? Qua præſumtione *ore tuo poculum ſanguinis pretioſi percipies*, cuius furore ſermonum tantus iniuſtè ſit effuſus ſanguis? *Lib. 13. Rerum Romanarum quæ Eutropio addidit.*

S. Tharaſius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, Vixit anno. 794. *Vide Ignatium Nicænum, de vita eius.*

QVin etiam hoc quoque notum facimus coram Deo in primis honorandæ tuæ Purpuræ, quod intra cancellos incruentæ menſæ: in qua *ſacrificium magnæ hoſtiæ Chriſti* venerabiliter peragitur, non ſinemus amplius nobiſcum veſtram ingredi potentiam. *Altare, menſa incruenta, in qua ſacrificium magnæ hoſtiæ chriſti peragitur.*

S. Ignatius Epiſcopus Nicænus, Vixit anno. 796.

ZElo motus Tharaſius, cũ Phinees hæreſim & eius amatores tanquam veræ fornicationis introductores, & dogmatum adulterinorum genitores confodit, Aaronis ſuperauit Sacerdotium. Non enim tintinabula, & mala punica, & lapides pectoris & ſuperhumeralis, neque mitra & cydaris & talaris, & auri lumina, hũc ſicut illũ amiciebant ritu Sacerdotis, neque ſacrificium per ſanguinem taurorum & hircorum, eius & populi expiebat ignorãtias: ſed moderatus amictus cum ſpiritu paupertatis eum reddebat ſplẽdidum, & legali holocauſto erant ſacratiora quæ ab eo offerabantur, vt qui *agnum qui tollit mundi peccatum Chriſtum ſacrificaret* ſacris inuocationibus, & fidelium diſtribueret manibus: & omnes aſpergeret *pretioſo illo ſanguine* quem oſtendens dabat ad debitorum animæ ſolutionem. *In vita Tharaſij Archiepi. Conſtantinopolitani.* *Chriſtus, in altari ſacrificatur.*

Thimotheus presbyter Hieroſolymitanus, Putatur vixiſſe circa annum. 800.

concione de occurſu Christi. SEd hic imponentes finē orationi, vocemus diuinæ & myſticæ *menſæ, per quam & mundus eſt ſtabilitus : & orbis terræ conſiſtit & regnum cuſtoditur : & Eccleſia multiplicatur, & Deus ſacrificatur, in Chriſto Ieſu Domino noſtro.*

Altare, diuina et myſtica mēſa, in qua Deus ſacrificatur.

Iſuardus Monachus, Vixit anno. 812.

In Martyrologio. ROmæ via Apia in cemiterio Caliſti: natale ſancti Tharſitij acolyti & martyris, Quem cùm pagani inueniſſent *ſacramenta corporis Chriſti* portantem : cœperunt diſquirere quid gereret. At ille indignum iudicans porcis margaritas prodere, tam diu ab eis fuſtibus ac lapidibus eſt mactatus, quouſque ſpiritum exhalaret. Et reuoluto eius corpore, ſacrilegi diſcuſſores nihil Sacramentorum Chriſti, in eius manibus ac veſtibus inuenerunt.

Amalarius Archiepiſcopus Treuerenſis, Vixit anno. 816.

Lib. de myſteriis Miſſæ cap. 24. VIdetur mihi ſi ſemel fuiſſet facta crux ſuper panem & vinum poſſe ſufficere: quia ſemel crucifixus eſt Dominus. Hic concrepant verba Dominicæ menſæ, cum toto officio miſſæ. Canitur hic, accipiens panem & reliqua. Quod actitatur à Sacerdote, quādo ſuſcipit oblatam in ſecreta Miſſæ, aut quando hic eam eleuat. Gratias agit in hymno : verè dignum & iuſtum eſt, benedicit in præſenti loco, frangit circa communionem: poſteà dat ad communicandum. *Hic credimus naturam ſimplicem panis & vini mixti, verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti.*

Tranſubſtantiatio.

Idem eod. lib. cap. 25. Precatur Sacerdos, vt præſens oblatio ita ſit accepta in cōſpectu diuinæ maieſtatis, quatenus ſumpturi eam, ſimul fiāt cæleſtes, & gratia Dei repleti. Mira & magna fides ſanctæ Eccleſiæ, quæ ſuis oculis videt, quod mortalibus deeſt. Videt quid credere debeat, quamuis nondum videat quod in ſpecie eſt. Credit ſacrificium præſens per Angelorum manus deferri ante conſpectum Domini, & ſentit mandendum eſſe ab humano ore. *Credit nāque corpus & ſanguinem Domini eſſe,* ab hoc morſu cæleſti benedictione repleri animas ſumentiū.

Angelomus Luxouienſis, Vixit *anno.* 830.

Meliora

MEliora ſunt vbera tua vino). Vinum, inquiunt, erat verbum nũtiatorum, delatum, per Angelos, qui ad Prophetas vel in Prophetis loquebãtur, ſicut ait Zacharias Propheta, Et dixit ad Angelum qui loquebatur in me, Quod Eccleſiæ cor lætificabat, audiens eius, quem deſiderabat, aduentũ. Sed vbi *ore, manibúſque corpus, & ſanguinem contrectauit*, meliora cognouit vbera Apoſtolicæ Euangeliorumque doctrinæ lacte manentia, vbi omnis diuina perfectio, quæ nũc miniſtratur, quàm vinum veteris Teſtamenti & legis, quæ ſecundum Apoſtolum neminem ad perfectum perduxit. Quibus alimenti, niſi indeſinenter vſa fuerit anima, non poterit viuere inæternum. Quem cibum Eccleſia de ſupradictis vberibus in baptiſmatis ſuſcepit Sacramento, vbi trina cõfeſsione Patris, & Filij, & Spiritus ſancti notitiæ odorem cognoſcit, cùm ei ſæpè dictum, quod doctrinæ lactiformem contulerit redemptionis medullam, liquorem videlicet baptiſmatis candidiſsimum: ſuauémque ſuccum *corporis Chriſti*, & pinguiſsimum butyrum ſacri Chriſmatis, oleum per quod Spiritus ſanctus infunditur.

Comment. in Cant. Cãt. ca. I.

Ore et manibus corp. Chriſti cõtractatur.

Chriſma.

Haymo Epiſcopus Halberſtatenſis.
Vixit anno. 834.

SIcut caro Chriſti, quam aſſumpſit in vtero virginali, verũ corpus eius eſt, & pro noſtra ſolute occiſum: ita panis quẽ Chriſtus tradidit Diſcipulis ſuis, omnibúſque prædeſtinatis ad vitam æternam, & quem quotidie conſecrant Sacerdotes in Eccleſia cum virtute diuinitatis, quæ illum replet panem, *verum corpus Chriſti eſt*. Nec ſunt duo corpora, illa caro quam aſſumpſit, & iſte panis, ſed *vnum verum corpus faciunt Chriſti*, in tantum, vt dum ille frangitur & comeditur, Chriſtus immoletur & comedatur, & tamen integer maneat & viuus. Et ſicut illud corpus, quod in cruce depoſuit, pro noſtra ſalute & redemptione eſt immolatum: ita quotidie ad noſtram ſalutem & redemptionem iſte panis Deo offertur. Qui licet *panis videatur, corpus eſt Chriſti*. Dominus enim & redemptor noſter conſulens noſtræ fragilitati (quia cognouit fragiles eſſe ad peccandum) tradidit nobis hoc Sacramentum, vt quia ipſe iam non poteſt mori, & nos quotidie peccemus, haberemus *verum ſacrificium*, quo poſſemus expiari. Ideóque quia vnum corpus faciunt & pro noſtra redemptione offerũtur,

In I. ad Corint.

Eucha. licet panis videatur, eſt tamẽ chriſti corpus

Eucha. ſacrific. à peccatis expiamur.

dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.

Hilduinus Abbas ſancti Dionyſij
Vixit anno. 840.

In vita Dioniſ. Epiſt. BEatus Dionyſius vbi poſt multas & pernecesſarias popu-li (qui eum ſequendo carcerem irruperāt) exhortationes, & ad abſentes directa inſtitutionum præcepta Dominicarũ, *Miſſa.* miſſarum ſolennia (vt confirmarentur *participatione corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chrſti*) fideles, velut iam in cælis poſitus celebraret: hora, qua frãgebatur panis ſanctus, quo ipſe & populus communicare debebat, reſplenduit huiuſmodi lux de cælo ſuper eum, & in omnes, qui ibi aderant, qualẽ nemo eorum anteà viderat. In qua veniens apparuit Dominus Ieſus Chriſtus, etiam cunctis videntibus cum multitudine Angelorum. Et accipiens panem ſanctum dedit illi dicens: accipe hoc chare meus, quod mox complebo tibi vnà cum Patre meo, quoniam mecum eſt maxima merces tua, & his qui audierint te ſalus in regno meo.

Vvalafridus Strabo, Abbas, *Vixit*
anno. 842.

Lib. de Rebus Eccleſ. cap. 16. ITaque Chriſtus, qui credentibus finis eſt legis, carnis diſpenſationem ſubiens legis ſtatuta, vt pote à Deo, non reſpuit quin potius in ſe vt terminaret expleuit. Noui vero Teſtamenti noua myſteria ad inſtruendum nouum hominem tradidit: Et morte ſua vetera perficiẽs, reſurrectiõe ſua noua firmauit, in cœna ſiquidem, quam ante traditionem ſuam vltimam cum diſcipulis habuit, poſt Paſchæ veteris ſolennia *corporis & ſanguinis ſuis Sacramenta, in panis & vini ſubſtãtia* eiſdem diſcipulis tradidit, & ea in commemorationem ſanctiſſimæ ſuæ paſsionis celebrare perdocuit. Cõſultè à prioribus ſtatutum eſt, ne vinum in ſacrificio ſine aquæ admixtione offeratur, vt videlicet per hoc indicetur, populus qui ſecundum Ioannem aquæ ſunt, à Chriſto, *cuius ſanguis in calice eſt*, diuidi non debere.

Idem eod. lib. ca. 17. Igitur cùm ipſe filius Dei dicat: Caro mea vere eſt cibus & ſanguis meus vere eſt potus: ita intelligendum eſt, eadem redemptionis noſtræ myſteria, & *verè eſſe corpus & ſanguinem Domini* vt illius vnitatis perfectæ, quam cum capite noſtro, iam ſpe, poſtea re, tenebimus pignora credere debemus. Inde & Sacramenta à ſanctificatione vel ſecreta virtute dicuntur,

tur. Vnde etiam criminum fœditate capitalium, à membris Chriſti deuiantes, ab ipſis Sacramentis eccleſiaſtico ſuſpenduntur iudicio. Qui enim corpus & ſanguinem Domini dignè manducat & bibit, deſignat ſe eſſe in Deo, & Deum in eo: Qui verò medicinam, vel non habet, vel ea indignè vtitur, longè ſe à medico eſſe, languendo teſtatur. Non enim mentitur, qui dicit: Niſi mãducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Ammonius Monachus, Vixit anno. 843.

ADerant autẽ eius conſolationi venerabiles Antiſtites & alij ſerui Dei quàm plurimi: inter quos erant Tethi venerabilis Treuiorum Archiepiſcopus: Oegarius Moguntiæ ſimiliter Archiepiſcopus: ſed & Drogo frater Domini Imperatoris Metenſis Epiſcopus, nec non ſacri palatij Archicapellanus. Quem quantò ſibi propinquiorem nouerat, tantò ei familiarius ſua omnia & ſemet credebat, per eum quidem quotidie confeſsionis ſuæ motus, ſacrificiúmque ſpiritus contribulati & cordis humiliati, quod Deus non deſpicit, offerebat. Cibúſque eius erat ſolũmodo per quadraginta dies *Dominicum corpus* laudante eo iuſtitiam Dei & dicente: iuſtus es Domine, vt quia quadrageſimæ tempus non ieiunans exegi, ſaltem coactus idem tibi ieiunium exoluam. *Lib. 5. de Geſtis Frãcorũ ca. 19.*

Rabanus Archiepiſcop. Moguntinus, Vixit anno. 852.

POſtquàm ad communicandum & percipiendum *corpus Dominicum* peruentum erit, pacis oſculum ſibi inuicem tradunt cantantes. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis, vt pacificè Sacramenta percipientes & filiorum numero (remiſsis delictis omnibus) iubeantur computari. *Lib. de Diui. Offic.*

Chriſtianus Druthmarus Presbyter, Vixit anno. 855.

COenantibus autem eis &c. Sicut denique ſi aliquis pere grè proficiſcens dilectoribus ſuis quoddam vinculum dilectionis relinquens, eo tenore vt omni die hæc agant, & illis non obliuiſcantur: ita & Dominus præcepit nos agere, *transferens ſpiritualiter panem in corpus ſuum, & vnum in ſan-* *In Euang. Matth.*

guinem: vt per hæc duo memores eſſemus, quæ fecit pro no-bis *de corpore & ſanguine ſuo*, vt non ſimus ingrati amantiſſimæ charitati ipſius.

Nicolaus I. Papa, Vixit anno. 862.

In Decretis ſuis, De pœnitētiā Titulo. 17.

MAtricida ſic pœniteat, per vnum annum integrū Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores baſilicæ ſtās, orās & deprecans Deum perſeueret, vt tāto eripiatur piaculo. Cōpleto anno introeundi in Eccleſiam licentiam habeat, tantùm inter audientes ſtet, ſed nondum communicet. Completis tribus annis ſacræ communionis ei gratia cōcedatur: oblationes verò non offerat, niſi priùs aliorum ſeptem annorū curricula expleantur. Si autem ante annorum trium curſum, finis vitæ illius appropinquauerit, *corporis & ſanguinis Domini noſtri* particeps fiat.

Photius Archiepiſc. Conſtantinopoli. Si hic Photius eſt is qui cum Nicolao Romano Pontifice, ſimultates geſſit, Vixit anno. 864.

In I. Epiſt. ad Corint.

QVoniam vnus panis.) Quia dixit, Communicatio *corporis Domini eſt*. Videtur autem id quod communicat, aliud eſſe ab eo cui communicat: vult nunc oſtendere, quod nō communicamus, ſed ipſum Chriſti corpus omnes ſumus. Quemadmodum ſanè in corpore, reliquum à capite dicitur corpus. Sicut enim in pane, in quit, ex multis granis fit vnus panis, ita & nos cùm multi ſimus, vnum Chriſti corpus efficimur. Nam omnes ex vno pane participamus.) Deinde rationem quoque addit, quomodo Chriſti corpus efficiamur. Quid enim eſt, inquit, panis? Corpus nempe Chriſti. Quid autem efficiuntur hi qui participant? Corpus ſanè Chriſti. Nam participantes *corpus Chriſti* nos quoque illud efficimur: quoniam vnus panis eſt Chriſtus. Ex multis nanque granis (vt exempli gratia loquamur) vnus panis factus eſt.

Idē in eandem.

Interim dum veniat:) nempe in ſecundo aduentu. Quod dicitur: Interim dum veniat, per hyperbaton accipiendum eſt, vt ſit iſte ſenſus. Quotieſcunque enim comederitis panē hunc, & ex poculò hoc biberitis interim dum ipſe veniat in ſecundo ſuo aduentu, eouſque mortem ipſius annunciatis: poſt id enim tempus neque ſacta hæc myſteria participabimus, in perfectiorem ac reconditiorem politiam ac fruitio-

nem

nem introducti. Itaque quiſquis ederit indignè;) ipſos taxat oſtendens indignos eſſe, vt qui pauperes deſpicerent. Quoniam indignè, inquit, ad *Dominici corporis participationem* acceditis propterea multis obueniunt morbi, afflictiones, clades, & interitus. Vnde autem prouenit vt indignè accedatis? Ex aliis peccatis quæ patratis, & quia ad Dominicam cœnam accedentes contemnitis pauperes, propter quos ordinatum erat vt conueniretis. Etenim ob hoc ipſum, & eam, quæ Dominica eſt, facientes propriam, iniuria afficitis: & Eccleſiam, in quam conuenitis ad faciendam cœnam Dominicam dehoneſtatis, gaſtrimargiæ menſam in ea vobis apponentes, & non Dominicam cœnam, & pauperes pudefacitis. Propter hæc ergo vos ipſos *corpore & ſanguine Domini* indignos redditis. Reus erit) Quod ait reus erit *corporis & ſanguinis Domini* hoc indicat, quod quemadmodum Iudas eum tradidit, Iudæi verò in ipſum debacchati ſunt, ita ipſum ignominia afficiunt, qui *ſanctiſſimum ipſius corpus* manibus impuris ſuſcipiũt, veluti tunc Iudæi eum tenuerũt, & execrando admouent ori. Per hoc autem quod frequenter ait *corporis & ſanguinis Domini* manifeſtat, quod nõ ſit *nudus homo qui immolatur, ſed ipſe Dominus & factor omnium*, vt videlicet per hæc ipſos exterreat. *In ſacrificio Miſſæ immolatur ipſe Dominus.*

Ioannes Leuita Romanus Vixit anno. 870.

PApa Pelagius meminit, quod eodem tempore Maximianus, qui poſt Syracuſanus extitit Epiſcopus, huic monaſterio præfuit. Qui ad venerabilem Leuitam Gregorium in eiuſdem regiæ vrbis palatio pro reſponſis Eccleſiaſticis deſudantem, viſitationis gratia cum fratribus venit. Et dum ad monaſterium eius (ſibi quoque commiſſum) Romã rediret, in mari Adriatico nimia tempeſtate deprehenſus, inæſtimabili ordine, atque inuſitato miraculo, erga ſe cunctóſque, qui ſecum aderant, omnipotentis Dei & iram cognouit & gratiam. Nam cùm in eorum mortem, ventorum nimietatibus fluctus eleuati ſæuirent, ex naui clauo perdito, arbor abſciſa, vela in vndas proiecta ſunt: totũmque vas nauis quaſſatum nimiis fluctibus, ab omni fuerat ſua cõpage diſſolutum. Rimis itaque patentibus intrauit mare, ac vſque ad ſuperiores tabulas impleuit, ita vt non magis nauis inter vndas, quàm iam vndæ intra nauem eſſe viderentur. Tunc in eadem naui reſidentes, non iam ex mortis vicinia, ſed ex ipſa eius præ- *Lib. I. vitæ Gregorij ca-pite. 33.*

ſenti viſione turbati omnes: ſibimetipſis pacis dederũt oſculum, & *corpus & ſanguinem Redemptoris* acceperunt, Deo ſe ſinguli commendantes, vt eorum animas benignus ſuſciperet, quorum corpora tam pauendæ morti tradiderat.

Ionas Epiſcopus Aurienſis, Vixit anno. 880.

Libr. 3. In Claudium Epiſ. Taurinenſem.

CErtè vt ad Apoſtolos veniamus, nouimus eos quàm diu Hieroſolymitanum templũ ſtetit, crebrò illuc eos orãdi gratia conueniſſe. Vnde & in actibus Apoſtolorum leguntur omni die in templo & circa domos docuiſſe, & in panis fractione *myſteria corporis Domini celebraſſe* & populis ſumenda tradidiſſe.

Remigius Epiſcopus Antiſiodorenſis. Vixit anno. 882.

In Canonẽ Miſſæ.

SI in veritate *corpus Chriſti* eſt, quare appellatur myſteriũ? Propterea vtique, quia poſt conſecrationem aliud eſt, & aliud videtur. Videtur ſiquidem panis & vinum, ſed *in veritate corpus Chriſti eſt & ſanguis.* Conſulẽs ergo omnipotens Deus infirmitati noſtræ, qui vſum nõ habemus comedere carnem crudam & bibere ſanguinem, facit vt in priſtina remaneant forma illa duo munera, & eſt *in veritate corpus Chriſti & ſanguis*, ſicut ipſe dixit. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

Ericus Monachus, Vixit anno. 883.

Homilia Euãgelica.

STabulum in quod illum duxit, præſens ſancta Eccleſia accipitur, in qua ſancta Dei animalia (hoc eſt fideles) frumento verbi Dei iugiter aluntur, & *ſacratiſsimo Dominici corporis pane* confirmantur.

Paſchaſius Corbeienſis, Vixit anno. 884.

Lib. de corpore et ſanguine Domini in ſacramento Euchariſt.

NEque ſic condidit omnium artifex Deus, rerum naturas, vt ſuum velle ab eis auferret: quia omnium creaturarum ſubſiſtentia in eadem Dei voluntate ſubſiſtit & virtute, à qua cauſſam habet, non ſolùm vt ſubſiſtat quidquid eſt, ſed etiam vt ſic ſit, ſicut ipſa Dei voluntas decreuerit, quæ cauſſa eſt omnium creaturarũ. Alioquin nec ſubſiſteret vlla creaturarũ exiſtentia, niſi in eius voluntate, à quo totius eius eſſe manat. Et ideo natura creaturæ quoties mutatur aut augetur

getur vel ſubtrahitur, non ab illo eſſe diuertitur in quo eſt: quia ſic eſt, & ſic fit, vt ille decernit à quo eſt. Patet igitur quod nihil extra vel contra Dei voluntatem poteſt, ſed *cedunt* illi omnino omnia. Et ideo nullus moueatur de hoc *corpore Chriſti & ſanguine*, quod in myſterio *vera ſit caro, & verus ſit ſanguis*: dum ſic ille voluit, qui creauit. Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra. Et quia voluit, licet figura panis & vini hic ſit, tamen *omnino nihil aliud quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt*. Vnde ipſa veritas ad diſcipulos, hæc inquit caro mea eſt pro mundi vita. Et vt mirabilius loquar, *non alia planè, quàm quæ nata eſt de Maria, & paſſa in cruce, & reſurrexit de ſepulchro*. Hæc inquam ipſa eſt, & ideo *Chriſti caro eſt*, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur. Et cùm dignè percipitur, vita vtique in nobis æterna reparatur. Quòd ſi minus alicui quod dicimus credibile videtur, attendat vniuerſa veteris ac noui Teſtamenti miracula, quæ cõtra naturæ ordinẽ ob fidei firmitatem à Deo geſta ſunt: & videbit luce clarius, quod Deo nihil impoſsibile ſit, dum omnium eſſe, Dei voluntas eſt, & quidquid voluerit Deus, hoc ſingula fiunt. At verò ſi quis iſta non credit, ſi vidiſſet Chriſtum in cruce, in ſpecie ſerui, quomodo Deum illum intelligeret, niſi per fidem priùs credidiſſet? Ita & in *hoc corpore* vbi ſpecies alia monſtratur, quomodo *carnem Chriſti* videat, niſi per fidem veraciùs credat? Cogitet ergo ſi mare rubrum olim habuit in natura diuidendi ſe, vt populus per medium ſicco veſtigio tranſiret, aut ſi habuit omnis illa Aegyptiorum aqua ex ſe, licet per Moyſen, vim conuertendi ſe in ſanguinem. An in voluntate Dei fuit, vt impios permulceret ad fidem, & monſtraret in ſpecie coloris eius, quod omnis eorum doctrina & morum aſperſio verſa eſſet in ſanguinem? Deinde in Euãgelio, ſi aqua perhauſta de fonte habuit potentiam ſe in vini demutandi ſaporem? Et vt de innumeris pauca commemorem, Habuit ignis ille Babylonis, vbi tres pueri miſſi ſunt, per naturam ne caleret? An in voluntate Dei fuit vt fieret tanquam ſpiritus roris flantis, vt refrigeriũ magis quàm incẽdium præſtaret Sanctis? Cogitet ergo quiſque, panes illi in eremo quinque aut ſeptẽ, ſi habuerũt ſubſtantialiter ex ſe vt tot homines ſatiarent, deinde tot ſportas implerent, an in gratia Dei fuit, quod factum eſt creãtis om-

Non aliam carnẽ, quã quæ de Maria nata eſt, & in cruce paſſa in Eucha. ſumimus.

Exempla carũ rerũ, quæ præter naturæ ordinẽ à Deo facta ſunt.

I.

II.

III.

IIII.

V.

VI. nia?Minuendo enim multiplicabantur: Nec non & Mariæ virgo habuit,vt virgo pareret ſine coitu Deum, an in virtute Dei?Et vt aperius dicam, caro noſtra vel cæterorum ani-
VII. malium nunquid non terra?Imò terra, quia dictum eſt: terra es & in terram ibis. Quamuis ergo terra vera caro eſt, licet corruptibilis,quæ ſi ſeruauerit iura legis, & mandatorũ Dei præcepta,veſtietur adhuc immortalitate per iſta quæ exponimus, & quamuis caro, tamen incorruptibilis erit. Quæ velim diligenter attendas ô homo, & tum per omnia quæcunque naturaliter videntur eſſe,vel quæ cõtra naturã facta leguntur ab initio creaturæ, enucleatius obſecro conſidera, vtrũ ex ſeſe,in ſua natura fiant ſingula, vel quæ demũtantur in aliud quòd nõ erant,vtrũ per ordinem tui iuris vt ſint mirabilia,aut certè quod magis fatebere, & illa quæ ſunt quaſi naturalia,& iſta quæ quaſi contra naturã veniũt,prorſus omnia in voluntate Dei eſſe,& in ſapientia ſingula pro vtilitate rationabiliũ procreari. Et ideo cauſſam omniũ exiſtentiũ, voluntatem Dei rectè fatemur. Nec immeritò, quoniã voluiſſe eius,feciſſe fuit. Vnde quotieſcũque aliquid fit ex aliquo, virtute volũtatis fit:& in ſapiẽtia eius qualiter fiat, præparatur. Neque igitur voluntas eius ſine virtute, neque virtus eius ſine ſapientia quippiam efficit. Quia ergo voluntas Dei,virtus & ſapientia eſt,ideo quidquid vult,ita fit vt vult, & in nullo fallitur:quia in ſapientia ſua omnia vult, imò ipſa ſapientia, eius voluntas eſt,& propterea nihil mali,nihil quod nõ poſſit vult. Vnde *quia ſic voluit vt caro eius eſſet & ſanguis hoc myſterium,in nullo dubites*,ſi Deum credis:ſed vera fide habeas in animo,quod *hæc eſt caro illa,quæ oblata eſt pro mundi vita*: quã qui dignè comederit,mortem non videbit inæternũ. Nihil enim Chriſtus Eccleſiæ ſuæ maius aliquid in myſterio reliquit, quã hoc & baptiſmi Sacramẽtũ nec nõ & ſcripturas ſanctas: in quibus omnibus Spiritus ſanctus,qui pignus totius Eccleſiæ eſt, interius myſtica ſalutis noſtræ ad immortalitatem operatur: Vnde nec mirum,ſi Spiritus ſanctus,qui hominem Chriſtum in vtero virginis ſine ſemine creauit, etiam ipſe panis ac vini ſubſtantiam, carnem Chriſti & ſanguinem inuiſibili quotidie potentia,per Sacramenti ſui ſanctificationem operatur, quamuis nec viſu exterius,nec guſtu saporis comprehendantur. Sed quia ſpiritualia ſunt,fide & intellectu pro certo, ſicut veri-

Cauſa omnium, voluntas Dei.

In Eucharistia eſt illa caro,quæ pro mundi vita oblata eſt.

Spir. Sanct. qui hominẽ Chriſtum in vtero virginis creauit,panis ac

veritas prædixit, pleniſsimè ſumuntur. Quod *in veritate corpus & ſanguis fiat conſecratione myſterij*: nemo qui verbis diuinis credit, dubitat. Vnde veritas ait. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Et vt Diſcipulis non rectè intelligentibus clareſceret, de qua dicebat carne, vel de quo ſanguine, manifeſtans inſinuat. Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit meum ſanguinem: in me manet, & ego in illo. Ergo ſi verè eſt cibus, & vera caro: & ſi verè eſt potus, vtique & verus ſanguis. Alioquin quomodo verum erit quod dicit, Panis quem ego dedero, caro mea eſt pro mūdi vita, niſi vera ſit caro? Vtique & verus panis, panis qui de cælo deſcendit. Sed quia Chriſtum vorari fas dētibus nō eſt, voluit in myſterio hunc panem & vinum verè carnem ſuam & ſanguinem conſecratione Spiritus ſancti potētialiter creari, creando verò quotidie pro mūdi vita myſticè immolari, vt ſicut de virgine per ſpiritum vera caro ſine coitu creatur: ita per eundem ex ſubſtantia panis ac vini myſticè idem corpus Chriſti & ſanguis conſecretur. De qua videlicet carne ac ſanguine: Amen amen, inquit, dico vobis niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Vbi profectò non aliā, quàm veram carnem dicit, & verum ſanguinem, licet myſticè. Vnde quia myſticum eſt Sacramentum, nec figuram illud negare poſſumus. Sed ſi figura eſt, quærēdum quomodo veritas eſſe poſsit. Omnis enim figura alicuius rei figura eſt, & ſemper ad eam refertur, vt ſit res vera, cuius figura eſt. Nam figuras veteris teſtamenti vmbras fuiſſe, nemo qui ſacras literas legit, ambigit. Hoc verò myſteriū aut veritas eſt, aut figura, ac per hoc vmbra eſt: aut certè quærendum eſt hoc totum: vtrum veritas dici queat, ſine falſitatis vmbra, quamuis myſterium huiuſmodi res appellari debeat. Sed figura eſſe videtur dum frangitur, dum in ſpecie viſibili aliud intelligitur, quàm quod viſu carnis & guſtu ſentitur, dúmque ſanguis in calice ſimul cū aqua miſcetur. Porrò illud fidei Sacramētum, iure veritas appellatur. Veritas ergo dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius, ex panis viníque ſubſtantia efficitur: figura verò, dum ſacerdos quaſi aliud exterius gerens, ob recordationem ſacræ paſsionis ad aram venit, & quod ſemel geſtum eſt, *quotidie immolatur agnus.*

vini ſubſtātiam quotidie in carnē & ſanguinē Chriſti creat.

Sacramentum Eucharistiæ & veritas eſt, & figura.

Panis ſubſtantia, virtute Spiritus ſancti verbo Chriſti efficit corpus ipſius.

Idem in ca. Matth. 26

Cœnantibus autem illis accepit Ieſus panem, benedixit ac fregit, deditque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum) Audiant qui volunt extenuare hoc verbum corpus, quod non ſit *vera caro Chriſti*, quæ nũc in Sacramento celebratur in Eccleſia Chriſti: neque *verus eius ſanguis*. Neſcio quid volentes plaudere aut fingere, quaſi quædam virtus ſit carnis & ſanguinis in eo admodum Sacramẽto, vt Dominus mentiatur & non ſit vera caro eius, neque verus ſanguis, in quibus vera mors Chriſti annuntiatur, cùm ipſa veritas dicat: Hoc eſt corpus meum. Similiter & de calice, hic eſt ſanguis meus, bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, non qualiſcũque, ſed qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorum. Nec ita dixit, cùm fregit & dedit eis panem, hæc eſt, vel in hoc myſterio eſt quædam virtus vel figura corporis mei, ſed ait non ficte: hoc eſt corpus meum. Et ideo hoc eſt, quod dixit, & nõ quod quiſq; fingit. Vbi Lucas addidit quod pro vobis tradetur, vel ſicut alij codices habẽt, datur. Sed & Ioãnes ex perſona Domini, Panis inquit, quẽ ego dabo, caro mea eſt, nõ alia, quam pro mundi vita. Ac deinde. Qui mãducat carnẽ meã, & bibit ſanguinẽ meũ, in me manet, & ego in eo. Vnde miror quid velint nũc quidã dicere, non in re eſſe veritatẽ carnis Chriſti, vel ſanguinis, ſed in Sacramẽto virtutẽ quãdã carnis, & non carnem: virtutẽ fore ſanguinis, & nõ ſanguinẽ: figurã, & non veritatem: vmbram, & nõ corpus: cùm hic ſpecies accipit veritatẽ, & figura veterũ hoſtiarũ, corpus. Vnde veritas ait, cùm porrigeret Diſcipulis panẽ: Hoc eſt corpus meũ, & nõ aliud, quàm quod pro vobis tradetur: & cùm calicem: Hic eſt calix noui Teſtamenti, qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorũ. Necdum itaque erat fuſus, & tamen ipſe *porrigitur in calice ſanguis, qui fundẽdus erat*. Erat quidem iam in calice, qui adhuc tamen fundendus erat in precium. Et ideo ipſe, idemque ſanguis iam erat in calice, qui & in corpore, ſicut & caro vel corpus in pane. Erat autem integer Chriſtus & corpus Chriſti coram oculis omnium poſitum, nec nõ & ſanguis in corpore, ſicut & adhuc hodie integerrimum eſt & manet, qui verè dabatur eis ad comedendum & ad bibendum in remiſſionem peccatorum. Dicat ſimiliter aliquis, ſi in aliquo alio remiſsio eſt peccatorũ, quàm in Chriſto? Conſtat enim, quia

Nota.

Attende hæc impie Sacramentarie.

non

non eſt. Et quia in hoc corpore ac ſanguine remiſsio eſt peccatorum, vera Chriſti caro eſt & ſanguis. Nec mireris frater, qui fortè iſta non credis, quia non noſtra ſunt quæ dicimus. Omnipotēs eſt enī Dei verbū, & efficax ad omnia, quæ vult ſecundū multitudinē virtutū ſuarū, cùm ſit ipſe vnus omniū virtutū virtus. Cuius verba nō alicui⁹ quàm vnius verbi, quod ipſe eſt, ſunt verba: & ideo plena ſunt veritate, quia ſpiritus & vita ſunt, nec habēt aliud in ſe præter quod ipſa per ſe profitetur veritas. Accipite, inquit, hoc eſt corpus meū: & de calice, hic eſt ſanguis meus. Poterant enim Apoſtoli tūc, ſi nō crederent verba vitæ & veritatis reſpōdere & quærere, quomodo panis ille vel calix vini corpus & ſanguis eſſent Chriſti, cū ipſe integer Chriſtus in corpore ſuo corā oculis eorum erat: ſed quia crediderunt quod dixerat, ſilentio cōfitentur & acci piunt quę nobis poſteà tradiderūt. Tradiderunt autē nō aliā, quàm ipſam eandem cœnā, quā ipſi tunc manducauerunt & biberūt. Vnde volo perpēdat fidelis animus, quid interſit inter illud typicum Paſcha, quo agnus immolatus eſt in eadem cœna & comeſus, & inter iſtud quod ſecundū ordinem Mel chiſedec in pane & vino continuò celebratur, de quo ſanè Paſcha dixit eadem hora omnibus ſuis: Deſiderio deſideraui manducare hoc Paſcha vobiſcum antequam patiar. Quod ſi nihil amplius habet hoc myſterium pręter figuram corporis & ſanguinis Chriſti, & nō hoc eſt, quod ipſe dixit, quid neceſſe fuit iterare in facto, quia iam hoc totum præfiguratum erat in agno? Vnde & Lucas duos calices datos eſſe Diſcipulis in cœnam commemorat. Vnum priùs poſt agni comeſtionem antequam panem acciperet: alium verò poſtquam benedixit ipſum panem ac fregit, & dedit Diſcipulis ſuis, Similiter, inquit, poſtquam cœnauit dicens: Hic calix noui Teſtamenti eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur, vbi datur intelligi, quia agnus ille legalis cum ſuo calice in figura præceſsit paſsionis Chriſti. Deinde corpus & ſanguis in calice ad explerionem factum eſt veritatis, vt quod in Melchiſedec præceſſerat, totum compleretur in Chriſto. Et notandum eſt quod ait: benedixit & fregit: in qua nimirum benedictione ac fractione noua creatura efficitur, vt panis in commemorationem mortis Chriſti Deo fide oblatus, caro eius iure credatur. Similiter & ſanguis in eadem gratiarum actio-

ne, qua Deo patri gratias egit, creatur, vt verè ſanguis credatur, qui effuſus eſt pro multis in remiſsionē peccatorum. Et ideo *quiſquis de hoc dubitat, fidē ſe habere denegat*, quia in fide Chriſti, nihil aliud, quàm veritas eſſe poteſt. Quòd autē propria ſit Chriſti caro, teſtantur omnes Catholici, teſtatur & Cyrillus cū ſuis ducentis Coëpiſcopis in Epheſo congregatis. Sed quidā loquaciſsimi magis, quàm docti dū hæc credere refugiūt, quæcūque poſſunt (ne credāt quæ veritas repromittit) opponunt & dicunt nullū corpus eſſe, quod nō ſit palpabile & viſibile. Hæc autē, inquiunt, quia myſteria ſunt, videri nequeunt nec palpari, & ideo corpus non ſunt: et ſi corpus non ſunt, in figura carnis & ſanguinis hæc dicūtur, & non in proprietate naturæ carnis Chriſti, quæ paſſa eſt in cruce & nata de Maria virgine. Ecce quàm bene diſputant cōtra fidem ſine fide, ne credant quia fides nō eorum eſt (teſte Apoſtolo) quæ videntur, ſed quæ non videntur. Vnde quia non videntur, myſteria ſunt & Sacramenta. Et ideo in fide hoc, ſunt quod dicuntur, & veritas teſtatur. Propterea quia ſperandorum ſunt nō aliud iure quàm caro & ſanguis Chriſti credūtur. Alioquin præfata ſancta Synodus Epheſina, cui contradicere nulli fas eſt pluſquam Euangelio, nunquam auderet abnegare quod abnegat, niſi ex Euangelio, & affirmare verè viuificatricem carnem Chriſti in hoc Sacramento, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturàliter, inquiunt, vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnita. Vnde ſi apertius de his dici poſsit neſcio, aut ſi manifeſtius, vbi totum quod eſt Chriſtus prædicatur, nō in figura, ſed in re, & in proprietate, atque in natura, quæ vita natutaliter vt Deus exiſtit, & ideo non virtus tātùm, ſed proprietas naturæ iure creditur. Ac per hoc iſti qui negant hoc viſibile eſſe myſterium atque palpabile, non ob aliud niſi ne credant, & ne ſit quod veritas ait: Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus. Nunc autem quia claruit quòd non omnium eſt fides, diſcant quæſo cum talibus credere, ſi adhuc nequeunt intelligere quod Deo nihil eſt impoſsibile. Diſcant & verbis diuinis in omnibus acquieſcere, & in nullo de his dubitare. Quia vſque ad præſens nemo in his erraſſe legitur, niſi qui de Chriſto errauerit. Quin potiùs admiremur profundiſsimum Dei cōſilium, quod magni cōſilij Angelus inſtituit, qui vult omnes ſaluos

Omnes Catholici teſtati ſunt, in Euchari. propriam Chriſti carnem contineri.

Obiectio.

Sacramentarij diſputant ſine fide, contra fidem.

Solutio.

Nemo de fide Sacram. errauit, qui nō priùs de

fieri

fieri homines. Admiremur, & laudemus, atque intelligamus in his, quod beatus Hilarius intellexit, quo artificio (vt ita loquar) nos Chriſtus in ſe collegit, vel quo myſterio vnum in ſe nos eſſe naturaliter voluit, non per concordiam ſolummodo voluntatis; ſed & per naturam carnis ſuæ & ſanguinis. Ideo verũ eſt quod Ambroſius ait ſanctiſsimus, quia *ipſa eademque caro eſt & ſanguis*, quam accipimus & communicamus quæ nata eſt de Maria & quæ pro nobis pependit in cruce. Vnde ſi quis hoc negat ita eſſe quia Sacramentum vocatur, erit ei, ſicut ſanctus Auguſtinus teſtatur, mors non vita, qui mendacem putauerit vitam. Et quia Chriſtus ſuum dicit eſſe corpus, ſuúmque ſanguinem, non oportet, etſi oculis carneis non videmus, quod credimus mente dubitare in aliquo. Audiuimus quid ſanctus Cyrillus cum vniuerſis Coepiſcopis in Epheſo congregatis ſentiat, quid Græcia cum eiſdem, quid Aegyptus & S. Hieronymus presbyter. Et ideo quamuis ex hoc quidam ex ignorantia errent, nemo tamen eſt adhuc in aperto, qui hoc ita eſſe contradicat, quod totus orbis credit & confitetur. Qua propter chariſsime nihil in hoc dubites myſterio, quod veritas Chriſtus de ſe largitus eſt nobis, quia etſi ſedet in dextera Patris in cœlis, non dedignatur ſuo Sacramento quotidie per manus Sacerdotis ac ſi vera hoſtia, non infideliter, ſed fideliter immolari.

Chriſto orauerit.

Nota Græcia, Aegypt⁹, Hierony. Cyrillus cũ Synodo Epheſina, profitentur propriam Dei verbi carnẽ in Euchar.

Totus orbis & credit et confitetur, verã Chriſti carnem in Euchar.

Quotidie manibus ſacerdotis, Chriſt⁹ immolatur.

Sanctus Theodorus. Opinantur quidam vixiſſe illum circa annum 899.

Licet malus ſit Sacerdos, tamen conficit *corpus & ſanguinem Chriſti*, vt bonus, quia quæ ſancta ſunt non poſſunt pollui. Et licet Sacramenta obſint indignè tractantibus, proſunt tamen per eos dignè ſumentibus.

In Foro pœnitentiali, Rubri. 41.

Rodulphus Flauienſis, Vixit anno 912.

Sanctuarium meum metuite. Nam, vt legitur Numeri capite tertio, Moyſes & Aaron cum filiis ſuis iubentur habere ſanctuarij cuſtodiam. Quiſquis autem alienus acceſſerit morte moriatur, ait textus. Si igitur loco illi tanta exhibebatur reuerentia, vbi vitulorum tantùm, & hircorum ſanguis offerebatur: quid illi honoris habendum, in quo populus ſacratum *Chriſti corpus* aſſumit, & *ſanguinis* bibit hauſtum: in quo ſacroſancti latices veteres diluunt culpas?

Lib. 14. in Leuiticum.

Magn⁹ habendus eſt honor loco in quo Chriſti corpus ſumitur.

S. Odo Abbas Cluniacenſis, Vixit anno, 910.

Lib. 1. Collationum cap. 21. Sacerdos malus æque ac bonus corpus Chriſti conficit.

NOn melior eſt batiſpmus par manus cuiuſlibet ſancti hominis, quàm per manus peccatoris donatus. Quoniam qualiſcunque ſit baptizator, Ieſus eſt qui baptizat. Sic & de miniſterio altaris debet intelligi, quia ſcilicet per manus aut iuſti aut iniuſti Sacerdotis, oblationem cõſecrat ipſe Chriſtus. Sicut enim Ioannes Chryſoſtomus in Homilia de proditione Iudæ diſſeruit. Nunc ipſe Chriſtus præſto eſt: & non ipſe Sacerdos corpus Domini conſecrat, ſed ipſe Chriſtus per ipſum.

Smaragdus Abbas, Vixit anno. 930.

In Diademate Monachorum, cap. 49.

IN veteri Teſtamẽto, eo tempore tantùm, quo Sacerdotes præſto erant altari, ab vxorum ſuarum ſe continebãt concubitu: nunc autem, quia quotidie *corpus Domini* aut cõficiendum nobis eſt ad altare, aut ſumendum, à carnali concubitu quotidie nobis eſt abſtinendum.

Stephanus epiſcopus Heduenſis, Legi illum Vixiſſe anno 950.

Lib. de Sacramento Altaris.

QVod Sacerdos orat oblationem panis & vinis fieri corpus Domini & ſanguinẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti: primò factũ eſt cœnãtibus Diſcipulis in his verbis à Chriſto prolatis, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt calix ſanguinis mei. Sed priuſquàm Sacerdos hæc verba proferat, quod ſequitur præcedentibus continuat dicens: Qui pridie, quàm pateretur, accepit panẽ in ſanctas acvenerabiles manus ſuas, &c. Dum hæc verba profert, ſumit panem de altari, & eleuatum facto ſignaculo crucis benedicit, & poſteà prætaxatis verbis Domini recitatis, ſuper corporale deponit. O inſigne miraculum. O mirabile & diuiniſsimũ Sacramentum. Quæ mens non expaueat? Quis intellectus non deficiat? Omnis ſenſus hebeteſcit, omnis ratio euaneſcit, omnis prorſus dialecticorum inquiſitio abſit, hoc ſola fides probat & agnoſcit, quia cibus hominum ſit, cibus Angelorum, Quod Sacerdos eleuat, non deponit. Eleuatum & depoſitum idem videntur eſſe in ſpecie, colore, & ſapore. Prorſus tamen aliud apparet, & aliud intrinſecus latet. Eleuatus eſt de altari panis commu-

nis: deponitur *caro Chriſti* immortalis. Quod erat momentanea refectio hominum, factum eſt æterna & indeficiens ſaturitas Angelorum. Itaque fides noſtra eſt, & veré credendũ eſt, quod Sacerdote proferente hæc verba: Hoc eſt corpus meum, iam non eſt panis terrenus: ſed *ille panis qui de cælo deſcendit mediator Dei & hominum, Ieſus Chriſti*. Item virtute verborum iſtorum: Hic eſt calix ſanguinis mei, &c. *vinum conuertitur in ſanguinem Chriſti*. Sub vtraque ſpecie, & ſub vtriuſque ſpeciei particula ſingula totus eſt Chriſtus Ieſus, & ſumitur reſidens in cælo, ſedens ad dexteram Patris, ipſe verè eſt in hoc Sacramento, dentibus teritur, & integer manet. Manducatur & non corrumpitur, immolatur & non moritur. Qualem ſe præbuit Diſcipulis edendum, talem ſe præbet nobis communicandum: & qui poſt reſurrectionem incorruptibilis & impalpabilis prębuit, prębuit ſe Diſcipulis palpabilem: mortalis eiſdem potuit ſe dare immortalem.

Tranſubſtantiatio.

S. Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis. Vixit anno 1010.

TRia ſiquidem nobis ſunt ad profectum Chriſtianæ religionis propoſita, & ad cõſummatam iuſtitiam perinde neceſſaria, vt in his tota humanæ ſalutis ſumma conſiſtat, ſine his iuſtitia nomen habet virtutis, præmium non habet virtutis. Horum primum eſt intelligere & firmiter tenere myſterium trinitatis, & vnius veritatem Deitatis. Secundum ſalutaris baptiſmi rationem noſſe vel cauſſam. Tertium in quo duo vitæ Sacramenta, id eſt, Dominici corporis & ſanguinis continentur. In his tribus multi nimis carnaliter ſapientes, dum plus carnalem ſenſum, quã fidei archana myſteria contemplantur, in abruptum pernitioſi erroris præcipitium deuoluti, nec rerum veritatem, nec Sacramentorum virtutem percipiunt, & ideo ab vnitate Eccleſiæ diuiſi, dum fieri nolunt Diſcipuli veritatis, magiſtri fiunt erroris. Prætermiſſa itaque luce veritatis tenebroſas proponunt calumnias, & ſacras ſcripturas verbis ſacrilegis nituntur impoſturare, aut furtiuis eraſionibus recidere. Iam nũc ad illud Dominini corporis & ſanguinis venerabile tranſeamus Sacramentum, quod quidem tantò formidabile eſt ad loquendum, quantò non terrenum, ſed cæleſte eſt myſterium: non humanæ æſtimationi comparabile, ſed admirabile: non diſputãdum, ſed me-

Epiſt. ad Adeodatũ.

Cur multi circa fidem Sacramẽtorum errẽt.

tuendum. De quo ſilere potius exiſtimaueram, quàm temeraria diſputatione indignè aliquid diffinire: quia cæleſtis altitudo myſterij plenè non valet officio linguæ corruptibilis exponi. Eſt enim myſterium fide non ſpecie æſtimandũ: non viſu corporeo, ſed ſpiritu intuendum. Cui quidem ad vſum profuit non ſuperſtitioſa mortalium cultura, ſed cæleſtis diſciplinæ magiſtra auctoritas: non doctrina humana, ſed inſtitutio diuina. Cuius potentis myſterij ſecretum quandoquidem ratio (rerum mole victa) comprehendere non valet, hoc tantùm fides teneat: quia quidquid inter homines Deus egit aut pertulit, cauſſa ſeruandi humani generis vel reparãdi gratia fuit, in quo beneficia ſua, quæ ab initio dederat, ſic ſemper dilexit, vt noſtris malis licet offenſus, pronior ſemper ad indulgentiam foret, quàm ad vindictam. Inde eſt, quod damnationis noſtræ proſcriptionem, quam primi parentis tranſgreſsio mirabiliter in poſteros transfuderat, euacuare diponens, carnis noſtræ morticinum ſuſcepit: per quam immortalis moriendo, captiuitatis noſtræ cauſſam ſolniſſet. Inde eſt, quod reparata humanæ originis dignitate, ſciẽs ſemper Diabolum inuidere, & nequitiæ ſuæ arte quærere qualiter hominẽ à ſui conditoris voluntate auerteret, & antiquæ perditioni (ſi fas eſſet) obnoxium redderet, defectum noſtræ fragilitatis miſeratus, aduerſus quotidianas noſtrę prolapſionis offenſas, ſacrificij placabilis nobis prouidit expiamenta, vt quia corpus ſuum, quod ſemel pro nobis offerebat in precium, paulò pòſt à noſtris viſibus ſublaturus fuerat in cælũ: ne ſublati coporis fraudaremur præſenti munimine, corporis nihilominus & ſanguinis ſui pignus ſalutare nobis reliquit, non inanis myſterij Symbolũ, ſed *compaginante ſpiritu ſancto, chriſti corpus verum*, quod quotidiana veneratione ſub viſibilis creaturæ forma, inuiſibiliter virtus ſecreta in ſacris ſolenniis operatur. De quo ſub hora paſsionis ſuæ ipſe familiaribus ſuis ait: Hoc eſt corpus meum, & paulò poſt. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis fundetur. Et alibi. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Qua veri magiſtri auctoritate animati dum corpori & ſanguini eius communicamus, audenter fatemur, nos in corpus illius transfundi &, ipſum in nobis manere. In nobis ipſum manere dico, non ſolùm per con-

Secretum myſterij Euchariſt. ratio humana comprehendere non poteſt

Euchariſt. placabile ſacrificium.

concordiam voluntatis,ſed per naturę vnitę veritatem. Cùm verò in re omni ſint erga nos inæſtimabiles diuitiæ Dei adeò vt maieſtate abſcōdita corruptibile pro nobis corpus induerit,contumeliis & paſsionibus ſe ſubdiderit quo opem ferret aſſumpto homini, quid indignū Deo iudicari poteſt,qui vterum virginis ſubiit,ſi virginibus creaturis infunditur: quæ licet ſimplicis naturæ paulò antè præferrent imaginē, poſtmodum cæleſtis verbi ſanctificatione inſpiratis, maieſtas vera infunditur, & quæ ſubſtātia panis & vini apparebat exterius: iam *corpus chriſti & ſanguis ſit interius?* Dubitari etenim nefas eſt, vt ad cuius nutum cuncta ſubitò ex nihilo ſubſtiterunt,ſi pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis terrena materies, naturæ & meritum generis ſui tranſcēdens *in chriſti ſubſtantiam commutetur*,cùm ipſe dicat: Hoc eſt corpus meum,& paulò poſt:Hic eſt ſanguis meus.SiDeum omnia poſſe credis,& hoc conſequitur vt credas, nec humanis diſputationibus diſcernere curioſius inſiſtes, ſi creaturas,quas de nihilo potuit create,has,ipſas multò magis valeat in excellentioris naturæ dignitatem conuertere, & in ſui corporis ſubſtantiam tranſfundere. *Panis mutatur in chriſti ſubſtantiam.*

Berno Abbas Augienſis, Vixit anno 1020. *Lib. de Officio Miſſa.*

OBlatum ſanè panem,*in verum chriſti corpus* ſicut & vinū *in ſanguinem Dominicum conuerti non dubitamus.* Sergius Papa conſtituit vt in tempore confractionis Dominici corporis agnus Dei à clero & populo decantetur, videlicet vt ille nobis propitietur,cuius corpus ibi confringi videmus & credimus.

Burchardus Vvormacienſis Epiſcopus, Vixit anno 1025. *Lib. 6. de Sacramētiš Eccleſiæ.*

ACcipit Catechumenus ſal, vt putrida & fluxa eius peccata ſapiētiæ ſale diuino munere mundētur. Deinde Symboli Apoſtolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à priſco habitatore derelicta, fide ornetur, & vt præparetur habitatio Deo. Tunc fiunt ſcrutinia, vt exploretur certius an poſt renuntiationem ſatanæ ſacra verba datæ fidei radicitus corde defixerit. Tanguntur & nares, vt quàm diu ſpiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eodem perungitur oleo, vt ſigno ſanctę crucis, diabolo claudatur ingreſſus. Signantur & ſcapulæ, vt vndique muniatur. Item in *Pulchra admodum, ceremoniarū ſacri Baptiſmi interpretatio. Vſus chriſmatis in baptiſmate.*

pectoris & ſcapulæ vnctione ſignatur fidei firmitas & operum bonorum perſeuerantia. Et ſic in nomine ſanctæ Trinitatis, trina ſubmerſione baptizatur. Et certè homo, qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis creatus eſt, ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatur à fonte, per gratiam ſurgit ad vitam. Tum albis induitur veſtimentis propter gaudium regenerationis, ad caſtitatem vitæ, & Angelici ſplendoris decorem. Tum ſacro chariſmate caput perungitur, & myſtico tetigitur velamine, vt intelligat ſe diadema regni, Sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apoſtolum: Vos eſtis genus regale & Sacerdotale, offerentes voſmetipſos Deo viuo hoſtiam ſanctam & Deo placentem. *Sic corpore & ſanguine domini* confirmatur, vt illius ſit capitis membrum, qui pro nobis paſſus eſt, & reſurrexit.

Petrus Cancellari*us* Carnotenſ*is*. *Vixit anno*. 1030.

In Paraphraſ. Pſal.

IVrauit Dominus, id eſt, Deus pater promiſit firmiter tibi homini, & nõ pœnitebit eũ, id eſt, nõ mutabit hoc, quod ſequitur. Tu es Sacerdos in æternum, id eſt, non temporalis ſicut Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedec, quia Chriſtus panem & vinum in corpus ſuum & ſanguinem cõſecrauit, ſicut Melchiſedec Abrahæ redeunti à victoria, quinque regum, panem & vinum obtulit, id eſt, Domino litauit.

Bruno epiſcopus Herbipolenſis. Vixit anno 1040.

In Pſal. 109.

TV es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Hoc Chriſto veraciter aptari decet, qui corpus ſuũ in panis ac vini erogatione ſalubriter nobis conſecrauit.

Petrus Damiani *Epiſcopus Hoſtienſis. Vixit anno* 1050.

In Dictum Apoſtoli, Qui adhæret meretrici, vnũ corpus, & cæte.

QVi adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, &c. Cur ô Sacerdos qui ſacrum dare, hoc eſt, ſacrificium Deo debes offerre, temeipſum prius maligno ſpiritui non vereris victimã immolare? Fornicans enim, à membris Chriſti abſcinderis: & corpus meretricis efficeris, Apoſtolo teſtãte, qui ait: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Quid tibi

cum

cum corpore Chriſti, qui per carnis illecebroſæ luxuriã mem brum factus es Antichriſti? Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Si igitur Redemptor noſter tantopere dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modò de virgeneo vtero naſceretur, ſed etiam à nutritio virgine tractaretur, & hoc cùm adhuc vagiret in cunis: a quibus nunc obſecro, tractari vult *corpus ſuum*, cùm iam immenſus regnat in cælis? Si mundis attingi manibus volebat in præſepio poſitus, quantam corpori ſuo nunc vult adeſſe munditiam, iam in paternę maieſtatis gloria ſublimatus?

Hîc dilectiſsimi fratres mei, hîc rogo perpendite, Dei genitrici quantas illi poſt Deum de noſtra redemptione gratias agere debeamus. Illud ſiquidem *corpus Chriſti*, quod beatiſsima virgo genuit, quod in gremio fouit, quod faſciis cinxit, quod materna cura nutriuit, illud, inquam, abſque vlla dubietate non aliud, nunc de ſacro altari percipimus, & eius ſanguinem in Sacramentũ noſtrę redemptionis haurimus. Hoc catholica fides habet, hoc ſancta Eccleſia fideliter docet. *Idẽ Sermo. de S. Mariæ vir. Natali.*

Theoduinus Epiſcopus Leodienſis. *Vixit anno* 1051.

FAma ſupremos Galliæ fines prætergreſſa totam Germaniam peruaſit, iamque omnium noſtrum repleuit aures qualiter Bruno Andegauenſis Epiſcopus, itẽ Berẽgarius Turonenſis antiquas hæreſes modernis temporibus introducendo aſtruant, corpus Domini (in Euchariſtia) non tam *corpus eſſe*, quàm vmbram & figuram corporis Domini. *Epiſto. ad Henricum Regem Gallorum.*

Lanfrancus Archiepiſcopus Catuarienſis. *Vixit an.* 1051.

PRior ſententia, per quam dicitur, panis & vinum altaris ſolummodo Sacramenta ſunt, tua eſt, tuorumque ſequacium. Poſterior verò, quæ enuntiat, panis & vinũ altaris ſolummodo ſunt verum Chriſti corpus & ſanguis nullius hominum eſt. Nam & tu veritatem carnis & ſanguinis negas, & Eccleſia Chriſti ſic *panem in carnem, vinum credit conuerti in ſanguinem*, vt tamen ſalubriter credat, & veraciter recognoſcat Sacramentum eſſe Dominicæ paſsionis diuinæ propitiationis, concordię & vnitatis: poſtremò aſſumptæ de virgine carnis & ſanguinis, ſingula ſuis diſtinctíſque modis, de *Lib. de veritate corporis et ſanguinis Domini in Euchariſt. aduerſus Berenganiũ. Tranſubſtantiatio.*

quibus ſuo loco ac tẽpore euidentius diſſeretur. Sicut qui dicit: Chriſtus eſt lapis angularis, non reuera Chriſtum lapidẽ eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem, quã ad ſe inuicẽ gerunt, tale ei nomẽ imponit: eodẽ modo cùm diuina pagina corpus Domini panem vocat, ſacrata ac myſtica locutione id agit, ſeu quoniam ex pane conficitur, eiúſq; nonnullas retinet qualitates, ſeu quia animã incomprehẽſibiliter paſcẽndo ſatiat, eíque æternæ vitæ ſubſtantiã ſubminiſtrat, vel quod corpus eſt filij Dei, qui eſt panis Angelorum, & in quem, ſicut ait princeps Apoſtolorũ, deſiderant Angeli proſpicere: ſeu alio aliquo modo, qui à Doctoribus cõprehendi poteſt. Cõfitetur enim Eccleſia toto terrarũ orbe diffuſa panẽ & vinum ad ſacrandum proponi in altari, ſed inter ſacrandum *incomprehenſibiliter & ineffabiliter in ſubſtantiam carnis ſanguinis commutari.* Non tamen panẽ negat, imò confirmat. Sed panem, qui de cælo deſcendit, & dat vitã mundo: panẽ, quem Ambroſius & Auguſtinus eiſdẽ verbis vocãt epiouſion, id eſt, ſuperſtantialem: quia caro Chriſti omnibus creatis ſubſtãtiis maior exiſtit, omnes creaturas excellẽtiſsima dignitate præcellit. Vinum quoque, nõ qualecunque, ſed hominũ, non quidem omnium, ſed ſeruorum Dei corda lætificat, quod animas inebriat, & à peccatis purgat. Quonam modo panis efficiatur, caro vinũque conuertatur in ſanguinẽ, vtriuſque eſſentialiter mutata natura, iuſtus, qui ex fide viuit, ſcrutari argumentis, & concipere ratione non quærit. Mauult enim cæleſtibus myſteriis nũc fidẽ adhibere, vt ad fidei præmia quãdoque valeat peruenire, quàm fide omiſſa in cõprehẽdendis iis, quæ cõprehendi non poſſunt ſuperuacue laborare, ſciens ſcriptũ eſſe: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium, ea, quæ abſcondita ſunt, videre oculis tuis. Diuina tamẽ potentia mirabiliter operante fieri poſſe concedit. Nec defuere quibuſdã dubitantibus digna miracula, quibus, rerũ viſibilium atque corruptibiliũ ablatis tegumentis ſicuti reuera eſt appareret corporalibus oculis caro Chriſti & ſanguis: omnipotente Deo miſericorditer ſanante infirmorum imbecillitatem, & terribiliter damnante atque euertente omnium hæreticorum deteſtabilem prauitatem. Quorum officium

Cur corpus Chriſti panis etiam poſt conſecrationem vocetur.

Eccleſia toto orbe diffuſa confitetur panem in ſubſtantiam carnis Chriſti commutari.

Panis, quo modo in carnem Chriſti conuertatur, neque argumentis ſcrutari, neque ratione cõcipere, iuſtus conetur.

Cur miracula circa Euchariſt. Sacramentum contigerint.

ciūtū eſt,ſimplicem infantium atque lactentium, ex quibus laudem perficit Chriſtus,fidē irridere,rationibus omnia velle comprehendere: cùm ipſi ſint rationis expertes facti,propter arrogantiā & ſterilitatē ſicut equus & mulus,quibus nō eſt intellect⁹. Quòd verò incorruptionē Dominici corporis, & quod cælo vſque in diē iudicij deuocari non poſsit, fidei noſtræ,qua ipſum verè à fidelibus ſuis manducari credimus, quaſi cauſſam impoſsibilitatis opponis: profectò fidem noſtrā aut non intelligis,aut intellectā malè exponendo ad tuā ipſius perniciem deprauare contendis. Sic enim credimus verè ſalubritérque manducari,in terris à dignè ſumētibus Dominū Ieſum Chriſtū: vt certiſsimè teneamus exiſtere eum in cæleſtibus incōtaminatum,incorruptum,illæſum. Ineptus ſis, ſi propterea dicas Sareptanā viduam nō potuiſſe comedere oleū,quo plenus erat lecythus ſuus, quia ſacra teſtāte Hiſtoria lecythus olei nō eſt imminutus: cùm eadē ſcriptura dicat: Abiit & fecit iuxta verbum Eliæ & comedit ipſe & illa,& domus eius. Nō diſsimili grauaris vecordia, ſi idcirco moliaris aſtruere,nō poſſe aliam Eccleſiā carne & ſanguine Redēptoris ſui,quia Apoſtolus dicit: Chriſtus reſurgens ex mortuis iā non moritur,mors illi vltra nō dominabitur: cùm ipſe Dominus loquens Diſcipulis ſuis teſtetur dicens: Accipite,& mā ducate,hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur. Et: hic eſt calix ſanguinis mei,myſterium fidei,qui pro vobis,& pro multis effundetur. Et: Panis,quem ego dedero, caro mea eſt, pro mundi vita. Et: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex quibus Domini verbis ortæ ſunt duæ hereſes antiquis temporibus. Et in hoc quidem conſenſerunt omnes, quòd panis & vinum in veram Filij hominis carnem,verumque eius ſanguinem conuerterentur: ſed quis eſſet iſte filius hominis, non omnes eandem ſententiam tenuerunt. Quidā arbitrati ſunt hunc oportere intelligi quemlibet hominem, ſiue iuſtum, ſiue peccatorem,in cuius carnem & ſanguinem conuerſa terrena ſubſtantia ſumeretur in remiſsionem peccatorum. Alij arbitrati ſunt non hunc eſſe de turba quemlibet hominem, ſed virum iuſtum ſanctificatum, à communi hominum vita per ſuæ vitę celſitudinem ſegregatum,qui tēplum Dei eſſet,qui diuinam in ſe habitationē veriſsimè poſ-

Hæretici propter arrogantiam ſimplices in fide irridentes,omnia rationibus comprehēdere volūt.

Duæ hereſes ex Chriſti verbis olim exortæ.

ſideret, in cuius carnem ac ſanguinem commutari poſſe panem, vinúmque altaris hæretica pertinacia delirabant. Credimus igitur terrenas ſubſtantias, quæ in menſa Dominica per Sacerdotale miniſterium diuinitus ſanctificantur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter, mirabiliter operante ſuperna potentia, *conuerti in eſſentiam Dominici corporis*, reſeruatis ipſarum rerũ ſpeciebus, & quibuſdam aliis qualitatibus, ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipſo tamen Dominico corpore exiſtente cæleſtibus ad dexteram Patris immortali, immolato, integro, incontaminato, illæſo, vt verè dici poſsit, & ipſum corpus quod de virgine ſumptum eſt, nos ſumere, & tamen non ipſum. Ipſum quidem, quantum ad eſſentiam veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: non ipſum autem ſi ſpectes panis vinique ſpeciem, cæteráque ſuperius cõprehenſa. Hanc fidem tenuit à priſcis temporibus, & nunc tenet Eccleſia, quæ per totum diffuſa orbem catholica nominatur. Vnde ſicut ſuperius dictum eſt, Dominus ait in Euãgelio, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et Hic eſt calix ſanguinis mei, myſteriũ fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Omnes enim qui Chriſtianos ſe & eſſe, & dici lætantur, veram Chriſti carnem, verúmque eius ſanguinem vtraque ſumpta de virgine, in hoc Sacramento ſe percipere gloriantur. Interroga vniuerſos, qui Latinæ linguæ noſtrarum literarum notitiam perceperunt: Interroga Græcos, Armenios, ſeu, cuiuſlibet nationis quoſcunque Chriſtianos homines vno ore hanc fidem ſe teſtabuntur habere. Porrò ſi vniuerſalis Eccleſiæ fides falſa exiſtit, aut nunquam fuit catholica Eccleſia, aut periit. Nihil namque efficatius ad interitum animarum, quàm pernitioſus error. Sed non fuiſſe, aut periiſſe Eccleſiam, catholicus nemo conſenſerit. Alioqui nõ eſt verum, quod Abrahæ veritas promiſit, dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Item in Pſalmo: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Item. Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. Et alibi: Quos redemit de manu inimici de regionibus congregauit eos à ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. Et Dominus in Euangelio: Ager

Transſubſtãtiatio.

Orbis Chriſtiani conſenſus in veritatem corporis Chriſti in Euchariſt.

eſt

eſt hic mundus. Et paulò poſt: Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Et ad Diſcipulos: Ite in orbem vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Aduerſus tam clara ipſius Domini & ſancti Spiritus de Eccleſia, & de ſtatu Eccleſiæ teſtimonia, obiicis tu, & obiiciunt, qui à te decepti alios decipere moliuntur. Itaque dicitis: Prædicatum eſt Euangelium in omnibus Gentibus, credidit mundus, facta eſt Eccleſia, creuit, fructificauit, ſed imperitia malè intelligentium poſteà errauit & periit: In nobis ſolis, & in iis, qui nos ſequuntur ſancta in terris Eccleſia remanſit. Hanc ſacrilegam vanitatem euertit Euangelica veritas, & Prophetarum atque ſanctorum Patrum non violanda auctoritas. Vnde Eccleſiæ ſuæ ſanctæ in Euangelio ſuo Dominus pollicetur dicens: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Quod minimè diceret ſi Eccleſiam ſuam ante conſummationem ſeculi perituram eſſe prænoſceret. Et alibi: Tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hîc Chriſtus, aut certè illic, nolite credere. Falſum eſt igitur, quod de corpore Chriſti à te creditur & aſtruitur. Ergo vera eſt eius caro, quam accipimus, & verus eius ſanguis, quem potamus.

Hæreticorũ vanæ obiectiones.

Nota arrogantiam ſacramentariorum.

Adelmanus Epiſcopus Brixinenſis. Vixit anno 1053.

Epiſt. ad Berengariũ

AVertat Dominus à te ſancte frater, ſemitas tales, & conuertat pedes tuos in teſtimonia ſua, & mendaces oſtẽdat, qui famam tuam tam fœda labe maculare nituntur, ſpargentes vſquequaque vt nõ ſolùm Latinas, verumetiam Teutonicas aures, inter quas diu peregrinor, repleuerint, quaſi te ab vnitate ſanctæ matris Eccleſiæ diuulſeris, & de corpore & ſanguine Domini, quod quotidie in vniuerſa terra ſuper ſanctum altare immolatur, aliter, quã fides catholica teneat, ſentire videaris. Hoc eſt, vt illorũ de te dictis vtar, non eſſe verũ corpus Chriſti, neque verũ ſanguinẽ, ſed figuram quãdam & ſimilitudinẽ. Nolui diutius diſſimulare, quin ipſe mente ac ſpiritu meo præſentibus literis tanquam pẽnis induto, per tanta terrarum ſpatia tranſuolarem, obſecrans per miſericordiam Dei, per ſuauiſsimam memoriam Fulberti, pacem catholicam diligas, neque conturbes rem publicam Chriſtianæ ciuitatis bene compoſitam à maioribus noſtris, pro qua tot milia martyrum contra idolatriam, & regnum

Corp⁹ Chriſti quotidie in toto orbe in altari immolatur.

Nota.

Non ergo nouum eſt dogma Sacramentariorum.

diaboli fortiter certantes triumphauerunt:ſubindeque ſancti doctores bella ciuilia ab hæreticis cōmota ſalutaris eloquentiæ fluminibus reſtrinxerunt,itaque eam circumquaque muniverunt:vt iam nouus hoſtis nullus oboriri queat, qui aduerſus eā aliquid nitens non continuò mille iaculis deſuper ruētibus obruatur : ideo confuſi ſunt omnes & defecerunt. Vbi enim ſunt Manichæi? Vbi Arriani ? Quonam totā illa factio perditiſsimorū ciuiū euaſit ? Cōputruit etiā memoria eorū. At verò Ambroſius, Auguſtinus. Hieronymus, & alij plures beſtiarū taliū oppreſſores,cū laudibus viuūt,quotidiéq; ſplēdidius efflorefcunt.Bonū eſt,frater,nobis paruulis ſub iſtorū ducū titulis deliteſcere,quorū tam valida,támque probabilis eſt apud Eccleſiaſticas aures auctoritas ſanctarū virtutū fulgore,cæleſtis ſapientiæ luce præpollens,vt extremę iā ſit dementiæ,vel de ratione fidei, vel de ordine rectē viuēdi,eis in in aliquo refragari. Quare? Nónne homines erant, & falli ab aliis,atque ipſi fallere alios poterant? Ita enim dicit ſcriptura verax,quia omnis homo mēdax. Vnde ergo eo culminis peruenerunt,vt tā ratū habēdū ſit quidquid de diuinis myſteris ſenſerunt,memorięque mādauerunt? Nam & Gētiles magni quidam,& nobiles Philoſophi,multa falſa,quæ iure cōtemnimus,nō ſolùm de creatore Deo,ſed de hoc mundo,& de his, quæ in eo ſunt , ſenſiſſe inueniuntur. De quibus Doctor noſter dicentes,inquit ſe eſſe ſapiētes,ſtulti facti ſunt. Non hos elegit Dominus,qui ſuperbiæ inflati ſpiritu euanuerūt in cogitationibus ſuis. At noſtri illi patres humiles corde ac pauperes ſpiritu,pro quibus Saluator Patrem glorificat hoc modo:Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ,qui abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus , reuelaſti ea paruulis. Ideo veraces ſunt : quia participauerunt & cohæſerunt illi, qui ait:Ego ſum via,& veritas,& vita. De quo etiam intus didicerunt,quod de Sacramento hoc, de quo agimus,foris docuerunt. Audierunt enim eum de ſeipſo in Euangelio prædicantem : Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit de hoc pane,viuet inæternum. Et:Panis,quem ego dabo,caro mea eſt, pro mundi vita. Dabo inquit,non ait dedi. Quando ergo cœpit dare? Quando? pridie quàm pateretur accepit panem & eleuatis oculis in cęlum gratias agēs, benedixit,fregit,dedit Diſcipulis ſuis dicens: Accipite & comedite,

mediate,hoc eſt corpus meum,Similiter & calicem , poſtquā cœnauit dicens,Accipite & bibite ex eo omnes,Hic eſt calix ſanguinis mei,qui pro vobis,& pro multis effundetur in remiſsionē peccatorū.Quis hoc ita eſſe non credit:niſi qui aut Chriſto nō credit,aut ipſum hoc dixiſſe nō credit?Sed de incredulis nihil ad nos.Dixiſſe autē Chriſtū teſtes nō duo tantùm aut tres,in quibus ſtat omne verbū:ſed quatuor probatiſsimi certiſsimique exiſtunt, duó ſcilicet ex circūciſione, & duo ex præputio,vt vterque populus ſuis ac legitimis auctoritatib⁹ ſiue ad ſalutē ſiue ad iudicium vteretur.Dixit vtique, dixit ille,qui dixit & facta ſūt.Qui enim dixit in pricipio,Fiat lux , & facta eſt lux de nihilo , non potuit dicendo de pane, Hoc eſt corpus meū,ita fieri efficere?Et qui tacita virtute aquam vertit in vinum:non efficacius poterat (ſi quid tamen efficatius de Deo dici debet) ſonāte vocaliter eadē virtute vinum ipſum in ſanguinē ſuum trāſferre?Quòd ſi quis apud ſe dicat,potuiſſe hoc facere vnum illum hominem,qui etiam Deus erat:cæteris verò,qui hoc nō, ſint impſsibile eſſe : nos quoque cum eo ſentimus:ſic tamè,vt per miniſterium humanum Chriſtum ipſum operari fateamur. Dixerat enim cùm adhuc eſſet cum hominibus mortalis:Sine me nihil poteſtis facere.Et immortalis effectus,cū cælos aſcenſurus corporaliter eſſet:Ecce ego,inquit, vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad cōſummationē ſeculi. Ipſe igitur cum hominibus manēs ſemper,& homines baptizat per homines,& cōſecrat quidquid per homines cōſecratur.Vtrunque enim in Euāgelio habemus,& quod Ieſus baptizaret, & quod ipſe nō baptizaret,ſed Diſcipuli eius.Baptizat nimirum:quia quādo corpus ſub quibuſdā verbis ſolēnibus in aqua merſatur,ipſe animam mortuam,peccata remittēdo,viuificat. Baptizat & homo,per cuius manus & linguā,opus illud adminiſtratur. Sed maximè,& principaliter ille baptizat, qui vim & efficientiā totā præſtat.Propter quod dictum eſt Ioāni Baptiſtæ: Super quē videris ſpiritū deſcendentē & manentē ſuper eum , hic eſt qui baptizat.Alioqui baptiſmus vnus non eſſet,ſed prout meritum ſe haberet baptizātis,alius dignior,alius indignior fieret : & quem homo ſanctior baptizaret,ille melius baptizatus eſſet.Sed abſit:quia quicūque baptizat in nominē Patris & Filij & Spiritus ſancti,dignus an indignus, ſanctus aut

Chriſtus ipſe per homines baptiſat & cōſecrat.

peccator, catholicus aut hæreticus: nihil intereſt, quoniam miniſterium illorum tantummodo eſt, nec ab eis, ſed per eos (ſi rectè loqui volumus) baptizatur. Chriſtus igitur per manum & os Sacerdotis baptizat, Chriſtus per manum & os Sacerdotis *corpus & ſanguinem ſuum creat.* An experimẽtum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Dicebat hoc quidem Apoſtolus, non arroganter ſe efferendo: ſed veraciter docendo Chriſtum in miniſtris ſuis & loqui, quod ipſi loqui audiuntur & operari quæ ipſi facere videntur: propter quod ſacerdos eſt inæternum, quia ipſe eſt qui baptizat, & qui immolat. Nam quod ſemel fecit paſsibiliter per ſemetipſum, id quotidie agit impaſsibiliter per eos, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri. Quòd ſi quos mouet cur hoc Sacramentũ nõ viſibiliter trãſmutetur in ſpeciẽ carnis & ſanguinis, attendant quod Apoſtolus ait: Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem. Eſt autem fides, ſicut ipſe definiuit, ſperandarum ſubſtãntia rerum, argumentum non apparentium. Si enim id quod intus ſunt, foris Sacramenta oſtenderent: fides ex qua iuſtus viuit, nõ ſolũ otioſa, verùm nulla omnino eſſet. Quod enim videt quis, quid ſperat? Vt ergo fides exerceatur credendo quod non apparet, vitale Sacramentum ſub ſpecie corporea vitaliter latet, vti anima in corpore. Denique & baptiſmus aqua quælibet oculis intuẽrium videtur, & homo baptizatus, quid aliud, quàm quod anteà erat apparet? Non enim ex nigro albus, aut ex illiterato grammaticus, per lauacrum regenerationis afficitur. O animalis homo, qui non percipit ea quæ Dei ſunt. O caro carnalibus phantaſiis magis quàm vino ebria. Quouſque ab his tam infeliciter ludificaberis? Non enim ſimilis eſt hic error de illuſionibus ſomniorum, aut de aquis & ſpeculis reſultantium imaginationũ: quia ibi ſine periculo fallitur, hic cum detrimento irrecuperabili, niſi reſipiſcatur, erratur. Expergiſcere ergo & clama; Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et reſpondebit tibi Apoſtolica cõſolatio. Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Chriſtus per os & manum ſacerdotis corpus ſuum conficit.

Chriſtus ſemel paſsibiliter ſemetipſum obtulit, & quotidie impaſſibiliter per ſacerdotes ſeſe offert.

Cur ſacramẽtum nõ tranſmutet in ſpeciem carnis poſt conſecrationem.

Hugo Epiſco. Lingonenſis. Vixit anno. 1056.

Epi. ad Berengarium

RErum exiſtentium, virorum acutiſsime naturam ſi perſpiceres, ſi patrum ſententias, non tam exili, quàm pio ſtudio ſcrutareris: Sacramẽtũ corporis & ſanguinis Domini no-

noſtri Ieſu Chriſti non ita crederes celebratũ vt corpus eſſe diceres,& incorporeum prædicares. Proinde ſi perpenderes quod amplitudo diuinæ potentiæ ſenſuũ excedat circos, nec poſſe ſenſualiter ambiri,quod viuos informat ſenſus : os nimis extẽſum contraheres,contractum corrigeres,correctum denique cõtineres. Dicis enim nimis extẽſe loquẽs,in huiuſmodi Sacramento corpus Chriſti ſic eſſe,vt panis & vini natura & eſſentia non mutetur, corpúſque quod dixeras crucifixũ,intellectuale cõſtituis:in quo euidẽtiſsimè patet , quod incorporeũ cõfiteris: Qua in re vniuerſalem Eccleſiã ſcandalizas,ipſúmque tuũ offendis auctorem qui palpabile obtulit, quod incorporeum affirmas. Nã ſi panis,& vini natura & eſſentia reali principalitate poſt cõſecrationẽ perſiſtũt:trãſlatũ nihil poteſt intelligi,& ſi quod adiunctum eſt,ſola ſit intellectus potẽtia:re vera nõ capitur quomodo vel vnũ vel idẽ ſit, quod adhuc non ad hũc modũ ſubſiſtit. Eſt enim intellectus eſſentiarũ diſcuſſor non opifex , iudex nõ inſtitutor:& quãuis rerum vel monſtret,vel figuret imagines,nullũ in corpus materiali producit exordio. Proinde ô in cunctis aliis reuerendiſsime vir,aſſume tibi fidem,quia iuſtus ex fide viuit, & fide mundantur corda, ſicut ſcriptũ eſt:Mundans fide corda eorũ. Et quæ in myſteriis ideo maximè tenenda eſt,quia ſicut alibi ſcribitur:ipſa mẽtis dubietas,licet bonæ vitæ ſit qui accipit,excludit ne ad ſacramẽti eius intelligentiam pertingat. Quod tecũ ſæpius reuoluendo ne vltra quæſo argumenteris de omnipotẽtia diuina. Sicut enim nõ capis quomodo verbũ caro factum eſt:ſic nec potes iterum capere, quomodo *panis iſte mutetur in carnem, & vinum in ſanguinem transformetur*, niſi te docuerit omnipotentiæ fides. Alioquin luctaris cum Deo, non in brachiis Patriarchæ, ſed neque cum aurora , imò etiã tota hæc tua luctatio nocturna eſt,magiſque videtur eſſe inſidioſè luctantis,quàm amicabiliter amplexantis. Quæ nimirum luctatio non ſolùm non meretur,ſed perdit,& à merito erroris immunis non eſt:qua ſi durare volueris, currendo incurres mortem. Deſiſte ergo fore erroris miles,deſiſte impugnare cæleſte myſteriũ. Perpende quia Dei voluntas & verbum,omni naturæ ſuperemineat, & qui in facturis potẽs eſt potentem etiam transformare credas, ſicut ſcriptum eſt. Mutabis ea,& mutabũtur. Dei enim velle,pro facto eſt. Memo-

Contra Lutherum.

Quẽadmodum homo capere nequit quomodo verbum caro factũ eſt, ita nec quomodo panis in corpus Chriſti mutetur. Trãſubſtãtiatio.

rare quod in Ambroſio legitur de Sacramẽtis: Quia corpus quod conficimus ex virgine eſt. Hoc certè intellexi cùm ad te de myſteriis ſermonem adorſus, fidem tuã curioſius veſtigarẽ quàm lõgè abſis à tuis teſtibus Ambroſio ſcilicet & Auguſtino, à te quidem appellatis, ſed ipſis non ita teſtantibus probare paratus ſum, cùm eos per eoſdẽ locos tuis aſſertionibus videam refragari, eiſque maximè quibus te per eos auctorizas. Ipſi enim verè liberi ab errore nõ quaſi velamẽ habentes malitiæ in ſuis ſignificantibus ſonis hoc cæleſte cõuiuium nulli cõparãt, nulli ſimile dicunt; ſed, ſicut alter eorum dixit, Deum ſuis vocibus & non alienis aſſertionibus æſtimãdum, nec ipſum carnẽ aliã, nec ipſum alium ſanguinem quã vnde incarnatus apparuit, planè & ſimpliciter crederũt, ſicut ſemel accipiens formã ſerui pro nobis, ſic quotidie hãc pro nobis in ſe ſuſcipiẽs creaturam, *faciens ſuũ corpus* occulta quadam recreando potẽtia. Sicut dicit beatus Auguſtinus in libro de Trinitate. Corpus, inquit, Chriſti & ſanguinem dicimus: ſed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica cõſecratum, rite ſumimus ad ſalutẽ ſpiritualẽ, in memoriam pro nobis Dominicæ paſsionis, operãte inuiſibiliter ſpiritu Dei. Quid tibi quæſo vile eſt, in ipſa, quæ *in Chriſti corpus tranſijt, creatura*? Nam & corpus quod Chriſtus ſumpſit ex virgine, per naturam quidem corruptibili etſi nõ corrupta per coitum ex eodem extitit elemento, ex quo fructus Sacramentorum proceſſerũt. Ex hac ipſa materia ipſos quoque Sacramentorũ fructus nouimus procreari, quos catholicè oblatos, ſecreta Deitatis potentia, per ſanctum & indiuiſibilem Spiritum, *carnem Chriſti & ſanguinem fieri confitemur*, ſicut enim verbum Dei in carne inuiſibile fuit, manſit tamẽ quod erat: ſic iſta ipſa caro, quia iam in verbo conſiſtit, quodãmodo inuiſibilis facta quodã iterũ neceſſario pióque conſilio, panis & vini quibuſdam qualitatibus occultatur: ſed ſpiritualibus oculis ipſa carnis veritas non negatur. Alioquin fides tanti myſterij deperiſſet: ſi cruor in calice fieret manifeſtus. Et ſi, vt in macello, Chriſtiruberet caro, rarus in terris eſſet, qui hoc non abhorreret. Quid tibi vlterius ſi contra, ſi aliter, ſi ſecus, ſi ex aduerſo credideris? Nunquid enim vera non ſunt, quæ à veritate procedunt, aut ipſa nos fefellit? Abſit. Imò tu perturbas veritatem, & quaſi mentitam redarguis,

Teſtes errorisſui citabat Berengarius Ambroſium & Auguſtinũ cum tamen illi maxime refragarentur, quod et noſtra etate œcolampadius impudẽter fecit.

Creatura panis tranſit in corpus Chriſti.

Tranſubſtantiatio.

Chriſtum mendacij arguunt, qui non credunt corpus illius verè in Eucha-riſtia contineri.

guis, nec veteris ſcripturam dicentem: quod ea, quæ veritas repromiſit, ſine aſpectu credenda ſunt. Ipſa enim dixit: Hoc eſt corpus meum. Erit illi homini mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam.

Guitmundus Archiepiſcopus Aduerſanus.
Vixit anno. 1060.

Licet enim hæc magna cauſſa myſterij, Sacerdos quaſi diuidere videatur, nos tamē Dominum & Saluatorē noſtrum, quando *corpus eius venerabile fidelibus diſtribuitur*, non ſe per ſingulos diuidentem, ſed participatione ſui diuerſos credere debemus vnientem. Poſſumus quoque dicere tantundē eſſe in vna quaſi portiūcula, quantum erat in hoſtia tota. Sicut de manna legitur, quia nec qui plus collegerat habuit amplius: nec qui minus collegerat habuit minus. Ita ergo *tota hoſtia eſt corpus Chriſti*, vt nihilominus vnaquæque particula ſeparata ſit *totum corpus Chriſti*. Nec tamen tres particulæ ſeparatæ ſunt tria corpora, ſed vnum corpus. Nec ipſæ etiam particulæ à ſe tanquam plures differunt, quia quod corporis totius vna eſt, hoc & cæteræ ſunt. Itaque iam nec plures particulæ dicendæ ſunt, ſed vna potius hoſtia integra & indiuiſa, licet officio Sacerdotis videatur quaſi diuidi propter magnum, vt dixi, myſterium quod ita oportuit celebrari. Similiter etſi dentibus, vel aliquo alio modo hæc frangi videntur, intelligimus non hæc frangi: quia nihil aliud in toto, quam in qualibet velut particula ſeparata credimus contineri. Ne autem me quis exiſtimet hanc ſententiam ex meo ſenſu commentatum: præfationem iſtam quæ per totum penè orbem Latinum inter Epiphaniam & ſeptuageſimam, in quadam die Dominica habetur, hîc ſuppoſui hæc continentem: Aeterne Deus, & tibi hanc immolationis hoſtiam offerre, quæ eſt ſalutifera, & ineffabile diuinæ gratiæ ſacramentum: quæ offertur à plurimis, & vnum corpus Chriſti ſancti Spiritus infuſione efficitur. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulos minuitur, ſed integrū ſe præbet in ſingulis. Propterea ipſi, qui ſumimus communionem huius ſancti panis & calicis, vnum Chriſti corpus efficimur. Idem quoque dicimus etſi mille Miſſę eodem tempore celebrentur. Nā ita in ſingulis totum credimus eſſe Chriſtum: vt nec plures Chriſtos nec diuiſum

Lib. 1. contra Berengarium

Propter magnum myſterium, à ſacerdote, hoſtia in officio Miſſæ diuiditur.

Præfationē hanc integram, repeties infrà, in Claſſe ignotorum Autorum.

Mille licet Miſſæ eodē momento celebrentur, in ſingulis tamen totum integrūque eſt corpus Chriſti.

Chriſtum faciat, aut Sacerdotum diuerſitas aut locorum. In quo quidē illi cōtra nos eſſe non poſſunt, qui corpus Domini in omni Miſſa adeſſe inuiſibiliter credunt. Nā cùm ſimul mille celebrētur Miſſæ,& ſicut ipſi cōſentiunt,in omni Miſſa eſt totum corpus Chriſti(diuidi enim corpus Chriſti poſſe & ipſi negant(aut mille tunc erūt corpora Chriſti, aut fatebūtur nobiſcum vno eodémque tēpore mille in locis vnū idémque Chriſti corpus totum & indiuiſum poſſe haberi. Sed mille Chriſti corpora nec ipſi dicunt. Reſtat ergo vt in mille Miſsis eodem tempore,vnum idémque corpus Chriſti & indiuiſiuum eſſe credere debeāt.Similiter igitur & in vna hoſtia,etſi videatur,quaſi in plures partes diuidi,nullā tamen in eis diuiſionem attēdimus,quia quod omnes ſimul iunctę, idipſum ſingulæ ſeparatæ ſunt,totū Chriſti corpus.Nec cuiquam incredibile id debet videri. Quotidiano enim experimento cognoſcimus,quia intellectus noſter,id eſt,verbū cordis noſtri,cùm illū quodāmodo voce veſtimus, vt qui in corde noſtro latens nobis ſolis cognitus erat,per vocē aliis etiā manifeſtari poſsit,eodem tēpore & totus in corde noſtro remanet,& totus æquè mille hominibus cū aſſumpta voce ſua quātum in ſe eſt,ita apparere poteſt,vt non ſolùm ipſe ſimul omnium corda illuſtret,ſed aures etiam cunctorum ipſa qua veſtitus eſt voce eodem tēpore tota & indiuiſa perſtringat. Si igitur humano verbo Deus tantùm præſtitit, vt non ſolùm ipſum,ſed etiam vox qua quodammodo veſtitur,ad mille homines eadē ſimul totáque pertingere valeat, nemo hoc ipſum de omnipōtētis Dei vnico & coomnipotente & coæterno verbo,& *de carne eius*, quam ſimiliter, vt nobis ipſum verbum appareret,veſtiuit,etſi capere non poſsit,habere incredibile debet,quod de fragiliſsimo & tranſitorio verbo hominis,& momentaneis vocibus,vixque exiſtentibus,& nunquam præualet capere,&.tamen penè ſemper experimento habet. Ipſam certè animam noſtram corpore quod corrumpitur aggrauatam non particulatim per ſingula corporis mēbra diuidi, ſed in ſingulis portiunculis totam atque integrā contineri, Beatus Auguſtinus validiſsimè probat. Qui ergo hanc animæ noſtræ potētiam præbuit, vt vna eadémque & indiuiſa in ſingulis quibúſque particulis ſui corporis eodem tempore tota conſiſtat: quare ſuæ propriæ carni id dignita-

Comparatio aptiſsima.

Nota bene.

Exemplū.

gnitatis ſi vult dare, non valeat, vt & ipſa in diuerſis ſui cuiuſdam corporis quod eſt Eccleſia, partibus, tota ſimul & indiuiſa poſsit haberi? Cùm ſicut anima noſtra vita eſt corporis: ita ſit Eccleſiæ (imò multo melius per Dei gratiam) vita, *caro ſaluatoris*. Per animam quippe fit, vt corpus vtcunque temporaliter viuat: per carnem verò Saluatoris agitur, vt Eccleſia nō quomodocunque, ſed beatè inæternum viuat. Cùm verò ſapientiſsimus Salomon cūctas res eſſe difficiles dixerit, ita vt explicare eas homo nō poſsit, nōne inſanienti quàm ſimillimus eſt, qui hæc diuina arcana diſcutere ad oculū violenter quærit? Omnes enim creaturæ Dei miracula nobis inexplicabilia ſunt: Chriſtus verò inter omnia, aut præ omnibus miraculum ſingulare. Si igitur poteſt Chriſtus efficere, ſicut diximus, vt vnaquæque ſeparata particula ſit *totum Chriſti corpus*, & tamē omnes ſeparatæ, nō plura ſunt corpora, ſed vnū corpus: quemadmodū vox mille hominum percutit aures, & apud vnumquemque tota eſt, nec inde plures dicūtur, ſed vna ſola: & quemadmodum tota anima mille corporis humani replet particulas, & cùm ſe totam præbeat ſingulis, non plures tamen, ſed vna eſt anima: ita iam nulla ratio propter huiuſmodi quaſi partitiones obſtare videtur, vt nō poſſit, aut velle nō debeat Chriſtus, panē & vinum ſicut ipſe docuit & Eccleſia credidit, trāsferre in corpus & ſanguinē ſuū.

Tranſubſtantiatio. Idem lib. 3. Contra Lutheri opinionem.

Nunc contra illos habenda eſt ratio, qui Eccleſiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt *ſubſtātiam corporis Chriſti* cibo ineſſe Dominico: panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius & ſanguinem verti nequaquam credentes, ſed Chriſtum pani & vino commiſcentes, tanquam ſubtiliori ratione hæreſim alteram condiderūt. Quos quidem alios dico quaſi alio errore detentos: nā aliàs idem ſunt. Nam primùm quidem apud quos poſſunt quantumcunque poſſunt, nihil de corpore & ſanguine Domini ſubſtantialiter Sacramentis ineſſe contendunt: ſed inde, vt diximus, pulſi, confugere malunt ad hanc impietatem, quam ſynceram tenere cùm aliis hominibus humiliter veritatem. Cuius veſaniæ cauſſam proferunt hanc: vt per panem & vinum, inquiunt, caro Chriſti comedi, & ſanguis potari poſſet. Sed vt quid hāc cauſſam? Quare cum per ſe ſine corporis alterius adiumēto caro Domini non poſſet comedi, & ſanguis

Non ergo Lutherus hunc errorem commentus eſt, ſed olim ſepultum reuocauit.

Impietas eſt credere, ſubſtantiā panis manere in ſacramento cum Chriſti corpore.

Cur ſpecies panum in Eucharist. retinetur.

potari? Si enim carnis & ſanguinis horrorē metuunt, cur non ſufficit Eccleſiæ ratio per S. Ambroſi. in libr. de Sacramentis generaliter reſpōdentis: rerū quidem ſubſtantias mutari, ſed propter horrorē, priorē ſaporē, colorémque & cætera quædā accidentia ad ſenſus duntaxat pertinentia retineri? Si verò reſpondent, id non poſſe fieri, vt in alio videlicet corpore color & ſapor alius corporis teneatur: diuinam poſſumus eis breuiter obiectare potentiā. Cui ſi cōcedunt, finē faciāt quæſtioni. Sin autē derogant, audiāt ſcript. Quia omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra: & cætera multa, quæ iam in principio huius opuſculi contra blaphemias iſtorum ſatis abundéque reſpondimus, vt tamen & exemplis res clareat, dignentur attendere quod de manna legitur, quoniā ad nutū comedentis quorumlibet in eo ciborū continuò ſapor alternabat: vt igitur altioris myſterij cauſſas, diuiníque conſilij profundiorē ſapientiam, in quantū mihi exiguo ſcire conceditur, ſileā: ſicut ibi cōſulebatur hominum carnaliū voluptati: ita & hic cōſulitur infirmorū neceſsitati: & qui tunc multorū corporum ſapore mutato, remouebat faſtidiū, nunc vnius corporis ſapore retento, tollit horrorē. De colore quoque & cæteris huiuſmodi accidentibus non eſt difficilis ratio, cùm ipſe Dominus ſe per diuerſas legatur ſpecies Diſcipulis demonſtraſſe, nunc ad inſtar ſolis & niuis transfigurarū reſplenduiſſe, nunc ſe exhibuiſſe tanquam peregrinum, nunc apparuiſſe velut hortulanū, aliquando ſpeciē exhibuiſſe miniſtrantis, aliquando formam tenuiſſe docentis. Quòd ſi ad illas cauſſas refugiunt, quas in ore ſæpè habere ſolent, quia videlicet nefas ſit Chriſtum dentibus atteri, nefas ſit illud dētibus minui: has, vt puto, in principio huius operis ſufficienter euacuauimus. Nā qui poſt reſurrectionē manibus & labiis, vt dictum eſt, potuit attrectari, & dentibus etiam poteſt. Euchariſtiam verò, ſi Chriſto quidem non placet, vt corpus ſuum ſine aliquo ipſius incommodo diuidatur, exemplo vocis & animæ, quæ totę in diuerſis locis eſſe poſſunt, in comedendo negauimus minui: licet altiſsimi cauſſa myſterij, quo & infidelibus tanta res clauderetur, & fidelibus vtile exercitiū præbeatur, id videatur fieri. Quapropter cùm iſtæ cauſſæ nihil valeant, nec alias ipſi afferant: quæ inſania eſt, vt Chriſtum, vt ita dixerim ſua auctoritate impanent & inuinent?

Inſana Lutheri opinio.

Et quidē

Et quidē Christum incarnari humanæ redēptionis ratio expoſcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factū Chriſtus oſtēdit, Apoſtoli prædicauerūt, mundus credidit. At impanari vel inuinari Criſtum nulla, ſicut oſtēdimus, expetit ratio, nec Prophetæ prædixerūt, nec Chriſtus oſtēdit, nec Apoſtoli prædicauerunt, nec mūdus, exceptis his pauciſsimis hæreticis, credidit. Vnde igitur eos malus error iſte perſuaſit? Totus mundus cōcinit: Sicut anima rationalis & caro, vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Nemo audet dicere: ita Deus & homo, & panis & vinū, vnus eſt Chriſtus.

Inter hæreticos numerantur, qui credūt ſubſtantiam panis, vnà cum corpore Chriſti in Euchariſtia conſiſtere.

Vnde igitur iſtis hæc noua cōperſonatio? Quare vel Apoſtolus nō terruit eos dicens: Si quis annuntiauerit præterquam quod annunciauimus vobis, anathema ſit? Chriſtū enim iſti impanatū & inuinatum annunciant, ſed huiuſmodi Chriſtū Apoſtoli non annunciauerunt. Anathema igitur iſti Apoſtolica auctoritate incurrūt. Beatus ſanè Ambroſius in libro de Sacramētis de his copioſè differens: nō in pane & vino corpus & ſanguinē Domini latere, ſed panem & vinū in corpus & ſanguinem Domini commutari docuit. Hos impanatores ſuos ipſe Dominus Ieſus verbo oris ſui interficit, cùm accipiens panē gratiáſque agens ac benedicens, ait: hoc eſt corpus meū, Nō ait. In hoc latet corpus meū: Nec dixit: In hoc vino eſt ſanguis meus: ſed dixit, hic eſt ſanguis meus. Vnde & Eccleſia Dei conſequenter à ſe eoſdem ſeparat, cùm in ipſo Canone Miſſæ ex Apoſtolica traditione ita erat: Quam oblationē tu Deus in omnibus quæſumus benedictā, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris: vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſsimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non hic oratur, vt in ea corpus & ſanguis lateat, aut in eam corpus & ſanguis adueniat: ſed vt ipſa oblatio & corpus & ſanguis fiat. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, non ſatis verbis exprimere poſſum quātum ſuper iſtorum ſtultiſsima audacia, & inſaniſsima præſūptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas auctoritates, humana ratione incedere, id quidem inſanum: ſine ratione autem, id longè inſanius. At verò & ſine ratione, & cōtra rationem aduerſus Deum ſemper latrare, id prorſus ſupra quam dici poſsit inſaniſsimum. Iſti enim nequiores nequiſsimis, fratres ſuos vmbraticos præ

Tranſubſtantiatio.

Canō maior ſacrificij Miſſæ, ex Apoſtolica eſt traditione.

Stultiſsima eſt audacia & inſaniſſima præſūptio, Lutheri & eius ſequacium error, quod corpus lateat ſub vel in pane.

Peior Lutheri opinio de Euchariſtia quàm Sacramentariorum.

perbia, nata eſt Lutheri de Euchariſt. opinio.

Obſtinati in veritate oppugnanda ſunt hæretici, ne ab ipſa veritate victi videantur

Nota bene.

Argumẽtum certiſſimum falſitatis & hæreſis, eſt ipſarum ſectarum ſciſſura & diuiſio.

Vera & Apoſtolica fides eſt quæ ſemper eadem & vna in Eccleſia fuit, non quæ nuper ab hæreticis commenta eſt.

Orati. quã habuit ad Henricum 4. Regem Germano. ĩ m.

ſe iuſtificauerunt. Illi quippe iudicium ſenſuum tranſcendere non valentes, tanquã ex infirmitate erraſſe videri poſſunt: ni verò neque ex ſenſibus, neque ex vlla ratione, neque ſcriptura aliqua cauſſas erroris ſui mutuãtes, ſola penitus ſuperbia inſanire videntur, dum reclamante natura quam tantopere defenſitare ſolẽt, quomodo enim in ſolido corpore panis, alterum corpus latere poſsit, videri non poteſt reclamante inquam, natura, reclamantibus ſcripturis ſacris, nullo ſanctorum Patrum teſtimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitam vndique catholicam pietatem, beſtialiter obſtinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, ne ab ea victi eſſe videantur. O infelices, quos pietas non vincit. O infæliciſsimos, qui dum ſubiici pietati renuunt, impietati ſerui eſſe non erubeſcunt. Contra quorum manifeſtiſsimam ſtultitiam reſpondere indigniſsimum videretur: niſi quia ad cumulum perditionis ſuæ non eis mors propria ſufficit, niſi etiam quoſcunque poſſunt viliſsima falſitate perditum eant. Et hęc quidem ſpecialiter contra iſtos. Deinceps verò vtroſque præfatos hæreticos communiter Deo propitio diſputatio ſecutura percutiet. Quibus quàm maximè in primis ad argumẽtũ videndæ falſitatis ſuæ ipſa hæreſim ſciſſura ſatis eſſe debuerat: quod nunc videlicet nihil carnis & ſanguinis, niſi tantùm vmbram & figuram Sacramentis Dei ineſſe, nunc verò ſubſtantiam carnis & ſanguinis in eis latere contendunt. Fides nanque Apoſtolica quæ ſola vera fides eſt, in affirmationem & negationem non ſcinditur, Apoſtolus nanque dixit vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Apoſtolica igitur fides vna eſt tantùm. Iſtorum autem vana credulitas, dũ quod in vna opinione tenet, in altera non tenere conuincitur, in affirmationem & negationem ſciſſa non eſt vna. Iſtorum ergo credulitas non eſt Apoſtolica fides, atque ideo neque vera fides. Quapropter Apoſtolicam fidẽ non habentes, ab Apoſtolica quoque Eccleſia ſeiũcti ſunt, cõtingétque illis quod Saluator ait: Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur.

Gregorius vij. Papa, *Vixit anno* 1070.

EGo iam pridem à te tuiſque fautoribus literas accepi, quibus me inſimulabas ſedem Apoſtolicam per Simoniacã hæreſim occupaſſe, & aliis quibuſdam tam ante Epiſcopatũ,

quàm

quàm poſt acceptum Epiſcopatum criminibus vitam macu-laſſe,quæ mihi ſecundum ſcita canonum omnem ad ſacros ordines acceſſum obſtruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè teſtium aſtipulatione crimen refellere queam eorum ſcilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate inſtitutionem integerrimè nouerunt,& eorum qui meæ ad Epiſcopatum promotionis auctores fuerũt,ego tamen ne humano potiùs,quàm diuino niti videar teſtimonio, vt ſatisfactionis compẽdio omnibus ſcandali ſcrupulum de medio auferam, *ecce corpus Dominicum*,quod ſumpturus ero,in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, vt omnipotens Deus ſuo me hodie iudicio vel abſoluat obiecti criminis ſuſpicione, ſi innocens ſum,vel ſubitanea interimat morte,ſi reus.Si te innocentem noſti,& exiſtimationem tuam ab æmulis tuis per calũniam falſis criminationibus impeti,libera compendioſè, & Eccleſiam Dei ſcandalo, & teipſum longæ concertationis ambiguo,& ſume hanc reſiduam partem *Dominici corporis*,vt comprobata Deo teſte innocentia tua, obſtruatur omne os aduerſum te iniqua garrientium.

Ado Archiepiſcopus Treuerenſis, *Vixit anno* 1074.

Recepto beato Satyro cũ patribus ſuis, eius loco Sacerdotium Beatus Donatus ſuſcepit.Cúmque die quadam Miſsã celebraſſet populo, & de corpore Chriſti & ſanguine ipſius populus venerabiliter recrearetur, Diaconus quidam nomine Antimus,tradebat ſacrum *ſanguinem Chriſti*,qui ſubitò Paganorũ impulſu cecidit,& ſacrum calicem comminuit. *In Martyrologio 7. Idus Aug.*

Cũq; duceretur(ſanctus Cornelius) vnus ex militibus nomine Cerealis, rogare cœpit B.Papã, vt viſitaret vxorẽ eius, quæ annis quinque paralytica iacebat. Ingreſſus domũ eius, tenuit manum Saluſtiæ,& erexit eam dicens.In nomine Ieſu Criſti Nazareni ſurge,& ſta ſuper pedes tuos.Quæ protinus erexit ſe,clamans, & dicens. Verè Chriſtus eſt Dei filius. Et dixit B.Cornelio,baptiza me,per Chriſtũ te coniuro. Et currens impleuit vas aqua,& attulit ei.Tunc miſerunt ſe omnes milites ad pedes eius,orantes ſe baptizari.Quos vt baptizauit,obtulit pro eis ſacrificium laudis, & participati ſunt omnes *corpore & ſanguine* Domini noſtri Ieſu Chriſti. *Idem in eodẽ 18. Cal. octob.*

Henricus quartus Imperator. Vixit anno 1076.

Epiſt. ad regem Francorum.

EX omnibus meis quartus ego ſum incluſus: nec admitti potuit quilibet alius. Cuſtodes deputati, qui vitæ meæ erant attrectores inimici. Benedictus per omnia Deus, exaltandi & humiliandi quemcunque voluerit Rex potentiſsimus. Cùm igitur ipſo ſacratiſsimo die natiuitatis ſuæ omnibus redemptis ſuis ille ſanctus ſanctorum puer, fuiſſet natus: mihi ſoli *filius ille non eſt datus*. Nam vt taceam opprobria, iniurias, minas, gladios in ceruicem meam exertos, niſi omnia imperata facerem, famem etiam & ſitim, quã ferebam, & ab illis quos iniuria erat videre & audire, vt etiam taceam quod eſt grauius, me olim ſatis felicem fuiſſe, illud nunquam obliuiſcar, nunquam deſinam omnibus Chriſtianis conqueri: quod illis ſanctiſsimis diebus ſine omni *Chriſtiana communione* in illo carcere fui.

Lambertus Herſueldenſis, Vixit anno 1080.

Lib. de rebus Germanorum.

EPiſcopus quoque Citicenſis, & Epiſcopus Vercellenſis & Azzomarchio, & alij conuentionis eius principes allatis Sanctorum reliquiis ſub iureiurando confirmauerunt facturum eum eſſe quæ pollicebatur, nec aliqua rerum aſperitate vel caſuum varie ſuccedentium mutabilitate ab ſententia deducendum. Ita abſoluto Rege excommunicatione, Papa Miſſarum ſolennia celebrauit, confectáque ſacra oblatione Regem cum cætera quæ frequens aderat, multitudine, ad altare euocauit, præferénſque manu *Dominicum corpus* præfatus verba terribilia, quibus Deum cauſſæ ſuæ æquiſsimum iudicem, & innocentiæ aſſertorem adeſſe precabatur, partem Dominici corporis accepit & comedit. Qua liberrimè abſumpta, cùm populus in laudes Dei innocentiæ eius congratulatus, aliquandiu acclamaſſet, tandem impetrato ſilentio conuerſus ad Regem, fac ergo, inquit fili, ſi placet, quod me facere vidiſti.

Innocentiæ Gregorij 7 Pontificis Romani Deus ipſe teſtis eſt, quæ tã multis olim & adhuc hodie ab hæreticis, mendaciis impetita fuit.

Robertus S. Remigij. Vixit anno 1083.

Lib. 1. Expeditionis Hieroſolymitanæ.

FRactis tandem armis nõ animis, laudabili morte, ſicut in bello, ſic pro Deo vitam terminauerũt: eóſque in ſortem cælitum Angelici ſpiritus tranſtulerunt. Tunc primum Turci reuolutis cadaueribus ſuorum, cognouerunt quia, cũ quibus

bus pugnauerant,Franci fuerũt.His itaque patratis:pars Turcorum cucurrit ad caſtra Chriſtianorum, & ibi vnum preſbyterum Miſſam celebrantem inuenerunt, quem ante altare detruncauerunt. O felix felicis presbyteri martyrium, cui præbuit ducatum *Dominici corporis* viaticum.

Iuo Epiſcop.Carnotenſis, Vixit anno. 1085.

QVærit autem in literis illis fraternitas tua, vtrum Dominus noſter Ieſus Chriſtus in cœna quam fecit cum Diſcipulis ante paſsionẽ ſuam dederit eis corpus ſuum paſſibile,cùm nos illud accipimus de menſa altaris impaſsibile: Ad quam quæſtionem,ſi tibi reſpondeatur, Diſcipulos Chriſti,corpus Domini tale accepiſſe,quale tunc erat:nos verò tale accipere, quale nunc eſt: non video quæ auctoritas mihi contradicat,quæ rationis violentia me vrgeat,imò ſi aliter dicerem,repugnantem viderem rationem & auctoritatẽ.Nam *corpus illud*, quod tunc Diſcipulis ſuis Dominus commendabat adhuc fuiſſe paſſurum, nemo qui abnuat, ſicut tu ex auctoritate Dominica in literis tuis poſuiſti, hoc corpus, quod pro vobis tradetur.Paſsibile autem fuiſſe, quod paſſurũ erat quis deneget?Impaſsibile verò nunc eſſe, quod ſumimus, tu ipſe bene ex auctoritate Apoſtoli confirmaſti.Quia Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur,mors illi vltra nõ dominabitur.Corpus Chriſti ante paſsionem,quale erat,datum eſt Diſcipulis paſsibile,quod per paſsionem tranſiturum erat ad impaſsibilitatẽ: nec vnquam profuiſſet ad ſalutẽ infirmitas illa paſsibilis corporis, niſi ſubſecuta fuiſſet glorificatio impaſsibilis & immortalis. Quomodo enim poſſet mihi dicere figulus, vas quod tibi do ante ignem inutile & infirmũ, hoc ſtatim reddam poſt ignem vtile & robuſtum.Ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſignanter dixit. Hoc corpus, quod pro vobis tradetur,accipite.Item dixiſti te hærere in quibuſdã verbis Beati Auguſtini, conantis determinare verba Domini duodecim Apoſtolos inſtruentis, qui remanſerant, ſeptuaginta fermè retrò abeuntibus. Sunt autem hæc verba: Non hoc corpus, quod videtis manducaturi eſtis, neque bibituri illum ſanguinem,quem fuſuri ſunt illi, qui me crucifigent.Quod ſic conuenienter intelligi poteſt. Quia & ipſum eſt,& non ipſum.*Ipſum quidem materiali eſſentia,* ſed non ipſum

Epiſtol. ad Haymericum abbatem.

viſibili forma. vnde & ſubditur: Etſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, neceſſe eſt tamen inuiſibiliter intelligi. Ipſi enim qui receſſerant à Domino, putabant quod carnes Domini viuentis, beſtiali more, eſſent in fruſta ſciſſuri, & aut elixas vel aſſas in verubus comeſturi, quòd ſi nollent, non poſſent eius eſſe Diſcipuli. Nos autem ſic immolatum Chriſtum manducamus & bibimus, vt integrum eum ad dexterã Patris manere credamus, & cùm ſemel in diſtinctione membrorum ſuorum, in manifeſtatione corporis ſui ſe obtulerit hoſtiam viuentem, paſsibilem, & mortalem, quotidie tamen ſub velamento panis & vini à ſancta Eccleſia immolatur, & non in partes ſciſſum, neque cruentum corpus eius fidelium ore percipitur. Et hoc eſt quod dicitur, non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis. Neque enim quod de altari ſumimus, Beatus Auguſtinus *verum corpus* eſſe negaret: qui hoc in pleriſque tractatuum ſuorum locis euidenter affirmat. Vnde dicit in quodam ſermone de verbis Euangelij. Quod videtis in altari panis eſt & calix, quod etiam oculi renũtiant. Quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus, calix eſt ſanguis. Et interpoſitis quibuſdam. Quomodo, inquit, panis eſt corpus, vel quod habet calix, quomodo eſt ſanguis? Iſta, fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia aliud videtur, aliud intelligitur. Itẽ idem in Sermone ad Neophytos. Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de Chriſti latere. Poſſem quidem de ſcripturis in hanc ſententiam plura colligere, ſed nunc iſta ſufficiãt fraternitati tuæ. Vale.

Ipſum Chriſtum, qui ad dexteram patris ſedet in Euchar. mãducam⁹

Chriſtus quotidiè ſub velamẽto panis immolatur.

Oecumenius, vixiſſe putatur circa annũ. 1086.

In Epiſt. ad Hebræos ca.5. & 10.

SIgnificat ſermo, quod licet Chriſtus non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam (ſiquidem ſuum ipſius corpus obtulit) attamen qui ab ipſo fungẽtur ſacerdotio, quorũ Deus pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerrent: nam hoc ſignificat inæternum. Neque enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia dixiſſet inæternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus: ſacrificas & ſacrificatur: qui etiam in myſtica cœna modum illis tradidit huiuſmodi ſacricij (Singulis annis) Quid ego? an ne nos ſemper offerimus hoſtias ſanguine carentes? Sed vnius eiuſdemq; mortis Chriſti memoriã facimus, & vnũ Chriſti cor-

Per ſacerdotes, Chriſt⁹ & ſacrificat & ſacrificatur, modumque ſacrificandi in cœna illis tradidit.

Miſſa ſacrificium.

corpus ſemper edimus. Non enim nunc quidem vnius Chriſti, aliàs verò alterius, ſed ſemper eiuſdem.

Guilielmus Bibliothecarius Malmesberienſis, Vixiſſe à quibuſdam putatur anno 1088.

FVit hoc tempore Berengarius Turonenſis hæreſiarcha, qui panem & vinum in altari appoſita, poſt conſecrationem Sacerdotis verum & ſubſtantiale corpus Domini, ſicut ſancta Eccleſia prædicat, eſſe denegabat. Iámq; ſcatebat omnis Gallia eius doctrina per egenos ſcholares, quos ipſe quotidiana ſtipe ſollicitabat, diſſeminata: vnde ſoliditati catholicæ timēs ſanctiſsimæ memoriȩ Leo Papa, Vercellis cōtra eū inſtituto concilio, tenebras nebuloſi erroris Euangelicorum teſtimoniorum fulgore depulit. Sed cùm poſt obitum eius virus hæreſeos diu in finibus quorundam nebulonum confotum iterum erumperet, Hildebrandus Archidiaconus cùm eſſet Turonis, mox Papa Romæ, adunatis Conciliis conuictum ad dogmatis ſui anathema compulit. Reſponderunt ei libris Lancfrancus Archiepiſcopus, ſed præcipuè fortiter Guitmundus priùs monachus de S. Leofredo Normanniæ, poſteà Archiepiſcopus Auerſanus Apuliæ, noſtri temporis eloquentiſsimus. Berengarius planè, quamuis ipſe ſentētiam correxerit, omnes quos ex totis terris deprauauerat, conuertere nequiuit: adeò peſſimum eſt alios exemplo vel verbo à bono infirmare: quia fortaſsis peccatum te grauabit alienū, cùm deletum fuerit tuum. Quod Epiſcopum Carnotenſem Fulbertum (quem Domini mater Maria olim ægrotū lacte mamillarum ſuarum viſa fuit ſanare) prædixiſſe aiunt. Nam cùm in extremis poſitum multi viſitarent, & ædium capacitas vix confluentibus ſufficeret, ille inter oppoſitas cateruas oculo longè rimatus, Berengarium niſu, quo valuit, expellēdum cenſuit, proteſtatus immanem dæmonem prope eum conſiſtere, multóſque ad eum ſequendum blandiente manu & illice anhelitu corrumpere. Quin & ipſe Berengarius die Epiphaniorum moriens, gemitúque educto recordatus quot miſeros quondam adoleſcens primo erroris calore ſecta infecerit, hodie, inquit, in die apparitionis ſuæ apparebit mihi Dominus Ieſus Chriſtus, propter pœnitentiam, vt ſpero, ad gloriam, vel propter alios, vt timeo, ad pœnam. Nos ſanè credimus poſt benedictionem Eccleſiaſticam illa myſteria eſſe

Libro 3. de geſtis Anglorum.

verum corpus & ſanguinem Saluatoris, adducti & veteri Eccleſiæ auctoritati, & multis nouiter oſtenſis miraculis.

1. Epiſt. ad Corint.

S. Bruno. Vixit anno, 1089.

EGo accepi ab ipſo Domino, quod tradidi vobis, & nunc iterum tradam) hoc ſcilicet quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus in illa nocte (nox autem ſignum eſt aduerſitatis & triſtitiæ, in qua nõ epulabatur, non inebriebatur, ſed ad mortem pro peccatis noſtris tradebatur) accepit panẽ, id eſt, verã ſubſtantiã panis, & agens gratias Deo patri de hoc, quia ſicut per eum diſpoſuerat humanum genus redimebat, & in obedientia patris perſeuerabat. In his verbis, quibus Chriſtus gratias egit patri dicitur ſubſtantia panis & vini appoſita in altari tranſire *in veram carnem & verum ſanguinem Chriſti.* Gratias, inquam agens, fregit illud, quod viuum & inſeparabile durat in æternum, ſed fregit, cum ſingulis totum dedit, vt per hoc inſinuaret nos, qui perſonis diuerſi ſumus, debere vnum fieri in dilectione Dei. Fregit, inquam, & dixit. Accipite, id eſt, acceptabile hoc habete, & ſubtiliter diſcutite myſterium huius Sacramenti, vt quemadmodum ego pro vobis, ſic & pro nomine meo & proximis pati gaudeatis. Accipite, inquam, & manducate. In qua re Chriſtus inſinuare voluit, nõ ſufficere nobis ſi credamus, niſi guſtãdo videamus, quàm ſuauis eſt Dominus, ſicut manducare non proficeret, niſi crederemus. Et hoc quod panis paulò antè erat, nunc verè eſt corpus meum. Quod corpus tradetur pro vobis in mortem, licet nunc vobis illud porrigam immortale & impaſsibile. Nec mirandum eſt, ſi quemadmodum ait Auguſtinus manibus mortalibus ſeimmortalem ferebat, cùm in transfiguratione qui tunc & poſteà mortalis fuit, ſe in gloria immortalitatis & impaſsibilitatis Petro, Iacobo, & Ioanni oſtendit. manducate, inquit, corpus meum, & hoc facite, id eſt, continuè ſumite, non in gaudio & ebrietate, ſed in meam commemorationẽ, vt vos ſemper memores paſsionis & mortis meę, & pati & mori velitis pro me. Similiter, ſicut corpus, accepit calicem poſtquàm cœnauit. Hic innuit quod poſt cœnam corpus ſimiliter dederit. Accepit, inquam, calicem dicens. hic calix, qui paulò ante ſubſtantia vini erat: hic vtique calix eſt meus ſanguis, & in hoc meo ſanguine eſt nouum Teſtamẽtum, id eſt, *noua promiſsio.* Lex enim vetus carnalia promittebat,

Verbis conſecrationis ſubſtantia panis, tranſit in verã carnẽ Chriſti.

Tranſubſtantiatio.

rebat, ſed hoc Sacramentum corporis & ſanguinis mei rem nouam, quia ſpiritualem beatitudinem promittit. Teſtamen tum etiam ideo nouum, quia nunquam eſt immutandum vt alij ritus inducantur. Et hoc ſcilicet, ſanguinem meum facite id eſt, ſumite in meam commemorationem, id eſt, contrito & humiliato corde, non ſemel, ſed quotieſcunque ſumitis. Et iuſtum eſt vt hoc ſumatis in memoriam mei, quia quotieſcunque manducabitis panem hunc, id eſt, *verum corpus meum*, quod ſpeciem & ſaporem panis retinet, ne ſumẽtes illud abhorreant: & quoties bibetis hunc calicem, id eſt, ſanguinem meum propter idem ſaporem & ſpeciem vini retinentem, quoties, inquam, hæc ſumetis, annunciabitis, id eſt repreſentabitis mortem Domini.

S. Vvolphelmus Abbas moritur an. 1091.

VT eam aſſertionem iuuante Chriſto poſsimus deſtrue re, quæ clauſis iannuis eum ad Diſcipulos poſt reſurrectionem non intraſſe nititur aſtruere: ex matris Eccleſię manansma:nmis, lactet nos Euangelium Ioannis. Cùm eſſet, inquit, ſero die illo vna Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant Diſcipuli congregati, ſtetit Ieſus in medio. Et paulò inferius: Poſt dies octo iterum erant Diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis: venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio. Ecce inter Berengarium, quod non intrauerit Dominus ianuis clauſis, & inter Ioannem quod intrauerit, cùm ſit controuerſia, ſuperat ille, cui (quia verum eſt teſtimonium eius) omnis applaudit Eccleſia. Norit igitur Berengarius, hæc ſibi ſufficere, quibus (cùm à Deo ſint) nõ poſsit homo contradicere. Itaque deinceps ad id quoque Domino iuuante veniam quod in Euchariſtiæ Sacramento loquitur blaſphemiam. Eſt autem vena huius ſcaturignis, quod non rectè ſentit de Sacramento Dominici corporis & ſanguinis, & dum ad aſpiciendum in eis panem & vinum oculos corporis habet, ad perſpicendum in eis *carnem & ſanguinem* oculos mentis non adhibet. Nos autem viſum acuamus, & acuendo proſpiciamus, ad obtinẽdam ſemel acceptam huius veritatis traditionẽ, noſmet hoc modo cohorremur. Si, qui dixit & facta ſunt, mãdauit, & creata ſunt, ſi is, inquã, dixit de hoc pane: Hoc eſt corpus meum, & de vino: Hic eſt ſanguis meus, neceſſe eſt omnino ſic eſſe. Omnino ſic eſſe neceſſe eſt, quod dicente

Epi. ad Megihardum Abbatem. Olim ſicut & hodie Zvvingliani, negabãt Berẽgariani, tã Chriſtum clauſis ianuis ad diſcipulos intraſſe quàm veram ſubſtãtiam corporis eius in Eucha. eſſe,

Deo vel mandante, non eſſe nō poteſt. Eccleſia Achaię teſtatur Beatum Andreā Apoſtolum dicere: Poſtquàm omnis populus credentium agni carnes comederit, & ſanguinem biberit, agnus qui ſacrificatus eſt integer perſeuerat & viuus, & cùm verè ſacrificatus ſit, & verè carnes eius comeſtæ ſint à populo, & verè ſanguis eius bibitus, tamen vt dixi, integer permanet & immaculatus & viuus.

Zacharias Epiſcopus Chryſopolitanus. Affirmant illum quidam Vixiſſe anno 1092.

Lib 4. de Euāgelica concordia. *Tranſubſtantiatio.* *Panis per cōſecrationem vertitur in verum corpus Chriſti.*

SAnè tria diſtingui oportet, quæ & ſancti Doctores aſſerunt, & Eccleſia firmiter tenet. Vnum eſt, quod panis & vinum per conſecrationem *vertuntur in verum corpus & ſanguinem chriſti.* Secundum eſt, quod viſibiles ſpecies panis & vini, ſenſibus noſtris ſubiacent, æquè poſt conſecrationem, vt ante. Oculis enim ſine omni deluſione cernimus & formam, & colorem panis, quàm vini: guſtu & odoratu abſque fallacia probamus ſaporem: tactu mollevel durū, auribus fractionem percipimus. Tertiū verò eſt, qua corpus Chriſti in humana forma impaſsibili, incorruptibili, localiter in cælo eſt. Tenet igitur Eccleſia corpus Domini locaciter eſſe in cælo, tenet verò *corpus Domini*, quod pependit in ligno ſuper altare eſſe.

Hildebertus Archiepiſcopus Turonenſis, Vixit anno 1093.

Ad Anglorum Reginam Epiſtol. 16. *In altari Chriſt⁹ immolatur.*

IMitaris quantum licet ſacras mulieres illas: quæ prius ad crucem cum lacrymis, poſtea ad monumentum cum aromatibus acceſſerūt, Illę nimirum pio ſuccēſæ deſiderio, quibus potuerūt ſtudiis & crucifixo compaſſæ ſunt, & obſequutæ immolato. Tu quoque præſens es, *cùm Chriſtus immolatur*, traditur ſepulturæ: neutrúmq; ſine tuo celebratur obſequio: cùm ibi luminaria præparas, vbi luminis adeſſe auctorem, & corde credimus, & ore confitemur.

Idē ad quēdam Epiſcopum.

His itaq; decurſis quæ ex Chriſtiana fide veſtra debet fraternitas: id quod ex Sacerdote debetis, ſequēs pagina vos docebit. Offenſus Deus primò, tranſgreſsione originali: frequenter offenditur actuali. Illa ſemel commiſſa, delera eſt Chriſto ſemel in cruce paſſo: hæc acta, quotidie deletur Chriſto in altari quotidie immolato. Vt illa euacuaretur, miſſus eſt in mundum Chriſtus Deus & homo, hoſtia & Sacerdos.

vt euacuetur iſta, ordinatur in Eccleſia miniſtrer altaris, non Deus, ſed homo, non hoſtia, ſed Sacerdos. Eſt itaque profeſſionis veſtræ, cæleſtem ſacrificiis placare indignationem. Ad veſtrum ſpectat miniſterium, per myſterium *Dominici corporis* peccatoris in diuinam reuocare gratiam.

Per immolationem Chriſti, quæ in altari peragitur, delētur peccata.

Sigibertus Genblacenſis, Vixit anno. 1094.

In Chronicis ſuis.

SAcramenta quæ in Eccleſia fiunt, baptiſmus ſcilicèt, chriſma, *corpus & ſanguis Chriſti*, Spiritu ſancto latenter operante, eorundem Sacramentorum effectum, ſeu per bonos, ſeu per malos intra Dei Eccleſiã diſpenſantur. Et quia Spiritus ſanctus myſticè illa viuificat: nec bonorũ meritis diſpenſatorum amplificantur, nec pecccatis malorum attenuantur.

S. Anſelmus Archiepiſcopus Canthuarienſis. Vixit anno 1096.

Lib. de Officiis diuinis.

SIc enim habemus in Euangeliis. Accepit Ieſus panem benedixit, fregit, dedítque Diſcipulis dicens: Accipite & mãducate ex hoc omnes, hoc eſt enim corpus meum, quod pro vobis tradetur. Quando in manus accepit, panis erat, Si enim dixit. Accepit panem. Et per illam benedictionem, panem *fit corpus Chriſti*, non tantùm ſignificatiuè, verùm etiam ſubſtantiuè. Neque enim ab hoc Sacramento figuram omnino excludimus, neque figuram ſolã admittimus. Veritas eſt, quia *corpus Chriſti eſt*. Figura eſt, quia immolatur, quod incorruptibile habetur. Conſideremus verba Domini. Manducate, inquit, ex hoc omnes, hoc enim quod vobis ad manducandum trado, eſt corpus meum. Et vt certi eſſent quòd re vera erat *corpus Chriſti*, ſigna expreſsit, quibus hoc dignoſcere poſſint. Hoc eſt, inquit, corpus meum, quod pro vobis tradetur. Si hoc corpus, corpus Chriſti non ſubſtantiuè, ſed ſignificatiuè tantum fieret, hoc figura corpus Chriſti tantum exiſteret. Nihil ad figurã, quod ſequitur, quod pro vobis tradetur. Nec panem nominauit, poſtquàm panem benedixit, ſed corpus: nec vinũ nominauit, poſtquàm vinum benedixit, ſed ſanguinem, Igitur ſicut fides catholica credit, panis qui offertur Sacerdoti, ad conſecrandum, per Sacerdotalẽ conſecrationẽ *fit corpus Chriſti*, non ſignificatiuè tantum, ſed ſubſtantiuè.

Panis, fit in altari corpus Chriſti, non ſignificatiuè, ſed ſubſtãtiuè. Sacramentũ Eucha. & veritas, & figura.

Idē lib. de Sacramento corporis Christi.

Sicut enim exigit neceſsitas ſalutis humanæ, vt adſit vbi opus eſt: ſic etiam exigit, vt ſic adſit corpus eius, ſicut opus eſt. Iam enim non eſt neceſſaria nobis illa manifeſta eius præſentia, qua hic cum hominibus conuerſatus eſt Chriſtus cùm natura noſtra morte redimenda fuit, in quo ſolo innocentem ſe inuenit: & cùm aliter crucifigi non poſſet, niſi ex infirmitate, & niſi in manifeſtatione carnis, & diſtinctione membrorum exhiberet ſe talem qui crucifigi poſſet, neceſſaria nobis tamē eſt pręſentia eius, eo modo quo eam neceſſariam ipſa veritas teſtata eſt dicens. Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis manentem. Oportet igitur nos carnem Chriſti manducare, ſi vitam in nobis manentem volumus habere, Nam caro eius verè eſt cibus, & ſanguis eius verè eſt potus. Oportebat autem vt ſicut cùm neceſſaria fuit nobis viſibilis eius præſentia, inuiſibile in ſuis, viſibile factum eſt in noſtris (verbum enim caro factum eſt) ſic cùm res exigit ſalutis noſtræ, vt manducetur caro eius, quod non eſt ipſa caro in natura ſua, fiat in aliena manducabilis, quod in nullis rebus aptius fieri potuit, quàm in eis quæ inter omnia humani corporis victualia, quandammodo tenent principatum, quę ſunt panis & vinum. Nam etiam ad literam præ cunctis cibus cor hominis confirmat panis, & vinum lætificat. Qua igitur dignatione & pietate dignatus eſt in humeros ſuos leuare ouē perditam, id eſt, in vnitatem perſonæ ſuæ aſſumere corruptā naturam noſtram: eadem pietate & dignatione nunc terrenam ſubſtantiam panis ſuſcipiens, in virtute diuinæ potentiæ, cui in omnibus & per omnia ſubeſt, cùm vo'uerit, poſſe, *tranſmutat in veritatem carnis ſuæ.* Cùm verò mutat naturam in naturam, ſubſtantiam in ſubſtātiam, corpus in corpus: hoc ſolum de eo immutarum, in eo in quod mutatum eſt, facit ſupereſſe, quod res exigebat, ſcilicet, vt cùm panis ſubſtantia in illam tranſierit ſubſtantiam quæ ſedet in dextera Patris, de qualitate prioris ſubſtantiæ hoc ſibi vendicet: vt ſecundum myſterij ritum, tractabile fiat & guſtabile ex illa natura, quod non erat ex ſua. Sed contra omnem ſecularis philoſophię rationem & intellectum mutata panis ſubſtantia in aliam ſubſtantiam, ad quoddam myſterij obſequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant ſic tranſtulit non mutata:

Tranſubſtātiatio.

Panis ſubſtantia trāſit in illam ſubſtātiam quæ ſedet in dextra Patris.

[illegible]ta: vt corpus Domini, licet adſit albedo, non faciat album, nec rotunditas rotundũ. Sed exterius ſeruiẽtia ad corpus Do mini quodãmodo obtegendum, quod in forma & natura ſua verè perſiſtit, vnũ quiddã, quod pani inerat naturaliter, & nõ inerat corpori Domini, & ineſſe illi exigebat res Sacramẽti, vt ſupra tetigimus, ſui obſequio in illud faciat tranſire: vt verè fiat ſecundum ritum myſterij, tractabile & guſtabile, quod non erat in qualitate naturæ ſuæ. Nec magis mirãdũ hoc eſt, quod pręter ſubſtãtiã facit De⁹ ſubſiſtere accidẽtia, quã hoc, quod ipſe eſt in illa ſubſtãtia recipiẽs accidẽtia, quãq; eſt ſub ſtantialiter exiſtens ſine qualitate bonus, ſine quantitate magnus, ſine loco vbique præſens, nihílque patiẽs, ſicque de reliquis. Sed libet de naturali & communi, & ſecũdũ naturam poſsibili naturarum vel formarum tranſmutatione ſubtilius aliquid indagare, vt videamus & intelligamus quid in ſacrificio ſancto ſecundum naturam, quid ſupra naturã faciat naturarum omnium creator & ordinator Deus. Sola quippe mutari transformaríque in ſe poſſunt, quæ vnius in ſe habẽt materiæ cõmune ſubiectũ: nec hęc omnia, ſed ea, quæ in ſe & facere & pati poſſunt. Id verò probatur hoc modo: nec enim poteſt æs in lapidem permutari: nec verò idem æs in herbã: nec quodlibet aliud corpus, in quolibet aliud transfigurari poteſt: niſi eadem ſit materia rerum in ſe tranſeuntium, & à ſe & facere & pati poſsint. Corpus autẽ Domini cum pane vnius habet cõmune materię ſubiectum, in quantum corpus Domini & generari potuit & mori, communem cum illo pãne terreno videtur ſortiri materiã: in quantũ verò panis cum corpore Chriſti communem habet materiam, poſsibile eſt in illud tranſmutari. Nec cùm hoc fit à natura vſquam recedit. Si enim multitudini maris modicã vini guttam infuſam trãſformare naturam in tantũ, vt de ea nihil penitus videatur reſiduũ, eſt poſsibile: magnitudini vel multitudini virtutis Chriſti, qua cũ Deo patre vnũ eſt, homo Chriſtus, Ieſus, omnipotẽti Creatoris actione, & obediẽtiſsimę creaturę paſsione, panẽ in ſuũ trãſmutare corp⁹ erit impoſsibile? Et cui creare de nihilo & formatũ & formã fuit facile, mutare formatũ & cõſeruare formã quomodo erit difficile? Sic itaq; vt dictũ eſt ad myſterij, ritũ, ad guſt⁹ ſuffragiũ, à pio redẽptore poſsibile factũ eſt nobis, piè, & ſanctè & verè corp⁹ eius mãducare quo-

ries nobis benedicit panem, id eſt, *tranſmutat in corpus ſuum.*

Algerus Clunlacenſis, Vixit anno. 1100.

Lib. de veritate corporis & ſanguinis Domini, in Euchariſt.

Tranſubſtantiatio.

Panis mutatur in carnē Chriſti.

RE vera verbum fit caro, & panis fit eadem caro: longè diuerſo modo. Verbum fit caro, & naſcitur caro de carne, aſſumendo carnem, non mutatum in carnem, ſic factum quod non fuerat, vt non deſiſteret eſſe quod erat. *Panis autem fit eadem caro,* non naſcitur caro, nec aſſumit carnem, ſed *mutatur in carnem*: ſic factus quod non erat, vt deſiſtat eſſe quod fuerat: pulcra ſpe noſtra, pulcróq; myſterio, vt in corpus Chriſti traiici non deſperet rationalis natura, in quod traiicitur & bruta: ſi deſiſtat eſſe, quod ex ſe malè fuerat, & ſit in Chriſto quod bene non erat. Quod autem panis non naſcitur, teſtatur Auguſtinus contra Fauſtum. Panis & calix non qualiber, ſed certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit, quamuis ſit panis, & calix, alimētū eſt refectionis, non Sacramentū religionis, niſi quod benenedicimus, gratiáſque agimus Domino in omni eius munere nō ſolùm ſpirituali, verum etiam corporali. Cùm ergo panis myſticus non naſcatur, nec aliqua naturæ terrenæ origine vel conditione in hoc diuinæ gratiæ Sacramento creetur: ſed ita corpus Chriſti fiat, vt panis eſſe deſinat: quomodo res quæ iam non eſt, vel ipſa alicui, vel aliquid ei imperſonari poteſt? Sed quomodo Chriſtus in pane, qui iam nō eſt, impanari dicitur, quū Chriſtus in panem nec conuertatur, nec aliquatenus panis fiat: ſed ecōuerſo, panis *in corpus Chriſti cōuertatur,* & corpus Chriſti fiat, ita vt panis nō remaneat? Non enim ita ſumere dicendus eſt in altari ſpeciē vel formam panis: ſicut in vtero virginali ſpeciem vel formam carnis, cum in vtero ſumpſerit ſpeciem, vel formam, cū ſubſtantia: in altari verò ſpeciem vel formam panis mutata & non permanente ſubſtantia. Cùm enim dicitur ſpecies vel forma panis & vini: hæc illarum rerum ſunt vocabula, quæ ante fuerunt, ſcilicet panis & vini. Panis enim & vinū in Sacramento iam non ſunt, ſed ante fuerunt. Quam igitur in Sacramento Chriſti poſſunt creare nouam perſonam, in quo nec antiquā ſuā retinent ſubſtantiam? vnde notandum eſt, cúm diuina pagina corpus Domini panem vocat, non ſubſtantialiter, ſed myſtice & figurate dici: vel quia ex eo conficitur, eiúſque non nullas retinet qualitates: vel quoniā animā paſcit, eíſq; vitę æternæ

Contra Lutheranorū falſum errorem.

Tranſubſtantiatio.

Cur corpus Chriſti in ſacris literis, panis appelletur.

ternæ miniſtrat ſubſtantiam: vel quoniam panis eſt angelorum. Solent enim ſcripturæ quaſlibet res vocare nominibus illarũ rerum, ex quibus fiunt: vt cùm dicitur homini, quid ſuperbis terra & cinis, cũ homo nõ ſit cinis, ſed ex cinere fact⁹: ſeu quæ putantur eſſe & non ſunt. vt cùm legitur Abraham vidiſſe tres viros, cũ eſſent Angeli: ſeu quibus ſimiles aliquo modo exiſtunt, vt cũ Deus dicitur Leo, propter fortitudinẽ. Sic igitur corpus Domini panis vocatur, vel quia, vt dictum eſt, ex pane cõficitur: vel quia intuentiũ oculis, cũ ſit caro, panis videtur: vel ea ſimilitudine, qua ſicut panis materialis carnem, ſic ipſe ſpiritualis alit mentẽ. Si enim panis omnino ita mutetur in corpus Chriſti, vt nihil ex ipſo ſuperſit vel appareat, aut ſi quod apparet, non verum, ſed phãtaſticum fiat, rationi videtur contrarium. Si enim pane mutato nihil viſibile reſeruaretur, minueretur fidei meritũ, vel pro euidenti miraculo, quia in cõſecratione Sacramenti, panis omnino euaneſceret: vel quia obliuione ſopita fidei deuotio torperet, cũ in tãto myſterio ſignum aliquod, vnde memoria admoneretur, non ſupereſſet. Non enim ſupereſſet aliquod viſibile, circa quod myſtica paſsionis ſigna & crucifixionis Chriſti in Miſſa poſſent celebrari, nec vnde in perceptione corporis & ſanguinis eius incorporationis ſuæ & noſtræ myſteria compleri, vel infirmis viaticũ dari, nec cætera, quæ viſibiliter & ſalubriter per ipſum in ſancta Eccleſia fiũt, poſſent adminiſtrari. Nõ enim fruſtrà dixit Dominus: Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Sacramentũ exhibens, ſicut verũ fidei, ſic verè viſibile excitãdæ cõmemorationi, vt quod fidei certũ eſt, mẽtem paſcat: quod viſui certũ eſt, deuotionẽ accendat. Quia enim illũ ſecundũ carnem cœlos oportuit penetrare, vt illuc cõfidentius tenderemus: reliquit nobis carnalibus huius Sacramenti viſibilẽ figurã, & caracterẽ carnis & ſanguinis ſui, vt ſuæ paſsionis memoria incitati, cõſtãtius hoc faceremus. Item ſi elementa omnino mutarentur in Chriſti carnem: nihil amplius eſſet Chriſti caro, quàm modò eſt. Sed & ſi propria ſpecies humanæ carnis corporaliter appareret: nihilominus ſpiritualis crederetur, quàm creditur, & eſt. Et quid prodeſſet videre eum impropria ſpecie humanæ carnis, qui tamẽ credẽdus eſſet verè habere ¡ſpiritualem ſpeciẽ reſurrectionis? Minueretur fidei meritum pro tam manifeſto veritatis

experimento: vel impediretur perceptionis eius commoditas, pro humani corporis comedendi horrore iniecto.

Idē eodem lib. cap. 8.

Sed quia de confectione Sacramēti dictum eſt: quomodo Sacramentū corporis Chriſti ab aliis differat Sacramētis, vel quomodo cōueniat, videamus. Cętera enim Sacramēta noui Teſtamēti & veteris figuræ tātùm fuerunt: nec aliquæ ſpecies eorū, vt id fierent quod ſignificabant, ab hoc quod fuerāt, vt māna, petra aliquatenus mutatæ ſunt. Aqua verò baptiſmatis, & oleū chriſmatis in Sacramento ab hoc quod eſt non mutatur, nec Spiritum ſanctū, quē ſignificat aqua abluētem, emundantem, oleum verò roborantem, illuminantem, quamuis credentibus ſuo myſterio exhibeat, nō tamen cōtinere eſſentialiter, ſed figuratiuè tātùm creditur. Solum Sacramentum panis & vini ita mutatur, vt ſubſtantialiter non ſit quod ante fuerat, ſed ſubſtantia eius corpus Chriſti fiat: forma vero remanens, ipſum ſignificet & cōtineat. Hanc autem panis & vini ſubſtātiam ideo Chriſtus in ſuo Sacramēto remanere nō voluit, ne ſi duæ ſubſtantiuæ veritates, panis ſcilicet cōmunis noſter, & ipſe viuus & verus panis in eodem Sacramento eſſent, errorē gignerent veritatis: dum ibi eſſet & ipſe verus panis, quia vita æterna: & panis communis ſuo modo verus, quia temporalis vitæ ſubſtantia. Faciliùs enim, & certiùs creditur corpus Chriſti in illo Sacramento fieri & eſſe, vbi corporaliter nō fuerat, non ſolum pro Sacramento, ſed & pro miraculo: dum ibi panis deſinit eſſe quod fuerat. Et forſitan ne hæreſes impanationis & fœdæ digeſtionis huic ſingulari ſuo Sacramento aſſcribi poſſent, ipſum ab omni corruptibilis naturæ vel materiæ cōtagio purum eſſe voluit. Si quæris quomodo res corruptibilis in incorruptibilem, exiſtens in coëxiſtentem, noua in antiquā, ſiue illius innouatione vel immutatione mutetur: reſpondet tibi Auguſtinus in libro ſentētiarū Proſperi, ſi quæris modum quo id poſſit fieri, breuiter ad præſens reſpondeo: myſteriū fidei eſt, credi ſalubriter poteſt, inueſtigari vtiliter non poteſt. Item idem cōtra Felicianum. Omittamus in Deo corporalis intelligentiæ legē: ne operibus ſuis ſimilē dicam⁹ eſſe factorē. Et poſt pauca. Hoc fides credat, intelligētia nō requirat, ne aut nō inuētū putet incredibile, aut repertū nō credat ſingulare, quia ergo ſpirituale & inuiſibile corpus Chriſti aſtruximus, & per ipſum

Panis in Euchariſt. ita ſubſtātialiter mutatur, vt eius ſubſtātia corpus Chriſti fiat.

In ſacramēto Euchariſtiæ, cur Deus panis ſubſtantiā remanere noluerit.

Tranſmutatio panis in Chriſti corpus, myſterium fidei eſt, credi poteſt, inueſtigari non poteſt.

ipſum tamē nō ſolū ſpiritualiter, ſed & corporaliter humanitatis & diuinitatis eius participamur: eūdem habētes ad tuitionem noſtram in viatico, quem ad glorificationem habituri ſumus in præmio, vt ſubſtantialiter, & verè in Sacramento ſuo eſſe credatur, quod ipſe nobis, & nos ſibi vnimur. Cū igitur & Auguſtinus dicat: erit ei mors, non vita, qui mendacē exiſtimauerit vitā: quis nō credat ei quē pater Deus mūdo cōmendans, & vt ſummū Pontificē præferens, ait. Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipſum audite. Inobedientes erimus Deo Patri, ſi vt ipſe pręcepit, non audierimus Filiū auribus audiendi, id iſt, auribus fidei. Ipſe autē Filius teſtatus eſt mundo, quia niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et quia omnis caro in ſua eſt poteſtate, ne poſsit alia, quàm ſua propria caro intelligi, ſubiecit: qui mādúcat me, viuet propter me. Sed quia mādúcare hominem erat contra humanam conſuetudinem & legē, Diſcipuli eius ſcandalizati dixerunt. Durus eſt hic ſermo, & receſſerunt ab eo. Ne ergo vt iſti Diſcipuli putabant per fruſta diſcerptus & crudus, vel coctus manducari crederetur, ipſe ſūmus Sacerdos, ſeipſum Patri pro nobis offerēs, Sacramentum, quod verè ac ſalubriter manducari poſſet & bibi, confecit: tradénſq; Diſcipulis, ne in myſterio myſticè, & nō propriè, vel verè loqui putaretur, ait. Non futurum prædico, non abſens aliquid denuntio: ſed hoc, quod præſentialiter do, eſt *corpus meum*, non figuratū, ſed verum ipſum, quod pro vobis tradetur. Hic eſt ſanguis meus idem ipſe, qui pro multis effundetur, addēs etiam propria proprium ſuæ carnis & ſanguinis effectum, ſcilicet in remiſsionē peccatorū. Cū enim ſolius Dei ſit remittere peccata, cui ſoli debetur peccatorū remiſsio, cuius ſanguis niſi ipſius Dei poſſet peccatorum remiſsionē operari? Cùm igitur certiſsimo ſui ſanguinis priuilegio, veritatē carnis & ſanguinis ſui aſtruxerit in myſterio, ille cuius obedientia nobis iniūcta eſt Patris edicto: reſtat, tantùm & ſcandalizatorū ſtultitiam vitātes, ipſum vt Pater de cęlo iuſsit, audiamus: & quia veritas & vita eſt veracē eſſe, ſicut verè eſt credamus, quod vt certius & verius fiat, ſcādalizatis Diſcipulis à Chriſto recedētibus, princeps Apoſtolorū Petrus requiſitus cū aliis nū & ipſe vellet abire, quid reſponderit audiamus. Ait enim pro

Chriſtus verò & ſubſtantialiter in ſacramento.

Chriſtus in cœna dedit corpus ſuū, non figuratum, ſed verum.

ſę,& pro alis, Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes. Quã eius reſpõſionẽ ne meo ſenſu interpretari videar, exponit Auguſtinus in ſermono 27. ſuper Ioãnem ita: Videte quẽadmodum Petrus dante Deo, intellexerit. Vnde, niſi quia credidit? Verba vitæ æternæ habes. Vitam enim æternã habes in miniſtratione corporis & ſanguinis tui. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei, id eſt, quia ipſa vita æterna tu es, & non das in carne & ſanguine tuo, niſi quod es. Ecce idem quod Chriſtus de veritate corporis ſui, teſtatur & Petrus: & quia pro aliis etiã loquebatur, cũ eo & alij Apoſtoli. Quid ergo de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in Sacramento dici poteſt certius: niſi fortè eam ipſam oculis videre velimus? In quo tamẽ nec ipſe Dominus nobis deeſſe voluit, ſed modicæ fieri noſtræ per omnia conſuluit. Quãuis enim ipſius Chriſti & tot Sãctorũ teſtimoniis, & vniuerſalis etiã Eccleſiæ catholica fide, quæ ab initio cõuerſionis ſuæ ita credidit, & ita ſaluata eſt, ſufficienter aſtructum ſit, quòd vera caro Chriſti, verúſque ſanguis in menſa Dominica immoletur: ne quis tamen peruerſor aliter intelligeret aut exponeret, facta ſunt à Deo cõgrua huic noſtræ fidei miracula, quando, vel vbi, vel quibus reuelare dignatus eſt huius myſterij ſecreta: quæ nimirum facta eſſe nõ ignorabit quiſquis ſtudioſius S. Patrũ geſta legerit, quæ teſtantur Sacramẽtũ corporis & ſanguinis Chriſti, ablata panis & vini ſpecie, carnẽ & ſanguinẽ naturali ſua ſpecie, ſicut eſſe ſolet, exhibuiſſe. Cũ ergo præteriti & præſentes fideles vbiq; terrarũ hoc credãt & hoc aſtruãt: ſi hęc vniuerſalis Eccleſia fides vera ad ſalutẽ non extitit, aut nunquã catholica fuit, aut periit. Sed aut non fuiſſe, aut periiſſe Eccleſiã nemo catholicus cõſenſerit. Nã cũ Eccleſia & prophetiis, & Euãgeliis inſtituta ſit, vbi eſt, quod veritas Abrahæ promiſit: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes? Itémque vbi eſt, quod eadẽ veritas Apoſtolis ait: Docete omnes Gẽtes, qui crediderit: ſaluus erit? Cũ enim omnes gentes ita ſe credere gloriẽtur: ſi ſalutis benedictione carẽt, vtrobique veritas Dei, in prophetia & in Euãgelio periclitatur. Item cùm carnẽ & ſanguinẽ ſuũ naturali ſua ſpecię fidelibus ſuis reuelare dignatus ſit, ſi cauſſa deſiderij fatiẽdi fecit & ita non eſt, ſeruorum ſuorũ deuotionẽ non compleuit, ſed fefellit: ſi cauſſa dubietatis ſanandæ fecit

Ipſius Chriſti & omnium ſanctorum teſtimonio, atque vniuerſalis eccleſiæ fide, aſtruitur, quòd vera caro Chriſti, verúſq; eius ſanguis, in mẽſa altaris immoletur.

&

& ita nõ eſt,infirmorũ errorẽ nõ eſt abſtulit,ſed auxit:quod de pietate & veritate Diuina vel leuiter ſuſpicari,nõ modo ſacrilegum,ſed & nefarium eſt. Anathema ergo,maranatha ſit, qui auctoritati diuinæ in hoc Sacramento contradicere præſumpſerit:& corpus Chriſti,panẽ verũ, qui de cælo deſcẽdit, & dat vitã mundo,verè,vt eſt,eſſe nõ crediderit. Quia igitur ſpirituale corpus Chriſti & ſanguinem in Sacramento panis & vini verè & ſubſtantialiter eſſe,ipſius Chriſti & tot Sãctorũ teſtimoniis euidẽter aſtructũ eſt, quod de veritate cõſtat, de eius etiã poteſtate videamus. Quãuis enim omne corpus, omniſque creatura localis ſit:de hoc tamen ſuperſubſtãtiali corpore credendũ eſt,quòd eodem tẽpore, & verè eſt in Sacramento ſuo in terris,& verè in cælo ſedet ad dexterã Patris. Fruſtra enim immolationis ſuæ tẽpore diceremus : Qui ſedes ad dexterã Patris miſerere nobis:ſi quẽ adoram[9] in Sacramẽto,mẽtiremur eſſe in cælo. Vt ergo & in cælo,& in terra omnipotẽtiã ſe habere oſtenderet Chriſt[9], Deificũ corpus terra ſuũ cælo illaturus & mũdo daturus,quod quãtũ ad humanã formã nobis abſtulit,non minus tamen ſubſtantialiter & verè in Sacramẽto corporis & ſanguinis ſui nobis obtulit, vt hic,& ibi præſens etiã corporaliter, vtpote qui vnius perſonæ cũ illo eſt,qui nuſquã deeſt, & ibi reconciliationem cũ Patre,& hîc in altari redẽptionem, remiſsionémque peccatorum nobis operetur,ſicut ſemel fecit in cruce. Dum *ipſum corpus ſuum* in ora fidelium datũ & ſingulis diuiditur, & vnũ totum vniuerſis indiuiduũ & integrum habetur, ſumptum non conſumptum:vt ſicut indiuiduum cùm diuiditur, ſic incorruptum cũ ſumptum fuerit,credatur. Sed quomodo impoſsibile videatur, vt caro verbi Dei,quæ multò ſpiritualior & potentior eſt verbo noſtro, ſit tota & integra in ore omnium ſumentium:cùm verbum noſtrum vnum idémque totum & integrum ſit in auribus omnium audientium? Quod euidentius ipſe Chriſtus in ſeipſo manifeſtans, in cœna corpus & ſanguinem ſuum Diſcipulis ſuis diſtribuit,& cùm ipſe à ſingulis ſumptus comederetur & biberetur in Sacramẽto, ipſe tamen viuus & integer manſit in ſeipſo. Sed quid mirũ, ſi Chriſtus comeditur & integer manet : cùm Sareptana vidua non minus oleum comederit, quia teſtante ſacra Hyſtoria,lecythus olei nõ eſt imminutus:cùm eadem ſcriptura di-

Anathemate plectitur qui veritati corporis Chriſti in Euchariſt. cõtradicit.

Corpus Chriſti, ſubſtantialiter, & verè eſt in Euchariſt.

eat :abiit & fecit iuxta verbũ Elie,& comedit ipſa & domus eius. Quæritur autem quare fides tantopere exigatur in hoc Sacramento:quia videlicet falſa fide mundus periit,quando Adam plus Diabolo,quàm Deo credere præſumpſit,dum in ligno ſcientiæ boni & mali vetito plus ſperauit diuinitatẽ aſſequi,quæ ab hoſte promittebatur, quàm incurrere mortem,quam Deus minabatur.Sicut ergo diabolus non vmbrã in ligno obedientiæ, ſed ipſum verum & viſibilem fructum exhibens,promiſit id,quod non videbatur,ſcilicet eritis ſicut Dij,ſic & Deus non vmbram, ſed ipſum, qui in ligno pepẽdit obedientiæ, in ſuo viſibili Sacramento exhibens promittit vitam æternam, quæ non videtur:vt dum in ea re plus ei modo creditur,quàm hoſti, vt dignum eſt, ſanatur hac vera fide illa perfida fides,qua olim plus diabolo,quàm ſibi iniuſtè creditum eſt.Sicut igitur non in ligno vetito, ſic nec in Chriſti Sacramento debet viſus aut guſtus, ſed fidei vigere iudicium.Quia ſicut pomum viſu decorũ & ſuaue ad comedendum cibus vitalis videbatur,& mortem intulit:ſic econtrario Sacramẽtum corporis & ſanguinis Chriſti videtur cibus mortalitatis noſtræ, cùm verè vita ſit æterna.Quapropter vtrique rei media vera fides videtur neceſſaria:Adæ, vt crederet mortem eſſe in pomo, & ita vitaret:nobis vt in Sacramento Chriſti vitam credamus,& ita eum aſſequamur.

Cur fides tantopere in Sacramẽto Euchar. exigatur.

Similitudo.

Anſelmus Laudunenſis, Vixit anno 1101.

Gloſſa Marginali, In Epi. 1.Corint.

ACcipite & mãducate,Hoc eſt corpus meum) Poſt celebratum vetus Paſcha, Dominus corpus & ſanguinem ſuum Diſcipulis dedit,vt oſtenderet veteris Teſtamenti Sacramenta ceſſatura.Sacramẽta ſunt itaque tria in hoc Sacramento.Vnum quod tantùm eſt Sacramẽtum, vt ſpecies viſibilis panis & vini:alterum quod eſt Sacramentum & res : vt caro Chriſti propria & ſanguis:tertium quod eſt res & non Sacramentum,vt eſt myſtica caro Chriſti.Sacramẽtum verò eſt ſacræ rei ſignum. Et ſpecies illa vtramque rem ſignat, & vtriuſque expreſſam gerit ſimilitudinẽ,Nam ſicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & ſuſtentat, & vinum hominem lætificat & inebriat:ſic caro Chriſti interiorem hominẽ magis cęteris gratiis ſpiritualiter reficit & ſaginat, & ſanguis ſpiritualiter lætificat,& ſic inebriat, vt ſobrium reddat .Verum corpus Chriſti eſſe in altari ipſa teſtatur veritas cùm inquit:

Accipite & comedite: Hoc eſt corpus meum. Et Sanctorum auctoritates in medium ductæ comprobant. Sciendum eſt quod in prolatione verborum illorum: Hoc eſt corpus meū: & hic eſt calix ſanguinis mei & cætera, myſterium conſummatur, & *panis in corpus Chriſti conuertitur.* Nos incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certū eſt, profitemur: ſcilicet ſubſtātiam panis & vini, in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici conuerti: modum verò cōuerſionis nos ignorare non erubeſcimus fateri. Quæ autem remanent de priori ſubſtantia accidentia, ſcilicet color, ſapor, forma, pondus nec ipſum corpus Chriſti afficiunt, nec in eo fundantur. Si verò quæritur vbi fundentur, dicimus nobis potiùs videri quod ſint ſine ſubiecto, quàm in ſubiecto. Credere debemus panem & vinum, quæ Chriſtus in cœna Diſcipulis dedit mādúcandum & bibendum in verum corpus, & in verum ſanguinem Chriſti ibidem conuerſum: cum priùs panis verus & vinum verum eſſent. Nec mirandum quemadmodum dicit Auguſtinus: ſi mortalibus manibus ſe immortalem ferebat, cùm in trāfiguratione, qui tunc, & poſteà mortalis fuit, ſe in gloria immortalitatis & impaſsibilitatis Petro, Iacobo, & Ioanni oſtendit.

Transſubſtātiatio.

Paſchalis II. Papa, Vixit anno 1106.

DOmine Imperator *hoc corpus Domini* natum ex Maria virgine, paſſum in cruce pro nobis, ſicut ſancta & catholica tenet Eccleſia, damus tibi in confirmationem veræ pacis & concordiæ inter me & te.

Ad Henricum Imperatorē Auguſtum.

Berengozius Abbas, Vixit anno. 1112.

SEd quoniam in myſterio Dominicæ paſsionis & crucis duplex nobis gratia eſt data, vt in Sacramentis Dominicis nec vino debeamus carere nec aqua, ideo vtraque deferēda ſunt in obſequium Dei, ne vel lex deſit gratiæ, vel gratia legi. Sciendum eſt quippe, quia, ſi vel ab vno, vel ab alio vinū ſolummodo deferatur in ſacrificiū Redemptoris, *ſanguis eius* incipit eſſe ſine nobis. Si verò aqua ſola ab illo miniſtretur, aut iſto ſola plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Et ideo ſicut in ipſa ſanctæ matris Eccleſiæ didicimus ſchola, in ſacrificium Domini, nec vinum ſolùm, nec aqua deferēda ſola, ſed vtrūque potiùs ſimul miſceatur, vt ex vtroque vnum Sacramen-

Sermon. de laude & inuētione S. Crucis.

tum ſpirituali ſanctificatione perficiatur.

Edmerus Anglus, Vixit anno.1116.

Libro 2. de vita beati Anſelmi.

TErtio igitur anno poſteaquàm à ſecundo exilio per regem Henricum reuocatus eſt, omnes cibi, quibus humana natura vegetatur & alitur, in faſtidium ei verſi ſunt. Manducabat tamen naturæ ſuæ vim faciendo, ſciens ſe viuere nõ poſſe, ſine cibo. Qua vi per dimidium circiter annum vitam quoque modo tranſigens, ſenſim corpore deficiebat: animi virtute ſemper idem, qui eſſe ſolebat, exiſtens. Spiritu itaque fortis, ſed carne nimium fragilis: pedes oratorium adire nequibãt. Attamen conſecrationi *Dominici corporis*, quod ſpeciali quodam deuotionis affectu venerabatur, intereſſe deſiderans, ſingulis diebus illic ſe in ſella faciebat deferri.

Heruens Britannus, Creditur vixiſſe circa annum. 1118.

In Epi. ad Corinth.

IN nocte autem traditus eſt ad paſsionẽ, ſed venit inde ad reſurrectionis lucem. Dominus Ieſus) id eſt, Saluator credẽtium (in nocte qua tradebatur) id eſt, iam imminente ſuæ paſsionis articulo (accepit panem, & gratias agens, fregit) Accepit panem, vt ſignificaret ſe accepiſſe corpus, quo nos paſceret, & gratias egit Patri de reparatione hominum futura per paſsionem eius, ac per Sacramentum corporis & ſanguinis eius. Fregit panẽ, vt omnibus ſuis ex eo daret, & vnũ omnes illos faceret (& dixit eis: Accipite) hanc ſpiritualem eſcam (& manducate) hoc Sacramentũ, id eſt, & mente accipite, & ore comedite. Manducate quod tribuo, quia (hoc eſt corpus meum) Senſibus quidẽ exterioribus videtur eſſe panis, ſed ſenſibus cognoſcite mentis, quia hoc eſt *corpus meum*, non aliud, ſed *illud idem ſubſtantialiter*, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem & crucifigetur (hoc) quod dixi (facite) id eſt, corpus meum accipite, manducate per ſucceſsionem temporis vſque in finem ſeculi. Vel vos Sacerdotes hoc facite, id eſt, ex pane corpus meũ per myſtica verba conſecrate, in memoriam paſsionis meæ, vt recogitetis eam dum ſacrificium iſtud obtuleritis. Similiter) vt acceperat panem & fecerat ex eo viuum & verum corpus ſuum (accepit & calicem) & fecit ex vino ſanguinem ſuum. Nec mirum, quod de pane & vino *carnem & ſanguinem ſuum fecit*. Nam & in

In extra dedit chriſt° illud idem corpus ſubſtantialiter, quod pro nobis redimẽdis traditũ eſt in mortem.

in quolibet homine carnē & ſanguinem de pane & vino facit, quia panis comeſtus mutatur in carnem, & vinum potatum vertitur in ſanguinem per creatoris operationem. Aut certè vos, qui eſtis Sacerdotes, hoc facite, quod ego nūc feci, id eſt, calicem vini conſecrate, vt fiat ſanguis meus.

Hugo Folietanus, Vixit anno 1120.

VLtima de duodecim abuſionibus clauſtri habens in manibus, ad eam diſcutiendam pauca dicturus accedo: quo me ſolum inter cæteros in hac parte negligentiorem reperio. Qui licet ablutis manibus, lota facie: albis indutis veſtibus, accedam ad altare, tamen peruerſus opere, ore pollutus, immundus corde, *Chriſti corpus* meis non pertimeſco manibus tractare. Accedo elatus ad humilem, iratus ad mitē, crudelis ad miſericordem: & tamen patitur humilis elatum, mitis iratum, crudelem miſericors. Accedo ſeruus ad Dominū, non amore, ſed timore, non deuotione, ſed vſu. In altari illū eundem conſpicio, quem ſuſpiciēs Simeon in manibus gratias agens benedixit puerum in templo. Tria ſunt ſacrificij genera. Vnum Dominici corporis, alterum contriti cordis, tertium mortificatæ carnis, Oportet ergo præcedere ſacrificium humilitatis in mente, afflictionis in carne, vt habeatur deuotio in Dominici corporis conſecratione. *Libr. 2. de clauſtro animæ. c. 24*

Rupertus Abbas Tuitienſis, Vixit anno. 1124.

SEptimus teſtis nobis ſecundum præſens negotium Dominici corporis & ſanguinis eſt Sacramentum. Huius nimirum Sacramenti virtus non vtcunque teſtimoniū, ſed ipſum eſt vitæ & ſalutis noſtræ teſtamētum. Ait enim: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hic calix nouū Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro vobis fundetur. Hoc teſtimonium, & ſuperius diximus, teſtimonio, quod aduerſus nos habet diabolus, quadam oppoſitione propria oppoſitum eſt, quia videlicet contra cibi vetiti culpam, cibus & potus gratiæ eſt, cōtra ſerpentis venenum, ſancti Spiritus antidotus eſt, Et hoc vtique Sacramētum ab eadem Domini noſtri Ieſu Chriſti paſsione habet, venæ ſuæ principium. Sciendum quippe quia cùm de iſto multa locutus fuerit ante ſuā paſsionem, nuſquam tamen traditionem eius dedit antequā ad ipſam veniſſet paſsionem. Iam enim erat vēditus, vt Apo *Li. 3. de S. Spiritus operibus.*

ſtolus ait, ipſa nocte qua tradebatur, accepit panẽ, gratias agẽs, fregit & dixit: Accipite & mãducate. Hoc eſt corpꝰ meũ, quod pro vobis tradetur. Cur hoc, niſi quia nõ aliũde viuificum hoc myſteriũ, ſed ex ipſa condebatur Domini paſsione: pulcer & rationabilis ordo ſalutis, vt priùs ſupradictorũ teſtium ſcilicet ſpiritus, ſanguinis & aquæ Sacramẽto baptizati, maculam veteris cibi lauaremus, tunc demum eidẽ edulio mortis, cõtrarium hunc cibum, & hunc potum ſalutis perpetuæ perciperemus. In typum horum duũ Sacramentorũ, olim prior populus, & mare tranſiuit, & in deſerto panẽ de cælo mãducauit, & aquã de petra bibit, Vnde & Apoſtolus: Nolo enim vos ignorare fratres, quoniã partes noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare trãſierũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Et omnes eandẽ eſcam ſpritualẽ mãducauerũt, & omnes eũdẽ potũ ſpiritualẽ biberũt. Bibebãt autẽ de ſpirituali, cõſequẽte eos petra. Petra autẽ erat Chriſtus. Et poſt pauca: Hæc, inquit, omnia in figura contingebant illis. In figurã cum dicit: ſubaudiendum neceſſario eſt horum, quæ reuelata ſuo tempore gratia & veritas per Ieſum Chriſtum fecit vel dedit. Proinde cùm eãdẽ eſcã, & eundẽ potum dicit, & non addit aliquid, vt verbi gratia dicat: Quã nos mãducamus, vel quẽ nos bibimus nunc de mẽſa Chriſti, nullatenus diſſonat dictio eius Chriſto dicenti: Amẽ amẽ dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cęlo, ſed Pater meus dat vobis panẽ de cælo verum. Itaq; cùm dicit Apoſtolus, eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & eandem potum ſpiritualem biberunt, & non addit quam, vel quem nos hoc reuelatæ gratiæ tẽpore ſumimus, nõ contrarius eſt ſententiæ Chriſti, ſed ſicut alio tendit, ita & relationes pronominum, eandẽ & eundem alio ducit. Intendit enim præſumptionem nobis ſecuritatis auferre, ne putemus nos ſeruos eſſe debere quaſi quomodocunque viuamus poſt baptiſmum, & menſæ Chriſti participationẽ ſine dubio debeamus regnum Dei videre, vitam æternam habere. Hoc intendens dicit: in figura noſtri illud contigiſſe, quod illi omnes mare trãſierunt, & omnes mãna manducauerunt, & omnes aquam de petra biberunt, & tamen non omnes in illam repromiſsionis terram introierunt: ſed non in pluribus eorũ, inquit, beneplacitum eſt Deo, nam proſtrati ſunt in deſerto,

Explicatur Pauli locus feliciſſimè.

Nota benè.

Sic

Sic etenim nō omnes, qui hunc panē manducant, & hunc calicē bibant, cuius ille panis, & illa aqua figura fuit, ingredientur in illā veræ repromiſsionis & viuentiū terram, cuius illa terra figuram prætulit. Igitur eandē eſcam, & eundē potum cùm dicit, ſubaudiēdū eſt mali, quam vel quē boni, eandē ſine dubio & eundē Chore, quam vel quē Caleb & Ioſue, eandem eūdémque Dathan & Abiron, quā vel quem Moyſes & Aaron. Quòd ſi quæritur, quomodo ergo eſca ſpiritualis & potus ſpiritualis erat, facilè reſpondetur, qui nō alio, ſed eodē modo, quo & petra ſpiritualis vel Chriſtus erat. Sicut enim dixit ſpiritualē eſcam & ſpiritualem potum, ſic dixit de ſpirituali petra: Petra autem erat Chriſtus. Conſtat verò, quia ſic petrā ſpiritualē vel petram Chriſtū dixit, ac ſi diceret: ſpiritualis petræ præfiguratiuam Chriſti ſignificatiuā. Ita ergo & ſpiritualē eſcam & ſpiritualē potū dixit, ac ſi diceret: eſcam figuratiuā eſcæ ſpiritualis, potum ſignificatiuū potus ſpiritualis. Cœnantibus autē, inquit Euangeliſta, accepit panē, & benedixit, & fregit, & dedit Diſcipulis ſuis dicens: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionē peccatorū. Sicut de ſanguine dixit, qui pro vobis effundetur, ſic de corpore dixit, & apud Lucam deſcriptū quoque eſt, quod pro vobis tradetur. Cœnantibus itaque, id eſt, ſedētibus adhuc in cœna, qua manducauerant carnes agni, carnes Paſchæ veteris, accepit panem & benedixit. Panem cōmunē accepit, ſed benedicendo longè *in aliud, quàm fuerat, tranſmutauit*, vt veraciter diceret ſic: Hoc eſt corpus meū, quod pro vobis tradetur. Item vini ſubſtātiam accepit, ſed itidem gratias agendo vel benedicendo ſic in aliud vertit, vt diceret veritas, quæ non mentitur: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamēti, qui pro multis effundetur. Sed non videtur oculis carnis, nō ſentitur guſtu oris, quod panis ille caro Chriſti factus ſit, quod vinum illud in ſanguinem verſum ſit. Nimirum ſi videretur color, aut ſentiretur ſapor carnis & ſanguinis humani, homini non plus ſalutis, ſed plurimùm afferret horroris. Sic ergo eſt corpus vel caro & ſanguis Chriſti, quomodo eſſe vel ad vſum noſtrum cōuenit, & ad ſalutem noſtram ſufficit. Quomodo vel quibus eſſentię modis? Nimirum nomine, re,

Optimè refutatur Sacramentariorum falſa interpretatio illius loci.

Tranſubſtantiatio.

Tribus eſſētiæ modis, Euchariſt. eſt corpus Chriſti. atq; effectu. Nomine videlicet eſſe intelligimus, in eo quod dicit: Hoc eſt corpus meū, hic ſanguis meus, ſicut nuſquā, ita nec in iſto, imò maximè, nec in iſto nomen Domini in vanū accipere debemus. Si enim in cunctis ſanctificationibus, quæ per miniſtros Domini ad inuocationē nominis eius aguntur,
1. nequaquā nomen Domini in vanū accipere audemus, quātò magis in iſta ſanctificatione, in qua nomē corporis & ſangui nis ſui ore proprio poſuit Dominus, nequaquā in vanū idipſum nomē accipere debemus.
2. Rē quoque corpus Chriſti & ſanguinē eſſe intelligimus, in eo quod ait: quod corpus tradetur, qui ſanguis effundetur. Effectu eſſe intelligimus in eo,
3. quod cùm dixiſſet: quod tradetur, qui effundetur: addidit, pro vobis in remiſsionē peccatorū. Itaque ſicut in illa ſpecie, qua pepēdit in cruce, factus ſanctorū eſt, & in illa ſpecie præteritis omnibus electis, remiſsionem peccatorū operatus eſt, ſic in iſta ſpecie panis & vini nihilominus ſancti ſanctorum eſt, & omnibus electis, qui poſt eandē paſsionē ad fidē eius ve- *Nota benè,* niunt, idē illū efficere, id eſt, remiſsionē peccatorū, & vitam æternā conferre non dubium eſt. Nā & alibi dicit: Qui manducat carnē meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternā. Et protinus addit: Et ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Accipite, inquit, & comedite: Hoc eſt corpus meū. Et alibi: Qui māducat carnē, & bibit ſāguinē meum, in me manet, & ego in eo. Cùm hæc dicit agnus Dei, opportunè nobis ad memoriā recurrit illud, quod dixit ſerpēs, imò per ſerpentē diabolus hoſtis humani generis. Accipite & comedite, & *Aptiſsima collatio.* eritis ſicut Dij. Optimæ & ſpectabiles valde propoſitiones. Ille ſerpens erat, iſte agnus eſt. Ille vetus peccator, iſte antiquus creator. Ille ſpiritu diaboli falſum ſibilans, iſte ſpiritu Dei verū euāgelizans. Ille de ligno nō ſuo raptor obtulit, iſte de corpore & ſanguine ſuo largitor dedit. Ille quod non habebat mēdaciter promiſit, eritis, inquiens, ſicut Dij: iſte quod habebat, quod ſemper naturaliter habet, fideliter dedit vt ſimus Dij, dum manet ipſe in nobis. Illi tandem nefandiſsimè creditū eſt pluſquam Deo: credatur econtrario huic Deo, ſi non plus, aut ſaltē quantum creditum eſt illi diabolo. Credi- *Nota.* tum eſt enim quod illi pomo ineſſet, quod nō videbatur, ſcilicet vis Deos efficiendi: credatur huic Sacramento ineſſe, quod non videtur, videlicet veritas carnis & ſanguinis, valens efficere

efficere nos corporales vnigenito filio Dei. Hoc enim ratio vel ordo iuſtitiæ expoſcit. Accipite ergo, inquit, & comedite. Accipere enim eſt fideliter credere, cum gratiarum actione diligere, compatienti affectu corporis huius traditionem & ſanguinis huius effuſionem reſpicere. Hoc fieri non poteſt, niſi priùs reiiciatur id, quod ab illo malè acceptum eſt. Illud igitur mendacium execrantes, hanc veritatem accipite, approbate, amplectimini, & contra cibum mortis, panem comedite vitæ æternæ, & calicem bibite ſalutis perpetuæ.

Illi autẽ quid dicant, quid pro argumento adferant, nõ habẽt, niſi quod aliqui ex eis dum volunt Sacramentũ corporis & ſanguinis Domini, ſolũmodo ſignũ eſſe ſacrę rei, iuxta errorẽ quondã Berengarij Turonenſis, etiã Beatum Auguſtinũ ſentire ita putant, quod omninò falſum eſt. Ego autẽ *verũ corpus Chriſti*, quod pro nobis traditũ eſt, & verũ eſſe decerto ſanguinẽ, qui pro nobis fuſus eſt, ſicut eccleſia catholica tenet. Hoc quia probare conati ſunt, beato me derogare Auguſtino cõtra eum ſentiẽdo, quem in ſui erroris patrociniũ Berengarius citare cõſueuerat, dicta eius malo ſẽſu diripiẽdo. Verum hoc iam fere nemo palã profiteri, aut defẽdere audet, vniuerſa ſciente Eccleſia catholica, quia *verũ corpus & verus ſanguis Chriſti eſt*. Breuiter nunc tibi pãdo quid, vel quomodo ſentiẽs de viuifico corporis & ſanguinis Domini ſacramẽto tractauerim, illa eiuſdẽ Domini verba quibus Sacramentũ illud commendat, quoniam cauſſarum ſupradictarum prima hæc erat. Tribus eſſentiæ modis corpus & ſanguis Chriſti eſt, quarto autem differt. Eſt enim nomine, re, atque affectu, differt verò ſpecie. Eſt, inquam, nomine, quia ſummus cęlorum Pontifex, qui cùm ipſa veritas, nomina non vana rebus ponere ſolet, adeò fortiter nomen hoc impreſſit, vt nõ ſaltem diceret, hoc vocetur corpus meum, hoc vocetur ſanguis meus, ſed *hoc eſt*, inquit, *corpus meum*, *hic eſt ſanguis meus*. Eſt etiam re; quia nimirum ſanctum ſanctorum eſt, quàm vere in illa ſpecie, qua traditus & lanceatus eſt, ipſe ſanctus ſanctorum eſt. Eſt nihilominus effectu, quia quàm verè in illa ſpecie, qua pependit in cruce, remiſſionem peccatorum operatus eſt omnibus, qui illum expectauerant ab origine mundi cum fide, ſiue legalibus ſacramentis fidei, omnibus à iuſto Abel vſque ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit; tam verè

Idem Comment. in Euang. Ioan.

Iſtud & noſtri temporis Sacramentarij conantur.

Euchariſt. tribus eſſentiæ modis eſt corpus Chriſti.

1.
2.
3.

Quàm verè Christus in illa ſpecie, quæ pēdit in cruce remiſſionem operatus eſt peccatorū, tam verè in ſpeciebus panis & vini eādem operatur peccatorū remiſſionem.

Digna lectu ſententia.

Trāſubſtātiatio.

Idem lib. 6. Comment. in Euange. Ioannis.

Aperi oculos, ò impie Sacramentarie.

Refellitur argumentū Sacramentariorum.

in iſtis ſpeciebus panis & vini eandem operatur remiſsionē peccatorum omnibus, qui ingreſsi ſunt vel ingredientur ad eandem fidem, poſtquā illa ſpecies hinc tranſiuit, & ſeſe in cælum recepit. Quartò idē ſpecie differt, quod & plurimùm prodeſt, non modo, ne color aut ſapor ſanguinis humani horrorem ſumentibus vllum faciat, ſed & vt competenti antidoto nimia parentum noſtrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, ſcilicet quod illi ligno conſequendæ diuinitatis effectiua virtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Credamus econtra fideli Saluatori Deo in eo, quod non videmus, ſcillicet panem & vinum in veram corporis & ſanguinis tranſiiſſe ſubſtantiam, & comedentes atque bibentes viuamus inæternum.

Nónne hic idē Euāgeliſta Ioannes dicit in Apocalypſi: Si quis appoſuerit ad hæc, apponat ſuper illū Deus plagas ſcriptas in libro iſto, & ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partē eius de ligno vitæ, & de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Nūquid verò minus timenda eſt hîc illa maledictio, vt nō detrahamus vel apponam? quidquā verbis dictis, hoc eſt corpus meū, quod pro vobis tradetur, hic eſt ſanguis meus nouum Teſtamētū, qui pro multis effundetur in remiſsionē peccatorū. Cùm enim illo dicente: hoc eſt corpus meū, nos ſubanditionē appoſuerimus dicentes: figuratiuū vel per ſimilitudinē dictū, cùm inquā illo dicente, hoc eſt corpus meū, nos dixerimus, hoc ſignificat corpus meū, nónne multū eſt quod apponimus, vel prauæ demutatione detrahimus, & ſenſum generamus, quem tantus auctor, Deus & homo, nuſquā eſt locutus, nec aſcendit vnquā in cor eius? Nempe cùm obiicit quis, ſuíſq; ſcriptitat in ſchedulis, quod itidem dixerit eadē veritas, ego ſum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumētū mendoſum illud attrahit, cùm ſtatim ſubſequentia verba dicentis, ſicut palmes non poteſt fructū ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis, manifeſtè per ſimilitudinē dictū cōpellant intelligi, præſertim cùm nō ſignanter dixerit, ego ſum hæc vitis, ſicut ſignanter dixit: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcriptione veræ proprietatis, de corpore inquiēs, quod pro vobis tradetur, de ſanguine autē, qui pro multis effundetur. Igitur ne ve-

niant ſuper nos plagæ nouiſsimæ,neq; apponimus neque diminuimus quidquã diuinæ diffinitioni vel deſcriptioni, quã incarnatũ verbũ ore proprio deprompſit, imò quia perfecta charitas foras mittit timorẽ,non tã plagarũ timore,quàm veritatis amore confitemur,quia panis iſte corporeus, poſtquã ſignauerit eũ Pater, & vinũ hoc expreſſum acinis præſentibus,mox vt eodẽ ſigno ſignatum eſt,per manus Eccleſiæ dicẽtis:vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſsimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti,& cætera,vſque in mei memoriã facietis:corpus & ſanguis eius,qui huius traditionis auctor eſt, & hoc ſacrificiũ *ipſe Chriſtus eſt*,cuius paſsione,vt ſacrificium fieret, à Deo patre in veritate ſignatũ eſt.Et re vera quẽ Pater dedit,panis Angelorũ,vt carnem aſſumeret,& moreretur, quatenus mortuos viuificaret,ipſe panis cæleſtis panẽ terrenum nobis dat,quẽ viuentibus, & à quibus mãducari poteſt, vt vitã det æternã, in carnẽ ſuã tranſmutat. Proinde ſicut de carne noſtra, quã virgo Maria peperit verè fatemur propter vnitatẽ perſonæ, quæ Deus eſt, ſic nihilominus de pane iſto viſibili quem eiuſdem verbi inuiſibilis diuinitas aſſumens, *in carnẽ ſuã transfert*,verè & catholicè cõfitemur,quia *corpus Chriſti eſt*.De hoc cibo corporis & potu ſanguinis Domini, hæc à ſanctis Doctoribus data eſt ſentẽtia, quã & velut pro maxima vel prima diffinitione,aduerſus idẽ corpus & ſanguinem Domini nimiũ feſtini Lectores,& immaturi præripuere Doctores.Hanc, inquiunt, cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis,& membrorum ſuorum, quod eſt ſancta Eccleſia in prædeſtinatis & vocatis,& iuſtificatis, & glorificatis Sanctis,& fidelibus eius.Igitur prædictam ſententiam nullatenus pro maxima diffinitione vel deſcriptione manducandi & bibẽdi ſanguinem Domini accipimus, præſertim cùm ipſe ore proprio,quando voluit,quibus voluit,quóſque dignos iudicauit, tam diligentem diffinitionem vel deſcriptionem dederit, vt nemo Dialecticorum aut Philoſophorum vnquã diligentiùs definire ſubſtantiam, vel quodlibet indiuiduum quiuerit.Nam quod ſolent facere illi, cùm primarum quamlibet ſubſtantiarum deſignare volunt, verbi gratia, cùm æquiuocationem determinantes,contra argumẽtorum ſophiſticas importunitates dicunt.Alexander rapuit Helenam(cogimur enim nunc talium in tanto negotio meminiſſe nuga-

Sacrificium Euchariſt. eſt ipſe Chriſtus.

Verbi Dei inuiſibilis diuinitas, panẽ incarnem ſuam transfert.

rum, & ſagittãtes paruulos repercutere ſagittis paruulorum) cùm (inquam) dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam poteſt opponi. Alexander non rapuit Helenam: etenim Alexander Philippi, rex Macedo, non rapuit Helenam: determinantes dicunt: Alexander is, de quo nunc agitur, Troianus, Priami filius, rapuit Helenam. Hoc idem ſumma ſapiẽtia fecit, vbi oſtendere voluit quomodo carnem ſuam nobis ad maducandum dare poſſet, hoc eſt, inquit, corpus meum: & addidit, quod pro vobis tradetur. Item, hic eſt ſanguis meus: & adiecit, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Totũmque modum manducandi carnem ſuam, & bibendi ſanguinem ſuum præſcribens, hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Proinde cunctis figurarum vel ſimilitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia: ſed illud corpus Domini, quod pro nobis traditum eſt, nos manducare, & illũ ſanguinem, qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus: & quod fecit ipſe, hoc idem in commemorationem ipſius ſcimus, & bene ſcimus nos facere, id eſt carnem ipſius manducare, & ſanguinẽ bibere.

Illud corpus Chriſti quod pro nobis traditum eſt, in Euchar. edimus.

Honorius presbyter Auguſtudunenſis, Vixit anno 1126.

Lib. cui titulũ dedit, Gemma animæ.

corpus chriſti fit de pane.

SAcerdotes & miniſtri Chriſto inſtituente, panẽ & vinum offerunt. Hoc Sacramentum ideo ex pane fit, quia Chriſtus ſe panem viuum aſtruxit, quem ſcriptura panem Angelorum prædixit. Ideo *corpus Chriſti* etiam *de pane fit*, qui ex multis granis conficitur, quia Eccleſia corpus Chriſti per illud reficitur, quæ ex multis electis colligitur. Ideo etiam *ſanguis Chriſti de vino conficitur*, quod de multis acinis exprimitur, quia per illũ corpus Chriſti Eccleſia recreatur, quę de multis iuſtis congregatur. Diaconus calicẽ tenet, dum Papa ſanguinẽ ſumit: Sudiaconus corpus Domini accipit á Diacono, & fert presbyteris frangendum populo.

Odo Epiſcopus Cameracenſis, Vixit anno 1128.

In miſſæ canonem.

QVi pridie quàm pateretur, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus. Accepit panem, adhuc panem, non dum carnem (& eleuatis oculis in cęlum ad te Deum Patrem

ſuum

ſuum omnipotentem, tibi gratias agẽs, benedixit) id eſt, corpus ſuum fecit, qui prius erat panis, benedictione *factus eſt caro*, modo caro, antè panis. O miraculum, frangebatur inter digitos, ſedens incolumis inter Diſcipulos. Fregit) Erat integer, & diuidebatur in patres In manibus tenebat ſeipſum, & de manibus porrigebat ſe Diſcipulis edendum. Hoc ſignificabat Dauid, quando ſecundum aliam tranſlationem coram Achis rege, ſe in ſuis manibus ferebat. Sic quotidie Chriſtũ in altari cõſumimus & permanet, manducamus & viuit, atterimus dentibus, & integer eſt, conſumimus, manducamus, & atterimus, non tantùm ſpecie, ſed re: non ſolùm forma, ſed ſubſtantia: vt miro modo conſumatur permanens, atteratur incorruptus, diſtribuatur indiuiſus. Sicut poſt reſurrectionẽ palpandum tribuit ſpirituale corpus, cum ſimili contrarietate non palpabile, quod eſt ſpirituale: non ſit ſpirituale quod eſt palpabile. In ſpecie enim & ſapore panis & vini, manducamus & bibimus ipſam *ſubſtantiã corporis & ſanguinis Chriſti*, ſub eiſdem qualitatibus, mutata ſubſtantia: vt ſub figura & ſapore ſubſtantiæ prioris, facta ſit vera ſubſtãtia Chriſti corporis & ſanguinis. Pertinet ad fidem catholicã, credere poſt benedictionem eſſe verum ſanguinẽ, vt infidelis ſit, qui hoc non crediderit. Item dicitur myſterium, quod ſenſibus tegitur occultũ, ſicut veritas ſanguinis in ſapore vini latet & ſpecie. Calix ergo altaris eſt myſterium fidei, quia ſub figura & ſapore vini occultus creditur verus ſanguis. Eſt myſterium fidei, quia quod creditur, ſenſibilibus quibuſdam obtegitur. Nam verus ſanguis creditur, quod vinum viſu ſentitur & guſtu. Eſt fidei myſterium, quia quod fides credit, intus eſt occultum. Intus eſt verus ſanguis, vera fides, exterius eſt falſum vinum, vera ſpecies. Sentitur vinum, & non eſt. Non apparet ſanguis, & eſt. Senſus decipitur qualitate, certa tenetur fides rei veritate. Ideóque ſanguis dicitur fidei myſterium, quia ſanguinem fides credit intus occultum. Apertum eſt, quod ſentitur: occultum eſt quod creditur.

Infidelis eſt qui non credit corpus & ſanguinem Chriſti, verè in Euchariſt. exiſtere.

Nota.

*Franco Abbas Haffligixienſis, Vixit an.*1130.

HIs de panibus myſticis pro loco & modo ingenioli noſtri diſſertis, ad panem verũ, qui de cælo deſcendit tranſeamus: ipſum toto cordis affectu obſecrãtes, vt de ſe ſcribẽ-

Tomo 1. de gratia Dei.

ti inolita bonitate adeſſe dignetur: vt ipſo inſpirãte ſe digna & legẽtibus ſcribam perſpicua. Inſtituto itaque ſacro ſanctę cœnæ conuiuio, vbi legalibus ceremoniis celebrato Paſcha typico finem impoſuit, verum & æternum Paſcha, veri agni oblatione ſubſtituit:in cuius immolatione caritas,ipſa eſt gratia,de qua agimus oculis noſtris quaſi viſibiliter ſe contuendam exhibuit. Maiorem enim caritatem nemo habet, quàm vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Si autem animam ponere pro amicis,tam magna eſt caritas, vt maior eſſe non poſsit:quæ & qualis, aut quanta eſt caritas animam ponere pro inimicis? Nam cùm pro amicis anima ponitur: viciſsitudo amicitię redditur. Cùm verò pro inimicis anima ponitur: rectè caritas,rectè gratia vocatur. Commendat autem ſuam caritatem Deus in nobis,ait Apoſtolus:quoniam cùm adhuc peccatores & inimici eſſemus,Chriſt⁹ pro nobis mortu⁹ eſt. Typici itaque agni carnibus abſumptis,& legalib⁹,vt dixi,ceremoniis conſummatis,verus ipſe agnus qui tollit peccatum mundi, accepit panem in manibus:& benedicens & frangẽs Diſcipulis in hęc verba tradidit. Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum. Paſtor bonus pro ouibus ſuis animam poſiturus,atque diſpenſationis ſuæ curſu cõpleto, ac redemptionis noſtræ myſterio expleto ad Patrem rediturus,quia gregi ſuo indiſſolubili vinculo caritatis conexus erat:nec pręſentia corporali diu ab eo abeſſe poterat. Qui ergo maternam carnẽ aſſumpſit,in vtero, & aſſumptã,redemptionis noſtræ cõuertit in opus,eadem verbi potẽtiã aſſumit panẽ in manibus, & diuinæ benedictionis ac verbi: quòd ipſe eſt, effectu, *vertit in corpus ſuum* ſalutis noſtræ Sacramentum. Frangit autẽ panẽ,tanquã poteſtatem habens ponendi animam ſuam,& iterum ſumendi eam. Frumentum ergo Euangelicum Iudæorũ manibus molitur,igne paſsionis coquitur,& verbo vitę panis viuus effectum,vitale fidelibus efficitur alimentum. Et accipiens calicem gratias egit. Vbique gratias agit, vbique ad agendas Deo gratias nos inſtruit, maximè tamen in articulo paſsionis:vbi quantò magis ex infirmitate ſua caro nutat ac trepidat,tantò magis manu diuinæ cõſolationis indiget,quæ nutantem ſuſtentet. Spiritus quidem promptus eſt:caro autẽ infirma, ait Conditor & Cognitor carnis & ſpiritus. Quia igitur infirmitatem noſtram nouit, qui nos cõdidit, fortiſque

Tranſubſtãtiatio.

&

& armato, niſi fortiore nos protegente, fragiles & inermes non poſſe reſiſtere,contra implacabile hoſtis antiqui odium, panis quotidiani inexpugnabile nobis contulit præſidiū. Nouit Dominus aduerſariū noſtrū felle inuidiæ ab antiquo infectum,infatigabili aduerſum nos malitia ſæuire, nec poſſe inter diſcordātes abſque detrimēto ſalutis noſtræ fœdus aliquod inuenire. Nouit etiam pius inſpector cordiū,iter corruptionis noſtræ tenebroſum eſſe & lubricū:nec illęſum per trāſire poſſe quemquā hominū. Quia igitur quotidie periclitamur,quotidie labimur, quotidie ægrotamus, quotidianam ſui in myſterio corporis & ſanguinis ſui dignatus eſt nobis exhibere præſentiam qua liberemur,qua erigamur,qua conualeſcamus. Sed ſunt aliqui qui viſibilē ſacroſancti myſterij ſpeciem dū attentius attendunt,in veritate ipſa fide caligant: hæſitantes quomodo manēte priſtino panis & vini ſapore & ſpecie in ſubſtantiam carnis & ſanguinis Chriſti poſsit ſubſtātia panis & vini alia in aliam tranſire. Sed huic infirmitati fidei facilè poteſt mederi conſideratio omnipotentiæ Dei, quod non ſit omnipotēti impoſsibile aut difficile creaturarū ſuarum aliam in aliam pro placito ſuo transformare: qui omnia ex nihilo potuit verbo creare. Vt enim quiddā de vſu noſtro loquar,non de Dei potētia (Deo enim omnia æqualiter ſunt poſsibilia)facilius eſt in eam quā voluerit formam tranſformare quod non eſt, quàm ex nihilo formare quod nō eſt. Nunquid abbreuiata eſt manus Domini,vt nō poſsit ſaluare? Nunquid qui cælum & terrā verbo creauit hominis in ſeruitutē,non valet minimā panis & vini portionē in verū corpus ſuum conuertere hominis ad ſalutē? Ne ergo fluctuet de veritate corporis Chriſti fides Chriſtiani pectoris, ne & fruſtra portet nomē Chriſtianæ profeſsionis,& fruſtra celebret Sacramenta diuinæ religionis(ſine fide enim impoſsibile eſt placere Deo) nam licet Eccleſiā quis intret,Eccleſiaſticis Sacramētis participet, ad ſolēnē orationē amen reſpondeat:otioſè,imò pernitioſè hęc agit,ſi fidem eorū,quæ geruntur,nō habeat. Stultitiæ autem proximū eſt omnia fidei noſtræ Sacramenta & diuinæ virtutis opera infirmis humanæ ſapiētiæ ratiocinationibus velle diſcutere: & omnipotentiam Dei,intra anguſtias impoſsibilitatis noſtræ includere. Omnia enim diuinæ virtutis opera humano intellectu velle comprehen-

In veritate fidei caligāt heſitantes quomodo manente priſtini panis ſapore & ſpecie in ſubſtātiam corporis, Chriſti panis ſubſtātia trāſire poteſt.

dere, quid aliud dixerim, quàm Deum homini cōponere, vt ille non poſsit, quod iſte non intelligit? Et vnde tantum eſſet fidei meritum, ſi per ſingula humanæ conſuetudinis haberet experimentum? Sed Chriſtiana ſobrietas, magis vult audita piè credere, quàm impia in Deum, verbis eius non credendo exiſtere. Habet autem fidei ſuæ præmium, ipſum cui credit, Deum. Magnum eſt ergo fidei Chriſtianæ meritum: cui tantum compenſatur præmium.

Hugo Abbas S. Victoris, Vixit an. 1133.

Lib. de Sacramentis. SAcramentum corporis & ſanguinis Chriſti vnum eſt ex his, in quibus principaliter ſalus cōſtat: & inter omnia ſingulare: quia ex ipſo eſt omnis ſanctificatio. Hæc enim hoſtia ſemel pro mundi ſalute oblata, omnibus præcedentibus & ſubſequentibus Sacramentis virtutem dedit, vt ex illa ſanctificarent per illam liberandos omnes. Sacramentum corporis & ſanguinis ſui ipſe Dominus Ieſus Chriſtus inſtituit, *Tranſubſtātiatio.* quando poſt cœnam veteris Paſchæ panem & vinum, *in corpus & ſanguinem ſuum diuina potentia tranſmutans* Apoſtolis ſumendum tribuit, & vt idem poſt hoc in memoriam ſui agerent præcepit. Solent quidam quærere, quale corpus ſuum Diſcipulis ſuis Dominus Ieſus Chriſtus tradidit: hoc eſt, paſſibile & impaſsibile, mortale an immortale, & cætera: quæ ad hanc pertinent quæſtionem. Ego in huiuſmodi ſicut & in aliis profeſſus ſum ſecreta diuina magis veneranda, quàm diſcutienda. *Secreta diuina, veneranda magis quā diſcutienda.* Simplicitati fidei hoc ſufficere puto ſi dicimus: quia tale dedit, quale voluit, & rurſum, quale dedit, ipſe nouit. Ideo enim tale dedit, quale voluit: quia omnipotens erat, & potuit omne quod voluit. Ideo autem ipſe nouit quale dedit: quia ſapientia erat, & non potuit ignorare quod fuit. Si ergo hoc eſſe potuit: vt ipſe ſeipſum manibus geſtaret, & Diſcipulis ſine corruptione ſui edendum diſtribueret, & tamen ipſe, qui dedit & qui dabatur, qui portauit & qui portabatur, idem eſſet: quid mirum eſt ſi dicitur, quia ipſe in eo quod dabat, mortalis fuit, & in eo quod dabatur immortalis fuit, & inde ipſe, qui mortalis dabat & qui immortalis dabatur, nō duo, ſed ipſe vnus fuit? Quomodo enim immortalis non dabatur, qui inuiſibiliter ſumebatur, & incorruptibiliter manducabatur? Inuiſibiliter ſumebatur quantum ad formā, dico propriam corporis ſui, non quantum ad ſpeciem Sacramenti ſui.

ſui. Inuiſibiliter autem ſumebatur, quia in eo quod ſumebatur quod ipſe erat non videbatur. Chriſtus enim ſumebatur, & ſpecies panis & vini tantũ videbatur. Ideo dico & inuiſibiliter ſumebatur, quia quod erat, non videbatur. Si ergo in eo quod dabat, quod ipſe erat videbatur: & in eo quod dabatur, quod ipſe erat nõ videbatur, & ſi in eo quod dabat, tenebatur & crucifigebatur, & in eo quod dabatur frãgebatur & nõ diuidebatur, edebatur, & non corrũpebatur: quid miraris ſi in eo quod dabat mortalis dicitur, & in eo quod dabatur immortalis & impaſsibilis fuiſſe prædicatur? Cùm v[illegible] ſit Sacramentũ, tria ibi diſcreta ponuntur: ſpecies videlicet viſibilis, & *veritas corporis*, & virtus gratię ſpiritalis. Aliud eſt enim viſibilis ſpecies, quæ viſibiliter cernitur: aliud eſt veritas corporis & ſanguinis, quæ ſub viſibili ſpecie inuiſibiliter creditur: atque aliud gratia ſpiritalis, quæ cum corpore & ſanguine inuiſibiliter & ſpiritaliter percipitur. Quod enim videmus, ſpecies panis eſt & vini: quod autem ſub ſpecie illa credimus, *verum corpus eſt, & verus ſanguis* Ieſu Chriſti, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Nec per panẽ & vinum corpus & ſanguinẽ tantum ſignificari credimus: ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus, & verũ ſanguinẽ conſecrari, & ſpeciẽ quidẽ viſibilẽ Sacramẽtũ eſſe veri ſanguinis, & veri corporis: corpus autẽ & ſanguinẽ Sacramẽtũ eſſe ſpiritualis gratię, & quẽadmodũ illic ſpecies cernitur, cuius res vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur, ſic res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies non cernitur. Ergo diuiniſsima Euchariſtia, quæ in altari & ſecundum panis & vini ſpeciem, & ſecundũ corporis & ſanguinis Chriſti veritatẽ viſibiliter & corporaliter tractatur, Sacramẽtũ eſt, & ſignum, & imago inuiſibilis & ſpiritualis participationis Ieſu, quæ intus in corde per fidem & dilectionẽ perficitur. Voluit enim ſapiẽtia Dei, quę ſe per viſibilia manifeſtat, oſtẽdere, quoniã ipſa animarũ cibus & refectio eſt: & propterea carnẽ aſſumptam in edulium propoſuit, vt per cibũ carnis ad guſtum inuitaret diuinitatis. Sed ne rurſum infirmitas humana contactum carnis in aſſumptione horreret, conſueti & principalis edulij ſpeciẽ illam velauit, & ſic ſumendam propoſuit, vt ſenſus in vno foueretur, & fides in altero ędificaretur. Fouetur enim ſenſus in vno, dum ſolita tantùm & conſueta percipit: ædificatur autẽ

M

fides in altero, dum in eo quod videt, quale ſit illud quod nō videt, agnoſcit. Proponitur ergo ſpecies panis & vini, vt doceatur plena, perfectáque refectio eſſe in ſumptione corporis & ſanguinis Chriſti, ex diuinitate Chriſti. Per verba ſanctificationis vera panis, & vera vini ſubſtantia, in verum *corpus & ſanguinem Chriſti conuertitur*, ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte. Conuerſio autem ipſa non ſecundum vnionem, ſed ſecundum tranſitionem credenda eſt, quoniam nequaquam eſſentia eſſentiæ in augmentum accedit, vt per id quod accedit, id ad quod accedit maius fiat, ſed tranſitione: vt id quod accedit, cum illo ad quod accedit, vnum fiat: nec ſic in pane corpus Chriſti conſecrati dicimus, vt de pane corpus Chriſti eſſe accipiat: nec quaſi nouum corpus ſubitò factum de mutata eſſentia, ſed in ipſum corpus verum mutatã eſſentia. Nec ipſam ſubſtantiam panis & vini in nihilum redactum, quia deſiit eſſe quod fuit, ſed mutatam potius, quia cœpit eſſe aliud quod nō fuit, & ipſum quod cœpit eſſe, ex ea eſſe non accepit, quia panis fuit, ſed ipſa eius eſſe accepit, quando deſiit eſſe quod fuit: Hoc expreſsius diſtinximus propter eos, qui ex ſua ratione, fidei præiudicium faciunt, & ſenſu ſuo incedentes, aſſerere nituntur, vel hoc eſſe ſolùm quod cernitur, vel tale eſſe quod creditur, hoc eſt, quia ſola panis & vini ſpecies cernitur, ſolã eſſe ibi panis & vini ſubſtantiam, vel quia ibi ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti creditur, paſsibiliter ei ineſſe ſpeciem & qualitatẽ panis & vini, quæ cernitur, quaſi non poſſet ſpecies apparere, cuius non adſit ſubſtantia: vel ſubſtantia latere, cuius non appareat forma.

Tranſubſtãtiatio.

Guido v. Prior Chartuſiæ, Vixit anno 1136.

QVæ mater eius cùm poſt abceſſum viri (præter quem nullũ penitus nouerat) vellet & ipſa cũcta relinquere, pij filij inſtructa monitis, continentia & eleemoſynis, orationibus, atque ieiuniis, ac reliquis ſanctis operibus in domo propria quod reliquum erat impendit temporis, filios ſuos militaribus ſtrenuos actibus, ab immoderatis quantũ poterat frænans exceſsibus. Cui decũbenti ea qua obiit ægritudine, optata adeſt filij pręſentia, *adorãda tradit myſteria*, extrema non multò poſt ſepulturę ſoluit obſequia, quod imperat Deus lege Moſaica dicens: Honora patrem tuum & matrẽ tuã,

In Vita S. Hugonis Epiſcopi.

vt ſis longæuus ſuper terram.

Petrus Abbas Cluniacenſis, Vixit anno. 1138.

ET quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum & confutãdum ſtultiſsimum errorem decurrat. Audite nõ me, ſed Dominum; non Chriſtianum, ſed Chriſtum: non hominem tantùm, ſed Deũ. Audite eum, quem qui non audierit exterminabitur de populo ſuo. Dic Domine Ieſu, Deus noſter, Saluator noſter, Sacerdos noſter, hoſtia noſtra: Dic, reſponde aduerſariis teſtamenti tui, qui volunt reſcindere quod ſtatuiſti, eradicare quod plantaſti, deſtruere quod conſtituiſti. Dic, forſitan acquieſcenti tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt: verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant: & ſi oues tuæ ſunt, vocẽ tuam audient. Planè iſti redemptorẽ te negãt, qui pretiũ redẽptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dediſti (corpus dico tuũ) redemptis auferre contendunt. Volunt rurſum vincire, à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis. Dic ergo Domine, teſtator noui & æterni Teſtamenti, vtrùm teſtamentum hoc vnius diei, vt iſti dicunt, eſſe volueris, an potius ęternum eſſe decreueris. Audiant iſti non me, ſed te, vt conuertantur non ad me, ſed ad te, Quid ergo? In cœna vltima quam cùm Diſcipulis tuis, vetus Paſcha nouo commutans, celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti Diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite, hoc eſt eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnaſti dicens. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatorũ. Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habẽt & non vident, aures habent & non audiũt. Auditis hoc non à quolibet Doctore, ſed ab illo, de quo Pater clamãs pręcipit: ipſum audite. Auditis eum dantẽ corpus, Sed quod corpus? Sunt enim corpora cæleſtia & terreſtria, & quidquid viſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hic ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret, animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus ad excludendum omne aliud ſenſibile vel inſenſibile corpus, poſtquã dixit, accipite, hoc eſt corpus, adiunxit meum. Suum ergo, non alterius corpus Diſcipulis dedit. Rurſum ne alicui cogitatio occulta obreperet, potuiſſe

Tractat. de Miſſæ ſacrificio & veritate tranſubſtantiationis, contra Petrobouſianos, &c.

creare,in manibus ſuis corpus,quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen,quod ipſe erat,non eſſet.Addidit,quod pro vobis tradetur,ac ſi diceret,Nolite dubitare,nolite hoc vel illud vobis fingere,nolite aliud & aliud cogitare,quia hoc eſt corpus, nõ alterũ,aut alterius,ſed meũ non permutatũ,vel nouiter creatum:ſed quod pro vobis tradetur,pro vobis crucifigetur,pro vobis morietur.Sic & de calice,Hic eſt,ait,ſanguis,nõ bouis, aut arietis,non agni aut cuiuſlibet hominis,ſed meus,non alius,vel noua creatione productus, ſed qui pro vobis fundetur,flagellis prouocatur,clauis extortus,lãcea excuſſus.Quid ad demonſtrãdam veritatẽ *corporis & ſanguinis Domini* dici potuit clarius,lucidius,manifeſtius?Nõnne & lõgè ante paſsionem,commẽdans magnificum & ſalutare Sacramẽtũ,Diſcipulis & Iudæis ſæpe dicebat?Niſi manducaueritis carnẽ Filij hominis,& biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis:& Panis quẽ ego dabo caro mea eſt,& caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.Hoc quare? vt nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris,audito carnis nomine ab innumera corporũ multiplicitate reuoceris.Rurſus audito nomine Filij hominis,non alterius alicuius carnẽ exiſtimes,niſi illius,qui cũ eſſet Dei filius,factus eſt hominis filius.Vnde quia tenaciſsimè recolendũ, quia vnicè amplectendum eſt tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpè nomine filij Dei,quod pro ſe eſt,nomẽ filij hominis frequẽtat,quod pro nobis eſt.Idcirco vocat carnẽ, ne quodlibet corpus putetur:idcirco filij hominis,ne alterius,quàm ſua æſtimetur.Sed fortè impoſsibile putatur,vt vel panis in carnẽ, vel vinũ cõmutetur in ſanguinẽ. Fortaſsis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti finitam,ſatiſque modicã quantitatem,morſibus totius mundi, per tanta ſecula non ſufficere poſſe.Hoc enim eſt quod quondam Berengarium dixiſſe audiui.Nã fortè Andegauis cõſtitutus,& de hoc corporis Chriſti Sacramẽto cum quibuſdam agens:Si, inquit,corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ turris hæc,quæ in conſpectu noſtro immenſa mole attollitur,à tot totius orbis populis comeſtum ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet. Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus.Sed quid reſpondendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt nihil ſcire, niſi quod ſciunt nihil agere niſi quod agunt?

Inſana Beregarij verba.

gunt? Quid reſpondebitur iis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ virtutis omnipotentiam ſic coarctare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſsit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus per Prophetam clamantem, quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Et in alio loco: Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligentiæ? abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius, Quis transfretatuit mare, & adduxit eã, & attulit ſuper aurũ electum? Nõne à mari vſque ad mare ab ortu ſolis vſque ad occaſum, totus mundus inſonat: Omnia, quæcunque voluit Deus, fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis? & quis vniuerſa enumeret? Eſto ergo Deo, quod eſt iumẽtũ tuũ tibi. Non nititur illud perſcrutari ſecreta tua, non coneris temerare arcana Dei. Docet (vt de vilioribus loquar animalibus) aſinus tuus, quid te velit facere Dominus Deus tu': cuius ſi ſecreta penetrare volueris, eius iumentum eſſe nõ poteris, de quo Pſalmus. Vt iumẽtũ factus ſum apud te. Serua ergo Deo tuo, quod tibi vis ſeruari ab aſino tuo: neque altiora te quæſieris, vel fortiora te perſcrutatus fueris: ſed ea cogita ſemper quę Deus pręcipit: & in multis eius operibus ne fueris curioſus. Hęc omnia maieſtati Dei ſuperbiã tuã, ſapiẽtiæ Dei ſtultitiã tuã, vt dignũ eſt, ſubiiciũt, neq; aliquid cõtra ipſum ſtultum loqui, vel non audendũ audere permittũt. Sed licet auctoritatibus & ratione obſtructũ iã debeat eſſe os loquentiũ iniqua, ne inſipientiã vel imbecillitatẽ creaturę Creatoris ſapientiæ vel virtuti audeãt cõparare: ſubiiciãtur tamen exẽpla quibus (ſi omnino beſtiæ aut impij non ſunt) eorum non ſolũ auribus, ſed & oculis ſatis fiat. Vide igitur quiſquis in Sacramẽto Eccleſiæ panẽ in *Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem* aut non credis, aut dubitas, quia vel de volũtate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim alia res te vel ad non credendũ, vel dubitandũ impellit. Aut enim voluit & nõ potuit, aut potuit & non voluit, aut neque voluit neque potuit. Sed quod voluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quod verò potuerit, ſi Prophetæ credis, certum tenebis. Nam ſi omnia quæcunque voluit fecit, vtique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, vt

Tranſubſtã tiatio. *panis in carnem ſuam, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum*, & quia voluit & potuit, idcirco & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt, ſequitur: quia ad conuertẽdum panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum omnimode, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat, ſequantur tamen, vt dictũ eſt, exẽpla, quibus etiã brutæ pecudes acquieſcere cogantur. Quid, inquã, dicis, qui veritati lucidę contradicis? Non credo, ait ille: Dubito, dicit iſte, quod panis altaris in carnẽ, vinũ cõuertatur in Chriſti ſanguinẽ: quia alterius generis ſubſtantiã, in alterius ſubſtãtiæ genus cõuerti mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouũ, quia nunquã factum eſt: inſolitum, quia nunquam viſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouũ, vetus eſſe reperies: quod dixiſti inſolitum, vſitatũ eſſe cognoſces. Relege, vt ait Ambroſius, virgam Moyſi mutatam in ſerpẽtem. Recole aquas Aegyptiacas mutatas in ſanguinem, & ſi cognoueris diuerſas ſubſtantias ſerpẽtis & virgæ, aquarum & ſanguinis, ab opinione malè concepta reſipiſce: Recole & primum Saluatoris illud, & ſingulare totíque mundo manifeſtiſsimũ miraculum, quo aquas in vinum, non phantaſticum ſed verũ & bonum mutauit. Huius generis miraculis, veteris ac noui Teſtamenti initia omnipotentis prouidentia ideo inſigniuit, vt contra vtriuſque legis maieſtatẽ ſe agere cognoſceret, quiſquis res in res, hoc eſt, ſubſtantias in ſubſtantias, virtute diuina poſſe mutari negaret. Poſt Moyſi & Chriſti tam ſolennia & nota miracula, perhibeat mundus ipſe teſtimoniũ veritati & ad hoc oſtẽdẽdũ niues & grãdines, nubes & elemẽta producat. Arguat incredulos, et iam eos non auribus credere, ſed oculis cernere dubitata cõpellat. Oſtendat alia atque alia ex aliis multimodè, & multiformiter aſsidue creari: imò ex creatis in alias & alias creaturas mutari. Doceat aëriam puritatẽ quotidie in nubium craſsitudinẽ denſari, nubes ipſas penè aſſiduè defluere in imbres, molleſcere in niues, durari in grandines, flãmari in ignes, & in his omnibus, diuerſas ex ſubſtantiis ſubſtãtias, varias ex ſpeciebus ſpecies non tantũ videntibus ad cernendũ, ſed etiam cæcis ad palpandum creari. Deſcendat hinc de cælis ad terram curioſus oculus, & miracula quotidiana, quæ non miratur, obſtupeſcat. Videat, quàm ſit

Exẽpla naturalia, vnam ſubſtãtiam in alteram poſſe conuerti.

ſtu'ta

ſtulta incredulitas,quàm cæca dubitatio vel non credere, vel dubitare panē in Chriſti carnē,vinum mutari in eius ſanguinē virtute diuina:cùm per eandem multa ſæpè commutētur in aliud,in rerũ natura.Nõnne Coralius lapis de ligno fit lapis : cùm diuerſa ſit materia ligni & lapidis ? nónne phœnix quingentorũ annorũ,vt dicitur, auis inter aromata ſuccenſa moriēs de ſolo puluere reuiuiſcit,cùm alia pulueris, alia non ſit ſubſtãtia auis?Et ne fortè iſta inuſitata , vel incognita ſibi eſſe cauſſetur,attendat vſitatiſsima,& quotidiana,& ſic etiã ſi negligēter attenderit,dubitare ceſſabit.Et vt melius ſuis manibus,quàm alienis operibus acquieſcat, de fœno , vel filice arte notiſsima diuerſiſsimę naturæ virum cõficiat:ſicque, vt ſic dicam,nõ diuina, ſed ſua miracula admiretur. Cernat liquidiſsimum & fluidũ aquæ elementum, brumali apud nos, omni aut tempore apud Noricos & Scythas in glacialē teſtã tenaciſsimè congelari:in Alpibus etiã , & multis terrarũ partibus vſque adeò obdurari,vt de aqua lapis fiat, & cryſtallus dicatur:quæ eſt glacies multos durata per annos. Cõſideret de eodē cryſtallo,vel vaſe vitreo , & perſpicuo aqua repleto, cũ ſolis radio opponitur cõtra cõplexiones elemētorũ , ignē exire.Cùm cryſtallus frigidus & ſiccus,aqua, quod plus eſt, frigida & humida ignis calidus & ſicc⁹ eſſe probetur.Intueatur ſimul ipſum orbē terrarũ,qualiter de hoc informi & infimo terrę elemēto tã diuerſa in ſubſtantiis, varia in qualitatib⁹,in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iuſſu Cõditoris aſsiduè procreētur,quæ ſi per ſingula cõſiderētur, victus rerũ infinitate,ante cõſiderator,quã cõſideranda deficiēt.Sed quid ad veritatē cõprobãda de pane mutatæ carnis, & de vino mutati ſanguinis Chriſti exēplis ĩmoror:cũ quotidie,ipſum,de quo agitur,panē in humanã carnē cõuerti, vinũ in humanũ ſanguinē mutari videã,cũ ita hoc manifeſtum ſit,vt ad hoc aſſerendũ non fidē conſulere, ſed oculos aperire neceſſe ſit?Teſtis eſt mundus,teſtis eſt omnis homo, maximè cũ ſine hac mutatione panis in carnē,& vini in ſanguinē,nec vn⁹ poſsit ſubſiſtere homo.Operatur ſanè natura per digeſtionē in corpore humano,vt panis in carnem,vinum cõuertatur in ſanguinē:dũ(ſicut hi,qui vel leuiter rerũ humanarũ attigerunt ſcientiã) defœcatiorem, ac puriorē ſuſcepti cibi vel potus partem,à fœculentis ſegregans, ſingulis corpo-

I.
II.
III.
IIII.
V.
VI.

ris mẽbris ad nutriendã,cõfonendã,ad augẽdã carnis & ſanguinis ſubſtantiã impertit. Fit igitur hoc modo omnibus notiſsimo de pane caro, de vino ſanguis: hoc nõ in vno homine,ſed in omni homine,nec in vno tẽpore,ſed in omni tẽpore. Quare ergo non creditur,quare dubitatur Deũ hoc poſſe per virtutẽ,quod poteſt natura p̄ digeſtionẽ? An potuit illud Deus dare humanę origini,& nõ potuit reſtaurationi? An potuit illud conſtituere creans hominem,& non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri,cùm homo à Deo plaſmatus eſt,& nõ debuit,cùm homo à Deo ſuſceptus eſt? ceſſet ergo infidelitas,ſanetur dubietas,quia omnipotens verbũ Dei,per quod omnia facta ſunt,ſicut quotidie facit,vt per comeſtionem & digeſtionem humanã,& panis in carnẽ, & vinum vertatur in ſanguinẽ multorũ filiorũ hominũ: ſic quotidie facit,vt per cõſecrationẽ & virtutẽ diuinã, panis & vinũ *cõmutetur in carnẽ & ſanguinẽ ſuũ*: hoc eſt vnius filij Dei & hominis. Qui enim dixit et factaſunt,mãdauit et creata ſunt: qua potẽtia facit hoc vniuerſaliter in aliis,eadẽ potẽtia facit hoc ſingulariter in ſeipſo,vt mutatio ſubſtãtiarũ,quæ hominibus ſolet cõferre mortalẽ vitã, nunc iiſdẽ hominibus ſed fidelibus cõferat ſempiternã. Sed quid mirãtur homines facere Deũ aliquid de aliquo,cùm in principio omnia creauerit de nihilo? Nã lõgè maius eſt (vt dicũt ſancti Patres Eccleſiæ) nõ ſubſiſtẽtia creare,quã ex ſubſiſtẽtibus alia atque alia formare.

Tranſub-ſtantiatio.

Idem eodẽ Tractat.

Sed fortè aliquis econtra. Non poteſt quidem negari res in res multis modis conuerti: ſed in his quando ſubſtantiæ in ſubſtantias mutantur, ſpecies quoque pariter conuertuntur. In hoc autem Sacramento etiã ſi ſubſtantia mutetur,forma tamen non mutatur. Et poſſem quidem dicere faſtidioſiſſimè iſta requiri, cùm totam omnipotentiam ſibi vendicare velit impotentiſsimus homo,& totam ſapiẽtiam inſipientiſſimus homo, maximè cùm certa ratio ſit, & penè omnibus manifeſta,cur mutata ſubſtantia,non mutetur pariter & forma. Sed quia neceſſe eſt talia cuncta pati,vt hominibus tertij cæli arcana rimantibus ſatisfiat: Dentur & inde exempla,vt ſicut oſtenſum eſt mutari in rerum natura ſpecies cum ſubſtantia,ſic etiam oſtendatur mutari aliquando ſubſtantias nõ mutata priſtina forma. Et ne ſit neceſſe ad inquirenda peregrina exempla qualeſcunque vires animi fatigare; de quibuſdam

Exẽplis naturalibus oſtenditur, mutari ſubſtantiam aliquando, non mutata ſpecie.

dam ſupraſcriptis,& ad præcedentia probanda prolatis, exẽpla trahantur, ex quibus inuiſibiliũ fides rerum, viſibilium exẽplis,vera eſſe vt creditur,ipſis corporis ſenſibus demõſtretur.Conſule ergo ipſos carnales oculos tuos quicunque carnẽ Chriſti ſub Sacramẽto panis,quicunque ſanguinẽ Chriſti ſub Sacramẽto vini latentem miraris:& nõ mutata panis ac vini ſpecie ipſarum rerũ mutatã in aliud naturã obſtupeſcis. Aſpice aquam in glaciem cõmutatam, glaciem in cryſtallũ alteratã,& cernes in his apertè ſubſtãtias permutari, formas ſubſtãtiarum,ſeu ſpecies reſeruari. An non vides glaciem ex aqua frigore obduratam,glaciẽ ipſam in cryſtallinum lapidẽ eodem diutius continuato rigore,permutatam, ſubſtantia in aliud,quàm fuerat,trãſlata,formam priſtinam cõſeruare? An non cernis præter glacialẽ duritiam, præter lapideam firmitatẽ(quantũ ad ſpeciem,vel perſpicuitatem iam dicti elemẽti pertinet)nihil vtique ſubſtantiæ detractũ. Simile quoddã in orientalibus Hiſpaniæ partibus rerum natura profert exẽplum, quod priùs audiẽs vix credidi:ſed poſt, quod audierã, videns,dubitare nõ potui.Extant in regionibus illis ſalita (vt ita dicã) vel ſalſa mõtana,quæ pro ſaxis vel rudibus lapideũ ſal continent,ſicq; perlucidum,vt quia gemmeã pretioſorum lapidum claritatem æmulatur,ſalis gemma vocetur. De quibus mõtibus, cũ diutinus ruſticorũ labor lucri auidus, multã lucidi illius lapidis quantitatẽ eruerit & eruẽdo foſſas multas eo ſale in aues reliquerit proceſſu tẽporis pluuiali inundatione foſſarũ illa vacuitas repletur, ac repleta poſt paululum in naturã illius,cui admiſcetur,lapidis cõmutatur. Tali recompenſatione effoſſus mons penè annuatim dãna illata reſtaurat:& quidquid de lapide amiſit, aqua in lapidem conuerſa cõpenſat.Fit ergo cæleſtis aqua terrenus lapis: quæ licet naturalẽ mollitiem in lapideam duritiam cõmutans, in alienã ſubſtãtiam tranſeat, formam tamèn priorem ſeu ſpeciem, ſicut de cryſtallo ſupradixi, conſeruat. Addatur, & aliud non contẽptibile de aceto exemplum. Apparet enim in illo quędam & ſi non ſubſtantialis tamen accidentalis mutatio: quia dum ex naturali vel dulci mero, in naturali acredine aſſumpta aceſcit,non ſubſtantiam,vt dixi,ſed qualitatem commutans,accidentia ſola permutat,ſpeciẽ priorem reſeruat. Nam quod erat priùs calidũ & ſiccum,vna qualitate mutata fit fri-

Margin: I. (beside "Aſpice aquam…"); II. (beside "in orientalibus Hiſpaniæ…"); III. (beside "cut de cryſtallo…")

rum, & ſagittãtes paruulos repercutere ſagittis paruulorum) cùm (inquam) dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam poteſt opponi. Alexander non rapuit Helenam: etenim Alexander Philippi, rex Macedo, non rapuit Helenam: determinantes dicunt: Alexander is, de quo nunc agitur, Troianus, Priami filius, rapuit Helenam. Hoc idem ſumma ſapiẽtia fecit, vbi oſtendere voluit quomodo carnem ſuam nobis ad manducandum dare poſſet, hoc eſt, inquit, corpus meum: & addidit, quòd pro vobis tradetur. Item, hic eſt ſanguis meus: & adiecit, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Totũmque modum manducandi carnem ſuam, & bibendi ſanguinem ſuum præſcribens, hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Proinde cunctis figurarum vel ſimilitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia: ſed illud corpus Domini, quod pro nobis traditum eſt, nos manducare, & illũ ſanguinem, qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus: & quod fecit ipſe, hoc idem in commemorationem ipſius ſcimus, & bene ſcimus nos facere, id eſt carnem ipſius manducare, & ſanguinẽ bibere.

Illud corpus Chriſti quod pro nobis traditum eſt, in Euchar. edimus.

Honorius presbyter Auguſtudunenſis, Vixit anno 1126.

Lib. cui titulũ dedit, Gemma animæ, corpus chriſti fit de pane.

SAcerdotes & miniſtri Chriſto inſtituente, panẽ & vinum offerunt. Hoc Sacramentum ideo ex pane fit, quia Chriſtus ſe panem viuum aſtruxit, quem ſcriptura panem Angelorum prædixit. Ideo *corpus Chriſti* etiam *de pane fit*, qui ex multis granis conficitur, quia Eccleſia corpus Chriſti per illud reficitur, quæ ex multis electis colligitur. Ideo etiam *ſanguis Chriſti de vino conficitur*, quod de multis acinis exprimitur, quia per illũ corpus Chriſti Eccleſia recreatur, quę de multis iuſtis congregatur. Diaconus calicẽ tenet, dum Papa ſanguinẽ ſumit: Subdiaconus corpus Domini accipit à Diacono, & fert presbyteris frangendum populo.

Odo Epiſcopus cameracenſis, Vixit anno 1118.

In miſſæ canone.

QVi pridie quàm pateretur, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus. Accepit panem, adhuc panem, non dum carnem (& eleuatis oculis in cęlum ad te Deum Patrem ſuum

ſuum omnipotentem,tibi gratias agẽs,benedixit)id eſt, corpus ſuum fecit,qui prius erat panis,benedictione *factus eſt caro*,modo caro,antè panis.O miraculum, frangebatur inter digitos,ſedens incolumis inter Dicipulos.Fregit) Erat integer, & diuidebatur in patres. In manibus tenebat ſeipſum , & de manibus porrigebat ſe Diſcipulis edendum. Hoc ſignificabat Dauid , quando ſecundum aliam tranſlationem coram Achis rege,ſe in ſuis manibus ferebat. Sic quotidie Chriſtũ in altari cõſumimus & permanet,manducamus & viuit,atterimus dentibus,& integer eſt,conſumimus,manducamus,& atterimus , non tantùm ſpecie , ſed re:non ſolùm forma,ſed ſubſtantia : vt miro modo conſumatur permanens,atteratur incorruptus, diſtribuatur indiuiſus. Sicut poſt reſurrectionẽ palpandum tribuit ſpirituale corpus,cum ſimili contrarietate non palpabile, quod eſt ſpirituale : non ſit ſpirituale quod eſt palpabile.In ſpecie enim & ſapore panis & vini , manducamus & bibimus ipſam *ſubſtantiã corporis & ſanguinis Chriſti*, ſub eiſdem qualitatibus , mutata ſubſtantia:vt ſub figura & ſapore ſubſtantiæ prioris,facta ſit vera ſubſtãtia Chriſti corporis & ſanguinis.Pertinet ad fidem catholicã, credere poſt benedictionem eſſe verum ſanguinẽ,vt infidelis ſit , qui hoc non crediderit.Item dicitur myſterium , quod ſenſibus tegitur occultũ,ſicut veritas ſanguinis in ſapore vini latet & ſpecie.Calix ergo altaris eſt myſterium fidei, quia ſub figura & ſapore vini occultus creditur verus ſanguis. Eſt myſterium fidei,quia quod creditur,ſenſibilibus quibuſdam obtegitur. Nam verus ſanguis creditur,quod vinum viſu ſentitur & guſtu.Eſt fidei myſterium,quia quod fides credit , intus eſt occultum.Intus eſt verus ſanguis,vera fides,exterius eſt falſum vinum,vera ſpecies. Sentitur vinum,& non eſt.Non apparet ſanguis,& eſt.Senſus decipitur qualitate, certa tenetur fides rei veritate.Ideóque ſanguis dicitur fidei myſterium , quia ſanguinem fides credit intus occultum. Apertum eſt , quod ſentitur:occultum eſt quod creditur.

Infidelis eſt qui non credit corpus & ſanguinem Chriſti,verè in Euchariſt. exiſtere.

Nota.

*Franco Abbas Haffligiuienſis, Vixit an.*1130.

HIs de panibus myſticis pro loco & modo ingenioli noſtri diſſertis,ad panem verũ,qui de cælo deſcendit tranſeamus:ipſum toto cordis affectu obſecrãtes,vt de ſe ſcribẽ-

Tomo 10. de gratia Dei.

ti inolita bonitate adeſſe dignetur: vt ipſo inſpirāte ſe digna & legētibus ſcribam perſpicua. Inſtituto itaque ſacro ſanctę cœnæ conuiuio, vbi legalibus ceremoniis celebrato Paſcha typico finem impoſuit, verum & æternum Paſcha, veri agni oblatione ſubſtituit:in cuius immolatione caritas,ipſa eſt gratia,de qua agimus oculis noſtris quaſi viſibiliter ſe contuendam exhibuit. Maiorem enim caritatem nemo habet, quàm vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Si autem animam ponere pro amicis,tam magna eſt caritas, vt maior eſſe non poſsit:quæ & qualis, aut quanta eſt caritas animam ponere pro inimicis? Nam cùm pro amicis anima ponitur: viciſsitudo amicitię redditur. Cùm verò pro inimicis anima ponitur: rectè caritas,rectè gratia vocatur. Commendat autem ſuam caritatem Deus in nobis,ait Apoſtolus:quoniam cùm adhuc peccatores & inimici eſſemus,Chriſt⁹ pro nobis mortu⁹ eſt. Typici itaque agni carnibus abſumptis,& legalib⁹,vt dixi,ceremoniis conſummatis,verus ipſe agnus qui tollit peccatum mundi, accepit panem in manibus:& benedicens & frangēs Diſcipulis in hęc verba tradidit. Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum. Paſtor bonus pro ouibus ſuis animam poſiturus,atque diſpenſationis ſuæ curſu cōpleto, ac redemptionis noſtræ myſterio expleto ad Patrem rediturus,quia gregi ſuó indiſſolubili vinculo caritatis conexus erat:nec prçſentia corporali diu ab eo abeſſe poterat. Qui ergo maternam carnē aſſumpſit,in vtero, & aſſumptā,redemptionis noſtræ cōuertit in opus,eadem verbi potētiā aſſumit panē in manibus, & diuinæ benedictionis ac verbi: quòd ipſe eſt, effectu, *vertit in corpus ſuum* ſalutis noſtræ Sacramentum. Frangit autē panē,tanquā poteſtatem habens ponendi animam ſuam,& iterum ſumendi eam. Frumentum ergo Euangelicum Iudæorū manibus molitur,igne paſsionis coquitur,& verbo vitę panis viuus effectum,vitale fidelibus efficitur alimentum. Et accipiens calicem gratias egit. Vbique gratias agit, vbique ad agendas Deo gratias nos inſtruit, maximè tamen in articulo paſsionis:vbi quantò magis ex infirmitate ſua caro nutat ac trepidat,tantò magis manu diuinæ cōſolationis indiget,quæ nutantem ſuſtentet. Spiritus quidem promptus eſt:caro autē infirma, ait Conditor & Cognitor carnis & ſpiritus. Quia igitur infirmitatem noſtram nouit, qui nos cōdidit, fortiſque

Tranſubſtātiatio.

&

& armato, niſi fortiore nos protegente, fragiles & inermes non poſſe reſiſtere, contra implacabile hoſtis antiqui odium, panis quotidiani inexpugnabile nobis contulit præſidiũ. Nouit Dominus aduerſariũ noſtrũ felle inuidiæ ab antiquo infectum, infatigabili aduerſum nos malitia ſæuire, nec poſſe inter diſcordãtes abſque detrimẽto ſalutis noſtræ fœdus aliquod inuenire. Nouit etiam pius inſpector cordiũ, iter corruptionis noſtræ tenebroſum eſſe & lubricũ: nec illęſum per trãſire poſſe quemquã hominũ. Quia igitur quotidie periclitamur, quotidie labimur, quotidie ægrotamus, quotidianam ſui in myſterio corporis & ſanguinis ſui dignatus eſt nobis exhibere præſentiam qua liberemur, qua erigamur, qua conualeſcamus. Sed ſunt aliqui qui viſibilẽ ſacroſancti myſterij ſpeciem dũ attentius attendunt, in veritate ipſa fide caligant: hæſitantes quomodo manẽte priſtino panis & vini ſapore & ſpecie in ſubſtantiam carnis & ſanguinis Chriſti poſſit ſubſtãtia panis & vini alia in aliam tranſire. Sed huic infirmitati fidei facilè poteſt mederi conſideratio omnipotentiæ Dei, quod non ſit omnipotẽti impoſſibile aut difficile creaturarũ ſuarum aliam in aliam pro placito ſuo transformare: qui omnia ex nihilo potuit verbo creare. Vt enim quiddã de vſu noſtro loquar, non de Dei potẽtia (Deo enim omnia æqualiter ſunt poſſibilia) facilius eſt in eam quã voluerit formam tranſformare quod non eſt, quàm ex nihilo formare quod nõ eſt. Nunquid abbreuiata eſt manus Domini, vt nõ poſſit ſaluare? Nunquid qui cælum & terrã verbo creauit hominis in ſeruitutẽ, non valet minimã panis & vini portionẽ in verũ corpus ſuum conuertere hominis ad ſalutẽ? Ne ergo fluctuet de veritate corporis Chriſti fides Chriſtiani pectoris, ne & fruſtra portet nomẽ Chriſtianæ profeſsionis, & fruſtra celebret Sacramenta diuinæ religionis (ſine fide enim impoſſibile eſt placere Deo) nam licet Eccleſiã quis intret, Eccleſiaſticis Sacramẽtis participet, ad ſolẽnẽ orationẽ amen reſpondeat: otioſè, imò pernitioſè hęc agit, ſi fidem eorũ, quæ geruntur, nõ habeat. Stultitiæ autem proximũ eſt omnia fidei noſtræ Sacramenta & diuinæ virtutis opera infirmis humanæ ſapiẽtiæ ratiocinationibus velle diſcutere: & omnipotentiam Dei, intra anguſtias impoſſibilitatis noſtræ includere. Omnia enim diuinæ virtutis opera humano intellectu velle comprehen-

In veritate fidẽi caligãt hęſitantes quomodo manente priſtini panis ſapore & ſpecie in ſubſtãtiam corporis Chriſti panis ſubſtãtia trãſire poteſt.

dere, quid aliud dixerim, quàm Deum homini cõponere, vt ille non poſsit, quod iſte non intelligit? Et vnde tantum eſſet fidei meritum, ſi per ſingula humanæ conſuetudinis haberet experimentum? Sed Chriſtiana ſobrietas, magis vult audita piè credere, quàm impia in Deum, verbis eius non credendo exiſtere. Habet autem fidei ſuæ præmium, ipſum cui credit, Deum. Magnum eſt ergo fidei Chriſtianæ meritum: cui tantum compenſatur præmium.

Hugo Abbas S. Victoris, Vixit an. 1133.

Lib. de Sacramentis. SAcramentum corporis & ſanguinis Chriſti vnum eſt ex his, in quibus principaliter ſalus cõſtat: & inter omnia ſingulare: quia ex ipſo eſt omnis ſanctificatio. Hæc enim hoſtia ſemel pro mundi ſalute oblata, omnibus præcedentibus & ſubſequentibus Sacramentis virtutem dedit, vt ex illa ſanctificarent per illam liberandos omnes. Sacramentum corporis & ſanguinis ſui ipſe Dominus Ieſus Chriſtus inſtituit, *Tranſubſtãtiatio.* quando poſt cœnam veteris Paſchæ panem & vinum, *in corpus & ſanguinem ſuum diuina potentia tranſmutans* Apoſtolis ſumendum tribuit, & vt idem poſt hoc in memoriam ſui agerent præcepit. Solent quidam quærere, quale corpus ſuum Diſcipulis ſuis Dominus Ieſus Chriſtus tradidit: hoc eſt, paſſibile & impaſsibile, mortale an immortale, & cætera: quæ ad hanc pertinent quæſtionem. Ego in huiuſmodi ſicut & in aliis profeſſus ſum ſecreta diuina magis veneranda, quàm diſcutienda. Simplicitati fidei hoc ſufficere puto ſi dicimus: *Secreta diuina, veneranda magis quã diſcutienda.* quia tale dedit, quale voluit, & rurſum, quale dedit, ipſe nouit. Ideo enim tale dedit, quale voluit: quia omnipotens erat, & potuit omne quod voluit. Ideo autem ipſe nouit quale dedit: quia ſapientia erat, & non potuit ignorare quod fuit. Si ergo hoc eſſe potuit: vt ipſe ſeipſum manibus geſtaret, & Diſcipulis ſine corruptione ſui edendum diſtribueret, & tamen ipſe, qui dedit & qui dabatur, qui portauit & qui portabatur, idem eſſet: quid mirum eſt ſi dicitur, quia ipſe in eo quod dabat, mortalis fuit, & in eo quod dabatur immortalis fuit, & inde ipſe, qui mortalis dabat & qui immortalis dabatur, non duo, ſed ipſe vnus fuit? Quomodo enim immortalis non dabatur, qui inuiſibiliter ſumebatur, & incorruptibiliter manducabatur? Inuiſibiliter ſumebatur quantum ad formã, dico propriam corporis ſui, non quantum ad ſpeciem Sacramenti

ſui.

ſui. Inuiſibiliter autem ſumebatur, quia in eo quod ſumebatur quod ipſe erat non videbatur. Chriſtus enim ſumebatur, & ſpecies panis & vini tantū videbatur. Ideo dico & inuiſibiliter ſumebatur, quia quod erat, non videbatur. Si ergo in eo quod dabat, quod ipſe erat videbatur: & in eo quod dabatur, quod ipſe erat nō videbatur, & ſi in eo quod dabat, tenebatur & crucifigebatur, & in eo quod dabatur frāgebatur & nō diuidebatur, edebatur, & non corrūpebatur: quid miraris ſi in eo quod dabat mortalis dicitur, & in eo quod dabatur immortalis & impaſsibilis fuiſſe prædicatur? Cùm vſū ſit Sacramentū, tria ibi diſcreta ponuntur: ſpecies videlicet viſibilis, & *veritas corporis*, & virtus gratię ſpiritalis. Aliud eſt enim viſibilis ſpecies, quæ viſibiliter cernitur: aliud eſt veritas corporis & ſanguinis, quæ ſub viſibili ſpecie inuiſibiliter creditur: atque aliud gratia ſpiritalis, quæ cum corpore & ſanguine inuiſibiliter & ſpiritaliter percipitur. Quod enim videmus, ſpecies panis eſt & vini: quod autem ſub ſpecie illa credimus, *verum corpus eſt, & verus ſanguis* Ieſu Chriſti, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Nec per panē & vinum corpus & ſanguinē tantum ſignificari credimus: ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus, & verū ſanguinē conſecrari, & ſpeciē quidē viſibilē Sacramētū eſſe veri ſanguinis, & veri corporis: corpus autē & ſanguinē Sacramētū eſſe ſpiritualis gratię, & quēadmodū illic ſpecies cernitur, cuius res vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur, ſic res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies non cernitur. Ergo diuiniſsima Euchariſtia, quæ in altari & ſecundum panis & vini ſpeciem, & ſecundū corporis & ſanguinis Chriſti veritatē viſibiliter & corporaliter tractatur, Sacramētū eſt, & ſignum, & imago inuiſibilis & ſpiritualis participationis Ieſu, quæ intus in corde per fidem & dilectionē perficitur. Voluit enim ſapiētia Dei, quę ſe per viſibilia manifeſtat, oſtēdere, quoniā ipſa animarū cibus & refectio eſt: & propterea carnē aſſumptam in edulium propoſuit, vt per cibū carnis ad guſtum inuitaret diuinitatis. Sed ne rurſum infirmitas humana contactum carnis in aſſumptione horreret, conſueti & principalis edulij ſpeciē illam velauit, & ſic ſumendam propoſuit, vt ſenſus in vno foueretur, & fides in altero ędificaretur. Fouetur enim ſenſus in vno, dum ſolita tantùm & conſueta percipit: ædificatur autē

M

ſides in altero, dum in eo quod videt, quale ſit illud quod nō videt, agnoſcit. Proponitur ergo ſpecies panis & vini, vt doceatur plena, perfectáque refectio eſſe in ſumptione corporis & ſanguinis Chriſti, ex diuinitate Chriſti. Per verba ſanctificationis vera panis, & vera vini ſubſtantia, in verum *corpus & ſanguinem Chriſti conuertitur*, ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte. Conuerſio autem ipſa non ſecundum vnionem, ſed ſecundum tranſitionem credenda eſt, quoniam nequaquam eſſentia eſſentiæ in augmentum accedit, vt per id quod accedit, id ad quod accedit maius fiat, ſed tranſitione: vt id quod accedit, cum illo ad quod accedit, vnum fiat: nec ſic in pane corpus Chriſti conſecrati dicimus, vt de pane corpus Chriſti eſſe accipiat: nec quaſi nouum corpus ſubitò factum de mutata eſſentia, ſed in ipſum corpus verum mutatā eſſentia. Nec ipſam ſubſtantiam panis & vini in nihilum redactum, quia deſiit eſſe quod fuit, ſed mutatam potius, quia cœpit eſſe aliud quod nō fuit, & ipſum quod cœpit eſſe, ex ea eſſe non accepit, quia panis fuit, ſed ipſa eius eſſe accepit, quando deſiit eſſe quod fuit: Hoc expreſsius diſtinximus propter eos, qui ex ſua ratione, fidei præiudicium faciunt, & ſenſu ſuo incedentes, aſſerere nituntur, vel hoc eſſe ſolùm quod cernitur, vel tale eſſe quod creditur, hoc eſt, quia ſola panis & vini ſpecies cernitur, ſolā eſſe ibi panis & vini ſubſtantiam, vel quia ibi ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti creditur, paſsibiliter ei ineſſe ſpeciem & qualitatē panis & vini, quæ cernitur, quaſi non poſſet ſpecies apparere, cuius non adſit ſubſtantia: vel ſubſtantia latere, cuius non appareat forma.

Tranſubſtātiatio.

Guido v. Prior Chartuſiæ, Vixit anno 1136.

In Vita S. Hugonis Epiſcopi.

QVæ mater eius cùm poſt abceſſum viri (præter quem nullū penitus nouerat) vellet & ipſa cūcta relinquere, pij filij inſtructa monitis, continentia & eleemoſynis, orationibus, atque ieiuniis, ac reliquis ſanctis operibus in domo propria quod reliquum erat impendit temporis, filios ſuos militaribus ſtrenuos actibus, ab immoderatis quantū poterat frænans exceſsibus. Cui decūbenti ea qua obiit ægritudine, optata adeſt filij pręſentia, *adorāda tradit myſteria*, extrema non multò poſt ſepulturę ſoluit obſequia, quod imperat Deus lege Moſaica dicens: Honora patrem tuum & matrē tuā,

vt

vt ſis longæuus ſuper terram.

Petrus Abbas Cluniacenſis, Vixit anno. 1138.

ET quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum & confutãdum ſtultiſsimum errorem decurrat. Audite nõ me, ſed Dominum; non Chriſtianum, ſed Chriſtum: non hominem tantùm, ſed Deũ. Audite eum, quem qui non audierit exterminabitur de populo ſuo. Dic Domine Ieſu, Deus noſter, Saluator noſter, Sacerdos noſter, hóſtia noſtra: Dic, reſponde aduerſariis teſtamenti tui, qui volunt reſcindere quod ſtatuiſti, eradicare quod plantaſti, deſtruere quod conſtituiſti. Dic, forſitan acquieſcenti tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt: verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant: & ſi oues tuæ ſunt, vocẽ tuam audient. Planè iſti redemptorẽ te negãt, qui pretiũ redẽptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dediſti (corpus dico tuũ) redemptis auferre contendunt. Volunt rurſum vincire, à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis. Dic ergo Domine, teſtator noui & æterni Teſtamenti, vtrùm teſtamentum hoc vnius diei, vt iſti dicunt, eſſe volueris, an potius ęternum eſſe decreueris. Audiant iſti non me, ſed te, vt conuertantur non ad me, ſed ad te, Quid ergo? In cœna vltima quam cum Diſcipulis tuis, vetus Paſcha nouo commutans, celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti Diſcipuli tuis. Sed quid dixiſti? Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnaſti dicens. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatorũ. Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habẽt & non vident, aures habent & non audiũt. Auditis hoc non à quolibet Doctore, ſed ab illo, de quo Pater clamãs pręcipit: ipſum audite. Auditis eum dantẽ corpus, Sed quod corpus? Sunt enim corpora cæleſtia & terreſtria, & quidquid viſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hic ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret, animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus ad excludendum omne aliud ſenſibile vel inſenſibile corpus, poſtquã dixit, accipite, hoc eſt corpus, adiunxit meum. Suum ergo, non alterius corpus Diſcipulis dedit. Rurſum ne alicui cogitatio occulta obreperet, potuiſſe

Tractat. de Miſſæ ſacrificio & veritate tranſubſtantiationis, contra Petrobouſianos, &c.

creare,in manibus ſuis corpus,quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen,quod ipſe erat,non eſſet. Addidit,quod pro vobis tradetur,ac ſi diceret,Nolite dubitare,nolite hoc vel illud vobis fingere,nolite aliud & aliud cogitare,quia hoc eſt corpus, nõ alterũ,aut alterius,ſed meũ non permutatũ,vel nouiter creatum:ſed quod pro vobis tradetur,pro vobis crucifigetur,pro vobis morietur. Sic & de calice,Hic eſt,ait,ſanguis,nõ bouis, aut arietis,non agni aut cuiuſlibet hominis,ſed meus,non alius,vel noua creatione productus, ſed qui pro vobis fundetur,flagellis prouocatur,clauis extortus,lãcea excuſſus. Quid ad demonſtrãdam veritatẽ *corporis & ſanguinis Domini* dici potuit clarius,lucidius,manifeſtius? Nónne & lõgè ante paſsionem,commẽdans magnificum & ſalutare Sacramẽtũ,Diſcipulis & Iudæis ſæpe dicebat? Niſi manducaueritis carnẽ Filij hominis,& biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis:& Panis quẽ ego dabo caro mea eſt,& caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Hoc quare? vt nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris,audito carnis nomine ab innumera corporũ multiplicitate reuoceris. Rurſus audito nomine Filij hominis,non alterius alicuius carnẽ exiſtimes,niſi illius,qui cũ eſſet Dei filius,factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſsimè recolendũ, quia vnicè amplectendum eſt tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpè nomine filij Dei,quod pro ſe eſt,nomẽ filij hominis frequẽtat,quod pro nobis eſt. Idcirco vocat carnẽ, ne quodlibet corpus putetur:idcirco filij hominis,ne alterius,quàm ſua æſtimetur. Sed fortè impoſsibile putatur,vt vel panis in carnẽ, vel vinũ cõmutetur in ſanguinẽ. Fortaſsis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti finitam,ſatíſque modicã quantitatem,morſibus totius mundi, per tanta ſecula non ſufficere poſſe. Hoc enim eſt quod quondam Berengarium dixiſſe audiui. Nã fortè Andegauis cõſtitutus,& de hoc corporis Chriſti Sacramẽto cum quibuſdam agens:Si, inquit,corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ turris hæc,quæ in conſpectu noſtro immenſa mole attollitur,à tot totius orbis populis comeſtum ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet. Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpondendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt nihil ſcire, niſi quod ſciunt nihil agere niſi quod agunt?

Inſana Beregarij verba.

gunt? Quid reſpondebitur iis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ virtutis omnipotentiam ſic coarctare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſsit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus per Prophetam clamantem, quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Et in alio loco: Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligentiæ? abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius, Quis transfretatuit mare, & adduxit eã, & attulit ſuper aurũ electum? Nõne à mari vſque ad mare ab ortu ſolis vſque ad occaſum, totus mundus inſonat: Omnia, quæcunque voluit Deus, fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis? & quis vniuerſa enumeret? Eſto ergo Deo, quod eſt iumẽtũ tuũ tibi. Non nititur illud perſcrutari ſecreta tua, non coneris temerare arcana Dei. Docet (vt de vilioribus loquar animalibus) aſinus tuus, quid te velit facere Dominus Deus tu': cuius ſi ſecreta penetrare volueris, eius iumentum eſſe nõ poteris, de quo Pſalmus. Vt iumẽtũ factus ſum apud te. Serua ergo Deo tuo, quod tibi vis ſeruari ab aſino tuo: neque altiora te quæſieris, vel fortiora te perſcrutatus fueris: ſed ea cogita ſemper quę Deus pręcipit: & in multis eius operibus ne fueris curioſus. Hęc omnia maieſtati Dei ſuperbiã tuã, ſapiẽtiæ Dei ſtultitiã tuã, vt dignũ eſt, ſubiiciũt, neq: aliquid cõtra ipſum ſtultum loqui, vel non audendũ audere permittũt. Sed licet auctoritatibus & ratione obſtructũ iã debeat eſſe os loquentiũ iniqua, ne inſipientiã vel imbecillitatẽ creaturę Creatoris ſapientiæ vel virtuti audeãt cõparare: ſubiiciãtur tamen exẽpla quibus (ſi omnino beſtiæ aut impij non ſunt) eorum non ſolũ auribus, ſed & oculis ſatis fiat. Vide igitur quiſquis in Sacramẽto Eccleſiæ panẽ in *Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem* aut non credis, aut dubitas, quia vel de volũtate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim alia res te vel ad non credendũ, vel dubitandũ impellit. Aut enim voluit & nõ potuit, aut potuit & non voluit, aut neque voluit neque potuit. Sed quod voluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quod verò potuerit, ſi Prophetæ credis, certum tenebis. Nam ſi omnia quæcunque voluit fecit, vtique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, vt

Tranſubſtãtiatio. *panis in carnem ſuam, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum*, & quia voluit & potuit, idcirco & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt, ſequitur: quia ad conuertẽdum panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum omnimode, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat, ſequantur tamen, vt dictũ eſt, exẽpla, quibus etiã brutæ pecudes acquieſcere cogantur. Quid, inquã, dicis, qui veritati lucidę contradicis? Non credo, ait ille: Dubito, dicit iſte, quod panis altaris in carnẽ, vinũ cõuertatur in Chriſti ſanguinẽ: quia alterius generis ſubſtantiã, in alterius ſubſtãtiæ genus cõuerti mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouũ, quia nunquã factum eſt: inſolitum, quia nunquam viſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouũ, vetus eſſe reperies: quod dixiſti inſolitum, vſitatũ eſſe cognoſces. Relege, vt ait Ambroſius, virgam Moyſi mutatam in ſerpẽtem. Recole aquas Aegyptiacas mutatas in ſanguinem, & ſi cognoueris diuerſas ſubſtantias ſerpẽtis & virgæ, aquarum & ſanguinis, ab opinione malè concepta reſipiſce: Recole & primum Saluatoris illud, & ſingulare totíque mundo manifeſtiſsimũ miraculum, quo aquas in vinum, non phantaſticum ſed verũ & bonum mutauit. Huius generis miraculis, veteris ac noui Teſtamenti initia omnipotentis prouidentia ideo inſigniuit, vt contra vtriuſque legis maieſtatẽ ſe agere cognoſceret, quiſquis res in res, hoc eſt, ſubſtantias in ſubſtantias, virtute diuina poſſe mutari negaret. Poſt Moyſi & Chriſti tam ſolennia & nota miracula, perhibeat mundus ipſe teſtimoniũ veritati & ad hoc oſtẽdẽdũ niues & grãdines, nubes & elemẽta producat. Arguat incredulos, et iam eos non auribus credere, ſed oculis cernere dubitata cõpellat. Oſtendat alia atque alia ex aliis multimodè, & multiformiter aſsidue creari: imò ex creatis in alias & alias creaturas mutari. Doceat aëriam puritatẽ quotidie in nubium craſsitudinẽ denſari, nubes ipſas penè aſſiduè defluere in imbres, molleſcere in niues, durari in grandines, flãmari in ignes, & in his omnibus, diuerſas ex ſubſtantiis ſubſtãtias, varias ex ſpeciebus ſpecies non tantũ videntibus ad cernẽdũ, ſed etiam cæcis ad palpandum creari. Deſcendat hinc de cælis ad terram curioſus oculus, & miracula quotidiana, quæ non miratur, obſtupeſcat. Videat, quàm ſit

Exẽpla naturalia, vnam ſubſtãtiam in alteram poſſe conuerti.

ſtu'ta

ſtulta incredulitas, quàm cæca dubitatio vel non credere, vel dubitare panẽ in Chriſti carnẽ, vinum mutari in eius ſanguinẽ virtute diuina: cùm per eandem multa ſæpè commutẽtur in aliud, in rerũ natura. Nónne Coralius lapis de ligno fit lapis: cùm diuerſa ſit materia ligni & lapidis? nónne phœnix quingentorũ annorũ, vt dicitur, auis inter aromata ſuccenſa moriẽs de ſolo puluere reuiuiſcit, cùm alia pulueris, alia non ſit ſubſtãtia auis? Et ne fortè iſta inuſitata, vel incognita ſibi eſſe cauſſetur, attendat vſitatiſsima, & quotidiana, & ſic etiã ſi neglig ẽter attenderit, dubitare ceſſabit. Et vt melius ſuis manibus, quàm alienis operibus acquieſcat, de fœno, vel filice arte notiſsima diuerſiſsimę naturæ vitrum cõficiat: ſicque, vt ſic dicam, nõ diuina, ſed ſua miracula admiretur. Cernat liquidiſsimum & fluidũ aquæ elementum, brumali apud nos, omni aut tempore apud Noricos & Scythas in glacialẽ teſtã tenaciſsimè congelari: in Alpibus etiã, & multis terrarũ partibus vſque adeò obdurari, vt de aqua lapis fiat, & cryſtallus dicatur: quæ eſt glacies multos durata per annos. Cõſideret de eodẽ cryſtallo, vel vaſe vitreo, & perſpicuo aqua repleto, cũ ſolis radio opponitur cõtra cõplexiones elemẽtorũ, ignẽ exire. Cùm cryſtallus frigidus & ſiccus, aqua, quod plus eſt, frigida & humida ignis calidus & ſicc⁹ eſſe probetur. Intueatur ſimul ipſum orbẽ terrarũ, qualiter de hoc informi & infimo terrę elemẽto tã diuerſa in ſubſtantiis, varia in qualitatib⁹, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iuſſu Cõditoris aſsiduè procreẽtur, quæ ſi per ſingula cõſiderẽtur, victus rerũ infinitate, ante cõſiderator, quã cõſideranda deficiẽt. Sed quid ad veritatẽ cõprobãda de pane mutatæ carnis, & de vino mutati ſanguinis Chriſti exẽplis ĩmoror: cũ quotidie ipſum, de quo agitur, panẽ in humanã carnẽ cõuerti, vinũ in humanũ ſanguinẽ mutari videã, cũ ita hoc manifeſtum ſit, vt ad hoc aſſerendũ non fidẽ conſulere, ſed oculos aperire neceſſe ſit? Teſtis eſt mundus, teſtis eſt omnis homo, maximè cũ ſine hac mutatione panis in carnẽ, & vini in ſanguinẽ, nec vn⁹ poſsit ſubſiſtere homo. Operatur ſanè natura per digeſtionẽ in corpore humano, vt panis in carnem, vinum cõuertatur in ſanguinẽ: dũ (ſicut hi, qui vel leuiter rerũ humanarũ attigerunt ſcientiã) defœcatiorem, ac puriorẽ ſuſcepti cibi vel potus partem, à fœculentis ſegregans, ſingulis corpo-

I. (Coralius)
II. (phœnix)
III. (vitrum)
IIII. (glacies)
V. (cryſtallus)
VI. (panis in carnem)

ris mēbris ad nutriendā,cōfouendā,ad augēdā carnis & ſanguinis ſubſtantiā impertit. Fit igitur hoc modo omnibus notiſsimo de pane caro, de vino ſanguis:hoc nō in vno homine,ſed in omni homine,nec in vno tēpore,ſed in omni tēpore. Quare ergo non creditur,quare dubitatur Deū hoc poſſe per virtutē,quod poteſt natura ꝑ digeſtionē? An potuit illud De⁹ dare humanę origini,& nō potuit reſtaurationi? An potuit illud conſtituere creans hominem,& non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri,cùm homo à Deo plaſmatus eſt,& nō debuit,cùm homo à Deo ſuſceptus eſt? ceſſet ergo infidelitas,ſanetur dubietas,quia omnipotens verbū Dei,per quod omnia facta ſunt,ſicut quotidie facit,vt per comeſtionem & digeſtionem humanā,& panis in carnē, & vinum vertatur in ſanguinē multorū filiorū hominū: ſic quotidie facit,vt per cōſecrationē & virtutē diuinā, panis & vinū *cōmutetur in carnē & ſanguinē ſuū*:hoc eſt vnius filij Dei & hominis. Qui enim dixit et factaſunt,mādauit et creata ſunt: qua potētia facit hoc vniuerſaliter in aliis,eadē potētia facit hoc ſingulariter in ſeipſo,vt mutatio ſubſtātiarū,quæ hominibus ſolet cōferre mortalē vitā, nunc iiſdē hominib⁹ ſed fidelib⁹ cōferat ſempiternā. Sed quid mirātur homines facere Deū aliquid de aliquo,cùm in principio omnia creauerit de nihilo? Nā lōgè maius eſt(vt dicūt ſancti Patres Eccleſiæ)nō ſubſiſtētia creare,quā ex ſubſiſtētib⁹ alia atque alia formare.

Tranſubſtantiatio.

Idem eodē Tractat.

Sed fortè aliquis econtra. Non poteſt quidem negari res in res multis modis conuerti: ſed in his quando ſubſtantiæ in ſubſtantias mutantur, ſpecies quoque pariter conuertuntur. In hoc autem Sacramento etiā ſi ſubſtantia mutetur,forma tamen non mutatur. Et poſſem quidem dicere faſtidioſiſſimè iſta requiri, cùm totam omnipotentiam ſibi vendicare velit impotentiſsimus homo,& totam ſapiētiam inſipientiſſimus homo, maximè cùm certa ratio ſit, & penè omnibus manifeſta,cur mutata ſubſtantia,non mutetur pariter & forma. Sed quia neceſſe eſt talia cuncta pati,vt hominibus tertij cæli arcana rimantibus ſatisfiat: Dentur & inde exempla,vt ſicut oſtenſum eſt mutari in rerum natura ſpecies cum ſubſtantia,ſic etiam oſtendatur mutari aliquando ſubſtantias nō mutata priſtina forma. Et ne ſit neceſſe ad inquirenda peregrina exempla qualeſcunque vires animi fatigare: de quibuſdam

Exēplis naturalibus oſtenditur, mutari ſubſtantiam aliquando, non mutata ſpecie.

dam ſupraſcriptis,& ad præcedentia probanda prolatis, exẽpla trahantur, ex quibus inuiſibiliũ fides rerum, viſibilium exẽplis,vera eſſe vt creditur,ipſis corporis ſenſibus demõſtretur.Conſule ergo ipſos carnales oculos tuos quicunque carnẽ Chriſti ſub Sacramẽto panis,quicunque ſanguinẽ Chriſti ſub Sacramẽto vini latentem miraris:& nõ mutata panis ac vini ſpecie ipſarum rerũ mutatã in aliud naturã obſtupeſcis. Aſpice aquam in glaciem cõmutatam, glaciem in cryſtallũ alteratã,& cernes in his apertè ſubſtãtias permutari, formas ſubſtãtiarum,ſeu ſpecies reſeruari. An non vides glaciem ex aqua frigore obduratam,glaciẽ ipſam in cryſtallinum lapidẽ eodem diutius continuato rigore,permutatam, ſubſtantia in aliud,quàm fuerat,trãſlata,formam priſtinam cõſeruare? An non cernis præter glacialẽ duritiam, præter lapideam firmitatẽ(quantũ ad ſpeciem,vel perſpicuitatem iam dicti elemẽti pertinet)nihil vtique ſubſtantiæ detractũ. Simile quoddã in orientalibus Hiſpaniæ partibus rerum natura profert exẽplum, quod priùs audiẽs vix credidi:ſed poſt, quod audierã, videns,dubitare nõ potui.Extant in regionibus illis ſalita (vt ita dicã) vel ſalſa mõtana,quæ pro ſaxis vel rudibus lapideũ ſal continent,ſicq; perlucidum,vt quia gemmeã pretioſorum lapidum claritatem æmulatur,ſalis gemma vocetur. De quibus mõtibus, cũ diutinus ruſticorũ labor lucri auidus, multã lucidi illius lapidis quantitatẽ eruerit & eruẽdo foſſas multas eo ſale in aues reliquerit proceſſu tẽporis pluuiali inundatione foſſarũ illa vacuitas repletur, ac repleta poſt paululum in naturã illius,cui admiſcetur,lapidis cõmutatur. Tali recompenſatione effoſſus mons penè annuatim dãna illata reſtaurat:& quidquid de lapide amiſit, aqua in lapidem conuerſa cõpenſat.Fit ergo cæleſtis aqua terrenus lapis: quæ licet naturalẽ mollitiem in lapideam duritiam cõmutans, in alienã ſubſtãtiam tranſeat, formam tamèn priorem ſeu ſpeciem, ſicut de cryſtallo ſupradixi, conſeruat. Addatur, & aliud non contẽptibile de aceto exemplum. Apparet enim in illo quędam & ſi non ſubſtantialis tamen accidentalis mutato: quia dum ex naturali vel dulci mero, in naturali acredine aſſumpta aceſcit,non ſubſtantiam,vt dixi,ſed qualitatem commutans,accidentia ſola permutat,ſpeciẽ priorem reſeruat. Nam quod erat priùs calidũ & ſiccum,vna qualitate mutata fit fri-

I.

II.

III.

gidum & ſiccum. Vnde ſi viſus iudicio acquieſcatur, non niſi vinũ naturale credetur. Si guſtus accedat, acetum in naturale probabitur. Quæ ergo cauſſa vel non credendi vel dubitandi tibi ô cæleſtium arcanorũ ſcrutator, iam remanet, cùm quod de altaris Sacramēto credendum fides interior imperabat, exemplis indubitatis ſenſus exterior non iam credere, ſed dubitata cernere compellar? Fit de aqua glacies, de glacie lapis: fit rurſus de eadem aqua ſalitus vel ſalſus (vt ſuprà dictum eſt) lapis, in his omnibus ſubſtātia mutata, ſpecie reſeruata: fit de vino acetum, qualitate (vt dictum eſt) mutata, ſpecie reſeruata, voluntatis diuinæ iuſſu ſic operante, & nõ poterit de *pane caro, & de vino ſanguis* Chriſti fieri, ſubſtantia vt in illis permutata, ſpecie reſeruata, omnipotentis verbi Dei, per quod omnia facta ſunt, voluntate ſic & imperio ordinante? An omnipotēs ad illa potens creditur, & ad iſta impotēs iudicabitur? An natura naturæ auctore potētior ad illarũ rerum ſubſtantiam permutandam, & ſpeciem reſeruandā cenſebitur: & ipſius naturæ conditor ad ſubſtantiam panis & vini, in aliud, quàm fuerat, permutandam, & ſpeciem quam habuerunt reſeruandam infirmior æſtimabitur? Et quia hoc ſacrum & ſalutare Sacramētum aliud eſſe videtur, & aliud eſt: per virtutem verbi diuini ſubſtātia (vt iam ſæpè dictum eſt) mutata, ſpecie reſeruata, de mutatione, quæ propoſita ſunt, exempla ſufficiant Quæ ſi cui non ſufficiunt, cõſulat & perlegat de hoc Sacramento magnorum voluminum conditores, Quòd ſi fortè nec ipſi curioſo animo ſatisfecerint, neſcio quid aliud vtilius perſuadere poſſim, quàm vt ſi Chriſtianus eſt, Chriſtianæ fidei colla ſubmittat: & ſi intelligere non poteſt ſecundum ſacræ ſcripturę præceptum, credat, vt intelligat. Quia in his craſsis tenebris ignorantiæ humanæ, non fides intelligentiæ fructus, ſed intellectus fructus fidei eſt. Soluat ei omnes dubietatis nodos, de qua ſuperius egi, potentia Dei. Quia incredulitati nihil reliquũ eſſe poteſt, vbi omnipotēs mortalibus conſulens ſic voluit, ſic potuit, ſic præcepit, ſic fecit, cuius voluntas ratio, cuius omnipotentia indeficiēs, cuius præceptum miſeratio, cuius opus miſericordia eſt.

In declaratione nonnullarũ difficultatum, ad S. Bern. Abbatē.

Ricardus S. Victoris, Vixit anno. 1139.

QVis eſt iſte panis, qui quod carnis eſt facit à ſeipſo deficere & comedentē in ſui ſimilitudinē trāſire? Sed

ne ſuper hoc mireris amplius,audi qualē tibi panē,quale tibi azyma comedendum proponimus.Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcēdi.Proculdubio ſi hūc panē comederis,nō ipſe in te,ſed tu in illum mutaberis.Si mihi nō vis credere,audi illum,cui nō audeas cōtradicere.Cibus ſum grandiū,creſcere, & māducabis me,nec tu me mutabis in te,ſicut cibū carnis tuæ,ſed tu mutaberis in me.Sed fortè adhuc quæris euidentius tibi oſtendi quonam modo id poſsit fieri. Si ergo veritate frueris,& tali cibo delectaris,putas quia veritatē eſuriēdo, & fruendo,veritatē in falſitatē mutare poſsit? Si *Chriſtum in tuum cibum* aſſumis, melius tibi eſſe, vt te faciat de mendace veracē,quàm tu illum de verace mēdacē.Procul dubio Chriſtus ſumma veritas eſt:procul dubio Chriſtus ſumma puritas eſt.Zyma veritatis fecit de mēdace veracē, Zyma ſynceritatis facit de immundo mundicordem.Cùm in veritate & ſynceritate cōfirmati fueritis,procul dubio azymi eritis,& digni vt in agni cibū aſſumi debeatis.Sed cū *ille cedit in cibum tuum*, & cùm te aſſumit in cibū ſuum, vtrobique non ille in te, ſed tu mutaris in illū.In prima mutatione facit te ſimilem ſibi in iuſtitia,in ſecūda facit te ſimilē ſibi in gloria.In prima,vt dictū eſt,facit de mendace veracem,& de immundo mūdicordē.In ſecūda,de mortali immortalē, & de corruptibili incorruptibilem, quando configurabit corpus humilitatis noſtræ corpori claritatis ſuæ.Oportet enim,teſte Apoſtolo,corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitat.Si volumus illi itaque in gloria ſimiles fore,oportet nos azymos eſſe, & ſi azymi fieri volumus, oportet vt azyma ſynceritatis & puritatis comedamus. Nō autem ſufficit huiuſmodi azyma haberi,& quid ſynceritatis ſit,vel quid verum conſtet per intelligentiā capere & memoriter tenere: niſi addamus etiam vt comedamus,& operando quidem velut maſticando ſtudeamus in effectum noſtrum traſfigere, & intima noſtra eiuſmodi ſuauitate & ſatietate replere. Vides certè, quia aliud eſt azyma habere, & aliud eſt azyma comedere,aliud deniq; azyma eſſe.Si igitur azyma eſſe non poſſumus,niſi deſignatum azyma comedamus,quid mirum, ſi eos,qui iam azymi ex parte erant,& ex parte non erant,& mediante noua conſperſione ex toto azymos fieri volebant? quid,inquam, mirum ſi eos ad azyma comedendum inuita-

bat. Principaliter autem inuitat eos ad eſum agni, ſine cuius gratia perſeuerare non poterant in eo quod iam erant azymi, vel in eo quod adhuc zyma erant, nec noua conſperſio, nec ex ea azymi fieri. Nunc illud obſecro attende quàm ſit conſequens, quámue conueniens, vt qui de ſeipſo fecit tibi cibum tuum, tu illi de teipſo facias cibum ſuum.

S. Malachias Archiepiſcop. Ardinachenſis
Vixit anno 1140.

Vide S. Bernardum. in vita huius Malachiæ.

NOn debueras (inquit Diacono ſuo) hodie miniſtraſſe, ſed verecundè te ſubtrahere ſacris, & deferre tantis, tanquam diuinis myſteriis, vt hac humilitate purgatus dignus exinde miniſtrares.

S. Bernardus Abbas. Vixit anno 1141.

Sermone 3. de Natiuitatis Domini vigilia.

TV ergo ſi diuini verbi pabulo repleas animam tuam, fideliterque, & ſi non digna, certè quanta potes deuotione, ſuſcipias panem illum, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo, *Dominicum videlicet corpus Ieſu*, vt veterem vtrem corporis tui, noua illa reſurrectionis caro reficiat & ſuſtineat, quatenus nouum, quod intus eſt, viuum hoc ſolidatus glutino valeat continere: ſi denique ex fide viuas, & nequaquam gemere oporteat, quia oblitus ſis comedere panem tuum, Bethlehem factus es.

Idē Serm. 1. in feſtiuitate omniū Sanctorū.

Ego enim quantum in me eſt, nihil aliud ſum quàm conſeruus veſter, qui vobiſcum pariter & mihi, & vobis (ſicut ipſe Dominus nouit) mendico panem de cælo, & alimoniā vitæ. Propterea non ego vobis, ſed Pater veſter ipſe eſt, qui dat vobis panem de cælo viuum, ipſe vos paſcit, & operibus, & ſermonibus, etiam & carne filij ſui, qui eſt verè cibus. Nam & de operibus lego, meus cibus eſt, vt faciam voluntatē Patris mei, & de verbis, quoniam non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Ergo nunc quidem cibari habemus factis eius & verbis, poſt hæc etiam illibatum *Dominici corporis* Sacramentum in altaris menſa ſacroſancta, ipſo propitio, percepturi.

Idem Sermone de S. Martino.

Neque enim eſt quod cauſſemur noſtro huic negatam tēpori, ſiue eam, quæ ad patres veteris Teſtamenti facta eſt, apparitionem: ſiue eam quæ Apoſtolis exhibita eſt præſentiam carnis eius. Siquidem fideliter conſiderantibus neútram deeſſe

eſſe liquebit. Adeſt enim nobis etiam nunc *carnis ipſius vera ſubſtantia*, haud dubium ſanè quin in Sacramento

Vera carnis Chriſti ſubſtantia eſt in Euch.

Euervvinus præpoſitus Stenueldenſis,
Vixit anno 1142.

Epiſt. ad S. Bernardū.

IN cibis ſuis vitant omne genus lactis, & quod inde conficitur, & quidquid ex coitu procreatur. Hoc de conuerſatione ſua nobis opponunt, in Sacramentis verò ſuis ſe tegunt, tamen nobis apertè confeſsi ſunt, quod in menſa ſua quotidie, cùm manducant ad formam Chriſti & Apoſtolorum, cibum ſuum, & potum ſuum in *corpus Chriſti, & ſanguinem per* Dominicam orationem conſecrent, vt inde ſe membra & corpus Chriſti nutriant. Quemlibet inter eos baptizatum, electum dicunt, & habere poteſtatem alios, qui digni fuerint baptizandi, & in menſa ſua *corpus Chriſti & ſanguinem* conſecrandi. Nuptias damnant, ſed cauſſam ab eis inueſtigare non potui, vel quia eam fateri non audent, vel potius, quia eam adhuc ignorabant. Sunt item alij quidam hæretici in terra noſtra omnino ab iſtis diſcordantes: per quorum mutuam diſcordiam vtrique nobis ſunt detecti. Iſti negant in altari fieri corpus Chriſti, eo quod omnes Sacerdotes Eccleſiæ non ſunt conſecrati.

S. Amedeus Epiſcopus Lauſannenſis,
Vixit anno, 1143.

Homilia 1 de laudibus vir. matris.

QVis mihi det te fratrem ſugentē vbera matris meæ vt inueniam te foris & deoſculer, & iam nemo me deſpiciet? Inueniam te apparente in carne, qui lates in inuiſibili maieſtate, Inueniam te ſponſum procedētem è thalamo, qui in ventre virginali conceptus es de Spiritu ſancto, & deoſculer, Deoſculer vnita tibi in perceptione *carnis tuæ & ſanguinis*, & iam non ſumus duo, ſed vna caro. Deoſculer in vno ſpiritu adhærēs tibi, quia qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt: & iam nemo me deſpiciet. Non Deus pater, videns proprium Filiū incarnatum: non Angelus ſanctus adorans Deum hominem factum: non ſuperbus Dæmon, dolens à Chriſto ſe ſuperatū.

Drogo Epiſc. Hoſtienſis, Vixit anno. 1144.

Libro de Sacramēto dominicæ paſſionis.

ECce ſublatus es, amplius te tuus non videbit Eliſeus, remāſit tamen ei pallium tuum in memoriam tui, vt *præſen-*

tia abſentiæ tuæ, dolorem eius ſemper & augendo leniat, & leniendo augeat. Hoc ſumite, ait, in meam commemorationē, hoc eſt Sacramentum *corporis tui*, quod ſumimus in commemorationem, donec venias. Pallium tuū, eſt caro tua, qua veſtitus, ad nos proceſſiſti, & latuiſti quidem perfidos, ſed fidelibus tuis teipſum oſtendiſti, ſicut & vſque hodie. Sub hoc pallio abſcondita eſt maxima fortitudo Samſon, quam etiam dilecte non diligenti te ad vltimum non celaſti, vt inimicam verteres in amicam. Intantum amaſti mulierem, non amante te, ſed perſequentem, vt propter amorem eius ſapientia tua ſtulteſceret, & fortitudo tua infirmaretur.

Idem eodem Libro.

Veriſſimū & ſanctiſſimum corpus Chriſti in altari ſumimus.

Quæ eſt nubes quæ præcedit veros Iſraëlitas, niſi *veriſſimum & ſanctiſſimū corpus tuum*, quod in altari ſumimus, in quo velatur nobis altitudo diei immenſitas maieſtatis tuæ, cuius & calorem & ſplendorem mortalis infirmitas ſuſtinere non poſſet, niſi mediatrix nubes interpoſita & ardorem temperaret deſuper, & tutam ſubtus ſe viam præmonſtrare.

Petrus Epiſcop. Pariſienſis, Vixit anno 1146.

In Epiſt. ad Corinth.

Itaque Dominus noſter Ieſus Chriſtus de hoc mundo ad inuiſibilia æternæ maieſtatis tranſiturus, celebrato Sacramento veteris Paſchæ, poſt typicum agnum, in vltimo *corpus ſuum & ſanguinem* in ſpecie panis & vini tradidit Diſcipulis. Vbi diligenter animaduertendum eſt, quare poſt typici agni Sacramentum, ſui corporis & ſanguinis Sacramentum dedit Apoſtolis, & quare ſub alia ſpecie, & cùm ſub alia, quare potius ſub iſta: poſt, quid à bonis, quid à malis ſumatur, deinde quæ ibi videntur eſſe vel fieri, vtrum verè ſint, vel non. Sciendum igitur ideo poſt celebratum vetus Paſcha Dominum *corpus & ſanguinem ſuum* dediſſe Diſcipulis, vt oſtenderet veteris legis Sacramenta ceſſatura, inter quæ præcipuum erat agni Paſchalis Sacramentum, & nouæ legis Sacramenta inſtituenda: inter quæ excellit Dominici corporis Sacramentum. Ideóque etiam poſt alia dedit, vt memoriæ Diſcipulorū tenacius infigeretur, & ab Eccleſia deinceps frequentaretur. Sub alia verò ſpecie ideo tradidit, & à fidelibus deinceps ſumendum inſtituit, vt fides haberet meritum, quæ non eſt de his, quæ videntur. Quia fides non habet meritum, cui experientia præbet exemplum. Et ne abhorreret oculus, quod

teneret

teneret manus, & ne ab incredulis nobis inſultaretur. In hac enim ſpecie tradidit, quia res huius ſpeciei expreſſam habet ſimilitudinem cum vtraque re huius Sacramenti, contenta ſcilicet & ſignata, & ſignificata & non contenta. Res contenta & ſignificata eſt *caro Chriſti*, quam de virgine traxit, & ſanguis, quem pro nobis fudit. Res autem ſignificata & non contenta, eſt vnitas Eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis & glorificatis. Poſt hæc videndum vtrum à bonis & malis corpus Chriſti ſumatur. Veruntamen ante oſtendi oportet verum corpus Chriſti eſſe in altari, quod à quibuſdam incredulis eſſe negatur, quos & ipſa veritas confutat, dicens. Accipite, Hoc eſt corpus meum, & ſanctorũ auctoritates in medium deductæ. Eſt quidem etiam in peccatoribus & indignè ſumentibus *vera Chriſti caro, & verus ſanguis*: ſed eſſentia, non ſalubri efficientia. Multi accipiunt corpus Domini indignè, de quibus Apoſtolus. Qui manducat corpus Domini, & bibit ſanguinem indignè, iudicium ſibi manducat & bibit.

Bruno Canonicus Remenſis, Vixit circa annum 1147.

CRedimus in *vinam carnis Chriſti ſubſtantiam* abiiſſe, quod ſub ſpecie panis occultatur. Sed quam carnem? Haud dubium quin in hanc ipſam, quam enixa eſt virgo mater Maria. *Sermon. de cœna Domi.*

Petrus Trecenſis, Vixit anno 1148.

NOta, quia in canone cùm proferuntur hæc verba, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, ex virtute horũ verborum *fit transfiguratio*. Vnde credibile eſt, cùm Dominus eadem verba dixit, mutaſſe panem & vinum *in carnem & ſanguinem ſuum*, & tunc eandem vim contulit verbis illis in poſterum *Hiſt. Scholaſtica capit.* 156.

Rupertus Epiſcopus Lincolnienſis, Vixit anno 1150

IPſa Euchariſtia eſt telete teletarum omnium digniſsima & maxima, propter rem omnium digniſsimam & maximam in hac telete contentam. Eſt enim in Euchariſtia (ſecundum Beatum Ignatium) *caro Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti*, pro peccatis noſtri paſſa, quam benignitate ſua Pater ſuſcitauit. Omnis alia telete virtutem huiuſmodi congregationis & reductio- *In Cõmentariis, in Eccleſiaſticam hierarchiã B. Dionyſ.*

nis ad Dei communionem & perfectionis, ab hac telete ſuſcipit, quæ primo per ſe, & principaliter eſt noſtri ad Deum congregatiua, & communionis ipſius effectiua. In hac enim telete eſt *vera caro noſtri Saluatoris*, quam aſſumpſit de virgine, in qua paſſus nos redemit: non diuiſa ab anima, nec à Deitate, ſed inſeparabiliter vnita, & ſic eſt in ea Dei filius Deus & homo perfectus: qui noſtram aſſumēs humanitatē nos couniuit & communicare fecit ſecū in vna natura, & donans nobis ſuam carnem ſingularem, ad comedēdum, counit nos cū ſua ſingulari perſona: vt omnes ſimus vnū in Chriſto, & eius perfectione perfecti, & in eius communicatione couniti & congregati. Meritò igitur huic telete (quia ipſa primò principaliter eſt noſtri ad Deum congregatiua, & communicationis ipſius effectiua & perfectiua aliis teletis ex ſua virtute tribuens horum efficientiam) appropiatur per excellentiam, nomen communionis. Non enim eſt ferè aliquam perfici teletē Hierarchicam, niſi diuiniſsima Euchariſtia, ſacræ perficiēte eam: hoc eſt conſummante communione ipſius, per virtutem à Deo traditam ipſi Euchariſtiæ.

In Sacramento Euchariſt. eſt vera caro Saluatoris.

Venit (ſcilicet Antiſtes) ad ſymbolicam ipſarum diuinarum ſacrificationum operationem, id eſt, ad ſacrificationem panis & calicis, ipſos benedicens, & in *in Chriſti corpus conuertens & ſanguinem*. Et hoc Deo tradente, id eſt, ſicut Deus tradidit & fieri præcepit. Ipſa autem ſacrificatio panis & calicis, ſymbolum eſt diuiniſsimarum operationum, quas fecit Dominus in cœna, corpus ſuum & ſanguinem ex pane & calice conficiens. Et quia ad tantum ſacrificium ſacrificandum & offerendum humana infirmitas ſe ſentit minorem & indignam, conuenienter poſt diuinarum operationum laudes, antequam ſacrificet Hierarcha, ſuam excuſat audaciam per diuinam præceptionem, velut ipſum ad hoc compellentem: hoc itaque inſinuans, quia non ex propria præſumptione, ſed ex Dei traditione venerit ad ſymbolicam ſacrificationē. Excuſat ſe Hierarcha pro ea ſacrificatione, quę ſuper ipſum eſt. Operatio enim, quam quis facit, ſuper ipſum operantem eſſe, dici poteſt. Excuſat (inquam) prius ſacræ clamans, ad ipſum Chriſtum videlicet. O tu Chriſte dixiſti, Hoc facite in meam commemorationem.

Idem in iiſdem.

Sacrificium Miſſæ, eſt diuina traditio.

Sacerdos ex diuina traditione cōuertit per conſecrationem, panem in corpus Chriſti.

Thomas Græcus, Vixit ante annum. 1154.

Totum

TOtum autem *corpus & ſanguinem Domini* ſuſcipit, etiam ſi myſteriorum tantum partem accipiat. Sicut enim vnũ ſigillum, diuerſis totam figuram ſuam imprimit, & integrum manet poſt diſtributionem: & ſicut vna vox penetrat ad mul totum auditus, ſic nulli dubium ſit *corpus & ſanguinem Domini* totum in omnibus reperiri. *In Euangelium Lucæ.*

Arnoldus Abbas Bonæuallis, Vixit anno 1156.

HOc etiam in titulo Pſalmi triceſimi tertij cõtinetur, vbi affectare Dauid in perſona Chriſti prædicitur: cùm coram Abimelech vultum ſuũ mutaſſe perhibetur. Affectabat Dauid & tympanizabat ad oſtia ciuitatis, & ferebatur manibus ſuis: & in barbam eius defluebant ſaliuæ. Affectãte quippe Chriſto, & hoc ſitiente, vt manſueſceret domus exaſperãs, & duræ ceruicis populus molliretur exhauſtóque pœnitentiæ antitodo, felleas, viſcoſáſque peccati fæces euomerent, viſa ſunt eis huius doctrinæ verba, omni ratione carẽtia, & dementiæ aſcribebant quod eos ad carnis ſuæ edulium inuitabat: horrebant potum ſanguinis, & carnem humanam cibum inſolitum menſis ſuis inferre, impium & nefarium iudicabãt. Durus erat ſermo huiuſmodi, quia ſenſu carnis oppreſsi, ſpiritũ & vitã in verbis veracibus cõtemnebant. Hoc intimabant illæ per barbam Dauid profluentes ſaliuæ: quia infantilia hæc verba & friuola æſtimarent Iudæi, & contemnenda eſſent à profanis Sacramẽta Dominica, & quaſi arreptitij & furibundi reputandi eſſent horum dogmatum Diſcipuli, & intellectualium myſteriorum miniſtri. Mutatur omnino facies Chriſti in ſpecie Sacramentorum coram Abimelech, id eſt, coram Iudæis, qui ad regnum Dei, & ex promiſsionibus factis ad patres pertinere videbantur. Porrigit quidẽ Diſcipulis ſuis, imò toti Eccleſiæ Chriſtus proprijs manibus Euchariſtiam quaſi ſeipſum ferens. Quam qui dignè accipit, viuit: nec immeritò proſcribitur, qui contemnit. Et alijs quidem tantæ rei myſterium odor eſt vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Tractatu de ſeptem verbis Chriſti in cruce.*

Ioannes Epiſcopus Carnotenſis.
Vixit anno 1158.

In vita B. Thomæ Martyris. IN Sacramētali *Dominici corporis* perceptione ſacratiſſimus Antiſtes non tardus, non moroſus, non noua præterquam in canone conſtituta ſunt adiungebat. Verùm ea præſertim hora profundiſſimas tanquam ex intimis pietatis viſceribus lachrymas profundebat & ſingultus, tanquā ad tacta Chriſti vulnera tota intimi cordis excutiens viſcera, & effundens reuerētiſsimè illa tractabat, vt intuentium fidem & mores ipſa contritio confirmaret.

Petrus Bleſenſis Archidiaconus, Vixit anno 1160.

Sermo.33. CRedat homo potius Chriſto, quàm ſibi, vt ſit cum Deo creditus ſpiritus eius. Abneget ſeipſum, & ſequatur Chriſtum, ſpe, fide. Nam ipſe eſt via, veritas, & vita. Scio (inquit Apoſtolus) cui credidi, & certus ſum. Et eiuſdem verba hæc ſunt. Quicunque comederit panē hunc, & ſumpſerit calicem hunc indignè, iudicium manducat & bibit, non diiudicans corpus Chriſti. Tam in verbis magiſtri, quàm in verbis Diſcipuli audis & intelligis *corpus Chriſti*. Nihil ergo in hoc, aut in aliis Sacramentis hæſites: ſed firma cor & fidem tuā in verbo illius, cuius verbo, cæli firmati ſunt.

Gaufridus Antiſiodorenſis, Vixit anno 1163.

In Epiſtolam Corinthiorum. EPulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. Inuitat nos Apoſtolus ad Paſchale cōuiuium. Surrexit Dominus de ſepulchro, ſuperauit hoſtē, Patrem repropitiauit. Attēdamus igitur ad pacificam hoſtiam, comedamus carnes agni cum azymo pane, & lactucis agreſtibus. Siquidem *caro eſt in veritate*, panis in ſpecie, agreſtis lactuca in paſsionis commemoratione.

Alexander Papa III. *Vixit anno* 1169.

Epiſtola ad Epiſcopum quendam. SI tibi conſtiterit quod ad torneamentum non animo ludendi, ſed percipiendi credita perueniſſet (licet ibi fortuito caſu obierit) corpus eius diſpenſatione, eccleſiaſticæ tradi facias ſepulturę, maximè ſi *Dominicum corpus* ſuſceperit, & ſacri olei fuerit vnctione perunctus.

Balduinus Archiepiſcopus Cantuarienſis, Vixit anno 1170.

An-

ANte peractam conſecrationem manet vera ſubſtãtia panis, ſed dum conſecrationem peragit Sacerdos, benedictio ita mutat panẽ virtute & occulta ineffabili potentia verbi, vt deſinat in *veram carnem corporis Chriſti*. Iámque ibi ſub ſpecie panis abſconditus eſt is, qui poſuit tenebras latibulum ſuum, ad quem loquitur Eſaias Propheta dicens: Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator. Et qui olim ante cælum, terrã, mare in Dei patris ſinu occultabatur, & homo factus in forma ſerui latitabat: nunc in fine mundi idem ille latet in abſconditus in Sacramento.

Sermone de diuiniſſimo ſacrament. altaris.

Conſecratio, virtute & ineffabili potentia verbi mutat panẽ in verã carnẽ Chriſti.

Guibertus Abbas Gemblacenſis. *Vixit anno* 1171.

CElebrato igitur tam ſacro hoc conuiuio, qui Martinum hoſpitio ſuſceperat, miſeriæ propriç obliuiſci non valẽs (quippe & ſi multa habebat, æger prô dolor nõ habebat ſeipſum) accedit propius ad ſancti pedes, adorat, corporis ſui fœditatem oſtendit, vt ſibi ſubueniat (quod nemo alius poteſt) ſupplex exorat. At ſanctus vt totus ſemper viſceribus charitatis affluebat in Domino, hominis compatiens miſeriæ, ſeſéque iã eius profitens debitorẽ, vtpote qui ſe ſuóſque pauerat, de Domini miſericordia fidere iubet, ſe interceſſorẽ pro eo nõ defore pollicetur. Hortatur interim ad animç puritatem miſſarum ſolenniis intereſſe, & ab ore ſuo ſacratam ſumere pacem, ipſum quoque ſacris cõmunicare myſteriis. Quibus geſtis miſſas celebraturus Martinus procedit, lepioſus ſupradictus deuotus adeſt, ab orç Martini pacem accipit, ſacroſancta myſteria, de ſanctis eius manibus ſumit. Tũ mirum in modum *ſingulare illud ſacrificium*, quod animæ ſanitatẽ operari conſueuit, etiam corporis ſalutem operatur. Nã qui leproſus & immundus acceſſerat, viuifico cibo ſaginatus, ſanus & mundus reuertitur.

Lib.I. Miraculorum S. Martini. cap. 6.

Miſſa eſt ſacrificium

Lib. I. Hiſtor. cap. 32

Otto Epiſcopus Friſingenſis. *Vixit anno* 1173.

ARmeniorum Epiſcoporum legati ab vltimo penè oriẽte ſummũ Pontificẽ Viterbij adeuntes nobíſque præſentibus ei ex parte illius Eccleſiæ ſubiectionem omnimodãm offerentes, inter cætera formam ſacrificij iuxta conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ ſibi tradi petierunt, Quos ſanctiſsimus Antiſtes Eugenius gratanter ſuſcipiens miſſarũ ſo

Armenij Romanum põtificẽ agnoſcunt, eique ſubiectionem offerunt.

lenniis adhibuit, diligenter ea quæ fiebant ibidem, eos animaduertere commonuit. Quod dum facerent, vnus ex eis, ſummo Pōtifice diuina *Corporis Chriſti* myſteria agente, ſplēdido fulgore radium ſolis ſuper caput eius coruſcare & in ipſo duas columbas aſcendentes & deſcendentes ſe vidiſſe perhibuit.

Lucius III. *Papa*, *Vixit anno*.1183.

Lib. 5. *Decretalium.*

VNiuerſos qui de Sacramēto *corporis & ſanguinis Domini noſtri* Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorū confeſsione, matrimonio, vel reliquis Eccleſiaſticis Sacramē tis aliud aliquid ſentire, aut docere non metuūt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſeruat, & generaliter quoſcunque eadē Romana Eccleſia vel ſinguli Epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum, vel clerici ipſi ſede vacante cum conſilio ſi oportuerit vicinorum Epiſcoporum hæreticos iudicauerint, vinculo perpetui anathematis innodamus.

Philo Epiſcopus Carpathius, putatur vixiſſe circa annum 1186.

In Cantica Canticorū.

Miſſa eſt ſalutare ſacrificiū, quo verum corpus & ſanguis Ieſu Chriſti immolatur.

Sacerdotes diuiniſſimū corpus Chriſti & ſanguinem Chriſtiano populo, adminiſtrant.

VMbilicus tuus crater tornatilis nunquam carens mixto vel temperamēto.) Vmbilico ſpōſi Sacerdotium ipſius Eccleſiæ nunquam carens mixto comparāt. Cùm enim dicit, nunquam carens temperamento, vel mixto, manifeſtum eſt de Sacerdotali dignitate intelligi: quæ quidē in tam diuino, & tam ſalutari ſacrificio, & tam ineffabili Sacramento, nunquā caret *vero corpore & ſanguine Ieſu Chriſti*, cui populus per fidē charitatémque miſcetur, id quod per aquam illam, quā Sacerdos vino miſcet in calice, apertiſsimè docetur. Collum tuum ſicut turris eburnea) per collum puriſsimorum mādatorum Dei nitidam ac mundam obſeruationem, integrámq; iuſtitiam, & vinculum ſanctiſsimum ac nexum fidelis animæ & Ieſu Chriſti ſignificat. Siquidem Eccleſiæ caput Chriſtus eſt, huic ſancta omnia fidelium mēbra firmiſsimè adhærēt: iique præcipuè, qui miniſtri fideles diuiniſsimum *eius corpus* adminiſtrant, *& ſanguinem* ſalutis æternæ Chriſtiano populo ſalutarem cibum ac potum, iis ſolum notum, qui guſtarunt. Vt enim collum capiti proximum eſt atque coniunctum: ſic veri miniſtri Dei ſacratiſsimo corpori ac ſanguini Ieſu Chriſti

ſti ſanctiſsimè atque proximè adhærent, ſuntque ipſius collū maximè eburneum, quoties pura conſcientia & ſyncera animi charitate diuina ipſa myſteria immaculatè celebrant, atque contrectant, vnà cum diaconibus. Eburneum igitur collum dicūtur eſſe Sacerdotes atque miniſtri: quemadmodum ſupra pixis eburnea dicebantur, qui ſordes animæ nullas admittant, ſed honeſtiſsima vita ac moribus, diuiniſsimis Sacramentis immaculatiſsimè miniſtrent: Sub malo excitaui te, & confirmaui.) Hæc malus ſalutifera, ſi ad arborem reſpicias, crux eſt humanæ ſalutis auctrix, in qua ſalus mundi, auctorq; pependit: ſi verò ad pomum eius ac fructum ſuauiſsimum atque ſanctiſsimum, de quo ſæpè iam diximus, cæleſte totū & ſalutare malum, corpus eſt Ieſu Chriſti, ſalutariter nobis ab eo datum in eſcam ſcilicet & potum ſub myſtico pane & vino, ex quo quidem Chriſtianos omnes ſanctiſsimè paſcit ac beat.

Gilbertus Abbas, Vixit anno 1190.

QVid magis nouum, quàm quod in myſterio *Dominici corporis mutatur materies* & ſpecies reſeruatur? Priſtina manet forma, ſed noua gratia, quia noua ſubſtantia. Noua quidē non in ſe, ſed in huiuſmodi ſpecie. Nouum planè, quod *carnis Dominicæ ſubſtantia* in aliena ſpecie ſumpta, ſanctificationis virtutem animæ confert, & ſpiritualem emundat ſubſtantiam in myſterio altaris immaculata caro. Nouū quidem, & ſupra reliquorum vſum Sacramentorū, quôd non modò ſanctificationis noua gratia datur, ſed *ſubſtātia naturalis mutatur.* Nam per Sacramenti benedictionem, accipit oblatus panis hanc ineffabilem mutationem, vt ex myſtica conſecratione, & verbi viuentis copulatione, hæc viuificatrix gratia in carne Chriſti, redundat. Caro enim non prodeſt quidquam, ſed ſpiritus eſt qui viuificat, ſancroſanctæ carni conferens in ſolenni Sacramento ſpiritualem efficaciam ad viuificandos tāti participes myſterij.

Serm. 7. in Cantica.

Tranſubſtantiatio.

Mauritius Epiſcopus Pariſienſis, Vixit anno 1192.

CVm Sacerdos illa verba Chriſti pronuntiat, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, panis & vinum *in carnē & ſanguinem conuertuntur*, illa verbi virtute, qua verbum caro

In Canonē Miſſæ.

Tranſubſtātiatio.

ſanctũ eſt,& habitauit in nobis, quia dixit & facta ſunt omnia,mandauit & creata ſunt.

Vixit anno.1194.

Alanus Epiſcopus Antiſiodorenſis.

Libr. vitæ B. Bernardi.

CVmque ageretur de diuiſione Eccleſię,& de ſciſſurę obſtinatione, & Gvvilermus Aquitaniæ Dux reſpondiſſet ſe in reſtitutione Epiſcoporum,quos de ſedibus ſuis expulerat, nulla ratione poſſe induci, vir Dei Bernardus ad altarę ſanctũ oblaturus & ſupplicaturus accedit, comes ſuſtinebaț pro foribus.Peractis igitur conſecrationibus, & pace data,& diffuſa in populum,homo Dei iam non ſe agens vt hominẽ, *corpus* Domini ſuper patenam ponit, & ſecum tollit, atque ignea facie & flammeis oculis non ſupplicans, ſed minax foras egreditur,& verbis terribilibus aggreditur Ducem. Rogauim⁹ te,inquit, & ſpreuiſti nos.Ecce ad te proceſsit Filius virginis,qui eſt caput & Dominus Eccleſiæ, quam tu perſequeris.Adeſt iudex tuus,in cuius nomine omne genu curuatur,cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.Adeſt iudex tuus, in cuius manus,illa anima tua deueniet, Nunquid & ipſum ſpernes?Nunquid & ipſum ſicut ſeruos eius contemnes?Lacrymabantur vniuerſi qui aderant, & orationibus intenti præſtolabantur exitum rei, & omnium ſuſpenſa expectatio neſcio quid diuinum fieri,cælitus expectabat. Videns comes Abbatem in ſpiritu vehementi procedentem,& ſacratiſsimũ *Domini corpus* ferentem in manibus,expauit & irriguit,membriſque tremebũdis & metu diſſolutis,quaſi amens, ſolo prouolitur.Eleuatus à militibus, rurſus infaciẽ ruit, nulli quiqpiam loquens,aut intendens in aliquem. Tum vir Dei ad eũ propius accedit,& pede pulſans accliuẽ,ſurgere iubet & ſtare ſupra pedes & Dei audire ſententiam.Præſens eſt,inquit,Pictauenſis Epiſcopus,quem ab Eccleſia ſua expuliſti.Vade reconciliari ei,& in oſculo ſancto,pacis cum eo iungens fœdera,ipſe ad ſedem ſuam eum reducito.Audiẽs hæc comes,auctoritate Spiritus ſancti & ſanctorum Sacramentorum præſentia victus,nec audebat reſpondere nec poterat.

Nota.

Guarricus Abb.Igniacenſis,Vixit anno.1197.

Serm.5. In Natiuitatẽ Domini.

FRatres & vos inuenietis hodie infantem pannis inuolutum & poſitum in præſepio altaris,videte ne vtilitas tegminis offendat aut perturbet obtutũ veſtræ fidei,*veritatem ve-*

nerandi

uerendi corporis, ſub aliis rerum formis, intuentis. Sicut enim mater Maria, quibuſdam aſſumentis pannorum inuoluit infantem, ſic mater gratia diſpenſatoriis ſpeciebus rerum eiuſdem *ſacri corporis obtegit veritatem.*

Hodie manifeſtauit gloriam ſuã corã Diſcipulis ſuis, quãdo mutatione aquæ in vinũ illud ineffabile præoſtendit myſteriũ, in quo verbo ipſius, ſubſtãtiæ mutãtur rerũ. Cũ enim tria ſunt, quæ nos faciũt Chriſtianos, fides, baptiſmus, & altaris participatio, hodierna dies fidẽ nobis initiauit, baptiſma cõſecrauit ac mẽſę cęleſtis miracula pręformauit. Quomodo ſanè prima Gẽtiũ illuminatio fidẽ nobis initiauerit, quomodo Chriſt⁹ baptizat⁹, baptiſma noſtrũ cõſecrauerit, qualiter illa cõuerſio aquæ in vinum, *mutationẽ rerũ* in conuiuio mẽſæ Dominicæ præoſtenderit, nequaquã iam opus eſt vt doceamus. *Idem concione 4. in Epiphaniæ feſto. In Sacramento Euchariſtiæ verbo Chriſti, ſubſtãtiæ rerum mutantur.*

Innocentius III. *Papa, Vixit anno.* 1200.

AGnus Paſchalis ſine dubio figurabat Dominicũ corpus: ſed panis azymus ſyncerum opus. Sicut autem Ioannes Baptiſta qui dixerat. Ecce agnus Dei per adiũctum determinauit, ecce qui tollit peccata mundi. Sic & chriſtus qui dixerat: Hoc eſt corpus meum, per adiunctum determinauit, quod pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus chriſti veraciter tradebatur, ſic verè demonſtrabatur, non in figura, quæ iam ceſſauerat: ſed in veritate, quæ iam aduenerat. Sanè cùm litigarent Iudæi ad inuicem dicentes, quomodo poteſt hic carnem ſuam nobis dare ad mãducãdum, dixit illis Ieſus. Amẽ, amen dico vobis, niſi manducaueritis carnẽ Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitã in vobis. Qui mãducat meã carnẽ, & bibit meũ ſãguinẽ habet vitã ęternã. Ideo dixit, amẽ, amẽ, dico vobis, id eſt, in veritate nõ figuratiuè: ſed verè intelligitur quod dixit, niſi mãducaueritis carnẽ Filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis vitã in vobis. Qui ad maiorẽ veritatis expreſſionẽ adiũxit. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Ego verò, qui vitam æternam deſidero habere, *carnem Chriſti* veraciter comedo, *& ſanguinem eius* veraciter bibo. *Illam vtique carnem* quã traxit de virgine, *& illum ſanguinem*, quem fudit in cruce: Ergo corde credo, & ore confiteor, quod ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in hoc Sacramento comedo, fretus auctoritate, quæ dicit, Qui manducat me, viuet propter me. *Libr. 3. de officio Miſſæ. Illam chriſti carnem manducamus in Euchariſtia, quam traxit de virgine.*

Non autem,cùm manducatur,per partes diuiditur, nec lacerarur ſub Sacramento,ſicut caro,quæ vẽditur in macello:ſed illæſus ſumitur,& integer mãducatur. Viuit mãducatus, quia ſurrexit occiſus. Manducatus non moritur, quia ſurrexit non moriturus. Sicut enim vidua Sareptana quotidie comedebat, & nunquam diminuebat farinam de hydria, & oleum de lecytho,ſic vniuerſalis Eccleſia quotidie ſumit & nũquam cõſumit *carnem & ſanguinem Ieſu Chriſti*,ſub diuerſa ſpecie Sacramenti.

Abſalon Abbas, Vixit anno 1201.

De Paſſione Domini, Serm. 23.

PEr hæc igitur membra,ſanguis Chriſti decurrit,dum filij Eccleſiæ modo per quam ſanctificationis,modò per *corpus & ſanguinem eius*, modò percipiendo alia Eccleſiæ Sacramenta,redemptionis illius fiant participes, quam in paſsione ſua operatus eſt Dominus in medio terræ.

Idẽ Serm. 39.*de dedicatione Eccleſiæ.*

Poſſumus & aliter menſam hanc intelligere, videlicet Sacramẽtum altaris,de qua ſcriptum eſt. Ponam in conſpectu meo menſam,aduerſus eos qui tribulant me, Et de qua Apoſtolus. Non poteſtis communicare menſæ Chriſti & menſæ dæmoniorum. In hac menſa diligenter attẽdenti,quatuor panum genera ſunt,quæ apponuntur. Primus eſt Sacramẽtalis, de quo Apoſtolus,Panis quem frangimus nónne *communicatio corporis Chriſti eſt*? Domo igitur & menſa præparatis, reſtat diſponere,vt huius menſæ miniſtri ſint idonei,qui aſtant ante Dominum terræ,qui geſtant puerum Ieſum,qui ponuntur mediatores inter Deum & homines,vt propitietur iniquitati eorum.

Cæſarius Heyſterbachenſis,Vixit anno 1203.

Libro Dialogorum capite. 1.

A*Ppollonius.* Quæ eſt forma huius Sacramenti? *Cæſarius.* Forma attenditur in verbis & in rebus. In verbis,quia cùm hæc verba proferuntur. Hoc eſt corpus meum, Et poſt, Hic eſt ſanguis meus,conuerſio fit panis & vini,in corpus & ſanguinem Chriſti: vnde Ambroſius. Sermone Chriſti hoc conficitur Sacramentum:quia ſermo Chriſti *creaturam mutat*, & ſic ex pane fit *corpus Chriſti*,& vinum cum aqua in calicem miſſum *fit ſanguis*, conſecratione verbi cæleſtis. *Appollonius* Quis eſt modus conuerſionis? *Cæſarius.* Modus eſt ineffabilis.

Modus trãſubſtantiationis, eſt ineffabilis.

Panis (vt dictum eſt) cùm hæc verba proferuntur, Hoc eſt cor-

corpus meum, Dei virtute per miniſterium Sacerdotis *tranſit in corpus Chriſti.* Simile intelligas de vino, manentibus tamen accidentibus, colore ſcilicet, pondere, & ſapore.

Circa hoc bienium iuxta Coloniam in villa, quæ Belle vocatur, geſtum eſt, quod dico. Die quadam cùm Sacerdos miſſam celebraret, & dicto Euangelo, hoſtiam patenæ ſuperpoſitam ſuper corporale collocaſſet, illa mox reſiliuit: Putans hoc Sacerdos caſu accidiſſe neque hoſtiam bene locatam, denuo eadem ſuperpoſuit: quæ remotius eo intuente reſiliuit, quàm prius: Cúmque tertio id tentaſſet, quaſi turbine impulſa proiecta eſt de altari. Quo viſo territus eſt valde, & præcepit ſcholari, vt eadem hoſtia reſeruata, aliã ſuperponeret: quam & conſecrauit. Dicta verò miſſa tollens ſecum hoſtiã prædictã, Coloniam properauit, hoſtiam oſtendit, quid de ea actum ſit, recitauit, Cunctis cauſſam mirantibus, vnus clericorum hoſtiam contra lucem leuans, maculam in ea contemplatus eſt: quam cùm in conſpectu multorũ fregiſſet, cimex, qui vulgo pediculus parietinus dicitur, apparuit in ea decoctus. Et glorificauerunt Dominum omnes qui aderant: haud dubium, quin à ſanctis Angelis reiecta eſt, qui non ſunt paſſi, vt panis tam fœtido vermiculo corruptus, per miniſterium Sacerdotis, *tranſiret in corpus Domini ſui.* *Idem eodẽ lib. cap. 65.*

Stephanus Anglus, Vixit anno 1204.

IOſias facturus Phaſe, purgauit terram & tẽplum, & eiecit figuras idolorum. Eodem modo acceſſuri ad Sacramentũ *corporis & ſanguinis Domini*, purgare debent terram, id eſt, carnem, & tẽplum, id eſt, animã, & eiicere à corde figuras idolorum, id eſt, turpes imaginationes. *In Librum Regum. 4.*

Nicetas Acominatus, Magnus Logotheta, Vixit an. 1205.

EOdem tẽpore de diuinis myſteriis vulgatũ dogma in factiones contrarias diuiſit Chriſtianos, palámque in foro & triuiis eleuabãtur res veneratione ſimul & ſilentio dignæ. Poſt Xiphilinum ſiquidem Georgium, qui ſeptem annis Eccleſiam gubernauit, Camaterus Ioannes patriarchicã ſuſcepit ſedem. Cúmque debuiſſet tempore Xiphilini cœptum ſuſurrari & pullulare dogma, radicitus extirpare, & ferire anathemate auctorem eius pſeudomonachum Sicidirẽ, vt hære- *In Annalibus lib. 3. ni rebus geſtis Alexij.*

ſiarcham & nouas introducentem opiniones,aliis verò ſilentiũm indicere ipſius exemplo,vt eſſet myſterium iterum myſterium.Ille verò differendi arte vtebatur , & demonſtrationibus compellentibus ad aſſenſionem aduerſarium,in rebus naturam excedentibus extremo artificio nequaquam indigẽtibus.Quin & pertinentes ad religionis inſtitutionẽ cõponens orationes,quæ ieiuniorũ præfinitum tẽpus inſtare prædicerẽt,& ſpirituales athletas ad certamẽ ſeſe cõparantes viciſsim admonẽs dogmatis:quo quidẽ pacto res in quæſtionẽ veniſſet,& quænã ipſe ſentiret:& quæ dicũt aduerſarij, ſilentio præteribat,refutationẽ vt arbitror veritus. Dogma verò aggrediens,illa mouens detexit, quæ neque norant omnino neque vnquã in animũ induxerãt.Cùm enim quæretur num id quod percipitur ſacrũ *corpus* Chriſti incorruptibile ſit,quale poſt paſsionem & reſurrectionẽ,an corruptibile vt ante paſſionẽ:alij quidem dicebant incorruptibile, confeſsionẽ enim quãdã & recordationẽ eſſe,quòd & mortuus eſſet & reuixiſſet propter nos dominus illam diuinorum myſteriorum perceptionẽ,vt magnus in re theologica Cyrillus tradit:& quòd quãcũque quis partem perceperit, illum recepit totum,qui à Thoma cõtrectatus eſt.Et quod comeditur poſt reſurrectionẽ quemadmodum aureus linguã Ioãnes dicit in ijs quæ ſequuntur.O prodigium.Qui ad dexteram Patris ſedet in manibus noſtris peccatorum inuenitur: & rurſum floruit in lege,adoleuit in Prophetis,maturuit in cruce , comeditur poſt reſurrectionem , & ad hæc , quod nihil aliud eſt, quàm illud corpus,quod morte ſuperius oſtenſum eſt & vitæ noſtræ initium dedit:Quemadmodum enim modicum fermentum, vt ait Apoſtolus,totam maſſam ſibi ſimilem reddit & adæquat: ſic immortale factum à Deo corpus , in noſtro exiſtens corpore,totum id in ſe commutat & transfert.Illa verò lampadis Eccleſiæ Eutichij verba propoſuerunt alij. Totum igitur *ſacroſanctum corpus & pretioſus ſanguis Domini* recipitur,etiam ſi partem duntaxat quis iſtorum recipiat : diſtribuitur enim citra diſtributionem inter omnes propter immiſtionem,Quẽadmodum & ſigillum vnum,omnes imagines ſuas& formas recipientibus impartit,& vnum manet etiam poſt dationem, cùm neque minuatur,neque mutetur in ea quę id receperũt, & ſi numero plura fuerint::aut quemadmodum vna vox abſque

In Euchariſtia illũ ſumimus qui à Thoma cõtrectat⁹.eſt.

Eutichij teſtimonium dẽ veritate corporis & ſanguinis domini,in Euchariſtia.

quopiam prolata, & in aërem diffuſa, & in eo, qui protulit ipſam, tota manet, & in aëre exiſtens, tota auribus omnium infunditur, nemine eorum qui audierunt plus aut minus altero recipiente, ſed tota eſt indiuiſa & integra apud omnes, etiam ſi decies mille fuerint aut plures qui audierunt, quamuis ipſa corpus ſit. Nihil enim aliud eſt vox, quàm percuſſus aër, nemo igitur dubitet incorruptum, poſt myſticum ſacrificium, & ſanctam reſurrectionem, & immortalem, & ſanctum & viuificum ſanguinem, ſimilis formæ exẽplaribus infuſum per ſacrificia minus prædictis exemplis proprias imprimere virtutes, ſed totum in totis inueniri. *Exemplum aptiſſimū.*

Quid verò primò, quid ſecundo, quid tertio loco referam ex iis, quæ nefarij iſti viri perpetrarunt? Heu ignominioſam adorandarum imaginum conculcationem. Heu reliquiarum ſanctorum Martyrum in fœda loca abiectionem. Quod verò vel auditu horrendum eſt, id tum erat cernere, vt *Diuinus ſanguis & corpus Christi* humi funderetur & abiiceretur. *Idẽ de Imperio Alexij Duce Murzufli.* *Hæc horrẽda, per Sacramentarios in Germania, per petrata noſtro tempore ſunt.*

Guilielmus Epiſcopus Antiſiodorenſis. Vixit anno 1207.

VIſus dicit ibi eſſe panem & vinum, & Deus dicit ibi eſſe *carnem & ſanguinem.* Vnde Dominus in Euangelio. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, id eſt, proprium intellectum, & propriam voluntatem. Vocatis me magiſter & Domine, & bene dicitis, ſum etenim. Quia ergo ipſe eſt magiſter, debemus ei magis credere, quàm nobis: & quia Dominus eſt, abnegare debemus propriam voluntatem, & ei tanquam Domino obedire, id eſt, voluntatem noſtram volũtati eius conformare. De tempore tranſubſtantiationis dicimus, quod in finali tempore horum verborum (Hoc eſt corpus meum) fit tranſubſtantiatio panis in corpus Chriſti. *In lib.4. Sentẽtiarū.* *Quãdo in conſecratione, fiat trãſſubſtantiatio.*

Honorius III. *Papa, Vixit anno,* 1216.

SAcerdos doceat frequenter plebem ſuam, vt cùm in celebratione miſſarum eleuatur hoſtia ſalutaris, ſe reuerenter inclinet, idem, faciens cùm eam defert presbyter ad infirmū. Quam in decenti habitu, ſuperpoſito mundo velamine, ferat & referat manifeſtè & honorificè ante pectus cum omni reuerentia & timore, ſemper lumine præcedente, cùm ſit candor lucis æternæ. *Lib.3. Decretalium.*

S. Franciſcus, Vixit anno. 1220.

In ſuo teſtamento.

DEdit mihi Dominus,& dat tātā fidem in Sacerdotibus, qui viuunt ſecundum formam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ propter ordinem ipſorum: quòd ſi facerent mihi perſecutionem, volo recurrere ad ipſos. Et ſi haberem tantam ſapientiam quantam Salomon habuit,& inuenirem pauperculos Sacerdotes huius ſeculi,in parœciis quibus morantur,nolo prædicare contra voluntatem ipſorum. Et ipſos & omnes alios volo timere, amare & honorare ſicut meos dominos. Et nolo in ipſis cōſiderare peccatum,quia filium Dei diſcerno in ipſis, & domini mei ſunt. Et propter hoc facio, quia nihil video corporaliter in hoc ſeculo de ipſo altiſsimo filio Dei, niſi *ſanctiſsimum corpus & ſanguinem ſuum*, quod ipſi recipiunt, & ipſi ſoli aliis miniſtrant. Et hæc ſanctiſsima myſteria volo ſuper omnia honorari,& venerari,& in locis pretioſis collocari.

Euchariſt. ſuper omnia venerāda & honoranda.

Idem admonitione ad fratres ſuos.

Omnes qui viderunt Dominum Ieſum Chriſtum ſecundum humanitatem, & non viderunt & crediderunt ſecundū ſpiritum & diuinitatem, damnati ſunt. Ita & modò qui vidēt Sacramētum,quod ſanctificatur per verba domini ſuper altare per manum Sacerdotis in forma panis & vini:& nō vident & credunt ſecundum ſpiritum & diuinitatem quod ſit veraciter *ſanctiſsimum corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti*, damnati ſunt,ipſo altiſsimo atteſtāte,qui ait, Hoc eſt corpus meum,& ſanguis meus noui Teſtamenti. Et qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam ęternam. Vnde ſpiritus Domini,qui habitat in fidelibus ſuis, ille eſt qui recipit ſanctiſsimū corpus & ſanguinem Domini. Omnes alij qui non habent de eodem ſpiritu, & præſumunt accipere eum,iudicium ſibi manducant & bibūt. Vnde filij hominum vſquequo graui corde, vt quid non cognoſcitis veritatem,& creditis in filium Dei? Ecce quotidie humiliat ſe, ſicut quando à regalibus ſedibus venit in vterū virginis:quotidie venit ad nos,ipſe humilis apparens: quotidie deſcendit de ſinu Patris ſuper altare,in manibus Sacerdotis. Et ſicut ſanctis Apoſtolis in vera carne:ita & modò ſe oſtendit,in ſacro pane. Et ſicut ipſi intuitu carnis, tantum eius carnem videbant,ſed ipſum Deum eſſe credebant, oculis ſpiritualibus contemplantes:ſic & nos videntes panem & vinum

ocu-

oculis corporeis, videmus & credimus firmiter eius ſanctiſsimum *corpus & ſanguinem* viuum eſſe & verum, Et tali modo ſemper eſt Deus cum fidelibus ſuis: ſicut ipſe dixit. Ecce ego vobiſcum ſum, vſque ad conſummationem ſeculi.

Iordanus, Vixit anno. 1225.

NObis acceſſuris ad *corpus Domini*, prælibanda eſt oratio nis deuotio, vt quod minus fortè parati ſumus per ieiunium & confeſsionem, ſuppleat ſpiritualiũ aromatum, id eſt, orationum oblatio. Vnde dicitur, Paralipomenon.3. quòd magna pars populi quę ſanctificata non fuerat, comedat phaſe, & orauit pro eis rex Exechias dicẽs. Dominus bonus propitiabitur cũctis, qui in toto corde quærunt Dominũ Deum patrum ſuorum, & non imputabit eis, quòd minus ſanctificati fuerunt. *Sermone.* 85.

Gregorius IX. *Papa, Vixit anno.* 1226.

VNa eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus homo ſaluatur, in qua idem ipſe Sacerdos eſt ſacrificiũ Ieſus Chriſtus, cuius *corpus & ſanguis* in Sacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continetur: tranſubſtantialis pane *in corpus*, & vino *in ſanguinem* poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis, accipiamus ipſi de ſuo, quod ipſe accepit de noſtro. Et hoc vtique Sacramentum nemo poteſt conficere, niſi Sàcerdos, qui rite fuerit ordinatus ſecundum claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus. *Lib.* 1. *Decretalium.*

S· *Antoninus Patauinus, Vixit anno.* 1227.

PAnis Euchariſtiæ eſt panis cęlicus, panis Angelicus, panis beatus. Hunc panem dedit Chriſtus Apoſtolis in cœna dicens. Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum. Accepit ergo Ieſus panem, panis enim eſt Chriſtus, panis viuificans, panis lætificans, panis fortificans, panis beatificans. Quidam ob reuerentiam *corporis Chriſti* dicunt. Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, vnde frequẽter ab Euchariſtiæ ſumptione abſtinent. Alij honorando corpus Chriſti gratanter recipiunt. *Sermone, de cœna domini.*

S. Ethmundus Epiſcop. Cantuarienſis. Vixit anno. 1228.

In Speculo Eccleſiæ, capite 25.

DOminus noſter dedit Diſcipulis ſuis *corpus ſuum & ſanguinem* in ſimilitudinē panis & vini. Hic debes cogitare, quod in Sacramento altaris ſunt tria: ſcilicet, ſimilitudo panis & vini, quam videmus corporaliter. Secundum eſt *corpus & ſanguis* Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod nō poſſumus videre oculo noſtro corporali. Tertium eſt ſpiritualis gratia, quam recipimus, quando dignè ſumimus illud ſanctiſsimum corpus atque beatiſsimum ſanguinem. Nos videmus ſimilitudinem panis & vini, & tamen ſubſtantia panis & vini non remanet poſt cōſecrationem. Et nos credimus firmiter, quod illa ſimilitudo habet & continet in ſe veraciter *corpus & ſanguinem* Domini noſtri Ieſu Chriſti. Veruntamen ſimilitudinē corporis & ſanguinis Domini noſtri non poſſumus videre, quia abhorreremus, & timorem haberemus, quātum ad corpus comedere carnem crudam, & bibere ſanguinem hominis. Ideo dedit nobis Dominus corpus ſuum & ſanguinem ſub ſpecies panis & vini ad confortandū noſtrū ſenſum corporalem per talem cibum, quem ſolemus videre & audemus comedere. Et ad ædificandum noſtram fidem per hoc quod videmus vnum, & credimus aliud. Et ideo cùm debes appropinquare ad altare, vt communices, ita ſumas illud Sacramētum, ac ſi reciperes viſibiliter corpus & ſanguinem illius, qui effluxit de latere eius.

Similitudo panis & vini in Euchariſtia, cōtinet verè in ſe corpus & ſanguinē Domini noſtri Ieſu Chriſti.

S. Samonas Epiſcopus Gazenſis, Opinantur quidam Vixiſſe hunc anno 1229.

Diſceptione ſua.

ALiquando fortè proficiſcebamur Emeſam cum multis aliis, & familiari colloquio de variis atque diuerſis reb⁹ vtentes, quod nos in itinere conſolabatur, vltra quàm decuit in ſermone progreſsi ſumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facūdus, genere Saracenus, ad narrationē myſteriorum conuerſus, me interrogauit his verbis: Heus ex te audire velim Epiſcope, quamobrem vos Sacerdotes Chriſtiani illuditis, dum panem ex farina coctum eis minutim partientes, corpúſque Chriſti nominantes, remiſsionem peccatorum poſſe iis qui eum recipiunt confirmatis. Vobiſne ipſis illuditis, an eos, in quos habetis imperium. *Samonas.* Quid narras? paníſne, Dei corpus efficitur? *Achmed.* In vtrā partē

contra-

contradictionis reſpondeam mihi incertum eſt. *Sam.* Tantúmne quantus es, te genuit mater tua? *Ach.* Minimè. *Sam.* Sed quantum. *Ach.* Paruulum. *Sam.* Quis te in magnitudinẽ ita produxit? *Ach.* Alimentum, Deo ita annuente. *Sam.* Ergo panis tibi in corpus conuerſus eſt? *Ach.* Ita prorſus exiſtimo. *Sam.* Quo tandem pacto panis tibi conuerſus eſt in corpus? *Ach.* Haud quidẽ ſcio. *Sam.* Per guttur cibus & potus in vẽtriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cùm hepar calidum adiaceat ſtomacho, coquitur alimentum, & in chylum conuertitur: quódq; craſſum eſt, deorſum abit: quod autem tenue, in chylum mutatum innatat. At verò cùm iecur ſit calidum, molle, & laxum, ad ſe attrahit & in ſanguinẽ cõuertit: nec non vniuerſum corpus per venas, veluti per canales, irrigat, alimentum in chylum conuerſum in ventriculo diſtribuens, in ipſóque in ſanguinẽ conuerſum, ſingulis mẽbris commutatum, cuiuſmodi eſt illud. Oſsibus os, medullæ medullam, neruis neruum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, vnguibus vnguem: atque ita fit infantis incremẽtum in virum, pane ei in corpus mutato, & potione in ſanguinem. *Ach.* Vera memoras. *Sam.* Eodem etiã pacto intelligas fieri noſtrum myſteriũ. Sacerdos enim panẽ ſuper menſam ſanctã deponit, pariter & vinũ: & comprecando, inuocatione ſancta, Spiritus ſanctus deſcendit, & ſuperuenit in ea quæ ſunt propoſita, & igne ſuæ diuinitatis, *in corpus & ſanguinem Chriſti panem & vinum commutat*, nõ minùs, quàm iecur alimentum in corpus cuiuſdam hominis. An non, amabo, cõcedis poſſe ſacroſanctũ Dei Spiritũ idem præſtare, quod tuũ iecur? *Ach.* Concedo. *Sam.* Hoc igitur *corpus & ſanguinẽ* aſſumimus in remiſsionem peccatorum, in & vitam æternã, Domino noſtro ita dicente, Qui mãducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam. *Ach.* At vero cùm Chriſtus hoc Diſcipulis ſuis tradidit, non multas precationes effudit, neque ſic vos admonuit dicere: quomodo igitur vos non ita facitis: imò precibus multis vobis opus eſt? *Sam.* Chriſtus quatenus Deus, Dominus erat ſui corporis & animæ, vt ipſe ait: poteſtatem habeo dandi animam meã, & rurſum accipiẽdi eam. Cùm igitur ipſe natura eſſet Deus, illico tunc panem illum ſua potentia diuina & gratia ſanctificauit: Hoc eſt corpus meum, dicens, habens Patrem & Spiri-

Tranſubſtantiatio. Nota.

tum ſanctum in ſemetipſo,ſicque *panem in corpus proprium conuertit.* nec alio quopiam ſe præſtantiore opus habuit qui ſanctificaret panẽ. Nā quod inferius eſt,benedicitur à ſuperiore. Siquidem ipſe Chriſtus,cùm non ſit inferior Patre & Spiritu ſancto,ſua potẽtia quidquid vellet efficiebat. Sacerdos autẽ, qui eſt apud nos,etſi Chriſti typũ gerat, tamẽ homo eſt omnino obnoxius peccatis, & obuinctus (Nemo enim expers peccati,vt diuinus ſermo habet,licet vnius horæ ſit vita eius, niſi ſolus Deus) propterea indiget multis precibus, & proinde quidẽ pro ignorãtiis propriis, deinde pro peccatis populi, vt ait Apoſtolus Paulus. Quo circa & omnis populus aſtans extra adytum,cũ Sacerdote comprecatur, eúmque adiuuat. Sacerdos igitur Deũ patrem orat,ne quid intercedat impedimẽti,quo minus ſacroſanctus Spirit⁹ adueniat:ſed rurſus demittat Spiritum diuinum,ſacræ huius operationis initiatorẽ atque ſanctificatorẽ,qui nullo non loco præſens eſt,per quẽ omnia quę in cęlo & in terra,dicũtur ſancta participatione eius ſanctificantis gratiæ ſanctificantur, vt propoſitũ panẽ & calicem in ſacrificiũ perficiat,& ea *cõmutet in illud ipſum Dominicũ corpus & ſanguinẽ Chriſti Ach.* Hæccine cõmunicatio & ſacrificiũ corporis & ſanguinis Chriſti, quod offertis Sacerdotes,verúmne eſt Chriſti corpus & ſanguis verus, an exẽplar corporis eius,perinde atque ſacrificiũ hirci,quod Iudæi, offerũt. *Sam.* Abſit nos appellemus exẽplar corporis Chriſti, ſanctam cõmunionẽ,aut panẽ nudum,aut figuram,aut imaginẽ : quinimo *corpus ipſum re vera & ſanguinem Chriſti Dei noſtri* in Deũ conuerſum aſſumimus:qui incarnatus, & genitus eſt ex ſancta Dei genitrice,ſempérque virgine Maria. Sic enim credimus,& ita profitemur iuxta vocem ipſius Chriſti, quã ad Diſcipulos in cœna illa myſtica tradens eis panẽ viuificantem,pronunciabat:Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum,Similiter & calicem eis tradens,inquit,hic eſt ſanguis meus. Non dixit. Hoc eſt exemplar mei corporis & ſanguinis, aut imago. Et in pleriſque aliis locis cõſtat Chriſtum dixiſſe, Qui manducat meam carnẽ, & bibit meum ſanguinẽ, habet vitam æternam, Cæterum cùm ipſemet Chriſtus teſtificetur,*corpus ſuum eſſe re vera, & ſanguinem*, id quod nos fideles offerendo aſſumimus,quid amplius eſt opus de hac dubitare, ſi Deum & filium Dei ipſum eſſe credimus? Si enim ex

Nota.

nihil

nihil mundum cōdidit, & verbum eius verum eſt, viuum, efficax, atque omnipotens, & quæcunque voluit Dominus fecit omnia, nónne poteſt panem in ſuum ipſius corpus mutare, & aquæ & vini commixtionē in propriū ſanguinem? Nā quemadmodū initio dixit, Germinet terra herbā virentem, & vſque in hodiernum diem, eo pluuiā mittente terra germinat herbas, quæ Dei auxilio protegitur, eiúſque iuſſu id præſtare cogitur: ita locutus eſt Deus. Hoc eſt corpus meū: &, Hic eſt ſanguis meus: &, Hoc facite in meā cōmemorationē: idque omnipotentis mādato vſque ad eius ſecundum aduentū fit, diuina inſpiratione & acceſſu Spiritus ſancti. *Ach.* Sed quare Christus ſub ſpecie panis, vini, & aquæ abditū ſuum corpus & ſanguinem potius ad ſumēdū tradidit, quam ſub alia materia? *Sam.* Demittente enim ſe Deo, pérque ipſius inenarrabilem prouidentiam, condonationē, & erga nos dignationē factum eſt, vt per ea, quæ nobis vſu ad edendum & bibēdū familiaria ſunt, tranſeamus, & ad ea ſuſtollamur, quæ noſtrā exuperāt naturam, id eſt, ad myſteria diuina. Quin etiam inter alios omnes cibos, panis ſibi primum locū vendicauit. Itidem & inter potiones aqua & vinum primas tenent. His igitur, pane, inquam, vino & aqua, nobis aſſuefactis, Dominus cōiūcta ſua diuinitate, virtute ſui verbi, qua omnia, vt eſſent, ex nihilo produxit, *in proprium ſuum corpus & ſanguinem ea transfert.* Veruntamē panis & vinum aſſumūtur, & apparent. Ad hæc exteræ quoque nationes condēnaſſent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes nos more ferarum ſanguinē bibere, & crudā carnem vorare: quæ propter incredulitatem, ſolùm panē & vinum intuētur: ſed fideles corpus Chriſti, & ſanguinē ex incōtaminato eius latere effuſum. *Ach.* Nō dubiū eſt, quin omnibus modis rectè prædices & recēſeas myſteria fidei Chriſtianæ: verū de hac re ambigere quis poſſet, quo pacto cùm ſit vnus Deus & verū corpus Chriſti, in infinita corpora & partes diuidatur. Multi ſunt ergo Chriſti, ea quæ diuidūtur, an vnus? aut in ſingulis partibus vnus & idem ſaluus & integer? *Sam.* His exemplis quæ ſub ſenſum & materiam cadunt, declaramus ea, quæ carent materia, & quæ ſupra naturā ſunt. Audiat igitur quiſpiam hoc exemplum, & intelligat vim verbi, quæ in eo abdita eſt. Ponamus ita eſſe. Quiſpiam habens ſpeculum alliſit terræ, & in multa fragmenta

Vſque in mundi finē perſtabit ſacrificium Miſſæ.

Cur chriſti caro in Euchariſt. figura panis contegatur.

Exempl[um]

comminuit in ſingulis tamẽ frangmentis vmbram ſui ſaluã quis videre poſsit: ſic intelligat oporter ex hac vmbra, carnẽ Chriſti eſſe ſaluam atque integrã in vnoquoque fruſto, quocunque tempote, quoties, & vbicunque frangarur. Rurſus tibi aliud exemplum aſſume. Omne verbum, quod homo proferendo emittit, & qui loquitur ipſum audit atque intelligit; & qui circũſtant, & ſi multi ſunt qui audiant, non tamen diuiſum, ſed integrum audiunt. Eodem modo affirmandũ eſt in corpore Chriſti. Illud Chriſti ſacroſanctum corpus aſsidens Patri, apud eũ manet. Quin etiam panis conſecratus per Sacerdotem *in verum Chriſti corpus transformatus* potentia diuina per acceſſum ſacroſancti Spiritus, licet diuidatur, tamen integrum & ſaluum in vnoquoq; fruſto habetur, & etiam oratio eius, qui loquitur, omnibus qui audiunt, integra nec diuiſa auditur. Ita iis exemplis quæ ſub aſpectum & ſenſum cadunt, peruicaces, nimiúmque curioſos ad intelligenda Dei myſteria, quæ ſupra naturam, rationem, intelligentiam, & ſupra nos ſunt, adducimus. cùm igitur panis ſanctificatus in partes diuiditur (qui ſacroſanctum corpus chriſti eſt) ne exiſtimes, quòd particulatim diducatur, aut auellatur, aut more membrorum à ſe auulſorum diuidatur: incontaminatum illud corpus (nam immortale eſt & incorruptibile, quódque nunquam exhauriri & conſumi poterit) ſed quod partitio ea eſt accidentium, quæ ſub ſenſum cadunt, dũtaxat poſt ſanctificationem, ad fidei robur, & exhibitionem ſigni viſibilis rerum, quæ permanent, ſimul & in arrhabonem & in viaticum parãdæ nobis vitæ æternæ. *Ach.* Digna prorſus ſunt hæc admiratione, & paradoxa, abbã patet, & ſuper naturam, mẽtẽ, & cogitationem humanam, ineffabilia myſteria fidei chriſtianorum.

Aliud.

Oratione, ad eos, qui hæſitãt, aiúntque cõſecratã panem & vinum, non eſſe corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Nicolaus Epiſcop. Methonenſis, creditur vixiſſe circa annum 1230.

MYſticam hanc & incruentam conſecrationem, qua panem & calicem conſecratos *in corpus & ſanguinẽ Domini tranſmutari credimus*, à quonam principium accepiſſe dicas? nónne ab ipſo Deo ac ſeruatore noſtro Ieſu chriſto, quemadmodum nos ſacra docent Euangelia? Prorſus ab eo. Quis verò ille eſt ſermo, quo id traditur? Hoc facite, inquit, in meã commemorationem. Et Diuus Paulus: Quotieſcunque enim

come-

comeditis panem hunc,& calicem hunc bibitis,mortem Domini annunciatis. Quomodo,quoque ritu,ab ipſo Seruatore didicimus. Accipiens enim,inquit,panē & gratias agens,fregit ac dedit Diſcipulis,&ait,Accipite comedite,Hoc eſt corp⁹ meū, quod pro vobis frangitur & traditur:ſimiliter & calicē poſtquā cœnauit,dicens,Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine.Id autem idem eſt quod & Diuus Mattheus,inquit,Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti. Quis vero ſcopus ac finis huius traditionis? Quid aliud,quàm participatio Chriſti,& vita in Chriſto participantium æterna? Si quis enim,inquit,comederit ex hoc pane,viuet in æternū:&,Panis autem quē ego dabo,caro mea eſt, quā ego dabo pro mūdi vita &c. Qui māducat meam carnē,& bibit meum ſanguinē, habet vitam æternā. Carnem enim ſuam quaſi eſcam hamo circumponens,diuina ſua virtute,ſerpentem quidē deprimit, nos autem erigit. Papé, quàm expaueſcendū & tremendum myſteriū. Qui hoc tradidit,Deus eſt,qui propter clemētiā & benignitatē ſuam homo quoque factus eſt,& tanquam ouis ad mactationē & mortem proceſſit,vt obnoxium morti propter peccatū,hominē morte eximeret. Cauſſa huius traditionis eſt, magni huius beneficij recordatio. *Corpus & ſanguis Chriſti*,ea ſunt,quæ hoc ritu perficiuntur:ritus finis,participatio Chriſti & vita æterna,quod idem eſt,quaſi diceres,participantiū deificatio. Nam quia vniuerſa noſtra caro corrupta eſt à peccato,opus nobis fuit noua carne. Quis ergo tam audax & prorſus temerarius exiſtat,vt aduerſus hāc traditionē aliquid noui moliatur,myſteriūq; falſitatis accuſet, atque abroget eum, qui ita tradidit & inſtituit? Si quis legē Moſis abroget,inquit Apoſtolus,ſine miſericordia vlla,ſub duobus, aut tribus teſtibus moritur:quāto dignus deteriori ſupplicio cenſendus erit,qui filium Dei conculcarit,& ſanguinem Teſtamenti profanum exiſtimarit,& ſpiritum gratiæ iniuria affecerit? Verùm quis ille,qui conculcat filium Dei, & aliorum quæ diximus reus cenſetur? nónne qui ſanguinem eius,ingratus abrogat,nec admittit,& veracis ab omniq́ue mēdacio alieni oris traditionem & mandatum nihili facit? Hoc eſt corpus meum dicentis:&,Hic eſt ſanguis meus. Quid hæſitas? quid omnipotenti impotentiam attribuis ? Nónne ipſe eſt, qui ex nihilo omnia , vt eſſent , fecit ? vnus trium perſonarū *Nota bene*

Tranſubſtã tiatio. diuinitatis? qui poſtremis temporibus incarnatus eſt, *& panẽ in ſuum corpus tranſmutari iuſſit?* Quid requiris cauſſam & ordinem naturæ panis tranſmutationis in Chriſti corpus, & aquę viniq́ue in ſanguinem? cùm ſupra naturam, rationem, mentẽ, & cogitationem ex virgine ſit natus. Non credes itaque nec mortuorum reſurrectionem, nec in cælos eius aſſumptionẽ, & alia Chriſti miracula ſupra naturam, mentem, & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quod chriſtum, non Deum verum, ac filium Dei confiteris, ſed Arrianiſmum, vel potius Iudaiſmum reſipis. At fortaſsis dubitas, minimèque credis, quod nõ videas carnem & ſanguinem, ſed panem & vinum. Qua de re ſcias oportet, tu qui ingrato iniquóque animo erga beneficum affectus es, Deum qui omnia nouit, cùm humaniſsimus ſit, prouidè hoc feciſſe, ad hominum imbecillitatem ſe demittens, ne auerſarentur multi arrhabonem æternę vitæ, & ægrè ferrent, carnem & ſanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ conſuetis hoc fieri voluit, iis ſuam diuinitatem coniungens, cùm dixit, Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus. Hoc facite in meã commemorationẽ. Proptereà ei credẽtes, ita offerimus panem perfectum, viuum, ſiue corpus chriſti, quod perfectum etiam poſt paſsionem permanſit & integrum, & à diuina vita inſeparabile, planè quale ipſe primus noſter ac magnus pontifex, & ſacrificus, victimáque, ſuis Diſcipulis tradidit: iiq́ue denuo, qui ab initio ſuis oculis verbum intuiti ſunt, eiq́ue miniſtrarunt, catholicæ Eccleſiæ ab extremis ad extremos vſque orbis terrarum limites tradiderunt. Libera ô Domine per tuam miſericordiã ab hac impoſtura & dementia omnes eos, qui non rectè confitentur quem conſecramus panem & vinum, *corpus perfectum & ſanguinem pretioſum eſſe Chriſti tui.*

Nota o tu Sacramentarie.

Chriſtus ſacrificiũ Miſſæ Apoſtolis tradidit, iiq́ue toti terrarũ orbi.

Ioannes Pariſienſis, Vixit anno. 1234.

Tractat. in Vvaleranũ Epiſcopum

QVi ſic adhæret vni modo defendẽdi veritatem vt omnem alium modum abiiciat, veritati facit præiudiciũ. Nam homines diuerſimodè diſpoſiti, non aſſentirent veritati per vnum modum. At ego dico, ſed quiſquis alio modo, quàm veritatis in veritatem, quærit aſſurgere, ille facit præiudicium veritati. Qui enim vult aſſentire Deum patrem Filium generare perennem, per modum generationis noſtræ & deciſionis ex carne, articulo diuinæ genituræ præiudicat,

& non proficit illi quod credit. Ita qui credit *carnē Chriſti ſubſtantialiter exiſtere in Sacramento*, veritatem credit: ſed qui crediderit illam inpanatam, & per inpanationis modum ibi exiſtere, quia falſo modo verū credit, nihil credit: & ſanctæ cōmunionis articulum afficit detrimento. Idcirco enim non ſolùm verum credendum: ſed verè credēdum eſt verum: quod quia cum vno conuertitur, ſolum eſt vnum. Et ſi modus tuus falſus eſt, quid vis pro illo contendere? Ecce, tantum vnum vni opponitur. Si ergo iſte modus & hæc via, quam Eccleſia tenet, eſt vera, ſola eſt vera: & omnis alia falſa.

Hilarius Epiſcopus *Aurelienſis, Vixit ante anno.* 1235.

QVendam Sacerdotem, qui paulò antè Miſſarum ſolennia celebrans, *corpus Dominicum* ipſius efficacia, Saluatoris verba proferenda conſecrauerat: quidam carnifex, quidem impudens, de cuius turpitudine non poteſt ſatis dici, grauiter dehoneſtauit.

Epiſtola ad Brixium, Epiſcopum Nānetenſem.

Guilhermus Epiſcopus *Pariſienſis, Vixit anno* 1236.

DIgnum & iuſtum eſt, vt adueniente verò ac viuifico pane cedat ei materialis ac viſibilis panis ſubſtantia, & recedat ab acccidentibus & forma ſua viſibili, relinquens eam miniſterio tāti Sacramēti, cui ipſa forma neceſſaria eſt. Subſtantia autem ſuperuacua omnino ibi eſſet, & omnino inutilis, Siue enim ſumeretur & comederetur illa ſubſtantia, ſiue nō, omnino inutiliter ibi eſſet. Inutiliter enim comederetur, cū nec op⁹ hoc ibi fit, nec huiuſmodi comeſtio ibi quæratur. In tāto enim Sacramēto, in tanto Dei opere aliquid eſſe ſuperuacuū vel inutiliter, impoſsibile eſt. Quod autem ibi ſit, & non comedatur faciente eo qui ſumit quæ ad comeſtionē pertinent, videlicet, maſticance, ſaporante, & tranſgluciente, ſecundum naturam impoſsibile eſt. Nec eſt contra naturam nullo modo, imò ſecundum naturam eſt, eique cōuenientiſſimum, nec iniuria eius eſt, imò iuſtitia & ius creationis, vt ei aduenienti honorem deferat, relinquens ei penitus locum ſuum, & alia ſua quæ ab eo habebat, ſeruitio ipſius. Et hinc eſt quòd pia ac veridica fides in iſto Sacramento & tenet & prædicat, videlicet quod panis materialis atque viſibilis, ad-

Lib de Sacramentis.

Veridica fides eſt, credere, quod aduenienti in Euchariſtiam viuifico pani, panis materialis (veluti creatori ſuo honorē deferēs) cedat.

uenienti pani viuifico, velut creatori honorem deferens, locum ſuum relinquit & formam viſibile Sacramētali ſeruitio & myſterio ipſius. Et hæc eſt intentio verbi tranſubſtantiationis, tranſitus ſcilicet ſubſtantiæ panis materialis atque viſibilis, ad aduentum viuifici panis ſaluata forma, id eſt, varietate accidentium ad miniſterium Sacramenti. Tranſubſtantiatio verò, verè contraria eſt corruptioni. In corruptione enim omnia penitus deſtruuntur, pręter primū, quod eſt materia: in tranſubſtantiatione autem nihil omnino remanet de pane præter nouiſsimum vel vltimum, quod eſt accidentium ſenſibilium varietas ſiue ſenſibilis forma. De his autem perſcutari diligentiùs atque diffuſius prolixitatem nobis induceret, & præter propoſitum eſſet. Sufficit enim ad pietatem fidei, quam hic intendimus ſtabilire, credere & tenere, quod ſub forma panis materialis atque viſibilis in altari poſt benedictionem Sacerdotalem ritè factā apponitur panis vitæ, & ſub forma vini viſibilis, potus vitæ. Et intelligimus non ſolùm Chriſtū ipſum, ſolum ſecundum formam diuinitatis panem eſſe vitæ, ſed etiam potum vitæ, ſed etiam corpus eius, quod pro nobis in cruce pependit, & ſanguinem.

Alexander de Ales Vixit anno.1240.

Quarta parte, Summæ ſuæ. IN hoc Sacramento ſunt tria. Primum eſt ſpecies panis & vini. Secundum, eſt *corpus Chriſti*, quod ſumpſit de virgine & in virgine. Tertium, eſt corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia. Hoc Sacramentum abundat ſuper alia Sacramenta. Habet enim hoc commune cum aliis, quod efficit gratiam quam ſignat: quæ gratia eſt in vnione corporis myſtici. Et præter hæc, quia eſt complementum Sacramentorum, continet enim illum, qui eſt principium, medium, & finis omnis Sacramenti. Alia etiam eſt ratio huius, quia hoc Sacramentū quod nouæ legis eſt, debet haberè rem præſentem, ſicut & alia. Sed quia res huius Sacramenti eſt ſubſtātia, ſcilicet, *corpus Chriſti* res aliorū eſt accidēs, quod eſt gratia Spiritus ſancti: & accidens, quod eſt gratia, non eſt natum eſſe in ſubiecto corporeo, nec per ſeipſum niſi in anima. Subſtantia verò per ſe nata, eſt eſſe. Ideo in hoc Sacramento res eſt, non tantùm ſignificata, ſed etiam intus contenta. In aliis verò ſignificata, & quodammodo effecta. In Sacramētis verò legis veteris eſt tantùm ſignificata. Et ex hoc colligitur, quod finis

legis eſt Chriſtus: ſicque illud Sacramentum finis eſt & complementum omnium Sacramentorum.

Gilbertus Tornacenſis, ſcribit illum quidam vixiſſe anno 1242.

SVb ſpecie panis dedit Chriſtus *corpus ſuũ* Diſcipulis ſuis. Panis eſt enim in ſpecie, & *corpus Chriſti in veritate*. Cuius ſpecies ſenſibilis informat te ad exemplum virtutis. Videtur enim panis iſte ſimilagineus, quia de farina triticea eſt: per quod admoneris, ſi eum recipis, vt puritatem habeas in intẽtione. Vnuſquiſque carnem amici ſui in obſidione comedet. Obſeſſi ſumus ab hoſtibus noſtris, licet non videamus eos, ipſi vident nos: ideo pane muniẽdum eſt] caſtrum cordis noſtri & carnibus, Sacramẽto ſcilicet iſto, quod eſt panis in ſpecie, & caro in veritate verbi virtute. Virtute enim verbi panis *in carnem Chriſti conuertitur*, Panis enim materialis adueniente Domino, ſcilicet quaſi digniori deferens ei honorem, locum ſuum ei relinquit, ita quod iam conſecratione facta non remanet panis. Conuertitur ergo panis in carnem Chriſti. *Sermon. de Sacramento altaris.*

Innocentius IIII. *Papa.* *Vix. an.* 1244.

NOta quod licet tantum panis tranſubſtantietur *in corpus*, & vinũ *in ſanguinem*, tamen ſub vtraque ſpecie Chriſtus integer eſt. Non enim eſt corpus ſine ſanguine & anima, nec ſanguis ſine corpore & anima. *In apparatu ſuper decretales.*

Bartholomaeus Brixianus,
Vix. an. 1246.

SI in vaſe ligneo, vel vitreo (quod fieri non debet) quiuis conficiat *corpus Chriſti*, nihilominus eſt *verum corpus*: quia in ſacrificio non debet offerri vinum ſine aqua, nec aqua ſine vino: ſed ſimul illa duo, vt perfectum ſit ſacrificium, ſicut & *corpus Chriſti* non de farina ſola, ſed de pane perfecto debet confici. *Apparatu, ſuper decretum, de Conſecr.*

Bernardus Presbiter Compoſtellanus,
Vixit anno 1247.

AD vim & prolationem iſtorum verborum, Hoc eſt corpus meum, &, Hic eſt ſanguis meus, panis & vinum in *corpus & ſanguinem chriſti* tranſubſtantiantur. Videtur ſpecies *In lib. 3. decretalium.*

panis & vini,creditur *veritas carnis & ſanguinis*, veritas vnitatis & charitatis :& ita inter iſta tria diſtinguendum eſt, quæ ſunt in hoc Sacramento diſcreta.

Iacobus Epiſcopus Achonenſis, Vix.an.1248.

In vita Mariæ Ongierſis.

ACcidit aliquando quod quidam monachus tãtum zelũ acquirendæ,ſeu conſeruãdæ innocentiæ haberet: quod primos ſenſualitatis motus non ſolũ reprimere,ſed etiam ſine veniali peccato vitam ſuam in perfecta puritate cuſtodire ſtuderet. Cùm autem inſtigãte diabolo aſpiraret ad impoſsibile,in tam profundã deſperationis foueam lapſus eſt,vt nec *corpus Chriſti* accipere vellet. Pro cuius ſalute dũ ancilla Dei Maria lachrymoſis ſuſpiriis Domino ſupplicare inter Miſſarum ſolennia non deſtitiſſet:ille,quaſi de longinqua regione ad ſe reuerſus,*corpus Chriſti* deuotè recepit,& ſumpta ſalutari medicina,perfectè conualuit.

Hugo Cardinalis S.Sabinæ, *Vixit anno* 1249.

In Euãgelio ſancti Ioannis.

NIſi manducaueritis, id eſt, niſi iuncti fueritis per charitatem Filio Dei,qui eſt filius hominis, quod ſitis digni manducare *carnem eius* ſub ſpecie panis(non habebitis vitam in vobis) quia membra ſeparata à corpore non poſſunt viuere. Tunc exponitur de illis qui ſe non præparant ad hoc, vt digni ſint accipere corpus Chriſti. Caro enim mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus)id eſt,habet efficaciam cibi:ſatiat ſpiritualiter, ſicut cibus corporaliter. De hoc pane dicitur. Vetuſtiſsima veterum comedetis,& nouis ſuperuenientibus vetera proiicietis. Vetuſtiſsima veterum ſunt, *corpus & ſanguis Chriſti* ſub ſpecie panis & vini, quæ in oblatione Melchiſedec figurata ſunt.

Henricus Archiepiſcopus Ebredunenſis,
Vixit anno 1250.

In 3.lib. decretalium.

IN hoc Sacramento ſunt tria ſubtiliter diſcernẽda. Primũ eſt forma viſibiliter,quæ eſt panis & vini.Secundũ eſt *veritas corporis & ſanguinis Chriſti*. Tertium eſt virtus ſpiritualis, ſcilicet,vnitatis & charitatis.

Humbertus, *Vixit anno* 1252.

Reue-

REuerentiam requirit ſacroſanctum *corpus Dominicũ*, Interfectus eſt Oza tangẽs arcã Domini. Cauſſam huius dicunt Hebræi fuiſſe quod in nocte præcedẽti cum propria vxore dormierat. Si temeritatẽ illam ſic puniuit Dominus: quanta pœna digni ſunt, qui ſine reuerentia ad Dominicum corpus accedunt: cuius figura fuit arca? Ita reuerentiam requirit miniſteriũm Angelorum, qui miniſtris Eccleſiæ in altaris miniſterio aſſociãtur. Cùm contraria iuxta ſe poſita magis fiant manifeſta: maior eſt impuritas miniſtrorum Eccleſiæ puritati Angelorũ præſentium cõparata. Maximè cauenda eſt irreuerentia his, qui corpus Dominicũ ſunt accepturi. *Lib. 4. de eruditione religioſorũ.*

Vincentius Beluacenſis, Vixit anno 1253.

CHriſtus factus eſt nobis viaticũ interna refectionis, qui ſeipſum dat nobis quotidie in cibum, & poculũ animarum in Euchariſtiæ Sacramẽto: de quo Pſalmus. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus: eſcam dedit timentibus ſe. *Pars. 4 Speculi moralis.*

Ioannes Epiſcopus Boſsinenſis, Vixit an. 1255.

SEcundum veritatem, idem Chriſtus, qui de virgine natus, & pro nobis paſſus eſt, in hoc Sacramento continetur vt catholica fides tenet. Et licet ex virtute Sacramenti, ſiue trãſubſtantiationis, tantum corpus ſit ſub ſpecie panis, & tantùm ſanguis ſub ſpecie vini, tamen per quandam concomitatiã naturalem, eſt ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus ſecundum corpus, animã, & diuinitatem: quia hæc tria ab inuicem ſeparata non ſunt. *In ſumma cõfeſſorum. Idem Chriſtus qui de virgine natus pro nobis paſſus eſt, in Euchariſt. continetur.*

Dauid Germanus, Opinor hunc vixiſſe circa annum, 1256.

DIuerſis autem affectionibus & intẽtionibus, diuerſi ad communicandum trahuntur. Aliquos trahit amor Dei, vt dilectum ſæpius ad ſe inuitent, eũmque in ſemetipſis delectabiliter amplexantur. Aliquos gratiarum actio pro beneficiis diuinis, cùm nihil dignius poſſumus reddere Deo pro omnibus, quæ nobis tribuit, quàm calicem ſalutaris accipere, id eſt, ipſum Ieſum. Aliquos laus & honor Dei & Sanctorum: cùm non habeamus maius, quo poſsimus Deũ vel San *Libro 2. de profectu religioſorum, cap. 79.*

ctos pro ſua dignitate venerari, quàm Chriſtum immolare Deo patri. Aliquos charitas & compaſsio proximorum: cùm pro ſalute viuorum, & pro requie defunctorum nil efficacius interpellet, quàm ſanguis Chriſti pro nobis effuſus.

Theodoricus Turingus. Vixit an. 1257.

Lib. 2. Vitæ S. Eliſabeth cap. 11

CONſueuit (Beata videlicet Elizabeth) ab adoleſcentia ſua, cum humilitate maxima, Miſſarũ ſemper ſacris myſteriis intereſſe. Oculis nanque fidei excellẽtiam ineffabilem intuens Sacramenti, ad propriæ conditionis paruitatẽ reſpiciens, ornatũ corporis exteriorem, capitis, pectoris, brachiorum, digitorum cæterorúmque membrorum intra officium Miſſæ ſoluit, imminuit, inclinauit, vel penitus remouit. Hora verò Euangelicæ lectionis, & Canonis, & qua *Dominicum corpus & ſanguis* immolatur à Sacerdote & ſumitur, hãc humiliationem præcipuè ſtuduit exhibere. Flagrabat enim erga Sacramentum hoc feruore omnium medullarum, ſtupore admirans grandi illam chariſsimam dignationem, & digniſſimam charitatem.

Ioannes Epiſcopus Biſuntinus, putatur Vixiſſe anno 1259.

Ser. de dominica Palmarum,

EDentibus illis dixit Ieſus: Amẽ dico vobis, vnus veſtrum me traditurus eſt. Exemplũ dedit nobis, vt criminoſum occultum non deſignemus ſpecialiter, ne impudentior fiat: ſed mittendum eſt crimen in numerum, vt conſcius pœnitẽtiam agat. At Ieſus reſpondens ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me traditurus eſt. Audi ergo ô Sacerdos nunquam intinxeris manum in calice, cùm ita eſt, cum Iuda tradis ipſum in manus carnificũ & inimicorũ, indignis communicans Sacramentum: vel cum ore (lucro vel gratia) non diiudicans quod in immundam conſcientiam, & menſtruatum vas *corpus Domini* ſacroſanctum proiicias. Nunquid audis Chriſtum clamantem tibi, Iuda oſculo filium hominis tradis? Et iterum: Ecce manus tradentis mecum eſt in mẽſa. Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo, ſcilicet, quod homo pacis ſuæ, qui cũ eo pacẽ fecerat, qui manducat panes Chriſti, in quo ipſe ſperabat, ille magnificauit ſupplãtationem. Sed ve tibi ô Sacerdos, per quem Filius hominis traditur: bonum erat tibi ſi natus non fuiſſes. Nunquid

cum

cum traditore das ſignum dicẽs,quemcunque oſculatus fuero,ipſe eſt, tenete eum. Quem oſculatus es in Miſſa, ipſum porrigis immũdis crucifixoribus & blſphemantibus. Quid reſpondes Chriſto dicẽti tibi dum es in altari,Amice ad quid veniſti, Nunquid vt me tradas, vt me inhonores?Hæc ergo quidam attendentes,qui ſibi ſcioli videntur,vt Chriſtum honorent,ſubditos interficiunt,dantes eis occaſionem perſiſtẽdi in malitia ſua, parcentes ſiquidem Chriſto, indigno non dant Euchaſtiam, & parcentes verecundiæ indigni, ne ſine communione doloſa recedant, dant eis panem communem, qualem comedunt ſues & canes, cùm Chriſtus dicat Accipite,cõmedite:hoc eſt corpus meum.Et iterum: Bibite ex hoc, hic eſt ſanguis meus.Omnes igitur tenentur comedere non panem communem,ſed Chriſtum:& bibere non vinum cõmune, ſed ſanguinem. Qui itaque non communicat menſæ Chriſti,communicat mẽſæ dæmoniorum.Tu ergo ô Sacerdos,ſi ei non communicas menſa Chriſti, & tamen communicas:nunquid non ipſi communicas menſa diaboli,& de miniſtro Chriſti efficeris miniſter diaboli? Nihil ergò ei omnino dederis,niſi Chriſtum. Aut Chriſtũ recipiat, aut diabolum.Et ſi chriſtum recipiat impudenter, nec voluerit ſe corrigere,nec commonitus abſtinere à communione; dicito ei rotundo ore, vt intelligat *corpus Domini* noſtri Ieſu chriſti, quod tibi do, perueniet tibi in mortem æternam. Non dices ei,vt aliis in vitam æternam.

Albertus Magnus Epiſcopus Ratiſponenſis.
*Vixit anno.*1260.

ELeuatis oculis in cęlum, ad te Deum patrem ſuũ omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, & fregit) Poſtquàm panem *in corpus ſuum* tranſubſtantiauit. Et hæc fractio eſt in ſolis formis ſacramentalibus, & non in corpore Chriſti: hæc enim ſpiritualis eſt fractio, in qua virtus cogniſcitur Deitatis,vt forma panis frangatur & corpus integrum remaneat,Dedit Diſcipulis ſuis dicens. Accipite & manducate ex hoc omnes,hoc eſt enim corpus meum.)Forma eſt Sacramẽti,qua omnis Sacerdos deinceps debuit vti,& cõtinetur Matthæi.26,& Marci.14.In hanc enim formam verbum increatum deſcendit in verbum creatum, & ſua inuiſibili potentia operatur tranſubſtãtiationem panis *in corpus Chriſti*;ſicut etiã

Lib.de myſ. ſæ myſteriis

Verbum increatum, inuiſibili ſua potentia, operatur trãſubſtantiationem panis in corpus ſuum.

à principio in verbo inſtituta, & facta eſt omnis creatura. Omnia per ipſum facta ſunt. Portans omnia verbo virtutis ſuæ.

Idem in S. Marcum. Et manducantibus illis) hoc eſt, manducationẽ agni typici perficientibus & conſummãtibus, tunc primũ dedit vltimo corpus ſuũ: vt vltimo datũ nunquã à memoria recederet. Accepit panẽ & gratias agẽs, fregit) Fractura tamẽ hæc non niſi in forma eſt panis, & nõ in corpore Chriſti: quia *totus chriſtus* indiuiſus ſumitur ſub qualibet parte. Sicut integro ſpeculo, tota & vnica forma relucet in toto: & fracto ſpeculo reflexio fit vnius & eiuſdẽ numero, & totius integrę formæ ad quãlibet ſpeculi fracturã. Et dedit eis, & ait Sumite, hoc eſt corpus meum) Hæc eſt forma Sacramenti, qua Chriſtus corpus ſuum ſimul & confecit & exhibuit, ſicut & adhuc obſeruat Eccleſia. Et hæc oratio referenda eſt ad intellectum ſub voce declaratum. Et hoc modo indiuiſibili virtute ad effectũ Sacramenti refertur. Ideo nulla eſt quæſtio, quid vel quãrum quælibet dictio ſigillatim ad confectionem operetur. In hac oratione verbum increatum operatur in verbo creato & *mutat creaturas* ea virtute, quã condidit. Hoc omnium Sacramentorum acceptiſsimum eſt, in quo offertur ipſe Deus.

Adelelinus Epiſcopus Sagienſis, Vixit opinor anno 1261.

In vita S. Oportunæ virginis. CVmque iam prægnãte corporis infirmitate duodecimo die ſicut ipſa domina noſtra Oportuna prædixerat, ſciret imminere horam vocationis ſuæ, præcepit Sacerdotibus pro animę ſuæ commendatione Miſſarum ſolennia celebrare, Quod cùm factum eſſet, iuſsit *Dominicum corpus* afferri, & ſibi dari, Quo accepto dixit, corpus tuum Domine proficiat mihi ad ſaluationem animæ meæ.

Vrbanus IIII. *Papa, Vixit anno* 1262.

In inſtitutione feſti corporis Chriſti. TRanſiturus de hoc mũdo ad Patrẽ Saluator noſter Dominus Ieſus chriſtus, cùm tẽpus paſsionis inſtaret, ſumpta cœna, in memoriam mortis ſuæ inſtituit ſummũ & magnificũ ſui corporis & ſanguinis Sacramẽtũ: *corpus* in cibum, *& ſanguinem* in poculum tribuẽdo. Nam quoties hunc panẽ manducamus, & calicem bibimus, mortẽ Domini annuntiamus,

mus. In inſtitutione quidem huius Sacramēti dixit ipſe Apoſtolis, hoc facite in meam commemorationem: vt præcipuū & inſigne memoriale ſui amoris, quo nos dilexit, eſſet nobis hoc præcelſum & venerabile Sacramentum. Memoriale, inquam, mirabile ac ſtupendū, delectabile, ſuaue, tutiſsimum ac ſuper omnia pretioſum: in quo innouata ſunt ſigna, & mirabilia immutata, in quo habetur omne delectamentum, & omnis ſaporis ſuauitas, ipſáque dulcedo Domini deguſtatur: in quo vtique vitæ ſuffragium conſequimur & ſalutis. Hoc eſt memoriale dulciſsimum, memoriale ſacratiſsimū, & memoriale ſaluificum: in quo gratam redemptionis noſtræ recenſemus memoriam: in quo à malo retrahimur, & in bono cōfortamúr, & ad virtutū & gratiarū actionē proficimus incrementa: in quo profecto proficimus ipſius *corporali præſentia* Saluatoris. Alia nanque, quorum memoriam agimus, ſpiritu mentéque complectimur: ſed nō propter hoc realem eorum præſentiam obtinemus. In hac verò Sacramentali Chriſti commemoratione, Ieſus Chriſtus ſub alia quidem forma, *in propria verò ſubſtantia eſt nobiſcum.* O ſingularis & admiranda liberalitas, vbi donator venit in donū, & datū eſt idē penitus cum datore: Quàm larga & prodiga liberalitas, cùm tribuit quis ſeipſum. Dedit igitur ſe nobis in pabulū, vt quia per cibum homo in mortem corruerat, per cibum releuaretur ad vitam.

Albinus Abbas Ferrarienſis, potuit vixiſſe circa an. 1263.

INterim verò dum triſtia patri filius pararet obſequia, validior patrem coquebat infirmitas, & in frigido corpuſculo vix halitus remanſit extremus, nec tamen ab orationis ceſſauit officio, vel diuinæ laudis obſequio. Et dum ſalutifero *corporis Chriſti & ſanguinis* viatico ſuum iter muniſſet, inter gratiarum actiones & verba orationis ſpiritum emiſit. *In vita B Richerij abbatis.*

S. Thomas Aquinas, Vixit an. 1264.

IMmenſa diuinæ largitatis beneficia exhibita populo Chriſtiano, inæſtimabilem ei conferunt dignitatem. Neque enim eſt aut fuit aliquādo tam grādis natio, quæ habeat Deos *In officio ſti venerabilis Sacramentis.*

appropinquantes ſibi:ſicut Deus noſter adeſt nobis. Vnigenitus ſiquidem Dei filius,ſuæ diuinitatis nos volens eſſe participes, naturam noſtram aſſumpſit, vt homines Deos faceret,factus homo. Et hoc in ſuper quod de noſtro aſſumpſit, totum nobis contulit ad ſalutem. Corpus nanque ſuum pro noſtra reconciliatione in ara crucis hoſtiam obtulit Deo patri,& ſanguinem ſuum fudit in pretium ſimul & lauacrũ: vt redempti à miſerabili ſeruitute, à peccatis omnibus mundaremur.Vt autem tanti beneficij iugis in nobis maneret memoria, *corpus ſuũ in cibum,& ſanguinem ſuum in potum*, ſub ſpecie panis & vini,ſumendum fidelibus dereliquit. O pretioſum & admirandum conuiuium, ſalutiferum,& omni ſuauitate repletum. Quid enim hoc conuiuio pretioſius eſſe poteſt,in quo non carnes vitulorum & hircorum, vt olim in lege, ſed nobis ſumendus proponitur Chriſtus verus Deus? Quid hoc Sacramento mirabilius? In ipſo nanque panis & vinum, in corpus & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter conuertuntur.Ideo Chriſtus Deus & homo perfectus ſub modici panis & vini ſpecie continetur. Manducatur itaque à fidelibus,ſed minimè laceratur,quinimo diuiſo Sacramento, integer ſub qualibet diuiſionis particula perſeuerat. Accidentia etiam ſine ſubiecto in eodem exiſtunt,vt fides locum habeat,dum viſibile inuiſibiliter ſumitur aliena ſpecie occultatum,& ſenſus à deceptione reddantur immunes,qui de accidentibus iudicant ſibi notis. Nullum etiã Sacramentum eſt iſto ſalubrius,quo delentur peccata,virtutes augētur, & mēs omnium ſpiritualium chariſmatum abundantia impinguatur.Offertur etiam in Eccleſia pro viuis & mortuis,vt omnibus profit,quod eſt pro ſalute omnium inſtitutum. Suauitatem denique huius Sacramenti nullus exprimere ſufficit,per quod ſpiritualis dulcedo in ſuo fonte guſtatur, & recolitur memoria illius,quam in ſua paſsione Chriſtus mõſtrauit excellentiſsimæ charitatis. Vnde vt arctius huiuſmodi charitatis immenſitas fidelium cordibus infigeretur:in vltima cœna quando Paſca cum Diſcipulis celebrato tranſiturus erat de hoc mundo ad Patrem hoc Sacramentum inſtituit:tanquam ſuæ paſsionis memoriale perēne,figurarum veterum impletiuum,miraculorum ab ipſo factorum maximũ,& de ſua cõtriſtatis abſentia,ſolatium ſingulare dereliquit.

Quanuis autem ſit iſtud ſummum miraculum,& ſolius diuinæ virtutis,ſcilicet,facere incontinenti talem,tantam, & tã ineffabilem conuerſionem, & ſuſtantiarum mutationem,nihilominus hoc non apparebit impoſsibile, ſi conſideremus aliqua ſimilia in ſcriptura,& aliquã ſimilia in natura. Vxor enim Lot,quia retroſpexit contra mandatum Dei,ſubitò conuerſa eſt in ſtatuam ſalis. Virga etiam Moyſi conuerſa eſt in colubrum, & poſteà in virgam. Et diabolus dicebat Chriſto ſciens diuinam poteſtatem,dic vt lapides iſti panes fiant. Nõ enim eſt multum diſsimile facere de lapide panem, & de pane carnem. In Euangelio Ioannis legitur quomodo Chriſtus conuertit aquam in vinum. Et multa talia ſunt in ſcriptura. In natura quoque ſatis ſimilia reperiuntur. Certum eſt enim, quòd ſunt quædam aquæ, in quibus lignum conuertitur in lapidem vel petram,vnde optimæ cotes fiunt. Videmus quoque continuè,quòd homo comedit panem,& in corpore ſuo conuertitur in carnem:bibit vinum,& conuertitur in ſanguinem:& iſtud eſt commune hominibus& iumentis,quod eorum cibi & potus in carnem & ſanguinem conuertuntur. Si ergo Deus dedit talem poteſtatem vẽtri& ſtomacho animalis,non mirandum, ſi talem poteſtatem etiam contulit ſuo vicario, vt mediante verbo Dei,virtute diuina, quæ omnia in omnibus operatur, conuerſionem & mutationem efficiat ſupradictam.

Idem Tractatu 59.

Exempla ſcripturæ mutationis vnius ſubſtantiæ in aliam.

Exẽpla naturæ.

S. Bonauentura Eſpiſcopus Albanenſis, Vixit anno 1266.

DE Sacramento Euchariſtiæ hoc tenendum eſt, quòd in Sacramento *verum Chriſti corpus & verus ſanguis* non tantùm ſignificatur, verumetiam veraciter continetur ſub dupli ci ſpecie,panis ſcilicet & vini,tanquã ſub vno, & non ſub duplici Sacramento. Hoc autem eſt,poſt conſecrationem Sacerdotalem,quæ fit in prolatione vocalis formæ à Domino inſtitutæ ſuper panem,ſcilicet,hoc eſt corpus meum:ſuper vinum verò, hic eſt calix ſanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi à Sacerdote prolatis, tranſubſtantiatur vtrumque elementum ſecundum ſubſtãtiam in corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti,remanentibus ſpeciebus ſenſibilibus, in quarum vtraque cõtinetur totus, non circũſcriptibiliter nec localiter,ſed ſacramentaliter totus Chriſtus. In quibus etiam proponitur nobis, vt cibus: quem qui dignè accipit, non ſo-

Par. 6. Breuiloquii capit. 9.

lùm ſacramentaliter, verum etiam per fidem & charitatem ſpiritualiter manducando corpori Chriſti myſtico magis incorporatur,& in ſeipſo reficitur,& purgatur. Qui vero indignè accedit,iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans ſanctiſsimum corpus Chriſti.

Thomas à Cantiprato, Vixit anno 1267.

Lib. de apibus cap. 63. OPpidum Duacēſe amplum & magnum eſt inter Cameracum & Atrebatum,nobiliſsimas ciuitates:Hic in Eccleſia Canonicorum Sancti Amati Epiſcopi,cùm Sacerdos in Paſcha cōmunicato populo,*corpus Chriſti* ſuper terram ſtupidus inueniſſet, & genibus flexis eleuare tentaſſet, mox per ſe in aëra ſublimatum,panniculo,quo cōſecratos digitos Sacerdos detergere ſolet,inhæſit. Clamans igitur Sacerdos,Canonicos vocat: accurrunt illi ſpectant in panno corpus viuificum in ſpecie faciei venuſtiſsimi pueri, & mox conuocato populo ad ſpectaculum,præſentatur, & indifferenter nulli tāta cælitus viſio denegatur. Hæc cùm audiſſem,fama vulgante,veni in oppidum quod prædixit,acceſsi ad Decanum Eccleſiæ, cui optimè notus eram, petij videre miraculum: annuit ille,præcepit vt fieret,aperta eſt theca,cōcurrit populus, moxque vbi pyxis reuoluitur, clamant omnes: ecce iam video ecce conſpicio Saluatorem.Stabam ego attonitus, nihil videns,niſi tantùm ſpeciem panis albiſsimi,nihil quidem cōſcius mihi, quare corpus ſacroſanctum in ſpecie pueri cum cæteris non viderem. Nec diu cùm iſta mecum voluerem, ecce vidi faciem in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti,ſpineam habentem coronam in capite,& duas guttas ſanguinis de fronte ex vtraque parte naſi deſcendentes.

Albinus Bolonienſis, Vixit circa annum 1268.

In lib. 3. decretalium. IN Sacramēto plus de vino,quàm de aqua ponatur in calice,in quo debet confici *corpus chriſti*.

Philippus Cancellarius Parienſis, Vixit anno 1269.

In Pſalm. 109. AD morem Melchiſedec, qui obtulit panē & vinū, Chriſtus ſub forma panis & vini obtulit *corpus & ſanguinem* proprium.

Ioannes Valenſis, Vixit anno 1270.

Sep-

SEptimus ordo eſt presbyterorum. Horum officium eſt Sacramentorum corporis Domini in altari conficere. Hoc officio Dominus vſus eſt, quando poſt cœnam panem & vinũ *in corpus & ſanguinem ſuum* mutauit. Hoc ipſum excellenter officium implens exhibuit: quando ipſe Sacerdos & hoſtia in ara cruci ſe obtulit. *Lib. de regimine vitæ humanæ*

Guilielmus Arronius, Vixit anno 1272.

FIde ſola tenemus, quòd *corpus Chriſti* eſt ſub Sacramento altaris: quòd ibi ſit *corpus Chriſti* non dimenſiuo, non quãtitatiuo modo: quòd ſit in diuerſis locis indiuiſum ſubſtantialiter, diuiſum localiter. *In deciſionibus, de Sacramentis.*

Innocentius v. Papa, Vixit anno 1273.

EVchariſtia eſt Sacramentum, quia ſignat & cauſſat ſanctitatem, quia totius ſanctitatis auctorem continet. Forma conſecrationis *corporis Chriſti* operatur ſine forma ſanguinis. Nam quęlibet forma materiam determinatam, ſignificationem propriam, & per ſe operationem habet. *In lib. 4. Sẽtẽtiarũ.*

Cuiardus, ſiue Godofridus Epiſcopus Cameracenſis, videtur vixiſſe circa annum 1277.

TErtia ablutio fit ſanguine, quæ ſimiliter duplex illa die recolitur. Vna enim eſt, ſanguinis in pretiũ. Alia autem eſt eiuſdem ſanguinis in noſtræ fragilitatis remedium. Idem enim *ſanguis chriſti*, qui ſemel effuſus eſt in pretium, quotidie in altari, ſumitur in remedium. Vnde in Euangelio legitur: Hic eſt calix noui Teſtamenti in meo ſanguine. Notandum autem, quod illa die *corpus Chriſti* non conficitur, cuius plures cauſſæ ſuper illud Hieremiæ, Repulit Dominus altare tuum, aſſignantur. Hæc autem cauſſa ad præſens ſufficiat, quia ea die hoſtia vera ſine velamine eſt oblata: ideo ipſa die, ſub velamine non offertur. *Lib. de Officiis diuinis de Officio cœnæ dominicæ & paraſceues.*

Guileilmus Epiſcopus Miniatenſis, Vixit anno 1280.

CVm ergo Sacerdos illa verba Chriſti pronũtiat (hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus) panis & vinum *in carnem & ſanguinem* conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: quia dixit & facta *In Diuinorum officiorum rationali.*

ſunt,mandauit & creata ſunt: qua fœminam mutauit in ſtatuam,& virgam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in ſanguinem,& aquam conuertit in vinum.

Guilielmus Archiepiſcopus Lugdunenſis, Vixit anno 1282.

Parte 4. ſummæ vitiorum. Non eſt datum ipſis Angelis, quod ſacerdotibus.

PRædicatio ſi rara eſt,non ſufficit:ſi aſsidua,vileſcit. Idem verum eſt de celebratione Miſſarum. Si enim aliquis in die plures celebrat: vileſcit ei opus illud ſuper Angelicum: non enim conceſſum eſt Angelo, vt ad prolationem talium verborũ ſub ſpecie panis glorioſum Chriſti corpus incipiat eſſe,nec exhibet reuerentiam præſentiæ creatoris ſui, quam deberet. Neceſſaria eſt diligens cuſtodia poſt ſuſceptionem, & præcipuè os cuſtodiendum eſt,in quo *Dominicum corpus* ſuſceptum eſt. Si quis in pixide, vbi Dominicum corpus poſitum eſt,fœtidum lutum imponeret,infidelis iudicaretur:qualis ergò iudicandus eſt ille,qui os ſuum, in quo *corpus Domini* recepit,detractione, vel ebrietate,vel alia ſpurcitia polluit, cùm ſpurcitia ſpiritualis longè maior ſit immunditia corporali.

Ioannes Genuenſis, Vixit anno 1284.

In ſuo Catholiconte.

EVchariſtia dicitur Sacramentum panis & calicis,ſcilicet, ſacrificium *corporis & ſanguinis Chriſti*, quaſi bona gratia. Qui enim gratioſius corpore & ſanguine Chriſti? Habens conſcientiam peccati mortalis, quod dimittere non proponit,peccat mortaliter accedens ad ſumendum corpus Chriſti, quia indignè accedit.

Aegidius Archiepiſcopus Bituricenſis, Vixit an. 1286.

Lib. 6. Cõpẽdii Theologicæ veritatis,cap. 14.

IN Sacramento Euchariſtiæ quoddam eſt ſecundum naturam, vt hoc quod ibi accidentia ſunt in loco terminato. Quoddam eſt ibi ſuper naturam,ſed non ſuper intellectum, vt hoc quod ibi ſunt accidentia ſine ſubiecto. Quoddam eſt ibi ſupra naturam & intellectum,vt quod ibi Chriſtus eſt totus & tantus,quantus fuit in cruce, ne tamen excedit terminos illius paruæ formæ. Tota ſubſtantia panis,in totam ſubſtantiam *corporis Chriſti* conuertitur.

Reno-

Reneꝛus S. Laurentij, Suſpicor illum vixiſſe circa annum 1288.

EVenit præterea, vt circũpoſiras Tutienſi cœnobio graue incendium officinas corriperet, atque abſumeret. Vndique ſæuiebant immaniter flammæ, vt ipſum iam cœnobiũ ſubſideret periculo, niſi diuina irroraſſet miſeratio. Vt enim videre aliquibus datum eſt, ſidereæ deſuper claritatis perſona aſtitit, quæ ſui amictus ora, veluti quodam flabello, inſurgentes ignium globos euentilaret. Refugere igitur vapores: illæſa emicuit domus illa, impleto haud dubiè, quod ad Dominum Propheta dicit. Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Parœcitanam verò Eccleſiam depaſta ſunt incendia. Sed ibi nihilominus Chriſti glorioſè magnificata eſt dextera. Cùm fuerit namque tanta conflagratio, vt etiam campanas liquefecerit eiuſdem Eccleſiæ: armariolum tamen ligneum, quo in pixide clauſum *corpus Dominicũ* habebatur, corrumpi aduſtione non potuit, ſacroſanctum ſcilicet ſuum ſeruante ſancto ſanctorum: cuius caro requieuit in ſpe: cuius nõ dereſicta fuit anima in inferno, cui datum eſt non videre corruptionem.

Lib. de viris illuſtribus monaſterij ſui.

Nicolaus Cabaſilas Epiſcopus Dyrachij, Vixit poſt an. 1289

SAnctæ ſacrorum myſteriorum celebrationis, opus & effectus quidem eſt, donorum in diuinum *corpus & ſanguinem mutatio.* Poſtquam Sacerdos eos eiuſmodi oratione dignatus eſt, & ſic animas erexit, cogitationes eorum à terra extollit, & dicit. Surſum corda habeamus: quæ ſupra ſunt cogitemus, non quæ in terra. Illi autem conſentiunt, & dicũt ſe illic corda habere, vbi eſt theſaurus noſter, vbi eſt Chriſtus in dextera Patris ſedens. Habemus ad Dominum. Qui autem pulcherrimè, & ſanctiſsimè ſic affectus eſt, quid reſtat, quã vt ad gratias agẽdas cõuertatur Deo, qui bona omnia ſuppeditat? maximè primùm Sacerdotem imitans, Deo & patri gratias agentem, antequam daret Sacramentum communionis. Ipſe etiam ante orationem myſterij, per quam ſancta cõſecrat, hanc gratiarum actionem fundit ad Deum, & patrem domini noſtri Ieſu chriſti. Gratias agamus Domino, Et cũ omnes conſenſerint, & dignum & iuſtum eſt, dixerint, ipſe Deo of-

Lib. de Diuino altar. ſacrificio, cap. 1.27. *&* 8.

Surſum corda.

Habem⁹ ad Domi-num.

Gratias agamus Domino.

Dignum & iuſtum eſt.

fert gratiarum actionem. Et poſtquàm ipſum glorificauit, & cũ Angelis laudauit, & gratias pro bonis omnibus egit, quæ ab æterno in nos contulit, & poſtremo arcanæ eius, & quæ omnẽ ſermonẽ & rationẽ excedit, incarnationis meminit, deinde pretioſa dona cõſecrat, & totũ ſacrificium peragitur. Et quomodo? Cùm venerãdã illã cœnã narrauit, & quomodo ipſam ante paſſionẽ dedit ſanctis ſuis Diſcipulis, & ꝙ accepit calicẽ, & quod accepit panẽ, & actis gratijs ſanctificauit, & ꝙ dixit ea per quæ ſignificauit myſterium, & cum ea ipſa verba dixit, deinde procidit, & orat, & ſupplicat, diuinas illas voces ipſius vnigeniti Seruatoris noſtri etiã in donis propoſitis applicans, vt ſuſcepto eius ſanctiſſimo, & omnipotente ſpiritu, *conuertatur quidẽ panis in ipſum precioſum & ſanctũ eius corpus, vinũ autẽ in ipſum immaculatũ & ſanctum ſanguinem.* Hæc cùm orauit & dixit, vniuerſũ ſacrificiũ peractum, & perfectum eſt, & dona ſunt ſãctificata, & hoſtia ĩtegra, & perfecta effecta eſt, & magna hoſtia & victima, quæ pro mundo mactata eſt, ſupra ſacrã menſam ſita cernitur. Panis enim non ãplius figura *Dominici corporis*, neque donum ferẽs imaginem veri doni, neque ferens aliquam deſcriptionẽ ipſius Seruatoris paſſionũ tanquã in tabula: ſed ipſum verũ donũ, *ipſum ſanctiſſimum corpus Domini*, quod omnia illa verè ſuſcepit probra, cõtumelias, vibices, quod crucifixum, quod interfectum quod ſub Pontio Pilato pulchrum teſtimoniũ cõfeſſum eſt, quod colaphis appetirũ, cõtumelijs affectũ, ſputa paſſum eſt, & fel guſtauit. Similiter & vinũ, ipſe ſanguis, qui exilijt occiſo corpore, *hoc corpus & ſanguis*, qui ex Spiritu ſãcto cõſtitutꝰ eſt, natus ex Maria virgine. qui ſepultus eſt: qui reſurrexit tertio die: qui aſcendit in cælos, & ſedet ad dexteram Patris. Et quænã eſt fides? Ipſe dixit. Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus. Ipſe etiam iuſſit Apoſtolis, & per illos vniuerſæ Eccleſiæ hoc facere: Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Non iuſſiſſet autem facere, niſi eſſet poteſtatẽ daturus, vt poſſent hoc facere. Et quænam eſt poteſtas? Spiritus ſanctus, quæ ex alto Apoſtolos armauit, ſicut à Domino ipſis dictum eſt: Sedete in ciuitate Ieruſalem, donec induamini virtute ex alto. Hoc eſt opus illius deſcenſus. Non enim ſemel deſcendit, deinde nos reliquit, ſed eſt, & erit ſemper nobiſcum. Propterea enim eum miſit Seruator, vt nobiſcum maneat in æternũ. Et

Etiam græci Miſſam ſacrificium eſſe dicunt.

Tranſubſtantiatio apud Græcos.

Panis poſt conſecrationem nõ eſt figura aut imago Dominici corporis, ſed ipſum ſanctiſſimũ domini corpꝰ.

alium

alium enim,inquit, aduocatum mittam vobis, vt maneat vobiſcum in æternum,ſpiritum veritatis,quem mundus non poteſt accipere, quia non videt ipſum,nec cognoſcit ipſum:vos autem cognoſcitis ipſum,quia apud vos manet, & eſt in vobis, Is per manum & linguam Sacerdotum myſterium peragit. Neque verò ſpiritũ ſolum miſit ad nos Dominus, vt maneat nobiſcum:ſed ipſe etiam pollicitus eſt ſe nobiſcum mãſurum vſque ad cõſummationem ſeculi. Sed Paracletus quidem adeſt inuiſibiliter,quia ipſe corpus non geſtauit. Dominus autem & videtur,& contrectatur per veneranda & ſacra myſteria,vt qui noſtram naturã & ſuſceperit,& ferat in æternum. Hæc eſt Sacerdotij poteſtas, hic eſt Sacerdos. Etenim qui ſeipſum ſemel obtulit & ſacrificauit, à Sacerdotio non ceſſauit:ſed perpetuum hoc ſacrificij munus nobis obit, per quod etiam eſt aduocatus pro nobis ad Deum in æternum. Qua de cauſſa ei dictũ eſt:Tu es Sacerdos in æternum. Propterea nulla eſt fidelibus de donorum ſanctificatione dubitatio, nec de aliis myſteriis, ſi ſecundum propoſitum & Sacerdotum preces peragantur. Et hæc quidem hactenus.

Spiritus ſanctus per manum & linguam ſacerdotis dominicum corpus conficit.

Dominus & videtur & contrectatur per Euchariſt. myſterium.

Guido Archidiaconus Bononienſis, Vixit anno 1292.

SVbſtantia panis vel vini, quæ non fuerat corpus Chriſti vel ſanguis,ad verba Chriſti prolata,fit *corpus Chriſti & ſanguis*. Et ideo Sarcerdotes dicuntur conficere corpus & ſanguinem Chriſti, quia eorum miniſterio ſubſtãtia panis tranſubſtantiatur in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem. Et ſi dicatur,quòd de ſpecie panis fit corpus,ſiue Sacramentum efficitur,ſic intelligitur,id eſt,ad prædicta verba,ſubſtãtia panis Sacramentum efficitur.

In Decretũ de conſecratione.

Sacerdotes dicuntur cõficere corpus Chriſ. quia eorum miniſterio panis in corpus Chriſti tranſubſtantiatur.

Iacobus Archiepiſcopus Gennuenſis, Vixit an. 1294.

ACcepit Chriſtus perſonam Epiſcopi, quando panem & vinũ *in corpus & ſanguinẽ ſuum* tranſmutauit, & Apoſtolis poteſtatem conficiendi dedit. Et iſta eſt maior poteſtas, quæ vnquam homini data fuit. Eſt enim poteſtas Dei magna, facere aliquid de aliquo, ſicut quando fecit hominem de terra,& Euam de coſta Adę. Eſt alia poteſtas Dei maior, ſicut de nihilo aliquid facere, ſicut fecit cælum & terrã. Et eſt tertia

In hiſtoria Lombardica.

maxima,ſicut de creatura creatorem. Iſtam poteſtatem non dedit Angelis,ſed ſolis Sacerdotibus : quia diuina virtute in *corpus & ſanguinem* ſubſtantiam panis & vini conuertunt.Inuiſibilis enim Sacerdos , ſcilicet Chriſtus per miniſtros ſuos, viſibiles creaturas in corpus & ſanguinem ſuum ſecrata poteſtate conuertit verbo ſuo, ſcilicet illo:Hoc eſt enim corpus meum.Vnde nō debet aliquis attēdere ad viſum ſuum,quia viſus putaret ſe videre colorem panis nec ad guſtum , quia putaret ſe ſentire guſtum panis : nec ad olfactum, qui putaret ſe ſentire odorem panis & vini : ſed attendere debet ad auditum , quia cùm audit conſecrationis verba , ita eſt per omnia , ſicut audit : hoc eſt enim corpus meum. Quod ſignificatum eſt in Iſaac, qui cū benediceret Iacob , fuit deceptus eius viſus, quia ſui oculi caligauerunt , & ipſum non cognouit. Fuit & deceptus olfactus , quia credidit ſe ſentire odorem veſtimentorū Eſau.Fuit etiam deceptus guſtus,quia credidit ſe comedere de venatione Eſau , & comedit de ferculo Iacob Fuit & deceptus in tactu , quia putabat ſe tāgere manus Eſau,& tangebat manus Iacob.Sed ecce auditus, qui vocem Iacob audiuit,non fuit deceptus.Imò dixit:Vox quidem vox eſt Iacob.Sic etiam in iſto Sacramento, omnes alij ſenſus decipiuntur præter auditū.Et ideo omnes fideles, qui audiunt verba conſecrationis , firmiter & veraciter credere debent, quod corpus Chriſti eſt & ſanguis eius.

Sacerdotalis functio maior eſt Angelica dignitate.

Nota.

Ricardus Mediauillanus,Vixit ann.1295.

IN Sacramēto altaris, ſubſtātia *corporis Chriſti* verè & realiter continetur ſub ſpecie panis.Diuina enim virtus , quæ de nihilo mundum creauit,hoc inſtituere potuit, & inſtituere voluit,fecit,& hoc facere congruum fuit , quia in hoc manifeſtatur ſuæ potentiæ immenſitas.Hoc enim eſt tam admirabile,quod tranſcendit omnem facultatem naturæ,& ſuæ humilitatis profunditas in hoc quod voluit,quod poſſemus *ſuū corpus* ſacratiſsimum noſtris manibus cōtrectare,& eius inæſtimabilis charitas , quòd in hoc à nobis viſibiliter recedens, nobiſcum voluit verum corpus ſuum inuiſibiliter remanere, & per hoc in volēdo credere,in humilitate exercitamur,& in virtute ſpei roboramur,& charitate amplius inflammamur.

In li.4.Sētentiarum.

Sacramētū Euchariſt. tranſcendit omnem naturæ facultatem.

Vixit anno.1297.

Henricus Archidiaconus Tornacenſis

Fide

Fide firma tenendum eſt, in Sacramento eſſe *verum corpus Chriſti*,ſicut verba ſonant,quibus dicitur, Hoc eſt corpus meum,vt non ſit hic veritas, ſicut in ſolo ſigno, ſicut erat in Sacramẽtis veteris legis. Vnde illud Matthæi vltimo. Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi, intelligere debemus de veritate corporalis præſentiæ in Sacramento, vt corpus, quod eſt vno modo eſſendi præſens ſolummodo in cælo,alio modo eſſendi præſens nobis eſt in Sacramento,& hoc in veritate eadem eiuſdem corporis eſſendo præſens ibi & hic,quod ſola fide deprehenditur, *Quodlibeto 9.*

Berengarius Epiſcopus Beterenſis,
Vixit anno 1299.

SI cum Chriſto & pro Chriſto eſtis,cum Chriſto eritis per intentionem, & pro Chriſto eritis per adminiſtrationem, vobis ſe credit Chriſtus, vobis ſe credit populus. Vobis ſe credit chriſtus ad ſacrificium, vobis ſe credit populus ad ſalutis negotium. Per vos Chriſtus confertur populo, per vos populus præſentatur Chriſto, Vos, qui Chriſtum in manibus geſtatis,cauete,ne proditores ſitis. *Cõcione ad Sacerdotes.*

Ioannes Scotus,Vixit anno 1300.

SEcundo non recipit ille, qui non tantum recipit Sacramẽtum,ſed recipit illud vt Sacramentum,credens ibi eſſe *corpus Chriſti*, & ſe recipere communionem corporis Chriſti, ſicut in Eccleſia conſueuit fieri talis communio. De ſubſtantia fidei eſt, quod verum *corpus Chriſti* in Euchariſtia realiter continetur. *In lib.4.ſẽtentiarum.*

Reneras Piſanus,Vixit anno 1302.

IN hoc Euchariſtiæ Sacramento *continetur eſſentialiter Chriſtus*. Qui ſicut in mundum viſibiliter veniens largitus eſt gratiam,vnde dicitur:Gratia & veritas per Ieſum facta eſt,ita in hominem ſacramentaliter veniens operatur gratiam,ſi nõ ſit obſtaculum. *Parte 1.pã theologiæ, cap.28.*

Ioannes Sanctogeminianus,
Vixit anno 1303.

IN hac cœna fuit appoſitus cibus Sacramentalis:quia in ea inſtituit Chriſtus Sacramentum corporis & ſanguinis ſui, Vnde iſte eſt panis omninò mirabilis : quia ſi conſideremus *Sermone de Cœna Dominicæ.*

conuerſionem,tam mirabiliter fit, quod ibi nihil corrumpitur,vel augetur,vel minuitur, vel alteratur vel localiter mutatur,vel annihilatur.Item ſi conſideremus accidentium exiſtentiam admirabiliſſimum eſt,quando ſine ſuiecto dimenſiones ſubſiſtunt,ſine ſubiecto immutant ſenſum,ſine ſubiecto localiter ſubſiſtunt. Item ſi conſideremus exiſtentiam Chriſti ſub illis accidētibus, eſt valde mirabile, quod glorioſum & verum *corpus Chriſti*, quod ibi eſt, non circunſcribatur,non contingatur,non extendatur, non commenſuratur, non condiuiditur,non mutatur.

Clemens v. Papa, Vixit anno 1304.

Lib.3.Clementinarū

SI Dominum in Sanctis eius laudare iubemur,dignū profectò, iuſtū, & ſalubre nobis exiſtit, vt ſibi in ſui, quo nos quotidie ſpiritualiter reficit,memoriam corporis, laudes feſtiuæ venerationis,& gratias referamus.

Gerardus Leodienſis, Vixit anno 1305.

Lib.de doctrina cordis.

CHriſtus Dominus tuus,qui ſeipſum tibi in cibū tam diligenter & tam ſtudioſè præparauit,in Sacramēto videlicet altaris:pro Symbolo tanti conuiuij à te vicem reddi petit,vt te ipſum in cibum eidem ſtudeas præparare:vt ſicut ipſum in cibū comedis,ita te ei eſibilem exhibeas, vt Salomon in Prouerbijs.Quando ſederis vt comedas cum Principe,diligenter attende quæ ſunt poſita ante faciem tuam,quia talia oportet te præparare.Dicit ergo. Quando ſederis in menſa, videlicet altaris, vt comedas cum Principe, id eſt,cum Chriſto,cum quo,& quem comedis in altari, attende quæ poſita ſunt ante faciem tuam ad mādicandum,quia panis vitæ,qui de cælo deſcendit,& vinum vuæ meraciſſimum. Chriſtus in cruce fuit quaſi vua preſſa in torculari, vt vinum ſui ſanguinis nobis propinaret. Attende ergo quid appoſitum eſt ante te in mēſa altaris, agnꝰ videlicet immaculatus. Dicitur enim in libro Numerorū, quod māna ſimile erat grano pilo tonſo in ſimilitudinem bdellij,& pruinæ, & ſicut ſemen coriandri, Iſtis ſimilitudinibus adaptatur māna, vt per hoc triplex ſubſtantia,quæ ſub iſto Sacramēto ſumitur,deſignetur,*corpus ſcilicet Chriſti*, anima cum diuinitate. Hæ tres ſubſtantiæ nobis in altari apponuntur.

Alanus

Alanus Inſulenſis, *Vixit anno* 1206.

EVchariſtia eſt Sacramentum corporis Chriſti ſub panis & vini ſpecie exiſtentis: cum panis *in Chriſti carnem* & vinum *in ſanguinem* fit tranſubſtantiatum. Sub hac autem ſimilitudinis ſpecie Sacramentum inſtitutum eſt, quod quemadmodum panis & vinum ſunt principale corporis alimentũ: ita corpus Chriſti præ cæteris eſt fortius animæ ſuſtentamentum.

Lib. 4. de art. Fidei, Propoſitione.1.

Hubertinus Caſalanus, *Vixit an.*1307.

INter omnia opera dilecti Ieſu memoriale ſuæ feruidæ charitatis, & admirabilis poteſtatis, & diffuſæ liberalitatis fuit inſtitutio iſtius venerabilis Sacramenti: qua non ſolùm ſeipſum dedit in cibum, ſed etiam inſtituit, & poteſtatem dedit veris Sacerdotibus, Apoſtolorum ſucceſſoribus, vt iſtud Sacramentum conficerent, & in æternum, dum durabit Eccleſia peregrina, illud haberẽt verũ ſacrificiũ, cibum & viaticum, & memoriale digniſſimum ſuæ ſacratiſſimæ mortis. Secundò debes videre, quomodo iſtud benedictum Sacramentum eſt memoria mirabilium. Eſt autẽ memoria mirabilis operationis, quia in hoc Sacramento eſt tanta multitudo mirabilium, vt ſuperent intellectum viatoris, & ſenſum comprehenſoris. Vnde hic eſt verè Deus abſconditus. Vnde ibi abſcondita eſt fortitudo eius, dum innumera mirabilia fiunt in hora conſecrationis, quæ latent in abſcondito Sacramento. Primo quidẽ ex parte virtutis operatiuæ cõſidera, quòd in hoc Sacramento concurrunt ſimul virtus verbi creati & increati: illius vt proferentis, huius vt aſſiſtentis: illius vt inuocantis, huius vt operãtis. Vnde Chriſtus ex humanitate promeruit, ex Deitate perfecit. Ex humanitate formam protulit, ex Deitate cõuerſionem plenam fecit. Concurrit etiam ſucceſſiua prolatio, & inſtantanea mutatio, vt talis oratio formę ſit enunciatiua & operatiua. Et tamen ſucceſſiua eſt enunciatio, & inſtãtanea operatio. Quia virtus infinita Dei ſine tempore, tranſſubſtantiationẽ panis & vini facit in inſtanti in *verũ corpus & ſanguinẽ Chriſti* per prolationẽ & ad prolationẽ formæ Sacramẽti, quę ſucceſſiuè ꝓfertur per os miniſtri cum intẽtione animi, vnde finis dicti per opus Dei eſt cõplemẽtũ facti. Miracula ſunt hæc, vt meritò poſſit intellectus dicere manhu, id

Lib. 4. Arboris vitæ, cap. 4.

Innumera in conſecratione Euchariſtiæ mirabilia.

eſt,quid eſt hoc? Hæc ſunt illa abſcondita, de quibus dicitur Eſaiæ 45. Dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum: vt ſcias, quia ego ſum Dominus. In hoc enim Sacramento per hanc operationem theſauri gratiæ abſconditi cōferuntur: & arcana ſecretorum fidei Eccleſiæ proponuntur. vt ſciat intellectus fidelis credēdo veraciter,quia ipſe eſt Dominus,qui quoniam potētiſſimus potuit,quia clemētiſſimus voluit,quia veraciſſimus & ſapiētiſſimus facit ſigna & mirabilia in hoc Sacramēto,quorū non eſt numerus. Dicit enim, Hoc eſt corpus meum, Et ideo Eccleſia ſancta profitetur in Chriſto ineffabilē veritatē,qua ſic dixit: & inſuperabilē poteſtatem,qua potuit. Ex quibus cōcludit Sacramenti irreſtagabilē veritatē,quia ita ſit, Omnia enim quæcūque voluit Dominus fecit in cælo & in terra: in mari & in omnibus abyſſis. Si conſideretur ſpecies contentiua,occurrit tibi trifaria cōſideratio mirabiliū,ſcilicet, quidditas trāſitiua, quātitas dimēſiua,qualitas obiectiua. Quidditas panis & vini tranſit in ſubſtantiā *corporis & ſanguinis Chriſti*, In quo tranſitu ſunt mirabilia mirabiliſſima. Nihil enim ſubſtātiæ relinquitur,ſed totū cōuertitur: nihil ſubſternitur, nihil de nouo efficitur. Solum enim tranſit id in aliquid,&tamē ſine annullatione. Nō enim annullata eſt ſubſtātia panis & vini,ſed verè in *Chriſti corpus & ſanguinē* conuerſa. Non tamē effecit corpus Chriſti de nouo,quod prius erat,ſed nouè ibi eſt per cōuerſionem alicuius in ipſum,vbi & ibi prius nō erat, Nihil ibi ſubſternitur: quia tranſit totū in totum,nullum habens ſubiectum commune.

Tria conſideranda circa ſpeciē Euchariſt.

I. Quantitas etiā dimēſiua ſpecies ſine ſubiecto ſupra naturam

II. ſubſiſtit,ſub qua Sacramentaliter cōtinetur Chriſtus in ſe dimēſionatus à ſpeciebus,non dimēſione contentus: in ſe com menſuratus,non tamen commenſuratione contentus. Signatus,quia ſic eſt in altari, vbi conſecratur, quod non eſt in alio loco,vbi non conſecratur,& tamen nō diffinitiuè,quia ſic eſt hic,quod tamen eodem modo alibi poteſt eſſe. Eſt igitur totus in tota ſpecie viſibili: totus in qualibet parte ſignabili, totus in qualibet parte partibili. Qualitas etiam ſpecierum

III. inſenſibilium terminat viſum, aliterat guſtū, excitat odoratum, immutat tactum. Nullus enim iſtorum quatuor ſenſuū diſcernit iſtum ſpiritualem cibum, ſolus fidelis auditus iudicat verum,dum audit,aſſentit,& credit, Hoc eſt corpus meū.

Fi-

Fides enim ex auditu. Ipſa etiam accidentia per virtutem diuinam accipiunt talem modum eſſendi & operãdi, quòd ex illis accidentibus, & circa illa accidentia poſſunt omnia fieri, quæ primò poterant, quando ibi erat ſubſtantia panis & vini. Durantibus illis accidentibus, tam diu exiſtit ibi verum corpus Chriſti, quàm diu nõ eſt facta talis mutatio, ex qua ſequetur corruptio ſubſtantiæ panis & vini.

Malachias Dominicanus, Vixit an. 1308

CAro medici facta eſt medicina ægroti ſecundum illud: Caro mea verè eſt cibus, ad ſaluandam animam. Ergo cõtra venenum peccati, mors Chriſti in ligno. Remedium reſtauratiuum, *corpus & ſanguis* Chriſti pro cibo. Remedium conſeruatiuum, gratia quotidiana cum compunctionis ſtimulo. *Lib. quem Venenum, dixit cap. 2.*

Guilielmus Haffligiuienſis, Vixit an. 1309

QVærite Dominum, dum inueniri poteſt. In templo inuenitur materiali, vbi latet ſub ſpecie panis. In ſpirituali, quia Dominus in templo ſancto, id eſt, in ſanctis qui templũ ſunt ſanctum. Ecce vbi quærendus Deus. *Sermo 2 de aduentu Domini.*

Albertus Patauinus, Vixit anno 1310.

SVb vmbra accidentium panis & vini verum *ſanguinem & carnem* Chriſti ſumimus. Canticorum ſecundo: Sub vmbra illius quem deſideraueram, ſedi, & fructus illius dulcis eſt gutturi meo. *Sermone poſt Pentecoſten.*

Ioannes Vitalis Cardinalis, Vixit anno 1311 *In ſpeculo Morali.*

VOx quidem vox Iacob eſt: ſed manus quidẽ manus ſunt Eſau. Sicut tactus Iſaac deceptus fuit, & non auditus: ſic in iſto Sacramento, tactus, viſus, guſtus, olfactus decipitur, quia ſecundum iudicium iſtorum ſenſuum nihil ibi videtur eſſe, niſi panis & vinum: ſed auditus non decipitur. Audis enim: Hoc eſt corpus meum, & veraciter eſt. *Omnes humani ſenſus, auditu excepto circa ſacramẽtum Euchariſt. falluntur.*

Raymundus Eremita, Vixit anno 1312.

DOmine Deus, noſtræ ſalutis refugium ſingulare, adeò fuit humilis tua humanitas, quam ſumpſiſti, vt propter multitudinem maximè humilitatis velis propter ſanctitatem *Lib. 2. de Cõtemplatione.*

& verborum efficaciam, quòd panis materialis hoſtiæ ſacratæ efficiatur proculdubiò *vera caro*, & vinum ſanctificatum efficiatur *verus ſanguis*.

Ricardus Pampolitanus, putatur vixiſſe anno. 1313.

In Pſa.77 ET pluit illis mãna, id eſt, docuit hæſitantes corpus Chriſti ſibi datum ad mãducãdum, vt ſit cibus animæ, & ipſo fruerentur, & delectarentur in eo. Et panem cæli dedit eis, id eſt, panem materialem mutauit in panem cælicum. Panem Angelorum mãducauit homo, id eſt, Chriſtũ hominẽ factũ. qui eſt panis Angelorũ, id eſt, ſatietas Angelorũ. Cibaria delicata valdè, id eſt, idẽ corpus Chriſti miſit eis cælitus. In abũdantia, quia cùm comeſtum fuerit à populo, integrũ manet.

*Bernoldus Ciſtertienſis, Vixit anno.*1314.

In diſtinctionibus temporum. OMnes eandem eſcã ſpiritualem manducauerũt. Prima ad Corinthios capite 10. In iſtis verbis oſtendit Apoſtolus verum eſum *corporis Chriſti* in lege noua traditum, figuraliter in lege veteri præceſsiſſe.

*Prochetus Saluaticenſis, Vixit anno.*1315.

Parte 1. de victoria cõtra Hebraeos.c.21. NOta quod nullus rationabiliter poteſt inficiari conuerſionem panis & vini *in corpus Chriſti* virtute Dei, ſi credit vel concedit conuerſionem aquæ in ſanguinem, de qua ſcriptum Pſalmo 77. Et cõuertit in ſanguinem flumina eorũ.

Gilo, ſiue Guido, Epiſcopus Cameracenſis, creditur à nõnullis Vixiſſe anno 1316.

Lib. dialogorũ, de administratione ſacramẽtorum. *Dial. iſti aſcripti ſunt à nonnullis Gulielmo Epiſco. Pariſienſi, ab aliis ve-*

PEtrus. Dic mihi quæ eſt materia Euchariſtiæ? *Gilo.* Panis & vinum, quia virtute verborum, quæ ſunt forma huius Sacramenti, tranſſubſtantiatur panis in *corpus Chriſti*, & vinũ *in ſanguinem. Petrus.* Quia per virtutem verborum, quæ ſunt forma huius Sacramenti, tranſſubſtantiatur panis & vinum in *corpus & ſanguinẽ Chriſti*, oſtẽde mihi quæ ſunt iſta verba, quæ ſunt forma eius. *Gilo.* Iſtius Sacramẽti duæ ſunt formæ, vna ſuper panẽ, & alia ſuper vinũ. Forma verò, quæ eſt ſuper panem, qua tranſſubſtantiatur panis in corpus Chriſti, eſt hæc. Hoc eſt enim corpus meum. Forma vero ſuper vinum

qua

qua tranſſubſtantiatur in ſanguinem, hæc eſt: Hic eſt enim calix ſanguinis mei noui & æterni Teſtamẽti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum *Petrus*. Cùm in Sacramẽto ſit verũ corpus Chriſti, & verus ſanguis, quomodo manẽt illa accidentia, quæ videmus & ſentimus, ſicut albedo, dulcedo, magnum, paruum & huiuſmodi? *Gilo*. Illa accidentia, quæ vides & ſentis, virtute diuina per ſe manent, quæ priùs erant, in ſubſtantia panis & vini, & ſine ſubiecto ſunt.

rà Petro Epiſc. Camerac. ſed falſo: nã quatuor cõſentientib. manuſcrip. vetuſtis exẽplarib. Gilonis, ſiue Guidonis Epiſ. Cameracẽſ. ſunt. Concione. 45.

Nicolaus Aquæuillanus, Vixit anno. 1317.

SExt⁹ panis poteſt dici Euchariſtia, hoc eſt *corpus Ieſu* Chriſti noſtri Saluatoris. De iſto pane dicitur Sap. 16. præſtitiſti eis Domine (ſine labore) de cælo panem habentem in ſe omne delectamentum. Dicit Apoſtolus de iſto pane: quicunque mãducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Certè nullus debet de iſto pane comedere, niſi ſit mundus à peccato luxuriæ, & illud optimè ſignificatur primo Reg. ca. 12. vbi legitur, quòd venit Dauid in Nobe ad Achimelech Sacerdotẽ, qui dixit ei. Non habeo panes laicos ad manum: ſed tantùm panem ſanctum. Si mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus & cætera. Panis iſte ſanctus, erat & Chriſti corpus ſignificabat, de quo nullus debet comedere, niſi ſit mundus maximè à peccato luxuriæ.

Petrus Archiepiſcopus Aquenſis, Vixit anno. 1318.

VErba quibus conficitur *corpus Chriſti*, non ex deuotione, ſed ex opere operato efficiunt quod figurant. Nam ſi proferantur à malo Sacerdote, æquè habẽt effectum ſuum, ſicut ſi proferantur à bono Sacerdote.

In libr. 4. Sententiar.

Conrardus Sanctogeorgianus, Vixit circa annum 1310.

ANtequam accedat homo (ad Euchariam) debet habere fidei integritatẽ. Et hoc eſt quod ſubiungitur. Caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabitis. Per caput ſignatur Deitas, per pedes humanitas. Inteſtina, ſunt circa hoc Sacramentũ inattingibilia, quæ omnia debet homo vorare, quia

Sermon. de ſacrament. Euchariſt.

Credere ea debemus circa Euchar. quæ intellectu attingere nequimus.

omnia fideliter debet credere, etiam quæ intellectu non poteſt attingere. Credere oportet verum ibi eſſe *corpus Chriſti*, quod traxit de beata virgine. Eſt autem ibi corpus eius per tranſſubſtantiationem, anima verò per naturalem colligationem, diuinitas per inſeparabilem vnionem. Sunt etiam ibi vtriuſque naturæ inteſtina, id eſt, Sacramenta inexplicabilia: & ideo qui non poteſt altitudinem huius Sacramenti intellectu capere, debet hęc ſpiritus ſancti poteſtati committere, & hoc eſt quod dicitur: Si quid reſiduum fuerit, igni comburetis. Abſconditus eſt iſte theſaurus ſub velamento propter fidei meritum. Magnum ſibi meritū cumulat, qui aduerſarios huius Sacramenti, fortiſsimè credendo ſuperat. Aduerſarij iſti ſunt quinque ſenſus, qui omnes ſentiunt non eſſe ibi corpus Chriſti. Et imaginatio, ſimiliter contraria eſt, quia nullo modo imaginari poteſt, quomodo integer Chriſtus qui in cruce pependit, poſsit ſub tam parua hoſtia abſcondi. Contra omnem etiam rationem eſt, quod idē corpus ſimul, & ſemel poſsit eſſe in diuerſis locis, ſicut apparet in hoc Sacramento, quod eſt perfectiſsimè in cælo, eſt & perfectiſsimè nihilominus in altari: & tamē nō plura, ſed vnū ſolū, idēq; corpus. Propter huiuſmodi fidei meritū eſt corpus Chriſti velatum. Velatū eſt & corpus Chriſti, propter ſenſus noſtri imbecillitatē. Si enim Chriſtus in gloria maieſtatis ſuæ, ſicuti eſt, ſeipſum oſtēderet nobis, nullus mortalis tantam maieſtatem & claritatē ſufferre poſſet, vel aſpectū. Sicut enim Moyſes, qui ex conſortio ſermonis Domini tantū ſplendorē ac claritatē vultus ſui contraxerat, velabat faciem ſuam, cùm loqueretur filiis Iſraël, eò quòd non poſſent intendere in eum, propter claritatem vultus eius: ſic & hic Chriſtus condeſcendens noſtræ infirmitati, ſuperpoſuit velamē ſuæ claritati. Velatū eſt etiam corpus Chriſti, vt à tanto myſterio arceantur infideles. Ipſe enim dixit: Nolite ſanctū dare canibus, & margaritas porcis. Quod verbo dixit, hoc facto impleuit: quia faciē ſuam in Sacramento hoc abſcondit.

Ioannes xxij. Papa, Vixit anno 1320.

In Clementinis.

TRanſiturus de hoc mundo ad Patrē Saluator noſter Dominus Ieſus Chriſtus, cùm tempus ſuæ paſsionis inſtaret, ſumpta cœna in memoriam mortis ſuæ inſtituit ſummū & magnificum ſui *corporis & ſanguinis* Sacramentum, corpus

In cibum & ſanguinem in poculum tribuendo.

Martinus Pœnitentiarius Epiſcopus, Vixit anno 1321.

IN Euchariſtia eſt verè *corpus chriſti & ſanguis*. Et licet vno & eodem tempore in diuerſis locis immoletur, tamē ſicut eſt vna diuinitas, cui vnitur, ſic nō diuerſum, ſed vnū idémq; corpus conficitur. *In Tabula Decreti.*

Nicolaus Lyranus, Vixit anno 1322.

ADuertendum eſt quod iſtud Sacramentum ſub duplici ſpecie inſtitutum eſt: ſcilicet panis & vini. Quia panis conuertitur *in corpus Chriſti*, & vinum *in ſanguinem*. Et iſtæ cōuerſiones fiūt ſeparatim, quia ſanguis fuit ſeparatus à corpore, vel à carne in paſsione. Hoc autem Sacramētum, vt dictū eſt, inſtitutū eſt quaſi quoddam memoriale illius paſsionis, & ideo conſecratio carnis & ſanguinis fit ſub ſpeciebus diſtinctis. Conſiderandum etiam quòd ſub vtraque ſpecie eſt totus Chriſtus, quia ſub ſpecie panis eſt tātùm corpus ex vi conuerſionis vel Sacramenti. Sanguis autem & anima & diuinitas ſunt ibi ex concomitantia naturali & inſeparabili. Similiter ſub ſpecie vini, ſanguis eſt tantùm ibi ex vi Sacramenti. Cætera autem ex concomitantia. *In Matth. cap. 26.*

Gulielmus Abbas Pictauinenſis, Vixit anno. 1323.

QVæro ad quid refert ſe pronomen, hoc vel hic in vtraque forma. Ad panem & vinū? Non. Quia illa nō ſunt corpus. Item nec ad corpus, nec ad ſanguinem, quia ibi non ſunt ante totius formæ prolationem. Alij intelligunt hoc, id eſt, totum hic contentum ſub his ſpeciebus eſt corpus & ſanguis, quia pronomen hoc, eſt demonſtratiuum ſeu demonſtratio alicuius ſenſibilis: quaſi dicat, hoc enim quod nunc eſt panis purus, ſed in fine *corpus eſt*. Quæro qualiter probantur media ſcilicet fortius hic eſſe, quàm in Lazaro. Dic quod duplici ratione Primò ex materia, quia magis eſt miraculoſum & remotum à curſu naturæ ſubſtātiā panis in corpus cōuertere, quàm animam propriam ad exanime corpus reducere, Secūdò ex parte fructus. Quia in reſuſcitatione Lazari viuificatur corpus: ſed in hac conuerſione, vnitur Deo perpetuò anima. Tertiò ex parte termini. Quia in hoc humana anima *In ſuo Sacramentali.*

ad proprium corpus reducitur hic panis purus *in corpus Deificatum conuertitur*: Licet verba ſucceſsiuè proferuntur, in inſtāti conuertitur panis, diuinitus & ſupernaturaliter eius ſubſtantia omnino conuerſa eſt & commutata in veram ſubſtātiam corporis, nihil remanendo ibi de ſubſtantia panis.

Franciſcus Maronius, *Vixit anno*.1324.

In Concione quadam

IN miſſa adeſt quidē primò tota ſanctiſsima trinitas diuina, modo ſingulari ſcilicet faciendo tale & tantum miraculum poteſtate infinita tranſſubſtantiando panem in verū *corpus Chriſti*, & vinum in ſanguinem. Et ſic fit à ſolis tribus perſonis eadem poteſtate, qua creauerat mūdum, ſolo verbo & voluntate. Dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt.

Gulielmus OcKam, *Vixit anno*.1325.

Præfatione in tractat. de corpore Chriſti.

STupēda ſupernæ munera largitatis, ad reparationem generis humani eidem impēſa, ipſum ſuo redemptori magnifico obligant in immenſum. Vnigenitus ſiquidem Dei Filius, ſubſtantia noſtræ mortalitatis aſſumpta, vt nos à Diabolica ſeruitute redimeret, & priſtinę reſtitueret libertati, ac tādem ad cæleſtem perduceret hæreditatem, ſemetipſum in ara crucis in redemptionis humanæ pretium immolauit. Vt autem tāti muneris in nobis iugis maneret memoria, ac pro nobis, qui quotidie labimur, Chriſtus quotidie myſticè immolaretur, *corpus ſuum* in cibum, *& ſanguinem ſuum* in potum in Euchariſtiæ Sacramento ſumēdum fidelibus dereliquit, cuius ineffabilis altitudo humanæ indagini ſubiici non dignatur, propter quod de illo ſummo & excellentiſsimo Sacramento cum omni timore & modeſtia eſt loquendū, quia circa nullum Sacramentum eſt error periculoſior, nec inquiſitio laborioſior, nec inuentio fructuoſior.

Nuſquam erratur periculoſius, quàm circa ſacrament. Euchariſt.

Durandus Epiſcopus Meldenſis Vixit anno.1326.

In lib.4. Sententia. queſt.1.

COrpus Chriſti eſt in Sacramento altaris per veram exiſtentiam ſuæ naturæ, & nō per ſolam communicationē idiomatum, quod patet, quia relatiuum ſemper refert idem numero quod præceſsit, ſed Chriſtus in conſtituēdo hoc Sacramentum dixit hæc verba: Hoc eſt corpus meū, quod pro vobis tradetur, Et: Hic eſt calix in meo ſanguine, qui pro vobis

bis effundetur. Ergo illud idē numero quod poſteà fuit traditum ad crucifigendum, fuit priùs traditū Apoſtolis in Sacramento ad edendū. Sed corpus quod fuit traditū ad crucifigendum, non fuit de natura panis, ſed fuit corpus pertinēs ad naturam humanitatis: ergo corpus traditum Apoſtolis in Sacramento altaris, fuit verè de natura humanitatis, & pari ratione in Sacramento noſtro eſt *corpus Chriſti*, pertinēs ad eius humanitatem, & non eſt ſolum ibi per communicationem ideomatum. Dicendum eſt ergo, quod *verum corpus Chriſti* ſumptū de virgine & paſſum in cruce, eſt realiter in hoc Sacramento. Si volumus ſcire, vtrum ſit dictum ſecundum propriam ſignificationem, vel ſecundum figuratiuam, videamus ſequentia verba, quæ determinant præcedentia. Cùm enim dixiſſet Chriſtus, hoc eſt corpus meum, ſubiunxit, quod pro vobis tradetur. Cōſtat autem quòd corpus traditum per nobis, fuit corpus Chriſti verum, natum de virgine, & paſſum in cruce: ergo illud verbum eſt dictum non ſecūdum metaphoram, ſed ſecundum propriam ſignificationem, propter quod à principio Eccleſiæ fuit articulus fidei ab omnibus conceſſus, quod *verum corpus Chriſti* eſſet realiter in hoc Sacramento & non figuratiuè, nec ſicut in ſigno tantum, nec pro ſolam communicationem ideomatum. De modo autem, per quem corpus Chriſti eſt realiter in hoc Sacramento, dictum ſit in generali, quòd non eſt ibi circunſcriptiuè, nec diffinitiuè, ſed ratione ordinis quem habet ad ſpecies panis virtute diuina propter conuerſionem ſubſtantiæ panis in ſubſtātiam corporis Chriſti, propter quam corpus Chriſti, vt ſubſtantia habet immediatum ordinem ad ſpecies, ſub quibus ſubſtantia panis in corpus Chriſti cōuerſa eſt, & eſt eis realiter præſens, licet eis non afficiatur tanquam accidentibus.

Petrus Patriarcha Hieroſolymitanus,
Vixit anno. 1329.

QVæritur primò vtrum corpus Chriſti ſit in Sacramēto altaris realiter, præſentialiter, & eſſentialiter. Et videtur quòd non, quia idem corpus non poteſt eſſe ſimul in diuerſis locis: ſed corpus Chriſti eſt in cælo, ergo non eſſe in altari. Contrà eſt quòd dixit Chriſtus: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, ſed illud fuit verum nō autem phātaſticum, vt Manichæi dicunt, ergo non eſt figuratè dictū, *In libr. 4. Sentent.*

ſicut illud ego ſum vitis vera, & vos palmites, quòd ex conſequenti apperet metaphoricè dictum. Reſpondeo. Quia eſt firmiter fide tenendum *corpus Chriſti* realiter, præſentialiter,& eſſentialiter eſſe in altari. Quæritur vtrum Chriſtus ſit in Sacramento totus. Reſpõdeo, dicendum quòd Chriſtus totus eſt hic, & totum quod eſt in Chriſto, totum quod perſonæ naturæ diuinæ & humanæ ſubſtantialis & accidentalis. Sed ſolum corpus Chriſti eſt ſub ſpecie panis ex vi Sacramẽti, & ſolus ſanguis ſub ſpecie vini. Reliqua verò vtrobique ſunt ex naturali concomitantia.

*Gulielmus à Petra alta, Vixit anno.*1328.

Parte 3. Tractatus, de Profeſſione monaſtica.

QVi malus eſt inter bonos, eſt ſicut Iudas inter Diſcipulos Chriſti. Ad cumulum maliriæ præſumit Dominicum corpus ſumere, vel celebrando vel communicando, non attendens illud: Quicunque manducauerit corpus Domini, & biberit eius calicem indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

*Aſtaſanus Aſtenſis, Vixit anno.*1329.

Lib. 4. Sũmæ ſuæ Titulo. 11.

IN hoc Sacramẽto corporis Chriſti, id eſt ſub ſpecie panis, eſt totum *corpus Chriſti* ex vi Sacramenti, ſiue conuerſionis. Subſtantia enim panis cõuertitur in ſolam ſubſtantiam corporis. Et intelligo hic nomine corporis contineri, non tantùm carnes, ſed etiam neruos & oſſa, & alia huiuſmodi. Sanguis vero eſt ibi ratione permixtionis. Permixtus enim, & diffuſus eſt in corpore: & ideo vbicũque eſt corpus Chriſti, ibi eſt ſanguis. Eius vero anima eſt ibi ratione coniunctionis, ſcilicet cũ corpore. Eſt enim inſeparabiliter corpori coniuncta. Diuinitas autem eſt ibi ratione vnionis diuinæ naturæ cum humana.

*Adamus Goddarous, Vixit anno.*1330.

In libr. 4. Sẽtẽtiarũ.

DIco quod tráſſubſtãtiatio non eſt annihilatio, ſed conuerſio ſubſtãtiæ panis *in corpus Chriſti* ex vi conſecrationis Sacramentalis, eò quod in inſtanti conuerſionis, ceſſat eſſe ſub illis ſpeciebus ſubſtantia panis & vini, quæ præerat, & ſuccedit pro eiſdem corpus & ſanguis Chriſti ex vi Sacramentalis conſecrationis. Nec eſt ibi aliqua conuerſio prioris in poſterius, niſi quod ad non eſſe prioris ſuccedit ſub illis

his ſpeciebus ex vi conſecrationis ſubſtantia poſterior.

Monaldus, Vixit anno 1331

IN neceſsitate poteſt Miſſa ſub diuo publicè celebrari,ſeu in tentoriis,in itinere,ſcilicet in exercitu,honeſtè ſuper terram ſolidam,non in naui, quia in mari vel in fluminibus fluctuat,ne ea vagāte fiat ſanguinis effuſio,vel *corpus Chriſti* indebita commotio. *In ſumma ſua.*

*Guido montis Rocherii, Vixit an.*1332.

EVchariſtia eſt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti,contentorum ſub ſpeciebus panis & vini,virtute verborum à ſacerdote prolatorum: in eo continetur ille,qui eſt fons gratiæ, ſcilicet chriſtus. Quidam ſumunt iſtud ſacramentum corporaliter tantum, ſicut aliquis infidelis, qui non credit in iſto ſacramēto eſſe veraciter corpus chriſti.Si enim ſumeret hoſtiam conſecratam, ſumeret iſtud ſacramentum corporaliter tantum: quia conſtat, quod non ſumeret ſpiritualiter, cùm non reciperet fructum ſacramenti, non etiam reciperet ſacramentaliter, quia ille recipit iſtud ſacramētum ſacramentaliter, qui credit veraciter in iſto ſacramento eſſe *corpus Chriſti.* Quidam ſumunt ſeu comedunt ſacramentaliter & corporaliter ſimul,quia ex quo ſunt chriſtiani, credunt ſub illis ſpeciebus eſſe veraciter *corpus Chriſti*, & ſic vtuntur ſacramento,vt eſt ſacramentum,ſed non recipiunt ſpiritualiter,quia non recipiunt fructum ſacramenti. *cap.3. Manipuli curatorum.*

Petrus Epiſcopus S.Pauli,Vixit anno 1333.

AD hoc ſe ipſum chriſtus pro Eccleſiā tradidit,vt ſanctificaret illam lauacro baptiſmi, & paſtu *corporis ſui* aleret. Quod ſacramentū in cœna inſtituit,& frequentandum dedit. *Parte 2. de Præſepio Chriſti, cap 3.*

*Guido Epiſcopus Maiorienſis.Vixit an.*1334.

SEptimus error cathatorū eſt,quod cùm benedicunt panē dicendo, Pater noſter, dicunt non valere benedictionem, quia panis non poteſt benedici,cùm ſit creatura Diaboli, nec ex pane conficitur *corpus Chriſti.* Vigeſimus ſecundus error, quod facta conſecratione *corpus Chriſti* non *Lib.de Hæreſibus,*

exiſtit verè ſub ſpeciebus panis & vini,ſed tantùm in ſimilitudine & ſigno,nec Chriſtus tranſsubſtantiauit panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum realiter,ſed in ſimilitudine,& figura. Vigeſimus ſextus error,quòd negant verum *Chriſti corpus* & ſanguinem eſſe ſub Sacramento altaris.

De Vvaldenſibus.

Ludolphus Carthuſianus,Vixit anno 1336.

Parte, 2. vitæ Chriſti cap.56.

Quæ miranda ſint in Sacramẽto Euchariſt.

MVlta mirabilia ſunt in hoc Sacramẽto.Primum , quòd ibi eſt *corpus Chriſti* in tanta quantitate, ſicut fuit in cruce,& ſicut iam eſt in cælo,nec tamẽ excedit illius paruæ formæ terminos vel quãtitatem. Vnde mirũ eſt quomodo ſub tàm modica ſpecie tantus homo lateat.Secundum eſt , quòd ibi ſunt accidentia ſine ſubiecto. Tertium eſt,quòd panis ita conuertitur in *corpus Chriſti*,quod tamẽ non eſt materia corporis nec animæ,Quartum eſt,quod corpus non augetur ex multarum hoſtiarum conſecratione , & è conuerſo non minuitur ex earum ſumptione. Quintum eſt,quòd idem corpus ſimul in pluribus locis, id eſt , ſub omnibus hoſtiis conſecratis eſt. Deo enim conuenit eſſe vbique ſimpliciter & propriè:creaturæ verò in loco vno tantùm eſſe.Corpus verò Chriſti medio modo habet ſe. Cùm enim ſit creatura , non debet coæquari creatori in hoc quòd ſit vbique. Cùm verò ſit vnitum diuinitati, debet in hoc alia corpora excellere,vt ſimul & ſemel poſſit in pluribus locis eſſe, ſub iſto videlicet Sacramento.Sextum eſt,quòd cùm diuiditur hoſtia, non diuiditur Chriſti corpus,ſed ſub qualibet parte totus eſt Chriſtus.Vnde hæc fractura in forma eſt panis,nõ in Chriſti corpore,quia totus Chriſtus indiuiſus ſumitur ſub qualibet parte.Sicut in integro ſpeculo tota & vnica forma relucet in to & in fracto ſpeculo fit vnius & eiuſdẽ formæ numero & totius integræ formę ad quamlibet ſpeculi fracturam reflexio.

Similitudo.

*Albertus Brixianus,Vixit anno.*1338.

Lib. 3.de officio Sacerdotis Tract 14.

COntinetur ipſe Chriſtus realiter & verè in Euchariſtiæ Sacramento qui quoniam ipſe in propria ſpecie ſecundum quam viſibilis eſt,corporaliter diſceſſurus erat à Diſcipulis,vt Eccleſia haberet ipſum chriſtum in ſpecie ſacramẽtali,inſtituit Sacramentum Euchariſtiæ , in quo Chriſtus verè continetur. Verum autem *corpus Chriſti & ſanguinem* eſſe in hoc Sacramento,neque ſenſu,neque imaginatione,neque

natu-

naturali cognitione hominis vel Angeli poteſt cognoſci. Quidam autem dixerũt corpus & ſanguinem Chriſti non eſſe in hoc Sacramento ſecundum veritatem, ſed ſolùm ſicut in ſigno. Sed hæc poſitio eſt abiicienda & fugienda tanquã hæretica & pernicioſa. Diuina autem virtute in hoc Sacramẽto conuertitur panis in verum *corpus chriſti*, & vinum conuertitur in verum ſanguinem eius. Cùm ergo in hoc Sacramento ſit verum *corpus chriſti*, & verus ſanguis eius, nec incipiat eſſe in hoc Sacramento per motum localem ipſius corporis vel ſanguinis, quia non deſinit eſſe in cælo per conſecrationem panis & vini, ſed incipit eſſe in hoc Sacramento per cõuerſionem ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam *corporis chriſti*. Ideo illa poſitio, quæ dicit, quòd in hac conſecratione poſt conſecrationem manet ſubſtantia panis & vini, & non conuertitur in corpus & ſanguinem chriſti, eſt vitanda tanquam hæretica, quia excludit veritatem huius Sacramenti. Hæc autem conuerſio panis & vini in corpus chriſti & ſanguinem, non eſt ſimilis naturalibus conuerſionibus, ſed eſt omnino ſupernaturalis, & effecta per ſolam Dei virtutem. In conuerſione autem naturali diuerſæ formæ ſuccedunt ſibi in eodẽ ſubiecto ſiue in eadã materia, & ſic totum non conuertitur in totum. Conuerſio panis in *corpus chriſti* & vini in ſanguinem non eſt naturalis, ſed proprio nomine poteſt dici trãſſubſtantiatio, quæ & ſola Dei virtute fieri poteſt.

Petrus Aruernus, credo illum vixiſſe circa annum. 1340.

DIcendum quòd Sacramentum Ordinis ad Sacramentũ Euchariſtiæ ordinatur, quod eſt Sacramentum ſacramẽ totum, ſicut enim templum, & altare, & vaſa, & veſtes, ita & miniſtri, qui ad Euchariſtiam ordinantur cõſecratione indigent. Et ideo diſtinctio Ordinis eſt accipienda ſecundũ relationem ad Euchariſtiam, quia poteſtas Ordinis aut eſt ad conſecrationem ipſius Euchariſtiæ, aut ad aliquod miniſterium ad Euchariſtiæ Sacramẽtum ordinatum. Si primo modo, ſic eſt Ordo Sacerdotum: & ideo cùm ordinantur, accipiunt calicem cum vino & pane, accipientes poteſtatẽ conficiendi *corpus chriſti & ſanguinem*. Cooperatio autem miniſtrorum eſt vel in Ordine ad ipſum Sacramẽtum, vel in Ordine ad ſuſcipientes. Si primo, ſic eſt tripliciter. Primò enim

In complemento Sũmæ B. Thomæ Aquinatis. Quæ. 117.

eſt miniſterium, quo miniſter cooperatur Sacerdoti in ipſo Sacramento, quantum ad diſpenſationem ſed non quantum ad conſecrationem, quod ſolus Sacerdos facit. Ad Diaconum pertinet miniſtrare Sacerdotibus in omnibus quæ aguntur in Sacramentis Chriſti, vnde & ipſi diſpẽſant *ſanguinem Chriſti*. Secundo eſt miniſterium ordinatum ad materiam Sacramenti ordinandum in ſacris vaſis ipſius Sacramenti, & hoc pertinet ad Subdiaconum: vnde in litera dicitur, quod corporis & ſanguinis Chriſti vaſa portant. Tres ſunt ordines ſacri, qui habent actum circa corpus Chriſti & ſanguinem Principalis actus Ordinis sacerdotis eſt conſecrare corpus Chriſti, Vnctio ſolis sacerdotibus fit, qui propriis manibus *corpus Chriſti* tangunt: ſicut & calix vngitur, qui continet ſanguinẽ, & patena, quæ continet corpus.

Ioannes Andreas, Vixit anno 1321.

In lib. 3. clemẽtinarum.

SI quæ ſunt verba in canone miſſæ, quæ ab Euãgeliſtis dicta non fuerunt, primo credere debemus, quod à christo Apoſtoli, ab ipſis eorum ſucceſſores acceperunt. secundo, quod in sacramento Euchariſtiæ aqua cum vino trãſubſtãtiatur *in ſanguinem*.

Lupoldus Epiſcopus Babembergenſis, Vixit anno 1342.

Lib. de Zelo catholicæ fidei veterũ principum Germanorum.

EX regibus vero Viſogottorum Leonigildus, qui regnauit in finibus Hiſpaniæ: in tantum erat Arianæ perfidiæ deditus, quod Hermigildum filium ſuum, pro fide catholica per eum detentum, *corpus chriſti* à quodam Ariano Epiſcopo in die ſancto Paſchæ recipere renuentem, per ſuos apparitores interfici procurauit.

s. *Germanus Epiſco. Conſtantinopolitanus, Vixit circa annum* 1343.

Miſſa ſacrificatio incruentæ victimæ. Rerum eccleſiaſt. Theoria.

AGnoſcite omnes sacerdotes, qui ſacro altari aſsidetis, & incruẽtam victimam ſacrificatis, quod viuas paſsiones chriſti annuncietis. Ipſe dixit, Hoc eſt corpus meum, hic ſanguis meus. Ipſe & Apoſtolis iuſsit, & per illos vniuerſæ Eccleſiæ, hoc facere: Hoc enim, ait, facite in meam commemorationem. Non ſanè id facere iuſsiſſet, niſi vim indituruſ fuiſſet, vt id facere liceret, & quæ eſt deprecatio? ſpiritus

ſan-

ſanctus,virtus ex alto, quæ Apoſtolos armauit, vt eis à Domino dictum fuerat, Sedete in vrbe Ieſuralem donec induti ſitis virtute ex alto.Hoc opus eſt eius ingreſſus,non enim ſemel egreſſus, in poſterum dereliquit nos, ſed eſt nobiſcum, & erit in perpetuum in æuum. hoc per manum Sacerdotum & linguam myſteria conficit:ac non ſanctum Spiritum duntaxat miſit Dominus noſter, vt maneat nobiſcum,ſed & ipſe pollicitus eſt ſe manſurum nobiſcum, vſque ad conſummationem ſeculi.At Paracletus incōſpicuus adeſt,quia ipſe corpus non geſtauit:Dominus vero & conſpicitur & tangi ſe patitur per tremenda & ſacra myſteria,vt qui noſtram naturam acceperit, eámque geſtet in ſecula.Hæc ergo Sacerdotij uirtus,hic Sacerdos.non enim ſemel cùm ſe obtulerit & ſacrificarit,Sacerdotio defunctus eſt, ſed hoc perpetuo noſtrum miniſterij munus obit, quo & aduocatus eſt pro nobis apud Deum per æuum. Propterea nulla fidelibus de ſanctificatione donorum ſupereſt, neque de aliis Sacramentis, an ſecundum propoſitum & preces Sacerdotum compleantur. Signare autem diuina dona, vt aduentu & glorioſa ſancti Spiritus præſentia tranſmutet & faciat, ex pane quidem, ipſum pretioſum corpus *Domini noſtri Ieſu Chriſti*:ex eo autem quod eſt in calice,*ipſum pretioſum ſanguinem* magni Dei& Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita & ſalute:& vt participantibus ex eo fiat in remiſsionem peccatorum & vitam æternam.

Spiritusſanctus inuiſibiliter præſens in Euchariſtiæ cōſecratione.

Tranſubſtantiatio.

Bartholemæus Santocordius, Vixit anno 1344.

QValiter eſt chriſtus in hoc ſacramento? chriſtus idem, qui de virgine natus & pro nobis eſt paſſus in hoc ſacramento continetur, & ſicut ibi eſt verè chriſtus, ita & ibi ſub vna quantitate,ſed non vtitur ea,occupando locum,ſicut &non vtitur claritate ſua illuminando aërem.Item poteſt ſimul eſſe in pluribus locis,in quantum plura indiuidua,id eſt, panes plures tranſubſtantiantur in ipſum. Item in qualibet parte hoſtiæ *eſt totus Chriſtus*, & in minima, quamdiu ſcilicet manet ſpecies panis aut vini.

In ſumma Piſana.

Ioannes Haſalanus, Vixit anno 1345.

Lib.3. Quæſt. Caſualium, Titulo 24. Rubrica 48, & 54.

EVchariſtia eſt Sacramentum, modo communi cum aliis Sacramentis, ſcilicet, ſignando & cauſſando ſanctitatem: & modo ſpeciali ſcilicet, continendo totius ſanctitatis auctorem propter quod excellentiſsimum eſt omnium Sacramentorum. Si Sacerdos deficiat, quando corpus iam conſecratum eſt & non calix, vel etiam vſque ad finem Miſſæ de præparando calice cum vino oblitus fuerit, vel aliqua de cauſſa neglexerit: iam ab antiquo conſilium doctorum eſt, quòd *hoſtia corporis* ſi ſumpta non eſt: in corporalibus mundè reponatur, & calix ritè præparetur & ab illo loco. Simili modo poſtquàm cœnatum eſt, Canon ſuper calicem peragatur, quia tunc non iteratur, eò quòd nihil anteriorum dictum eſt ſuper calicem & tunc in fine Miſſæ corpus & ſanguis accipiantur.

Godofridus Tranenſis Vixiſſe videtur circa annum 1346.

Lib.3. ſuper titulos Decretaliū, Titulo 22.

DE corpore chriſti tres ſunt opiniones. Vna dicit quòd illa ſubſtantia, quæ prius fuit panis & vinum, poſtea fit corpus & ſanguis. Alia tenet, quòd ſubſtantia panis & vini deſinat ibi eſſe: & tantùm accidētia ipſorum ibi remaneant, deſinat ibi eſſe: & tantùm accidentia ipſorum ibi remaneant, ſcilicet, ſapor, color, & pondus, & ſub illis accidentibus *eſt corpus Chriſti*. Tertia verò aſſerit, quòd remanet ibi ſubſtātia panis & vini, & in eodem loco, & ſub eadem ſpecie eſt corpus & ſanguis Chriſti. Quælibet harum opinionum, fatetur *verū corpus Chriſti* eſſe in altari. Quarta opinio dicit, non eſſe in altari corporis & ſanguinis veritatem, ſed imaginem tātum, ſeu ſpeciem, & figuram: & iſta reprobatur vt hæretica.

Nicephorus Caliſtus, Affirmant quidam illum vixiſſe circa annum 1347.

Eccleſ. hiſt. cap. 28. lib. 1.

CVm verò rurſus diſcubuiſſet, myſticum tradidiſſe ſacrificium horrendorum ſimul & viuificorum noſtrorum myſteriorum fermentato pane & vino ex vite expreſſo, eaq; cùm per gratiarum actionem & ſanctificationem benedixiſſet, diſcipulis dediſſe: Et cùm *verè corpus & ſanguinem ſuum eſſe*, quaſi fide ſua interpoſita, confirmaſſet, accipere & participare eos illa, quippe nulla re *à diuina carne ſua diſcrepantia*, iuſſiſſe, atque id ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciēdum, ad ſinceram euidentēque ſui memoriam per manus tradidiſſe.

Simon à Caſsia, Vix.an.1348.

Lib.1.de Myſteriis verbi incarnati, ca.20.

SEipſum aliter non alium in verbo ſuo fecit, tranſſubſtantians terrena & mortalia *in corpus & ſanguinem ſuum*, vt eſſent hominibus in anima cibus & potus, vt iam in deſerto vitæ præſentis præpararetur menſa peculiaris populo Dei, nō in fomentum corporis, ſed mentis: non vt caro, ſed vt anima nutriretur, & vna menſa hominum & Angelorum, ſi non in eodem loco, ſaltem in eodem cibo, vſque dū eſſet omnia in omnibus Deus, & ſpes prærogaretur hominibus perueniendi ad Deum & fruēdi Deo, cùm in hac vita Deitate in rebus tranſſubſtantiatis in corpus cibantur & potantur. Vniri cum creatura volens Angelos non apprehendit, dæmones abhorruit: vt eſſet homo inter homines, & vnionem naturarum fecit. Et nunc *ſuum corpus* illi naturæ, à qua ſumpſit corpus in duplici ſpecie reliquit inſinuās dignitatem dilectionémque ad homines, quaſi iam vicem reddens, vt illi naturæ, quæ dedit ei aſſumēti corpus, & relinqueret ſuum corpus, ita relinquēs quod ferens, ſic ferens quod omnino relinquens, vt quod tenemus iam ſit in cælo, & quod eſt in cælo & nos inhæſitanter in terra teneamus, Virtute verbi eius facit ille, cuius inter eſt ex ordine, Sacramentale *Chriſti corpus* efficere tranſſubſtantiando naturas. Attamen primus huius myſterij auctor extitit ille Chriſtus vnigenitus Dei filius qui res, quas natura ſolita & ſolito & inſolitis produxit, in corpus ſuum & ſanguinem mirabili poteſtate conuertit. In iſto autem myſterio neque deſcenſio, neque aſſumptio, neque vnio facta eſt: ſed conuerſio ſubſtantiæ in ſubſtantiam.

Bernardus Abbas Montiſcaſsini, Vix.an.1349.

In B. Benedicti Regulam.

FActa trāſſubſtantiatione panis & vini in *Dominicū corpus & ſanguinem* verum, poſtulamus à Deo quod in ſublimi altari ſuo aſſumat fideles Eccleſiæ, qui ſunt corpus Chriſti myſticum.

Robertus Holcothius, Vixit anno 1350.

In lib. Sapientiæ ca. 16. Lectione 183.

NOtandum quod per manna in ſacra ſcriptura figuratur ſignanter Euchariſtiæ Sacramentum. Sicut enim filij Iſrael tranſeuntes per deſertum verſus terram eis à Domino

promiſſam, cæli refocillabantur alimento: ita nos per mundum ad cælum pergentes, *corporis & ſanguinis Chriſti* quotidiano viatico recreamur. Sermo Chriſti mutat creaturam, & fit ex pane *corpus chriſti*, & vinum cum aqua in calice permixtum, fit ſanguis Chriſti conſecratione verbi cæleſtis.

Fiſchatius Doctor, putatur vixiſſe circa annum 1352.

In 4. lib. Sẽtent. Diſtinctione 11.

QVæritur quare nõ datur populo *corpus chriſti* ſub ſpecie vini, ſicut ſub ſpecie panis, vel ſimul ſub vtraque. Reſponſio. Multiplex aſsignatur ratio, vna quam tangit Iulius Papa De cõſecta. diſt. 2. Cum omne Alia eſt propter periculum. Facilius enim elaberetur gutta quàm hoſtia. Tertia, quia in lege & in ſacrificiis offerabantur libamina. De libamine autẽ nihil habebant offerentes, ſed tantùm Sacerdos: licet de ſacrificio haberent. Et ideo vt innoteſcat, & congruat veritas ſigno: de ſacrificio, ſcilice de *corpore chriſti* ſub ſpecie panis datur populo, ſed ſub ſpecie libaminis non.

Ioannes Thaulerus, Vixit anno 1354.

Sermon. in Dominico die 7. poſt feſtum. S. Trinitatis.

QVod hodierna die quatuor hominum milia ſeptem panib⁹. & piſciculis paucis Dominus noſter IeſusChriſtus pauiſſe legitur, ſpiritualiter dilectiſsimi accipere debemus, quod videlicet idem ipſe ſanctam Eccleſiam ſuam non modò pane materiali, ſed etiam *ſacratiſsimi corporis ſui* pane ſuo perſubſtantiali reficiat inceſſanter & paſcat. Et in præſentiarum de excellentiſsimo digniſsimi Sacramenti cibo, in quo totã conſiſtit ſalus noſtra, dicturi ſumus. Dominus & redemptor noſter Diſcipulis ſuis ait: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Hoc vltimũ fuit illius ad Diſcipulos verbum, quando ab eis corporaliter diſceſſurus locutus eſt, non ſolùm vt eos, verùm etiam vt omnes electos ſuos, quos in hoc exilio magno ſui deſiderio tenendos præſciuit, conſolaretur: ad memoriam eis reducens ſupereffluentem illam charitatem quãdo in vltima cœna ſacratiſsimũ & ambiliſsimum pignus, dulciſsimuã pretioſiſſimi *corporis ſui præſentiam*, nobis omnibus dereliquit. Ait ergo iam iamque receſſurus: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Ac ſi diceret. Agedum chariſsimi mei videte, vt me ipſum vobis reliquerim. Ita enim

In Sacramento Euchariſt. conſiſtit tota ſalus noſtra.

enim non immeritò omnis dolor veſter in ſolenne vertetur gaudium, contemplantibus vobis, vt ad finem vſque ſeculi per præſentiam corporis mei vobiſcum in terris ſim permanſurus. Dum anima fidelis fideliter ſecum cogitat, in hoc digniſsimo Sacramento præſētia adeſſe illius *corpus, ſanguinem* & animam, diuinitati vnita, qui per diuinam præſentiam ſuam cælum, & cuncta quæ in illo ſunt, implet: quodque idem omnia, quæ ab ipſo petierit, ſaluti ſuæ vtilia, ſibi velit impendere ac impartiri, meritò conſolatoria ſæpè fiducia & animę pace repleri poteſt.

Guido, ſiue Vvido Epiſcopus Cameracenſis, videtur vixiſſe circa annum 1355.

Tertius fructus eſt, quia hoc Sacramentum munit animā & præmunit contra inſtantes neceſsitates & tētationes, ſicut caſtra armis & commeatu muniuntur contra hoſtes. Vnde Beatus Ambroſius loquens de hoc Sacramēto dicit. Cùm hoſpitiolum tuum aduerſarius tuus viderit occupatum fulgore cæleſtis præſentiæ, fugiet. Cùm enim caſtrum cordis pij videt Dominicalibus armis & ſpiritalibus circūcinctū, pane, vino, & carne repletum, receditque dicens: hoc caſtrum non poſſum vi euincere, nec longa obſidione expugnare: quia hic hoſpitium habet, qui fortis eſt in prælio. Et, hic eſt ſub ſpeciebus panis & vini *corpus & ſanguis Chriſti.* Hæc caro ſumpta eſt de carne virginis. *Sermon, de 12. Sacramenti fructibus.*

Gregorius Ariminenſis, Vixit an. 1356.

Dico quod eſt mirabile in hoc Sacramēto, quod Chriſtus eſt ſubqualibet parte ſpecierum totus, ita quod illa ſubſtantia eſt tota in diuerſis locis ſimul & ſemel, & tota in toto, & tota in qualibet parte. *In 4. lib. Sentent.*

Thomas Argentinenſis, Vixit an. 1358.

Corpus Chriſti, in Sacramento eſt realiter continentia locali, præſentiali, & vi Sacramenti, licet anima ſolum concomitanter, Item *corpus Chriſti* eſt totum in qualibet parte hoſtiæ, & in tota hoſtia loquendo de partibus hoſtiæ, vt ſunt in toto continenter. *In lib. 4. ſentent.*

Petrus Berchorius, Vixit anno 1360.

Ma-

Lib. Moralitatum Bibliorũ cap. 16.

MAnna ſignificat corpus Chriſti in Sacramento altaris, & hoc primò ratione nominis. Man enim, ſiue manhu interpretatur, quid eſt hoc? Quia ſicut dicitur hic, Hebræi vidẽtes manna de cælo deſcendere dixerunt, Manhu? id eſt, quid eſt hoc? admiratiuè loquendo. Sic verò quicunque bene conſiderat cibum iſtum, ſcilicet *Chriſtum in Sacramẽto* altaris, meritò poteſt mirari, & dicere, Mãhu? id eſt. quid eſt hoc? Quia ibi ſunt tot mirabilia, vt meritò poteſt fieri quæſtio de eodẽ. vnde in Pſalmo dicitur, quod à Domino factum eſt illud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Item ratione modi, Quia tantum habebat qui multum, ſicut qui parum colligebat, quia ſcilicet, in qualibet particula eſt *totum corpus Chriſti*, & in omnibus eſt niſi vnum. Qui enim plures hoſtias conſecratas recepit, non magis habet de Chriſto, quàm ille, qui vnam ſolũmodo ſumit. Simila cum melle, id eſt, caro cum diuinitate, vel panis ſpecies cum Chriſti corpore & humanitate.

Henricus à Balma, putatur vixiſſe circa annum 1363.

Parte 2. ſtimuli amoris, cap. 16.

AD Miſſam celebrandam ſex ſunt conſiderando attendẽda: Primò, vt ſciat quis, quem recipere debeat. Quia verum Dominum, qui fecit cælum & terram, & verum hominẽ, qui pro nobis pependit in ligno, Secũdò, quod, quem eſt recepturus, eſt ſanctus ſanctorum, & omnis ſanctitatis origo. Tertiò, vt ad tam excellentem Dominum vereatur accedere tam vilis creatura. Quartò, multum cauere homo debet, ne cum tædio atque cordis torpore ad id Sacramẽtum accedat, in quo continetur ſumma bonitas & infinita iocũditas. Maximè in iſto exigitur Sacramento, vt cogitet quòd illam tam *nobilem carnem* in ara crucis immolatam pro nobis, dignatus eſt donare nobis in cibum, *Et ſanguinem eius* effuſum pro redemptione humani generis de latere ſuo in potum.

Helvvicus Germanus, Vix. opi. an. 1365.

Lib. 7. de Similitudinibus rerũ cap. 9.

COrpus *Chriſti* ſub Sacramento aſſimilatur illi libro quem vidit Ioannes ſignatum ſigillis ſeptem, propter ſeptẽ mirabilia, quæ ſunt ibi. Primum eſt, quòd fit de pane non mutatum, ſed manẽs idem, & ponitur à quibuſdam exemplum. Sicut cognitio mea mediante voce fit tua, manens mea, Secundum eſt, quòd tanta magnitudo ſub tam parua ſpecie tota la

ter. Et ponunt quidam exemplum, ſicut in parua pupilla oculi totus mõs magnus recipitur vel videtur. Tertium eſt, quod totum corpus per os hominis intrat non diminutum, eadem potentia, vt quidam dicunt, qua clauſo vtero de virgine exiuit, & etiam de ſepulcro. Quartum eſt, quòd comeditur non conſumptum, & non diuiſum. Et ponunt aliqui exemplum in ſenſu viſus, Sicut viror herbæ ab oculo videntis, quaſi quidã eius cibus ſuſcipitur, nec tamen ipſa herba minuitur vel diuiditur. Quintum eſt, quòd ab immundis tangitur, ſine contagione ſui, ſicut lumen Solis recipitur in re fœda, nec tamẽ fœdatur. Sextum eſt, quòd á pluribus ſumitur, & in pluribus locis conficitur, nec tamen augetur vel minuitur: ſicut ſi multę candelæ ab vna accendantur, illa vna propter hoc nec minuitur nec augetur. Septimũ eſt, quòd eſt ibi quãtitas ſine quãto cuiꝰ exẽplũ propriè nõ eſt in natura dare, vel alicubi reperire.

Ioannes à Tanbacho, Vixit anno 1366.

SAcerdos ſuper hoſtiam conſecrandam in perſona Chriſti dicit: Hoc eſt corpus meum. Quæ verba Sacramentalia ẽf ficiunt quod figurant, *Corpus Chriſti* ſiue ratione inobediẽtię, ſiue alterius peccati mortalis indignè ſumẽs, ipſum cruci lutoſæ applicat, ac ſi ipſum in lutũ proieciſſet: imò quantũ in eo eſt, ipſum nititur in eandẽ crucẽ ignominioſam cõuertere, ſumens ipſum ad modum cibi, qui conuertitur in cibatum. *Cap. 1. de Conſolat. Theologiæ, Conſideratione 3.*

Henricus conſtantienſis.

Vixit an. 1368.

D*Iſcipulus*: Oro Domine mi loquatur ſeruus tuus verbũ in auribus tuis, & ne iraſcaris famulo tuo. Tu enim es Dñs meus & ego ſeruus tuꝰ. Si bene aduerti, dixiſti te in hoc Sacramẽto eſſe nõ figuraliter, ſed realiter: nõ intẽtionaliter, ſed corporaliter: quod an ita ſit precor humiliter edoceri, quia hoc magnã præſtaret materiã te feruide diligẽdi, *Sapiẽtia*. Certiſſimè, & veraciter, & abſq; omni dubitatione in hoc Sacramẽto cõtineor Deus & homo, cũ *corpore & anima, carne & ſãguine*, ſicut cũ prodij ex vtero matris, & in cruce pepẽdi, ac ſedeo ad dexterã Patris. *Diſcip.* Ne indigneris queſo Dñe ſi loquar. Nõ enim ex radice infidelitatis, ſed ex admiratione immẽſa hæc mea ſẽtẽtia procedit, Valde nãq; mirabile videtur (ſi fas eſt dicere) qualiter *corpꝰ Dñi mei* cũ ſuis debitis dimẽſionibꝰ & õnimoda perfectione cõtineri poſſit, ſub formis minimis ſpe- *Lib. 1. Horologij æternæ Sapientiæ, cap. 4.*

cierũ Sacramẽtaliũ. *Sapi*. Qualiter *corpus meũ* in Sacramẽto cõtineatur nulla lingua valet explicare neque ſẽſus aliquis percipere, neque ratio humana valet hoc apprehendere: ſed ſola fide cõuenit hoc ſcire. Hæc enim ſolius diuinæ virtutis operatio eſt immenſa, & ideo fideliter hoc credendũ eſt: & cauendũ à præſumptuoſa perſcrutatiõe. Si poſsibile videtur, quod Cõditor orbis dixit, & facta ſunt vniuerſa ex nihilo, quare tã impoſsibilis videtur hæc tranſmutatio? Et ſiue maior ſit actus iſte trãſubſtãtiationis, creatione, ſiue minor, ſiue æqualis non inconſonum rationi eſt credere, quod hic, qui mundum ex nihilo producere potuit, virtutem ſuam nequaquam ad hunc ſolum actum limitauit: ſed ſicut omnia quæcunque voluit fecit: ſic non erit impoſsibile apud deum omne verbum, ſed ei ſubeſt, cùm voluerit, poſſe. Vnde ergo miraris vnum, reliquum verò non miraris? Præterea credis, quòd diuina ſapientia de quinque panibus quinque millia hominum pauit, quæro qualis fuerit materia quæ omnipotentiæ ſuæ tũc ſubſeruiebat? *Diſcipulus*. Ad hæc reſpondere neſcio, niſi quòd mirabilia opera Dei eſſe exclamo. *Sapientia. Corpus Dominicum* nõ eſt eo modo in Sacramẽto, ſicut corpus in loco, quod ſuis dimenſionibus loco commenſuratur: ſed eſt ibi modo quodam ſpirituali. Et ſi quæris qualis ſit iſte modus, dico quod eſt talis, qui eſt proprius huic Sacramento, ad quem ſciendũ imaginatio tua pertingere non poteſt. Vnde & intellectus tuus tanquam cæcutiens redigendus eſt in captiuitatem, videlicet in obſequium Chriſti; & præ oculis habendum quantùm virtus infinita poteſt, cui omnis materia obedit ad nutũ. *Diſcipulus*. Mirum eſt, ſi de cætero ab Eccleſia auelli potero, vbi Dominum meum præſentem habeo, non ſolùm ſpiritualiter, ſed & corporaliter. O quàm gratum mihi fuiſſet, ſi vel vnicam guttam tam precioſi ſanguinis de dilecti mei vulneribus in os meum recipere meruiſſem: fœlicem me reputaſſem, ſi de eius pectore tam precioſiſsimum liquoris ſtillicidiũ ſumere potuiſſem. Nunc autem diligentiſsima conſideratione incipio aduertere, quòd non ſolùm vnam guttam, vel duas de manibus, vel pedibus, ſeu de pectore proflbentes recepi, quinimo totum ſanguinem ipſius ſumpſi, & corpus eius corpori meo ſociatum eſt,

Ricardus Notinghamius, Videtur vixiſſe circa annum 1369.

Tri-

TRiplex cauſſa poteſt aſſignari, quare *ſanguis* non eſt tradendus fidelibus ſub ſpecie vini. Vna propter periculi vitationem: quoniam enim *ſanguis* fluxibilis naturæ eſt, citò ac facilè poſſet effundi. Vnde propter vitandum periculum, ne effunderetur cùm fidelibus traderetur, præordinatum eſt, vt non tradatur ſanguis ſub ſpecie vini, ſicut *corpus ſub ſpecie panis* Secunda ratio eſt, propter erroris remotionem. Nam ſecundum Auguſtinum totum corpus ſumitur ſub ſpecie panis, & totus Chriſtus ſub ſpecie vini. Cur tamen ſub duplici ſpecie ſe totum dederit, ratio fuit iſta, vt oſtenderet totam naturam humanam ſe aſſumpſiſſe: & quia panis refertur ad corpus, vinum verò ad animam, ideo ſub vtraque ſpecie voluit Sacramentum iſtud eſſe confectum, vt animæ & corporis ſignificaretur in Chriſto ſuſceptio, & vtriuſque naturæ liberatio. Ne igitur ab infidelibus credatur non eſſe *corpus Chriſti* ſub vtraque ſpecie, ideo ſub vna ſpecie tantùm traditur fidelibus: Tertia ratio eſt, propter myſticam ſignificationem Iude ſuo proditori intinctam bucellam porrexit. Ne igitur fideles videantur ſimiles eſſe Iudæ proditori; conſuetudo Eccleſiæ habet, vt fideles Chriſtiani intinctum non recipiant.

In 1. ad corint. Epiſt.

Cur ſub vna tantum ſpecie corp. Chriſti. chriſtianis tradatur.

Iacobus Lauſanenſis, Vix. an. 1370.

NVlla res creata poteſt vnam ſubſtantiam in aliam permutare, niſi cum tempore & ſucceſſione. Hic autem panis ſubirò *in corpus Chriſti* tranſſubſtantiatur, propter quod hoc fit virtute diuina, quæ verbis Sacramētalibus talem virtutem indidit.

Concione 1. de Cæna Domini.

Guilielmus Anglus, Vixit circa an 1371.

BEne oſtendis te eſſe de hæreſi Anthropomorphitarum, qui Deum credunt humanis membris in Deitate formari, quia dicunt ſcripturæ: Manus tuæ fecerunt me, os Domini locutum eſt, & brachium eius dominabitur. De quibus Auguſtinus de Hereſibus cap. 1. Sic tu dicis: Panis naturalis eſt *corpus Chriſti*, quia ſic loquuntur verba ſcripturæ. Et eſt contra te Beatus Ignatius Antiochenus Primas, & Diſcipulus ſāctí Ioannis, cuius vèrba ſunt fidelibus ſacroſancta. Ipſe namque ſcripſiſſe fertur ſic in Epiſtola: Conſiderate quomodo Anthropomorphitæ à communione & oratione Sanctorum recedunt, quia non confitentur Euchariſtiam *carnem eſſe Salvato-*

In Ioannē Vviclephum, & eius trialogum.

uato-

uatoris, quia poſuerũt Euchariſtiam eſſe panem, quia ſcriptura vocat eam panem,

Ioannes Contractus, putatur vixiſſe circa annum 1373.

Sermon. de Cœna Domini.

TErtiò debet accedere cum fide integra, ad Hebræos 10. Chriſtus initiauit nobis viam nouam & viuentem per velatam carnem ſuam, id eſt, *per carnem*, quæ in Sacramento velatur. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei. Quicunque enim vult agnum paſchalem, id eſt, *corpus Chriſti* ſumere, debet baculum fidei in manibus habere ne cadat in errorem. Noli diſcutere qualiter ſit ibi *corpus Chriſti*, ſed certò ſcias, quòd ibi ſit verum corpus Chriſti, quod concepit & peperit virgo Maria, quod pependit in cruce: quod ſedet ad dexteram Patris in cælo: quod apparebit in die nouiſſimo. Iſtud crede & noli dubitare, quia dixit ille, qui mentiri non potuit, Hoc eſt enim corpus meum. Si credis his, quæ ibi dicit homo verax, crede magis his, quæ dixit Chriſtus, qui eſt via, veritas, & vita, Noli dubitare, nihil Deo eſt impoſſibile. Omnes ſenſus hic falluntur, quia apparet ibi panis, ſed fides oſtendit ibi eſſe *corpus Chriſti* verum.

Himbertus Abbas Pruliacenſis, Putatur vix. an. 1377.

In 4. lib. Sentent.

QVæritur vtrum corpus Chriſti contineatur in hoc Sacramento altaris. Dicendum, quod ſic, vt enim perfectè Deo per Sacramenta coniungamur, oportet ipſum *Chriſtum realiter* in aliquo Sacramento contineri, & hoc eſt Sacramentum Euchariſtiæ, Vtrum contineatur Chriſtus in hoc Sacramento, quantum ad animam. Dicendum, quòd ſic, ſed non virtute Sacramenti, ſed per quandam naturalem cõcomitantiam, quam habet anima ad corpus, & eodem modo dicendum eſt de diuinitate, & de aliis, quæ ſunt in Chriſto, præter eſſentiam corporis eius. Vtrum Chriſtus ſit in Sacramento per ſuam totam quantitatem. Dicendum, quòd tota quãtitas corporis eſt ſub dimenſionibus panis facta conſecratione, non tamen eſt ibi ſecundum proprias dimenſiones, ſed ſicut ſubſtantia corporea localiter eſt alicubi, & locum occupat ratione ſuarum dimenſionum, ſic in Sacramento altaris *eſt tota Chriſti quantitas* per modum ſubſtantiæ corporis exiſtentis Sacramentaliter in altari.

Pelbartus Pannonius,putatur vixiſſe an. 1378.

SAcro ſancta Euchariſtia permaxima reuerentia ab omnibus eſt adoranda & veneranda. Quia totus Deus, & Chriſtus Ieſus in hoc Sacramento eſt præſens, & veraciter continetur. Sed quæritur quomodo in hoc Sacramento comprobatur eſſe totus Chriſtus, cùm in conſecratione panis, de ſolo corpore Chriſti fit mentio, & in conſecratione vini de ſolo ſanguine Chriſti, Ad hæc reſpondetur, quòd in hoc Sacramento primò continetur aliquid ex vi verborum per tranſſubſtantionem, & ſic in hoſtia vel ſub ſpecie panis continetur verum corpus Chriſti, & in calice ſub ſpecie vini continetur ſanguis Chriſti, quia ſubſtantia panis conuertitur ex vi verborum conſecrationis *in corpus Chriſti*, & ſubſtantia vini conuertitur in ſanguinem Chriſti. *Serm. 1. In ſolennitate corporis Chriſti.*

Bartholomæus Piſanus, Vixit an. 1380.

OMnia miracula à Chriſto facta cùm eſſent ſuæ Deitatis declaratiua: vnum tamen erat omiſſum, in quo creatura nullo modo vires habebat, nec habere poterat, ſcilicet, ſubſtātiam in ſubſtantiam cōuertere, quia hoc eſt ſolius Dei: quare iſtud à Chriſto erat operandum, ſuæ Deitatis perfectiſsimè oſtenſiuum, Sed hoc quo tempore, niſi quando minus eius Deitas agnoſceretur? Quod vtique fuit in paſsione conſidetatis conuiciis ipſi Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto illatis, quare tempore, quo eius Deitas erat magis deteſtanda, ſingulari miraculo apud fideles erat referanda. Ad deſignandum refectionem ſpiritualem in aliquo viſibi, vt pote in pane & vino, vt in materia inſtitui debuit, vtſicut panis & vinū præ aliis cibis plus & magis reficiunt corporaliter: ſic & *corpus Domini & ſanguis* conuerſione panis & vini in ipſa reficeret præ cunctis aliis ſpiritualiter, Fuit Chriſtus Sacerdos (vt dicit Propheta Dauid) ſecundum ordinem Melchiſedec, ipſe obtulit Deo patri ſuo panem & vinum in ſacrificium, ſcilicet conuertendo *in corpus & ſanguinem ſuum*. Multa ſunt in hoc Sacramento ſtupenda, In hoc Sacramento panis in corpus, & vinum in ſanguinem Chriſti conuertitur. Dictis enim verbis Sacramentalibus à Sacerdote, in vltimo inſtanti completionis ipſorum, ſtatim Chriſtus ſub ſpecie adeſt hoſtiæ, *Lib. 3. Conformitatū. Fructu 1.*

Ioannes Rusbrochius, moritur anno 1381.

Cap. 7. ſpeculi æternæ ſalutis. MAteria eſt panis & vinum: forma autem, Domini verba quibus ait: Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus. Cùm enim diceret, Hoc eſt corpus meum: panis ſubſtãtiam *in ſui corporis ſubſtantiam conuertit*, non quòd panis rediret in nihilum, ſed in ipſius *Domini corpus* tranſiret, non nouum corpus, ſed illud idem, quod aſſidebat menſæ: quod cum Diſcipulis edebat ac bibebat, hoc ipſum, inquam, corpus etiam in Sacramento ſuis Diſcipulis coràm exhibuit. Qui licet non paruo afficerentur gaudio, quòd eum oculis externis menſæ aſsidentem cernerent: attamen quòd idem illud corpus internis oculis fidei in Sacramento conſpicerent, maiorem illis lætandi materiam præbuit. Nec quiſquam eorum omniũ ex eo percontatus eſt: Domine magiſter, quínam hoc fieri poteſt, certi eum qui cælum, terram, & omnia creaſſet ex nihilo, & qui in momento temporis Aegypti flumina in ſanguinem, vxoremque Lot in in ſalis ſtatuam vertiſſet, & ex petra duriſsima ingentem aquarum vim eduxiſſet, multaque alia mira ac ſtupenda, qualia veteris pariter & noui Teſtamenti paginæ loquuntur, egiſſet: nullo quoque negotio ſubſtantiã aliquam in aliam, dum velit, mutare poſſe: quippe cui omnia poſsibilia ſunt, cuiusque imperio ſubiacent omnia. Sed hic quæſo animaduerte: Omnis ille panis, quem Dominus in ſuũ corpus conſecrauit, & quem Sacerdotes omnes in cunctis locis, cunctisque totius orbis aris conſecrant, non niſi vna panis natura eſt, ſimulque hoſtiæ omnes in cõſecratione per rectam intentionem & verborum, quibus fit conſecratio, prolationem, velut vna materia & ſimplex quædam ſubſtantia adunantur: & quidquid antè panis erat, totum tranſit in corpus Chriſti. Et quanuis hoſtiæ per cuncta orbis climata diuiſæ ſint, non tamen niſi vnum ſunt Sacramentũ ac vitale Chriſti corpus, in toto Sacramento vnum ac indiuiſum eſt.

Simon Cremonenſis. Vixit anno 1382.

Sermo. 21. In Epiſtolas Dominicales. CAuſſam quare debemus eſſe azymi, id eſt, puri, eſt quia Chriſtus immolatus eſt pro nobis in paſsione, qui eſt Paſcha noſtrum, id eſt, agnus paſchalis, quem edere debemus: Apoſtolus hortatur nos ad comeſtionem ſacri ſeminis, id eſt, *corporis Chriſti*, quod declaratur agni refectione, cùm dicitur:

Ete-

Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Eſt ſciendũ, quòd comeſtio corporis Chriſti figurata fuit, Exod. 12. Vbi præcipiebatur, quòd decima die menſis primi tolleretur agnus ſine macula.

Gerardus Magnus, *Vixit anno* 1383.

PErpende & attende Sacerdos, quanta diligentia, quãta vigilantia ſancti Angeli ſeruauerunt locum ſepulcri Dominico corpore iam ſublato, rediuiuo, & glorificato, in quanta vultus & veſtium venuſtate apparuerunt ſanctis mulieribus ſepulcrum viſitantibus & corpus requirentibus. Inde procul dubio ſcire debes, quòd ſi *idem corpus* modo, ſupra modũ glorioſum reſidens ad dexteram Patris, digné tractaueris, & ei mundum & nouum ſepulcrum tui corporis præparaueris, & ipſum ſindone munda, id eſt, conſcientia pura inuolueris: nõ deerit tibi tam in anima, quàm in corpore frequens Angelorum cuſtodia. *Tractatu contra Fornicatores ſacerdotes.*

Gallus Abbas Aulæ Regiæ. Vix, an. 1384.

NOtandum ſuper omnia ac præſupponendum eſt certiſſimè, veraciter & ſine omni dubitatione, quòd in hoc Sacramento continetur *verum corpus Chriſti*, Deus & homo, cum corpore & anima in carne & ſanguine, ſicut tunc prodiit ex vtero virginis, & in cruce pependit, ac ſedet ad dexteram Patris. Hoc affirmat Beatus Auguſtinus ſic dicens, Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. In ipſa carne hic ambulauit, *& ipſam carnem ad manducandum nobis ad ſalutem dedit*. Conſiderandũ etiam, quòd ſub ſpecie panis & vini eſt *corpus Chriſti* per conuerſionem, & *ſanguis* per connexionem, & anima per cõiunctionem, & *Deitas* per vnionem, Iſta enim quatuor non poſſunt diuidi, nec ab inuicem ſeparari. Eodem modo dicendum eſt de *ſanguine*, & ſub vtraque ſpecie *Chriſtus totus cõtinetur.* *Lib. 3. mali Granati, cap. 23.*

Matthæus Epiſcopus Vvormacienſis,
Vixit anno 1386.

RAtio, Dic ergo, nunquid nõ mouet te ſatis tanta vtilitas & cõſolatio totius Eccleſiæ, pro qua inſtitutum eſt miſſæ officium? *Conſcientia.* Quæ eſt illa? *Rato.* Qui hãc ignorat, *In dialogo ſuo.*

non mirum eſt, ſi minus ad celebrandum afficiatur. *Conſcientia.* Et ſi aliquid intelligo, vel fide concipio, minus vtrique eſt, quàm quod ſcire velim vel debeam, deſidero autem ex collatione tua amplius erudiri. *Ratio.* Sacramentum *corporis Chriſti* eſt redemptoris noſtri, & redemptionis noſtræ memoriale, dulciſsimum pignus hæreditatis æternæ, futuræ iocunditatis amabile præludium, arrha ſponſæ, iocale diuinum, cælitus ei donatum, Eccleſię militantis cum triumphante ſuaue glutinum & vnio fraterna, dum eandem dulcedinẽ, qua illa fruitur ſine velamento, iſta habet ſub mirabili Sacramento: cùm veritas ibi reuelata, hic habetur palliata. Licet autem diuerſimode habeatur, idem tamen indubitanter eſt, quod & de quo gaudium hic & illic habetur: vtrobique veraciter præſens eſt, ſed illic ſub viſibili ſpecie fœliciter videtur, hic autem ſub ſpecie viſibili mirabiliter occultatur. Et ſi illa cæleſtis Ieruſalem habet Deum ſuũ iocundiùs, iſta autem militans in terris habet eũ mirabiliùs. Quis autem æſtimare ſufficiat, quanta vtilitas & conſolatio Eccleſiæ ſanctæ proueniat, dum tantum bonum quaſi de cęlis ei mittitur, & per fidelem miniſtrũ ei miniſtratur & præſentatur. Putáſne etiam quantæ dulcedinis & iocunditatis eſt, tantæ rei Sacramentum verbo conficere, habere Deum præ oculis, contrectare manibus, ore ſumere, & aliis miniſtrare? Eſt & aliud non minus allectiuum, quòd tamen ex eadem radice conſurgit. Quis eſt enim, quem non meritò delectare debeat occaſionem præbere deuotis affectibus, ſuſpiriis, ſcilicet ſeruire fidelibus ad tot & tantas oblectationes ſpirituales, quas ipſi habẽt Miſſæ aſtando, *corpus Chriſti* videndo, reuerenter adorando?

Henricus Boicius, Vixit anno 1388.

In lib. 3. decretalium.

PEr hæc verba, Hoc *eſt enim corpus meum: & hic eſt ſanguis meus*, tranſſubſtantiatur panis *in corpus*, & vinum in ſanguinem.

Gerardus Zutphanius, Vixit an. 1390.

Lib. de ſpiritualibus aſcenſionibus, ca. 31.

CVm autem iam tempus patiendi inſtaret, ipſe qui ſuos ſemper dilexerat, vſque in finem dilexit eos. Si quidem trãſiturus ex hoc mundo, cœnam fecit magnam, mirabilem, plenam myſteriis & grauidam Sacramẽtis. In qua cœna multa mirabilia fecit, imò mirabilium ſuorum omnium quod-

dam

dam memoriale &compendium inſtituit,dans eſcam timentibus ſe in memoriam mirabilium ſuorum:Hoc, inquiens,facite in meam commemorationem. Sunt autem in hac cœna multa omni deuotione & reuerentia reuoluenda, omníque pietate colenda.Sicut hic cibus bene & dignè ſuſceptus magnam & multam confert animæ gratiam: ita malè diſpoſitis maiorem infert culpam & mortem. Vt autem ipſum dignè poſsis ſuſcipere, te debes exercere ad huius Sacramenti dignam ſuſceptionem. Igitur timor tibi inducet reuerentiam, adducens internis obtutibus huius Sacramenti profundiſsimam dignitatem,& digniſsimam ac metuendam profunditatem.Itaque vt reuerentiam huius Sacramenti,& dignitatē intelligas, & non inſenſibilis ſine timore accedas, diligenter aduerte,quis eſt quem ſumis. Sumis enim illum, quem Baptiſta Ioannes tangere tremiſcit,quem Petrus Apoſtolorum Princeps à ſe expulit, præ formidine ei non audens propinquare dicens,exi a me Domine,quia homo peccator ſum.Ipſum,quem ſumpturus accedis,adorāt dominationes,tremunt poteſtates.Ipſe iſte quem ſumis,erit iudex tuus,& eius tribunali iudicādus aſtabis.Ipſe eſt,in cuius manus anima tua hinc egreſſa deuiniet,ab eo vt meruit receptura.Vide igitur quāta reuerentia debeas accedere.

Renerus Pipernus, Creditur vixiſſe anno 1392.

EGo ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi,pertinet ad cōmunionem ſui corporis, ſcilicet,ad Euchariſtiæ Sacramētum,Vbi poſſumus quatuor cōſiderare circa ipſum Sacramētum.Primò ſcilicet,ſpeciem, ſecundò inſtituentis auctoritatem,tertiò Sacramenti veritatem,quartò eius vtilitatem.Species quidem Sacramenti eſt panis.Auctor huius Sacramenti eſt Chriſtus.Nam licet Sacerdos conſecret,tamen ipſe Chriſtus dat virtutem Sacramento,quia & ipſe ſacerdos cōſecrat in perſona Chriſti.Vnde in aliis ſacramentis vtitur ſacerdos verbis ſuis,ſeu Eccleſiæ:ſed in iſto vtitur verbis Chriſti. Quia ſicut Chriſtus corpus ſuum propria voluntate dedit in mortem:ita ſua virtute dat ſe in cibum,& ideo dicit,quem ego dabo.Et dicit dabo, quia nō ante inſtitutum erat hoc ſacramētum. Veritas autem ſacramenti huius inſinuatur,cùm dicit: caro mea eſt. Non autem dicit carnem meam ſignificat, ſed

Comment. ſuis,in S. Ioan.euāg.

caro mea eſt: quia ſecundum rei veritatem hic ſumitur verè *corpus Christi*. Sed cùm in iſto Sacramento contineatur totus Chriſtus, quare dixit tantum caro mea eſt? Ad quod ſciendũ eſt, quòd in iſto Sacramento totus Chriſtus continetur ſecũdum veritatem: ſed corpus eſt ibi ex vi conuerſionis: diuinitas verò & anima per naturalem concomitãtiam. Vtilitas autem iſtius Sacramenti magna eſt, & vniuerſalis. Magna quidem, quia efficit in nobis nunc vitam ſpiritalem, & tandem æternam, vt dictum eſt. Nam vt ex ſuprà dictis apparet, cùm hoc Sacramentũ ſit Dominicæ paſsionis, continet in ſe Chriſtum paſſum: vnde quidquid eſt effectus Dominicæ paſsionis, totum etiam eſt effectus huius Sacramenti.

Philippus Montis Galerij, Vixit an 1394.

Concione de corpore Christi.

QVia inter Sacramenta Eccleſiæ, altiſsimum Sacramentũ Euchariſtiæ eſt in ſe nobilius, & plures effectus nobis vtiles in ſe habet, ideo præ cæteris appretiari debet, & deuotiùs venerari. Nam quantæ pretioſitatis in ſe ſit, ex hoc potes aduertere, quia in ipſo veraciter continetur ille, qui eſt. Non poteſt eſſe maioris dignitatis, cùm ſit *verus Filius Dei*, Chriſtus in hoc Sacramento contentus nos ſatiat ſpiritualiter, nos viuificat mentaliter, nos conſeruat æternaliter.

Thomas Culenſis, Vixit anno 1396.

Lectione 63. In Prouerbia Solomonis.

CYris & Medis mos ineſt, vt ſemper fœdus amicitiæ & reconciliationis in cõuiuiis per potationem ſanguinis alicuius confirmetur. Quod cùm factum fuerit, non licet infringere. Reuera ad confirmandum animam cum proximo perdilectionem, à qua per peccatũ mortale cecidimus, eò quòd nullus poteſt proximum ſecundum charitatem diligere, qui Deum non diligit, ordinauit cæleſtis Dominus, vt hoc fieret in conuiuio menſæ ſuę, vbi non ſolum ſanguinem, ſed etiam *integrum corpus ſuum* omnibus hauriendum porrexit dicens: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.

Nicolaus Gorranus, Vixit anno 1398.

Sermon. de Cœna Dominica.

VEre tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator. Antiquitus dixit Eſaias verbum propoſitum, ſed his diebus videtur præcipuè impletum, Nam cùm eſſet præſens ſub ſpecie panis & vini non videbatur, cùm eſſet omnipotens occideba-

debatur, cùm eſſet immenſus ſepeliebatur. Ergo verè abſcõditus quo ad præſentiam corporalem in Sacramento.

Alphonſus Thoſtatus Epiſcopus Abulenſis, Suſpicantur quidam illum vixiſſe circa annum 1400.

IN hoſtia verum *Chriſti corpus*, & anima, & ſanguis, & verbum ſunt: in calice autem, ſanguis, corpus, anima & verbũ Non tamen eodem ordine, quia in calice *ſanguis chriſti* primò & directè eſt: omnia autem alia, ſcilicet, corpus, & anima, & verbum per quandam adhærentiam, quam ad ſanguinem habent, inſunt. In hoſtia verò corpus directè eſt, cætera autem, ſcilicet, ſanguis, anima, & verbum, per adhæſionem ad corpus ſunt. *In Paradoxis ſecundis cap.* 37.

Ioannes Bromiardus, Vixit anno 1402.

INfidelibus mirabile videtur, quomodo natura panis & vini poteſt conuerti *in carnem & ſanguinem Chriſti* per verba à Sacerdote dicta. Sed hoc eis mirabile eſſe non debet, ſi alia non ſolùm Dei, ſed etiam inferioris naturæ opera conſiderarent. Virtute enim Solis, & planetarum & elementorũ, natura humorum, quæ eſt circa vinearum radices, conuertitur in vinum. Et virtute naturæ humanæ panis & vinum conuertitur in naturam carnis & ſanguinis humani: Qui ergo iſta vident & concedunt, quare etiam à fortiori ratione non fatẽtur, quòd virtute potentiæ ipſius Dei infinitæ, natura panis & vini conuerti poſsit in naturam Chriſti? Nam ipſe dixit, & facta ſunt. Qui ergo verbo ſuo omnia fecit de nihilo, poteſt etiam verbo ſuo vnam mutare naturam in aliam dicẽdo, hoc eſt corpus meum. *In Summa Concionatorum.*

Hugo à Caſtro Nouo, Vixit an. 1404.

FOrma conſecrationis eſt, hoc eſt corpus meum. Cauſſa conuerſionis panis *in corpus Chriſti* ſunt hæc verba ex inſtitutione diuina, ſicut motus eſt via ad terminum, & corpus Chriſti eſt ibi in inſtanti prolationis termini vltimi. *In 4. lib. ſent.*

Ioannes Aegidius, Vixit anno 1406.

COrpus Chriſti eſſe in Sacramento altaris oſtendũt creaturæ irrationales. Cùm enim Sacerdos quidã ferret *corpus Chriſti*, & in terram cadẽs, illud amiſiſſet cum prixide qua *In ſcala cæli.*

portabatur:ecce apes de ſuis alueolis agminatim exeuntes, ſuóque creato honorem deferentes, eidem ſacratiolum ex ſua cera miro artificio compoſuerunt. Quod cùm perdidiciſcet, illuc cum fidelium multitudine procedens, & pyxidem cum corpore Dominico inde eleuans, ipſum magna cũ reuerentia ad Eccleſiam reportauit.

Petrus Aquillanus, Vixit anno 1408.

In lib.4. Sententiarum.

DIco quòd *corpus Chriſti* verè eſt in Sacramẽto altaris realiter. Iſta autem veritas fuit a principio expreſſè tradita, ex quo Euchariſtia fuit inſtituta, vt patet Matthei 26. Vbi ait Chriſtus: Hoc eſt corpus meũ. Et Ioã. 6. Caro mea verè eſt cibus. Et Luc. 22. Hoc eſt corpus meũ: &, hic eſt ſanguis meus. Si autem hæretici, vellent ita exponere dicẽdo, quòd ſunt figuratè dicta, ſicut iſtud. Ego ſum vitis vera. Iſtud eſt omnino contra intentionem Saluatoris. Quia ſolet circũſtantia ſcripturarum illuminare ſcripturam. Nam ex præcedentibus vel ſequentibus poteſt colligi an loquatur figuratiuè. Nam cùm Chriſtus dixit, ego ſum vitis vera, ſtatim ſubiũxit, vos palmites mei. Sed conſtat, quia Diſcipuli nõ erant palmites naturales, ſed tãtùm figuraliter, ideo loquebatur figuratiuè. Sed cũ dicit, Hoc eſt corpus meum, ſtatim ſubiũxit, quod pro vobis tradetur. Sed iſta traditio nõ erat figuratiua, ſed realis & vera: ergo veraciter dictum eſt, *Hoc eſt corpus.*

Nota.

Thomas Campenſis, Vixit anno 1410.

Lib. de Sacramento altaris.

CVrrunt multi ad diuerſa loca pro viſitandis reliquiis Sãctorum, & mirantur auditis geſtis eorũ: ampla ædificia templorum inſpiciunt, & oſculantur ſericis & auro inuoluta ſacra oſſa ipſorũ: Et ecce tu præſens es hic apud te in altari Deus meus, Sanctus ſanctorum, creator omnium & Dominus Angelorum, Hic autẽ in Sacramento altaris totus præſens es Deus meus & Homo Chriſtus Ieſus. O inuiſibilis cõditor mundi Deus, quàm mirabiliter agis nobiſcum, quam ſuauiter & gratioſè cum electis tuis diſponis: quibus temetipſum in Sacramento ſumendum proponis, Hoc nãque omnem intellectum ſuperat: hoc ſpecialiter deuotorum corda trahit, & accendit affectum. O quàm ſalutare & vtile conſilium tuum, cùm iſtud inſtituiſti, quã ſuaue & iocundũ conuiuiũ cùm temetipſum in cibũ donaſti. O quam admirabilis operatio tua Domine, quàm potens virtus tua, quam infallibilis

bilis veritas tua. Dixiſti enim, & facta ſunt omnia: & hoc factum eſt, quod ipſe iuſsiſti. Mira res & fide digna ac humanũ vincẽs intellectũ: quod tu Domine Deus meus, verus Deus & homo ſub modica ſpecie panis & vini integer contineris, & ſine cõſumptione à ſumẽte mãducaris. Viſita me in ſalutari tuo ad guſtandum in ſpiritu tuã ſuauitatem, quæ in hoc Sacramento tanquã in fonte plenariè latet. Illumina quoque oculos meos ad intuendum tantum myſterium: & ad credẽdum illud indubitata fide me robora. Eſt enim operatio tua, non humana potentia: tua ſacra inſtitutio, non hominis adinuentio. Non enim ad hæc capienda & intelligenda aliquis idoneus per ſe reperitur: quia angelicam etiam ſubtilitatem tranſcendunt. Si haberes angelicam puritatem, & ſancti Ioãnis Baptiſtæ ſanctitatem non eſſes dignus hoc Sacramentũ accipere nec tractare. Non enim hoc meritis debetur hominum, quòd conſecret & tractet Chriſti Sacramentũ, & ſumat in cibum panem Angelorum. Grande myſterium & magna dignitas Sacerdotũ, quibus datũ eſt, quod Angelis nõ eſt cõceſſum. Soli nãque Sacerdotes in Eccleſia rite ordinati, poteſtatem habent celebrandi & *corpus Chriſti* conſecrandi. Sacerdos quidem miniſter eſt Dei, vtẽs verbo Dei per iuſsionem, & inſtitutionem Dei. Deus autem ibi principalis eſt auctor & inuiſibilis operator, cui ſubeſt omne quod voluerit, & paret omne, quod iuſſerit. Plus ergo credere debes Deo omnipotenti in hoc excellentiſsimo Sacramento: quàm proprio ſenſui, aut alicui ſigno viſibili.

Iordanus Magdeburgenſis. Vixit *anno* 1412.

EX hoc articulo habentur tria documenta. Primum, quod fideles communicantes *corpus Domini* de altari æquiparantur illis, qui eum depoſuerunt de cruce. Perinde, imò plus eſt *corpus Chriſti* ſumere de ara altaris, quàm de ara crucis. Illi enim acceperunt eum in brachiis & manibus, iſti ſumunt eũ ore & cordibus. Vnde ſicut iſti inuoluerunt eum in ſindone munda: ſic iſti ſuſcipere eum debent in corpore mũdo & pura conſcientia. Nos debemus imitari Ioſeph, quando corpus Chriſti ſuſcipimus, vt ſuſcipiamus illud in ſindone munda, id eſt, conſcientia pura, & etiam corpore puro. Sindon enim ſignificat corpus, quod eſt indumentum animæ. Decet nãque

Theoremate 254. de Paßione Chriſti.

non ſolùm pura anima, ſed & corpore puro corpus Chriſti ſuſcipere. Inuoluere autem oportet, quia myſteriũ eius clauſum eſt & occultum.

Thomas Haſelbachius, Vixit anno. 1414.

Sermon. 7. HOc eſt corpus meum: Iſta ſunt verba conſecrationis. Et eſt ſenſus, id eſt, contentum ſub his ſpeciebus eſt verè *corpus meum*. Et hoc tunc factum eſt & fit quotidie in Miſſa diuina virtute per conuerſionem panis in *verum corpus Chriſti*, ſolis exterioribus viſibilibus & accidentibus remanentibus. Quia fit diuinitus, ne vel ſi fieret hoſtia mortalibus oculis inuiſibilis, qui corpus gloriosum intueri nõ poſſunt, vel ne ſi caro Chriſti ſub propria ſpecie videretur, abhorreretur ſumi à fidelibus. Sed ne fortè quis cogitet, quomodo ex pane ſine digeſtione media poſſet fieri *corpus chriſti*: reſpõdetur quod hoc fit diuina virtute: & quod hoc poſſet fieri declarant agẽtia naturalia, quæ ſubſtantia & materia remanente tranſmutat accidentia, aliquando etiam forma corrupta, adhuc remanent eadem accidentia. Sed quia infinitum eſt diuina potẽtia maior, & non cogitur in agẽdo vt habeat materiam, quã præſuponat ſuæ operationi, quia poteſt creare de nihilo: ideo poteſt vnum compoſitum ex materia & forma cõuertere in aliud compoſitum remanentibus accidentibus diuina virtute ſine puncto & abſque hoc quod alicui inſint, vt in propoſito, albedo non ineſt pani, quia panis ibi deſiit eſſe & ceſſauit nec ineſt corpori Chriſti. Hoc ergo tenendum eſt fideliter, quòd Sacerdote proferente verba Chriſti ad hoc inſtituta cũ intentione debita conficiendi, in fine prolationis verborum ſub ſpeciebus panis ex pane fit *corpus chriſti realiter* tam extenſum, ſicut fuit, in ara crucis. Et quia corpus Chriſti nunquã ſeparabitur à ſua ſanctiſsima anima, incipit etiã ibi eſſe anima corpori vnita. Et quia quòd Chriſtus ſemel aſſumpſit, nũquam in toto diuiſit: ideo etiam per quandam ſequelam & cõcomitantiam ibi eſt diuinitas ſuæ ſanctiſsimæ humanitati vnita, & ſic ſub ſpeciebus panis eſt verus Deus & verus homo, tam magnus, ſicut in ara crucis pependit, ſed habens corpus glorificatum.

Reinhardus Frouthenienſis, Vixit anno 1415.

Vi-

VIdeus Chriſtus horam ſuæ paſsionis inſtare, per quam oportebat dilectos ſuos relinquere deſolatos, voluit per Sacramentum huiuſmodi ſe cunctis fidelibus realiter, perſonaliter & præſentialiter exhibere, vt Sacramentum ſumẽdo, paſsionis ſuæ, perpetuò memoriam habemus, & ex hoc fructus multiplices reportaremus. *Sermon. Feriæ 4. ante Sanctū Paſcha.*

Ioannes Capreolus, Vixit anno 1416.

CHriſtus eſt totus & totaliter in hoc Sacramento, quo ad omnem ſubſtantiam, & ibi eſt totus Chriſtus totaliter quantitatis dimenſiuæ. *In lib. 4. sẽtent.*

Petrus Aliacenſis Epiſcopus Cameracenſis,
Vixit anno 1417.

ET introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuẽtutem meam.) Hucuſque ô bone Ieſu, huc vſque conquerendo locutus ſum, conturbatus triſtitia ſeculi: ſed iam loqui incipiam, conſolatus lætitia ſpiritali: Nec immeritò, quia ſpero protegi in abſcondito tabernaculi tui: ideo hac ſpe gaudẽs introibo ad altare Dei, ad altare tabernaculi Eccleſię militãtis. Nec ſolùm ad altare Dei, ſed etiam ad Deum, quia ſub Euchariſtiæ Sacramẽto ſumam Chriſtum verè Deum abſcõditum, qui in cælis ſecundum diuinitatem panis eſt Angelorum, & in terris ſecundum humanitatem factus eſt cibus hominum. *In pſal. 41*

S. *Vincentius confeſſor*, *Vixit anno* 1418.

IN hoc Sacramento ſubſtantia panis virtute verborũ mutatur *in corpus chriſti*, acidentia autem non: quia eadem albedo, & quantitas, & odor, & ſapor remanẽt quæ priùs. Inter omnia mirabilia noſtræ fidei ſunt illa, quæ de hoc Sacramẽto prædicamus & credimus, quòd, ſcilicet, in hoſtia conſecrata ſit Chriſtus Deus & homo realiter, & ſumendo hoſtiã cõſecratam Chriſtum ſumimus. Mirabilia autem quæ videntur in hoc Sacramento, difficilia vt credantur, poſſunt reduci ad ſex, quæ inueniuntur præceſsiſſe ordinationem huius Sacramẽti in rerum natura. Primum mirabile eſt, de panis trãſſubſtantiatione. In hoc Sacramento conuertitur ſubſtãtia panis & vini in *corpus & ſanguinem chriſti*. Sed quod hoc diuina virtute poſsit fieri, oſtendit Deus per aliud mirabile, quod præ-

In Concionibus feſti Sacramẽti.
In omni fide chriſtiana nihil mirabili⁹ quã quæ circa ſacramenti Euchariſt. ſunt credẽda.
1. mirabile in Euchar.

ceſsit in natura. Videmus quod granum ſeminatum in terra, attrahit terram, & conuertitur in herbam, deinde in ſpicam, vltimo in granum. Idem facit vitis, quia trahit humorem & conuertitur in vuam, deinde in vinum. Secundum mirabile
II. eſt, quia ſumitur & non conſumitur. sed diuina virtute poſsibile eſt, & nihilominus in natura præceſsit aliquid. Filius Dei vocatur in ſcriptura ſcientia & ſapientia Patris. Vocatur autẽ ſcientia & ſapientia, quæ ſunt veræ res, quæ datæ non decreſcunt. Vnde totam meam ſcientiam poſſem alteri dare, ea tota in me remanẽte. Ita etiam videmus de mari, quòd ſemper flumina egrediuntur à mari, quia mare eſt fons omnium fluminum, & tamen non conſumitur. Ita eſt in propoſito Filius Dei exiſtens in hoc ſacramento veraciter, quotieſcunque
III. ſumptus nunquam minuitur. Tertiũ mirabile eſt, quòd Chriſtus dicitur eſſe in cælo, & nihilominus in hoc ſacramento dicitur eſſe in altari, & in omnibus, in quibus hoſtia conſecratur. Quomodo corpus chriſti poteſt eſſe in tot locis? Reſpondetur quod eſt mirabile, tamen poſsibile diuina virtute, & huius rei præceſsit exemplũ in natura: quia videmus, quod idẽ verbũ manet in manente & in oratione dicẽtis, & in aure & mente cuiuſlibet audientis: ita Filius Dei, qui dicitur verbum Patris, poteſt eſſe in pluribus locis & hoſtiis conſecratis, &c.

Antonius à Rampegolis, Vixit an. 1419.

Lib. Figurarum mobum. SPiritualiter manna denotat corpus Chriſti. Vnum gomor denotat vnitatem & ſingularitatẽ huius ſacramenti. Præceptum eſt fidelibus, vt vnum *corpus Chriſti* pro ſalute noſtra illud ſacramentum continere credamus, nec plura corpora putemus, quanquam ſint mille hoſtiæ conſecratæ.

Franciſcus Zarabellus, Vixit an. 1420.

In Clementinas. SAcramentum corporis Chriſti eſt ſumendum. Et dicitur ſacramentum, quia ſub tegumento corporalium rerũ diuina virtus veri corporis & ſanguinis operatur effectum.

Ioannes Fauentinus, Vixit anno 1421.

In ſumma canonum. SVnt in hoc ſacramento tria. Vnum, quod eſt ſacramentum, ſcilicet ſpecies panis & vini. Aliud, quod eſt ſacramentum & res ſacramenti, videlicet ipſum eſſentialiter *corpus & ſanguis Domini.* Tertium, quod eſt ſacramenti res tantum,

tũm vnitas vtrique Eccleſiæ

Antonius Parmenſis, Vixit anno 1421.

ACcipite & comedite, Hoc eſt enim corpus meũ. Ex his verbis completis, ſtatim ille panis conuerſus eſt *in corpus Christi*, ita quod corpus ſuum habebat in manibus ſuis ſub ſacramento, ſiue ſub forma panis. Poſtea accepit Dominus calicem, id eſt, ſcyphũ cum vino quem habebat ante ſe, & dedit illis dicens. Bibite ex eo omnes. Hic eſt calix ſanguinis mei. Quibus verbis completis, ſtatim illud vinũ conuerſum eſt in verum ſanguinem Chriſti. *Sermon. de Cœna Domini.*

Martinus v. Papa, præfuit eccleſiæ, anno 1423.

SI quis ſuſpectus fuerit ſuper præmiſsis articulis, iuxta hũc modũ interrogetur. Verũ credat, quòd poſt conſecrationẽ ſacerdotis in ſacramẽto altaris ſub velamine panis & vini nõ ſit panis materialis, & vinũ materiale, ſed idẽ per omnia Chriſtus qui fuit in cruce paſſus, & ſedet ad dexteram Patris. Item verũ credat & aſſerat, quòd facta cõſecratione per ſacerdotẽ, ſub ſola ſpecie panis tãtùm, & præter ſpeciẽ vini, ſit vera *caro Chriſti & ſanguis*, & anima, & Deitas, & totus Chriſtus, ac idẽ corpus abſolutè & ſub vna qualibet illarum ſpecierum ſingulariter. *Contra errores Ioan. Vviclephi & aliorum*

Nicolaus DuncKelſpuglius, Vixit anno 1424.

SEcundo per hanc quartam particulam petimus nobis dari panem ſacramẽtalem, ſcilicet Chriſtum Dominum, qui ſe in ſacramento Euchariſtiæ ſub ſpeciebus panis & vini donat fidelibus in ſpirituale nutrimentum. Et iſte ſacramẽtalis panis, dicitur panis ſuperſubſtantialis, quod optimè conuenit Chriſto Domino, pro vt ſe nobis per modum ſpiritualis cibi donat in Euchariſtiæ ſacramento, qui ſumptus non vertitur, vt alii cibi in ſumentem, ſed ſumentem in ſe conuertit. Iſte idem ſacramentalis, dicitur panis quotidianus, quia quotidie ipſum ſumimus, & ſumere debemus ſacramentaliter, per ſacerdotes miniſtros Eccleſiæ, qui hoc ſacramentum offerunt quotidie pro ſe, & pro tota fidelium communitate. *Tract. 3. in Orationem Domini.*

Hermannus Stutdorpius, Vixit an. 1425,

INter cætera quibus hominẽ voluit trahere & perducere, Deus ad ſalutem, hoc cæteris omnibus mirabilius, ac om- *Sermon. in corporis chriſti ſolemnitate.*

Omnibus mirabilibus & miraculis christi magis ſingulare eſt quòd ſuum corpus nobis in Eucha. reliquit. nibus miraculis eius magis ſingulare videtur & ſalubre, quòd ſeipſum dedit in cibum animę in ipſo Sacramento altaris, tā veraciter & tam occulrè, vt nihil deſit Deitati, & tamen nihil noui appareat ſenſui. Poſſumus autem mirabilia conſiderare in hoc Sacramento. Primum eſt, mirabilis potentia Dei, qua non ſolum ſemel egit, ſed vſque in finem mundi aget, vt quādo Sacerdos rite ordinatus profert verba conſecrationis ſuper materiam debitam, cum intētionę conſecrandi: quòd ſtatim ecce in inſtanti ibi ſine dubio deſinit eſſe ſubſtantia panis & vini, ſed fit *caro & ſanguis Saluatoris Ieſu Chriſti*. In tribus operibus Dei, ſingulariter elucet omnipotentia eius. Primum eſt, opus creatoris, qua res ex nihilo, id eſt, ſine materia præiacenti producitur. Secundū eſt, opus incarnationis Chriſti qua Deitas humanitati fuit vnita inſeparabiliter, in vnitate perſonæ. Tertium eſt, opus inſtitutionis Sacramenti glorioſiſsimi, vbi conuertitur panis in *carnem Chriſti* & vinum *in ſanguinem* Non tamen ſic, quod vnum ex altero fiat tanquam ex materia vel propriè in alteram cōuertatur, ſed quod ſubſtātia præexiſtens penitus eſſe deſinat, remanentibus tamen accidentibus priſtinis, quæ prioris ſubſtantiæ inhærebant, & quod ſub eiſdem accidentibus perfectè incipiat eſſe corpus Chriſti, & ſit. Et ſic illa accidētia poſt cōſecrationē nō inhærent corpori vel ſanguini Chriſti, nec denominant ipſum, ſed per ſe ſtant, & ipſum corpus & ſanguinem Chriſti velant & contegunt. Mirabile in hoc Sacramento eſt, quod licet ſit paruæ quantitatis & capacitatis quo ad iudicium viſus corporalis, tamen continet in ſe totum Chriſtum Deum & hominem, animam & corpus, carnem & ſanguinem, nec quidquam deeſt de his, quæ pertinent ad integritatem ſubſtantiæ Chriſti. Nec eſt imaginandum, quod ibi Chriſti quantitas ſit contracta vel compreſſa, vt ſub tam parua forma cōtineatur: ſed ibi eſt Chriſtus Ieſus in ſua perfecta ſtatura. Et licet hoc & huiuſmodi humana ratio aut vix, aut penitus non poſsit comprhendere vel diſcurrere, attamen ſic eſt in Sacramento, nec mirum ſi Deus hoc facit, quod homo non valet intelligere, cùm Dei potentia excedat intelligentiam humanam.

Mirabilia circa Sacramentū Euchaſt. cōſideranda.

I. *In tribus operib⁹ Dei relucet præcipuè eius omnipotentia.*

II.

III.

Henricus Heſſus, Vixit anno 1426.

Concione in cœna

LIcet Chriſtus ſecundum naturam diuinam ſit vbique, tamen ſecundū humanam naturam modo commenſuratiuo

tiuo,quo videri poteſt oculo corporali ſub eius colore, luce, & figura,ſurſum eſt in cælo tantum,vbi ſedet à dextris Dei, cum quo ſtat, quod ſub ſpeciebus panis & vini in Euchariſtia veraciter & corporali præſentia eſt Chriſtus,ita quòd ibi eſt corpus, & anima, & Deitas,& ſanguis in venis corporis. Quia Chriſtus vtique ſub Sacramento continetur totus, viuus,& non mortuus. *dominicâ*

Ioannes Gerſonius,Vixit anno.1427.

SI miráris quo pacto panis tranſubſtantietur in verum *Ieſu Chriſti corpus*,& conſidera quomodo panis materialis,& vinum conuertitur in ſtomacho tuo partim in carnem, partim in ſanguinem,partim in oſſa,partim in neruos,partim in medullam,partim in crines,partim in vngues. Quomodo petræ durißimæ conuertuntur etiam in ventre columbarum,& ferrum in ſtruthio camelo, Denique cinis mutatur in vitrum, ouum in pauonem,parua glans in tam magnam quercũ. Mille & mille ſunt tales mutationes,de quibus non ſcitur alia ratio,niſi quòd videntur ad oculum. Quare ergo Dominus noſter facere non poteſt aliqua, quæ non poſſumus nos percipere? Sed etiam Iudei credunt & cõfitentur mutationes valde mirabiles factas fuiſſe per Prophetarum antiquorum verba,vt de virga Moyſi in ſerpentem,aquæ in ſanguinem, pulueris in muſcas, virgarum prorſus ſiccarum in virides, mulieris Lot in petram aut ſtatuám ſalis. Mille modis etiam cõcedũt mutationem primi curſus naturæ, quẽadmodum mare ſe diuiſiſſe, Iordanem ſe conuertiſſe, mortuos fuiſſe reſuſcitatos, ſolem ſtetiſſe. Pagani etiam credunt iuxta fabulam Diomedis,ſocios in aues fuiſſe conuerſos. Socij verò Vlyſſis,diuerſæ factæ ſunt beſtiæ per mulierem quandam incantatricem Circen dictam. Et Philoſophus quidam Apuleius dictus de ſeipſo affirmat,ſe in aſinum fuiſſe conuerſum,& fecit librum quendam de mirabilibus,quæ tu cognoſcere non potes. Sic in omnibus ſcientiis ſunt excellentes magiſtri. Si puer aliquis in nullo credere vellet, patri, matri, aut præceptori, niſi daretur cauſſa & ratio, quas ipſe intelligeret,irrideretur, aut verberibus afficeretur. Qualis eſt autẽ ſcientia noſtra quæcunque, ad diuinam ſcientiam? Sed dicis te videre non poſſe,quomodo tam magnum corpus ſub tam parua hoſtia eſſe poſsit: doce me quomodo Sol,qui eſt ſine compara-

Sermon.de Cœna Dominica.

Aſſertio tranſuſtãtiationis, per exempla tã naturæ,quã ſcripturæ.

tione maior oculo tuo, attamen oculus tuus de eius iudicat quantitate, & intellectus tuus recipit vniuerſum mundum intra ſe per cognitionẽ. Si dicas non eſſe ſimile, quia Sol non eſt in oculo tuo per ſuam quantitatem, nec etiam mundus in intellectu tuo: dico tibi, quod corpus Domini noſtri, quamuis verè ſit in ſancto Sacramento altaris, non tamen ſic eſt, vt vinum eſt incluſum & menſuratum ſecundum vas ſuum, aut aqua in vna olla, aut ſicut ego ſum in tunica mea. Et hoc eſt, quod fallit complures, quia opinatur *corpus Domini* noſtri meſuratum eſſe ſecundum hoſtiæ partes, & pedes eſſe ad vnam partem, caput verò ad aliã. Corpus Ieſu Chriſti eſt vndique in hoſtia. Scis, & credere debes, quod Deus ſcit & poteſt inuenire modum ponẽdi corpus ad locum per alium modum, habitudinem, & ordinem quàm tu communiter percipias.

Antonius Panormitanus, Vixit anno 1428.

Lib. 1. de dictis & factis Alphõſi Regis Aragonum.

QVadam die, cùm *corpus Domini* ſummi & ſeruatoris Dei Ieſu ſequeretur: Sic enim regi mos fuit ſanctiſsimam Euchariſtiam reuerentiſsimè quocunque accederet pedibus comitari. Tandem ductus eſt in vetulę cuiuſdã pauperrimæ domum ſanguinis profluuio penè examinatæ: cũque ægritudinis cauſſam cognouiſſet, gemmam inæſtimabilem morbo illi mirificè accomodam adferri iuſsit, anũſque illius digito aptari, ſimul & *corpus Regum regis* in templum, vnde profectum erat, ſumma veneratione reduxit.

Thomas Vualdenſis, Moritur an. 1430.

Tomo 2. li. 5. cap. 22.

NOtate, quod ſicut in cæteris Sacramentis, ita in Sacramento altaris, tria ſolent ponderari. Sacramentum tantùm: ſacramentum & res: res & non ſacramentum. Sacramẽtum tãtum eſt ſenſibile, extrinſecum, quod ipſe nominat panem. Sacramentum & res *corpus chriſti* in ſua ſubſtantia ibi relatum, & ſanguis eius in natura ſub ſpecie vini. Res & non ſacramentum, nec ibi contenta, eſt corpus Chriſti myſticum. Ecce ſubſtantialiter ibi *caro Chriſti* creditur, cuius ſpecies ibi non cernitur, & ſpecies panis ibi cernitur, cuius ſubſtantia ibi non creditur. Iſtud autem eſt quod Hugo interpres Diui Ambroſij dicit: Quod nunc videmus, ſpecies eſt panis & vini. Quod autem ſub ſpecie illa credimus, verũ corpus eſt, & verus

rus ſanguis Ieſu Chriſti, quod pependit in cruce, & qui fluxit de eius latere. Nec per panem & vinum corpus & ſanguinem tantùm ſignificari credimus: ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus, & verum ſanguinem conſecrari.

Raymundus Sebeidius, Vixit an. 1431.

CHriſtus inſtituit & ordinauit, propter nutritionem ſpiritualem, Sacramentum corporis & ſanguinis ſui, in quo *corpus ſuum* veraciter & realiter continetur, & in quo ipſemet eſt præſens in ſua propria perſona: quia ipſe ſolus eſt verum alimentum & nutrimentum vitæ ſpiritualis. In iſto ſacramẽto verba ſignificãt effectum & operationem inuiſibilem fieri in ipſis rebus viſibilibus, ſcilicet in pane & vino: quia ſignificant tranſmutationẽ realem & veram, panis *in corpus Chriſti* & vinum in ſanguinem eius. Verba etiam iſtius Sacramenti habent efficaciam, ſcilicet vt panis mutetur in *corpus, & in carnem* Chriſti veram, & vinum in verum ſanguinem eius. Sequitur ergo, quòd verba, quæ ſignificant ſuum corpus eſſe & exiſtere in hoc Sacramento, faciunt ipſum exiſtere ibi, mutãdo panem in corpus & vinum in ſanguinem. Cùm ergo verba iſtius Sacramenti ſunt verba Chriſti, & non puri hominis, ſequitur quòd ſemper ſunt vera, & ita eſt, vt ſignificant. Item etiam ſi creatura habet virtutem mutandi aliam creaturam in ſe, vt caro mutat panem in carnem, & in ſeipſam, quare etiam verba Chriſti non haberent virtutem, vt mutent panẽ in carnem ſuam, & vinum in ſanguinem ſuum, cùm Chriſtus ordinauerit verba certa & determinata ad hoc? Ergo neceſſe eſt, quòd verba chriſti faciant quod ſignificãt, & ſemper ſint vera, maximè cùm ipſe non poſsit mẽtiri. Ergo in iſto Sacramento neceſſe eſt quod fiat vera mutatio in pane & vino, vt ſit ibi verum corpus chriſti & verus ſanguis. In iſto Sacramento ipſæ res viſibiles, ſcilicet, panis & vinum realiter mutantur & cõuertuntur in *corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti* & nõ remanent: in aliis Sacramentis non mutantur, ſicut aqua non mutatur in baptiſmo. Ipſæ res corporales, ſcilicet, panis & vinum exaltantur & dignificantur in iſto Sacramẽto, tanta exaltione & dignificatione, qua non poteſt cogitari maior, nec poſſunt plus aſcendere: quia tranſeunt in corpus chriſti glorificatum. Et fit plena conuerſio panis & vini in corpus chri-

Theologia naturalis, titulo 285. & ſequent.

Panis & vinum realiter mutantur & conuertuntur in corpus et ſanguinem Ieſu Chriſti.

ſti quia nihil de ſubſtantia panis & vini remanet. Et ſubſtantia panis & vini inuiſibilis & occulta conuertitur, & mutatur in corpus & ſanguinem Chriſti, & tamen forma panis & vini remanet exterius viſibiliter, tanquam ſigna, & veſtigia, & imago.

Alphonſus Rex Aragonum. Vixit anno 1452.

Hæc Alphonſus, ad Antonium Siculum, verba fecit.

OBſecro rabbi, vas aureum aperuit quiſpiam, in quo ante menſem Euchariſtiã condiderat, nihil ibi pręter vermiculum reperit. Ex auro, quod mundiſsimum puriſsimúmque fuit, & vndique clauſum, non potuit vermis naſci, neque ex accidẽtibus, quæ illic abſque ſubiecto aderant. Ergo ex *Chriſti corpore* productus vermis? At ex ſubſtantia Dei quid aliud, quám Deus prodeat? Vermis igitur Deus: quid tu ad hæc?

Ioannes Imolenſis, Vixit an. 1433.

In Clementinas.

SVmpta cœna fuit inſtitutum hòc Sacramẽtum triplici ratione. Primò, vt deficiente eius corporali præſentia, realiter dimitteret nobis *ſuum corpus* in ſignum maximæ dilectionis. Secundo, quia hoc Sacramentum eſt perpetuum memoriale ſuæ paſsionis, & ideo ipſa paſsione imminente, debuit fieri. Tertio, quia hoc fuit factum tanquam vltimum, vt maiori & recentiori memoriæ traderetur, quia poſt comeſtionẽ agni, & typicum Paſcha completum, conueniens fuit nouum Sacramentum inſtitui.

Ioannes Gritſius, Vixit anno 1434.

Cõcione in cœna Dominica.

MAgnum opus potentiæ fuit mortuos ſuſcitare: ſed maximæ potẽtię ad quod creatura nullo modo poteſt attingere, ſcilicet, ſubſtantiam in ſubſtantiã tranſubſtantiare. Cùm Saluator noſter vellet ſe tradere homini ad omnem conſolationem quia ſe dederat Apoſtolis in ſolatium pro conſolatione corporali, ſe etiam voluit dare in edulium pro refectione & conſolatione ſpirituali, & hoc magis conueniebat quando receſſurus erat à mundo. Licet ſenſus hominis in ſuſceptione huius ſacramenti nihil aliud ſentiant, niſi ſpecies panis, tamẽ decipiuntur omnes præter auditum qui verè aſſentit ei qui dicit, Ho ceſt corpus meum. Hoc pulchrè figuratum

tũ eſt in velamine Iacob,& pia deceptione Iſaác.Nam Iacob gerit typum huius Sacramenti, in quo verũ *Chriſti corpus* ſub panis accidentibus occultatur, Eſau verò gerit typum formę viſibilis:ſed Iſaac gerit typum ſenſus humani, qui omnes ſtupore concutiuntur in hoc Sacramento, Sed quæritur quare Chriſtus voluit ſic ſpecie aliena velari, & à Chriſtianis manducari,dicó, quòd potiſsima cauſſa eſt meritum fidei.Nam ſicut culpæ demeritum cepit à falſa credulitate Diaboli ſuggerentis homini cibum mortis: ita decuit vt hominis meritũ inciperet ex hoc, quod credit verbis Chriſti de cibo vitæ, cùm dicit.Hoc eſt corpus meum.

Cur corpus Chriſti in ſacramento ſpecie panis occultetur.

Paulus Epiſcopus Brugenſis, Vixit anno 1435.

CONſiderare debes quod dulcedo in ſpiritualibus intelligitur quódammodo ad ſimilitudinem dulcedinis corporalis. Vnde ſicut inter ſapores corporales dulcedo eſt ſanior: ſic inter ſapores ſpirituales ſanior eſt ille, qui de ſummo intelligibili ſeu credibili, ſcilicet,de ipſo Deo rectè accipitur, Vnde Pſalmiſta de eloquiis diuinis dicit, quod ſunt dulciora ſuper mel & fauũ,Cùm igitur in hoc ſacramẽtó nõ ſolùm diuina elóquia ab hominib⁹ prolata,ſed etiã ipſum verbũ Dei, quod ſemel locutus eſt *realiter cõtinetur*: ſequitur ꝙ eius ſpiritualis perceptio ſeu mãducatio ſuauiſsima ſit,atque ſpiritualiter dulciſsima. Et ideo Eccleſia in officio inſtitutionis huius Sacramẽti legis,ſuauitatẽ huius Sacramẽti nullus exprimere ſufficit,per quod ſpiritualis dulcedo in ſuo fonte guſtatur.Et vltra hoc conſidera, ꝙ hæc dulcedo ſeu delectio ſpiritualis in ſumente diſpoſito augetur ex abſconſione,ſeu occultatione mirabilium in eo contentorum.Quod ſic patet;Nam admiratio eſt delectationis cauſſa, & propter hoc omnia mirabilia delectabilia ſunt. Cùm igitur in hoc Sacramento tot mirabilia continentur,non ſolùm ſuper omnẽ naturalem facultatem,ſed etiam ſuper naturalem intellectum humanum, vtpote quòd Chriſtus Deus & homo perfectus ſub modici panis ſpecie continetur.Similiter & quod diuiſo ſacramento ſub qualibet diuiſionis particula perſeuerat totus Chriſtus. Similiter, quòd accidentia, quæ de ſui natura,non habent eſſe,ſed ſolũ ineſſe:ſine ſubiecto tamẽ in eodem Sacramẽto realiter exiſtunt.Et ſic de aliis maximis mirabilibus, quæ in

Parte 2. Scrutinij ſcripturarũ cap.7.

In ſacramẽto Euchar. multa miráda cõtinẽtur, non ſolum ſupra omnem naturæ facultatẽ, ſed etiã ſupra omnem humanum intellectum.

hoc Sacramento conſiderari poſſunt, ex quibus delectatio ſeu dulcedo ſpiritualis cauſſari debet.

Ioannes Niderus, Vixit an.1436.

Sermon. de feſto corporis chriſti.

IN Sacramento Euchariſtiæ nobis ad veſcendum datus eſt Deus, anima nobiliſsima & *caro mūdiſſima*. Non enim diuinus amor ceſſare voluit poſtquàm naſcēdo ſe dedit nobis in fratrem, conuerſando in ſocium, quin etiam ſe vellet dare cō ueſcendo in cibum, vt maximè vniretur.

Eugenius IIII. *Papa, Rexit Eccleſiam, anno* 1437.

Epiſt. quam vniuerſis eccleſijs miſit.

EXcellentiſsimum corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti Sacramentum, quod apropinquante paſsionis eius hora, Dominus ipſe, ſingno pręcipui quo nos dilexit amoris, ſalubriter inſtituit, eiuſque commemorationem ſacratiſsimam iugi mentis exultatione contemplantes, ad hoc inter ſingulos huiuſmodi mercatos ſanguine, ſpiritualia diſpēſare munera votis expoſcimus: vt illi condignis aſſurgentes laudibus, ſua frequentiùs ad ipſius veneratione Sacramenti corda dirigant, & eo, quo *corporalis habetur præſentia Saluatoris* fructus vitæ complectentes æternæ, cæleſtia conſcendant, ipſum qui ſe nobis in edulium tribuit, perpetuo conſpecturi.

Ioannes à Spina, Vixit anno 1438.

Lib.3. Fortalicij fidei conſideratione 4. libro 3.

AD id quod dicūt Iudęi de adoratione Euchariſtiæ, quod inſit idololatria, dicendum, quòd non eſt verum: non enim adoratur panis, quia non eſt ibi, ſed eius ſubſtantia conuerſa eſt in ſubſtantiam *corporis Chriſti* virtute diuina, ad prolationem verborum conſecrationis, quæ ſunt ipſius Chriſti veri Dei effectiuè ceu principaliter, ipſius autem Sacerdotis prolatiuè, miniſterialiter, Verbum autem diuinum eſt tantæ virtutis, quod per ipſum factum eſt cælum & terra de nihilo: multo ergo fortius poteſt conuertere vnam ſubſtantiam in aliam. Quod autem poſſet conuertere vnam ſubſtantiam in aliam manentibus accidentibus, probatur: quia Deus non attingit ſubſtantiam mediantibus accidentibus, ſicut facit agēs naturale, ſed eam attingit immediate: & ideo poteſt illā ſubſtantiam in aliam conuertere, manentibus accidentibus.

Nicolaus Archieſpiſcopus Panormitanus,
Vixit anno 1439.

COllige quæ ſub ſpeciebus panis& vini in Sacramēto altaris veraciter continentur, *verum corpus & ſanguis Chriſti*, Vnde eſt ibi *illud corpus* verum, quod aſſumpſit ex beata virgine. Et hoc vult dicere litera cùm dicit, hic inductum ad perficiendum myſterium vnitatis, vt accipiamus de ſuo, id eſt, de ſua carne, quam ipſe aſſumpſit de noſtra, id eſt, de beata virgine Maria. *In primum Decretaliū.*

Sanctus Bernardinus Senenſis,
Vixit anno 1440.

IN hoc Sacramento continetur veraciter *ipſe Chriſtus*. Vnde quemadmodum ipſe carnem noſtrā aſſumens contulit mūdo ipſam gratiæ vitam: ſic in hominem ſacramentaliter veniens, vitam gratiæ operatur, ſecundum quod ipſe Dominus teſtatur dicens. Qui manducat me, ipſe viuet propter me. *Sermo.44*

Ioannes Epiſcopus Leodienſis, Vi-
Vixit anno 1441.

CVm iufirmus communicare voluerit, prius viſitet eum presbyter ſine *corpore Chriſti*, ſi commodè fieri poteſt, & diligenter audiat confeſsionē eius, & poſtea redeat ad Eccleſiam. Deferatur autem *corpus Domini* venerabiliter & ſublimiter poſito decēti cooperculo ſuper calicem, quod ſit cum cruce ſuprapoſita, & panno fimbriis ſericis adornato. Si infirmus frequentem vomitum leui occaſione patiatur, non conferat ei prebyter *corpus Domini*, ſed infirmus credat & ſpiritualiter recipiat. Antequam Sacerdos communicet infirmum, prius dicat ei, ſi credat quod ſub illa forma panis ſit corpus natum de virgine, paſſum in cruce, ſuſcitatū tertia die. Quòd ſi confeſſus fuerit verbo vel ſigno, communicet ſi alia cauſſa non obſtiterit, alioquin non communicet eum. Cùm autem corpus Domini defertur, fideles coram quibus defertur, ſi commodè fieri poteſt genua flectant, pectus tondant & inclinato capite iunctis manibus adorent. *In ſuis ſynodalibus ſtatutis.*

Nicolaus Iaquerius, Vixit anno 1442.

Cap. 8. Dia to ri, contra Huſſitas.

NOn ſolùm ad auctoritatem veritatémque ſenſus literalis ſacræ ſcripturæ pertinent ea, quæ ſcriptura manifeſtè exprimit: ſed etiam ea, quæ ex ipſa ſcriptura certa ratione deducuntur, etiam ſi expreſſè nõ explicentur. Hoc autem tibi clarius oſtendo circa veritatem huius Sacramenti Euchariſtiæ neceſſario credendam. Eſt enim ſaluti neceſſariũ credere animam Chriſti realiter eſſe cum eius corpore in Sacramento, licet ſcriptura hoc expreſſè non contineat. Quia tamen certa ratione ex literali ſenſu ſacræ ſcripturæ deducitur: idcirco ad ſenſum literalem eiuſdem reducitur, quod anima Chriſti cum eius corpore continetur: & eſt de neceſsitate ſalutis hoc credere. Si quidem Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur. In reſurrectione autẽ anima, quæ per mortẽ ſeparata fuerit, rurſus corpori vnitur, ſine qua corpus eſſe viuum non poteſt. Vbicunque ergo poſt reſurrectionẽ Chriſti eſt corpus eius, ibi eſt & anima eius: ſed *corpus chriſti* eſt in Sacramẽto, ergo ibi eſt anima eius. Ecce quomodo certa ratione probatur ex deductione ſacræ ſcripturæ animam Chriſti eſſe cum corpore eius in Euchariſtiæ Sacramento. Nõ ſolùm enim debet probare ſe, ſi eſt in fide, de Chriſti diuinitate, humanitate, paſsione, reſurrectione, aſcenſionéque & cæteris aduentus eiuſdem myſteriis: ſed etiam de eiuſdem *reali præſentia* in Sacramento Euchariſtiæ & adoratione ſibi facienda, & de ſalutari fructu deuotè communicantium, & peccato grauiſsimo indignè ſuſcipientium, quo iudiciũ ſibi manducant & bibunt. Debet itaque communicaturus diiudicare corpus Domini realiter præſens in Sacramento, cui debet & adorationem diuinam.

Ioannes Huxarus Opinor illum vixiſſe anno 1443.

Epiſtola ad quoſdam impios ſacerdotes.

QVale, rogo, fœdus pepigiſtis, vt illa ad nutum introeatis ſecreta ſecretorum? Quo pacto factum eſt, vt ad vocẽ veſtram cæleſtium reſerentur repagula, & veſtris ſe ingerat manibus Rex cælorũ & Dominus Angelorũ? O cũ quãta deuotione, timore, & attentione proferenda ſunt illa melliflua, potentiſsima, & ex mille millibus electiſſima confectionis & conſecrationis, Domini verba. Cælum & terra, inquit, tranſibũt, verba autem mea non tranſibunt. Non reuertetur ad me verbum meũ vacuum. Vnde hoc? Certè, quia da-

bit voci ſuæ vocem virtutis & efficaciæ in hac mirabili ſui pretioſi *corporis & ſanguinis* confectione, Tantæ enim virtutis eſt illorum verborum, ſuper debitam materiam, cum debita intentione à Sacerdote prolatio, vt quantumcũque malus aut indoctus extiterit, tam veraciter conficit, quàm vnquam confecit Petrus.

Bernardus Parentinus, *Vixit an.* 1444.

CHriſtus dixit: Hoc eſt corpus meum. Videamus quid ſequatur Mathæi. 26, quod pro vobis tradetur. Conſtat autem, quòd corpus, quod traditum fuit pro nobis, fuit verum corpus Chriſti natum de virgine. Ergo illud verbum dictum eſt ſecundum propriam ſignificationem, non ſecundum metaphoram, vel figuratiuam locutionem. In Sacramentis nihil eſt ſolennius quam *corpus & ſanguis chriſti*. *Lib. quem Miſſæ libũ dixit.*

Nicolaus Auſmius, *Vixit anno* 1445.

EVchariſtia eſt Sacramẽtum, & modo communi cum aliis Sacramentis, ſcilicet, ſanctificando, ſeu cauſſando ſanctitatem, & modo ſpirituali: ſcilicet, continendo totius ſanctitatis auctorem: & propter hoc excellentiſsimum eſt omnium aliorum Sacramentorum. *In ſumma ſua.*

Ioannes VarenaſKrius, *Vixit an.* 1446.

IN Sacramento Euchariſtiæ ſanctiſsimo ac digniſsimo omnium Sacramentorum in ſecula benedicto, hoc ſpeciale eſt præ cæteris Sacramentis, quod illud eſt *ipſemet Chriſtus Ieſus* Deus & homo, quod nulli aliorum Sacramentorum conuenit. Non enim baptiſmus, aut confirmatio, aut aliorum quodcunque Sacramentorum eſt Deus ipſe, licet ſint vaſa gratiarum, vulnerum noſtrorum ſanatiua. Aduertendum etiam, quòd ſub ſpecie panis in hoc ſacramento, non ſolùm eſt corpus Chriſti: ſed etiam ſanguis & anima Chriſti ſimul & diuinitas ipſa. *Tract. de ſacramentis.*

Leonardus Vtinenſis. *Vixit an.* 1447.

COrpus Chriſti eſt in hoc ſacramento per modum ſubſtantiæ. Subſtantia autem in quantum huius non eſt viſibilis oculo corporali, neque ſubiacet alicui ſenſui, neque imaginationi: ſed ſoli intellectui. Cuius obiectum eſt quidquid eſt. *Concione de corpore Chriſti.*

Ioannes Raulinus, putatur vixiſſe circa annum 1448.

Sermon. 1. de ſacramẽto Euchariſtia.

IN hoc ſacramento ad verba ſacerdotis panis *in corpus Chriſti*, & vinum in ſanguinem eius tranſſubſtantiantur, & realiter tranſmutantur. Quòd autem hoc ſit verum, patet: quia illius virtute tranſſubſtantiatur hoc, qua verbum caro factum eſt, & qua, quæcunque dixit facta ſunt. Hoc et factum eſt, illius virtute, qua & vxorem Lot in ſtaruã ſalis mutauit, qua & virgam Moyſi conuertit in colubrum, qua Aegypti fontes & flumina vertit in ſanguinem, & aquam in vinum. Si enim Deus has creaturarum mutationes potuit facere: quare non mirabilior Deus in ſeipſo hoc potuit facere? ſi verbum Eliæ ignem de cælo potuit deponere, quomodo non poterit, verbo panem in ſuum corpus mutare? ſi maius eſt aliquid de nihilo creare, quàm aliquid in aliud tranſmutare: & omnes primùm concedunt à Deo factum eſſe, cur ſecundum reputant, Deum non poſſe facere? Præterea ſi Dominus potuit Adæ & Lazaro mortuo vitam inſpirare, & terram in corpus eius mutare: quare nõ poterit panem in carnem mutare? Item, homo facit de terra aurum & argentum, & de cinere vitrum: Deus autem multò potẽtior eſt homine, quare poteſt panem *in corpus ſuum* mutare. Item potẽtior eſt Deus, quàm natura, ſed natura conuertit panem in carnem, & vinum in ſanguinem: ergo multò magis Deꝰ hoc facere poteſt. Sed dices mihi: Quo modo aut qualiter fit talis tranſmutatio? Nihil enim ibi videtur tranſmutatum. Reſpondet Ioannes Damaſcenus, quod ſufficere debet quærenti, qualiter fit huiuſmodi tranſſubſtãtiatio, reſponſio facta ab Angelo Mariæ quærenti quomodo fiet iſtud. Reſpondit enim Angelus ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, id eſt, operatione ſpiritus ſancti illud fiet. ſimiliter dico tibi, quòd tranſſubſtantiatio fit operatione ſpiritus ſancti. Sufficiat ergo tibi, quod ſuffecit beatę virgini, quæ per fidem, quam habuit verbis Angelicis, filium Dei concepit.

Tracta. 2. de his, quæ circa euchariſtiæ ſacramentũ credẽda ſunt.

Oliuerus Prior S. Bauonis, Opinor illum vixiſſe anno 1449.

SIcut Chriſtus potuit in nuptiis aquam in vinum conuertere: ſic poteſt in ſuo Sacramento, panem *in corpus ſuum* & vinum *in ſanguinem ſuum* conuertere. Firmiter credimus, &

ſimpliciter cõfitemur, quod *corpus & ſanguis* veraciter, quod traxit de virgine, & ſuſpenſum eſt in cruce & reſurrexit à mortuis, & aſcendit in cœlum, & regnat in æqualitate Patris, in tota ſua veritate, & natura, & gratia, & gloria, ſub ſpeciebus Sacramenti continetur in altari ſub manibus ſacerdotis poſt conſecrationem.

Bartholomeus Chaumius,

Vixit anno 1405.

CRedo in Sacramẽto Euchariſtiæ transformari panem *in corpus*, & vinum *in ſanguinem* diuina poteſtate, & quòd ſub vtraque ſpecie ſit totus & integer Chriſtus eſſentialiter & præſentialiter, quo ad diuinitatem & humanitatem.

Titulo.3. interrogatorij.

Æneas Syluius Epiſcopus Senenſis

Contigit anno 1451.

VErus hæc Armeniorum inſania fuit, qui natos vt in lucẽ veniebant baptizatos, mox altaris Sacramento reficiebant: quod & vos aiunt facere, qui dementes atque infantes ad Euchariſtiæ libamenta vocatis, inhonorantes diuiniſſimũ Sacramentum, comminationemque Pauli deſpicientes, qui ad Corinthios ſcribens ait. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo ſe paruuli & demẽtes probare poſſunt, quibus nec certus, nec verus rationis eſt vſus? Duobus modis hoc diuiniſsimũ sacramẽtũ cõſideram⁹ vt Sacramentũ ſolũ, vt ſacrificiũ & Sacramẽtum. In ſacrificio vtraq; ſpecies exigitur, quia imago eſt illius ſacrificij, in quo Chriſtus aſsiſtẽs põtifex, futurorũ bonorũ per ampli⁹ & perfectius tabernaculũ nõ manu factũ, id eſt, nõ hui⁹ creationis, ſeipſum pro nobis ſacrificium obtulit Deo patri in ara crucis. Ideoque non ſolùm repreſentari dicitur Chriſtus paſſus, ſed etiam quoque paſsio Chriſti, in qua ſanguis fuit à corpore ſeparatus. In puro autem ſacramento, quod ad ſanctificationem noſtram requirimus, vt inuiſibilis gratia ſub viſibili ſpecie nobis tradatur, ſufficit repræſentatio Chriſti paſsi, quẽ panis ſpecies abundè refert: quia & Dominus grano tritici ſe comparauit. Quod autem de Leonis decreto commemoraſti nihil impedit noſtri propoſiti curſum: Namque cùm Manichæi Leone ſedente Chriſtum non vero corpore, ſed phantaſtico, & ſine ſanguine veſtitum prædicarent, neque reſurre-

Diologo cõtra Thaboritas.

Cauſa quare in quorũdã pontificum decretis, vtriuſq; ſpecies communio iubeatur.

ctionem eius crederent, neque diem Dominicum ſanctificarent, ſumenteſque *Chriſti corpus* ſub ſpecie panis, vt ſuum palliarent errorem, potum calicis rennuerunt. Obuiaturus tantæ nequitiæ pontifex, ſtatuit, vt qui ſub vna communicaſſet, ab altera nonabſtineret.

S. Antoninus Archiepiſc. Florentinus,
Vixit anno 1452.

Titulo 14. Tertiæ partis. cap. 4. IN iſto mirabili Sacramento, non eſt aliqua materia communis, quæ ante conſecrationem ſit ſub forma ſubſtantiali panis & vini, & poſt conſecrationem ſub ſubſtantiali forma corporis Chriſti: ſed totum tranſit in totum, materia cum forma ſubſtantiali panis & vini, tranſit in materiam & formam ſubſtantialem corporis Chriſti. Quomodo autem conuertitur? Deus operatur. Ita autem eſt hoc mirabile, vt nec oculus intellectus Angelici abſque lumine gloriæ hoc poſſit intueri, quomodo Chriſtus ſit in Sacramento. Remanent autem accidentia panis & vini, id eſt, color, figura, ſapor, & huiuſmodi, mirabiliter ſuſtentata ſine ſubiecto. Dicente Sacerdote verba conſecrationis, ſcilicet, Hoc eſt corpus meum, *totus Chriſtus* in carne, & anima, & Deitate eſt in Sacramento.

Ioannes Archidiaconus Bononienſis,
Vixit anno 1453.

In lib. 5. decretalium, INfirmus, qui diſtinguebat hoſtiam conſecratam ab hoſtia non conſecrata, per conſecratam intelligebat *verum corpus Chriſti*. Et ſic non poſſet inferri ipſum propter hoc quòd diximus, erraſſe circa corpus Chriſti: quia intelligentia verborum ex cauſis eſt ſumenda.

Nicolaus Dorbellanus, Vix. an. 1454.

In li. 4. ſententiarum. ESt Euchariſtia ſignum ſenſibile ex inſtitutione diuina, veraciter ſignans corpus Chriſti & ſanguinem ſub ſpeciebus panis & vini, realiter contineri, poſt conſecrationem factam à Sacerdote, verbis certis cum debita intentione prolatis. Eſt autem hoc Sacramentum nouæ legis: fuit nanque à Chriſto inſtitutum in cœna, vbi dedit auctoritatem Apoſtolis hoc Sacramentum conficiendi dicens. Hoc facite in meã commemorationem, Fuit verò congruum chriſtum eſſe nobiſcum in tali ſigno ſenſibili, vt magis excitetur quilibet ad

reue-

reuerentiam & deuotionem ad Chriſtum. Quia verò hoc ſacramētum tranſcendit intellectum humanum, ideo fuit multiplicibus ſignis præſignatum, *corpus Chriſti* ibi eſſe realiter, eſt de ſubſtantia fidei, vt patet Matthæi 26. & Lucæ 22. Et ſi iſti velint iſta exponere, quòd ſint figuratiuè dicta, ſicut illud quòd ait Chriſtus, ego ſum vitis vera: iſtud eſt omnino contra intentionem Saluatoris.

S. Laurentius Patriarcha Venetorum,
Vixit anno 1455.

VT ſe verbum, ſapiētiam, bonitatem, & Deum miſericordiarum eſſe oſtenderet, ipſe Dominus miſerator & miſericors in ſuo vltimæ cœnæ conuiuio eſcam dedit timentibus ſe, in memoriam ſuorum mirabilium. Trāſiturus etenim de hoc mūdo ad Patrem, cœnam fecit, non ſicut Herodes funeſtus, vt innocentis ſanguinem funderet: ſed vt corporis & ſanguinis ſui Sacramenta conficiendo miniſtraret principibus populi ſui, & primis aulæ celeſtis. Ad quod peragendum non Patriarchas, non Prophetas, non Angelos, non Archangelos, non vel ſupremum cæleſtium legionum miſit, ſed ipſe per ſe implere curauit. Potuiſſet planè mentis acies infidelitatis obtenebrari caligine, atque ab illuminatæ fidei reſilire ſplendore, ſi creaturarum quælibet tanti myſterij fieret inſtitutor. Abegit itaque omnem dubietatis opinionem, omniſque argumentum erroris, quando per ſemetipſum id voluit conſummari. Nihil hoc Sacramento verius, nihil certius credi poteſt: cuius inſtitutionis Deus auctor eſt. Tenendum memoriter, veraciter credendum, & libere cōfitendum. Hoc diligenter auſculta, & verbi, cordis auribus, percipe verba, attende & gaude, cùm panem in manus ſuas ſacratiſſimas accipit, cùm ad cælum oculos leuat, cùm gratias agit, cùm benedicit, & ſuis tribuendo Diſcipulis ait. Accipite & manducate: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Vidéſne vnde mirando gaudere debes? Nempe comedunt Apoſtoli, atque de verbi manibus ſuſcipiunt, non vitulorum aut hircorum carnes, ſeu azymos panes, vt accidentia illa portendebant oculis, naribus inſinuabant, ac manibus palpanda ſuadebant: ſed reuera *corpus Chriſti* verum, quod de Maria virgine per Spiritum ſanctum conceptum fuit & natum, quod loquebatur, videbatur, tangebatur, veſcebatur, quod nimirum

Lib. de triūphali agone Chriſti cap. 4.

in cruce pepēdit, expirauítque. Non denique ſimilitudinem illius,neque aliud:ſed ipſum veriſsimum ,idem in quantitate, in ſubſtantia,in identitate, ex anima & carne conſtitutū,vnitum verbo,humaníſque membris compoſitum, atque perfectum,ſub diuerſis quidem operum ſpeciebus : ſed nullum ex illis patiens diuinitatis ſeu humanitatis detrimentum,neque diuiſum ex multarum numero hoſtiarum,aut in maiori maius , ſiue in minori minus:ſed vnum idémque in ſingulis locis & hoſtiis,non prorſus angelico miniſterio, ſed diuina cōſecratum virtute.Expergiſcere nunc anima mea, expergiſcimini & vos amatore veri & incōcuſsi bonis , atque tota cordis intentione conſiderare,quāto dilectionis affectu Dominus Ieſus adhuc paſsibilis , impaſsibiliter ſeipſum tribuit in Sacramento,& efficitur cibus hominum , Dominus ac cōditor Angelorum. Completur planè nunc,quod ore prophetico fuerat prænuntiatum.Panem cæli dedit eis:panem Angelorum manducauit homo.

Ipſum veriſſimū corpus Chriſti idē in quātitate in ſubſtantia, in idētitate, in Eucharistia ſumimus.

Iacobus Epiſcopus Chryſopolitanus. Vixit anno. 1456.

*In pſa.*101 TOta veritas eſſentiæ huius Sacramenti conſiſtit in his. Nam primo per ſola conſecrationis verba , ſola ſubſtātia panis cōuertitur in ſolum illum corpus Chriſti,quod Spiritus ſanctus formauit ex puriſsimis ſanguinibus beatæ virginis,vt tale corpus habet eſſe ſubſtantiale ab anima.Et ideo iſta conuerſio propriè dicitur tranſſubſtātiatio. Sed quia tale *corpus:Chriſti* in quo conuertitur ſubſtantia panis, agitur & informatur ab anima Chriſti : ideo neceſſariò eſt ibi anima Chriſti per quandam concomitantiam . Item,illud corpus Chriſti in Sacramento non eſt ſine ſanguine:ideo eſt ibi ſanguis.Omnia accidentia panis præteriti manent ſine ſubiecto in hoc Sacramento, ſupra naturam.

Ioannes Epiſcopus Sabinenſis, Vixit anno 1457.

*In pſa.*101 DOminus miſericors natura,& miſerator exhibitione, ſiue effectu,quando venit & pati voluit,eſcam,id eſt,refectionem corporis & ſanguinis ſui in Sacramento dedit, nō omnibus:ſed timētibus ſe.Quam eſcam dando,fecit memoriam mirabilium ſuorum antiquis exhibitorum, complendo

in ſignificatis,quod præſignauerat in figuris. Quid cùm nobis eſcam *corporis ſui* dedit, memores nos fecit mannæ præfigurantis hanc eſcam.

Ladiſlaus Hungariæ atque Bohemiæ rex,
Moritur anno 1458.

NOn me latet *diuiniſſimum Chriſti corpus* (in Sacramento) adeſſe, verùm mihi cauendum, ne dum Chriſtum honoro, ſacrilegum Rochezanam popularibus approbaſſe videar, nec illi me Deum contempſiſſe putabunt: cùm me ſacratiſſimum corpus Christi ſummis ſemper honoribus proſequi vident, intelligúntque. *Vide Aeneam Sylnium, & Ioannem Naucleru.*

Aegidius Decanus Cameracenſis, Vixit
anno 1459.

PEr hoc, quòd ſub vna ſpecie miniſtratur Sacramẽtum inſtruit populus quòd ſub vna ſpecie eſt *totus Chriſtus, caro videlicet, & ſanguis*, & per illius manducationem ad illius participationem ſperat pertingere: nam cùm in Sacramento nihil ſpeciei liquidæ guſtat & ſe credit ſanguinẽ Domini accepiſſe, dignus eſt ipſius conſortio: per hanc etiam fidem, qua conſuetudinẽ Eccleſiæ ſeruat, & credit ſe mãducaſſe carnem Chriſti, & ſanguinem bibiſſe. *Tractat. de communione nõ cõſecrantium.*

Godeſchaldus Hollenſis, Vixit
anno 1460,

QVare non ſumimus Chriſtum ſub propria ſpecie, ſcilicet carnis: ſed ſub ſpecie aliena, & ſub ſpecie panis? Hoc fit propter tria. Primò, ne horreamus *carnis & ſanguinis* ſumptionem. Quia multi ſunt qui abhorrerẽt ſumere carnẽ crudam aut ſanguinem. Secundo, vt vitaremus paganorum & infidelium deriſionem. Tertio, propter meritũ fidei. Quia fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. *De 4. domini precepto.*

Albertus Canonicus Babembergenſis, Vixit
anno 1461.

Oratione de Euchariſtia.

IEſus omnipotens cùm hæc inferiora deſerere, cœlûmque conſcendere ſtatuiſſet: hoc mirabile Sacramentũ, ſuis omnibus aſtantibus Diſcipulis inſtituit. Panem quippe & vinum (mirabile dictu) veriſsimam *in carnem ſuam ac ſanguinẽ* certiſ- *Habes illam in ipſius Margarita Poetica.*

ſimum commutauit. Quod ſane ſempiternum myſteriũ ſuis Apoſtolis ſumendum propriis manibus obtulit. Mirificantiſſimum cernitur, quod accidentia ſuo ſine ſubiecto conſiſtãt, quòd Phyſici, naturæ terminos permetientes, vix auderent profiteri. Cæterũ hæc humanis ſenſibus percipi minimè poſſunt, quandoquidem vniuerſam perſpicacitatem, atque excogitationem humanam admodum excellere videamur. Fidei autem integerrimæ, quæ nobis meritũ affert accumulatiſſimum, operam nauemus oportet, vt quæ Cæreris ac Bacchi ſpeciem complecti ſuis pro accidentibus videntur, in veraciſſimam ſummi Saluatoris carnem ſanguinémque puriſsimũ verbis ſacratiſsimis trãsfuſa ac ſubſtantialiter commutata ex animo arbitremur, vt altitudinem, cæli ac terræ creatorem maximum ſub aliena ſpetie deliteſcente, qua in re ipſa fides verſatur flagrantiſsimè, aſtare certo confidamus. Neque illud minus admiratione dignum extiterit, quod tametſi, hoc ſanctiſsimum noſtri redemptoris corpus partes in varias fuerit confectum, illud tamen quauis particula integerrimè contineatur, nec vllam ea ſectione mutilationem, aut læſionẽ, quod cæteris in corporibus neutiquam lex naturæ patitur, poteſt accipere.

Lib. Myſticæ Theologiæ 1. ca. 19 In ſolo Euchariſt. ſacramento Chriſt.⁹ ſubſtantialiter continetur: in aliis verò ſacramentis virtus tantùm quædam inſtrumentalis.

Henricus Herphius, Vixit anno 1462.

COmedite amici & bibite & inebriamini chariſsimi) Iã de Sacramento Euchariſtiæ proſequendam eſt quòd eſt potiſsimum inter omnia Sacramenta. Dicit enim Dionyſius, quod non contingit aliquem perfici perfectione Hierarchica, niſi per diuiniſsimam Euchariſtiam. Nimirum cum in eo *Chriſtus ſubſtantialiter contineatur*, & in aliis tantùm contineatur quædam virtus inſtrumentalis à Chriſto participata. Habet autem hoc Sacramentum triplicem ſignificationem. Vnam, reſpectu præteriti, in quãtum eſt commemoratiuum Dominicæ paſsionis, quæ fuit verum ſacrificium. Nam quia nõ ſolùm eſt Sacramentum, ſed etiam Eccleſiæ ſacrificiũ, in quãtum continet Chriſtum paſſum: ideo non ſolùm Sacerdoti ſũmenti proficit, ſed etiam toti Eccleſiæ. Tertiam ſignificationem habet reſpectu futuri, in quantum eſt præfiguratiuũ diuinæ fruitionis, quæ erit in patria. Et ſecundum hoc dicitur Euchariſta, id eſt, bona gratia: quia gratia Dei, eſt vita æterna, vel quia *realiter continet Chriſtum*, qui dicitur plenus gratia,

Euchariſt. non ſolùm eſt ſacramẽtum ſed etiam ſacrificium Eccleſiæ.

In

In Græco dicitur metalepſis, id eſt, aſſumptio, quia per hoc filij Deitatem aſſumimus. Impoſsibile eſt corpus Chriſti ſine ſanguine ſumi, & vice verſa.

Stephanus Bruſleferius, *Vixit anno* 1463.

TAnta eſt poteſtas, & tam honorifica à Chriſto collata Sacerdotibus, vt nulla maior ſeu honorabilior poſsit alicui creaturæ purè communicari. Quid enim potentius, & quid honorificentius, quàm tranſſubſtantiare creaturam *in corpus creatoris*? quàm creatorem manibus carnalibus contrectare? quàm aliis & hoc ipſum propinare & largiri? Item. In iſto & excellentiori Sacramento continetur Chriſtus veraciter & non fictè, ſicut dixerunt quidam hæretici: ſed eſt ipſe verus Chriſtus, qui natus eſt de virgine. *Tractat. de Miſſarum valore.*

Nicolaus Cuſanus, Epiſcopus & Cardinalis. Vixit anno 1464.

B*Ohemus* Poſsibile foret in his omnibus quæ præmiſſa ſunt concordiam reperiri: ſed in ſacrificiis difficillmùm erit. Scimus enim Chriſtianos oblationem panis & vini pro Sacramento Euchariſtiæ, non poſſe ad placēdum aliis dimittere, cùm ſit à Chriſto tale ſacrificium inſtitutum. Sed quòd cæteræ nationes, quæ vſum non habent ſic ſacrificandi, acceptent hunc modum, non eſt facile credendum, maximè cùm dicant inſaniam eſſe, credere conuerſionem panis in carnem Chriſti, & vinū in ſanguinem, & poſt deuorare Sacramenta. *Paulus.* Hoc Euchariſtiæ Sacramantū non aliud figurat, quā nos ex gratia in Chriſto Ieſu aſſecutruos refectionem vitæ æternæ: ſicut in hoc mundo reficimur per panem & vinum. Quando igitur credimus Chriſtum cibum mentis, tunc ipſum ſumimus ſub ſpecibus corpus cibantibus, & cùm oporteat nos in fide hac cōcordare quòd cibationē ſpiritus aſſequimur in Chriſto, cur non oſtendemus nos hoc credere in Euchariſtiæ Sacramēto? Sperandum eſt omnes homines fideles omnino velle guſtare cibum illū per fidē in hoc mundo: qui erit in veritate cibus vitæ noſtræ in alio mundo. *Bohemus.* Quomodo perſuadebitur omnibus gentibus ſubſtātiam panis in corpus Chriſti conuerſam in hoc Euchariſtiæ Sacramento? *Paulus.* Qui fidelis eſt, ſcit, quòd verbum Dei in Chriſto Ieſu nos de miſeria huius mundi tranferet vſque ad *Tractat. de pace fidei.*

filiationem Dei & poſſeſsionem vitæ æternæ: quia Deo nihil eſt impoſsibile. Si igitur hoc credimus & ſperamus, tunc verbum Dei, ſecundum ordinationem Chriſti, non hæſitamus poſſe panem *in carnem* mutare. Si natura hoc facit in animalibus quomodo verbum hoc non faceret, per quod Deus fecit & ſecula? Exigit igitur fidei neceſsitas hoc credere, nam ſi hoc eſt poſsibile, quod nos filij Adæ, qui de terra ſumus transferamur in Chriſto Ieſu verbo Dei, in filios Dei immortalis, & hoc credimus, & futurum ſperamus, & quod tunc erimus, ſicut Ieſus, verbum Dei Patris. Credere nos ſimiliter oportet tranſſubſtantiationem panis *in carnem* & vini in ſanguinem, per idem verbum, per quod panis eſt panis, & vinũ vinũ, & caro caro, & ſanguis ſanguis, & per quod natura cibum conuertit in cibatum.

Landulphus, Vixit anno. 1465.

In 4. li. ſententiarum. CORpus *Chriſti* realiter ſub ſpeciebus panis & vini continetur, ſic quod ibi ſit pręſentia corporis Chriſti, nõ cõmẽſuratiuè, ſed diffinitiuè, eſt in Sacramento realiter, & manet in cælo ad Patris dexteram.

Guillelmus Gorranus, Vixit ann. 1466.

Queſtio. 1. Diſt. 8. Omnia alia Sacramenta conſiſtunt in vſu & in fieri, ita quod idem eſt ibi Sacramentum & perceptio Sacramẽto, nec permanet quod ſit Sacramẽtũ, ſed ceſſant ceſſante tali vſu, vt patet in baptiſmo, & in eius perceptione. Sed hoc Sacramentum eſt quoddam permanens, & iam habens eſſe ante vſum. Et ob hoc dicitur, quod Euchariſtia propter *corporis &* *ſanguinis chriſti* exiſtentiam, excellentior eſt omnibus oblationibus & Sacramentis.

Henricus Gorricanus, Vixit anno. 1467.

In 4. li. ſententiarum. QVamuis Chriſtus in cœna dedit corpus paſsibile & mortale, tamen nunc ſumitur impaſsibile & immortale: quia Chriſtus dedit Diſcipulis ſuis tale corpus, quale tunc habuit.

Dionyſius Ricelius, Vixit anno 1468.

In dialogo articulo 11. QVamuis enim panis *in corpus* & vinum *in ſanguinem* conuertatur: tamẽ, vt dixi tibi, ex concomitantia tam ſub ſpeciebus panis, quàm vini poſt conſecrationem totus Chriſtus

ſtus perfectè & integrè continetur, ac Patri offertur. Itaque in Sacramento totus Chriſtus, Deus & homo continetur, ſumitur, & offertur. In omni oblatione & ſacrificio conſiderāda ſunt quatuor, quis, quid, cui, quare. Tu ergo antequam celebres in primis attende teipſum, quis & qualis ſis. Secundo perpēde, quid offeras, hoc eſt, veritatem & dignitatem ſacrificij huius Euchariſtiæ ſanctitatē, & quod ipſummet Chriſtum, Deum & hominem tractes, immoles, ſumes. Tertio pēſa, cui offeras, vt pote Deo Patri, omnipotenti, æterno. In hoc Sacramento Chriſtus totus, verus Deus & homo perfectus certiſsime continetur, infallibiliter inuenitur, & incomprehenſibilia plurima operatur. Fides in hoc Sacramento tanto plus extat neceſſaria, quanto ea, quæ de hoc Sacramēto tradūtur, omnem ſenſum, rationem, & intellectum magis trāſcendunt. Nec expedit in hac re curioſe ſcrutari aut rimari, qualiter Chriſtus in hoc Sacramento ſic poſsit contineri vt tradit Eccleſia: ſed mente in fide ſanctæ Eccleſiæ firmiter ſtabilita ex rationibus credendorum, & illuminatione diuina, quòd omnia, quæ de hoc Sacramēto docet Eccleſia, vera ſint, debes vehemēter admirari, totíſque viribus cum omni gratiarum actione venerari, tam incomprehenſibilem bonitatē, charitatem, magnificentiam.

Ex articulo. 16.

Euchariſt. eſt ſacrificium, quod Deo Patri. ab Eccleſia offertur.

Guilielmus Hilacenſis, Vixit *anno* 1469.

DEbemus credere, quod quā cito Sacerdos dicit illa verba ſacramētalia ſuper panem & vinum, ſtatim de pane & vino nihil ibi remanet: ſed tota ſubſtantia panis conuertitur *in corpus chriſti*, & tota ſubſtantia vini conuertitur in ſubſtantiam ſanguinis Chriſti. Manent autem ibi de pane & vino accidentia, id eſt, color, odor, ſapor, & figura exterior.

In Orationem dominicam ſermone 33.

Guilielmus Vorillonius, *Vixit* *anno* 1470.

EVchariſtia, eſt Sacramentum *corporis chriſti & ſanguinis* contentiuum ſub ſpeciebus panis & vini. Auctor omniū gratiarum, id eſt, Chriſtus realiter in hoc Sacramento continetur, quod alia nouæ legis non habent Sacramenta, etſi efficaciter ſignificent gratiam.

In li. 4. Sētentiarum.

Beſſarion Archiepiſc. *Conſtantinopolitanus, Vixit* *anno*. 1471.

QVod igitur impoſsibile aliis fit, quàm Dominicis verbis Euchariſtiæ Sacramentũ cõfici, euidẽtiſsimè,& luce clarius apparet. Enimuero nemo eſt, quẽ lateat queadmodũ panis & vini in *corpus & ſanguinem Chriſti* in inſtãti facta tranſſubſtantiatio humanam facultatẽ excedit, ingẽſq; opus eſt,& certè diuinũ ita etiã huius Sacramẽti efficiẽtia verba, inſtar ipſius Sacramenti, eximiæ cuiuſdã virtutis eſſe debere: Chriſti vero diuinis verbis nihil eſſe potẽti⁹, nihil efficacius eſſe poſſe manifeſtum eſt. Quamobrẽ fateri neceſſe eſt, Dominicis illis verbis,& nullis aliis diuinum hoc Sacramentum confici poſſe. Nec enim diuiniſsima per diuinam potentiam cõfici negauerit quiſpiã, nec verbis Chriſti nihil omnino efficacius eſſe, cùm non modo homo, verum etiã Deus ſit, creatórque omniũ, qui ſolo nutu cũcta produxit, qui verbo ęgros curauit, mortuos ſuſcitauit, cæteráque miracula fecit, quæ in Euãgeliis recitãtur. Prætereà humanæ preces tũc, quod orãt, facillimè conſequuntur, cũ id meritæ ſint, & à bene meritis effunduntur. Atque panis & vini in corpus & ſanguinẽ trãſmutatio, nõ petentiũ meritis, ſed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per Sacerdotẽ, tanquam per inſtrumentum quoddã, efficitur. Ex quo manifeſtum eſt, non orãtis ſanctitatem, ſed ipſum Dominum propriis ſuis verbis à Sacerdote prolatis, panem & vinũ in proprium corpus tranſmutare: Nã ſi humanæ preces hoc poſſent, potius virorum bonorũ preces,& ſi non Sacerdotũ, quàm prauorum Sacerdorũ hoc diuinũ opus efficerent. Atqui indecens eſſet, atque ab humana ſalute alienum, exiſtimare tantum Sacramentum à re dubia depẽdere: quippe dubium atque ambiguum eſt, an preces ac ſupplicationes noſtrę Deo acceptę ſint futurę: ex quo fieret, vt & ſalus à nobis virtute huius myſterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, imò ſalus noſtra, quam digne participantibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia ſit, neceſſe Dominicis verbis duntaxat,& nullis aliis, tantũ confici Sacramentũ. Panis & vini ſubſtantia in ſua permanet natura, donec omnia illa, quæcunque ſunt, quæ Sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox conſecratio fit, tranſſubſtantialitas perficitur, conſummatur Sacramẽtũ. Præter hæc omnia, cùm hoc immaculatum ſacrificium in ſui memoriam fieri iuſſerit Dominus. Hoc enim, inquit facite in

Lib. de ſacramento Euchariſt. & verbis quibus cõſecratio peragitur.

Sacerdos verba conſecrationis proferẽs Inſtrumẽtum ſacramenti tantùm eſt: Chriſtus verò panẽ in corpus ſuũ tranſmutat

in meam commemorationẽ certè:expreſsior eius memoria fit,cũ illius verba ex ſacratiſsimo illo ore prolata repetimus, quàm ſi alia quæcunque referamus. Quod cõfirmat Apoſtolus Paulus,dum dicit;Domini mortẽ in hoc ſacrificio adnũtiari. Quo enim modo annuntiari expreſsius poteſt,quã dum corpus & ſanguis eius, propriis eius verbis, quã quibúſuis a liis,cõficitur, Veruntamẽ concurrere.Patrẽ ac Spiritũ ſanctũ. Filio,in hoc diuino opere trãſſubſtantialicatis panis & vini *in corpus & ſanguinẽ Chriſti*, fas eſt à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis trinitati cõmunia ſunt,nihilque fit omnino,niſi creante Filio,beneplacito Patris, & Spiritus ſancti voluntatẽ. Eſt autẽ ad hæc neceſſarius,& idoneus, & ſufficiens miniſter. Sufficiens autẽ eſt, qui poteſtatẽ per cõſecrationẽ habuit,& Sacerdos factus eſt. Nec enim à quocũque prolata eiuſmodi verba efficere poſſunt,quod quæritur:imò verò nihil omnino poſſunt,niſi à Sacerdote proferãtur. Eius rei ratio eſt,quòd ita Deo placitum eſt,ita ordinauit, hãc tulit legem. Tranſgreſſori igitur legis & voluntatis eius, dignũ paratũ eſt meritũ,ne quid facere poſsit. Oportet autẽ Sacerdotẽ cum debita intẽtione ad ea, quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidẽ mãdauit nobis, vt in eius cõmemorationẽ hæc ageremus, vt ſciamus corpus eius & ſanguinẽ(inſtrumẽtaliter ipſi facientes,cùm hæc operamur) mortẽ eius annuntiare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quęlibet,quibus exiſtimet huiuſmodi Sacramẽtum confici,pronũtiet,non ad ea quæ dicta ſunt intẽdens ſéque id agere,quod ille iuſsit,arbitretur,nihil omnino agit:ſed, ſuo fruſtratus deſiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam,& cõuenientem eſſe neceſſe eſt. Oportet enim panem ex frumento,vinum ex vite fieri. Quòd ſi aliter Sacerdos,etiam cum debita attentione,vel ipſa verba Domini,vel alia quæcunque pronũtiet, vanus eſt omnis labor, nec enim vnquam ex hordeo milióue, aut alio ſeminum genere panis factus, neque ſicera,aut lac, aut mel,in corpus & ſanguinem Domini trãſmutaretur. Hoc canones Apoſtolorum,hoc poſteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit,ita cõſtituit:trãſgredi autẽ,& vitare quidquã eorũ,quæ ille ordinauit,nefas eſt. Hæc ergo ad ſacri myſterij cõſummationẽ neceſſaria prorſus ſunt,& ſine quib⁹ nihil omnino fieri poteſt.

Tranſubſtantiatio eſt opus, perfectúrque à tota Trinitate.

Proferat licet verba quis conſecrationis nihil tamẽ efficit, niſi fuerit ſacerdos legitimè cõſecratus.

Intẽtio cõficiẽdi corpus Chriſti neceſſaria eſt in cõſecratione Euchariſtiæ alioqui nihil efficitur.

Iacobus Gruytrodius, Vixit anno 1472.

In dialogo Ieſu, & monachi.

IEſus. Ad vnam vocationis ſpem nequaquam pertingitur, ſi non ad eam vnita cum proximis mẽte curratur. Nihil igitur tam vtile, quam diligi: nihil tam inutile, quàm non amari. O quàm ſincera dilectione ſeinuicẽ diligere deberent Chriſtiani, qui ſunt ab vno Patre geniti, ex vna matre nati, vno fonte renati, vna fide illuſtrati, vno pane aliti, qui eſt *corpus meum* in Sacramento, vno pretio redempti, ſcilicet, ſanguine meo, vno ſpiritu viuificati, vna imagine inſigniti, vno præmio glorificandi, in vna ciuitate ordinandi.

Ioannes Tinctorius, Videtur vixiſſe circa annum 1473.

Sermone in ſectã Vualdenſium.

CVm autem apoſtaſia per varios incedat gradus Vualdẽſium hæc nefandiſsima facta pertingit ad ſummũ, quia Deum & Dominum Ieſum Chriſtum, quem vnicè colẽdum atque adorãdum baptiſmali profeſsione ſuſceperat, incredibili temeritate, & temeraria incredulitate negligit, contemnit, abiicit: Inſuper & ſanctiſsima atque ſaluberrima eius Sacramẽta intollerabili præſumptione infamat, profanat, imò diuiniſsimo illo Sacramento, in quo tota noſtra recolitur & continetur redemptio, ad nefandiſsimos & ſpurciſsimos ſuæ ſuperſtitionis fines abutitur. Dicere pudet, qua fraude ſub hypocriſi Chriſtianæ profeſsionis cum ſceleratiſsima illa conſcientia, cum cæteris fidelibus, ſtatutis ab Eccleſia diebus, ſuperſtitioſæ huius religionis profeſſores ad communionem ſanctam accedant, qui vt ex eorum confeſsione compertum eſt, ſanctiſsimã illam hoſtiam ab ore ſuo polluto nefaria manu deponunt integram, illámque, vt à ſuo præſide, ſacrorum ac ſalutarium myſteriorum æmulo ſunt edocti, bufonibus immundiſsimis vtique animalibus, diuturna fame cruciatis edendam tradunt.

Vide, in quã nefanda ſcelera prolabãtur hi, qui ſeſe ab Eccleſiæ vnione diuiſerunt.

Rodoricus Epiſcopus Samorenſis, Vixit anno 1474.

Capit. 20. *Speculi vitæ humanæ.*

REctoris, curatique Sacerdotis eximia eſt dignitas, atque perneceſſariũm ſaluberrimúmque miniſterium. Habet enim in primis illum familiariſsimum atque ſalutiferum ad veri *corporis Chriſti* acceſſum aſsiduum, in quo eſt redemptio, & ſalus noſtra.

Nico-

Nicolaus Deniſius, Vixit anno. 1475.

FIrmiter itaque credendũ, quòd cùm Dominus dicit (Hoc eſt corpus meum & hic eſt ſanguis meus) panem & vinũ conuertit *in carnem ſuam & ſanguinem.* Et eandem virtutem tranſſubſtantiandi illis verbis contulit in poſterum. Ipſe ergo Chriſtus eſt, qui conſecrat hoc Sacramentum: Sacerdos autem, tantùm miniſter eſt proferens verba in perſona Chriſti. Vnde cùm tibi miniſtratur hoc Sacramentum, noli attendere manum Sacerdotis miniſtrãtis, ſed manum Chriſti cõſecrãtis: quia ſic accepere debes, quaſi de propria manu Chriſti. Notandum autem quòd, cùm Dominus dicit, hoc eſt corpus meum, ſenſus eſt. Hoc quod continetur ſub ſpecie panis, eſt corpus meum, quod nũc do vobis, & quod pro veſtra redemptione tradetur, & fit tranſſubſtantiatio in vltimo inſtãti prolatæ orationis. *Sermone de corpora. Chriſti.*

Ioannes Betſius, Moritur anno 1476.

DIgnitas Sacerdotum notatur præcipuè in hoc, quod habẽt venerabile Sacramentum cõſecrare, tractare, & in ſacrificium offerre. O veneranda Sacerdotum dignitas, inter quorum manus, velut in vtero virginis, Filius Dei incarnatur. O venerabiles ſacerdotes, ſi ſacerdotaliter vixeritis. O venerabilium ſanctitudo manuum, vbi Chriſtus, id eſt, vnctus, tractat Chriſtum, ſacerdos, Dei filium. O cæleſte myſteriũ, quod per vos, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus tam mirabiliter operatur: vt vno eodémque momento idem Deus, qui præſidet cælo, in manibus veſtris eſt ſacrificium in altari. In hoc tam inſigni priuilegio ſtupet cælum, miratur terra, veretur homo, horreſcit infernus, contremiſcit Diabolus, & veneratur hoc plurimũ angelica celſitudo. Quid potuit De^9 plus dare ſacerdotibus, quàm ſeipſum tractare, ſumere, & miniſtrare? *In 4. Decalogi præceptum.*

Alexander Arioſtis, Vixit anno 1477.

SI qui pertinaciter credere nollet *totum Chriſtum* contineri ſub qualibet ſpecie panis vel vini cõſecrati, & etiam ſub minima particula illarum ſpecierum, ſicut verè eſt, hæreticus eſt. *In Eucha.*

Michael Mediolanenſis, Vixit anno 1478.

Sermo. 47. c. TOtum ſe exhibet Chriſtus nobis in cibum, vt ſicut diuinitate nos reficit, quem ſpiritualiter guſtamus, ita nos humanitate reficiat, quem corporaliter ore comedimus. Vt ita de viſibilibus ad inuiſibilia, de tẽporalibus ad æterna, de terrenis ad cæleſtia, de humanis ad diuina transferat. Ego ſum, inquit, panis viuus, qui de cælo deſcendi. Ecce cibus diuinus. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt. Ecce panis humanitatis.

Bernardus Decanus Moguntinus, Vixit anno 1479.

Profectione ſua Hieroſolymitana. MOx illic ingreſsis nobis peregrinis, ſolenne officium Miſſæ Fratres ipſi celebrauere. Quo expleto, ſacris omnes induti ornamentis, proceſsionem quãdam fecerunt, quã nos ex more ſequebamur. Ducebamur autem inter procedẽdum ad hæc loca. Primo, ad locum vbi nunc eſt altare maius, vbi Chriſtus cũ Diſcipulis ſuis vltimam cœnam fecit, & poſt agnum typicum *corpus ſuum* inſtituit in Sacramẽto, à ſuis deinceps ſumendum, ſimul & ſanguinem ſuum pretioſum bibendum.

Paulus Corteſius, Vixit anno 1480.

In 4. di. ſententiarum. SEd modò ex intima Theologiæ officina eliciendum eſt an *Chriſti corpus* veriſsimè in Euchariſtia inſit. Diuus enim Thomas hoc quæſtionis genus ad rationis æquilibrium perpendit, ob eam cauſſam id corpus Euchariſtiæ ineſſe confirmat, quò abſolutius cum hominum genere copuletur. Nam in cæteris quidem ſacrorum generibus Chriſtum cum hominibus participatione, in hoc autem, eſſentia (vtamur enim hoc verbo non peſsimè) contineri dicit. In quo ſanè tutius erit, à Diuo Thoma, tanquam ab itineris duce, digito latius non diſcedere.

Hugo Pratanus, quia nuſquam reperire potui, quo hic tempore Vixerit, poſui illum anno 1481.

Conci. 46. c. SEptem diebus Fermentatum non inuenietur in domibus veſtris. Qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu filiorum Iſraël. Sic ergo ſine peccato *corpus Chriſti* come-

comedere debem⁹, ſi volumus quod *corpus Chriſti* ſuos in nobis operetur effectus. Debet comedere caput & pedes agni cum inteſtinis: vnde ait, pedes & caput cum inteſtinis vorabitis: & ſignat, quòd comedens *corpus Chriſti* debet habere veram fidem. Debet enim credere, quòd in hoſtia illa verè ſit Deus, qui per caput ſignificatur: & quòd verè ſit ibi *caro Chriſti*, quæ per pedes, qui ſtant in terra ſignificatur; & quod verè ſit ibi anima Chriſti, quæ per inteſtina deſignatur: & omnia illa credat ſe ſumere, dum comedit corpus Chriſti.

Iacobus Lugdunenſis, Vixit an. 1482.

DEbes ſcire quod pauca verba ſunt, quibus fit tranſſubſtantiatio in *corpus & ſanguinem*, & ſtatim illis prolatis, eſt ibi *corpus Chriſti & ſanguis*. Notabis quod Deus pepigit & ordinauit cum verbis & elementis, quod verbo appoſito ad elementa fieret Sacramētum. Voluit enim quod vbicunque & quotieſcunque Presbyter diceret hæc verba, pane præſentei (Hoc eſt enim corpus meum) panis conuerteretur in corpus. *Tractatu de corpore Chriſti.*

Rodolphus Agricola, Vixit an. 1438

SI quoque cùm humanitatem ſuſcepiſſet naſcendo, clauſum puellaris vteri thalmum egreſſus eſt, idem à morte reſurgendo ſignati monimenti peruaſit clauſtra, idē poſt reſurrectionē viſendo Diſcipulos hoſtia clauſa penetrauit, quid ergo in his magnum apud illum eſt? ſi quemadmodum voluit factis vſus eſt rebus, qui quemadmodum voluit eas efficit? quid dicam ſub modica fracti panis ſpecie conuiuis Diſcipulis *corpus ſuum*, ſuis manibus eſſe datum? quid calcatas ſiccis illius pedibus aquas fluctibus tumidas, commemorē? *Oratio in ſanctam Ieſu Chriſti ſecundum carnem natiuitatem.*

Baptiſta Tronomala, Vixit an. 1484

EST ſacramētalis manducatio, qua *corpus Chriſti verum*, realiter ſub illis ſpeciebus panis contentum ſumitur: ſed ſic ſumptum corporaliter non maſticatur. *In Roſella caſuum.*

Guilielmus Textor, Vixit an. 1485.

COena illâ ſacratiſsima facta ſeipſum Diſcipulis ſuis in cibum admirabili Sacramēto tradidit, memoriale reparā- *Sermon. de Paſſione dominica.*

tis paſsionis, arrham conſummatæ dilectionis, pignus futuræ beatitudinis.

Rupertus Epiſcopus Aquilanus, Vixit anno 1486.

Conc. 64.

INter cætera fidei noſtræ credibilia, maximum & admirabile eſt realis ac vera exiſtentia *corporis & ſanguinis Chriſti* in Sacramento altaris, ſub ſpeciebus panis & vini. Hoc vtique, niſi fides credat, ſermo non explicat. Eſt etenim neceſſarium ſimpliciter & credere, & firmiter confiteri, quòd à Domino Ieſu Chriſto audiuimus, carnem, ſcilicet ſuã verè eſſe cibum, & ſuum ſanguinem verè eſſe potum, ſcilicet in Sacramento altaris, in quo verè & realiter continetur. Opinio quorũdam fuit & error peſsimus, quod Chriſtus non eſſet in altari, niſi tantum ſicut in ſigno, & dicitur manducari, quia ſignum eius tantum accipitur. Sed iſte error contra pietatem fidei eſt, quę tantum beneficium ſibi à Deo datum cognoſcit, & gratias agit, quòd in carne ſua & natura propria ſit nobiſcum.

Error peſsimus eſt opinari Euch. tantum ſignum corporis eſſe Chriſti, & iſte error eſt contra pietatẽ fidei.

Angelus Politianus, Vixit anno. 1487.

Li. 4. *Epiſt. epiſt.* 2.

QVare pridie quàm naturæ ſatisfaceret, cùm quidam in villa Caregia cubaret æger, ita repentè concidit totus, nullam vt iam ſuæ ſalutis ſpem reliquam oſtenderet. Quod homo, vt ſemper cautiſsimus, intelligens, nihil prius habuit, quàm vt animæ medicum accerſeret: cui de contractis tota vita noxiis, Chriaſtiano ritu confiteretur. Nocte dein media quieſcenti, meditantíque, Sacerdos adeſſe cum Sacramento nuntiatur: ibi verò excuſſus, procul, inquit, à me hoc abſit, patiar vt *Ieſum meum*, qui me finxit, qui me redemit, aduſque cubiculum hoc venire: tollite hinc obſecro me quàm primum: tollite, vt Domino occurram. Et cum dicto ſubleuans ipſe ſe quantum poterat, atque animo corporis imbecillitatem ſuſtentans, inter familiarium manus, obuiam ſeniori ad aulam vſque procedit: cuius ad genua prorepens ſupplexque ac lacrymans, Tu ne, inquit, mitiſsime Ieſu, nequiſsimum hunc ſeruum tuum dignaris inuiſere? At quid dixi ſeruum? imò verò hoſtem potius, & quidem ingratiſsimum: qui tantis abs te cumulatus beneficiis, nec dicto tibi vnquam audiens fuerim, & tuam toties maieſtatẽ lęſerim. Hæc atque alia cùm diceret

la-

lacrymans ipſe, lacrymantibúſque, qui aderant, vniuerſis, iubet eum tandem Sacerdos attolli, atque in lectulum ſuũ, quo Sacramentum commodius adminiſtraretur, referri. Quod ille cùm aliquandiu facturum negaſſet, tamẽ ne ſeniori ſuo foret minus obſequens, exorari ſe paſſus, iteratis eiuſdem fermæ ſententiæ verbis, *corpus ac ſanguinem* Dominicum plenus iam ſanctitatis, & diuina quadam maieſtate verẽdus accepit.

Nicolaus Salicetus Abbas, Vixit an. 1488,

HOc ipſum incomprehenſibile myſterium, imminente articulo ſalutiferæ paſsionis tuæ gratuita pietate Diſcipulis tuis tradidiſti. Miſericordia motus, & affectu paterno eos allocutus es dicens. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha mãducare vobiſcũ, antequam patiar, ac ſi diceres: Deſiderio deſideraui meipſum tradere vobis. Deinde ferens teipſum mirabiliter manibus tuis, proteſtatus es dicens: Hoc eſt corpus meum, hoc accipite in veſtram ſalutem, quotieſcunque ſumitis in meam commemorationem, & in memoriam dilectionis, qua vos dilexi, quando meipſum pignus ſalutis reliqui. *In Antidotario animæ.*

Ioannes Lapidanus, Vixit an. 1489.

INter omnia officia humanæ facultati commiſſa, non eſt aliquod maius, dignius, aut difficilius, quàm debitã Miſſarum celebratio, in qua Sacramentum pretioſiſsimi *corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti* redẽptoris noſtri cõſecratur, immolatur, & ſumitur. In omnibus Sacerdos, debet intẽtionem ſuam cõformare intentioni Eccleſiæ, hoc eſt, vt intendat illud facere: quod Eccleſia intendit & facit, cuius ipſe in huiuſmodi eſt miniſter. Intendit autem Eccleſia facere quod Chriſtus fecit. Chriſtus verò tranſubſtantiauit panem in *corpus ſuum*, & vinum in ſanguinem, per verba conſecrationis, hoc etiam debet intendere Sacerdos. *In reſolutione dubiorum cap.* 2.

Gabriel Belius, Vixit an. 1490.

SImili modo, quo Chriſtus conſecrando panẽ iſtũ *in carnẽ ſuã* cõuertit, advini cõſecrationẽ acceſsit. Modo (inquam) ſimili, quãtũ ad eius bonitatẽ, quantũ ad charitatẽ, quantũ ad virtutem, & quantum ad geſtorum conformitatem. Si quidẽ bonitas, quæ fecit vt corpus ſuum nobis traderet in cibum, eadem operata eſt vt *ſanguinem ſuum*, quatenus pleno fruere- *In canonẽ Miſſæ, Lectione.* 52.

mur conuiuio, communicaret nobis in potum. Charitas fecit, vt ſanguine nos redimeret. Et ſicut pane in ſuum corpus conuerſo, ita vino in ſanguinem ſuum tranſſubſtantiato, nos nutriens, eiuſdem redemptionis ſuæ memoriam & fructum, in nobis renouaret. Virtus diuina fecit, vt ea poteſtate infinita, qua panem in corpus, etiam vinum conuerteretur in ſanguinem: vt ſicut caro eius hac conuerſione verè facta eſt cibus, ita conuerſione ſimili ſanguis fieret verè potus.

Angelus Clauaſianus, Vixit anno 1491.

In ſumma ſua.

CONuerſio nullo modo eſt annihilatio, quia eius terminus non eſt nihil, ſed noua præſentia *corporis Chriſti* ſub ſpecie panis. Et idem dico de ſubſtantia vini, quod tranſſubſtantiatur, *in ſanguinem Chriſti*, ita quod panis *in corpus*, & vinũ *in ſanguinem purum* virtute verborum tranſſubſtantiantur, non in aliquid aliud: ſed quia corpus non eſt abſque ſanguine & cæteris humoribus ſuis, nec ſanguis ſine corpore & venis & neruis ſuis: ideo in hoſtia eſt corpus Chriſti per tranſſubſtantiationem, & ſanguis eius per commiſtionẽ. Permiſtus enim & diffuſus eſt in corpore, & ideo vbicunque eſt corpus Chriſti, ibi eſt ſanguis eius. Anima verò eſt ibi ratione cõiunctionis cum corpore, cui inſeparabiliter eſt coniuncta.

Ioannes Mederus, Vixit an. 1492.

Sermon. de cœna dominica.

CVm reſediſſet ad mẽſam Chriſtus, accepit in manus ſuas panem & calicem, & benedicens diſtribuit Diſcipulis, aſſerens quod eſſet *corpus ſuum* ſanctiſsimum, & ſanguis ſuus pretioſiſsimus. Hoc eſt ille panis bis coctus, ſcilicet in vtero virginis Mariæ igne Spiritus ſancti, & haſtili crucis,

Baptiſta à Satis, Vixit anno 1493.

In ſumma ſua.

IN Sacramento Euchariſtiæ, forma conſecrationis panis hæc eſt. Hic eſt enim corpus meum. Forma autem conſecrationis ſanguinis hæc eſt. Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Quia illis verbis ſufficienter exprimitur tranſſubſtantiatio panis *in corpus*, & vini *in ſanguinem*.

Marcus Antonius Sabellicus,
Vixit an.1494.

REtulit ex his quædam Chriſtiana pietas, quæ ab illa defluxit, plura, & meliora excogitauit relatu non indigna, quia ſcitu vtilia, vt ſanctum eſſet, & inuiolabile ſacerdotium: qui huic vim feciſſet, piorum cœtu excluderetur. Pari cura datum, vt hic ordo primũ inter homines locum ſortiretur: magiſtratus, & reges Sacerdotibus cederent loco; nulli cogere aut capere fas eſſet, niſi Pontificis permiſſu. Tam rite hęc ſancita, quàm illud abrogatum, ne animales hoſtiæ veteri inſtituto mactarẽtur: ſanctior ritus, quem diuina inſtituit ſapientia, vt panis, quàm myſticè Paleſtinus ſenex obtulit, & vinum modico verborum complexu (carmen notum eſt, & ſi profanis parum vulgatum) *in corpus & ſanguinem* tranſirent, conficereturque Sacramentum, quo neque maius, neque ſanctius ſit vllum, nec maiore veneratione dignum. *Lib. 4. Exemplorum cap. 1.*

Ioannes Abbas Spanhemenſis, Vixit anno 1495.

QVoniam per meditationem Dominicæ paſsionis, mens deuoti hominis compungitur: ideo nunquam melius ad celebrandum ſe præparare poterit, vel potius debet, quàm ſi ante acceſſum altaris ſemper de paſsione Domini, vnum ſaltem articulũ meditando cum lacrymis, ſi poteſt, tranſcurrat, quià Miſſarum celebratio ob id à Chriſto inſtituta eſt. Cum quanta enim reuerentia, deuotione, & puritate mentis, omnipotẽti Deo in altari debeamus aſſiſtere, quis ſermo exprimeret, vel quis intellectus capiendo penetraret, vbi Dominus maieſtatis veraciter præſens adoratur? Cedant ergo hinc procul omnes mundi ſolicitudines, & nihil hic cogitetur, niſi quod ad conſummationem tanti myſterij pertinet. *Lib. de tribus regionibus Canobitarum.*

Vvernerus Vveſtphalus, Vixit an.1496.

FIrmiſsima fide eſt tenẽdum, quod *totus Chriſtus* ſit in hoc Sacramento: ille idem, qui natus eſt de virgine, paſſus in cruce, qui ſedet ad dexteram Patris, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, veriſsimè in hoc Sacramento continetur. *Paradox. 1.*

Hermannus Schedellius, Vixit an.1497.

In Chronicis ſuis. CAlamitoſa gens Hebræorum in oppido Bauariæ ſito in littore Danubij, maieſtatem Ieſu Chriſti in diuiniſsimo Sacramento mirum in modum contempſit, & religionem noſtram illuſit: idque poſt varias punctiones in fornace ignis poſuerunt, illæſum tamen ab igne manſit, in incude quoque mallei percuſſerunt.

*Ioannes Nauclerus, Vixit an.*1498.

chronographiæ generatione, 47. GRegorius accuratè agens omnia, quæ ad Pontificẽ pertinent intolerabili veſicæ dolore moritur, ſui Pontificatus anno ſeptimo, menſe quinto, ſepelitur in baſilica beatæ Mariæ nouæ. Gregorius hic poſitus in extremis, habens in manibus ſacrũ *Chriſti corpus*, proteſtatus eſt coram omnibus, vt cauerẽt ab hominibus, ſiue viris, ſiue mulieribus ſub ſpecie religionis loquentibus viſiones ſui capitis, quia per tales ipſe ſeductus dimiſſo ſuorum rationabili conſilio, ſe traxerat & Eccleſiam ad diſcrimen ſchiſmatis imminentis.

*Ludouicus Patritius, Vixit an.*1499.

Lib. 6. Nauigationis Arabicæ capite. 40. INtererant (Canonitę videlicet) etiam noſtris Miſſarum ſolemnibus, & vbi ſacram Euchariſtiam aſtantibus adorãdã Sacerdos more Chriſtiano oſtendebat, conuerſus ego ad Mahumetanos aiebam, ſeruatorem noſtrum digito monſtrans, is eſt dicens, Luſitanorum, noſtræque gentis, nec non totius orbis, *Deus optimus maximus.*

*Georgius Florus Baldinus, Vixit an.*1500.

Cõpendio de precibus & oratione. TAntum enim abeſt vt iuſtæ ſanctęque preces effectu careant, vt plerũque multò maiora, quàm poſcere auderemus vnquam, ab omnipotente & benigniſsimo Deo orationis intuitu concedantur. Nõnne verbum caro factum eſt? Et quod panis erat, *in corpus animatum* oratione quotidie transfiguratur, vna ſubſtantia præter naturam, in aliam transfertur.

*Guilielmus Pepinus, Vixit an.*1501.

In cõcion. Quadrageſimalibus. MVlti hodie ſunt ſimiles prædictis Chriſti Diſcipulis: vt ſunt illi, qui non credunt *Chriſtum veraciter exiſtere* in Sacramento altaris, ſed potius credunt hanc veritatem eſſe phantaſma. Si mundi à mulieribus heri & nudiuſterius eſſe debe-

debebant,qui manducaturi erant panes propoſitionis,id eſt, panes Domino dedicatos,quantò magis,qui percepturi ſunt panem illum angelicum,id eſt,Chriſti veriſsimum corpus?

Ioannes Abbas Liuriacenſis, Vixit an.1502.

PRæcipua cauſſa quare hoc Sacramentum Euchariſtia appellatũ eſt, quia omnis gratiæ eſt contentiuum:Continet enim eum,qui eſt vas omnium gratiarum pleniſsimum,quare & nominatur ſacramentum Sacramentorum.Quod enim omnia Sacramenta ſignant & continent diuiſim & particulariter,iſtud ſimul complectitur continendo vas & auctorem omnium gratiarum.Hinc dicitur,Quaſi vas auri ſolidum ornatum omni lapide pretioſo.Quod eſſe non poſſet,niſi perfectè in ſe ſplendorem diuinitatis cõtineret, Amoris immenſitas effulget ex modo,quo ſe expoſuit : vnde & dicitur Sacramentum , quia eſt ſacrum ſignum mirabilis expoſitionis ſui,pro nobis.Verè mirabilis eſt iſte modus,Cùm enim non eſſet conueniens , quòd in carne paſſibili diutius moraretur in terris, modum tamen hunc adinuenit , quo ſemper ſe nobis etiam exiberet *per præſentiam carnis.* Nam Apoſtolis & cæteris poteſtatem conficiendi dedit. A qua poteſtate nullum legitimum Sacerdotem,ſeruatis ſeruandis,excluſit. Verè ſtupendum hoc fuit amoris ſignum , quod ſic in Sacramento ſe pro te expoſuit,&ſic quaſi noua morte ſeipſum manibus cuiuſque catholici ſacerdotis expendit. Quia pro nullius malitia vel pro aliqua iniuria,quæ illi fiat,poteſt eius pręſẽtia violari,quin ſemper ibi ſit *verum Chriſti corpus,* ritè factis,quę circa conſecrationem fieri debent,& durantibus ſpeciebus.

Titul.8.exercitiorum ſpiritualiũ Membro 5 & 2.ca.7.

Robertus Gagninus, Vixit anno 1503.

QVieuit deinde à bello Henricus, & Philippum , quẽ ex Anna Ruſsionum regis Georgij filia extulerat ,ſe viuo regnare imperauit. Fuere pręterea Henrico liberi duo Robertus Burgundiæ Dux,atque Hugo,qui magnus appellatus eſt. Henrici tẽpore Berengarius Turonenſis Diaconus errorem de Euchariſtię Sacramento excitauit , vbi non *verum Chriſti corpus,* ſed exemplar quoddam corporis ineſſe dicebat. A quo poſtea reſipiſcens ſententiam mutauit.

Libro 5 de Francorũ geſtis.

Antonius Mancinellus,putatur adhuc inter viuos fuiſſe anno 1504.

Lib. Orat. 6 titulo 7. IN ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, carnem & ſanguinem honoramus. Panis enim eſt in altari vſitatus ante verba ſacra, vbi acceſſit conſecratio: de pane fit *caro Chriſti*, de vino ſanguis. Sub alia autẽ ſpecie tribus de cauſsis tradidit Chriſtus carnem & ſanguinem ſuum, & deinceps ſumendum conſtituit, Vt fides ſcilicet habeat meritum quæ quidem eſt de his, quæ non videntur. Ne etiam abhorreret animus, ſi cerneret oculus carnem crudam & ſanguinẽ, Et, ne ab incredulis religioni inſultaretur, ſi cruorem occiſi hominis biberemus. In quo autem ſubiecto fundentur accidentia illa, quæ remanent, ſpecies, ſapor, & pondus fatendum eſt exiſtere ſine ſubiecto, quia ibi non eſt ſubſtantia. niſi *corpus & ſanguis Domini*, quæ quidem accidentibus illis haud afficitur, quoniam Chriſti corpus in ſe talem formam nõ habet.

Conradus Celtis, Vixit circa an. 1505.

Cap. 12. de ſcriptione vrbis Norinberge. COnſcenſoq́ue ſuggeſtu hortatur illos (Sacerdos) ad patiẽtiam & tolerantiam, quodque eam mẽbrorum luem corporumque fœditatem, & quod ad hominum ſocietate extra vrbes & pagos erecti viuant, æquo & placato patientique animo tolerent, ſanctorum Martyrum & Eremitarum meminiſſe velint, maximeque acerbiſsimam Saluatoris noſtri paſsionem præ oculis habere & mente reuoluere, quantas ille pro humani generis ſalute & redemptione contumelias, ſuique ſanctiſsimi corporis plagas ſuſtulerit: *cuius corpus* mox in memoriam paſsionis eius ſumpturi ſunt. Quibus ita conſolatis & firmatis, poſt ſacrificium in ſacello, quod cœmiterio adiacet, à peccatis purgati, *Dominico corpore* cibantur, Deinde inſtructa cœna lautiſsima in commune cœnaculum omnes conueniunt.

Iacobus Gornicius, Vixit anno 1509.

In exercitiis Paſsionis Chriſti. ENimuero tanquam fidiſsimus parens præſtantiſsimum nobis reliquit teſtamentum, & excellentiſsimum legauit bonum, quod cælo terraque dignius eſt, ſacratiſsimum videlicet *corpus ſuum in cibum*, & pretioſum *ſanguinem in potum*. O admirabile myſterium, ô celſiſsimum Sacramentum. O vos omnes quotquot Deum amatis, venite, properare, videte, admiramini, obſtupeſcite, laudate, annuntiate, magnificate nomen Domini: Tale nanque, tam admirandum opus operatus

eſt

eſt in nobis Dominus, vt quiſquis hoc voluerit intellectu perſcrutari, non poſſet non & ſpiritu contabeſcere, & deficere intellectu, imò & cunctis viribus præ admiratione deſtitui. Quamuis enim magnum & admirabile opus fuerit, quòd Deus omnipotens humanam aſſumere naturam, noſtroque mortali contegi ſacco dignatus eſt, hoc tamen opus cuncta illius opera multis poſt ſe reliquit interuallis. In illo nanque opere noſtram in ſe recepit humanitatem: in iſto verò ſuam nobis largitur diuinitatem humanitati cōiunctam atque vnitam, vt eam intra nos ſumamus. In illo noſtram ipſe humanitatem, in iſto eius nos induimus diuinitatem. O quis infinitam abyſſum altiſsimæ charitatis huius, vllo poſsit intellectu contingere, quam Deus nobis in hac ſublimi & admirabili voluit declarare Sacramento? Et id quidem fecit in extremo vitæ ſuæ tempore, vt eſſent ſumma quædam, & clauſula, perēniſque memoria cunctorum operum ſuorum. Summum ille & perfectiſsimum bonum eſt, & quia nihil melius excogitare potuit, ſeipſum nobis dedit, vt nobis bonitatem & cordis ſui demonſtraret amorem.

Petrus Galatinus, *Vixit anno* 1511.

DIcto de baptiſmo, & pœnitentia, de Euchariſtiæ nunc Sacramēto, quod Meſsias in pane & vino, panem in corpus ſuum, & vinū in ſanguinem ſuū poteſtate diuina trāſſubſtantiando, inſtituere debebat, dicendum eſt. Quare primū, quod Meſsias ipſe nouum ſacrificiū inſtituturus eſſet, cuius ipſemet panis & cibus eſſe deberet, per priſcorum Iudæorū ſcripturas probandum eſt. Fides catholica firmiter confitetur, & tenet, in hoc ſacrificio panem *in verum corpus Chriſti*, & vinum *in verum ſanguinem* eius poteſtate diuina realiter trāſſubſtantiari. Non igitur abs re ſcire velim, an per veterum Iudæorum ſcripturas probari poſsit, panem in corpus Meſſiæ, & vinum in ſanguinem eius, in hoc eodem ſacrificio verè ac realiter tranſſubſtantianda fuiſſe.

Lib. 10. de arcanis catholicæ veritatis capite 4.

Conradus Vvimpina, *Vixit anno* 1512.

ET hæc de his quatuor ordinibus, quibus qui initiati fuerint videmur ſuper corpus Chriſti myſticum accepiſſe præparatiuam poteſtatem. At alios quoque inſtituit, qui ſuper vero corpore Chriſti poteſtatem ſucceſsiuè accipiunt confi-

Libro 1. de nobilitate Chriſti capite 3.

ciendo. Subdiaconos quidem, cùm præcingens linteo & mittẽs aquam in peluim, Diſcipulorũ pedes lauit, & linteo terſit, ſignificans id eorum muneris eſſe, vt ad verum Chriſti corpus conficiendum, vaſa afferrent diacono, panis ac vini ſpeciebus implenda. Sic quoque diaconorum ipſe peregit officium, cùm poſt cœnam Sacramentum corporis & ſanguinis diſpenſauit Diſcipulis: ac tandem Presbyterij ordinem ſummum ipſe etiam exercuit, cùm ſepſum in ara crucis obtulit, vt idem eſſet hoſtia & Sacerdos, & antea quidem, cùm panẽ & vinum in ſuum verum *corpus & ſanguinem* conficiendo tranſſubſtantiauit.

Franciſcus Irenicus, Vixit anno 1513.

Li. 3. Exegeſeos germaniæ cap, 91.

POſtquàm annus ſalutis milleſimus ſupra quingentiſimũ, decimus ſeptimus agebatur, poſt Pentecoſtes celebrationem, grex quidam ex multis hominum generibus conflatus, Hollandiam hoſtiliter inuaſit, optimas quasque ciuitates ſpoliabat, prædis deinde onuſtus diſceſsit, homines occidit, nec ad ſacratiſsimum *Saluatoris noſtri corpus*, vt ad aſylum confugientibus pepercit, Miſerrimæ planè conditionis Hollandia, quæ tantos in vulnera eius ſanguiſugos inuenit ſatellites.

Nicolaus Baſelius, Vixit anno 1514.

Additione ad chronica Ioannis Naucleri.

ANno 1510. die Februarij intempeſtæ noctis hora, circiter vigiliam noctis ſecundam, homo quidam ſacrilegus nomine Paulus, patria Pomeranus Eccleſiam furtiuè intrauit atque cibotium perfringens capſellam, in qua venerabile Sacramentum Euchariſtiæ reconditum ſeruabatur, deauratam, cum hoſtiis & particulis duabus conſecratis furatus eſt. Sequenti autem die furti pretium exiſtimans monſtratile cum particula vna Iudeo cuidam emendum obtulit, Nam anteà particulam alteram indignus furcifer deglutiuerat. Iudæus verò capſellam, ſiue monſtratile conſiderans, maius, ait, & multò eſſet charius, quod his incluſum fuit vaſculis, quod ſi portaſſes digno pretio redemiſſem. At ſacrilegus ille excæcatus malitia de ſinu alteram extrahẽs hoſtiam Iudæo appretiandam tradidit. Verùm Iudeus appenſo vili pretio nouem groſsis, quorum duo & triginta florenum Renenſem faciunt, *Domini & ſaluatoris noſtri corpus* ſub Sacramentalibus ſpeciebus velatum ab iniquo venditore emit, Vtcũque actum

ſit,

ſit,mordet reum ſcelus commiſſum,timetq́ue ſemper ſęua & perturbata cõſcientia,fugit mercator iniquiſsimus ad Vvendos,vbi fama pręuolante factum omnibus innotuit. Reuerſus tandem ad propria,ſacrilegus captus,atque in tortura poſitus crimen confitetur ac rei geſtæ ordinem recitat. Iudæus verò, qui Dominicum corpus emerat ad nudam ſuperpoſitũ menſam,pugione ſæpius vibrato transforare tẽtabat,ſed deo volente inter tot punctiones hoſtia permanſit integra. Quod videns malitia excæcatus Iudæus in furiam actus dixit. *Si tu es Chriſtianorũ Deus*, manifeſta te in nomine mille dæmoniorum. Quo dicto citiùs in tres ſciſſa partes particula, ſanguineo per circunferentiam immaduit rubore.

Georgius Vvicelius,

Dogma verò horum impoſtorum hominum tale eſt, Niminum verum Chriſti corpus & eius viuificum ſanguinem non eſſe in Euchariſtia hyparctice,hoc eſt, ſubſtantialiter ſiue eſſentialiter, ſed ſymbolice,hoc eſt,ſignificatiue, ſiue figuraliter. Vis craſsius hæc tibi explicem? Cupis apertiùs audire omnia? Suborti ſunt quidam hac noſtra tẽpeſtate,docentes in ſacrificio altaris non eſſe verum corpus Chriſti,neque eius ſanguinem,ſed duntaxat quandam ſignificationem corporis ac ſanguinis Chriſti. Ratio eorum talis eſt. Cùm Chriſtus abiens in cælum, reliquerit mundum, & ſedeat ad dexteram Patris,igitur nunc non eſt nobiſcum veraciter, & ſecundum corporalem ſuam præſentiam in Euchariſtia: hoc eſt,impoſsibile eſt, vt eius corpus & ſanguis nobiſcum in terris ſit ſub ſpecie panis & vini. Alioqui idem corpus in diuerſis ſimul etiam locis eſſet,ſed hæc repugnant. Qua enim ratione poterit idem corpus momẽto eodem,in duobus ac pluribus vere eſſe locis? hæc qui afferunt, non ex ſeipſis nunc primùm fingunt, ſed innouant olim inuenta. Is nãque error ante quingentos annos excogitatus eſt, & annis ferè triginta in Galliis per publicas conciones miſero popello perſuaſus à Gallicano illo Scoto,& quodam Friduardo,quorũ vterque & verborum acumine & ingeniorum perſpicuitate plurimùm valuit. Deinde eundem errorem inſtaurauit Berengarius diaconus, haud multum diſsimilis iſtorum moribus, cum ſuis, quorum verſutia quàm plurimi inciderunt diaboli laqueos,priuſquam cõtra hos auxiliares manus ferret Eccle-

Lib. de Sacroſancta Euchariſt. Eccleſiæ Ieſu Chriſti.

ſia nutantibus hominum conſcientiis. Verum vbi res ad examen deducta,& ad eruendam veritatem tanti myſterij quatuor concilia coacta ſunt, reipſa compertum eſt, in Sacramẽto Euchariſtiæ præſens eſſe *verum corpus Chriſti, & eius viuificum ſanguinem* ex ſola virtute ſanctiſsimi verbi per fidem. Quod & idem diaconus confeſſus eſt, poſteaquàm ſanis rationibus conuictus, digito compeſcuit labellum, & pallinodiam canere compulſus, propriis ſcriptis ea retractauit, quæ anteà in diuerſum ſenſerat. Quo etiam tempore contra Berengarij opuſcula fortiter ſcripſerunt Guimũdus Auerſanus, & Algerus monachus, ambo viri diſertiſsimi, & in adferẽda Euangelica veritate athletæ inſuperabiles. Hos Euchariſtiæ maſtigas & Capernaitas, vt ſic dixerim, hæreticos improba imitatione ſecutus eſt Almaricus, & hunc ſtatim altero gradu Vualdo Lugdunenſis, quẽ ſubinde Viclephus cũ tota Rigardia, qui omnes antiqua vulnera ſemel cicatrice obducta. eatenus refricarunt, vt noſtris tandem tẽporibus retecta ad viuũ, vix queant contegi. Tametſi multi ſua ſponte deſciſcant ab hac peſtifera perſuaſione, cùm videant reliquum hæreticorũ gregem, eũ errorẽ in tot diuerſas, easq; contrarias ſibi contẽtiones partiri, vt ex ipſis etiam diſsidiis vel citra vllam diſputationẽ, facilè poſsit & cerni & intelligi occulta eorũ fallacia, & latens virus contagioſæ doctrinę. Porrò nos Eccleſiaſtici perſeuerãter hactenus profitemur & teſtificamur ſupra & cõtra omnem humanã ſapientiam, ſcientiã, & intellectum, videlicet, *carnem Chriſti, ac eius ſanguinẽ, verè percipi in Sacramẽto*, adq; huius myſterij intelligẽdã veritatem, ſolum fidem ſufficere: quæ fides, inquã, omnes intelligibiles res & humana ratione perceptibiles, immenſo excedit ĩteruallo, Chryſoſtomo teſte, qui ſic ait. Fide ad iſtud opus eſt: ea enim animarum medicamentum maximũ ac ſaluberrimum eſt, Quæſtio autem Dei diſpenſationi cõtraria eſſe perhibetur, Quid enim fides ipſa efficit ac molitur in nobis? Vt ſcilicet ipſius beneficia gratè ſuſcipiamus, euadamusque meliores. Nõ permittit de re vlla cõtendere aut ambigere, ſed requiẽ ab his omnibus præſtat. Quæ enim fides peragit atque ædificat, ea quæſtio prorſus euertit, Cur id quæſo? Quia inquirẽdi nullum finẽ facit, & fidẽ prorſus eliminat: Nõ igitur intẽdamus quæſtionibus: fideles enim Deo vocati ſumus, vt his, quæ dicuntur, ſine vlla heſita-

ficatione credamus, vt nihil omnino dubitemus. Nam ſi humana eſſent, quę dicūtur, oporteret ea meritò diſcuti: quod ſi diuina ſunt, honoranda ſolummodo atque credenda cenſentur: ſin verò non crediderimus ea, neque Dei eſſe ſciemus. Quo enim pacto noſti, quia Deus eſt, cùm ab eo cauſſas rationesque requiras? Nam quòd Deum nouerimus, iſtud primum argumentum eſt, ſi omnibus, quæcunque ille dixerit, abſque argumentis probationibusque credamus. hæc ille. Et ſcitum eſt illud apud Theologos, fidem nō habere meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Cui perquàm aptè ſubſcribit Cyrillus: Credendò, inquiens, non quærendo, iſta comprehenduntur. Atqui præcipua virtus, cui omnē noſtræ fidei imponimus ſtructurā, eius verbi eſt, cui⁹ & corpus & ſāguis eſt, quod illi quidē auferre nituntur, at nos cōtrà ſeruare volumus. Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſāguis meus, dixit Chriſt⁹ ipſe, qui nec mētiri poteſt, nec fallere, & multò minus falli. Apertius & certius hiſce Domini verbis nihil habes in omnibus ſcripturarū cornucopiis. Vnuſquiſque hominū facilè capit, quid ſit corpus & ſāguis, maximè cùm mentio fit de humana natura. Eſt autē & Chriſtus homo, & de ſeipſo loquitur ad nos. Quid igitur ſibi volunt hæretici? Cur ſibiiſpſis malum acceſſunt rebelles? Quid eos iuuat, ſi minus relinquāt locum dei verbo? Quinpotiùs admittunt Chriſtū vera loqui, & eſſe potentē ſuorum verborum? Sanè ego haudquaquam ei diffiderem, ſi vel ſimplex pomū in manus ſumeret, & diceret, hic eſt vniuerſus terrarū orbis. Egóne huic atque adeò huius verbis diffidere debeo, cùm & eius præpotentiā æquè ac veritatē ingenuè fatear, vbique eam in tot ab eo conditis rebus quotidie expertus? Eius curæ committo, quomodo id poſsit fieri, & quomodo fiat. Nihil me angit res iſta, ſiue huius corpus longum, ſiue breue ſit, ſiue cutem, ſiue oſſa, ſiue poplites habeat in Sacramento, denique quomodo, vel vbi aut intret, aut egeratur. In quibus omnibus, plus Siculis gerris vanioribus, laborioſè veluti immundæ ſcrophæ deſudant Græcanici illi Stercoraniſtæ, vel ipſo nomine infames. Mihi ſufficit Chriſti verbum, cui nec adimo quidquam, nec addo. Et cùm hoc faciam, quis eſt, qui me culpet? Aut quis eſt, qui audeat obſtrupere Chriſto, quaſi nimium dixerit, & quaſi parciùs dictum oportuerit? O homo quàm fuerit ſalutare in ſo-

lo Chriſti verbo cõquieſcere:& quàm pulchrum noſtra cor da ſolius Dei volũtate firmare? Quis iam tam rudis,tamq́ rerum diuinarum imperitus , qui credat veram illam *corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam* , rectè , & quaſi ex diametro pugnare cum illo catholicæ fidei articulo , quo confitemur Chriſtum ſemel aſcendiſſe , & nunc ſedere a dextris Dei ? Quaſi neceſſe fuerit , eam ſeſsionem iuxta humanas cogitationes eſſe dimenſam & circumſcriptam , vt nec maior , nec ſublimior,neque ſit mirabilior , quàm vulgaris quædam ſeſſio,qua homo aſſidet homini. Quo (ah indignum facinus) nunc clarificatum corpus Chriſti detrudimus ? quò proſcribimus ? nonne inpeccabile illud ὃ τὸ μόνον ἀναμάρτητον Chriſti corpus ex ſolo Spiritu ſancto conceptum , vnicum mundi pretium, & per potentiſsimam ſuam reſurrectionem ſemel clarificatum ac gloriosum factum , quin & ſuper omnes choros Angelorum in ſuam maieſtatem tranſlatum, cæleſte corpus, imputribile & planè immortale : tale, inquam, corpus , nonne longè glorioſius & efficacius eſſe oportuit, quàm hoc noſtrum putridum corpuſculum , quod hodie nihil omnino tale eſt quod eſt corpus Chriſti? Qualis tandem, obſecro,eſſet Chriſtus , hoc eſt, cuius virtutis , ſi nequeat & à dextris Patris ſedere iuxta ſcripturas,& nihilo minus ſuum verbum perſeuetanter continuare in operatione : illud inquam verbum, quod in extremis ſuis ſuper Paſchali illa cœna & dixit , & confirmauit perpetuis temporibus implendum, Altiora , fratres mei & viciniora quidem ſaluti ſentiamus de eo. Omnia velle ratione metiri,& ſupputare ad calculum,multos fecit hæreticos.

Idem eiuſdem lib.capite 10.

Ad hæc reſtat & alius error , quanquam eum pauci aduertunt, in eo , quòd huiuſmodi quoque ſectæ ſecus tradant ac doceant de tranſſubſtantialitate huius Sacramenti,quàm nobis præſcribit catholica Eccleſia . Guimundus Auerſanus Archiepiſcopus aperte audet pronuntiare hunc errorem eſſe hæreſim , nimirum (id quod & ſuo tempore quidam aſſerebant) eſſe in Sacramento non minus panem & vinum, quàm carnem & ſanguinem , cùm interim ſcriptura teſtetur,& hucuſque ſeruet Eccleſia , poſt prolata Domini verba,non iam eſſe panem & vinum, ſed re vera carnem & ſanguinem . Conſtat autem omnibus , in Lutheriſmo contra

hanc

hanc tranſſubſtantialitatem doceri & firmiter credi, ſub Sacramento ſcilicet verè contineri panem ſimul & corpus eſſentialiter: quod hinc liquet, quandoquidem ipſi ferè omnes hoc Sacramentum dicant ac vocent Panem corporis, & vinum ſanguinis: vel ita planè in pane eſſe corpus, quemadmodum in candenti ferro ignis. Et quanquam dicere poſſent & Theophylactum vſum fuiſſe ea ſimilitudine in Ioannem, tamen non ea intentione vſus eſt ſimilitudine illa, qua ipſi. Id apertè conſtat ex ipſius Theophylacti ſcriptis, qui ſæpius de tranſſubſtantiatione loquitur, & tranſelementationem vocat. Idipſum fatetur & Diuus Cyprianus. Sic Paſchaſius & Ambroſius, quidquid interim dicat Gelaſius, de quo nondum liquidò conſtat Eccleſiæ: & ipſi videant num rationem eius doctrinæ reddere queant. Quibus autem rationibus iſti impanarij ſuas commentationes & opiniones probent ac muniant, nos hactenus latet. Paulus hoc Sacramentum vocat panem Domini, quo ex dicto conſectaneum eſſe volunt, Euchariſtiam quoque eſſe panem pariter & corpus. Et cur non eadam ratione hinc potiùs colligunt totam Berengarianam hæreſim, quandoquidem Paulus panem dicat? Atqui idem & corpus vocat, quin igitur admittunt, ſolùm corpus eſſe, ſed addunt & panem. Aut num poſsibile eſt Chriſto, vt nobis ſolùm ſuum corpus det ſub ſpecie panis, ſi & in pane illud dare poteſt? Auerſanus ille Archiepiſcopus haud ita multum talium hominum defert gloriæ, aut tribuit famæ, cùm inquit: Iſti Chriſtum impanatum & inuinatum annuntiant. Et quãquam huius criminis ex parte rei ſunt, tamen omnem hanc impietatem omnino à ſe deuoluunt in Capernaitas iſtos, qui ſolùm ſimplici pane contenti carnem non comedunt hodie. Noſtræ fidei fundamentum immobile perſiſtit aduerſus vniuerſos tum Capernaitas, tum impanarios, Matthæi 26. & 1. Corinthi. 11. hoc, quid nam illud? hic ſcilicet panis, eſt meum corpus. Quod autem caro eſt, non poteſt eſſe panis, & vice verſa. Si tam itaque is panis in Chriſti manus ſuſceptus, *caro ſua factus eſt*, quomodo poteſt vnà cum carne eſſe & panis? An fortaſſe panis & caro vnum atque idem ſunt? Si Chriſtus hanc impanationem indicare atque præſcribere voluiſſet, ita certò dixiſſet, Cùm hoc, pane ſcilicet, eſt corpus meum. Vel ita, In hoc vel ſub hoc pane eſt corpus meum. Aut denique

ſic: hic eſt panis meus & corpus meum. Verùm vt hæc miſſa faciamus, ſummatim dicam: Scriptura inquit, hoc: & non ſub hoc, niſi Chriſtum ablegare velis ad publica literarum auditoria, vt diſcat prima puerorum rudimenta. Hanc ineffabilem ac incomprehenſibilem tranſmutationem confitentur & patres æquè cum Eccleſiæ doctoribus: veluti Cyprianus. Panis, inquit, iſte communis in carnem & ſanguinem mutatus &c. Atqui ſanè quidquid mutatur in aliud, non manet quod erat, ſed transfertur in illud, quod non erat. Cùm verò aliquid cōmiſcetur alteri rei, tunc ſua cuique manet ſubſtantia. Quis autem ſuſtineat aliquem dicentem, hoc Sacramentum nihil aliud eſſe niſi cōmiſtionem quandam panis & corporis Chriſti? Ambroſius dicit, Panis iſte, panis eſt ante verba Sacramētorum: vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit *caro chriſti.* hoc ne credere deberemus Ambroſio, ſi non ſolido ſcripturæ fundamento ſolidaret illud? Nequaquam. Sed quia ſummus ipſe doctor Chriſtus dicit, hoc eſt corpus meum, en in promptu adeſt noſtra fides, ita defendens atque ſeruans iuxta patri magiſtri noſtri inſtituta. Proinde ſiſtite gradum hic, ô vos noui Miſſarij, & aut toti efficiamini Capernaitæ, aut cum diuini verbi ſentiatis ac ſeruetis ſpiritu. Edite vel purum tantum panem, vel carnem Domini. Nullum nanque hic medium eſt, nullum diuerticulum. Nec magnopere hic nos Eccleſiaſtici formidamus humanæ aſtutiæ iudicium, imò vltro contemnimus contumelioſi mundi opprobria: vt pote cùm nos Chriſtophagos culpat ac vocat, interim ſibi ſuauiter blandiens in ſua conficta illa ſarcophagia.

Marcus Marullus.

Lib. 2. Euangeliſtarij cap. 17.

POenitentes de iis, quibus te offendimus Domine, & eadem ſacerdoti tuo confeſſi, atque ab ipſo, cui tu ſoluendi poteſtatem dediſti, abſoluti, ad menſam ſaluberrimi conuiuij tui accedimus, vt *corpori & ſanguini tuo* communicemus. Indigni quidem, ſed tamē abs te inuitati, qui infirmitati noſtræ præſentaneum porrigens remedium *ſacratiſſimum corpus tuum* ſub ſpecie panis: Accipite inquis, & comedite, hoc eſt corpus meum, deinde pretioſum ſanguinem tuum ſub ſpecie vini in calice infuſum propinans ais: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamēti, qui pro multis effundetur

ut in remiſsionē peccatorū. Et antè per Salomonē in Prouerbiis hortatus es: dicens: Venite & comedite panē meū, & bibite vinum, quod miſcui vobis. Ad tuum ergo conuiuium à te inuitati, à te vocati accedimus, cum plena fide, cum indubitata credulitate confitentes, panem & vinum tuis verbis à tuo Sacerdote conſecratum, *tuum eſſe corpus, tuum eſſe ſanguinē.* Tu enim ipſe, qui veritas es, hoc teſtaris & affirmas, cui vel minimum refragari infidelitatis crimen eſt. Panis viniq́ue, figuram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, ſaporē ore guſtamus, duritiem atque liquorē tactu ſentimus, & tamē nō noſtris ſenſibus, ſed tuo teſtimonio credimus. Omnis enim homo mēdax, tu ſol⁹ verax, tu ipſa veritas, quæ nec decipi poteſt, nec decipere. Nos itaque, *corpus tuum* clementiſsime Domine, & tuum ſanguinem aliena ſpecie velatum fideliter accipimus, nec omnino qua ratione id fieri poſsit quærimus, aut quomodo panis viniq́ue ſubſtantia in ſubſtantiam corporis & ſanguinis tui tranſeat, cùm accidentia non mutētur, ſcrutamur. Maius eſt enim miraculum iſtud, quàm vt humano ingenio vel ſcientia comprehendi poſsit, te tamē tradente verum eſſe credimus, etiam quòd intelligere, quomodo verū eſſe poſsit, nequimus. Etenim ſuis finibus circūſcriptus eſt intellectus noſter: tuæ autē potentiæ, tuæ ſapientiæ nullus eſt finis, nulla circūſcriptio: omnem numerum, omnē excedit modum. Stultus eſt igitur, qui tanti myſterij altitudinem ſe deprehendiſſe putet, niſi ipſe reueles, ipſe aperias, ipſe illum tam ſingularis intelligentiæ efficias capacem.

Henricus viij. Rex Angliæ, ſic, vt hic ſcribit, adhuc, ſentiebat anno 1532.

HAec eſt magna (& quemadmodū ipſe ait) primaria Lutheri ratio quam ego me ſpero facturū, vt omnes quāprimum intelligant nihil magni habere momenti. Nam primum id quod ait Euangeliſtas clare dicere, quātumuis clarè dicant, pro Luthero tamē nihil clarè probat: cōtra verò quod pro illo probaret, hoc nuſquam dicunt. An non ſcribunt (inquit) accepiſſe panem & benedixiſſe? Quid tum poſteá? Accepiſſe & etiam benedixiſſe, nos fatemur. Panem verò dediſſe Diſcipulis poſtquàm inde ſuum corpus confecerat: hoc & nos inſtanter negamus, & Euangeliſtæ non dicunt. Quæ res,

Lib. contra Babylonicā captiuitatem, Martini Luthe.

quò fiat apertior, & tergiuerſandi minus pateat locus, Euangeliſtas ipſos audiamus. Matthæus ergo ſic narrat: Cœnantibus autem eis accipit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, dedítque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marci verò verba ſunt iſta. Et manducantibus illis accepit Ieſus panem, & benedicẽs fregit, & dedit eis, & ait: Sumite: hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucas deniq; narrat hoc pacto: Et accepto pane, gratias egit ac fregit & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquã cœnauit dicens: hic eſt calix nouũ Teſtamẽtum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his Euangeliſtarum verbis, nullum video locum, in quo poſt conſecrationem, Sacramentum vocetur panis aut vinum, ſed tantùm *corpus & ſanguis.* Dicunt in manus Chriſtum ſumſiſſe panem, id quod etiam nũc fatemur omnes, ac cùm reciperẽt Apoſtoli, nõ panis nominatur, ſed corpus. At Lutherus Euangeliſtæ verba, in ſuã partem conatur interpretatione torquere. Accipite, manducate, hoc, id eſt, hic panis (inquit is) quem acceperat & fregerat eſt corpus meũ. Sed hæc eſt interpretatio Lutheri non verba Chriſti, neque verborum ſenſus. Si panem, quem accepit, quemadmodum accepit, ſic tradidiſſet Diſcipulis, nec antè *conuertiſſet in carnem*, ac porrigendo dixiſſet: Accipite & manducate: rectè diceretur porrexiſſe quod in manus acceperat: nihil enim fuiſſet aliud quod porrigeretur. At cùm, priuſquàm daret Apoſtolis manducandum, panẽ conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille ſuſceperat, ſed *corpus eius*, in quod panem cõuerterat. Quemadmodum ſi quis, cùm ſemen accepiſſet, mox inde natum florẽ alteri daret, aliud accepit, aliud dedit. Sic Chriſtus panẽ accepit, & panem nõ dedit, ſed corpus proprium, in quod panis antè mutatus fuerat. Vt igitur iſtam conuerſionem factam Chriſtus palàm faceret, noluit dicere: hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc corpus meum: nẽpe *corpus proprium oſtendens*,

in

in quod erat verſus panis. Quãdo igitur nullus Euãgeliſtarũ affirmat Chriſtũ Apoſtolis dediſſe panem, ſed accepiſſe duntaxat, dediſſéque ſuum corpus, nihil pro Lutheri parte, quod iam intelligis lector, Euangeliſtarum teſtimonia valent. Vt enim Aaronis virga, cùm eſſet in colubrum verſa, & cùm viciſsim ex colubro rediit in virgam, nunquam ſimul fuit & coluber & virga: Ita nec panis in corpus Chriſti verſus ſimul fuit panis & corpus Chriſti. Nam ſi cum colubro virga reſtare non potuit, vt idem ſimul eſſet & coluber & virga, quanto minus reſtare poteſt panis cum carne Chriſti tam incõparabili ſubſtantia, vt idem ſimul dicatur & panis & corpus Chriſti. Quod argutatur, imò nugatur Lutherus, hoc pro ſuæ fidei ſimplicitate facere, cùm de vino dicat Chriſtus. Non hoc eſt ſanguis meus, ſed, hic eſt ſanguis meus, miror quid homini venerit in mentem, cùm iſtud ſcriberet. Quis enim non videt, quòd nihil prorſus faciat pro eo, imò contra videretur magis pro eo feciſſe, ſi dixiſſet Chriſtus, hoc eſt ſanguis meus, habuiſſet enim anſam ſaltem Lutherus, qua demonſtrandi articulum referret ad vinum. Nunc verò cùm vinum ſit neutri generis, Chriſtus ait: nõ hoc, ſed hic eſt ſanguis meus. Et cùm panis ſit generis maſculini, ait tamen hoc eſt corpus meum, non hic, vt vterque oſtendat articulus Chriſtum neque panẽ propinare, neque vinũ, ſed ſuũ ipſius corpus & ſanguinem. Quod videri vult Lutherus pronomẽ hoc, ad corpus referri, non Chriſti propoſito, ſed occaſione linguarũ, nẽpe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam: annõ ridiculũ eſt? Nam Habræa lingua, ſi neutrũ genus nos habet, nõ poteſt tam apertè declarare, ad vtrũ Chriſtus retulit articulũ, quã Latina vel Græca. Nã in Hebręa lingua, ſi articulus fuiſſet maſcul⁹, tãquã diceret, hic eſt corpus meũ, tamẽ res relinqueretur ambigua. Quia potuiſſet ea locutio videri coacta, neceſsitate linguæ non habẽti neutrũ. Sed quia apud Latinos panis & corpus ſint diuerſi generis, is qui trãſtulit Græca, articulũ cõiũxiſſet cũ pane, niſi apud Euãgeliſtã repperiſſet demõſtrationẽ factã de corpore. Præterea cũ Lutherus fateatur idẽ generis diſcrimẽ eſſe & Gręcis, facilè potuiſſet cognoſcere Euãgeliſtas, qui ſcripſerũt Græce, articulũ fuiſſe poſituros, qui referretur ad panẽ, niſi quod cõſcij mentis Dominicæ, voluerũt admonere Chriſtianos, articulo

corporis, Chriſtũ nõ panẽ cõmunicaſſe Diſcipulis, ſed corp⁹. Quãobrẽ quod Lutherus interpretatur in ſuam partẽ verba Chriſti. Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, id eſt, hic panis, quem acceperat. Non ego ſed ipſe Chriſtus contrà docet ſua verba intelligi: nempe hoc, quod eis porrigebat, nõ eſſe (quod ipſis videbatur) panem, ſed ſuum ipſius corpus, ſi rectè Chriſti verba recenſent Euangeliſtæ. Nam alioqui poterat dicere, nõ hoc (quod exponeretur id eſt hic) ſed apertè potiùs, hic panis eſt corpus meum: quo ſermone docerentur Diſcipuli, id quod nunc Lutherus docet Eccleſiã: nempe in Euchariſtia, pariter & Chriſti eſſe corpus & panem. Nũc verò ſic locutus eſt, vt oſtenderet manifeſtè, corpus duntaxat eſſe, non panem.

S. Ioannes Epiſcopus Roffenſis, Pro veritatis aſſertione, necatus eſt anno 1535.

Prefatione lib. 3. in Ioãnis Oecolãpadij, de verbis cœnæ dominicæ lib.

Corroboratio 1.

PRiuſquàm illis rationibus, reſpondeamus, quibus Oecolampadius oſtendere molitur, nõ eſſe verum Chriſti corpus in Euchariſtia, ſed tantùm corporis ipſius figuram, nos quatuordecim corroborationes aſſerimus, quibus (modò digne trutinentur) quiſque Chriſtianus haud dubiè ſuum animum in huius Sacramenti fide ſolide conſtabilire poterit.

Prima ſumitur ex ſcripturis ipſis, quæ communem Eccleſiæ ſententiam teſtantur apertiſsimè, atque id citra gloſſam aliquam, aut tropum. Circũſtãtiæ ipſæ ſcripturarum, à quibus & illuminari ſcripturas Auguſtinus affirmat, litem huius negotij potenter & efficaciter dirimunt. Nam & longo tempore priuſquàm Chriſtus cœnam illam (quam Dominicám vocamus) cum Diſcipulis habuiſſet, pollicitus eſt ſe daturum panem carnis ſuæ, nempè cùm dixit: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Meminit paulò ante panẽ alterius generis à Moyſe Iudæis fuiſſe datum: nempe Manna, quod neutiquam edentibus immortalitatem præſtare valuit. Meminit & Patrem dediſſe panem verũ hominibus: nempe verbum incarnatum, quod & per Manna figurabatur. Tertio loco ſubiungit ſe daturum panem carnis ſuæ cunctis edendum, neque ſolum, ſed & eandem carnem iridẽ ſe morti daturum repetiuit, pro mundi vita. Bis enim dixit dabo, neque fruſtra certè, quanquam hunc locum oſcitanter multi prætereunt. Nam hîc trãſlatio noſtra ſemel habet da-

bo cùm tamen Græci codices cõſtãter bis habeant dabo. Semel enim in ipſa cœna iuxta pollicitationẽ illam, Chriſtus panem carnis ſuæ dedit Apoſtolis, nimirum quãdo panẽ acceptum in ſuas manus, benedixit, fregitque, & dedit Diſcipulis dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes, hoc eſt enim corpus meũ. Dedit rurſum & poſtridie cùm hoc dixiſſet, carnem ſuam ad mortem crucis pro totius mundi vita. Iam aduerte quam citra tropum aliquem ſcripturæ ſibi conſentiant, quod in Euchariſtia ſit *verũ corpus Chriſti.* Accedit his quod Paulo antè Paſchalẽ agnum, iuxta ritum Iudaicæ legis, ederat cũ Apoſtolis. Erat autẽ & is agnus figura quędã corporis Chriſti, & necem Chriſti futuram repręſentabat, neque tamẽ cũ illum ederet, affirmauit illic fuiſſe corpus ſuũ, neque Diſcipulorum pedes anteà lauit, neque vehementẽ edendi affectũ ſe habere teſtabatur, quemadmodũ fecit cũ Euchariſtiã inſtituiſſet. Hic enim palam aſſeuerauit ſuum corpus eſſe, pariter & quò puriores ſui Diſcipuli forent ad eſum tãti Sacramenti, pedes eorum antè lauit. Sed & præmiſit ſe magno deſiderio deſideraſſe nouum iſtud Paſcha, in quo verus ipſe agnus continebatur, vnà cũ Diſcipulis ſuis manducare.

Si nullæ penitus eſſent ſcripturæ, quibus huius Sacramẽti veritas comprobetur, non eſſet tamen alienum à munificẽtia tanti principis, imò tam amantiſsimi ſponſi munus tam incomparabile ſuæ ſponſæ relinquere. Nam is effectus natura comparatus eſt, & inſitus omnium hominum pectoribus, vt cùm ab his, quos vehementer amant, ſint aliquanto tempore diſceſſuri, monimentum aliquod eis relinquãt, quo dũ abſentes fuerint, ipſi facilius & crebrius ad memoriam reducantur. Quambrem, cum tanta charitate ſponſam ſuã Eccleſiam ardebat Chriſtus, vt pro ea non recuſauerit corpus ſuũ omnibus ærumnis & cruciatibus mortis exponere, pariter & vniuerſum effundere ſanguinem, ſicut alienũ ab huius amoris immẽſitate putari debet, vt nobis eadem tribuat. Pauperculum ſanè munuſculum fuiſſet, & prorſus indignum tanto principe, pro monimento ſui, fruſtulum donaſſe panis, vel figuram quandam, & nudam repreſentationem ſui tribuiſſe. Quamobrem conſpicuum cuiuis eſſe poteſt, friuolam aſſertionem eſſe, quæ ſtatuit nihil amplius in hoc Sacramẽto cõtineri, præter panem & vinum. Nam & hoc Sacramentum in

Chriſti memoriam, ab ipſo Chriſto, ſponſæ ſuæ relictum, nemo negare poterit, quandoquidem ipſe dixit: hoc in mei memoriam facite. Quod ſi diligenter explorauerimus affectum cuiuſque, qui cùm ſit à coniuge ſua chariſsima diſceſsurus, Xenium quoddã relinquere meditatur, comperiemus illum ea mẽte eſſe, vt ſi fieri poſſet ſeipſum in ipſo Xenio relinqueret. Nam & principes, qui curãt imagines efficaciſsimè ſui repræſentatrices depingi, vel donandas vel mittẽdas amicis, eadem facilitate, ſi præſtari per eos poſſet, ſeipſos donarẽt ſub imaginibus illis. Animus profectò non deeſt iſtud præſtandi, tametſi potẽtia pariter & arte careant, quo minus iſtud valeant exequi. Cæterum Chriſto nec animus deeſt: quippe qui nos adeò deamauerit, vt longè duriora pro nobis aggreſſus ſit: neque potentia, qui & imperio ſuo cuncta fecit ex nihilo: neque demum ſapientia, qua tam commodè præſtet hoc ipſum, vt & citra quamuis iniuriam ſui corporis, & citra crudelitatem & horrorem edentium, *ſuam carnem* nobis edendam impẽdat. Certè ſi dediſſet, corpus ſuum in ea ſpecie, qua nunc reſidet ad Patris dexteram in ſumma gloria, quis ferre poſſet fulgorem tantæ maieſtatis? vel ſi dediſſet in mortalis cuiuſpiam hominis effigie, quis tam crudelis eſt, vt dentibus ſuis carnem adeo pretioſam lacerans tantam iniuriam chriſto faceret? Si denique portiunculam aliquam carnis crudæ nobis exhibuiſſet, quis non abhorreret, ſub eo ſimulacro cibum eiuſmodi manducare? Modum igitur alium excogitauit ſumma illa Chriſti ſapientia, quo nobis *carnem ſuam* donaret edendam, nimirum impaſsibilem, & ſub ſpecie panis, vt ita nec iniuriam ipſe pateretur vllam, neque nos horrorem aliquem ex ipſius eſu carnis caperemus. Quo fit, vt merito cũ Paulo exclamemus. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ Dei.

III. Tertiam his duabus annectemus corroborationem, hanc videlicet quod vniuerſa Patrum orthodoxorum auctoritas huic ſententiæ concorditer aſſentitur: nimirum quòd in Euchariſtia *verum chriſti corpus* contineatur.

IIII. Colligitur & huius Sacramenti veritas ex ipſius Chriſti pollicitationibus. Plurima ſanè eſt pollicitus ipſe Dominus noſter, ex quibus colligere certò poſſumus, eum neutiquam fuiſſe paſſum Eccleſiam ſuam in errore tanti diſcrimi-

nis

nis per tot annorum centenarios iacuiſſe. Sic enim fruſtrà nobis dixiſſet. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Quomodo, precor, adfuiſſet Eccleſiæ ſuæ, ſi tamen idolatriam tot ſeculis eam exercere permiſiſſet: nimirum vt creaturã pro creatore adoraret, & merũ panẽ pro vero Chriſto? Quod enim ſcelus diuina maieſtas plus vnquam abhorruit, & odio proſequutus eſt implacabiliori, quàm idolatriç flagitium? Quare ſi fœdari ſuſtinuiſſet Eccleſiam tam horrendo crimine, tantoque temporum curriculo, quomodo verum eſſe potuiſſet, quod promiſerat ſe nobiſcum futurum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi? Pollicitus inſuper fuit, & Spiritum ſanctum in Eccleſia permanſurum, quatenus eam inſtrueret in omni veritate. Ego, inquit, rogabo Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Et rurſum. Cùm venerit ille, qui eſt ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Ad hæc paracletus autem ille, qui eſt Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quęcunque dixi vobis?. Num non veracem in promiſsis ſuis Chriſtum exiſtimabimus? Quòd ſi verax ſit, de quo vel dubitare quidquam nefas eſt, haud dubiè ſpiritus iſte veritatis nobiſcum in Eccleſia reſidet, eámque duxit in omnem fidei veritatem, ſed & erudiuit, & explanauit, ſi quid in his Chriſti verbis fuiſſet ambiguum. Suggeret, inquit, vobis omnia quæcunque dixi vobis. Quare ſi verba Chriſti ſunt, Hoc eſt corpus meum dilucidum eſt, quod Spiritus horum veritatem Eccleſiæ Chriſti ſuggeſsiſſet: Accedit his quod de fide ſit pollicitus itidem, eam videlicet Eccleſiæ non defecturam. Non deficiet, inquit, fides tua Petre. Hæc certe fidès catholica, quæ à ſede Beati Petri ad nos manauit, quandiu noſtra ſucceſio mãſura ſit, in hac miſeriarum valle nũquam deficiet & extinguetur. At ſi tanto tempore perperam de his Chriſti verbis credidiſſemus, quis non videt extinctam fuiſſe fidem? Succurrit & illud, quod promiſiſſet inſuper Chriſtus, portas inferi minimè præualituras aduerſus Eccleſiam ſuam. At quis non intelligit iam per tot ſecula præualuiſſe portas inferi, ſi tam peſtifero victa errore Eccleſia, panem tam perfide pro Chriſto coluiſſet. Nam ſi præcipitaſſet eam ſatanas in tantam perfidiam, vt

nec de Chriſti verbis ad hunc vſque diem rectè ſenſiſſet, neque rectum hoc toto tempore cultum omnipotenti Deo tribuiſſet, ſed meram adoraſſet creaturam loco Dei, quis non planè perſpicit miſerrimâ ſeruitute catholicam Eccleſiam à portis inferi preſſam & deuictam eſſe? Has igitur & cæteras Chriſti pollicitationes, & ſi quis exactè trutinauerit: comperiet, ni fallor, ipſam, quam hactenus de Euchariſtia fidem & tenuit & docuit Eccleſia ſolidiſsimam firmámque eſſe.

Corroboratur etiam conſiliis pluribus, quæ & pro confirmanda fide catholica per ſummos Pontifices in Spiritu ſancto congregata fuerant. Proditur in hiſtoria Tripartita lib. 7. cap. 11. Meſſalianos quoſdam hæreticos fuiſſe, quos εὐχητὰς id eſt, orantes vocatunt, qui inter cætera dixerunt diuinum cibum nihil, nec prodeſſe nec lædere, cibum videlicet illum (vt Theodoretus illic ait) de quo Dominus Ieſus dixit. Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinē meum, viuet in æternum. Aduerſum hos primùm Litoius preſul Melitenſis Eccleſiæ, cùm cerneret hac hæreſi multa monaſteria, quaſi latronum ſpeluncas euáſiſſe, curauit vt incenderentur, & vt ab ouibus lupi ſeparentur. Similiter & Amphilochius famigeratus Lycaonenſis Antiſtes, dum hæc peſtis illic creſceret, ea valde repreſsit, & oues, quæ tali contagione vexabantur, eripuit. Flauianus quoque Præſul Antiochenus accerſita turba monachorum Antiochiam, quorum vſus prudentia, complures ex iiſdem hæreticos, qui in Edeſſa viciniſque oppidis venenum illud ſparſerant, conuictóſque mox è Syria cunctos expulit. Poſt hæc in Epheſina ſynodo, in qua ducenti patres ob Neſtorianæ hæreſeos condemnationem, congregati fuerant, definitum & hoc ipſum fuit: nimirum quòd veram *Chriſti carnem*, quæ viuificatrix eſt, in Euchariſtia ſumimus. Rurſum Berengarius quidam homo nullius eruditionis, gloriæ tamen cupidus, aduerſus Euchariſtiæ Sacramētum eandem hæreſim, quam nunc Oecolampadius aſſerere molitur, ſuſcitauit: docens ipſum Sacramentum ſolam figuram eſſe corporis Chriſti. Cuius occaſione, Leo ix. Concilium Vercellenſe celebrauit, in quo & Berengarium, complicéſque eius niſi quàm primùm reſipiſcerēt, perpetuo damnauit anathemate. Interea Leo ix. moritur, & Berēgarius in obſtinatia ſua pergit, venenum ſuæ hæreſis per Gallias diffundens, quo factū

eſt,vt Hildebrandus,Eccleſiæ Romanæ tunc Archidiaconus, ſynodi Turonis congregatæ præſidens eundem Berengariũ per quoſdam eruditiſsimos viros conuincit. Sed nec ſic deſtitit miſer ille, quin adhuc inſani ſui dogmatis ſemina ſpargeret.ob quod & Nicolaus II.eum Romam accerſiuit, vbi Concilio 113.Epiſcoporum habito,Berengarius hæreſim ſuã, conceptis verbis,abiurauit. Cæterum adhuc poſteà mutauit animum,& diuerſam hęreſim excogitauit Nam vbi primùm aſſeruit,quod Sacramentum ipſum,tantùm figura fuerat corporis,non ipſum verum corpus Chriſti,iam docere cœpit, illic verum adfuiſſe corpus, ſed vnà cum eo manere ſubſtantiam panis. Cuius rei gratia per Gregorium VII. iterum ad concilium multorum Epiſcoporum Romæ habitum accerſitus Berengarius errorem ſuum reuocauit. Nihil hic de cõcilio,quod celebrauit Innocentius III. in quo manifeſtè declaratum fuit,& definitum, quòd panis in Chriſti corpus conuertatur. Nihil de Conſtantienſi & Baſilienſi conciliis, in quibus hæc hæreſis damnatur apertiſsimè.Vides ergo lector hoc dogma pro hęreſi fuiſſe condemnatum à tot conciliis.

Corroboratur inſuper huius Sacramenti fides ingenti miraculorum copia, quæ variis temporibus ad confirmandos infirmorum animos diuinitus oſtenſa fuerunt.Primum illud occurrit,quod ex Dionyſio,qui fuerat Alexãdriæ Præſul,Euſebius in Eccleſiaſticæ hiſtoriæ,libro 6.cap.34.refert. Quod ille certè non ſcripſiſſet,neque mors infirmo tam diu fuiſſet dilata,ſi nihil aliud in hoc Sacramento fuiſſet, quam merus panis. Memorat & Cyprianus quædam Sermone quinto de lapſis,quæ & nouerat ipſe fuiſſe facta.Ambroſius inſuper de morte ſui fratris Satyri lugubrem orationem ſcribens, miraculi cuiuſdam meminit, quod ſuo fratri contigit. Narrat & Auguſtinus 22.libro de ciuitate Dei miraculum aliud,quod ſuo tempore contigit. Recenſet & Gregorius in Dialogis libro 3.cap.aliud, Beda ſimiliter in hiſtoria gentis Anglorum. Prætereo,quæ Vincentius in hiſtoria ſua lib.29.cap.24.commemorat. Multa ſanè miracula ob extinguendam hæreſim in Vaſconia pullulantem fuiſſe facta, nec vno tantum in loco,ſed pluribus: ita vt Rex Frãçiæ Philippus ter præſens fuit eiuſmodi miraculis.

VI. Miracula, quæ hic paucis perſtringuntur, diffusè inuenies inferius, in Claſſe Miraculorum.

Conſtabiliri quinçatim poteſt huius Sacramẽti veritas in-

Omnes has reuelationes, vt ab auctoribus proditæ ſunt, habes infra partim in claſſe fæminarum, partim in claſſe viſionum.

numera multitudine reuelationum, quę piis antehac mõſtratæ fuerant. Scribit enim Hildegardis virgo ſanctiſsima, quæ & innumeras Dei benignitate reuelationes conſpexit. Eliſabet quoque virgo ſanctiſsima reuelationibus pluribus illuſtrata, neque paucis etiam, quæ ad hoc Sacramentum pertinent. His accedit & ſanctiſsima Brigitta, cui præter alias innumeras, complures de Euchariſtia reuelationes factæ ſunt. Melchtildis inſuper & ipſa quoque virgo ſanctiſsima, inter alias admirandas reuelationes, quibus illuſtrata fuerat, multas memorat de hoc Sacramento. Tradit & duas Chriſonmus lib. 6. Dialogorum cap. 4.

VIII. Nemo tam hæreticus eſt, vt neget Eccleſiam ab hæreticis creberrimè fuiſſe oppugnatam, ſemper tamen ſponſi ſui patrocinio fuiſſe munitam, ne pernicioſis eorum erroribus fides illius corrumperetur. Quando Cherinthus inſaniit, allatrauit Marcion, Ebion & ipſe ſuperbiſsimè blaſphemauit, nũ defuit Chriſtus? An non opitulatus eſt Eccleſiæ ſuæ? Subinde quando Montanus quidam errores complures in Eccleſia ſeminauit, vnà cum Priſcilla, & Maximilla Chriſtus Apollinarem & alios ex orthodoxis excitabat, qui inſana illorum dogmata conuellerent. Poſt hos Florinus quidam, & ipſe nouo quodã & pernicioſo dogmate perturbabat Eccleſiã, affirmãs Deum auctorem eſſe peccati, ſed & hunc Irenæus Polyparpi diſcipulus confutauit. Scripſit & idem Irenæus aduerſus Valentinum, quem & doctiſsimum fuiſſe Hieronimus tradidit. Berillus item Epiſcopus, ipſe doctiſsimus, in hæreſim maximam collapſus, cùm à multis Epiſcopis confutari non potuiſſet, ab Origine tãdem eſt victus, & ad ſanam Eccleſiæ fidem redire compulſus. Nouatus inſuper ſua peruerſitate vexabat Eccleſiam, qui licet multos corrupiſſet prætextu puritatis, quã profitebatur, conſilio tamen Epiſcoporum 60. vnà cũ totidem presbyteris & pluribus Diaconis habito Romæ, condemnatus fuit, & ab Eccleſia ſeparatus. Manes præterea quidam ex Perſide veniens, à quo Manichæi nomen acceperunt, errorem exitioſum introduxit, qui & poſtea multis ſeculis complures abduxit à vera fide. Cæterum & huius inſanũ dogma tandẽ orthodoxis impugnantibus & auxiliante Chriſto, prorſus euanuit. Sabellius etiam hęreſiarcha peſtilentiſsimus, qui ſacræ Triadis perſonas haud quaquam ſeparat, ſed inter

inter ſe confudit, vnam ex tribus faciens. Poſteà tam ipſe Sabellius, quàm ſectatores ipſius per ſynodos aliquot fuerũt cõdemnati. Arrius etiã Presbyter Alexandrinus, vir eruditiſsimus, & fauore plebis ac principum potẽtiſsimus, quis ignorat, quàm accerrimis machinis vniuerſam Eccleſiã arietauit. Ille Chriſtũ æqualẽ eſſe negauit Patri. Veruntamen opitulãte Chriſto cõplures orthodoxi ſuos calamos in illum acuerunt, & ſynodo 318. patrũ Niceæ habita cõdẽnatus fuit. Poſt hũc Macedonius Conſtantinopolitanus Epiſcopus aduerſus Eccleſiæ fidẽ erexit ſeſe, negans Spiritũ ſanctum eſſe Deũ, ſed idem haud multò poſt, ſynodo centũ & quinquaginta patrũ habita Conſtãtinopoli fuit exploſus. Neſtorius verò Conſtãtinopolitanus etiã Epiſcopus vulgo gratioſiſsim᷑, hæreſim ſuſcitauit, aſſerẽs beatã virginẽ nõ Dei, ſed hominis tãtũmodo genitricem. Sed hũc ſynodus Epheſina ducentorũ Epiſcoporũ iuſtiſsimo feriit anathemate. Dioſcorus itidem Alexãdrinus Epiſcopus eandem eſſe carnis & verbi naturã in Chriſto perperam docens, paulò poſt a ſynodo Calcedonenſi ſexcentorum Epiſcoporũ, vnà cum Eutyche proiectus eſt. Quid Apollinarẽ iuniorẽ virum in diſſerẽdo ſingulariter acutum, & in ſcripturis exercitatiſsimũ. Quid Paulum Samoſatenũ, virũ non minus arrogantẽ, quàm ſingulari præditũ eloquẽtia? Quid Donatũ, & Donatiſtas ſeculari ſcientia diligẽter inſtructos, vita probatos, viribus & diabolica verſutia ſummos? Quid Albigenſes memorẽ, qui Lutheranorum in erroribus non diſsimiles ferme parem cum iiſdem acceperunt cladem? Nam obſiſtentibus eis orthodoxis, conciderant ex illis vno prælio ſexaginta milia virorum. Prætereo Vvaldenſes, Pigardos, Vviclephiſtas & cæteros illos ingẽti numero. Cæterũ ab eorũ erroribus chriſtus eccleſiæ ſuæ fidẽ hactenus integram & illibatã conſeruauit. Quam rẽ, cum nemo dubitat, ſed exploratiſsimam omnes habeamus, quis vnquam intra ſinum ſui cordis admittere poteſt, quod idem ipſe *de veritate ſui corporis* eccleſiam ſuam errare tanto tempore permiſiſſet?

Ingens pietatis fructus, quem experimur in his quotidie magis ac magis augeri, qui iugiter hiſce myſteriis, per crebrum eorundem eſum cũ fide & deuotione participãt, mirificè Sacramẽtum iſtud confirmat. Ad hunc modum chryſoſtomus, cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, &

cæteri patres, qui crebriùs & ardentiùs huic Sacramẽtó communicabant, profecerunt in omni pietatis genere. Nec illi ſolùm: ſed & recẽtiores quoq;, Beda, Bernardus, Albertus, Thomas, Bonauẽtura & reliqui, quorũ ingens eſt numerus, hîc hi omnes hauſerũt gratiã ſpiritus, hic, ſcripturarum intellectũ, hic, vitæ ſanctimoniã, hic mores probatiſsimos, hîc, pietatis fructũ, hîc amoris ardorẽ erga Chriſtũ & proximũ, hic, deuotionis guſtum & feruorẽ, hic didicerũt mundi contẽnere vanitates, carnis deſideria reprimere, ambitionis laqueos rũpere, & proprias deniq; relinquere voluntates. Et ſanè ſi quis conſideret profectus, & lapſus, atque reformationes, quæ ſæpius in Ecclèſia contigerũt, cõperiet lapſuum quidẽ cauſſam fuiſſe neglectũ, & abuſum huius Sacramenti: cõtra verò profectibus & reformationibus ſemper fidelẽ cultum & deuotam eiuſdem Sacramẽti frequẽtationẽ profuiſſe magnopere. Sic enim ab ipſis primis cunabulis Eccleſia profecit. Nam in actis traditur, quod erant omnes perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & in communicatione fractionis panis, & orationibus. Profuit certè plurimùm doctrina verbi, ſed ea ſine cæteris duabus friguit tandẽ, vt quotidie fieri cernimus. Accedat auditioni verbi precatio crebior, & pia Sacramenti huius frequentatio, & fieri non poteſt quin maximus ex eis enaſcatur fructus pietatis. Ex his profectò manauit tãta martyrũ conſtantia, vt cùm inebriati fuiſſent hoc ſangine, nihil (vt & Cyprianus teſtatur) trepidabant & ſuum viciſsim pro Chriſto ſanguinem fundere. Palàm eſt igitur ex maximo fructu ſpiritus, quem generatim conſequuti ſunt omnes, qui Sacramentum iſtud ingenti fide & deuotione frequentabant corporis & ſanguinis Chriſti veritatem in eodem contineri.

x. Sicut hi, qui firma fide frequenter Euchariſtiæ fiunt participes, proficiunt in omni pietate: ita qui minùs dignè vel credunt, vel vtũtur ea, nullo nõ impietatis genere cõtaminãtur. Quæ res cùm in aliis compluribus, tũ in ipſa peſsima Manichæorũ ſecta de quibus Auguſtinus libro de hæreſibus tradit, quæ referre puderet, niſi vt palàm fiat in quam horrenda præcipitia labi ſinantur hi, qui recta fide carent huius tanti Sacramenti. Vbi videre licet, quàm execrandus fuerat, horũ hæreticorũ lapſus, propter inopiã fidei de tanto Sacramẽto. De Albigenſibus quid dicam, qui & Sacramentũ corporis &

ſanguinis

ſanguinis Chriſti blaſphemarũt? Hiſtoriis variis proditum, quam abominandã vitã duxerint, & in quã nefarios inciderint errores, quodq́; per eos innumera plebis multitudo corrupta fuiſſet, de quibus tandem & vltio tanta ſumpta fuerat, vt vno die perẽpti ſint ex eis 60. millia pugnatorũ. Vviclephiſtæ ſimiliter & Begumi, qui de Sacramento iſto peruerſas & omnino diuerſas, à totius Eccleſiæ ſentẽtia, tenuerãt opiniones, haud facilè dici poteſt: quã infeliciter periérũt, & tam in hac tẽporarios, quàm in futura vita perpetuos ſuſtinebunt cruciatus.

Nullũ ex Scripturis adferre teſtimonium hæretici queũt, quo probent in Euchariſtia non eſſe corpus Chriſti. Neque enim id conficiũt illæ ſcripturæ, quæ teſtantur Chriſtũ corporaliter in cælũ aſcẽdiſſe, quandoquidẽ omnipotẽtiæ ſuę neutiquã repugnat efficere, vt corpus idẽ ſit in locis pluribus. At præter illas, nullas omnino queũt alias afferre. Verbis vtiq; Chriſti vim afferũt ſua infarciẽtes, quibus ad aliũ detorqueãt ſenſum. Nam vbi Chriſtus ſimpliciter enuntiauit, dicens, hoc eſt corpus meũ: quæ verba ſunt adeò dilucida, vt nullus in eo ſcrupus eſſe poſsit: illi tamen interpretãtur, per, eſt, ſignificat, & per corpus, figurã corporis. Quòd ſi liceat ad hunc modũ ſcripturas interpretari, quis non perſpicit quemuis hæreticũ quãcunque velit hæreſim facillimè tutari poſſe? Sed aiunt Paulũ ſimili tropo dixiſſe: Petra autẽ erat Chriſtus: vbi docent, vel per erat, oportere verbũ ſignificabat intelligere, vel per Chriſtũ, figuram Chriſti. Verùm vt largiamur eis hoc loco tropum eſſe, quanquã & hîc nullũ ſubeſſe tropum ſecundo libro monſtrauimus, non propter illud cõtinuò ſequitur, quod in illis Chriſti verbis aliquis erit tropus. Nunc autem iſta non aliter memoramus, niſi vt lector intelligat, hereticos iſtos nullis hæreſim ſuam fulcire poſſe ſcripturarũ teſtimoniis, cùm noſtra, hoc eſt cõmunis totius Eccleſiæ ſententia, pluribus muniatur, & eiſdem efficacibus. Sed neque verba Chriſti detorquemus, vt illi parũ prudenter faciũt, ſed vt ſimpliciter enuntiãtur, ita ſimpliciter interpretamur iuxta canonẽ Hilarij, quem libro de Trinitate primo tradit. Optimus, inquit, lector eſt, qui dictorũ intelligentiam expectet ex dictis potiùs, quàm imponat, & retulerit magis, quàm attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem XI.

*præſumpſerit intelligendum. Huic certè canoni palam contrauenit Oecolãpadius, intermiſcens alia, quàm dixerat christus: imò quæ ne cogitarat quidem. christus palam enuntiauit ad hunc modũ, hoc eſt corpus meũ: non ita, hoc ſignificat corpus meũ: neque ſic, hoc eſt figura corporis mei. Quiſquis enim ſic interpretatur, non fert ſimpliciter ipſa christi verba, ſed affert, & intermiſcet aliena, quẽadmodũ & iſti miſeri faciunt, totius etiam huius vniuerſi, ſi liceret, ordinem euerſuri. Et profectò nõ aliud habet Oecolampadius, quo ſuam hæreſim tueatur, niſi quod difficilia quædam & abſurda ſenſui conſequerentur, ſi dixerimus in eucharistiâ verũ eſſe corpus christi. cæterũ id lector diiudicet, an æquum fuerit non credere verbis Dei, propter ea quæ ratio noſtra non capit, neque viribus ingenij valemus ipſi comprehendere.

XII. Nullus vnquam orthodoxus aut ſcripſit, aut docuit, non cõtineri verum Christi corpus in Euchariſtia. Certus eſto lector neminem vnquam, qui pro vero orthodoxo fuiſſet habitus, producet Oecolãpadius, qui negauerit, hîc ſub velamine panis, opertum eſſe corpus Christi, At vnde id nouerim quæris? Dicã, partim certè ex mirifico eorũ, quos legi, cõſenſu (& legi ſanè plurimos) partim ex eo, quod ad hunc vſque diẽ nemo ex orthodoxis accuſatus fuit ſuper ea re. Nec defuiſſent profectò accuſatores, ſi quiſpiã huiuſmodi repertus eſſet, qui rem hanc adeò repertiſsimã ſuis damnaſſet ſcriptis. Vides in rebus lõgè minoris momẽti non fuiſſe prætermiſſum, ſi quid aberratũ eſſet à ſcopo veritatis. Cyprianus enim, qui docuit rebaptiſandos eos, qui fuiſſent ab hæreticis antè baptizati, in ius propterea vocatur à multis. Et quæ de Petro Hieronym⁹ viſus eſt haud rectè tradidiſſe, non ſilentio prætereundũ cenſuit Auguſtinus. Quamobrẽ ſi de hoc Sacramẽto omniũ auguſtiſsimo, quiſquã aliter aut ſcripſiſſet, aut docuiſſet, quàm orthodoxa tradidiſſet ecclesia, fuiſſet haud dubiè notatus à cæteris, ceu reus hæreſeos ab orthodoxis fuiſſet habitus. Adde in tanto ſcriptorũ numero, cùm tot eſſent, qui rem hanc tam apertè pridẽ aſſeruiſſent, ſi quiſpiã orthodoxus aliter ſenſiſſet, aut credidiſſet rẽ ſe habere, produxiſſet ſaltẽ hoc negotium in quæſtionem & controuerſiã, vt ſi quidquã ambiguitatis in ea re fuiſſet, id exactiùs ab eruditis diſcuteretur, atq; ita veritas appareret. At nihil factũ huiuſmodi vnquã ob orthodoxo

thodoxo quouis legimus. Ab hæreticis verò non ſemel audiuimus. Verùm hi confeſtim à generalibus ſynodis ad hoc ipſum ex toto Chriſtianiſmo congregatis accerſſebantur, & protinus vt auditi fuiſſent, vnanimi patrum decreto cõdemnabantur, & abiurare compulſi ſunt ſua peſtifera dogmata. XIII.

Qui ſic mordicus negãt veritatẽ corporis & ſanguinis in Euchariſtia, nec vno quidẽ aut miraculo, aut reuelatione ſententiam ſuã comprobare queunt, cùm tamen à nobis & miraculis, & reuelationibus innumeris ipſa veritas confimetur. Sed & illi, vt nihil eis obſiſtant miracula, breui cõpendio vel ea fieri negant, vel ſi facta ſint, præſtigiis dæmonũ aſcribunt. Cæterũ Auguſtinus memorat ſuis temporibus miracula cõplura Dei virtute fuiſſe peracta. Scribit & Hieronymus carpens Vigilantium, quod is aduerſabatur miraculis. Argumẽtatur, inquit, contra ſigna atque virtutes, quæ in baſilicis martyrum fiunt, & dicit eas incredulis prodeſſe, non credẽtibus: quaſi nunc hoc quæratur, quibus fiãt, & non qua virtute fiãt: Eſto ſigna ſint infideliũ, qui quoniã ſermoni & doctrinæ credere noluerunt, ſignis ducãtur ad fidẽ: & Dominus incredulis ſigna faciebat, & tamen non idcirco Domini ſuggillanda ſunt ſigna, quia illi infideles erant, ſed maiori admirationi erunt, quia tãtæ fuere potentiæ, vt etiã mẽtes duriſsimas edomarent, & ad fidem cogerent. Itaque nolo mihi dicas, ſigna infideliũ ſunt, ſed reſponde quomodo in viliſsimo puluere & fauilla, neſcio qua tãta ſit ſignorũ virtutũmq; præſentia. Sentio, ſentio infeliciſsime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui hæc te cogit ſcribere, ſæpe hoc viliſsimo tortus eſt puluere, imò hodiéque torquetur: & qui in te plagas diſsimulat, in cæteris confitetur: niſi fortè in morem gentiliũ, impiorũmq; Porphirij & Eunomij has præſtigias dæmonũ eſſe cõfingas, & non verè clamare dæmones, ſed ſimulare tormẽta. Hæc Hieronymus. Vides hic lector vera miracula fieri nonnunquàm ad mortua ſanctorũ oſſa carnéſq; redactas in puluerẽ & fauillã. Quòd ſi corpora ſeruorũ iam in monumẽtis quieſcẽtia, tametſi vitæ pariter & ſpiritus expertia ſint, Deus huiuſmodi miraculis honorare ſtuduit, quanto magis exiſtimabimus eũ *Filij ſui in Euchariſtia*, non iã mortuũ, ſed ipſi vitæ coniunctum, hoc eſt verbo, quo viuunt omnia, talib⁹ miraculis glorificari velle? Profectò qui id ne-

quò fiat apertior, & tergiuerſandi minus pateat locus, Euangeliſtas ipſos audiamus. Matthæus ergo ſic narrat: Cœnantibus autem eis accipit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, dedítque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marci verò verba ſunt iſta. Et manducantibus illis accepit Ieſus panem, & benedicẽs fregit, & dedit eis, & ait: Sumite: hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucas deniq; narrat hoc pacto: Et accepto pane, gratias egit ac fregit & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquã cœnauit dicens: hic eſt calix nouũ Teſtamẽtum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his Euangeliſtarum verbis, nullum video locum, in quo poſt conſecrationem, Sacramentum vocetur panis aut vinum, ſed tantùm *corpus & ſanguis.* Dicunt in manus Chriſtum ſumſiſſe panem, id quod etiam nũc fatemur omnes, ac cùm reciperẽt Apoſtoli, nõ panis nominatur, ſed corpus. At Lutherus Euangeliſtæ verba, in ſuã partem conatur interpretatione torquere. Accipite, manducate, hoc, id eſt, hic panis (inquit is) quem acceperat & fregerat eſt corpus meũ. Sed hæc eſt interpretatio Lutheri non verba Chriſti, neque verborum ſenſus. Si panem, quem accepit, quemadmodum accepit, ſic tradidiſſet Diſcipulis, nec antè *conuertiſſet in carnem*, ac porrigendo dixiſſet: Accipite & manducate: rectè diceretur porrexiſſe quod in manus acceperat: nihil enim fuiſſet aliud quod porrigeretur. At cùm, priuſquàm daret Apoſtolis manducandum, panẽ conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille ſuſceperat, ſed *corpus eius*, in quod panem cõuerterat. Quemadmodum ſi quis, cùm ſemen accepiſſet, mox inde natum florẽ alteri daret, aliud accepit, aliud dedit. Sic Chriſtus panẽ accepit, & panem nõ dedit, ſed corpus proprium, in quod panis antè mutatus fuerat. Vt igitur iſtam conuerſionem factam Chriſtus palàm faceret, noluit dicere: hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc corpus meum: nẽpe *corpus proprium oſtendens*,

in

in quod erat verſus panis. Quãdo igitur nullus Euãgeliſtarũ affirmat Chriſtũ Apoſtolis dediſſe panem, ſed accepiſſe duntaxat, dediſſéque ſuum corpus, nihil pro Lutheri parte, quod iam intelligis lector, Euangeliſtarum teſtimonia valent. Vt enim Aaronis virga, cùm eſſet in colubrum verſa, & cùm viciſsim ex colubro rediit in virgam, nunquam ſimul fuit & coluber & virga: Ita nec panis in corpus Chriſti verſus ſimul fuit panis & corpus Chriſti. Nam ſi cum colubro virga reſtare non potuit, vt idem ſimul eſſet & coluber & virga, quanto minus reſtare poteſt panis cum carne Chriſti tam incõparabili ſubſtantia, vt idem ſimul dicatur & panis & corpus Chriſti. Quod argutatur, imò nugatur Lutherus, hoc pro ſuæ fidei ſimplicitate facere, cùm de vino dicat Chriſtus. Non hoc eſt ſanguis meus, ſed, hic eſt ſanguis meus, miror quid homini venerit in mentem, cùm iſtud ſcriberet. Quis enim non videt, quòd nihil prorſus faciat pro eo, imò contra videretur magis pro eo feciſſe, ſi dixiſſet Chriſtus, hoc eſt ſanguis meus, habuiſſet enim anſam ſaltem Lutherus, qua demonſtrandi articulum referret ad vinum. Nunc verò cùm vinum ſit neutri generis, Chriſtus ait: nõ hoc, ſed hic eſt ſanguis meus. Et cùm panis ſit generis maſculini, ait tamen hoc eſt corpus meum, non hic, vt vterque oſtendat articulus Chriſtum neque panẽ propinare, neque vinũ, ſed ſuũ ipſius corpus & ſanguinem. Quod videri vult Lutherus pronomẽ hoc, ad corpus referri, non Chriſti propoſito, ſed occaſione linguarũ, nẽpe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam: annõ ridiculũ eſt? Nam Habræa lingua, ſi neutrũ genus nos haber, nõ poteſt tam apertè declarare, ad vtrũ Chriſtus retulit articulũ, quã Latina vel Græca. Nã in Hebræa lingua, ſi articulus fuiſſet maſcul⁹, tãquã diceret, hic eſt corpus meũ, tamẽ res relinqueretur ambigua. Quia potuiſſet ea locutio videri coacta, neceſsitate linguæ non habẽti neutrũ. Sed quia apud Latinos panis & corpus ſint diuerſi generis, is qui trãſtulit Græca, articulũ cõiũxiſſet cũ pane, niſi apud Euãgeliſtã repperiſſet demõſtrationẽ factã de corpore. Præterea, cũ Lutherus fateatur idẽ generis diſcrimẽ eſſe & Græcis, facilè potuiſſet cognoſcere Euãgeliſtas, qui ſcripſerũt Græce, articulũ fuiſſe poſituros, qui referretur ad panẽ, niſi quod cõſcij mentis Dominicæ, voluerũt admonere Chriſtianos, articulo

corporis, Chriſtũ nõ panẽ cõmunicaſſe Diſcipulis, ſed corp⁹. Quãobrẽ quod Lutherus interpretatur in ſuam partẽ verba Chriſti. Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, id eſt, hic panis, quem acceperat. Non ego ſed ipſe Chriſtus contrà docet ſua verba intelligi: nempe hoc, quod eis porrigebat, nõ eſſe (quod ipſis videbatur) panem, ſed ſuum ipſius corpus, ſi rectè Chriſti verba recenſent Euangeliſtæ. Nam alioqui poterat dicere, nõ hoc (quod exponeretur id eſt hic) ſed apertè potiùs, hic panis eſt corpus meum: quo ſermone docerentur Diſcipuli, id quod nunc Lutherus docet Eccleſiã: nempe in Euchariſtia, pariter & Chriſti eſſe corpus & panem. Nũc verò ſic locutus eſt, vt oſtenderet manifeſtè, corpus duntaxat eſſe, non panem.

S. Ioannes Epiſcopus Roffenſis, Pro veritatis aſſertione, necatus eſt anno 1535.

Præfatione lib. 3. in Ioãnis Oecolãpadij, de verbis cœnæ dominicæ lib. PRiuſquàm illis rationibus, reſpondeamus, quibus Oecolampadius oſtendere molitur, nõ eſſe verum Chriſti corpus in Euchariſtia, ſed tantùm corporis ipſius figuram, nos quatuordecim corroborationes aſſerimus, quibus (modò digne trutinentur) quiſque Chriſtianus haud dubiè ſuum animum in huius Sacramenti fide ſolidè conſtabilire poterit.

Corroboratio 1. Prima ſumitur ex ſcripturis ipſis, quæ communem Eccleſiæ ſententiam teſtantur apertiſsimè, atque id citra gloſſam aliquam, aut tropum. Circũſtãtiæ ipſæ ſcripturarum, à quibus & illuminari ſcripturas Auguſtinus affirmat, litem huius negotij potenter & efficaciter dirimunt. Nam & longo tempore priuſquàm Chriſtus cœnam illam (quam Dominicám vocamus) cum Diſcipulis habuiſſet, pollicitus eſt ſe daturum panem carnis ſuæ, nempè cùm dixit: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Meminit paulò ante panẽ alterius generis à Moyſe Iudæis fuiſſe datum: nempe Manna, quod neutiquam edentibus immortalitatem præſtare valuit. Meminit & Patrem dediſſe panem verũ hominibus: nempe verbum incarnatum, quod & per Manna figurabatur. Tertio loco ſubiungit ſe daturum panem carnis ſuæ cunctis edendum, neque ſolum, ſed & eandem carnem itidẽ ſe morti daturum repetiuit, pro mundi vita. Bis enim dixit dabo, neque fruſtra certè, quanquam hunc locum oſcitanter multi prætereunt. Nam hîc trãſlatio noſtra ſemel habet da-

bo cùm tamen Græci codices cõſtãter bis habeant dabo. Semel enim in ipſa cœna iuxta pollicitationẽ illam, Chriſtus panem carnis ſuæ dedit Apoſtolis, nimirum quãdo panẽ acceptum in ſuas manus, benedixit, fregitque, & dedit Diſcipulis dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes, hoc eſt enim corpus meũ. Dedit rurſum & poſtridie cùm hoc dixiſſet, carnem ſuam ad mortem crucis pro totius mundi vita. Iam aduerte quam citra tropum aliquem ſcripturæ ſibi conſentiant, quod in Euchariſtia ſit *verũ corpus Chriſti.* Accedit his quod Paulo antè Paſchalẽ agnum, iuxta ritum Iudaicæ legis, ederat cũ Apoſtolis. Erat autẽ & is agnus figura quędã corporis Chriſti, & necem Chriſti futuram repręſentabat, neque tamẽ cũ illum ederet, affirmauit illic fuiſſe corpus ſuũ, neque Diſcipulorum pedes anteà lauit, neque vehementẽ edendĩ affectũ ſe habere teſtabatur, quemadmodũ fecit cũ Euchariſtiã inſtituiſſet. Hic enim palam aſſeuerauit ſuum corpus eſſe, pariter & quò puriores ſui Diſcipuli forent ad eſum tãti Sacramenti, pedes eorum antè lauit. Sed & præmiſit ſe magno deſiderio deſideraſſe nouum iſtud Paſcha, in quo verus ipſe agnus continebatur, vnà cũ Diſcipulis ſuis manducare.

Si nullæ penitus eſſent ſcripturæ, quibus huius Sacramẽti II.
veritas comprobetur, non eſſet tamen alienum à munificẽtia tanti principis, imò tam amantiſsimi ſponſi munus tam incomparabile ſuæ ſponſæ relinquere. Nam is effectus natura comparatus eſt, & inſitus omnium hominum pectoribus, vt cùm ab his, quos vehementer amant, ſint aliquanto tempore diſceſſuri, monimentum aliquod eis relinquãt, quo dũ abſentes fuerint, ipſi facilius & crebrius ad memoriam reducantur. Quambrem, cum tanta charitate ſponſam ſuã Eccleſiam ardebat Chriſtus, vt pro ea non recuſauerit corpus ſuũ omnibus ærumnis & cruciatibus mortis exponere, pariter & vniuerſum effundere ſanguinem, ſicut alienũ ab huius amoris immẽſitate putari debet, vt nobis eadem tribuat. Pauperculum ſanè munuſculum fuiſſet, & prorſus indignum tantò principe, pro monimento ſui, fruſtulum donaſſe panis, vel figuram quandam, & nudam repreſentationem ſui tribuiſſe. Quamobrem conſpicuum cuiuis eſſe poteſt, friuolam aſſertionem eſſe, quæ ſtatuit nihil amplius in hoc Sacramẽto cõtineri, præter panem & vinum. Nam & hoc Sacramentum in

Chriſti memoriam,ab ipſo Chriſto,ſponſæ ſuæ relictum,nemo negare poterit,quandoquidem ipſe dixit:hoc in mei memoriam facite.Quod ſi diligenter explorauerimus affectum cuiuſque, qui cùm ſit à coniuge ſua chariſsima diſceſsurus, Xenium quoddã relinquere meditatur , comperiemus illum ea mēte eſſe,vt ſi fieri poſſet ſeipſum in ipſo Xenio relinqueret.Nam & principes,qui curãt imagineſefficaciſsimè ſui repræſentatrices depingi,vel donandas vel mittēdas amicis, eadem facilitate, ſi præſtari per eos poſſet,ſeipſos donarēt ſub imaginibus illis. Animus profecto non deeſt iſtud præſtandi,tametſi potētia pariter & arte careant,quo minus iſtud valeant exequi.Cæterum Chriſto nec animus deeſt:quippe qui nos adeò deamauerit, vt longè duriora pro nobis aggreſſus ſit:neque potentia,qui & imperio ſuo cuncta fecit ex nihilo: neque demum ſapientia,qua tam commodè præſtet hoc ipſum,vt & citra quamuis iniuriam ſui corporis, & citra crudelitatem & horrorem edentium, *ſuam carnem* nobis edendam impēdat.Certè ſi dediſſet,corpus ſuum in ea ſpecie,qua nunc reſidet ad Patris dexteram in ſumma gloria,quis ferre poſſet fulgorem tantæ maieſtatis ? vel ſi dediſſet in mortalis cuiuſpiam hominis effigie, quis tam crudelis eſt, vt dentibus ſuis carnem adeo pretioſam lacerans tantam iniuriam chriſto faceret? Si denique portiunculam aliquam carnis crudæ nobis exhibuiſſet,quis non abhorreret,ſub eo ſimulacro cibum eiuſmodi manducare?Modum igitur alium excogitauit ſumma illa Chriſti ſapientia , quo nobis *carnem ſuam* donaret edendam,nimirum impaſsibilem , & ſub ſpecie panis , vt ita nec iniuriam ipſe pateretur vllam , neque nos horrorem aliquem ex ipſius eſu carnis caperemus. Quo fit,vt merito cũ Paulo exclamemus.O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſciētiæ Dei.

III. Tertiam his duabus annectemus corroborationem, hanc videlicet quod vniuerſa Patrum orthodoxorum auctoritas huic ſententiæ concorditer aſſentitur:nimirum quòd in Euchariſtia *verum chriſti corpus* contineatur.

IIII. Colligitur & huius Sacramenti veritas ex ipſius Chriſti pollicitationibus. Plurima ſanè eſt pollicitus ipſe Dominus noſter,ex quibus colligere certò poſſumus , eum neutiquam fuiſſe paſſum Eccleſiam ſuam in errore tanti diſcrimi-

nis

nis per tot annorum centenarios iacuiſſe. Sic enim fruſtrà nobis dixiſſet. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Quomodo, precor, adfuiſſet Eccleſiæ ſuæ, ſi tamen idolatriam tot ſeculis eam exercere permiſiſſet: nimirum vt creaturā pro creatore adoraret, & merū panē pro vero Chriſto? Quod enim ſcelus diuina maieſtas plus vnquam abhorruit, & odio proſequutus eſt implacabiliori, quàm idolatriç flagitium? Quare ſi fœdari ſuſtinuiſſet Eccleſiam tam horrendo crimine, tantoque temporum curriculo, quomodo verum eſſe potuiſſet, quod promiſerat ſe nobiſcum futurum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi? Pollicitus inſuper fuit, & Spiritum ſanctum in Eccleſia permanſurum, quatenus eam inſtrueret in omni veritate. Ego, inquit, rogabo Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Et rurſum. Cùm venerit ille, qui eſt ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Ad hæc paracletus autem ille, qui eſt Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quçcunque dixi vobis?. Num non veracem in promiſsis ſuis Chriſtum exiſtimabimus? Quòd ſi verax ſit, de quo vel dubitare quidquam nefas eſt, haud dubiè ſpiritus iſte veritatis nobiſcum in Eccleſia reſidet, eámque duxit in omnem fidei veritatem, ſed & erudiuit, & explanauit, ſi quid in his Chriſti verbis fuiſſet ambiguum. Suggeret, inquit, vobis omnia quæcunque dixi vobis. Quare ſi verba Chriſti ſunt, Hoc eſt corpus meum dilucidum eſt, quod Spiritus horum veritatem Eccleſiæ Chriſti ſuggeſsiſſet: Accedit his quod de fide ſit pollicitus itidem, eam videlicet Eccleſiæ non defecturam. Non deficiet, inquit, fides tua Petre. Hæc certe fidès catholica, quæ à ſede Beati Petri ad nos manauit, quandiu noſtra ſucceſio mā̃ſura ſit, in hac miſeriarum valle nūquam deficiet & extinguetur. At ſi tanto tempore perperam de his Chriſti verbis credidiſſemus, quis non videt extinctam fuiſſe fidem? Succurrit & illud, quod promiſiſſet inſuper Chriſtus, portas inferi minimè præualituras aduerſus Eccleſiam ſuam. At quis non intelligit iam per tot ſecula præualuiſſe portas inferi, ſi tam peſtifero victa errore Eccleſia, panem tam perfide pro Chriſto coluiſſet. Nam ſi præcipitaſſet eam ſatanas in tantam perfidiam, vt

eſt, vt Hildebrandus, Eccleſiæ Romanæ tunc Archidiaconus, ſynodi Turonis congregatæ præſidens eundem Berengariũ per quoſdam eruditiſsimos viros conuincit. Sed nec ſic deſtitit miſer ille, quin adhuc inſani ſui dogmatis ſemina ſpargeret. ob quod & Nicolaus II. eum Romam accerſiuit, vbi Concilio 113. Epiſcoporum habito, Berengarius hæreſim ſuã, conceptis verbis, abiurauit. Cæterum adhuc poſteà mutauit animum, & diuerſam hęreſim excogitauit Nam vbi primùm aſſeruit, quod Sacramentum ipſum, tantùm figura fuerat corporis, non ipſum verum corpus Chriſti, iam docere cœpit, illic verum adfuiſſe corpus, ſed vnà cum eo manere ſubſtantiam panis. Cuius rei gratia per Gregorium VII. iterum ad concilium multorum Epiſcoporum Romæ habitum accerſitus Berengarius errorem ſuum reuocauit. Nihil hic de cõcilio, quod celebrauit Innocentius III. in quo manifeſtè declaratum fuit, & definitum, quòd panis in Chriſti corpus conuertatur. Nihil de Conſtantienſi & Baſilienſi conciliis, in quibus hæc hæreſis damnatur apertiſsimè. Vides ergo lector hoc dogma pro hęreſi fuiſſe condemnatum à tot conciliis.

Corroboratur inſuper huius Sacramenti fides ingenti miraculorum copia, quæ variis temporibus ad confirmandos infirmorum animos diuinitus oſtenſa fuerunt. Primum illud occurrit, quod ex Dionyſio, qui fuerat Alexãdriæ Præſul, Euſebius in Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, libro 6. cap. 34. refert. Quod ille certè non ſcripſiſſet, neque mors infirmo tam diu fuiſſet dilata, ſi nihil aliud in hoc Sacramento fuiſſet, quam merus panis. Memorat & Cyprianus quædam Sermone quinto de lapſis, quæ & nouerat ipſe fuiſſe facta. Ambroſius inſuper de morte ſui fratris Satyri lugubrem orationem ſcribens, miraculi cuiuſdam meminit, quod ſuo fratri contigit. Narrat & Auguſtinus 22. libro de ciuitate Dei miraculum aliud, quod ſuo tempore contigit. Recenſet & Gregorius in Dialogis libro 3. cap. aliud. Beda ſimiliter in hiſtoria gentis Anglorum. Prætereo, quæ Vincentius in hiſtoria ſua lib. 29. cap. 24. commemorat. Multa ſanè miracula ob extinguendam hæreſim in Vaſconia pullulantem fuiſſe facta, nec vno tantum in loco, ſed pluribus: ita vt Rex Frãçiæ Philippus ter præſens fuit eiuſmodi miraculis.

VI. *Miracula, quæ hic paucis perſtringuntur, diffuſè inuenies inferi⁹, in Claſſe Miraculorum.*

Conſtabiliri quintò tandem poteſt huius Sacramẽti veritas in-

numera multitudine reuelationum,quę piis antehac mõſtratæ fuerant. Scribit enim Hildegardis virgo ſanctiſsima,quæ & innumeras Dei benignitate reuelationes conſpexit. Eliſabet quoque virgo ſanctiſsima reuelationibus pluribus illuſtrata, neque paucis etiam,quæ ad hoc Sacramentum pertinent. His accedit & ſanctiſsima Brigitta, cui præter alias innumeras,complures de Euchariſtia reuelationes factæ ſunt. Melchtildis inſuper & ipſa quoque virgo ſanctiſsima, inter alias admirandas reuelationes,quibus illuſtrata fuerat, multas memorat de hoc Sacramento. Tradit & duas Chriſo[...] mus lib. 6. Dialogorum cap. 4.

Omnes has reuelationes, vt ab auctoribus proditæ ſunt, habes infra partim in claſſe fœminarum, partim in claſſe viſion[...]. VIII.

Nemo tam hæreticus eſt, vt neget Eccleſiam ab hæreticis creberrimè fuiſſe oppugnatam, ſemper tamen ſponſi ſui patrocinio fuiſſe munitam, ne pernicioſis eorum erroribus fides illius corrumperetur. Quando Cherinthus inſaniit,allatrauit Marcion,Ebion & ipſe ſuperbiſsimè blaſphemauit, nũ defuit Chriſtus? An non opitulatus eſt Eccleſiæ ſuæ? Subinde quando Montanus quidam errores complures in Eccleſia ſeminauit, vnà cum Priſcilla, & Maximilla Chriſtus Apollinarem & alios ex orthodoxis excitabat,qui inſana illorum dogmata conuellerent. Poſt hos Florinus quidam,& ipſe nouo quodã & pernicioſo dogmate perturbabat Eccleſiã,affirmãs Deum auctorem eſſe peccati,ſed & hunc Irenæus Polyparpi diſcipulus confutauit. Scripſit & idem Irenæus aduerſus Valentinum,quem & doctiſsimum fuiſſe Hieronimus tradidit. Berillus item Epiſcopus, ipſe doctiſsimus, in hæreſim maximam collapſus,cùm à multis Epiſcopis confutari non potuiſſet,ab Origine iãdem eſt victus,& ad ſanam Eccleſiæ fidem redire compulſus. Nouatus inſuper ſua peruerſitate vexabat Eccleſiam, qui licet multos corrupiſſet prætextu puritatis, quã profitebatur,conſilio tamen Epiſcoporum 60. vnà cũ totidem presbyteris & pluribus Diaconis habito Romæ, condemnatus fuit,& ab Eccleſia ſeparatus. Manes præterea quidam ex Perſide veniens,à quo Manichæi nomen acceperunt,errorem exitioſum introduxit,qui& poſtea multis ſeculis complures abduxit à vera fide. Cæterum & huius inſanũ dogma tandẽ orthodoxis impugnantibus & auxiliante Chriſto,prorſus euanuit. Sabellius etiam hereſiarcha peſtilentiſsimus,qui ſacræ Triadis perſonas haud quaquam ſeparat, ſed inter

inter ſe confudit, vnam ex tribus faciens. Poſteà tam ipſe Sabellius, quàm ſectatores ipſius per ſynodos aliquor fuerũt cõdemnati. Arrius etiã Presbyter Alexandrinus, vir eruditiſsimus, & fauore plebis ac principum potẽtiſsimus, quis ignorat, quàm accerrimis machinis vniuerſam Eccleſiã arietauit. Ille Chriſtũ æqualẽ eſſe negauit Patri. Veruntamen opitulãte Chriſto cõplures orthodoxi ſuos calamos in illum acuerunt, & ſynodo 318. patrũ Niceæ habita cõdẽnatus fuit. Poſt hũc Macedonius Conſtantinopolitanus Epiſcopus aduerſus Eccleſiæ fidẽ erexit ſeſe, negans Spiritũ ſanctum eſſe Deũ, ſed idem haud multò poſt, ſynodo centũ & quinquaginta patrũ habita Conſtãtinopoli fuit exploſus. Neſtorius verò Conſtãtinopolitanus etiã Epiſcopus vulgo gratioſiſsim⁹, hæreſim ſuſcitauit, aſſerẽs beatã virginẽ nõ Dei, ſed hominis tãtũmodo genitricem. Sed hũc ſynodus Epheſina ducentorũ Epiſcoporũ iuſtiſsimo feriit anathemate. Dioſcorus itidem Alexãdrinus Epiſcopus eandem eſſe carnis & verbi naturã in Chriſto perperam docens, paulò poſt a ſynodo Calcedonenſi ſexcentorum Epiſcoporũ, vnà cum Eutyche proiectus eſt. Quid Apollinarẽ iuniorẽ virum in differẽdo ſingulariter acutum, & in ſcripturis exercitatiſsimũ. Quid Paulum Samoſatenũ, virũ non minus arrogantẽ, quàm ſingulari prædirũ eloquẽtia? Quid Donatũ, & Donatiſtas ſeculari ſcientia diligẽter inſtructos, vita probatos, viribus & diabolica verſutia ſummos? Quid Albigenſes memorẽ, qui Lutheranorum in erroribus non diſsimiles ferme parem cum iiſdem acceperunt cladem? Nam obſiſtentibus eis orthodoxis, conciderant ex illis vno prælio ſexaginta milia virorum. Prætereo Vvaldenſes, Pigardos, Vviclephiſtas & cæteros illos ingẽti numero. Cæterũ ab eorũ erroribus chriſtus eccleſiæ ſuæ fidẽ hactenus integram & illibatã conſeruauit. Quam rẽ, cum nemo dubitat, ſed exploratiſsimam omnes habeamus, quis vnquam intra ſinum ſui cordis admittere poteſt, quod idem ipſe *de veritate ſui corporis* eccleſiam ſuam errare tanto tempore permiſiſſet?

Ingens pietatis fructus, quem experimur in his quotidie magis ac magis augeri, qui iugiter hiſce myſteriis, per crebrum eorundem eſum cũ fide & deuotione participãr, mirificè Sacramẽtum iſtud confirmat. Ad hunc modum chryſoſtomus, cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, &

cæteri patres,qui crebriùs & ardentiùs huic Sacramẽtó com municabant,profecerunt in omni pietatis genere. Nec illi ſolùm:ſed & recẽtiores quoq;,Beda,Bernardus,Albertus, Thomas,Bonauẽtura & reliqui,quorũ ingens eſt numerus,hîc hi omnes hauſerũt gratiã ſpiritus,hic, ſcripturarum intellectũ, hic,vitæ ſanctimoniã,hic mores probatiſsimos, hîc, pietatis fructũ, hîc amoris ardorẽ erga Chriſtũ & proximũ, hic, deuotionis guſtum & feruorẽ, hic didicerũt mundi contẽnere vanitates,carnis deſideria reprimere,ambitionis laqueos rũpere,& proprias deniq; relinquere voluntates. Et ſanè ſi quis conſideret profectus,& lapſus,atque reformationes,quæ ſæpius in Eccleſia contigerũt, cõperiet lapſuum quidẽ cauſſam fuiſſe neglectũ,& abuſum huius Sacramenti:cõtra verò profectibus & reformationibus ſemper fidelẽ cultum & deuotam eiuſdem Sacramẽti frequẽtationẽ profuiſſe magnopere. Sic enim ab ipſis primis cunabulis Eccleſia profecit. Nam in actis traditur,quod erant omnes perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & in communicatione fractionis panis, & orationibus. Profuit certè plurimùm doctrina verbi, ſed ea ſine cæteris duabus friguit tandẽ,vt quotidie fieri cernimus. Accedat auditioni verbi precatio crebior, & pia Sacramenti huius frequentatio, & fieri non poteſt quin maximus ex eis enaſcatur fructus pietatis. Ex his profectò manauit tãta martyrũ conſtantia, vt cùm inebriati fuiſſent hoc ſangine, nihil (vt & Cyprianus teſtatur) trepidabant & ſuum viciſsim pro Chriſto ſanguinem fundere. Palàm eſt igitur ex maximo fructu ſpiritus,quem generatim conſequuti ſunt omnes,qui Sacramentum iſtud ingenti fide & deuotione frequentabant corporis & ſanguinis Chriſti veritatem in eodem contineri.

2\. Sicut hi,qui firma fide frequenter Euchariſtiæ fiunt participes,proficiunt in omni pietate: ita qui minùs dignè vel credunt,vel vtũtur ea, nullo nõ impietatis genere cõtaminãtur. Quæ res cùm in aliis compluribus, tũ in ipſa peſsima Manichæorũ ſecta de quibus Auguſtinus libro de hæreſibus tradit,quæ referre puderet,niſi vt palàm fiat in quam horrenda præcipitia labi ſinantur hi,qui recta fide carent huius tanti Sacramenti. Vbi videre licet,quàm execrandus fuerat, horũ hæreticorũ lapſus, propter inopiã fidei de tanto Sacramẽto. De Albigenſibus quid dicam,qui & Sacramentũ corporis & ſanguinis

ſanguinis Chriſti blaſphemarũt? Hiſtoriis variis proditum, quam abominandã vitã duxerint, & in quã nefarios incide-rint errores, quodq; per eos innumera plebis multitudo cor-rupta fuiſſet, de quibus tandem & vltio tanta ſumpta fue-rat, vt vno die perẽpti ſint ex eis 60. milia pugnatorũ. Vvicle phiſtæ ſimiliter & Beguini, qui de Sacramento iſto peruerſas & omnino diuerſas, à totius Eccleſiæ ſentẽtia, tenuerãt opi-niones, haud facilè dici poteſt: quã infeliciter perierũt, & tam in hac tẽporarios, quàm in futura vita perpetuos ſuſtinebunt cruciatus.

Nullũ ex Scripturis adferre teſtimonium hæretici queũt, quo probent in Euchariſtia non eſſe corpus Chriſti. Neque enim id conficiũt illæ ſcripturæ, quæ teſtantur Chriſtũ corpo raliter in cælũ aſcẽdiſſe, quandoquidẽ omnipotẽtiæ ſuę neu-tiquã repugnat efficere, vt corpus idẽ ſit in locis pluribus. At præter illas, nullas omnino queũt alias afferre. Verbis vtiq; Chriſti vim afferũt ſua inſartiẽtes, quibus ad aliũ detorqueãt ſenſum. Nam vbi Chriſtus ſimpliciter enuntiauit, dicens, hoc eſt corpus meũ: quæ verba ſunt adeò dilucida, vt nullus in eo ſcrupus eſſe poſsit: illi tamen interpretãtur, per, eſt, ſignificat, & per corpus, figurã corporis. Quòd ſi liceat ad hunc modũ ſcripturas interpretari, quis non perſpicit quemuis hæreticũ quãcunque velit hæreſim facillimè tutari poſſe? Sed aiunt Paulũ ſimili tropo dixiſſe: Petra autẽ erat Chriſtus: vbi do-cent, vel per erat, oportere verbũ ſignificabat intelligere, vel per Chriſtũ, figuram Chriſti. Verùm vt largiamur eis hoc lo co tropum eſſe, quanquã & hîc nullũ ſubeſſe tropum ſecun-do libro monſtrauimus, non propter illud cõtinuò ſequitur, quod in illis Chriſti verbis aliquis erit tropus. Nunc autem iſta non aliter memoramus, niſi vt lector intelligat, hęreticos iſtos nullis hæreſim ſuam fulcire poſſe ſcripturarũ teſtimo-niis, cùm noſtra, hoc eſt cõmunis totius Eccleſiæ ſententia, pluribus muniatur, & eiſdem efficacibus. Sed neque verba Chriſti detorquemus, vt illi parũ prudenter faciũt, ſed vt ſim pliciter enuntiãtur, ita ſimpliciter interpretamur iuxta cano-nẽ Hilarij, quem libro de Trinitate primo tradit. Optimus, inquit, lector eſt, qui dictorũ intelligentiam expectet ex di-ctis potiùs, quàm imponat, & retulerit magis, quàm attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem 11.

præſumpſerit intelligendum. Huic certè canoni palam contrauenit Oecolãpadius, intermiſcens alia, quàm dixerat chriſtus: imò quæ ne cogitarat quidem. chriſtus palam enuntiauit ad hunc modũ, hoc eſt corpus meũ: non ita, hoc ſignificat corpus meũ: neque ſic, hoc eſt figura corporis mei. Quiſquis enim ſic interpretatur, non fert ſimpliciter ipſa chriſti verba, ſed affert, & intermiſcet aliena, quẽadmodũ & iſti miſeri faciunt, totius etiam huius vniuerſi, ſi liceret, ordinem euerſuri. et profectò nõ aliud habet Oecolampadius, quo ſuam hæreſim tueatur, niſi quod difficilia quædam & abſurda ſenſui conſequerentur, ſi dixerimus in eucharistiã verũ eſſe corpus chriſti. cæterũ id lector diiudicet, an æquum fuerit non credere verbis Dei, propter ea quæ ratio noſtra non capit, neque viribus ingenii valemus ipſi comprehendere.

XII. Nullus vnquam orthodoxus aut ſcripſit, aut docuit, non cõtineri verum Chriſti corpus in Eucharistia. Certus eſto lector neminem vnquam, qui pro vero orthodoxo fuiſſet habitus, producet Oecolãpadius, qui negauerit, hîc ſub velamine panis, opertum eſſe corpus Chriſti, At vnde id nouerim quæris? Dicã, partim certè ex mirifico eorũ, quos legi, cõſenſu (& legi ſanè plurimos) partim ex eo, quod ad hunc vſque diẽ nemo ex orthodoxis accuſatus fuit ſuper ea re. Nec defuiſſent profectò accuſatores, ſi quiſpiã huiuſmodi repertus eſſet, qui rem hanc adeò repertiſsimã ſuis damnaſſet ſcriptis. Vides in rebus lõgè minoris momẽti non fuiſſe prætermiſſum, ſi quid aberrarũ eſſet à ſcopo veritatis. Cyprianus enim, qui docuit rebaptiſandos eos, qui fuiſſent ab hæreticis antè baptizati, in ius idcircò vocatur à multis. Et quæ de Petro Hieronym⁹ viſus eſt haud rectè tradidiſſe, non ſilentio prætereundũ cenſuit Auguſtinus. Quamobrẽ ſi de hoc Sacramẽto omniũ auguſtiſsimo, quiſquã aliter aut ſcripſiſſet, aut docuiſſet, quàm orthodoxa tradidiſſet eccleſia, fuiſſet haud dubiè notatus à cæteris, ceu reus hæreſeos ab orthodoxis fuiſſet habitus. Adde in tanto ſcriptorũ numero, cùm tot eſſent, qui rem hanc tam apertè pridẽ aſſeruiſſent, ſi quiſpiã orthodoxus aliter ſenſiſſet, aut crediſſet rẽ ſe habere, produxiſſet ſaltẽ hoc negotium in quæſtionem & controuerſiã, vt ſi quidquã ambiguitatis in ea re fuiſſet, id exactiùs ab eruditis diſcuteretur, atq; ita veritas appareret. At nihil factũ huiuſmodi vnquã ob orthodoxo

thodoxo quouis legimus. Ab hæreticis verò non ſemel audiuimus. Verùm hi confeſtim à generalibus ſynodis ad hoc ipſum ex toto Chriſtianiſmo congregatis accerſſebantur, & protinus vt auditi fuiſſent, vnanimi patrum decreto cōdemnabantur, & abiurare compulſi ſunt ſua peſtifera dogmata. XIII.

Qui ſic mordicus negāt veritatē corporis & ſanguinis in Euchariſtia, nec vno quidē aut miraculo, aut reuelatione ſententiam ſuā comprobare queunt, cùm tamen à nobis & miraculis, & reuelationibus innumeris ipſa veritas confirmetur. Sed & illi, vt nihil eis obſiſtant miracula, breui cōpendio vel ea fieri negant, vel ſi facta ſint, præſtigiis dæmonū aſcribunt. Cæterū Auguſtinus memorat ſuis temporibus miracula cōplura Dei virtute fuiſſe peracta. Scribit & Hieronymus carpens Vigilantium, quod is aduerſabatur miraculis. Argumētatur, inquit, contra ſigna atque virtutes, quæ in baſilicis martyrum fiunt, & dicit eas incredulis prodeſſe, non credētibus: quaſi nunc hoc quæratur, quibus fiāt, & non qua virtute fiāt: Eſto ſigna ſint infideliū, qui quoniā ſermoni & doctrinæ credere noluerunt, ſignis ducātur ad fidē: & Dominus incredulis ſigna faciebat, & tamen non idcirco Domini ſuggillanda ſunt ſigna, quia illi infideles erant, ſed maiori admirationi erunt, quia tātæ fuere potentiæ, vt etiā mētes duriſsimas edomarent, & ad fidem cogerent. Itaque nolo mihi dicas, ſigna infideliū ſunt, ſed reſponde quomodo in viliſsimo puluere & fauilla, neſcio qua tāta ſit ſignorū virtutúmq; præſentia. Sentio, ſentio infeliciſsime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui hæc te cogit ſcribere, ſæpe hoc viliſsimo tortus eſt puluere, imò hodiéque torquetur: & qui in te plagas diſsimulat, in cæteris confitetur: niſi fortè in morem gentiliū, impiorúmq; Porphirij & Eunomij has præſtigias dæmonū eſſe cōfingas, & non verè clamare dæmones, ſed ſimulare tormēta. Hæc Hieronymus. Vides hic lector vera miracula fieri nonnunquàm ad mortua ſanctorū oſſa carnéſq; redactas in puluerē & fauillā. Quòd ſi corpora ſeruorū iam in monumētis quieſcētia, tametſi vitæ pariter & ſpiritus expertia ſint, Deus huiuſmodi miraculis honorare ſtuduit, quanto magis exiſtimabimus eū *Filij ſui in Euchariſtia*, non iā mortuū, ſed ipſi vitæ coniunctum, hoc eſt verbo, quo viuunt omnia, talib⁹ miraculis glorificari velle? Profectò qui id ne-

gant,non gentilibus modò, & impiis ipſis Porphirio, atque Eunomio deteriores ſunt, verùm etiã cum blaſphemantibus ipſis Iudæis,in Spiritũ ſanctum grauiſsimè peccãt, nimirum cùm ea dæmonibus impuris tribuãt,quæ ab ipſo Spiritu ſancto proficiſcũtur.Nã ſicut maligniſsimi Iudæi, cùm Chriſtũ vidiſſent,tot miraculis doctrinã ſuam corroboraſſe, quorum nec minimũ ipſi præſtare valebant, cõfeſtim ea principi dæmoniorũ aſſcripſerũt.Sic & hæritici iſti, cùm ſatis perſpiciãt ſe nullum poſſe miraculum in ſui dogmatis teſtimonium producere,malitiosè conantur omnia miracula in ſuſpitionẽ adducere,tanquã dæmonũ præſtigiis,non Dei ſpiritu, patrata ſint.Hoc ipſum ſimiliter pari ſtropha de reuelationibus faciunt,quæ ſanctiſsimis vtriuſq; ſexus hominibus diuinitus oſtenſæ ſunt,eas à prauis ſpiritibus immitti contendunt: quæ dubio procul aut à bonis Angelis, aut ab ipſo Sacro ſpiritu monſtratæ ſunt piis.Sed harũ blaſphemiarũ, quemadmodũ Chriſtus docuit,neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro remiſsionẽ vnquã conſequentur.Intelligis ergo lector,quanta ſit hereticorũ iſtorum,maligniſsima cæcitas, & cæca malignitas, quod cùm pro noſtra parte tot modis teſtificetur Deus,nẽpe ſcripturis ſacris,amoris immẽſitate,conſenſu Patrũ,pollicicitationibus veraciſsimis,ſanctiſsimis ſynodis,miraculis euidẽtibus,reuelationibus clariſsimis,ipſi ſcripturis abutũtur,non mouentur amoris immẽſitate, conſenſum patrum floccifaciũt,pollicitationes minimè ponderãt, ſanctiſsimas ſynodos contẽnunt,deprauant miracula,reuelationes irrident.Neque tamen quidquã quod ſolidæ probationis pondus habeat,afferre queunt.Tantũ dicũt abſurdũ eſſe, nec vllo ſenſu ratione que deprehẽdi poſſe,quod in Euchariſta verũ corpus Chriſti ſit.At quid mirum ſi rationis & ſenſus noſtri captũ exuperet tam auguſtiſsimum myſterium, quando neque minimæ creaturæ Dei rationem exactam comprehẽdere poſſumus? Sic enim ſapientiſsimus ipſe teſtatur in Eccleſiaſte dicẽs: Et intellexi quod omnium operũ Dei nullam poſsit homo inuenire rationem, & quantò magis laborauerit ad inueniendum,tantò minùs inueniat. Etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire.Si non poſſumus igitur alicuius infimæ creaturæ rationem exactè comprehendere,cui mirum erit, ſi in arcaniſsimis hiſce myſteriis cæcutiamus. Neque enim par

 eſt,

eſt,vt imbecillitas vitium noſtrarū,aut obtuſitas ingenij noſtri potētiſsimis ipſi' Chriſti verbis fidē abroget,cùm ei' verbo creata ſūt omnia,cūque nihil eius potētiæ factu credendū īpoſsibile,quod aut ipſe fieri velit,aut futurū eſſe decreuerit.

Diſsidentes à communi totius Eccleſiæ fide mutuò ſe iugulant. Et hæc certè mediocriter,qumque verè Chriſtianum conſtabilire poteſt in huius Sacramenti fide,hoc eſt,vt firmiter conſtanterque credat,ſicut Eccleſia tot ſeculis iam præteritis docuit,& adhuc docet quotidie. Non vtique recenter inuentum fuit hoc dogma,ſicut quidā inſimulant: neque enim recens auctor eſt Chryſoſtomus, qui tamen apertiſsimè docuit ſuo tempore ſubſtantiam panis abſumi confecto Sacramēto. Adde quod idem ſæpe teſtatur,panem & vinum in carnem & ſanguinem,nunc mutari,nunc tranſmutari. Hæc diximus,vt nemini videatur Eccleſiæ dogma recens, de panis,vt vocant,traſſubſtantiatione:quandoquidem & veteres ipſi palam id teſtabantur,Sed videamus quem in modum hi,qui reluctantur huic dogmati mutuò ſeipſos interimunt. Duo ſunt in primis quæ docet Eccleſia de hoc Sacramento credi debere. Alterum, quòd hic *verum Chriſti corpus*, & verus eius ſanguis,virtute verborum Chriſti iam adſint,Alterum,quòd panis & vinum, quantum ad ſubſtantias ſuas hic eſſe deſierint. Lutherus quidem & ſectatores eius priorem partem ſolidè tuentur,&docent nimirum è ſcripturiseam neceſſariò ſequi, poſteriorem verò negant:imò ſubſtantiam panis conſtanter aſſerunt in Euchariſtia manere, panem hunc aſſerentes eſſe corpus iſtud. CæterumOecolampadius cum ſuis,qui nec pauci ſunt,affirmant ipſius panis manere ſubſtantiam:at negant hic vllo pacto eſſe corpus Chriſti,Sed neque ſi adeſſet, fieri poſſe,vt hic panis ſit hoc corpus,Adducunt & hi pro hac parte ſolidiſsimas rationes,quæ,meo iudicio, ſolui à nemine poſſunt. Docent enim nulla ratione fieri poſſe,vt hoc indiuiduū panis ſit illud indiuiduū corporisChriſti,aut ꝙ hæc ſubſtantia panis,ſit illa ſubſtāia corporis. Quib' haud dubiè rationibus,Lutherū & ſectatores eius confodiunt, quatenus ipſe contendit manere panis ſubſtantiam,& hunc panem,nempe demonſtrato pane materiali,verū eſſeChriſti corpus. Lutherus cōtrà,pro preſentia corporis adfert irreuincibilesſcripturas,quibus &firmiſsimè colligit,ibi *verum corpus & verū Chri-* XXIIII.

ſti ſanguinem eſſe,quibus proculdubio ſententiam Oecolampadianorum ſubruit funditus, quatenus ipſi negant carnis veritatem in eo Sacramento. Quòd ſi iuxta Lutheranos veriſsimè collectum ſit, ex ſacris ipſis literis veram corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam in hoc Sacramento realiter haberi,& rurſum per Oecolampadianos verè probatum ſit, hunc panem materialem non eſſe ipſum corpus Chriſti: neque materiale vinum iſtud, ipſum eſſe ſanguinem Chriſti, quis iam non videt vtroſque ſuis gladiis & ſeipſos mutuò iugulaſſe & communem Eccleſiæ ſententiam corboraſſe mirifice. Nam ſi quòd Chriſtus pronuntiabat, dicens : hoc eſt corpus meum,quis pronomen hoc, hunc panem interpretatus,& per corpus,corporis ipſius veritatem accipiens, ipſum axioma falſum reddiderit,quemadmodũ & Oecolampadius robuſtiſsimè collegit.Et ſi rurſum accipiendo corpus,pro ſola figura corporis,falſum item effecerit,vti Lutherus apertiſſimè probat,nunquid non ex vtriuſque comprobatione dilucidè conſequitur,veriſsimam eſſeEccleſiæ communem ſententiam,quæ negat manere ſubſtãtiam panis,ſed eam aſſerit penitus in Chriſti corpus mutatam eſſe & vini ſubſtãtiam ſimiliter in Chriſti ſanguinem ? Quiſquis igitur has corroborationes accuratiùs expenderit:pieq́ue vixerit, mirabor ſi non perſuaſiſsimum ei fuerit de veritate corporis & ſanguinis in Euchariſtia.

Eraſmus Roterodamus, Moritur anno 1536.

Epiſtol.ad Conradũ Pellicanũ.

EVangelij vigor non abolet morales vittures,ſed perficit. Nec ignoras, quantùm abhorreat, non dicam à virtute, ſed prorſus ab omni humanitate,prodere amicitiæ arcanum: quandoquidem execramur etiam illos, qui poſt diremptam amicitiam efferunt quod amicis creditum erat: & qui generoſioris ingenij ſunt, nec illis quos maximè inuiſos habent, ſuſtinent obiicere,quod ex amicitiæ priſtinæ fiducia cognouerunt.Ego te vel vnum his moribus eſſe iudicabam,vt tuto quiduis arcani poſſem committere, nec alium mihi delegeram,cui conſcientiæ meæ ſecreta crederem.Quò magis admiror,quid acciderit vt ea de me ſparſeris,quæ nec dixi, nec cogitaui vnquam.Inſtillaras clanculũ in aurẽ optimi iuuenis, me de Euchariſtia idẽ ſentire,quod tu ſentires. Hunc iniectũ aculeum ille ſecum ablaturus erat in ſuam patriam,niſi fortè for-

fortuna caſus inieciſſet inter nôs huius rei mentionem. Et haud ſcio,an nunc quoque ſuſpicionis nonnihil de me ſecum abſtulerit. Ac primũ quidem cùm illum audirem,ſuſpicabar te nihil aliud ſentire,quàm ſoles apud me profiteri, damnabas eos, qui auderẽt profiteri illic non eſſe niſi panem & vinum. Nec aliud vnquam opinatus ſum de te,niſi proxima col loquio,cùm velut afflatus & alius factus abſque fuco declarabas animi tui ſententiam. Eam cùm iam palã profitearis,ſpargis ac dictitas,me tecum ſentire.idquè tã palàm facis,vt tuus ſermo genuerit etiam rumorem,cuius te auctorem eſſe, iam nulli ferè obſcurum eſt. Nec dubito,quin ſimilia ſcribas amicis. Ego verò ne in priore quidem ſententia tecum ſenſi. Cenſebas enim profitendum in ſynaxi eſſe corpus Domini,cæterum quomodo ſit illic,Deo,qui nouit omnia committendum eſſe. Ego verò hoc tuæ ſententiæ adiiciebam, mihi iſtud videri ſimplicius,quod ita vitarentur varij difficultatum Labyrinthi, ſi fas eſſet homini Chriſtiano ab eo diſſentire, quod conciliorum auctoritas, quod omnium Eccleſiarum ac gentium cõſenſus tot iam ſeculis comprobaſſet. Ad id, videlicet, non eſſe *verum corpus Chriſti* in Euchariſtia, ſemper negaui me poſſe animum inducere, præſertim cùm Euangelicæ ac Apoſtolicæ literę tam euidenter nominant, *corpus quod datur & ſanguinem qui effunditur:* cum hoc mirificè congruat ineffabili Dei erga genus humanum charitati,vt quos redemit corpore & ſanguine Filij ſui,eos voluerit *eiuſdem carne & ſanguine* modo quodam ineffabili paſcere, & hac arcana Filij præſentia,ceu pignore,conſolari,donec redierit glorioſus & omnibus conſpicuus. Hæc me redderẽt propenſiorem ad Eccleſiæ catholicæ ſententiam,etiam ſi nihil eſſet definitum, nec in hanc partem,nec in illam. Nunc quis furor eſſet,ſi ego nõ vererer pronũtiare,ibi nihil eſſe præter panem & vinum? Soleo cum amicis eruditis, maximè cùm abſunt infirmi, liberè commentari de quibuſlibet,inquirendi ſtudio,nonnunquàm & tentãdi cauſſa, interim animi gratia;hac in re fortaſſe ſimplicior,quàm par eſt. Sed agnoſcam etiam parricidij crimen, ſi quiſquam mortalium vel ſerio, vel ioco audiuit ex me hãc vocem,in Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum, aut non eſſe ibi verum corpus & ſanguinem Domini,quod nunc quidam libellis editis propugnant. Imò Chriſtum ipſe pre-

Eraſmus quibus rationib⁹ permotus, non potuerit ad ſacramentariorum perfidiam pertrahi.

eot mihi patum propitium, ſi iſta ſententia vnquam inſedit animo meo. Nám ſi quid volatilium cogitationum aliquando tetigit animum meum, facilè diſcuſsi, conſiderata Dei erga nos inæſtimabili charitate, perpēſis diuinæ ſcripturæ verbis, quæ Lutherum etiam ipſum, quem vos omnibus ſcholis, Pontificibus orthodoxis, & conciliis anteferris, coëgerunt profiteri, quod profitetur Eccleſia catholica, à qua ſolet tamen libenter diſſentire. Scio quàm leuis ſit apud vos conciliorum auctoritas: ego verò nec Eccleſiam Romanam contēno, multò minùs cùm illa habeat ſibi conſentiētes omnes Eccleſias. Paulus nec Angelū audiendū putat, qui prædicet aliud Euangelium. Eccleſia mihi perſuaſit Euangelio credere: eadē magiſtra didici Euangelij verba interpretari. Hactenus cum omnibus Chriſtianis *adoraui Chriſtum pro me paſſum in Eucharistia*, Nec adhuc video quidquam cur debeā ab hac opinione recedere. Nullis humanis rationibus abduci potero à cōcordi ſentētia Chriſtiani orbis. Plus enim valent apud me quinque illa verba. In principio creauit Deus cælū & terrā, quàm omnia Ariſtotelis cæterorūque Philoſophorum argumenta, quibus docent mundū carere initio. Quid autē ferunt iſti, cur tam impiā, tamquè ſeditioſam ſententiā profiteat? Rationes ſtupeæ ſunt, ſemel ſuſtulit carnē ne eſſet offendiculo, non adorati ſunt, non adorauerunt Apoſtoli, Iubemur eſſe ſpirituales, quaſi caro ſic exhibita officiat ſpiritui. *Caro eſt*, ſed nullis obnoxia ſenſibus, & tamē hoc ipſum pignus eſt diuinæ erga nos charitatis, ſolatiū eſt expectationis, Literæ diuinæ ꝓ nobis faciūt: habem⁹, Hoc eſt corp⁹ meū, quod ꝓ vobis datur. Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effundetur. Vbi legūt iſti: Hoc non eſt corpus meum, ſed ſignum corporis mei. Hic non eſt ſanguis meus: ſed ſignum ſanguinis mei, Cùm maximè ſe torquent, ægrè docēt ex aliis locis rei vocabulū accipi poſſe pro ſigno rei, quāquam ne hoc quidē ſimpliciter, De tabula dicimus. Hic eſt Hector, qui occidit Patroclū: ſed nemo neſcit in pictura, non eſſe verum Hectorē. verū eſſe poteſt, quidquid dixit Chriſtus eſſe. Iam vt euincant, quid ponderis habet hæc ratiocinatio, Sic accipi poſſunt hæc verba, igitur ſic accipienda ſunt? Quorſum autem proficit illis tot veterum orthodoxorum citatio. Vtcunque torquent, inuoluunt ac fucant illorum dicta, nullum locū adducunt, qui palàm loquatur ibi nō

Eraſmus, adorauit Chriſtum in Euchar.

Sacramentariorū rationes expenduntur, explodunturque.

Nota bene.

Nullū locū poſſunt ſa-

eſſe

eſſe corpus& ſanguinem Domini: hortantur ad ſpiritualem communicationem corporis & ſanguinis Domini. Quid mirum ſi hoc commendant, quod in vtriuſque ſumptione potius eſt,& quod niſi accedat, perniciem adfert ſumptio carnalis? Obſecro te quid hic eſt, cur deficiam ab eo, quod tot ſeculis docuit & vſurpauit Eccleſia catholica? Scis me in nullo dogmate per omnia ſentire cum Luthero, niſi quod nimium verè taxat corruptos hominum mores: Et hic ob Carolſtadium, qui à ſuo ipſius dogmate iam deſciuit, recedam à communione Eccleſiæ catholicæ? Si tibi ſtuprum aut furtum cōfeſſus eſſem, vt amico, quàm eſſet aduerſus omnes amicitiæ leges, hoc cum amici periculo vel apud vnum effutiſſe? Nūc cùm apud omnes ſpargis crimen omnium capitaliſsimum, quod nec vnquam lingua mea ſonuit, quamuis libera, nec animus vnquam concepit: quo tandem nomine donandum eſt, quod facis amice Euangelice? An ad perſuadendum, quod nuper ipſe cœpiſti credere, viſum eſt abuti nominis mei auctoritate? Quæſo te per Chriſtum hoccine eſt Euangelicum, tā impium, tā atrox facinus comminiſci in amicum, quo plures pelliceres in nouam ſectam, quaſi iam ſectarū ſit parū? Si piū eſt, quod aſſeueras, nō habes quo id perſuadeas, niſi vaniſsimo cōmento, Eraſmum idē ſentire, quod tu ſentis: Et ſi tantá eſt apud vos mea auctoritas, cur nihil valet in tā multis, in quib⁹ à vobis diſſentio? Si tuus animus vacillat, vt ſolebas profiteri, qui nihil tribuis auctoritati Pontificū, & conciliorum: meum animū hactenus cōfirmauit Eccleſiæ catholicæ conſenſus. Si tibi perſuaſum eſt in ſynaxi, nihil eſſe præter panē & vinum, ego mēbratim diſcerpi malim, quàm idē profiteri, quod tu profiteris: & omnia perpeti malim, quàm tali flagitio cōtra meā ipſius conſciētiam admiſſo, ex hac vita demigrare. Si micam vllam habes Euangelici ſpiritus, ſanabis, quos iſtis ſuſurris vaniſsimis infeciſti. Patiar apud omnes effutire te quidquid vnquam in familiaribus colloquiis vel vuidus, vel ioco, vel ſerio dixi, nō patiar autem, vt iſtius dogmatis me vel auctorem facias, vel comitem, quod mihi nunquam fuit, nec in ore, nec in corde: ita mihi contingat nunquam à Chriſto ſeiungi. Amen.

Scio quidem parū eſſe ciuile, Præſul chariſsime tot negotiorum vndis circumuallatū interpellare, ſed cùm tua pietas tanto ſtudio cauſſam agat Eccleſiæ, non erit, vt arbitror, mo-

cramentarij adduceré, qui palàm loquatur non eſſe corpus & ſanguinem Chriſti in Euchariſt.

Eraſm⁹ mēbratim diſcerpi malit quàm errorem ſacramentariorum profiteri.

Idem præfatione in libros Algeri, de veritate corporis & ſanguinis Chriſti, in ſacramento Euchariſt.

leſtum hoc interpellari negotio, quod ad eccleſiæ tũ concordiã, tũ dignitatẽ cum primis pertinet. Nihil enim habet illa ſublimius, quã quod per cõmunionẽ *corporis & ſanguinis Dominici* fit etiã iuxta naturam ac ſubſtantiã vnũ cũ Chriſto, &, quodãmodo in Deum transformatur: nihil autem ad perfectam indiſſolubilémque cõcordiã efficacius, quàm quod *eodem corpore* veſcens, *eundem ſanguinẽ* bibens, per eumdem ſpiritum in vnũ corpus redigitur, & Chriſto capiti viuo, viua cõnectitur. Et tamẽ videmus artificio Sathanæ factũ vt ea res, quæ conciliandis omnibus data fuerat, tot diſsidia olim genuerit, nuper renouarit, dum alij quidquã negant eſſe in Eucharistia præter ſymbola corporis & ſanguinis Dominici, alij fatentur Chriſtũ verè ibi adeſſe, ſed ſub panis viníque ſubſtãtia. Rurſus erant, qui dicerent per verba cõſecrationis perire panis & vini ſubſtantiam, & ſuccedere corpus & ſanguinem Domini. Alij chriſtum faciunt impanatũ & inuinatum, quaſi parùm ſit ſemel fuiſſe incarnatũ. Extiterũt & ſuo cognomine digni Stercoraniſtæ: Græcia nobis miſit fermẽtarios: ſucceſsit rixa de ſumendo ſub vtraque ſpecie: extiterunt qui cõtenderẽt ab impio Sacerdote nihil cõfici: & tamẽ omniũ hominũ error, in hoc profecit, vt in tanti myſterij cognitione magis ac magis, tum erudita tum cõfirmata ſit Eccleſia. Ex Euãgelio habemus: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur. ex Paulo habemus: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, & cætera. Et qui ederit ac biberit indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Hoc nobis eſt immobile fundamentum. Ac priſci quidam Eccleſiæ doctores, interim obſcuriùs, interim variè, ne dicã diuerſe, loqui videntur de hoc Sacramẽto. Obſcuritas vel ineffabili huius myſterij profunditati tribuenda eſt, vel illorum cautioni, qui loquentes frequẽter apud multitudinẽ ex Iudęis, Gẽtib⁹, & Chriſtianis permiſtã noluerũt ſanctum dare canibus. Varietas hinc nata eſt, quòd interdum ipſæ ſpecies Sacramentales dicuntur Symbola, interdum ipſa ſumptio ſymbolum dicitur. Poſtremò corpus ipſum ſui alteriúſue rei Symbolum nonnunquàm appellatur. Quoniam autem ſub illis ſignis latet *corpus Dominicum* κατὰ ſynecdochen, quod in ſpecies competit, corpori tribuitur., veluti frangi, atteri&c: tum quoniam ibi cõſecratur *corpus*, ſubſtantia quidem idem quod pependit in cruce, ſed non idem

Verba Chriſti, ſunt immobile fundamentum Euchariſt.

idem qualitate,nimirum iam glorificatum & ſpirituale ſibi, Parum attentis, pugnare videntur antiqui,ſi quãdo dicũt cor pus idem & nõ idẽ,cùm reuera nulla ſit pugnãtia. Poſtremò corpus Chriſti nonnunquã dicitur naturale,quod ſumpſit ex virgine:nõnunquàm myſticum, quod eſt Eccleſia: quæ res præbuit anſam oſcitanti lectori, vt diuerſa loqui videbãtur. Cùm igitur tam euidens habeamus à Chriſto & Paulo teſtimonium cùm per hos viros euidentiſsimè declaratũ,priſcos, quibus non ſine cauſſa tantũ auctoritatis tribuit Eccleſia,cõcorditer ſenſiſſe in Euchariſtia eſſe *verã ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici*. Cùm his omnibus acceſſerit ſynodorum cõſtans auctoritas, tantúſque populi Chriſtiani cõſenſus, ſimus & nos cõcordes in tã cæleſti myſterio, & hic ſub ænigmate edamus de pane & calice Domini,donec aliter edamus ac bibamus in regno Dei.Vtinã autẽ,qui Berengariũ ſequuti ſunt errãtem,ſequantur & pœnitẽtẽ atque horũ etiã error Eccleſiæ cedat feliciter.Exiſtunt circa hoc Sacramentum innumeræ quæſtiones,quomodo fiat trãſſubſtãtiatio:quomodo ſubſiſtant accidẽtia abſque ſubiecto:quomodo colorem, odorẽ,ſaporem, ac vim etiam ſaturandi, nutriendíque retineant,quã habebat nondum conſecratus panis & vinum:quo momẽto incipiat eſſe corpus & ſanguis Domini: quãdo deſinat eſſe ſubſtãtia corporis & ſanguinis,& an corruptis ſpeciebus ſuccedat alia ſubſtantia:quomodo idem corpus ſit locis innumeris:quomodo iuſtũ hominis corpus ſit ſub tãtillo fragmẽto panis,aliæque permultæ,quas inter eos ſobrie tractari cõuenit,qui ſenſus habent exercitatos. Vulgo ſatis eſt credere,poſt conſecrationẽ illic *eſſe verum corpus & ſanguinem Domini*,quod nec diuidi poteſt,nec lędi,nec vlli patet contumeliæ,quidquid acciderit ſpeciebus.Nam ſi corpus Domini proiectũ in cæuũ,aut in latrinã,aut in ventrẽ hominis dimiſſum ſordidaretur,nulla re magis ſordidaretur quàm cum ab homine ſumitur criminibus inquinato. Chriſtianæ quidem religionis eſt,ſpecies Sacramentales cum omni tractare reuerentia:Attamen quemadmodum Deus,qui iuxta naturã non minus eſt in cloacis, quàm in cælis, nec lædi poteſt, nec inquinari:ita nec corpus Domini glorificatum.Breuiter aduerſus omnes humanæ cogitationis ſcrupulos, occurrat nobis primum immenſa Dei potẽtia,cui nihil impoſsibile,cui nihil

In Euchar. conſecratur corpus idẽ in ſubſtantia,quod in cruce pepẽdit,ſed non idem qualitate.

Corp' Chriſti eſt duplex.

non facilè: deinde quā inæſtimabiles ſint dotes corporis glorificati præcipue Domini Ieſu. Supereſt igitur, vt quod ſufficienter perſuaſum eſt digne celebremus, & quod credimus, ipſa re nos credere declaremus. Quantam enim puritatem, quãtam reuerentiam ac tremorem requirat hoc terque quaterque adorandũ myſteriũ, quis digne verbis aſſequatur? Quis autem credat illos ex animo credere, qui, dũ hoc peragitur myſteriũ, in tēplo fabulātes obābulant, aut quod alicubi, velut ex more fit in foro, pro templi foribus ſtāt, otioſis fabulis terētes tēpus? Olim ille pœnitētium & catechumenorũ locus erat. Quidam vix oſtenſis myſteriis ſeſe proripiunt in popinam, tēplumque vacuum relinquunt. Quid hoc moris eſt? Dum agitur ridicula fabula, manes, donec audias valete & plaudite: & tam cæleſtis myſterij finē expectare non potes? Circunſtant menſam illam adorabundi ſpiritus Angelici, præſens eſt, in quē tota cæleſtis militia gaudet proſpicere, & tu, perinde quaſi res ludrica agatur, aut nauſeas oſcitáſq;, aut garris aliquid, aut potas? Iã video morē apud pleroſq; receptũ, quē impiũ dicere fortaſſe non oportet, quod ab effectu quodā pio, licet humano, profectus videatur, ſed tamen preter veterem Eccleſiæ cōſuetudinē, parúmque congruenter inductus eſt, Dum peragitur cōſecrationis myſteriũ, chorus virgini matri cantiunculā occinit, cũ verboſa precatione. An congruit ipſo Filio præſente matrē appellare? Atqui ſi priſcum eccleſiæ morem ſeruare velimus, id temporis nulla vox audiebatur in toto tēplo, ſed populus in terram pronus, tacitis affectibus gratias agebat Deo patri, qui Filium ſuum in mortem tradiderit pro ſalute generis humani. Huc nimirum hortatur Sacerdos, cùm alloquens populũ dicit, Surſum corda: Gratias agamus Domino Deo noſtro, Nā ineffabilib^9 myſteriis nulla res magis cōuenit, quā ſilentiũ: nec alio modo dignius laudatur ſtupenda Domini Ieſu in nos charitas quā illo loquaciſsimo ſilentio, dum ſilente vocũ humanarũ ſtrepitu, ſubmiſſo corpore, mens erecta ſoli; Deo loquitur. Huius adorādæ functionis miniſtros oportet nō geſticulationibus tantũ, veſtibus, aut vocibus, ſed totius etiam vitæ tenore muneris ſui dignitati reſpōdere. Agnoſcāt Sacerdotes ſuæ profeſsionis ſublimitatē: cũ adſtant altari, miniſtros habent Angelos. Ne quæſo mores eorum, qui functionem obeunt

Euchariſt. myſterium terque quaterque adorandum.

Chriſtus præſens in altaris mēſa, quā circunſtāt adorabundi ſpecies Angelici.

Angelica dignitate maiorem, porrigant hæreticis anſam impie ſentiendi,de tam ineffabili myſterio,ſed honorificēt miniſteriū,vt eos viciſſim honorificet Dominus, tum apud homines,tum apud Patrem ſuum cæleſtem.

Nullū Eccleſiæ Sacramētum non ſemper veneratus ſum. De confeſsione Sacramentali,nunquam dubitaui, quin eam religioſe,velut à Chriſti ſpiritu traditam,putarim obſeruandam:nec vnquam auſus ſum,aut auderē ad Chriſti menſam accedere,aut ex hac vita diſcedere,niſi Sacerdoti confeſſus, quæ grauant conſcientiam. De Miſſa abroganda nunquam ſomniaui:De Euchariſtia nullum video argumentandi finē, tamen mihi nunquā perſuaderi potuit, neque poterit, Chriſtum,qui veritas eſt,qui charitas eſt, tam diu paſſuram fuiſſe dilectam ſponſam ſuam hærere in errore tam abominādo. vt cruſtulum farinaceum pro ipſo adoraret. De verbis, quibus conſecramus, aliquando deſideraui, fateor, plenius edoceri. Verùm in huiuſmodi ſcrupulis facilè ſoleo in Eccleſiæ catholicæ iudicio acquieſcere. Dogma, quo quidam cuiuis tribuūt poteſtatem conſecrandi, abſoluēdi,& ordinandi,ſemper habui pro manifeſta inſania.

Idē Epiſt. ad Ludouicum Berū.

Eraſmus dogma quoddā Lutheri pro manifeſta inſania habet.

Polydorus Vergilius,Vix.noſtra ætate.

HOc ſacrificium Seruator noſter Deo Patri obtulit pro ſalute noſtra,reliquitq; nobis illud idem faciendum.Et ſi ſunt,qui ſentiant Euchariſtiam à Deo inſtitutam non rectè ſacrificium appellari,quod per hoc aliquid Deo ex rebus noſtris offeramus,per illud verò, beneficiū à Deo accipiamus: tamen quia iam inde ab initio ita vſu venit,vt teſte Tertullia no,ſacrificium vocaretur,nos religionis morem ſeruandum ducimus.Ad rem redeo.Is qui omnia, quæ ventura erāt, ab æterno nouerat,poſteaquàm tēpus appropinquare viderat, quo pati oportebat, affatur Diſcipulos quos totius myſterij teſtes ſibi delegerat,qui deinde oīa quæ facta eſſent,inter omnes gētes pia prædicatione vulgarent. Paſcha, inquit dilectiſsimi poſt biduum,vt ſcitis fiet:& iam ſimul illud futurū eſt,vt Iudæis traditus patiar:cæterum cupio, priuſquàm hæc fiant,id ſolenne vobiſcum celebrare.Hæc ait ac eodem momento duos ex Diſcipulis Hieroſolymam mittit, qui locum parent: nec multò poſt ipſe cum aliis ſecutus in vrbē venit. Hic vbi cœptum eſt diſcumbi,accepit panem,& cùm egiſſet

Libro 5.de Rerum inuentoribus

gratias, fregit, deditque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorum. Sic ſub panis & vini ſpecie *corpus ſuũ & ſanguinem* verbo conſecratum, ſingulis ſumendũ obtulit, mãdauitque, vt tale ſacrificium fieret deinceps in ſui memoriã: at mox poſtquàm è morte ſurrexerat, accubuit incognitus ad Emaus caſtellum, cũ duobus ſuis Diſcipulis accepitque panem, & benedixit, ac fregit, atque porrexit illis. Tum Diſcipuli, ſicut Lucas perhibet, cognouerũt eum, & ipſe euanuit à conſpectu eorum. Hic Diſcipuli corpus Chriſti ſub vna panis ſpecie ſumpſerunt, nulla vini ab Euangeliſta mentione facta, Poteſtatẽ noui ſacrificij faciendi corporis & ſanguinis ſui, adminiſtrationiſque eiuſdẽ Seruator noſter Apoſtolis nouæ legis Sacerdotibus ab initio dedit, & conceſsit, ſic, vt Chriſtianus populus ex manibus Sacerdotũ accipere ſuo tempore Euchariſtiam ſemper poſthâc paratus fuerit. Quod porro Tertulianus libro de Corona militis, præclare demonſtrat, vbi ita ſcribit: Euchariſtiæ Sacramẽtũ & in tempore victus, & omnibus mandatũ à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præſidentium ſumimus. Auctor hic & alibi, præſidẽtes appellat Presbyteros

Cælius Calcagninus. Vixit noſtra ætate.

Concione de Sacramẽto Euchar.

PRidie eius diei, quo mortem noſtram moriendo etiam expugnaturus erat, non omnino volẽs nos deſtitutos relinquere: ſed quaſi bonus paterfamilias, ac prouidus diſpenſator, cũ teſtamentum condere ſtatuiſſet, ex ampliſsima hæreditate, quã poſsidebat, acceptam à Patre, nihil maius, nihil pretioſius habuit, quod amicis ac fratribus ſuis relinqueret, quàm ſanctiſsimum corpus, & ſanguinem ſuum, id eſt, ſeipſum vniuerſum: vt haberent perpetuum pignus & monimẽtum amoris eius, & ſalutis acceptæ, quo in omni calamitate, & naufragio, ceu amuleto, aduerſus cunctas fortunæ minas, contra ingruentes hoſtium inſidias vterentur, eſſetque certũ & inuiolabile in omni vita viaticum. Rex mira prorſus & inæſtimabilis, quenquam morientẽ ſe poſſe viuum ac ſpirantẽ in ſuæ poſteritatis manus tradere: res mira ſane, ſi res ipſa, & non magis rei auctor cogitetur. Qui cũ mori nequeat

imò verò moriendo reſurgat:cumq; in res omnes latiſsimè vim ſuā exerceat,imò ſit ipſe rerum omniū cauſſa, nihil admirabile eſt, quòd à rebus,id eſt,ab effectibus ſuis nunquā abeſſe poſsit.Hinc eſt quòd Deus,vnus licet vbique tamen, abſque ſubſtantiæ ſuæ conſciſione vno eodémque momento diffunditur.Et cū nobis perſuaſum ſit Chriſtum,nō hominem magis eſſe,quā Deum,quin eo magis Deum eſſe, quod non in humanitate diuinitas,ſed in diuinitate conſtitit humanitas,nihil eſt,quòd negamus ei facillima eſſe omnia,quę homini difficillima exiſtimantur.Licet itaque corporis Chriſti proprius locus ſit in ſupremo cæli faſtigio,ad Parentis dexteram,tamē ex abſoluta illa poteſtate,qua pollet,nuſquā eſt vbi non ſit,cum lubet. Atque ita aduenienti cuncta cedunt, atque aſſurgunt,vt quoties in ſacrū panem & vinū elicitur volens ac lubens ſubiectum decedat, vt intra vacuā alioqui ſuperficem *Chriſti ſubſtātia* recipiatur : qua ratione fit vt adiacentia ſint,neque ſit cui adiaceant,niſi virtuti diuinę,qua omnia nituntur,adiacerēt.Sic olim è virginis vtero exiit,neque iniuriā pertulit virginitas:ſic clauſis foribus irrupit ad Apoſtolos,neque cōfracta ſunt repagula.Quæ res facilior cogitatu fiet,ſi nobiſcū exiſtimemus notā eſſe Philoſophorum propoſitionem in annectēdo, nō in abſtrahēdo mendacium admitti:& ingeniū humanū à ſubiecto quotidie lineas, ſuperficiēque,& id gen⁹ cætera ſine fraude abiurare.Neque ſanè exiſtimem⁹ itaChriſtū in Euchariſtiā recipi,vt in locū ſuū res locatę recipiūtur:in ea enim indiuidua quędā & prorſus admirabili ratione cōſtat:quando vbicūque Euchariſtia cōſecratur,ibi ſolidus atque integer Chriſtus excipitur : neque in ea ſolū,ſed in eius quacūque portione.Hæc eſt enim eorū corporū, quæ in gloriā recepta ſunt,pręrogatiua:vt ad ſpiritus ſimplicitatē agilitatēque cōformentur. Ita Genij cæleſtes ſine diſpendio temporis facilè omnia peruolant:ſic anima noſtra tota omni corporis parte cēſetur. Nemo itaq; pro rei magnitudine, aut muneris dignitate ſatis Chriſti vindícis ſalutis noſtræ bonitatem extollat : qui veritus, ne in hac militia & peregrinatione immanium ferarum plena deficeremus,ſalutare pabulum,& quaſi antidorum pręſentiſsimū nobis ſeſe ipſum propinauit:cuius præſidio freti, non ſolùm incolumes,ſed etiam intrepidi pericula omnia ſuperaremus. In

credibile eſt itaque quantum gratiæ, amœnitatis, ac trāquillitatis pretioſum hoc Sacramentum eorū animis inſerat, qui ſanctè ac piè id delibauerint, & exuta mortalitate iam nihil caducum, nihil terrenum ſapiunt, ſed cum ipſis Angelis in cælum rapti æternitate perfruuntur.

Ioannes Ludouicus Viues, Vix. hac ætate.

Li. 2. de veritate fidei Christianæ cap. 17.

CVm verò præſentiam ſuam Diſcipulorum oculis ſubtracturus eſſet, quid magis illū decebat, qui tam nos tenerè atque indulgēter diligeret, quàm eā ſui memoriam nobis relinquere, quæ nos & amoris illius erga nos obliuiſci nunquam ſineret, & ſolatio eſſet, velut parente deſtitutis, quęque illū nobis quoad fieri poſſet, exhiberet, ac repræſentaret? ea verò animis noſtris eſt ſpiritus Chriſti, qui idem eſt & patris Dei: qui, vt inuiſibilis, cum inuiſibili Eccleſiæ mente ſemper maneret, monens & docens eam quæcunq; ſint opus. Quoniam verò non habemus ſolam mentium cognitionem, ſed etiam ſenſuum corporalium, iſtis admonitio relicta eſt Chriſtus ſub ſignis, quæ in ſenſuum notione caderent, panis ſcilicet & vini: vt tam intus, quam foris verum ſit, quod ipſe pollicetur. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad cōſummationē ſeculi. Irridemur hic à profanis, inceſsimur acriter, quòd panis cruſtulam *corpus eſſe Domini* noſtri aſſeramus, & vinum eius ſanguinem. Quid non miraculo fuit cùm primum proferretur? vt inquit Plinius. Nihil eſt, quod non videatur abſurdum ignorāti modum, rationem, cauſſas eiuſce rei. Nihil tam graue, ſerium, excellens, quod non ad calumniam & irriſionem pertrahi poſsit, ſi tu ex eo ſolùm colligas, quod eſt ſtultitiæ aut abſurditati quadam tenus ſimile. Sic Dei prouidentiam, ordinem vniuerſi, religionem omnem, ortus, occaſus, decurſus mundi huius, quæ videndo nunquam exatiamur, ſemper admiramur. Epicurei, homines ipſi maximè ridiculi, quia nō intellexerunt, deriſere, & Lucianus Epicuriſsimus ſubſanauit: quaſi verò non & iam nos rideremus, ſi talis eſſet Deus, ſi talis mūdus, & vniuerſorum ordo, qualem ipſe confingit. Sed reuertamur ad propoſitum. Ad venerationem tanti Sacramēti, ad habendam pro tali munere gratiā, cauſſę ſunt explicandæ, & tota ratio negotij. Sapienter atque etiam piè olim factitatum eſt à patribus, vt myſteria hæc non paterent, niſi iis, qui edocti iam eſſent, quæ nam ſit cuiuſque illorum

rum

rum vis & natura. Primùm conſiderandū eſt, hoc eſſe ab illo inſtitutum, cui nihil non ſolùm impoſsibile, ſed nec difficile vel arduū. *Corpus Chriſti in eo eſt ſacramento*, modo nobis quodam incomprehenſibili. Nec mirum. Quota enim quæque res eſt ex iſtis naturalibus, quas cognitione ſenſuum vſurpamus & contrectamus manibus, quarum eſſentiam, rationem, qualitatem, vires intimas aſſequamur? Tributū eſt Sacramētum hoc ab amāte ad memoriā ſui: à Patre ad conſolationē deſolatorum, ac quaſi orphanorum: à miti ac miſericorde ad fiduciam trepidantium: à medico ad ſalutem ægrotorū. Idcirco ipſe *corpus ſuum* reliquit, vt hæc omnia eſsēt certiora ac firmiora Nec enim res poſſet inueniri alia, quæ ita & memoriā ipſius conſeruaret integram, & affectionem vigentem. Quis enim erga rem vllam, quantumcunque excellentem & admirabilem, ad eum modum poſſet affici propter Chriſtū, vt erga corpus ipſiuſmet chriſti? Nec par erat, vt qui tantùm Eccleſiam amaret, alia in re fundaret recordationem amoris ac beneficiorum ſuorum, quàm intus in ſuo ſpiritu, foris in ſuo corpore. Quique ſic nos diligebat, & illo tenebatur zelo, vt nos ad ſe vnum traheret, & per ſe ad Patrem, nequaquā aliò animi noſtri deflecterent, nunquam profecto ſuſtinuiſſet, vt in alias res ad cultum, ad venerationem ad renouationē charitatis intenti eſſent animi noſtri quàm ad eū ipſum. Indubiè ita eſt, quia ſic eſſe & Deum decet, & nobis expedit. Formæ autē electæ ſunt panis & vini, quia ſunt res maximè puræ, tum quòd eas intra nos ſumimus, vt ſumpſiſſe nos ſciamus Chriſtum: vt quàm amanti maximè eſt optabile non ſolùm nobiſcum, ſed intra nos habeamus rem vnicè charam.

Beatus Rhenanus, Vixit noſtra ætate.

NOn poſſum celare ſtudioſos antiquitatis chriſtianę, laicos olim canna ſolitos haurire *Dominicum ſanguinem* è calice: quod pridē mihi indicauit Paulus Volſius Abbas Hugoniani cœnobij, erutum ex libro ſignorum, qui frequens extat apud Benedictinos. Idem nuper repperit in primis carthuſiorum conſtitutionibus Conradus Pellicanus, vbi prohibetur, ne quidquam pretioſorum vaſorum poſsideant, præter calicem argēteum, & fiſtulam, qua laici Dominicū exorbeant ſanguinē. Prætereà libellus de veteribus theſauris Eccleſiæ Maguntiacēſis, abhinc annos quadringētos & eò am- *Scholiis in Tertulliā.*

pliùs conſcriptus, qui nunc non eſt ad manum, inter aureos calices ingentis ponderis anſatos, cruces aureas, grues argenteas, odorem impoſitorum in cauo vẽtre thymiamatum per roſtra ac collùm mira arte exhalãtes iuxta aram maximam, veſtes ſacras intexto auro rigentes, gemmas incomparabiles & reliqua donaria Archiepiſcopalis templi, fiſtulas quoque recenſet argenteas, ni fallor ſex, in hunc hauriendi *ſacroſancti ſanguinis* vſum deputatas, quibus arbitror Archiepiſcopum olim vti ſolitum. Siquidem etiámnum Romanus Pontifex, quoties publicè ſacrificat, aureo calamo, ſugit *ſanguinem Dominicum* è calice cum Diacono & Subdiacono. Error putantium *corpus Chriſti* in Euchariſtia tantùm eſſe ſub figura, iam olim condemnatus eſt: primùm, vt ſcribit Lamfrancus in libro ſuo contra Berengarium, in ſynodo Vercellẽſi, ſub Leone Pontifice Romano: deinde in Concilio Turonenſi, ſub Victore Pontifice: poſtremò in Concilio ſub Nicolao.

CLASSIS SECVNDA POETARVM.

Iuuencus Presbyter, Vixit anno 320.

Lib. 4. Euãgel. Hiſt.

HAec vbi dicta dedit, palmis ſibi frangere panem,
Diuiſúmque dehinc tradit, ſanctúmque precatus,
Diſcipulos docuit proprium *ſe tradere* corpus.
Hinc calicem ſumit Dominus, *vinóque repletum*
Gratis ſanctificat verbis, potúmque miniſtrat.
Edocuitque ſuum *ſe diuiſiſſe* cruorem.
Atque ait. Hic ſanguis populi delicta remittet.
Hunc potate meum: nam, veris credite dictis,
Poſthac non vnquam vitis guſtabo liquorem,
Donec regna Patris melioris munere vitæ
In noua me rurſus concedent ſurgere vina.

S. Gregorius Nazianzenus, Vix. an. 378.

In carminibus ſuis.

O Sacrificia mittentes incruenta Sacerdotes
O animarum glorioſi cuſtodes, o magni
Figmentum Dei in manibus veſtris ferentes.

Aurelius Prudentius, Vixit anno 388.

De miraculis Chriſti.

TV cibus,*paniſque noſter,tu perennis ſuauitas:*
Neſcit eſurire in æuum,qui tuam ſumit dapem:
Nec lacunam ventris implet,ſed fouet vitalia, &cæt.
Vidit anguis immolatam corporis ſacri hoſtiam.
Vidit,& fellis peruſti mox venenum perdidit:
Socius dolore multo,colla fractus ſibilat.

Idem in Apotheoſi aduerſus Iudæos.

Ecce Geraſenos legio ruit effera porcos,
Et poſt multiplices,buſti ſub rupe,catenas,
Pœnarum gemitus longis grunnitibus edit,
Clamarat,ſed ab ore hominis.cognoſcimus Ieſu
Nate Deo, nate ſceptris, & germine Dauid,
Quis ſis,quid venias,qua nos virtute repellas
Nouimus,aduentuſque tui terrore iacemus.
Hæc Iudæa tuas vox non peruenit ad aures?
Peruenit:mentem ſed non penetrauit egenam
Lucis,& à primis ſoribus diſcluſa refugit.
Audiit aduentum Domini,quem Solis Iberi
Veſper habet roſeus,& quem nouus excipit ortus.
Laxauit ſchyticas verbo penetrante pruinas
Vox Euangelica, Hyrcanas quoque feruida brumas
Soluit, vt exutus glacie mollior amnis
Caucaſea de cote fluat Rhodo pelius Hebrus.
Manſueuere Getæ, feritáſque cruenta Geloni
Lacte mero ſitiens exanguia pocula miſcet,
Libatura ſacros Chriſti de ſanguine *potus,*

Sedulius Epiſcopus , Vixit anno 430.

Lib.4.Mirabilium diuinorum.

NEc Dominum latuere doli,ſceleriſque futuri
Prodidit auctorem,panem cui tradidit ipſe,
Qui panis tradendus erat,nam corporis,*atque*
Sanguinis *ille ſui poſtquàm duo munera ſanxit,*
Atque cibum,potúmque dedit,quo perpete nunquam
Eſuriant,ſitiantque animæ ſine labe fideles.

Idem 5.eodem lib.

Fonte renaſcentes membris , & ſanguine Chriſti
Veſcimur,atque ideo templum Deitatis habemur.

Idem in Hymno.

Sanguine læta redit fuſo gens impia Chriſti.
Guſtato Chriſti ſanguine *læta redit.*

Claudius Marius Victor, Putatur vixiſſe anno 480.

Comment. Li. 3. in Geneſim.

ET quanquam noſtri nil muneris indiget ille
Totius mundi Dominuſq;, Deuſq; ſuorum
Attamen officiis venerari, ac munere gaudet: & cæt.
Non ſibi ſe pugnaſſe docens, decimam tamen offert
Hoſtibus excuſſæ, quæ vera eſt hoſtia, prædæ,
Melchiſedec, vinumq; & panem, ab cæde reuerſo:
Melchiſedec rex ille Salem, qui munere tali
Myſtica præmiſit ſummi libamina Chriſti:
Cuius de manibus ſumens Eccleſia corpus
Viuificum panem, cæleſti pota cruore eſt.

Alcimus Auitus Archiepiſcopus Viennenſis, Vixit anno 500.

Li. 5. de maris rubri tranſitu.

LVnaq; bis ſeptem cùm fecerit addita noctes,
Veſpere tum ſero dabitis primordia ſacris.
Sumitē manſuetum perfecti temporis agnum,
Qui careat macula, & purum det corpore vellus.
Hoc animal feſtis mactabilis huius vtrunque
Signauit ſanguis nitido de corpore poſtem,
Hec dabit indicium ſeruandæ cura ſalutis,
Cùm percuſſor aget tacitam ſine vulnere cædem,
Perſpiciat ſacro limen maduiſſe cruore.
Hoc tantùm tranſire volens: diſtantia talis
Seruabit veſtras ſparſis à mortibus ædes:
Sic nos Chriſte tuum ſaluet ſuper omnia ſignum
Frontibus impoſitum: ſic ſanguis denique ſanctus
Tunc præmonſtrati, dudum qui funditur, agni
Oribus infuſus, poſtes luſtraſſe tuorum
Interlabentis feruentia funera mundi
Credatur, caſu , tuos diſcernat ab omni,
Dum non ſignatos percurrit funere mucro.
Tu cognoſce tuam ſaluanda in plebe figuram,
Vt quocunque loco mitis mactabitur Agnus,
At , cibo ſanctum porrexerit hoſtia corpus,
Rite ſacrum celebret vita promiſſa ſequentis:
Fermento nequam duplici de corde reuulſo,
Syncerum nitidæ conſpergant azyma mentes.

Dum

Dum ſacrum populo victum candentia manna *Idem eodē lib.*
Ferrent, & cæli ſrugem terrena viderent:
Per quam ſublimius prædiceret antè figura
Edendum ex vtero purum ſine ſemine corpus.
Quò caperet paſcenda ſalus de ſede ſuperna
Illabente Deo ſanctis altaribus eſcas.
Hoc ſigno ſummus percuſſa rupe Sacerdos
Protulit irriguos populis ſitientibus hauſtus:
Chriſtum namque vides ſtabilem conſiſtere petram,
Percuſſus iaculo largas qui præbuit vndas,
Porrexitque ſuis ſacro de vulnere potum.

S. Remigius, Vixit anno 511. *Vide Iemarum de vita S. Remigij.*

H*Auriat hinc populus vitam de* ſanguine ſacro,
Iniecta æternus quem fudit vulnere Chriſtus,
Remigius reddit Domino ſua vota Sacerdos.

Arator Subdiaconus, Vixit anno 540.

I*Vra miniſterij ſacris altaribus apti* *Li. 1. Apoſtolicæ Hiſtoriæ.*
In ſeptem ſtatuere viris, quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet quàm ſplendida cœpit
Eccleſiæ fulgere manus, quæ pocula vitæ
Miſceat, & latices cum ſanguine *porrigat agni.*
Soluite, proclamat Paulus, ieiunia feſſi: *Idem li. 2.*
Et quartodecimo, ſicut nos veſcimur, inquit,
Iam panem guſtate die. memoranda figura
Sacramenta piæ valeant: qua lege probemus,
Tempore quo primi fulſerunt lumina menſis,
Hoc numero currente die, de carnibus agni
Turba iubetur ali, quarum munimine tacto.
Libera Niliacas meruit vitare tenebras.
Hinc ſpatia ſimili Paulus, de gurgite mundi
Quos auferre cupit, ſecum conuiuere ſuadet.
Et ſacrum libare cibum, veſtigia Moſi
Obſeruata legens: quorum ſpeculantibus actum
Hæc duo ſunt diuerſa locis, ſed proxima cauſſis,
Et repetita ſalus vno de fonte leuatur.
Agnus Chriſtus ineſt, panis quoque Chriſtus habetur
De cælo, quod & ipſe docet: qui corpore Ieſum *Ioan. 6.*
Sumpſerit, *hoſte caret: nec iam ſua iura Pharao.*

Aegyptusq́; tenet: mox omnia Dæmonis arma
His merguntur aquis, quibus ille renaſcitur infans
Qui captiuus erat. falſæ quoque fluctus abyſſi
Linquitur, & tetri ſuperantur ſtagna draconis
Ereptoq́; gregi largitur paſcua Chriſtus
Nominibus propriis, paſtor iam verus edenti.
Hinc etiam eccleſiæ gerit aurea Luna figuram,
Quæ quartodecimo de prima lampadis ortu
.·.more conſpicitur iam plena die: quia corpore Ieſu
creuit .·. in orbe ſuo lucem factura perennem.

Nonnus Panopolitanus Poëta, putatur vixiſſe circa annum 545.

In euangeliũ S. Ioan. Ex verſione Ioannis Vbiti.

VEre hominum vita eſt noſtræ libatio carnis,
Exhibet & verum ſanguis *potabilis hauſtum,*
Hæc duo qui guſtat, mecum ipſe habitans habitatur,
Eſtq́; iugo mecum veluti conſtrictus eodem,
Sumq́; huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Cyrus Prodromus, non potui reperire, quo tempore hic vixerit.

In cœnam myſticã li. epigram. Chriſtus in cœna fuit ſacerdos & ſacrificium. Idem in Iudæum incredulum. Idem in S. Baſilium. Tranſubſtantiatio.

OFfers ſacrificium: quod offers, ipſe edis:
Frangisq́; panem panis, & calix bibis,
Vtrunque es, eſt ſacrificus & ſacrificium.
Te proditor tuus nihil tum eus edit.
O cultor vmbrarum caue rem vmbratilem
Noſtrum ſacrificium putes, panem vides,
Puriſsimus tamen agnus eſt: *vinum vides,*
Illud quidem eſt calens cruor. *Propius vide,*
Intuitus panem, & nigrum in cratere Lyæum,
Riſerat Hebræus ſacra myſtica Chriſticolarum.
Hoc vbi Baſilius præſenſerat, vtraque edenda
Porrigit: illa ſtatim cruor & caro verſa reſultant.

Symeon Metaphraſtes, videtur vixiſſe anno 670.

Ex horologio Græcorum.

OHomo, diuinum ſacro in cratere cruorem
Qui Domino præſtante vides, horreſce videndo:
Eſt fax, eſt homines exurens carbo malignos:
Eſt corpus Domini, *quod viſcera in iſta receptum*

Me quoq; (fingendis detur ſi audacia verbis)
Diuificat, maiúſque aliquis mortalibus eſcis
Dat mihi, & ipſorum me collocat arce Deorum.

Fortunatus Epiſcopus Pictauienſis,
Vixit anno 520.

Nobile quinetiam ex præfecto Arborius effert
Signum, quod vidit ſe teſte fidelis in vrbe,
Immaculata Deo cùm dona imponeret aræ,
Et pater attonitus ceremonia diua ſacraret,
Munera vel Chriſti benediceret ore Sacerdos,
Impoſita altari rata corporis atque cruoris,
Emicuit ſubito manus alma decoro ſupremo
Nobilium vario lapidum ſplendore coruſcans,
Vndiq; viſa rotæ radiatile ſpargere lumen.
Brachia purpureis vibrabant fulgura gemmis,
Lumen & ad Solis radians lux fulua metallis,
Credula quò potiùs fierent miracula rerum.
Vir ſimul ipſe potens, ſe tunc, Arborius inquit,
Gemmarum grauium crepitantem audiſſe fragorem.

Lib. 4. vitæ S. Martini Epiſco. Miſſa.

Coſinas Hieroſolymitanus,
Vixit anno 733.

In hymno magnæ feriæ quintæ.

DOminus ens omnium, & conditor Deus, Paſcha quibus debebas mori, ipſe ens *teipſum propoſuiſti*, Manducate clamans, corpus meum, & fide firmabimini.

Liberatorium cuiuis mortalis generis proprium. ô bone tuos Diſcipulos bibere feciſti, lætitiæ calice impleto: *ipſe enim teipſum ſacrificabas*, Bibite, clamans ſanguinem meum, & fide ſeruabimini.

Chriſtus ſe ipſum in cœna ſacrificat.

Legis amicitiæ infamis Iſcariora opinione oblitus, quos lauit, præparauit in proditionem, pedes, & tuū comedens panem (*corpus diuinum*) eleuauit ſupplantationem in te Chriſte, & clamare non intellexit. Domini laudate opera, & ſuperexaltate ipſum in ſecula.

Chriſtꝰ corpus ſuum. quo redempta ſūt peccata, in cœna Apoſtolis dedit.

Capiebat redemptorium peccati *corpus* ſtultus, & *ſanguinem* fuſum pro mundo diuinū, ſed non venerabatur bibens quod vendebat pretio.

Milo Eluonenſis, Vixit circa annum 870.

Libris de ſobrietate circa finem.

Angeli præſentes aſtãt ſacrificio Miſſæ.

NOn ſecus immeritam diuino vt munere ſtolam,
Iusque miniſterij ſacris altaribus apti
Indignus ſumpſi, temerator, vt antè ſuetus,
Non ſic tractaui, ceu tantus poſtulat ordo,
Cælicolis aſtans operator ciuibus audax,
Officio huic impar, cui dignus nullus in omni
Orbe litator erit, qui ſacram accedat ad aram,
Cuius corde Pater, Natus manibus, *ſit in ore*
Spiritus oblati libaminis auctor & actor.

Paſchaſius Corbeienſis, Vixit anno 884.

REgis adire ſacræ qui vis ſolennia menſæ,
Almificum Chriſti corpus *contingere votis,*
Deliciis veſci, roſeum potare cruorem
Bacchica noſtra velim, puero quæ miſimus olim,
Et niueos caſto condas in pectore flores,
Ruſtica fortè animo ſordent, ſed mella manabunt.
Hic tantum calamus Chriſti de fonte miniſtrat,
Vnde ſitim poßis, flammáſque extinguere mortis,
Si libeat dignè ſectari iuſſa Tonantis:
Libertas etenim fidei nunquam abnegat vlli
Eximios vitæ fructus, de ceſpite carnis
Vita, ſalus, pax, & *ſapientia denique cunctis*
Inde meat per eum, celli ſub cardine quadro:
Tu quoque muneribus ſi dignus vixeris iſtis,
Accipies palmam regni virtute beatus.

Hildebertus Epiſcopus Cenomannenſis
Vixit anno 1092.

De concordia veteris & noui ſacrificij.

NOn ſine myſterio, ſine re vel panis ad aram,
Vel vinum fertur, cui ſuperaddis aquam.
Vtraque danda Deo præſignauere figuræ,
Traditio docuit, ſauctior vſus habet:
Vtraque ſub typico ritu formáque futuri
Melchiſedec Domino ſacrificaſſe ferunt:
Vtraque Diſcipulis cœnantibus ipſe Redemptor
Tradidit: in corpus vtraq; verſa ſuum.

Tranſubſtãtiatio.

Vſus & ipſe placet, quòd ſic mactantur in imis
Vt ſit in excelſis inuiolata caro.

Idem.

Tollimur è medio fatis vrgentibus omnes,
Et trahimur, quò nos vita peracta vocat.

Ne

Hi nunquam, hi ſemperque, alij plectuntur ad horam:
Purgatuque datur tranſitus ad requiem.
Hanc illis altare ſacrum vel criminis expers,
Vita vel obſequiis emptus amicus emit.
Perfectos, valdéque malos nil vota ſuorum,
Nil impenſa precum, nil holocauſta iuuant,
Nam nec iuſtus eget, nec peſſimus iſta meretur:
In medio eſt, veniam cui ſacra menſa parat.
Ipſa tamen viuos à vitæ calle vagantes,
Vt redeant ſaltem, ſero iuuare poteſt.
Inde fit, vt quoties ſacras accedimus aras,
Particulis cedat hoſtia fracta tribus.
Pars intincta mero pro viuis orat, opúſque
Sanguinis & carnis expiat ipſa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget,
Offerimus tibi Chriſte duas: ſed propter eoſdem
Oblatæ pariter non operantur idem.
Nam pars pro ſanctis, pars eſt pro ſanctificandis:
Illa refert grates, ſupplicat illa Deo.
Hoſtia pro iuſtis laus eſt, pro iuſtificandis
Mentio, pro reliquis cauſſam agit alterius.
Fit cibus hic ex pane caro, *Deus ex elemento,*
Myſterio ſimplex, vtilitate triplex.
Vtque fides creſcat, horror tollatur ab aris:
Fit cibus ipſa caro, *panis imago manet.*

Quid Euchariſt. fractio in Miſſa ſacrificio ſignificet.

Alius Poëta, ſi modò alius.

M*Elchiſedec Domino panem, vinúmque litauit:*
Chriſtus idem ſtatuens, pactum vetus euacuauit.
Inter vtrunque diu fuit alter ſacrificandi
Ritus, & obtinuit vim qualemcunque piandi.
Agnus enim legis carnales diluit actus,
Agnum præſignans, qui nos lauat, hoſtia factus,
Hoc ſemel oblato, curſum prior ille peregit,
Quodque fuit ſignum præſens effectus abegit.
Quis locus Auroræ poſtquàm Sol venit ad ortum?
Quis locus eſt votis, teneat cùm nauita portum?
Lex aurora fuit, bos & capra vota fuere,
Crux Sol, crux portus hac eſt, ea præteriere:

crux clauſit templum, crux ſoluit ænigmata legis,
Sub cruce ceſſat ephod, & deficit vnctio regis.
Hircus, ouis, paſſer, veruex, & adeps vitulorum
Nil præconantur: Deus hoſtia finis eorum.
.·. abſtulit
Parcat Hebræus eis, caro carnes .·. ſuſtulit ara.
Eſt pecudum pecudes poſt Chriſtum ſacrificare.
Mortuus ille ſemel, licet vltrà non moriatur,
Idem quotidie ſine vulnere ſacrificatur.
Panis in altari, Deus in cruce nil dubitetur
Hoc verbo fieri vitæ: vita ipſa fatetur

Tranſub-ſtantiatio.

In Chriſti carnem *panis ſubſtantia tranſit:*
Quæ vegetat mentem, niſi Chriſtus inania ſanxit.
.·. carnale
Hac in carne nihil .·. mortale, nihilve cruentum.
.·. tangit,
Spiritus hanc .·. frangit: videt, accipit ad monimentum
Ordo ſacer, bona traditio, pia victima panis.
Vnde procul facinus, procul horror & vſus inanis.
Secretum felix, noua virtus, vtile ſacrum,

Chriſtus ipſe, qui ad Patris dexteram in cælo ſedet, in altari immolatur.

Quo factus ſanguis liquor eſt vitale lauacrum.
Nam quia peccantes medicina ſemper egemus.
Hanc pro peccatis medicinam ſemper habemus.
Hæc datur ad vitam, ſed ſi reus hunc verearis,
Qui Patris ad dextram ſedet, & mactatur in aris,
Ecce vides in lege typos, & ſigna præiſſe,
Ad propriúmque caput ſic Sacramenta rediſſe.

Guntheris, Vixit anno 1100.

Lib. 3. de geſtis Friderici.

I*Amque dies aderat, qua Chriſtus myſtica cœnæ*
Diſcipulis ſtatuens conuiuia, corporis eſu
Ipſe ſui, potúque ſacri *ſatiare* cruoris.
Poſt agni carnes, priſcæ libamina legis,
Nos voluit veram panis, laticiſque figuram
Prætendens oculis, ſed certæ pabula vitæ
Senſibus infundens, cùm iam ceſſante vetuſti
More ſacri, noua iura nouus ſtatuiſſe Sacerdos
Creditur, altaris quæ tradita primitus vno,
Et ſuſcepta modo tenet Eccleſiaſticus ordo.

Baptiſta Mantuanus, Vixit anno 1483.

Faſtorum lib. 5. de Euchariſtia.

P*Oſt epulas Chriſtus mortem paſſurus acerbam*
Inſtituit ſacrum, quod tunc mœrore labantes

Proſternente animos fuit huc transferre neceſſe.
Non fuit ex auibus, non ex cerealis ariſtæ
Fruge, nec ex gregibus ſacrum, teneróue iuuenco:
Qualia Gentiles, & gens Iudea ſolebant
Reddere Cælitibus, ſacrum fuit ipſe, Sacerdos
Ipſe fuit: ſed ſe velauit imagine mira.
Nam quæ panis erat, quæ vini eſſentia quondam
Fecit vt in Chriſti corpus, ſacrumque cruorem
Tranſierit *ſubitò, ſaluis vtriuſque figuris.*
Huc æterna ſuas tulit omnipotentia vires:
Omnia quæ peragit, ſeu ſint ingentia, ſeu ſint
Parua, pari conatu illi ſunt omnia, quæ vult,
Obuia: perfacili, quæ vult, habet omnia nutu.
Quæ talis, tantuſque opifex promiſerit, aude
Credere: quòd verò talis, tantuſque putari
Debeat hic opifex, oculos ad cætera transfer.

Dominicus Mancinus Merit anno 1485.

Lib. de paſſione dominica.

H*Inc panem accepit, quem fregit, quem benedixit:*
Pòſt tribuens illis, inquit, iam ſumite corpus:
Nánque meum verè corpus, *quod ſumitis, hoc eſt,*
Quod datur ad mortem pro vobis, ne pereatis:
Hócque mei memores pòſt ſemper vos facietis.
Sic etiam calicem ſumpſit cœnatus, & , inquit,
Diſtribuens illis, ex hoc ſimul ore bibatis:
Nam meus eſt ſanguis, pro multis qui redimendis
Fundetur populis. cepit data munera quiſque
Sanguinis, & carnis, *multo veneratus honore.*

Petrus Burrus, Vixit anno 1489.

Lib. carm Hexametrorum de Sacerdotij dignitate.

C*Vi regum, cui inquam vertendi admiſſa facultas*
Azymon in corpus? vinumque in ſanguinis vndam
Saluifici Chriſti cœlum terraſq; regentis?
Præcipuum hoc & cunctis admirabile munus
Officiúmque hominis non Angelus arroget illud
Poſſe ſibi, non ipſa Dei ſanctiſſima mater.

Petrus Pontanus Brugenſis,

Anacephaleoſi vitæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.

C*Vm necem diram properare nouit,*
Optimos nexo famulos amore

Conuocans, toti moderata turbæ
Gaudia miſcet.
In Dei corpus cibus, in cruorem
Vertitur vinum, *dabitur ſaluti*
Omnibus ſanguis fluidé profuſus,
Sumite dixit.

Ide n conſideratione 16. Salutiferæ confeſſionis.

Ergo vbi iam, pariter ſtatione tenentur eadem
Et cœnæ adiuxi dapibus veſcuntur opimis
Ipſe Deus, qui cuncta regit (mirabile dictu)
Qua virtute poteſt, Cereris de munere corpus,
Et ſacrum rubro Bacchi de rore cruorem
Efficit, & *puro ſumendum numine præbet.*
Sicque Sacerdotes templi, ſuperúmque miniſtros,
Inſtituit, qui tanta pari myſteria ritu
Concelebrent, & verborum virtute ſtupenda,
Quæ Chriſtus docuit, ſummo deducere cælo
Ipſum, qui mentes hominum de morte redemit,
Eualeant, populiſque omni contage piatis
Exhibeant, memorémque ferant in ſecula famam.
Donum ingens ſtupidis meditandum ſenſibus, ipſum,
Quo plaſmatur homo, toties manducat Ieſum.

Fauſtus Andrelinus.

Lib. Elegiarum 3, Oratio ad Chriſtum, in Sacramento.

O *Pia, quæ ſacrum libamina paſcitis agnum,*
O pura indigna victima cæſa manu.
Ad tua confugio vitali myſtica guſtu,
Ceruus vt ad vitreas currit anhelus aquas.
Eſt mea confiteor vario mens icta reatu,
Pœnitet admiſsi noxia corda mali.
Intima diſcrutiant ſenſus tormenta profundos,
Et fluit in mœſtos ſedula gutta ſinus.
Labitur aërea præceps, ſeu flumen ab alpe,
Et fel præterito nectare maius adeſt.
Confeſſus has terge notas, animámque precantem
Perpetuo paſcas hoſtia vera cibo.
Quæ tua ſincera libant ſacra corpora mente,
Ora queunt triſti nulla perire fame.
Si mea non tanti ſunt tecta capacia Regis,
Candidus attrito pectore ſupplet amor.

Ipſe adamas durus ſolo fit ſanguine mollis:
Flecteris à prono mitior ore Deus.

Tullius Criſpoldus.

PAuper eram, nil æris habens flauæue monetæ
Non iumentum, non vas, tunicáſue duas,
Cùm pater exactis annis triginta vocaret
De terris iterum, me, in ſua regna, meus. Comment. in Chriſti mortem ac paſſionem.
Cura abituro erat hæc, triſtes prius alloqui amicos
His aliquodque mei linquere mnemoſynon.
Maior enim fuit inter nos coniunctio, nullo
Quàm foret vt dono hæc teſtificanda mihi:
Aes opulens donat, vas pauper, ferta colonus
Spicea, noſter eas non tulit hortus opes.
Ergo quid? ingratus ipſi donarem nihil? abſit
A Chriſto hæc feritas, duritiéſque animi.
Si nihil eſt quod dem, quin dem tamen, hoc nihil obſtat,
Omnia cui fas eſt de nihilo facere.
Poſſum rura, lacus, vrbes, animalia mundo
Solo nutu producere ſi libeat.
Verùm ego tam charis euanida munera amicis
Nolo, volo æterna, & non peritura dare.
Hac etenim in cœna, quæ vitæ erit vltima, memet,
Ipſemet ex vino & pane creare volo,
Præcipiénſque meis, vt idem faciant, dabo munus,
Inq; dati medio muneris eſſe volo.

Franciſus Georgius Venetus.

-- ex variis compacta cibaria granis
Semina naturæ deponere prima vetuſtæ, & Cantici 2. tomo 3.
Tranſmutata, *Dei quod non mutabile verbo eſt,*
Deſinere in veram, meliori germine, carnem.

Ioannes Scheprenus.

CHriſti ſancta caro, ſummi caro plena ſtuporis:
Plena voluptatis, plena timoris aue.
Cuncta Paleſtinæ ceſſant libamina gentis:
Vnica pro multis hoſtia ſacra manes.
Rex, conuiua, ſedes, te das, te porrigis ipſe:
Vnum, mille ſimul corpora, corpus alit.

Sumeris, & ſumptus, rurſum, ſine fine reſumi,
Nec tamen abſumi, diminui ue potes.
Te rex Melchiſedec, te victima Paſchatis agnus,
Te cibus Eliæ, dulcéque manna refert.
O ſacra, quæ vitam præſtas, mortemque repellis:
Erigis è terris, & ſuper aſtra locas
In carnem ſuſcepta caro carnalia tolle,
Omnia paſce, foue, conſociáque Deo.

Ioliſſus Anglus.

M*Oſaicas cupiens Chriſtus finire figuras,*
Dat proprium corpus Diſcipulis vt edant;
Fit mutata Ceres caro, fit cruor Euius, & ſi
Et vini & panis priſtina forma manet.
Qui mare, qui terras, qui condidit æthera, quique
Omne ſoli fecit reptile, & omne ſali,
Non potis eſt corpus de craſſo condere pane?
Non fiat Bacchus, ſi volet ille, cruor?
Spirituale tamen corpus contenditis eſſe.
concedo, eſt etenim ſpiritus ipſe Deus.
Et tamen eſt verum corpus *de virgine natum*
Non ſic ſenſibile, vt virgine prodierat.
Spicula tunc diræ mortis metuebat Ieſus:
Cum Patre nunc ſummo non moriturus agit.
Hæc eſt noſtra fides, ſocij, moriemur in iſta.
O bone Chriſte mei tu miſerere precor.

Eraſmus Roterodamus.

In chriſtiani hominis inſtitut.

M*Yſticus ille cibus, Græci dixere ſynaxim.*
Qui panis, vinique palàm ſub imagine Chriſtum
Ipſum præſentem verè exhibet, *intima noſtri*
V*iſcera cæleſti ſaginat, & educat eſca,*
Inque Deo *reddit vegetos, & reddit adultos.*

Hieronymus Vida *Epiſcopus Albanenſis.*

Li.2. chriſtiados.

N*Ec plura. ex illo mox ſeruauere minores*
Hunc ſemper ritum memores, ariſque ſacramus
Synceram cererem, *& dulcẽ de vite liquorem*
Pro veterum tauris, pecudum pro pinguibus extis.
Ipſe Sacerdotum verbis eductus ab aſtris

Frugibus inſinuat ſeſe regnator Olympi,
Libaturq; Dei ſacrum cum ſanguine corpus.
In ſummos hæc relligio ſucceſſit honores.

CLASSIS TERTIA fœminarum.

Sancta Agnes Martyr, Paſſa eſt circa annum 317.

NOn potero ad contumeliam prioris amatoris vel aſpicere alium, & illum relinquere, cũ quo ſum charitate deuincta. Cuius generoſitas celſior, poſsibilitas fortior, aſpectus pulchrior, amor ſuauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus eſt, cuius mihi organa modulatis vocibus reſonant, Iam mel & lac ex ore eius ſuſcepi: iam amplexibus eius caſtis aſtricta ſum: iam *corpus eius corpori meo ſociatum eſt, & ſanguis eius ornauit genas meas.* Cuius mater virgo eſt: cuius pater fœminam neſcit. *Vide in operi. S. Ambroſij paſſionem eius Serm. 90.*

Eudoxia Imperatrix, Vixit anno 417.

In Homerocentone.

SEd cùm iam cœnationis & aduenit tempus
Orabat, hi verò omnes ibidem ſederunt ſilentio.
Panemq; ſalubrem capiens pulchro ex caniſtro
Manibus confringens, valde orabat manus tendens:
Dedit autem ſociis, & ipſos verbo alloquutus eſt.
Cibum attingite & lætamini: verùm poſteà
Partes diuidentes, epulabantur glorioſum epulum,
Atq; poculum pulchrum, quod ipſi palmæ congruebat,
Ambroſia implens miſcuit nectar rubrum.
Orabat autem aſſurgens medio ſepto: libauit autem vinum,
Cælum aſpiciens, & loquutus verbum dicebat,
meum ſanguinem *bibentes non hallucinantur in animo*
Immortales autem fuerint, & inſeneſcentes dies omnes.
Semper igitur debeatis inſeneſcentesq;, immortalesq;
Viuere, neq; viris ineſſe: ſed immortalibus.
Veſtrum autem viro vnicuique mandans hæc dico:

Quicunque domibus pretioſum, ardens vinum
Semper bibitis meis, audietis cantum,
Qui audax & impudens eſt mendicator.
Sed agite edite edulium, & bibite vinum
Immortale, mei memores dies omnes
Hanc mentem & animum in pectoribus habentes.

S. Maria Aegyptiaca, Vixit anno 530.

Vide Paulū Neapolis diaconum. Vſus vaſorum ſacrorum.

SVſtine (vt dixi) abba in monaſterio, neque enim, etſi volueris, exire quoquam valebis. Veſpere autem ſacratiſſimæ Dominicæ cœnæ; accipe *Diuini corporis & viuifici ſanguinis* portionem in vaſe ſacro, dignóque tanti myſterij: & afferens ſuſtine me in parte Iordanis, qua coniungitur eremo, & veniens viuifica accipiam dona. Ex quo enim in Eccleſia beatiſsimi præcurſoris priuſquàm tranſirem Iordanem cõmunicaui: deinceps vſque nunc, nunquam communicaui, nũquam vſque nunc ſanctificationis huius vſa ſum Sacramentis: & ideo deprecor, deprecationem meam ne negligas, ſed affer, vt dixi, viuifica atque diuina myſteria ea hora, qua Dominus Diſcipulos diuinę cœnæ participes fecit. Ioanni autem abbati monaſterij, in quo habitas, dicito, Attẽde tibi ipſi, & gregi tuo. Aliqua enim fiunt tibi emendatione digna, ſed nunc nolo te ea illi edicere: ſed quando tibi præceperit Dominus.

S. Theoctiſtes Lesbia, Opinor hanc Vixiſſe circa annum 656.

Lege Symeonẽ Metaphraſtẽ.

REs quidẽ meæ quemadmodũ ſe habeant narraui ô homo. Peto autem, vt vna in re mihi gratificeris propter Dominum. Quando anno ſequenti nauigaturus es in hanc inſulam venandi cauſſa (ſcio enim te omnino venturum ſi Deus velit) vt in vaſe mundo mihi accipias vnum ex intemeratis donis *corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti*: ex quo enim habitaui hanc ſolitudinẽ, tali dono nequaquam ſum dignata.

Rhoſuita virgo, Vixit anno. 937.

In vita S. Dionyſij martyris.

SEd nec carcereis præſul præclarus in antris
Deſinit obſequium Domino perſoluere dignum:
Sed docuit plebem ſtudioſe conuenientem,
Ac celebrat ſacræ ſolito ſolennia Miſſæ:

Aſt vbi cæleſtem debebat frangere panem,
Lux,noua triſtifico ſubitò fulgebat in antro,
In qua ſidereæ regnator ſplendidus aulæ,
Scilicet Angelica pariter comitante caterua
Apparens charum conſolabatur alumnum,
Sanctáque dans illi mulcebat famine tali:
Accipe chare meus mis *tam venerabile* corpus,
Cuius myſterium tibi mox complebo ſecretum:
Namque tui merces mecum manet optima perpes,
Hiſque ſalus ſumma Patris præſtatur in aula.
Conſentire tuis qui dant operam piè iuſſis
Certa,conſtanter,ſeruáque fidem patienter,
Quo creſcant celebris tibi ta.n præconia laudis.

*Elizabet Schonaugienſis,moritur anno.*1165.

FActum eſt in vna dierum, vt veniret quidam ex fratribus ferens in pyxide diuinum Sacramentum Dominici corporis, vt opus eſſe videbatur cuidam ſorori infirmæ. Cumq; ſtaremus in circuitu eius & ego,& quædam ſorores loquentes mecum de eo. Ecce ſubitò cor meum liquefactum eſt, & pene factum eſt in extaſi. Et ecce claritas magna refulſit in pyxide,& introſpexi,cùm tamen adhuc eſſet clauſa:& apparuit ſpecies *veræ carnis* in ea. Dicens quidem iſta, contremiſco: ſicut & tunc videns contremui. Teſtis autem eſt mihi Deus,quia nihil in omnibus his fingo,aut propriam gloriam quærendo loquuta ſum. *Lib.1. viarum Dei.*

*Hildegardis abbatiſſa,moritur anno.*1180.

CVm Sacerdos ſacris veſtibus indutus ad celebrãda diuina Sacraměta ad altare illud accederet, vidi quòd ſubitò magna ſerenitas lucis cum obſequio Angelorũ de cælo veniens, totum altare illud circunfulſit,& ibi tam diu permanſit, quouſque completo Sacramento Sacerdos ab altari ſecederet. Sed & ibi Euangelio pacis recitato, & oblatione, quæ conſecrãda erat altari ſuperpoſita, cùm Sacerdos laudẽ omnipotentis Dei,quæ eſt,ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus; Deus ſabaoth decantaret, repente ignea coruſcatio inæſtimabilis claritatis,aperto cælo ſuper eandem oblationem deſcendit.& eam totam ſua claritate ita perfudit, vt ſolaris lux rem aliquam illuſtraret,quam radiis ſuis trãſfundit. Et dum *Lib. viſionum ſuarum, viſione 6.*

eam hoc modo irradiaret, ſurſum illam ad ſecreta cæli inuiſibiliter ſuſtulit, & iterum eam deorſum ſuper ipſum altare remiſit: velut cùm homo auhelitum ſuum introrſum trahit, & iterum extrorſum emittit, ita eam *verã carnem & verũ ſanguinem* effectam, quamuis in conſpectu hominum, velut panis, & velut vinum apparerent.

Eadẽ Hildegardis eadem viſione, 6.

Dum Sacerdos canticum innocentis agni, quod eſt, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, decantaret, & ad percipiendã communionem ſanctam ſe exhiberet: prædicta ignea coruſcatio ad cæleſtia ſe recepit, & ita clauſo cælo audiui vocem ex eo dicentem. Manducate, & bibite corpus, & ſanguinem Filij mei, ad abolendam præuaricationem Euæ, vt in rectam hæreditatem reſtauremini.

Mechtildis virgo, non potui repeiire quo Vixerit tempore.

Lib. 1. Reuelationum cap. 4.

CVm inſtaret tempus nobiliſsimi conuiuij, quo ipſa dilectum animæ ſuæ, Ieſum percepiſſet in ſacratiſsimi *corporis & ſanguinis ſui* communione: audiuit eum ſibi dicentem, tu in me, & ego in te: & in æternum non derelinquam te.

Eadem virgo, ex ore huius ſanctæ virginis hæc ſcripta ſunt.

Eo tempore, quo Canonici vicem Epiſcopi gerẽtes congregationem pro quadam pecuniæ ſumma grauiter affligẽdo à diuinis ſuſpendiſſent: in die aſſumptionis glorioſæ virginis, cùm hæc Dei famula nimio affligeretur dolore propter carentiam *Dominici corporis*, viſum eſt illi, Dominum abſtergere lacrymas ab oculis eius, dicens ei: hodie mirabilia videbis. Cùm autem inſtatet hora ſacratiſsima, qua eleuanda erat hoſtia: viſus eſt eleuare hoſtiam, quaſi in aurea pyxide clauſam, & ſindone velatã. Per quod ſignificabatur, hoc Samentum omni humano, ſiue Angelico intellectu eſſe abſconditum.

Eadem libro 3 ſpiritualis Gratiæ ca. 145.

Hoc facite in meam commemorationem, Tria ſunt nobis memoranda tempore ſacratiſsimæ comunionis *corporis & ſanguinis Chriſti*. Primum eſt, æternus ille amor, quo nos Deus, cùm non eſſemus, amauit. Secundum eſt, amor ille inæſtimabilis, quo Filius Dei, cùm eſſet plenus deliciis in Patris gloria, inclinauerit ſe illa infinita maieſtas ad omnem noſtram miſeriam, quam patimur in vinculis Adam, vt nos liberaret ab omni miſeria, Tertium eſt, amor ille inſcrutabilis, quo nos ſingulis aſpicit momentis, & fouet cura piiſsimæ paternitatis,

tis. Hæc tria ſingulis meritò horis ſunt habenda in memoria: ſed ſpecialius cùm interſumus cæleſti conuiuio, quod nobis donauit amator noſter pro ineſtimabilis amoris Teſtamẽto.

S. Brigitta Vidua, Vixit anno 1346.

EGo ſum panis ille, qui in altari panis videtur & ſentitur: ſed *in corpus meum*, quod crucifixum eſt *conuertitur*. Sicut enim, ſi quippiam aridi & citò arſuri igni apponatur, citò cõſumitur, & nihil remanet de figura ligni, ſed totum eſt ignis: ſic dictis verbis illis, hoc eſt corpus meum, quod prius fuit panis, *fit ſtatim corpus meum*: nec inceditur, ſicut ligna, igne: ſed Deitate mea. *Lib. 1. Reuelationum ſuarum capite 61.*

Sic eſt etiam nunc in altari. Ante enim verba Sacramenti, panis poſitus in altari, panis eſt: dicto verò verbo, hoc eſt corpus meum fit *corpus Chriſti*: quem ſumũt & tractant ita boni ſicut mali: & ita vnus, ſicut mille, eadem veritate, ſed non eodem effectu, quia bonus ad vitã, malus verò ad iudicium ſui. Quod verò dæmon dixit Deum fœdari ex immunditia offerentis, hoc veriſsimè falſum eſt. Sicut enim, ſi ſeruus leproſus miniſtret Domino ſuo claues: aut, ſi infirm⁹ offerret fortiſsimarum herbarum confectiones, nihil hoc obeſſet ei, cui miniſtrarentur, cùm eadem virtus ſit in eis per qualemcunque offerantur. Sic Deus nec ex malitia mali miniſtri fit malus, nec ex bono fit melior: quia ſemper immutabilis eſt, & ſemper idem. Itaque quotieſcũque aliqua cogitatio talis de corpore Chriſti occurrit menti tuæ, ſta ſtabilis in fide: quia abſque dubio ſcias, hoc eſſe *corpus*, quod de virginea carne ſumpſi, quod crucifixum eſt, & regnat in cælo: hoc idem eſt in altari, & hoc ſumunt boni & mali. *Eadẽ li. 4. cap. 61.* *Nota bene.*

Nolite dicere, quod in altari nihil aliud immolatur, niſi vna cruſtula panis: ſed verè credite, quòd ibi eſt *verè corpus Dei* crucifixum in cruce: & tunc fugiet diabolus à vobis. *Eadẽ li. 6. cap. 78.*

S. Catherina Senenſis, Vixit anno 1370.

VT autem planius intelligas, quàm ardenti deſiderio cupiam vobiſcum eſſe, vtque magis accendaris ad ſubigẽdam mihi, copulandámque meæ volũtatem tuam, vide, & alta mente cõſidera, voluiſſe me, vt vnigenitus meus incarnaretur, & cætera. Paraſſe inſuper menſam maximi, & parũ agniti Sacramenti *corporis ipſius & ſanguinis*, vt in cibum ſumen- *In Dialogo*

tes transformemini muteminíque in me: ac ſicut panis & vinum, quibus veſcimini in ſubſtantiam tranſeunt corporalem, ita & vos manducantes ipſum, qui mecū vnum eſt ſub panis & vini ſpecie, in ſubſtantiam ſpiritualem, & in me ipſum cōuertamini, & hoc illud eſt, quod Auguſtino ſeruo meo his verbis dixi. Cibus ſum grandium, creſce & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſed tu mutaberis in me.

CLASSIS QVARTA
Ignotorum Authorum.

Auctor ſermonis De cœna Domini, Titulus horum ſermonum, indicat ad S. Cornelium ſcriptos eſſe, quod ſi non fallit, Vixit auctor iſte anno 255.

Lib. de car dinalib. operibus Chriſti (vnde hic ſermo deſumptus eſt). Cypriano aſcribitur.

Cœna diſpoſita inter Sacramentales epulas obuiarunt ſibi inſtituta antiqua & noua: & conſumpto agno, quē antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum Magiſter apponit Diſcipulis: nec iam ad elaborata impenſis & arte conuiuia populi inuitantur, ſed immortalitatis alimonia datur, à cōmunibus cibis differens, corporalis ſubſtantiæ retinens ſpeciem, ſed virtutis diuinæ inuiſibili efficientia probans adeſſe præſentiam. Significata olim à tempore Melchiſedec prodeunt Sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, ſummus Sacerdos panem profert & vinum. Hoc eſt, inquit, corpus meum, Manducauerant & biberant de eodem pane ſecundum formam viſibilem, ſed ante verba illa cibus ille communis, tantùm nutriendo corpori cōmodus erat, & vitæ corporali ſubſidium miniſtrabat. Sed ex quo à Domino dictum eſt, Hoc facite in meam commemorationem, Hæc eſt carô mea, & hic eſt ſanguis meus, quotieſcūque his verbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis, & calix benedictione ſolenni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutémque proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens. Manifeſtata eſt etiam

Eucharist. eſt ſacrific.

tiam ſpiritualis & corporalis cibi diſtantia:aliud fuiſſe, quod priùs eſt appoſitũ & conſumptũ:aliud,quod à Magiſtro datũ eſt,& diſtributũ.Quandiu cibi illi,qui ad diem feſtũ erãt parati,à conueſcentibus Apoſtolis ſumebantur, veteris Paſchæ agebatur memoria:nec dum Iudas ad veterẽ vitã pertinens, diabolo inuadente & occupante animũ eius egredi cogebatur:ſed vbi ſacrũ cibum mens perfida tetigit,& ſceleratũ os panis ſanctificatus intrauit,parricidalis animus vim tanti Sacramenti non ſuſtinens,quaſi palea de area exufflatus eſt, & præceps cucurrit ad proditionẽ & pretiũ, ad deſperationem & laqueum.Orta fuerat aliquando,ſicut in Euangelio Ioãnis legitur,de nouitate verbi huius quæſtio : & ad doctrinã myſterij huius obſtupuerant auditores , cùm diceret Dominus. Niſi manducaueritis carnem Filij hominis , & biberitis eius ſanguinẽ,non habebitis vitã in vobis. Quod quidã quia non credebant,nec poterant intelligere,abierunt retro:quia horrendũ eis & nefarium videbatur veſci carne humana, exiſtimãtes hoc eo modo dici, vt carnẽ eius vel elixam,vel aſſam, ſectámq; membratim edere docerentur, cùm illius perſonæ caro,ſi in fruſta partiretur, non omini humano generi poſſet ſufficere:qua ſemel cõſumpta,videretur interiſſe religio, cui nequaquã vlterius victima ſupereſſet . Panis iſte cõmunis *in carnem & ſanguinem mutatus*,procurrat vitã.Panis iſte,quẽ Dominus diſcipulis porrigebat,nõ effigie,*ſed natura mutatus, omnipotentia verbi factus eſt caro*:& ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur & latebat diuinitas,ita Sacramẽto viſibili ineffabiliter *diuina ſe infudit eſſentia*,vt eſſet religioni circa Sacramenta deuotio , & ad veritatẽ cuius corpus Sacramẽta ſunt, ſyncerior pateret acceſſus vſque ad participationẽ ſpiritus. Panis itaq; hic azimus,cibus verus & ſyncerus , per ſpeciẽ & Sacramẽtũ nos tactu ſanctificat,fide illuminat,veritate Chriſto conformat.Et ſicut panis cõmunis, quẽ quotidie edimus vita eſt coporis:ita panis iſte ſuperſubſtantialis , vita eſt animæ,& ſanitas mentis.Panẽ Angelorũ ſub Sacramẽto mãducamus in terris,eundẽ ſine Sacramento manifeſtiùs edemus in cælis,non miniſterio corporali , ſæpè repetitis actionibus ad eundẽ reuertẽtes, ſed cõſummato Sacerdotio noſtro erit, & permanebit perpetua& ſtabilis,implẽs & reficiẽs nos ſufficiẽtia,qua proferet ſe palã abſq; vllis integumẽtis.omnib⁹.

Panis in carnẽ Chriſti mutatur.

Diuina eſſentia, ineffabiliter ſe ſacrament. Euchar. ſt. infundit.

Sacraměta ſine propria virtute eſſe non poſſunt, nec diuina maieſtas ſe vllo modo myſteriis abſentat.

conſpicabilis ſummi præſentia Sacerdotis. Sacraměta quidě, quantũ in ſe eſt, ſine propria eſſe virtute non poſſunt, nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſteriis: ſed quãuis ab indignis ſe ſumi vel contingi Sacraměta permittãt, non poſſunt tamen ſpiritus eſſe participes, quorũ infidelitas vel indignitas tantæ ſanctitudini contradicit. Ideóque aliis ſunt hæc munera odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortě: quia omnino iuſtũ eſt, vt tanto priuentur beneficio gratiæ contěptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas ſibi faciat manſioně. Noua eſt huius Sacramenti, doctrina & ſcholæ Euangelicæ hoc primum magiſteriũ protulerunt, & doctore Chriſto primùm hæc mundo innotuit diſciplina, vt *biberent ſanguině* Chriſtiani, cui⁹ eſũ legis antiquæ auctoritas diſtrictiſsimè interdicit. Lex quippe eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur: in quibus mandatis hoc maximè diſcernere debet Chriſtiana religio, quòd ſanguis animaliũ à ſanguine Chriſti per omnia differens, těporalis tantùm habeat viuificationis effectum. Bibimus autě *de ſanguine Chriſti*, ipſo iubente, vitæ æternæ cum ipſo, & per ipſum participes. Nec ſolos Sacerdotes ad panes huius dignitatis Leuiticæ prærogatiua admittit. Vniuerſa Eccleſia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, diſtributus, non diměbratur: incorporatur, non iniuriatur, recipitur, non includitur: cum infirmis habitans, non infirmatur, neque immenſi & omnipotentis Dei magnitudinem pauperculæ domus noſtræ anguſtia offendit vel arcta. Verùm his, qui verbotenus corde ſicci, & měte aridi, ſacris interſunt, vel etiam participãt donis, lambũt quidě petrã, ſed inde nec mel ſugũt, nec oleũ, qui nec aliqua charitatis dulcedine, nec Spiritus ſancti pinguedine vegetantur, nec ſe iudicant, nec Sacramenta diiudicant, ſed ſicut cibis omnibus irreuerenter ſacris vtuntur muneribus, & Dominicæ měſę in veſte lutulěta ſe ingerunt impudenter: quibus meliùs erat, mola aſinaria alligata, mergi in pelagus, quàm illota conſciětia de manu Domini buccellam accipere, qui vſque hodie hoc veraciſsimum & ſanctiſsimũ corpus ſu. creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſuměntibus diuidit. Hęc in Chriſti cõmemoratione retractãtur à fidelibus, & defæcatis animis, carnis eius eduliũ nõ eſt horrori, ſed honori, potuq; ſãcti & ſanctificãtis ſanguinis, ſpirit⁹ delectatur,

Vſque hodie ipſe Chriſtus, ſuum ipſius corp⁹ creat, & piè ſumentibus diuidit.

Auctor libri de duplici martyrio.

NIſi te ſaluum voluiſſet Deus, non tradidiſſet vnigenitũ ſuum in mortem. Nemo maiorem charitatem habet, quàm vt animã ſuam ponat pro amicis. Si non eſt maius eximiæ beneuolentiæ teſtimonium, quàm ſi quis vitam impertiat amico: grauius eſt Dominici ſanguinis teſtimonium, qui pro inimicis effuſus eſt. Effuſus pro inimicis, fecit amicos, & filios Dei: atque vt conſideremus hanc fore perpetuam amicitiam, reliquit nobis edendam *carnem ſuam*, reliquit bibendũ *ſanguinem*, vt per eadem aleremur, per quæ ſumus redempti.

Et hic liber Cypria. adſcribitur. Ean ĩe carnem, qua re dempti ſumus, in Euchariſt. habemus.

Auctor Homiliarum Paſchalium.

QVia corpus aſſumptũ ablaturus erat ab oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſariũ erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & ſanguinis ſui cõſecraret: vt coleretur iugiter per myſteriũ, quod ſemel offerebatur in pretium, vt quia quotidiana & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & præſens ſemper eſſet in gratia. Verè vnica & perfecta hoſtia, fide æſtimãda non ſpecie: nec exteriori cenſendã viſu, ſed interiori affectu. Vnde meritò cæleſtis cõfirmat auctoritas, quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem qui auctor eſt muneris, ipſe eſt etiam teſtis veritatis. Nam inuiſibilis Sacerdos, viſibiles creaturas *in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate conuertit*, ita dicens: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et ſanctificatione repetita: Accipite, inquit, & bibite, hic eſt ſanguis meus. Ergo vt ad nutũ præcipientis Domini, repentè ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cælorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum: ita pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei ſeruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda vis diuinæ benedictionis operetur, & quomodo tibi nonũ & impoſſibile videri non debeat, quod *in Chriſti ſubſtantiam terrenã & mortalia commutantur*, teipſum, qui iam in Chriſto es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas, ſubitò initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innouatus, in-

Hæc Homilia, hactenus Euſebio Emiſeno, attributa eſt.

Euchariſt. perpetuum Eccleſiæ ſacrificium.

Chriſtus inuiſit ilis ſacerdos, viſibiles creaturas, ſecreta poteſtate, verbo ſuo, in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui cõuertit.

Nec nouum nec impoſſibile videri debet, quod in Chriſti ſubſtãtiam terrena mutentur.

corpus Eccleſiæ non videndo,ſed credendo tranſiuiſti, & de filio perditionis,adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti,in menſura viſibili permanens,maior factus teipſo inuiſibiliter ſine quantitatis augmento.In exteriore nihil additum eſt,& totum in interiore mutatū eſt, ac ſic homo Chriſti filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt.Sicut ergo ſine corporali ſenſu pręterita vtilitate depoſita,ſubitò noua indutus es dignitate:& ſicut hæc quæ in te Deus læſa curauit,infecta diluit,maculata deterſit,nō ſunt oculis,nec ſenſibus tuis credita: ita cum reuerendo altari cæleſtibus cibis ſatiandus accedis,ſacrum Dei tui *corpus & ſanguinem* fide reſpice,honora, mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe,& maximè hauſtu interiori aſſume. Ad agnoſcendum & percipiendum *ſacrificium veri corporis*, ipſa te roboret potentia conſecrantis:& qui tunc latuit præfiguratus in manna,ſit tibi nunc manifeſtus in gratia. Ipſum autem fuiſſe in mannæ illius ſpecie præfiguratum, etiam Propheta euidēter oſtendit, dicens:Panem cæli dedit eis, panem Angelorum mādueauit homo. De quo pane vetus narrat Hiſtoria,Quia nec,qui plus collegerat,habuit amplius:nec qui minus parauerat,repperit minus,eò quòd Euchariſtiæ perceptio non in quantitate, ſed in virtute conſiſtat:quod *corpus Domini* Sacerdote diſpenſante tantum eſt in exiguo,quantum conſtat eſſe in toto. Quod cùm Eccleſia fidelium ſumit:ſicut plenum in vniuerſis,ita integrum eſſe probatur in ſingulis. De hoc pane cùm aſſumitur,nihil minus habent ſinguli, quàm vniuerſi: totum vnus, totum duo,totum plures ſine diminutione accipiunt:quia benedictio Sacramenti ſcit diſtribui, neſcit diſtributione conſumi. Nec dubitet quiſpiam primarias creaturas,nutu diuinæ potentiæ,præſentia ſummæ maiſtatis *in Dominici corporis trāſire poſſe naturam*, cùm ipſum hominem videat artificio cæleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Sicut autem quicunque ad fidem Chriſti veniens,ante verba baptiſmi adhuc in vinculo eſt veteris debiti:his verò memoratis, mox exuitur omni fæce peccati:ita quando benedicendæ verbis cæleſtibus creaturæ,ſacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione ſummi nominis conſecrentur, ſubſtantia eſt illic panis & vini,poſt verba autem Chriſti, *corpus & ſanguis Chriſti*. Quid autem mirum eſt,ſi ea quæ verbo potuit creare, verbo

Honoranda Euchar. Corp⁹ Chriſti in Euchariſt. ſacrificium.

Diuiſo ſacramento, æquè eſt corpus Chriſti tam in ſingulis particulis, quam in integro ſacramento fuerat.

Non dubitandum eſt, creaturas nutu diuinæ potentia in Dominici corporis poſſe tranſire naturam.

poſſit

poſſit creata cõuertere? Imò iam minoris videtur eſſe miraculi,ſi id,quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam cõditum in meliùs valeat commutare.Require quid ei poſsit eſſe difficile,cui facile fuit hominem de limi materia figurare, imaginem etiam ſuæ diuinitatis induere:cui promptum eſt eum rurſum reuocare de inferis,reſtituere de perditione,reparare de puluere,de terra in cælum leuare,corpus humanum conforme corpori ſuæ claritatis reddere, & figmentum ſuum in regni ſui conſortio ſublimare.

Auctor cantionis Eccleſiaſticæ, Aue preclara.

TV,quæ furentem Leuiathan ſerpentẽ tortuoſum & vectem collidens,damnoſo crimine mundũ exemiſti: hinc gentium nos reliquiæ,tuæ ſub cultu memoriæ mirum in modum quem es enixa propitiationis agnum regnantem cælo æternaliter,deuocamus ad aram mactandum myſterialiter: hinc manna verum,Iſraëlitis veris veri Abrahæ filiis admirãtibus quondã Moyſi quod typus figurabat,iã nunc abducto velo datur perſpici,ora virgo nos illo pane cęli dignos effici.

Ambroſio, à multis cõſtanter tribuitur.

Chriſtus agnus propitiationis regnans in cælo,mactatur myſterialiter in altari.

Auctor Epiſtolæ de ſeptem gradibus Eccleſiæ.

SExtus ſeniorum ordo eſt,qui Sacerdotibus datur,qui preſbyteri dicuntur, qui præſunt Eccleſiæ Dei, & Chriſti Sacramenta conficiunt. Hi autem in benedictione cum Epiſcopis conſortes miniſteriorum ſunt. Nulla in conficiendo *corpore Chriſti & ſanguine* inter eos & Epiſcopos credenda diſtantia eſt: & Euchariſtiam iam pridem per presbyteros benedictam (ſi vſus exegerit) Epiſcopi accipere debent,ac ſe Chiſto ac plenitudini eius communicare cognoſcere. Nam ſi quis ad iniuriam reuocet,aut putet ſe accipere non debere Euchariſtiam,quam presbyter benedixit,is profectò peruerſus eſt,credens Dominum duo corpora habuiſſe: vnum maius,& vnum minus. Maius, quod Epiſcopus conficit quod Presbyter,minus.Hic Chriſtum diuidit,eiſque facit iniuriam. Ergo inter baptiſmũ & baptiſmũ poteſt eſſe diſtantia,vt ſanctior iudicetur, quem baptizauit Epiſcopus,quàm is, quem Leuita:ſicut in Actis Apoſtolorum legis Eunuchum à Philippo Diacono baptizatũ fuiſſe,ut ſcriptum eſt; Ecce aqua,quis

Hæc B. Hieronymi titulũ habet.

prohibet me baptizari? Et ille ait. Nihil, ſi credis. Fides enim eſt, quæ facit mundum, & quia non eſt dantis, ſed accipientis: ita credẽdum eſt in omni anima baptiſmum eſſe perfectum, & in omni Sacerdote corpus Chriſti eſſe perfectũ. Nec ego dico præſentibus Epiſcopis atque adſtantibus altari, presbyteros poſſe Sacramenta conficere. Sed ſi forte vſus exegerit, vt venientes ad Eccleſiam Sacerdotes eiſdem horis, quibus aut oblatio parata non ſit, aut non poſſit offerri, non debere Epiſcopum repudiare Euchariſtiam presbyterorum, ſi ponatur in altari, quam accipi oportet propter Chriſtum, quoniam *corpus Chriſti eſt*. Quis maior eſt Chriſto? aut quid corpori eius, aut ſanguini poterit anteponi?

Reſeruatio Euchariſt.

Auctor libri De corpore & ſanguine Domini.

NOn dubitare debet aliquis cùm panis & vinum conſecrantur, in veram ſubſtantiam Chriſti: ita vt non remaneat ſubſtantia panis & vini, cùm multa alia etiam in operibus Dei non minus miranda. Hominem enim ſubſtantialiter mutat Deus in lapidem, vt vxorem Lot: in paruo artificio hominis, fœnũ & filicem in vitrum. Nec credendum eſt, quod ſubſtantia panis vel vini remaneat: ſed *panis in corpus Chriſti, & vinum in ſanguinem conuertitur*, ſolummodo qualitatibus panis & vini remanentibus.

Liber iſte olim Auguſtini dictus fuit. Vide tomum ſecundũ Thome Vualdenſis, de ſacramentis, capite. 83.

Auctor, De vera & falſa pœnitentia,

Cap. 3.

Auguſt. titul geſtat.

PEr fructus pœnitentiæ, baptizatis adhibetur ſpes veniæ. Nam filius qui receſſerat à patre in regionem longinquam, ſuſceptus eſt à patre per pœnitentiam confitentem. Dixit enim Patri confitens: Iam non ſum dignus vocari filius tuus. Non enim iſtã à te didici, iſtã apud te repperi. Hunc ſuſcepit paterfamilias, & ſtola & annulo induit eum, quia in eo integritatem charitatis reſtaurauit atque annulũ in manu poſuit, quia arrhatum ex fide eum fecit operari, per Spiritus ſancti dona eum ſubarrhauit: & etiam calciamenta pedum reddidit, quia Eccleſiam eius prædicatione ditauit. In cuius conuiuio occiſus eſt vitulus ſaginatus, quia in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, illi factus eſt cibus: per hoc oſtendens etiã Sacramenta Dominici corporis per pœnitentiã & confeſsionẽ reddi peccatoribus baptizatis.

Auctor, De ſalutaribus documentis.

AB his venenis pietas Domini noſtri Ieſu Chriſti nos liberet,& ſeipſum nobis edendum tribuat: qui dixit, Ego ſum panis viuus, qui de celo deſcendi: qui manducat carnem meam,& bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam in ſe metipſo. Sed vnuſquiſque antequam *corpus & ſanguinem* Domini noſtri Ieſu Chriſti accipiat, ſeipſum probet, & ſecundũ Apoſtoli præceptum, ſic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè manducat & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. *Cap.33. Auguſt. titulo circunfertur.*

Auctor meditationum.

GRatias tibi ago pro ſanctiſsima illa effuſione pretioſi ſãguinis eius, quo ſumus redempti: ſimul & pro ſacroſancto & viuifico myſterio *corporis & ſanguinis eius*, quo quotidie in Eccleſia tua paſcimur & potamur, abluimur & ſanctificamur,& vnius ſummæ diuinitatis participes efficimur. *Cap.14. Attribuuntur Auguſt. Epiſcop.*

Auctor, De viſitatione infirmorum.

NEc prætermittendum eſt illud Apoſtoli Iacobi præceptum, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, vt orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto in nomine Domini Ieſu,& oratio fidei ſaluabit infirmum. Ergo ſic roges de te,& pro te fieri, ſicut dixit Apoſtolus Iacobus, imó per Apoſtolum ſuum Dominus, Ipſa videlicet olei ſacrati delibatio, intelligitur Spiritus ſancti typicalis vnctio. Illud etiã viuificum *Dominici corporis* ſupplementum ſuſcipere fili mi nõ renuas, quin potiùs illud auidiſsimè quæras, fideliter comedas. Cibus ille etenim incomparabilis, ineffabilis, viaticum tibi erit ſaluberrimum, redemptionis tuæ pretium, redemptoris monimentum,& redempti munimentum. *Lib.2. Auguſt. nomen præfert.*

Auctor, De feria quarta ſiue cultura agri Dominici, Quidam libri hunc titulum habent, De percipienda Baptiſmi gratia. Cap. 4.

VIde terra quomodo accipias hunc ſanguinem, quia qui eum bene accipit, accipit benedictionem: qui verò eum malè accipit, iudicium ſibi bibendo acquirit. Hoc figuratum eſt in illo agro Iudæ, de quo dictum eſt, quod eſſet ager ſan- *De concione hac, controuerſia inter eruditos eſt, Auguſtini ſit, nec ne.*

guinis:ſecutum eſt vt diceretur,fiat villa eius deſerta.Si enim ad Iudam pertines,ſi facta eius imitaris , ſi *ſanguinem Chriſti* non cum timore & tremore accipis,eris villa deſerta,maledi-cta,reptoba & ſpinoſa.Si autem *ſanguinem Chriſti* cum reuerentia percipis, cognoſcis per illum tua tibi dimitti peccata, quoniam aget ille,quem comparauit Iudas, figuli dictus eſt, Habet poteſtarem figulus luti,ex eadem conſperſione aliud quidem vas facere in honorem,alıud in contumeliam.O terra tanto rigata ſanguine,reſponde tanto ſanguini , non ſicut Cain & Iudas verba excuſatiõis,ſed ſicut ſancti martyres verba confeſsionis . Reſponde ſicut reſpondit Cyprianus,Laurẽtius,cæterique ſancti pueri & puellæ. Aetas omnis,& vterque ſexus,qui percipientes ſanguinem Chriſti,pro ſanguine quem biberunt,ſanguinem ſuum fundere non dubitauerunt.

Cap.6. Tu anima Chriſtiana quæ aſcenſuta es ex ſacratiſsimo fonte, rubore atque decore perfuſa,nimis ſpecioſa & candida,ſerua decorem tuum,agnoſce quid fueris & quid eris , vide ne deſeras menſam ſponſi tui. Vt pulchra permaneas , *carnem eius* quotidie mãducabis:vt vitam ęternam habeas,*ſanguinem eius* potabis,Vide nę deſeras hanc mẽſam.Menſa ſponſi tui panẽ habet integrum, & calicem ſanctum:quem panem,& ſi fractum comminutumq́ue vidimus in paſsione, integer tamen manſit in illa ſua cum patre indiuidua vnitate. De iſto pane & de iſto calice,dicebat ipſe Dominus.Panis, quem ego dedero,caro mea eſt pro ſeculi vita.Et calix,quem ſanctificauero,ſanguis meus eſt, qui pro vobis fundetur in remiſsionem peccatorum.

Auctor ſermonis,De cataclyſmo.

Auguſtino quidem cõſtanter aſſerunt, alii contrà Eradio eius ſucceſſori tribuẽdum cenſent.

VNus ex militibus lancea latus eius aperuit,& cõtinuo exiuit ſanguis & aqua,quæ ſunt matris Eccleſie gemina Sacramenta.Percuſsit latus lancea perſecutor,& fudit pretiũ redemptor.Hic ſanguis inebriat mentem, vt amorẽ obliuiſcatur mundi.Hæc aqua mũdat animam, vt corpus ſordibus careat Diaboli. Nec relinquetis ex eo quidquam vſque in mãne,Hoc nunc agitur: Comeditur enim agnus per noctem huius ſeculi,vt cùm mane illud venerit, quod veſperum non habebit,non iam offeratur ſacrificium imaginis agni,ſed ipſum agnum,quem quotidie comedimus, & cuius ſanguinem bibimus.

Auctor

Auctor libri, De pœnitentiæ medicina.

AScendat homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ, ſi timet illud quod oporte t nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illud recipiat vnuſquiſque quod per corpus geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat: nam minatur Deus hoc peccatori dicens, Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam, Atque ita conſtituto in corde iudicio, aſsit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidem ſanguis animi cõfitentis, per lacrymas profluat: poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione *corporis & ſanguinis* Domini, vt qui ſeparari à regno cælorum timet per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam à Sacramento cæleſtis panis interim ſeparetur, *Auguſtinꝰ nõ nullis videtur, quibuſdam potiùs Eradij ſuperioris.*

Auctor De vtilitate pœnitentiæ, Reperies etiam Tomo 10, Pagina 327.

NEmo enim eligit vitam nouam, niſi quem veteris pœnitet. Hoc autem etiam auctoritate diuinorum librorum probare debemus, vtrum baptizandi egerint pœnitentiam. Quando Spiritus ſanctus miſſus eſt, antè promiſſus & impleuit Dominus fidem pollicitationis ſuæ, accepto Spiritu ſancto Diſcipuli vt noſtis, cœperunt loqui omnibus linguis, vt in illis, qui aderant, linguam ſuam quiſque cognoſceret. Hoc autem miraculo territi, conſilium vitæ ab Apoſtolis petierũt. Tunc eis Petrus annuntiauit, eum colendum, quem crucifixerunt: vt eius iam ſanguinem noſſent bibere credentes, quem fuderant ſæuientes. *Nonminus Eradio tràctatus iſte, quàm Auguſt. aſcribitur.*

Auctor Annalium Conſtantinopolitanorum Vixit anno 830.

EXpergefactus Mauritius Imperator, vocatum eum, qui corã ſe dormiebat, miſit ad Philippicum generum, vt celeriter eum duceret ad ſe. Cumque ille abiſſet, vocauit eũ: qui conſurgens, vocata vxore ſua Gordia, obſculatus eſt eam, dicens. Salue, iam non me videbis. Quæ exclamauit cum fletu, magna voce ad Paracœmumenum dicens, Adiuro te per Deum, quæ eſt hæc, ob quam quærit hac hora. At ille iurauit ſe ignorare, quia repẽtè de ſomno exurgens Imperator miſit *De geſtis Mauritij Imperatoris.*

me, Philippicus ergo, quæſiuit *corpus Chriſti* percipere, & ſic ad Imperatorem properare.

Cap. 8.

Auctor Altercationis Eccleſiæ & Synagogæ, Vixit anno 840.

Euchariſt. non tãtùm Chriſti corp⁹ ſacramẽtaliter, verum etiam eſſentialiter.

MAgiſter. Sic ergo credimus, quod ante conſecrationem panis & vinum eſt, poſt conſecrationem, *corpus Chriſti verum, ſanguis Chriſti verus eſt*, non tantùm verum ſacramentaliter, ſed etiam verum *eſſentialiter*. Cùm autem dicimus corpus Chriſti & ſanguinem, nec corpus exangue intelligimus, nec ſanguinem à corpore diuidimus, ſicut eſt fuſus è corpore, vel ſtillans aut manans à vulnere: ſed idipſum totum indiuiſum in vtraque ſpecie credimus: totum ſimul in cælis, & vbicunque conficitur à miniſtris, vel contrectatur ab hominibus Chriſtianis. Qualiter autem fieri poſsit, vt trãſeat ſubſtantia panis in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, & ſi ratione comprehendere non poſſumus, purè tamen credere debemus. Ante benedictionem Dominus quidem panem accepit, fregit, dedit Diſcipulis, non iam panem ſimplicem, ſed corpus ſuum & ſanguinem. *Diſcip.* Qui conuertit aquam in vinum, poterit etiam ſubſtantiam panis conuertere in corpus ſuum.

Auctor Miſſalis Hiſpanicii.

Sancto Iſidoro Epiſc. Miſſale iſtud tribuitur. Vide librũ 3. Cuitmundi Epiſcopi.

TOtum hoc Domine, diuinum eſt: totum Pater de cælo eſt: Demutatum in naturam Filij tui & *corpus & ſanguis eſt*, Non iam figura, ſed veritas: non creatura mortalis, ſed natura cæleſtis, edentibus vitam æternam, regnumque perpetuũ collatura potantibus.

Auctor Ritus conficiendi chriſmatis.

Benedictio in cœna domini, poſt chriſmatis conſecrationem.

BEnedicat vos omnipotens Deus, qui per vnigeniti Filij ſui paſsionem, vetus Paſcha in nouum voluit conuerti, concedatque vobis, vt expurgato veteris fermenti contagione, noua in vobis gratiæ Dei perſeueret conſperſio. Amen.

Et qui ad celebrandam redemptoris noſtri cœnam mente deuota conueniſtis, in æterna requie ſatiemini edulio victimæ ſalutaris. Amen.

Quique in hac die cum Apoſtolis cœnans, panem in *corpus* ſuum, calicemque benedicens proprium conſecrauit in *ſangui-*

ſanguinem, vos æternorum repleat vbertate benedictionum. Amen.

Tunc deferatur chriſma à Diacono Epiſcopo ad oſculandum,& antequam deoſculetur,cantor incipiat Agnus Dei,& deoſculetur ab Epiſcopo chriſma.Deinde ſecedat Diaconus cum chriſmate prope chorum,in dextera parte,& cantato ter Agnus Dei,accedant primùm presbyteri,vnuſquiſque in ordine ſuo ad pacem: deinde ad deoſculandum ſanctum chriſma,deinde ſe inuicem.Tũc communicet Epiſcopus: deinde qui ipſa die anteà non communicauerunt,pergant ad Epiſcopum communicare de ſacro *corpore & ſanguine* Domini.

Auctor benedictionum Anglicanarum,Benedictiones iſtæ continentur vetuſto codice,qui ante annos 400.*ſcriptus eſt*.

SPlendor lucis æternæ,lux de luce omnipotens Deus, qui in hac ſacratiſsima cœna,ſanctum deſideratumq́ue myſterium ſacro ſancti corporis & ſanguinis tui,familiari ac ſecretiori colloquio Diſcipulis tuis ad ſalutem totius mundi tradidiſti,pedesque eorum ſacris tuis manibus lauare,& exemplum humilitatis cunctis gentibus præbere dignatus es.

*Auctor vitæ S.Odiliæ,vix.circa an.*1219.

RES eſt mira quę ſequitur,&in laudem meritúmque fidei ad Euchariſtiæ præconium iugiter commẽdanda.Cùm à ſua matre vir beatus auditu multa perciperet,vera quidem omnia,ſed difficilia ad credendum, quia rationis ſcrutinium videbantur excedere:ipſe idem nec omnino volebat credere, nec ediuerſo matris ſuæ penitus ſermonibus derogare, Domini memor potentiæ,qui quondã aſinam Prophetæ præferens,in ea,quæ voluit,os ipſius docuit, & aperuit ad loquendum.Vacillans itaque horum ſub medio, magisque tamen claudicans in credendo: ne ex verbis matris de cætero moueretur in dubium, certus de illius gratia ſubſequenti miraculo meruit confirmari. Cùm igitur die quadam ſummo diluculo adhuc eſſent tenebræ,intra quandam cellulam,in maiori exiſtentem Eccleſia, quæ ſanctæ crucis dicebatur baſilica,indutus ſacris vir Domini paruulo ſibi ad miniſtrandum aſtante puero,celebrare intẽderet plures hoſtias,quibus ſuos aliquando communicaturus erat,illic ſuper altare benedictũ *Lib.*1.*cap.*28.

& portaticium,quod tunc ibi erat, ante pedes calicis depoſuit ex patena.Dicta verò oratione, ſuſcipe ſancta trinitas,& cætera quæ ſequuntur ,hoſtiarum vna tenebris viſum arcentibus,ab altari benedicto intra corporale & pallam improuiſe lapſa eſt.Cùmque peracto myſterio conſecratas hoſtias in ſolenni vaſe,& ad hoc ſingulariter deputato,reconderet: illā, quæ corruerat,inter pallam & corporale repperit,ignoransq; vtrum corpus Dominicum eſſet,eamque reponens ſecretiùs à cōſecratis paululum ſequeſtrauit.Cuius mater, exinde iam elapſa hebdomada,ipſum accerſens:volo,ait,fili,vt me communices : debilis enim ſum . Qui ſcire cupiens præfatæ hoſtiæ veritatem,& de matris gratia pleniùs confirmari, attulit eam matri , & poſtulanti corpus Domini tribuit ita dicens, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti proficiat tibi in remiſsionem,& vitā æternam.Qua percepta:ſtatim ſine mora reſpondit mulier.Cur hanc, fili, hoſtiam corpus dixiſti Dominicū? Neque enim hæc hoſtia à virtute ſpiritus fuerat penetratā, ſed nec *in Chriſti corpus* mutata,ſuſcepta tamen à Domino:nā tu illam ſolùm ſanctæ obtuleras trinitati. Tunc ille , tantis à ſimplici fœmina auditis mirabilibus, Dominum magnificabat,verbisque matris in reliquum fidem adhibuit firmiorem, In craſtinúmque mulier à manu filij ſacram ſumēs hoſtiam, ſuū in hoſtia grauiſa eſt ſuccepiſſe creatorem, At cùm verba matris eadem de ſupradicta hoſtia aliquibus poſteà filius retuliſſet, mirabantur dicentes.Quomodo hæc talia ſcire potuit,cùm ab homine non didicit?Nam etſi multis edocta magiſtris ex longo iam fuiſſet tempore,mirabile tamen eſſet:ſi audita ab aliis potuiſſet talia retinere.

Auctor Sermonis,De Sacerdotali dignitate

S. Bernar. Abbati aſcribitur.

O Præclarā,ô reuerenda poteſtas veſtra.Certè non eſt poteſtas poſt Deū,ſicut poteſtas veſtra.Forſitan ſcire vultis,&audire delectat aperriùs,quænam ſit iſta tanta poteſtas, cui nihil in celo , vel in terra valeat comparari.Ad quod ego. Conſectare videlicet corpus& ſanguinem Domini.Super poteſtate veſtra,ſuper tam inſigni ſpectaculo,ſuper tam ſolenni dignitatis veſtræ priuilegio ſtupet cælum,miratur terra,contremiſcit homo,reueretur plurimùm Angelica celſitudo.Sed vnde hoc nobis piiſsime Ieſu , vt nos vermiculi reptantes ſuper faciem terræ , nos inquam , qui puluis & cinis ſumus , te præ-

præſentem habere mereamur præ manibus, præ oculis, qui totus & integer ſedes ad dexteram Patris? Qui etiam vnius horæ momento ab ortu ſolis vſque ad occaſum, ab Aquilone vſque ad Auſtrum præſto es omnibus, vnus in multis, idẽ in diuerſis locis. Vnde hoc inquam? Certè non ex debito vel ex merito noſtro, ſed ex voluntate tua, & dulcedinis tuæ beneplacito. Hæc eſt verè indulgentia cæleſtis, hæc eſt verè cumulata gratia, hæc eſt verè ſuperexcellens gloria. Sacerdotẽ Deum ſuũ tenere, & aliis dãdo porrigere. O nouam & diuinã poteſtatem, cuius miniſterio panis Angelorum & vitæ, mortalibus quotidie præparatur, In hoc Sacramento non ſolùm quælibet gratia, ſed ille, à quo eſt omnis gratia, ſumitur. Benigniſsime Ieſu, nobiliſsimæ ſponſæ tuæ dotalitium indulſiſti, vt vel ſic teneret columba tua, dulciſsimum memoriale dicti ſui. Chriſtus enim pridie quàm pateretur, Diſcipulis ſuis huius Sacramenti formam præſcripſit, efficaciam exhibuit. Cùm adhuc cænaretur, à cœna ſurrexit, Diſcipulorum pedes Dominus vniuerſorum lauit: dehinc ad menſam regreſſus, ordinat ſacrificium corporis & ſanguinis ſui. Chriſtus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio. Obſtupeſcentes admiramini, nulli Angelorum, nullis ſpiritibus ſupernis, ſed hominibus, nec tamen omnibus, ſed ordini veſtro tantùm mandatã eſſe tanti Sacramẽti celebrationem in altari, quod Chriſtus fecit manibus ſuis in cœna Paſchali. Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora deuotiùs, & recole frequentiùs in Sacramento altaris ſalutem mundi pro te paſſam. Gratulare ſponſa, gaude incomparabiliter, præſidentem habes & rectorem, ſponſum in pręſentis exilij militia. Pignus habes, arrhã tenes, quibus feliciter ſponſo vniaris in patria. Glorioſa & amabilis ſponſa, in terra ſponſum habes in ſacramento, in cælis habiturus es ſine velamento. Et hic & ibi veritas, ſed hic palliata, ibi manifeſta. Ibi loquitur Chriſtus cum miniſtro ſuo. Apparatus menſæ iſtius, non hominis eſt, ſed fidei: nõ facinoris, ſed myſterij: Qui ſum auctor muneris, ipſe ſum teſtis veritatis. Altare, cui aſſiſtis, quam pro te ſuſtinui, repreſentat crucem. Hoſtia, quam vides, iàm non eſt panis, ſed *caro mea*, quæ pependit in cruce pro mundi vita. Sanè mutatio iſta benedictionis opus eſt, non originis. Virtus hoc facit, non vſus:

effectus eſt potentiæ, non vſus naturæ:dignatio eſt non ratio: miſericordia eſt,non miſeria:non commune, ſed ſolum: diuinum eſt,non humanum:pietatis Sacramentum, non Deitatis detrimentum. Similiter liquor iſte,quem vides, iam non eſt viuum,ſed *ſanguis meus*,quem pro te fudi in pretium, tibi reſeruans in altari poculum. Mira ſunt fratres,quæ de Sacramento iſto dicuntur, Fides eſt neceſſaria,ſcientia rationis ſuperuacua. Scientia,ratione & intellectu colligitur: fides ſola auctoritate inducitur, Hoc fides credat, intelligentia non requirat:ne aut nõ inuẽtum putet incredibile, aut repertũ non credat ſingulare. Hæc ſunt fratres, quę fidem neceſſariò exigunt,rationem omnino non admittunt: expetunt ſimplicem creditorem,arguunt impium diſcuſſorem:& ideo credi oportet ſimpliciter,quod inueſtigari non poreſt vtiliter. Hic eſt ille torrens, quem tranſuadare non potuit Eliſeus. Nolite itaque,nolite quærere quomodo fiat, nolite dubitare vtrũ fiat: nolite irreuerenter accedere, ne vobis ad mortem fiat. Deus enim eſt:& quãquã panis myſteria habeat,*mutatur tamẽ in carnem*. Deus & homo eſt,qui teſtatur panem veraciter fieri carnem ſuam. Vas electionis eſt,qui minatur iudicium non diiudicanti tam ſanctam carnem. Idipſum ô Chriſtiane de vino ſentias. Creator vini eſt, qui vinum prouehit in ſanguinem Chriſti: Doctor gentium eſt,cuius aſſertione mortem bibit, bibens indignè ſanguinem Chriſti. Odor,ſpecies,ſapor,pondus remanent ad myſterij ritum,& ad guſtus ſuffragium, vt horror penitus tollatur, & meritum ſortiatur. Tria in Sacramento altaris attendere debes,ſpeciem panis,*veritatem carnis*, virtutem gratiæ ſpiritualis. Vſque ad ſpeciem panis ſenſus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ ſpiritualis charitas ſuperior. Speciem panis rodit aliquãdo ſorex paruiſsimus,veritatem carnis Chriſtianus recipit etiam peſsimus,virtutem gratiæ ſpiritualis, non recipit niſi prædeſtinatus. Quod itaque videmus, ſpecies eſt panis & vini:quod autem ſub illa ſpecie credimus, verum corpus eſt & verus Chriſti ſanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere.

Auctor Defenſorij fidei Chriſtianæ.

Tract.7. BElial. Quomodo perſuadebitur omnibus Gentibus ſubſtantiam panis in corpus Chriſti conuerti,in hoc Eucha-

riſtiæ Sacramento? *Anima*. Qui fidelis eſt, ſcit quod verbum Dei in Chriſto Ieſu nos de miſeria huius mundi transfert vſque ad filiationem Dei, & poſſeſsionẽ vitæ æternæ: quia Deo nihil eſt impoſsibile. Si igitur hoc credimus & ſperamus: tũc verbum Dei ſecundum ordinationem Chriſti non hęſitamus poſſe *panem in carnem mutare*. Si natura hoc facit in animalibus, quomodo verbum hoc non faceret, per quod Deus fecit & ſecula? Exigit ergo fidei neceſsitas hoc credere. Nam ſi hoc eſt poſsibile, quòd nos filij Adæ, qui de terra ſumus, transformabimur in Chriſto Ieſu verbo Dei, in filios Dei immortalis, hæredes quidem ſuos, cohæredes autẽ Chriſti, & hoc credimus & futurum ſperamus: credere nos ſimiliter oportet tranſſubſtantiationem panis in carnem, & vini in ſanguinem, per idem verbum, per quod panis panis eſt, & vinum vinum, & caro caro, & ſanguis ſanguis, & per quod natura cibum cõuertit in cibatum. *Belial*. Hæc conuerſio ſubſtantiæ panis difficulter attingitur. *Anima*. Fide facillimè: nam ſola mente hoc eſt attingibile, quæ ſolam intuetur ſubſtantiam non quia eſt, ſed quid eſt, Subſtantia enim antecedit omne accidẽs. Et ideo cùm ſubſtantia abſolutè conſiderata nec ſit qualis nec quanta, & ipſa ſola in hoc Sacramẽto cõuertitur, vt nõ ſit amplius ſubſtantia panis, ſed ſubſtantia carnis, non eſt niſi ſpiritualis iſta conuerſio, quia remotiſsima ab omni eo, quod eſt ſenſu attingibile. Non igitur augetur quantitas carnis ex hac conuerſione, neque multiplicatur numero, Ob hoc non eſt niſi vna ſubſtantia carnis, in qua ſubſtantia panis eſt conuerſa, licet panis ſit in diuerſis locis oblatus, & plures ſint panes, qui in ſacrificio ponuntur. Sed mirabilis eſt in Saracenorum Iudæorumque & aliorum infidelium oculis, ac prorſus incredibilis miraculoſa hæc rerum tranſmutatio: ſed longè mirabilior eſſe debet ab humano etiam captu remotior totius vniuerſi de nihilo miraculoſa creatio, O cæcitas, ô dementia, ô ſupina & craſſa ignorantia, concedere mirabilius, credere difficilius, & quæ faciliora ſunt, & magis credibilia, in fauorem quoque humanæ conſolationis introducta, corde obſtinato renuere. Ad magnam quippe Dei miſericordiam pertinuit, quòd verbum caro pro noſtra ſalute fieret: ſed non minoris miſericordiæ fuit, quòd ſuæ Chriſtus Eccleſiæ vſque in finẽ ſeculi ſub hoc Sacramento præſens perſonaliter adeſſe vo-

luit. Cuius inſtitutionem nō ab homine puro, non à Papa, nō ab Eccleſia, ſed ab ipſo primo ſummoque Sacerdote & Pontifice Maximo accepimus, Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto, eiusque ſacroſancto Euangelio: in quo quidquid continetur eſt veritas: quidquid præcipitur, bonitas: quidquid promittitur, felicitas. Ipſe veró mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus veritas eſt ſine fallacia, bonitas ſine malitia, felicitas ſine miſeria: cui ſemper & in omnibus pro ſuæ ſanctitatis ac vitæ excellentia, mirabilium quoque operum efficacia, credere atque obedire ſub mortis æternæ periculo neceſſe eſt; Licet maiora his difficilioraque à ſenſibus quoque & humano captu remotiora nobis credenda reliquiſſet: licet etiam hoc Sacramentum omnium Sacramentorum digniſsimum, ex quacũque alia ſimplici aut compoſita materia, & ſub quauis alia verborum forma fieri præcepiſſet.

CLASSIS QVINTA CONCILIORVM, TAM VNIVERSALIVM QVAM PROVINCIALIVM.

Concilium Nicænum, vniuerſale 1. Celebratum iſtud concilium eſt iuxta Dionyſii Cyclum anno 315. Interſuerunt Epiſcopi cccxviij.

In menſa altaris immolatur agnus tollẽs peccata mundi.

ITerum etiam hic in diuina menſa ne humiliter intẽti ſumus ad propoſitum panem & poculum, ſed attolentes mentem, fide intelligamus *ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei tollentem peccata mundi*, incruente à Sacerdotibus immolatum, & pretioſum ipſius *corpus & ſanguinem* nos verè ſumentes, credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis Symbola: propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus, quod non ſatietati, ſed ſanctimoniæ ſumimus.

Canone ſecundũ quoſdam 14. ſecundũ alios veró 18.

Peruenit ad ſanctum magnúmque concilium, quod in locis quibuſdam & ciuitatibus, Presbyteris gratiam ſacrę communionis Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerẽdi ſacrificij nõ habent poteſtatem,

ſtatem, his qui offerunt *Chriſti corpus* porrigant. Sed & illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Epiſcopos Sacramenta ſumunt. Hęc ergo omnia amputentur, & accipiant ſecundũ ordinem poſt Presbyteros ab Epiſcopo, vel a Presbytero ſacram communionem. *Soli ſacerdotes poteſtatem offerendi ſacrificium corporis chriſti habent.*

Concilium Arelatenſe ij. Coactum eſt circa annum 326.

IN ſecretario Diaconos inter Presbyteros ſedere nõ liceat vel *corpus chriſti* præſente Presbytero tradere non præſumant: quod ſi fecerint, ab officio Diaconatus abſcedant. *Canon. 15.*

Concilium Hipponenſe, Habitum eſt ante annum 417.

VT in Sacramentis *corporis & ſanguinis Domini* nihil amplius offeratur, quàm ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis & vinum aqua miſtum. Primitiæ verò, ſeu mel & lac, quòd vno die ſolenniſsimo pro infantum myſterio ſolet offerri, quamuis in altari offerantur, ſuam tamen habent propriam benedictionem, vt à Sacramento Dominici *corporis aut ſanguinis* diſtinguãtur. Nec amplius de primitiis offeratur, quàm de vuis & frumentis. *Canon. 25.* *Decret. huius concil. approbata ſunt in carthaginenſi concil. circa tempora Siricij papæ.*

Concilium Carthaginenſe iiij. Collectum anno 436. ex Epiſcopis 214.

VT Diaconus præſente Presbytero Euchariſtiam *corporis Chriſti* populo, ſi neceſsitas cogat, iuſſus eroget. *Canon, 38.*

Concilium Alexandrinum, ſiue Aegyptium, Conuenit præſens Alexandrinum concilium, paulò antè Epheſinum vniuerſale.

DVm vnigeniti filij Dei Ieſu Chriſti, mortem ſecundum carnem & reſurrectionem ex mortuis annũtiamus, aſſumptionémque in cælos confitemur, incruentum in Eccleſiis perficimus cultum, atque ita ad myſticas accedimus benedictiones, & ſanctificamur, participes facti *ſanctæ carnis pretioſíque ſanguinis* ſeruatoris omnium Ieſu Chriſti: nec, vt communem carnem, accipimus: abſit: neque tãtum viri ſanctificati, & verbo ſecundum dignitatis vnionem cõiuncti, vt pote velut diuinã inhabitationem adepti, ſed vt verè viuificatri- *Lege epiſtolam 10. B. Cyrilli, ad Noſtorium Epiſ. Cõſtantin.*

çem,& ipſius verbi propriam,

Concilium Epheſinum, vniuerſale, iij. Cõuocatum ann. 468. Præſentes fuere Epiſcop. CC.

Neceſſariò igitur & hoc adiicimus: Annunciantes enim ſicut ſecundum carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius, & in cælos aſcenſionem, pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſiis ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes *ſancti corporis & pretioſi ſanguinis* Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes (quod abſit) nec vt viri ſanctificati, & verbo coniuncti ſecundũ dignitatis vnionem, aut ſicut diuinam poſsidẽtis habitationem, ſed verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter vt Deus exiſtẽs, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideo, quamuis dicat ad nos. Amen, amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem Filij hominis & biberitis eius ſanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis, exiſtimare debemus, quomodo enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis? ſed vt verè propriam eius factam qui propter nos Filius hominis eſt factus & vocatus.

Miſſa incruentum ſeruitus.

Concilium Ilerdenſe, *circa annum* 500.

Cap. 1. *Vſus vaſorum ſacrorum.*

De his clericis, qui in obſceſsionis neceſsitate poſiti fuerint, id ſtatutum eſt, vt qui altario miniſtrant, & *Chriſti corpus & ſanguinem* tradũt, vel ſacra vaſa officio deputata cõtrectant, vt ab omni humano ſanguine etiam hoſtili ſe abſtineant. Quòd ſi in hoc inciderint duobus annis tam officio, quàm communione corporis Domini priuentur: ita vt his duobus annis, vigiliis, ieiuniis, orationibus, & eleemoſynis pro viribus, quas Dominus donauerit, expientur, & ita demũ officio, vel communioni reddantur: ea tamen ratione, ne vlterius ad officia prouehantur potiora.

Idẽ Cap. 7. Qui Sacramento ſe obligauerit, vt litigans cum quolibet, ad pacem nullo modo redeat, pro periurio vno anno à communione *corporis & ſanguinis* Domini ſegregatus reatum ſuũ eleemoſynis, fletibus, & quantis potuerit ieiuniis abſoluat.

Con-

Concilium Aruernenſe, circa annum 540.

DE opertorio *Dominici corporis*, ſeu palla altaris, nunquam corpus Sacerdotis, dum ad tumulũ euehitur, obtegatur: quia ſacro velamine vſibus ſuis reddito, dum honorantur corpora, altaria polluuntur. *Cap. 5.*

Concilium Turonicum II.

VT *corpus Domini* in altari, non in armario, ſed ſub crucis titulo componatur. *Cap. 3. reſeruatio Euchariſtiæ.*

Vt laici ſecus altare, quo ſancta myſteria celebrantur, inter clericos tam ad vigilias, quàm ad miſſas, ſtare penitus nõ præſumãt: ſed pars illa, quæ à cancellis verſus altare diuiditur choris tantùm pſallentium pateat clericorum. *Cap. 4. Laici ab altari arcentur.*

Concilium Toletanum, iij. circa annum. 580.

COnſultu piiſsimi & glorioſiſsimi Reccaredi regis conſtituit ſynodus, vt per omnes Eccleſias Hiſpaniç, & Galliciæ ſecundum formam orientalium Eccleſiarum, Concilij Conſtantinopolitani, hoc eſt, centum quinquaginta Epiſcoporum Symbolum fidei recitetur, & priuſquam Dominica dicatur oratio, voce clara prædicetur, quò fides vera manifeſta ſit, & teſtimonium habeat, & ad *Chriſti corpus & ſanguinẽ* prælibandum pectora populorum fide purificata accedant. *Cap. 1.*

Concilium Matiſconenſe ij. circa anno. 588.

NEfas eſt, vt illius manibus Epiſcopus, aut iuſsione de Eccleſia trahatur, pro quo ſemper Deũ exorat, & cui inuocato nomine Domini ad ſaluationem corporis & animæ Euchariſtiam ſæpe porrexit. *Canon. 9. Euchariſtia ad animæ & corporis ſaluationẽ accipitur.*

Concilium Antiſiodorenſe, circa annum. 613.

NOn licet in altario in ſacrificio diuino mellitum, quod mulſum appellatur, nec vllum aliud poculum, extra vinum cum aqua miſtum offerre: quia ad grandem reatum & peccatum pertinet Presbytero illi, quicunque aliud poculum extra vinum in conſecratione *ſanguinis Chriſti* offerre præſumpſerit. *Canon. 8.*

Concilium Hiſpalenſe ij. circa annũ 625.

Canon.7. SEd neque coram Epiſcopo licere eis Coëpiſcopis videlicet) in baptiſterium introire, nec præſente Antiſtite infantem tingere aut ſignare, nec pœnitentem ſine præcepto Epiſcopi ſui reconciliare, nec eo præſente Sacramentum *corporis & ſanguinis Chriſti* conficere, nec eo coram poſito populum docere vel benedicere aut ſalutare, nec plebẽ vtique exhortari: quæ omnia eis à ſede Apoſtolica prohibita eſſe noſcuntur.

Concilium Toletanum iiij. circa annũ.630.

Canon.6. SAluator noſter Apoſtolis ſuis præcepit dicens. Paſsionem & mortem & reſurrectionem meam omnibus prædicate. Ideóque oportet eodẽ die myſterium crucis, quod ipſe Dominus cunctis voluit annuntiandum, prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum præſtolari, vt pœnitentiæ compunctione mundati, venerabile feſtũ Dominicæ reſurrectionis, remiſsis iniquitatibus ſuſcipere mereamur, *corpúſque eius & ſanguinis* Sacramentum mũdi à peccato ſumamus.

Idem canone 16. Sicut homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediens periit: ſic vocante ſe gratia Dei, propriæ mentis conuerſione homo quiſque credendo ſaluatur. Ergo non vi, ſed libera arbitrij voluntate, vt conuertantur ſuadendi ſunt, non potiùs impellendi. Qui autem iampridem ad Chriſtianitatem venire coacti ſunt (ſicut factum eſt temporibus religioſiſsimi principis Siſebuti) quia iam conſtat eos Sacramentis diuinis ſociatos, & baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe, & chriſmate vnctos eſſe, & *corporis Domini & ſanguinis* extitiſſe participes, oportet vt fidem etiam, quam vi vel neceſsitate ſuſceperunt, tenere cogantur.

Concilium Toletanum xi. circa annum 643.
ſub Rege Vuambano.

Canon.11. QVicunque fidelis ineuitabili qualibet infirmitate coactus, Euchariſtiam perceptam reiecerit, in nullo Eccleſiaſticæ damnationi ſubiaceat. Similiter nec illos cuiuſquam punitionis cenſura redarguet, qui talia aut tempore infantiæ faciunt, aut in qualibet mentis alienatione poſiti, qui, quod

Pœna eorũ qui Eucha

fecerint ignorare videntur. Iam verò quicunque aut de fidelium, aut de infideliũ numero, *corpus Domini* abſque ineuitabili,

bili, vt dictum eſt, infirmitate proiecerit, ſi fidelis eſt, perpetua cōmunione priuetur: ſi infidelis & verberibus ſubdatur, & perpetuo exilio relegetur.

ſumptam, abſq; ineuitabili neceſſitate, reiecerint.

Concilium Braccharenſe iij. circa annum 655. Anno 4. eiuſdem Regis Vuambani.

Canon. 3.

OMnis Sacerdos cùm ordinatur, orario vtraque humero ambiatur ſcilicet, vt qui imperturbatus præcepitur cōſiſtere inter proſpera & aduerſa, virtutum ſemper ornamēto vtroque circumſeptus appareat humero. Qua ratione tēpore ſacrificij non aſſumit, quod ſe in Sacramento accepiſſe nō dubitat. Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quiſque percepit in conſecratione honoris, hoc retineat & in oblatione vel perceptione ſuæ ſalutis: ſcilicet vt cùm Sacerdos ad ſolennia Miſſarum accedit, aut per ſe Deo ſacrificium oblaturus, aut Sacramentum *corporis & ſanguinis* Domini noſtri Ieſu Chriſti ſumpturus, nō aliter accedat, quàm oratio vtroque humero circūſeptus: ſicut & tempore ordinationis ſuæ dignoſcitur conſecratus

Canon. 26

Canones iſti licet Sextæ vniuerſali Synodo aſcribantur, in ea tamē edi ti non ſunt: nā poſt aliquot annos à celebrato Concilio iidē Epiſc. qui eōc. in interfuerāt, denuò cōſt. in Trullo regij palacij conuenientes hos ediderunt.

Concilium Conſtantinopolitanum iij. vniuerſale v. circa anno 684. ſubſcripſerunt Epiſc. 227.

PResbyter, qui per ignorantiam illicitis nuptiis eſt implicatus, ſit quidem cathedræ particeps: à reliquis autē operationibus abſtineat. Ei enim, qui talis eſt, ſatis eſt, ſi venia detur. Nec ergo publicè, nec priuatim benedicat, nec *Chriſti corpus* aliis diſtribuat, nec aliquod aliud miniſterium obeat.

Hominem ad Dei imaginē factū diuinus Apoſtolus vocat corpus Chriſti & templum. Cùm omnem ergo ſenſibilē poſſeſsionem ſuperet, qui ſalutari paſsione cæleſtem aſſecutus eſt dignitatem, manducans & bibens Chriſtum, omnino vitæ applicatur æternæ, anima & corpore ſanctificatus particeps eſt diuinæ gratiæ. Quare ſi quis voluerit, ſynaxis tempore, communicare puriſsimo *Chriſti corpore* & coram ipſo participatione eſſe, manus informā crucis figurans, ſic adeat & ſuſcipiat gratiæ communionem.

Cano. 101. Vide hac de re tom. 1. actionis 6. vniuerſalis Conc. Nicenæ 2. & Seſsionem 5. Synod. Florētinæ. cap. 5.

Concilium Toletanum xij. circa annum 686.

RElatum nobis eſt, quoſdam de Sacerdotibus, non tot vicibus communionis ſanctæ gratiā ſumere, quod ſacri-

ficia in vna die videtur offerre: ſed in vno die, ſi plurima per ſe Deo offerunt ſacrificia, in omnibus ſe oblationibus à communione ſuſpendũt, & in ſola tantum extrema ſacrificij oblatione communionis ſanctæ gratiam ſumunt: quaſi non ſit toties illis vero & ſingulari ſacrificio participandum, quoties *corporis & ſanguinis* Domini noſtri Ieſu Chriſti immolatio facta conſtiterit. Nam ecce Apoſtolus dicit. Nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Certum eſt, quòd hi, qui ſacrificantes non edunt, rei ſunt Dominici Sacramenti. Quicunque ergo Sacerdotum deinceps diuino altario ſacrificiũ oblaturus acceſſerit, & ſe à communione ſuſpenderit, ab ipſa, qua ſe indecenter priuauit, gratia communionis anno vno repulſum ſe nouerit. Nam quale erit illud ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe cognoſcitur? Ergo modis omnibus eſt tenendum, vt quotieſcunque ſacrificans *corpus & ſanguinem* Ieſu Chriſti, in altario immolat, toties perceptionis *corporis & ſanguinis Chriſti* ſe participem præbeat.

Concilium Nicenum II. *vniuerſale* VII.

Anno 790. Interfuerunt Epiſcopi 350.

Actionis 6. tomo. 3.

Videtur quidem tota oratio abominãda. Nam qui ſemel à veritate exciderunt, in multas & perículoſas abſurditates per conſequentiam proprij erroris deferũtur, ſic & iſtis vaniloquis contigit. Nam à via veritatis deſciſcentes propter imaginum formationem, in aliam quoque extremam demẽtiam perducti ſunt. Nam tãquam ex Delphico oraculo obliqua iſta & pernitioſa dogmata vaticinati ſunt: ſed à prouerbiorum auctore audient. Laqueus validus viro propria labia, & capietur verbis oris ſui: ligna enim, fœnum, & ſtipulas appoſuerunt, quorum finis ad vſtionem deſtinatus eſt. Nemo enim vnquam ſanctorum Apoſtolorum, qui tubę ſunt Spiritus ſancti, aut glorioſorum Patrum noſtrorũ, incruentum noſtrum ſacrificium in memoriam paſsionis Chriſti domini Dei noſtri, & totius ſuæ diſpenſationis factũ, imaginem corporis illius dixerit. Nam is, qui accepit à Domino, ſic non dicit, aut confitetur: ſed audiunt eum ſic dicentem Euangelicè: Niſi comederitis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non intrabitis in regnum cælorum: & qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Et cùm accepiſſet panem, & gratias egiſſet, fregit,

& dedit Diſcipulis ſuis,& dixit.Accipite,edite,hoc eſt corpus meum,& accepto calice,cùm gratias egiſſet,dedit illis dicēs: Bibite ex hoc omnes,hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorū. Non autē dixit.Sumite,edite imaginem corporis mei.Quin etiam Paulus diuinus Apoſtolus,è ſacris Domini verbis hauriens dixit.Ego accepi à Domino,quod & tradidi vobis:quia in ea,qua traditus eſt,nocte accepit panē, & poſtquā gratias egiſſet,fregit,& dixit.Accipite,mãducate,hoc eſt copus meū, quod pro vobis frangitur:hoc facite in meam recordationē. Simili modo & poculū,poſtquàm cœnatus eſſet,dicens.Hoc poculū,nouum Teſtamentū eſt in ſanguine meo:hoc facite, quotieſcunq; biberitis in meā commemorationē,quotieſcunque panem hunc ederitis,& poculū hoc biberitis,mortē Domini annūciatis.Legas quouſque voles, nunquā inuenies,neque Dominū,neque Apoſtolos,neque patres incruentū illud ſacrificiū,quod à Sacerdote offertur,imaginē dixiſſe:verùm *ipſum corpus & ipſum ſanguinem*. Attamen ante ſanctificationis cōſecrationē,quibuſdā patribus piè ſanè viſum eſt ἀντίτυπον hoc eſt, exemplar ſimilis formæ nominare, quorum de numero Euſtathius conſtans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianæ inſaniæ clarus expugnator. Item Baſilius eiuſdē ſuperſtitionis auerrūcator:qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes,vno ore & ſpiritu loquuntur: hic quidē exponens dictum illud in prouerbiis Salomonis,Edite meum panem,& bibite vinum,quod commiſcui vobis,hæc inquit.Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorum corporaliū Chriſti prædicat: ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes Sacerdotij myſtæ cognoſcunt in precatione diuinæ anaphoræ ſic alicubi legit. Confidéntes tuo ſacro altari appropinquamus, & proponētes ἀντίτυπα ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui,te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps ſequuntur ſententiam Patris ampliùs cōfirmant,quòd ante ſanctificationem ἀντίτυπα vocauerint, poſt conſecrationem autem *corpus Domini & ſanguinem* Chriſti:atque ita eſſe creduntur.Sed generoſi iſti, ſacrarum imaginum cupientes contemplationem obſcurare, aliam ſcilicet imaginem introduxerunt,quę ſanè non imago eſt, ſed *corpus & ſanguis*. Verùm vafritia & improbitate confuſi falſo ſophiſma-

te ſeipſos ſubuertunt, hanc ſacrã oblationem poſitione fieri dicentes. Verùm quemadmodum iſtud dicere aperta inſania eſt, ſic & imaginem aſſerere *corpus & cruorem Domini* eiuſdem eſt dementiæ. Et præter id, quod eſt ſingularis ruditatis, opus, impietatem quoque admiſtam habet: deinde demittentes mendacium, quadantenus veritatem contingunt, confeſſi Diuinum corpus, panem fieri. At ſi imago corporis eſt, non poteſt ſanè fieri Diuinum corpus. Nunquid igitur, huc illúcque ſe iactantes, incõſtantia, & minimè firma omnia ſua dogmata aſſerunt? Quemadmodum enim oculus conturbatus non rectè videt: ita & ipſe prauarum & ſententiarũ & rationum confuſione, mentem ſuam perturbant & peruertunt. Idémque, quod inſani homines, patiuntur, iam hoc, iam illud imaginantes: & nunc quidem ſanctum & notabile noſtrum ſacrificium imaginem ſacri corporis Chriſti, nunc autem ſacrum & Diuinum corpus aſſerunt. Hoc autem modo affecti ſunt, vt antea etiã diximus, quod imaginum figuratarum cõtemplationem ab Eccleſia reiicere voluerunt, Eccleſiaſticarum traditionum peruerſioni inſiſtentes.

Miſſa. ſanctum ſacrificium.

Concilium Turonenſe iij. circa an. 800.

Cap. 19.

PResbyteri omnino admonendi ſunt, vt cùm ſacra Miſſarum ſolemnia peregerint atque cõmunicauerint, pueris, aut aliis quibuſlibet perſonis aſtantibus *corpus Domini* indiſcretè non tribuant. Qui ſi fortè maioribus peccatis fuerint irretiti, magis ſibi damnationem, quàm remedium ſumere noſcuntur, iuxta ſententiam Apoſtoli dicentis: Quicunque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Aliud Turonenſe Concilium puto iij. Obſcurum arbitror eſſe, quo tempore concilium iſtud celebratum ſit, reperiuntur hæc apud Burchardum Epiſc. lib. 5. cap. 9. apud Iuonem verò lib etiam 5. ſed cap 218.

Cap. 4. Corp^9 chriſti reſeruatur in vaſe apto, ſuper altare, idq; ſero occluſum.

VT omnis Presbyter habeat pyxidem, aut vas tãto Sacramento dignum, vbi *corpus Dominicum* diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à ſeculo. Quæ tamen ſacra oblatio intincta eſſe debet *in ſanguine Chriſti*, vt veraciter Preſbyter poſsit dicere infirmo Corpus & ſanguis Domini proficiat tibi & cætera. Sempérque ſit ſuper altare obſerata propter

pter mures, è nefarios homines, & de ſeptimo in ſeptimum diem ſemper mutetur: illa à presbytero ſumatur, & alia, quæ eodem die conſecrata eſt, in locum eius ſubrogetur, ne fortè diutius reſeruata, mucida, quod abſit, fiat.

Concilium Cabilonenſe, circa an. 806.

IN perceptione *corporis & ſanguinis Domini* magna diſcretio adhibenda eſt. Cauendum eſt enim, ne, ſi nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiſcrete accipiatur, timẽdum eſt illud, quod ait Apoſtolus. Qui manducat, & bibit indignè; iudicium ſibi manducat & bibit. Iuxta eiuſdem ergo Apoſtoli documentum probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque ſuam, præparet ſe ad percipiendum tantum Sacramentum. *Cap.* 46. *Præparatio ante Euch. ſumptionẽ.*

Concilium Aquiſgranenſe, circa an. 820.

SVbdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, in Eſdra inueniuntur, appellantúrque ibi Nathinæi. Iſti oblationes in templo Domini ſuſcipiunt à populo: iſti officiis obediunt Leuitarum, iſti quoque vaſa *corporis & ſanguinis chriſti* Diaconis ad altaria Domini offerunt: de quibus quidem placuit patribus, vt quia ſacra myſteria contrectant caſtè, & continentes ſint ab vxoribus. *Cap.* 6. *Eſdræ* 7.

Presbyteri interpretantur Seniores. His enim ſicut Epiſcopis diſpenſatio myſteriorum Dei cõmiſſa eſt. Præſunt enim Eccleſiæ Chriſti, & in confectione *Dominici corporis & ſanguinis* conſortes ſunt cum Epiſcopis. *Idẽ Conc. Cap.* 8.

Concilium Vvormatienſe, Videtur habitum circa annum 821.

SAepè contingit, vt in monaſteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant ignorentur. Idcirco ſtatuimus, vt quando ipſi fratres de talibus ſe expurgare debeãt, Miſſa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipſe Abbas præceperit, præſentibus fratribus: & ſic in vltima Miſſæ celebratione pro expurgatione ſua, *corpus & ſanguinẽ* Domini noſtri Ieſu *Cap.* 15. *Abrogatũ eſt iſtud capit. de conſecratione, Diſt.* 2. *cap. Tribus.*

Chriſti percipiant,quatenus ita inde innocentes ſe eſſe oſtendant.

Cano.30. Statuimus vt patricidæ vel fratricidæ,per vnius anni curriculum ante fores baſilicæ orantes Domini clemẽtiam perſeuerent.Completo autẽ anni curriculo, introducantur in Ecclefiam:tamen inter audientes, vſque dum vnius anni ſpatiũ finiatur,ſtent,cùm ad Miſſarum ſolennia, vel alia ſacra audire officia venerint:& his ita peractis, ſi pœnitẽtiæ fructus in eis conſpiciatur,*corporis & ſanguinis* Domini noſtri Ieſu Chri-

Cano.31. ſti participes fiant,vt deſperantiæ non indurentur caligine.

Leproſis autem ſi fideles Chriſtiani fuerunt,Dominici *corporis & ſanguinis* participatio tribuatur : cum ſanis autem eis conuiuia celebrare non permittatur.

Concilium Rhemenſe.

Hæc Burchardus Epiſco. lib. 5. cap.30. PEruenit ad noſtram notitiam , quòd quidam Presbyteri intantum paruipendant diuina myſteria, vt laico aut fœminæ ſacrum *Domini corpus* tradant ad deferẽdum infirmis: & quibus prohibetur,ne ſacrarium ingrediãtur,nec ad altare appropinquent,illis ſancta ſanctorum committuntur .Quod quàm ſit horribile,quàm deteſtabile , omnium religioſorum animaduertit prudẽtia. Igitur interdicit per omnia ſynodus, ne talis temeraria preſumptio vlterius fiat : ſed omnimodis Presbyter per ſemetipſum communicet.Quòd ſi aliter fecerit,gradus ſui periculo ſubiacebit.

Concilium Friburienſe,anno 895.

Cap.19. ALexander ſucceſſor Euariſti dixit.Non debet enim in calice Domini aut vinum ſolum,aut aqua ſola offerri,ſed vtrunque permiſtum:quia vtrunque ex latere eius profluxit: vt videlicet per hoc indicet,populos , qui ſecundum Ioannẽ aquæ ſunt , à Chriſto , cuius ſanguis in calice eſt diuidi non debere . Cuius rei veritatem in hac ſancta ſynodo confitemur,credimus,& cõfirmamus,ne vllus ſine commiſtione vini & aquæ myſteria ſacra conficiat,ſed vt duæ partes ſunt vini:quia maior eſt maieſtas *ſanguinis chriſti* , quàm fragilitas populi:tertia aquæ,per quam intelligitur infirmitas humanæ naturæ.

Cap.21. Presbyter vice iuramenti, per ſanctam cõſecrationem interrogetur:quia Sacerdotes ex leui cauſſa iurare non debẽt.

Ma-

Manus enim, per quam *corpus & ſanguis Chriſti* conficitur, iuramento polluetur? Abſit.

*Concilium Salegunſtadienſe, an.*1024.

Onqueſtum eſt in ſancto concilio de quibuſdam ſtultiſſimis Presbyteris, vt quādo incendium videant, corporale *Dominico corpore* conſecratum ad extinguendum incendiū temeraria præſumptione in ignem proiiciant. Ideóque decretum eſt ſub anathematis interdictione, ne vlterius fiat. *Cap.* 6.

*Concilium Romanum, circa an.*1040.

LEo IX. Papa concilium iſtud, hāc ob cauſſam coēgit. Erat in Galliis quidam Berengarius Turonenſis, Archidiaconus Andegauenſis, homo indoctus, ſed gloriæ admodum cupidus. Hic itaque clarus fieri aliquo facinore cupiens, aucupatis nonnullis ratiunculis, adhibitis quoque paucis malè intellectis à ſe Capitulis ſacræ Scripturæ, per egenos ſcholaſticos iam per alimoniā, qua ſuſtentabat eos, & per ſuos dulces ſermones corruptos, quaquauerſum potuit, iſtud nefandiſſimū virus effudit. Euchariſtiā Domini non eſſe verè, ſubſtantialitérque corpus & ſanguinem Domini: ſed ſola voce ſic appellari, quòd tanquā vmbra & figura ſignificatiua ſit corporis & ſanguinis Domini. Audiens iſta Leo Pontifex, conciliū celebrauit, in quo literæ Berengarij, quibus errorem hunc profitebatur publicè lectæ ſunt: promulgatáque eſt in eo cōcilio, damnationis in Berengariū & illius hæreſim ſententia.

Acta huius concilii non arbitror extare. Hæc verò ipſe collegi tam ex Lanfrāco, qui concilio interfuit, quàm Guitmūdo, qui eodem tempore vixit.

Concilium Vercellenſe, eodem anno, quo ſuprà, menſe Septembri.

ET iſtud Concilium à Leone IX. indictum eſt, fuítque Berēgarius vocatus, vt in eo compareret: ſed ſanctum concilium deluſit: non enim ipſe venit. Duo tamen clerici, qui ſe eius legatos dixerunt præſto fuere, Berengariúmque defendere, & eius errorem tueri cupientes, primo ſtatim congreſſu victi ſunt. Itaque poſt diligentiſsimam de corpore & ſanguine Domini diſquiſitionem, Berēgarium & omnes eius in hac hæreſi fautores perpetuo anathemate, niſi reſipiſcerent, vniuerſi concilio præſentes, damnauerunt.

Et hæc partim tam ex Lancfranco, quàm Guitmūdo, collegi.

Concil. Turonenſe, puto v. cir. an. 1053.

Apud ſuperiores & iſta reperies.

PRæſedit huic concilio loco Victoris II. Papæ, Hildebrandus, Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Apoſtolicæ ſedis legatus, coactúſque fuit Berengarius ſeſe concilio ſiſtere, factáque eſt illi poteſtas errorem ſuum defendendi. Verùm cùm impietatem ſuam tueri non poſſet, confeſſus coram omnibus communem Eccleſiæ fidem panem & vinum in ſacrificio Domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propriæ manus Sacramento confirmauit, iurauítque ſe ab illa hora crediturum, ſicut in Romano ſuperiori concilio fuit definitum.

Concilium Romanum, Generale, circa annum 1057. Interfuerunt Epiſco. 113.

NOn diu Berengarius in recta fide perſtitit, ſed mortuo Victore Papa iterum ſuam impietatē paſsim diſſeminare cœpit: idcirco Nicolaus II. generale cōcilium Romam conuocauit, in quo & ipſe Berengarius fuit præſens. Cúmq; ipſa veritate, ſua mēdacia conuicta eſſe videret, libellos ſuos propria manu ſub præſentia Nicolai Papæ, corā omni ſynodo concremauit, errorem anathematizauit, orauítque Nicolaum Pontificem, totúmque concilium, vt fidem, quam teneri oportet, verbis ſibi traderent, ſcriptura firmarent. Tradita itaque certa illi forma fidei à concilio, confeſsionem bonam, quam Turonis fecerat, præſtito idēidem propriæ manus Sacramento non diu ſeruaturus renouauit his verbis. *Ego Berengarius* indignus Diaconus Eccleſiæ ſancti Mauritij Andegauenſis cognoſcēs veram, catholicam, & Apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim: præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum: quæ aſtruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo Sacramentum, & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri IeſuChriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter, niſi in ſolo Sacramento manibus Sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Apoſtolicæ ſedi, & ore & corde profiteor de Sacramentis Dominicæ mēſæ, eam fidem me tenere, quam dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſynodus auctoritatē Euangelica, & Apoſtolica tenendam tradidit, mihíque fir-

Palinodia Berengarii prior.

mauit:ſcilicet,panem & vinum,quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolùm Sacramentum,ſed etiam *verũ corpus & ſanguinem* Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolùm Sacramento,ſed in veritate manibus Sacerdotum tractari,frangi, & fidelium dentibus atteri,iurãs per ſanctam & homouſion Trinitatẽ,& per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia. Eos verò, qui contra hanc fidem venerint cũ dogmatib⁹ & ſectatoribus ſuis,æterno anathemate dignos eſſe pronuntio. Quòd ſi ego ipſe aliquando aliquid contra hæc ſentire & prædicare præſumpſero,ſubiaceam canonum ſeueritati.Lecto & perlecto ſponte ſubſcripſi.

Concilium Romanum aliud,an.1079.menſe Februario.

A Morte Nicolai Pontificis, tertio idem Berẽgarius in ſacrilegum ſuũ errorem recidit: quapropter Romam denuo ad concilium eſt reuocatus. Acta huius concilij hîc ſubſequuntur.Anno ab incarnatione ſempiterni principij 1074. menſe Februarij,indictione ſecunda, Pontificatus verò Domini Gregorij Papæ VII.ſexto anno ad honorem Dei & ædificationem Eccleſiæ ſanctæ,ſalutem quoque tam corporum, quàm animarum ex præcepto ſedis Apoſtolicæ, conuenerũt ſpiritimi,& diuerſarum prouinciarum Archiepiſcopi, Epiſcopi,religioſæque perſonæ, vt ſanctam ſynodum celebrarent. Omnibus igitur in Eccleſia Saluatoris congregatis habitus eſt ſermo de corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti,multis hæc,nonnullis illa ſentientibus. Maxima ſiquidem pars,panẽ & vinum per ſacræ orationis verba, & Sacerdotis conſecrationem,Spiritu ſancto inuiſibiliter operãte, conuerti ſubſtantialiter in corpus Dominicum de virgine natum, quod & in cruce pependit,& ſuum ſanguinem, qui de eius latere,militis effuſus eſt lancea,aſſerebat:atque auctoritatibus orthodoxorum ſanctorum Patrũ,tam Græcorum, quàm Latinorum modis omnibus defendebat. Quidã verò cæcitate nimia &longa perculſi,figurã tantùm,ſe & alios decipientes, quibuſdam cauillationibus conabantur aſtruere. Verùm vbi res cœpit agi, priùs etiam quàm tertia die ventum foret in ſynodum,defecit contra veritatem niti, pars altera. Nempe Sancti ſpiritus ignis emolumenta palearũ conſumẽs, & ſuo fulgore falſum lucem diuerberando obtenebrans,noctis ca- *Tranſubſtantiatio.*

liginem vertit in lucem. Denique Berengarius huius erroris magiſter,poſt longo tempore dogmatizatam impietatem er taſſe ſe coram concilio frequenti confeſſus, veniámque poſtulans & orans,ex Apoſtolica clementia meruit,iurauítque, ſicut nunc in ſequentibus continetur. *Ego Berengarius*, corde credo,& ore confiteor,panem & viñum, quæ ponuntur in altari,per myſterium ſacræ orationis& verba noſtri Redemptoris,ſubſtantialiter conuerti in veram,& propriam,ac viuificatricem *carnem & ſanguinem* Domini noſtri Ieſu Chriſti, & poſt conſecrationem eſſe verum Chriſti corpus,quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mundi oblatũ,in cruce pependit,& quod ſedet ad dexteram Patris:& verum ſanguinẽ Chriſti,qui de latere eius effuſus eſt,non tantùm per ſignum & virturem Sacramẽti, ſed etiã in proprietate naturæ & veritate ſubſtantiæ. Sicut in hoc breui continetur,&ego legi,& vos intelligitis,ſic credo:nec contra hanc fidem vlterius docebo,ſic me Deus adiuuet,& hæc ſacra Euangelia. Tunc Dominus Papa præcepit Berẽgario ex auctoritate Dei omnipotentis,& ſanctorum Apoſtolorum,Petri & Pauli,vt de corpore & ſanguine Domini nunquam vlterius cum aliquo diſputare,vel aliquẽ docere præſumeret,excepto, cauſſa reducẽdi ad hanc fidem eos,qui per eius doctrinam ab ea receſſerant.

Palinodia Berengarij poſterior.

*Concilium Lateranenſe, Generale,an.*1215. *Interſuerunt Epiſc,*471.*& alii Patres numero* 812.

*Cap.*1. VNa verò eſt fideliũ vniuerſalis Eccleſia, extra quã nullus omnino ſaluatur:in qua idem ipſe Sacerdos,& ſacrificiũ Ieſus Chriſtus,cuius *corpus & ſanguis* in Sacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter cõtinentur,trãſſubſtantiatis pane in corpus,& vino in ſanguinem,poteſtate diuina,vt ad percipiendum myſterium vnitatis accipiamus ipſi de ſuo,quod accepit ipſe de noſtro:& hoc vtique Sacramentum nemo poteſt conficere,niſi Sacerdos fuerit rite ordinatus,ſecundum claues Eccleſiæ,quas ipſe conceſsit Apoſtolis, & eorũm ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus.

*Concilium Viennenſe,circa an.*1308.

*Begardorũ err.*1 *circa*

OCtauus (Begardorum ſcilicet) error eſt,quòd dicũt in eleuatione *corporis & ſanguinis* Ieſu Chriſti non debere ſe

ſe aſſurgere, nec eidẽ reuerentiam exhibere, aſſerentes, quòd eſſet imperfectionis eiſdem, ſi à puritate, & altitudine ſuæ cõtemplationis tantùm deſcenderent: quòd circa myſterium, ſeu Sacramentum Euchariſtiæ, aut circa paſsionem humanitatis Chriſti aliqua cogitarent. *Sacramẽtum Euchariſt. in hoc concilio damnatur.*

Concilium Oxonienſe.

VNiuerſa Eccleſiaſtica Sacramẽta, & præcipuè baptiſmatis & altaris, deuotiſsimè, vt Deus inſpirauerit, celebrentur. Verba quoq; canonis, præſertim in conſecratione corporis Chriſti, planè & integrè proferantur. Presbyter autem poſtquàm *Dominicum corpus* ſumpſerit in altari, ſi eodem die ſolennia Miſſarum celebrare oporteat iterato, vinum calici infuſum, ſumere non præſumat. *Præſedit huic ſynodo domin' Stephanus Epiſcopus.*

Concilium Conſtantienſe, Generale, an. 1415.

FIrmiſsimè credendum eſt, & nullatenus dubitandum, integrum *Chriſti corpus & ſanguinem* tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri. *Seſsion. 13.*

Concilium Baſilienſe, Generale, an. 1437. *Seſsio 30.*

NEc vllatenus ambigendum eſt, quòd non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantùm, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. *Interfuit huic concilio tam ipſe Conſtantinop. Imperat. quàm Patriar. cũ plurimis orientalibus Epiſc.*

Concilium Florentinum, vniuerſale viij. Anno 1439. Seſsion. 25.

HOc ſacro vniuerſali approbante Florentino cõcilio definiuimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, in azymo ſiue fermentato pane triticeo, corpus Chriſti veraciter confici, Sacerdotéſque in altero ipſum *Domini corpus* conficere debere, vnumquemque ſcilicet iuxta ſuæ Eccleſiæ, ſiue Occidentalis, ſiue Orientalis conſuetudinem. *Iſtam fidei formã Armeniorũ legati, qui ad concilium pro vnione fidei venerant, cõprobatam ſuſceperunt.*

Idem Concilium Florentinum, eodem anno.

TErtium eſt Euchariſtiæ Sacramẽtum, cuius materia eſt panis triticeus, & vinum de vite, cui ante conſecrationẽ aqua modiciſsima admiſceri debet. Forma huius Sacramẽti, ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum.

Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens hoc conficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis *in corpus Chriſti*, & ſubſtantia vini *in ſanguinem* conuertuntur. Ita tamen quòd totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini. Huius Sacraméti effectus, quem in anima operatur dignè ſumentis, eſt adunatio hominis ad Chriſtum.

Eccleſia Cappadociæ, Liturgiam hanc S. Baſilio aſſcribit concilium Nicænum ii. vt videre licet ſupr. i.

Ritum ſacrificãdi huius Eccleſiæ S. Baſilius Magnus dicitur cõſcripſiſſe. Liturgiæ S. Baſilij meminit Beat. Amphilochius Epiſc. in vita Baſilij ſimiliter & ſexta ſynodus vniuerſalis canone. 32.

NEmo eorum, qui carnalibus deſideriis & voluptatibus alligatus eſt, dignus eſt ad te accedere, vel tibi miniſtrare Rex gloriæ. Tibi enim miniſtrare magnũ eſt, & terribile ipſis etiã ſuper cæleſtibus poteſtatib⁹. Sed tamẽ propter tuã ineffabilẽ & immenſam benignitatẽ, citra vllã mutationẽ & conuerſionẽ homo factus es, & põtifex noſter appellatus es, & huius miniſtratorij & incruenti ſacrificij conſecrationem nobis tradidiſti, vt Dominus omnium. Tu enim ſolus, Domine, Deus noſter dominaris ſuper cæleſtib⁹ & terreſtribus. Te ergo rogo, qui ſolus bonus es, & ad exaudiendum propẽſus, reſpice in me peccatorem & inutilem ſeruũ tuum, & purga animam meam & cor meũ à mala conſciẽtia, & fac me ſancti Spiritus tui virtute idoneum, vt Sacerdotij gratia indutus huic ſanctæ menſæ aſſiſtam, & ſanctum & impollutum corpus tuum & ſanguinem pretioſum conſecrẽ. Ad te enim accedo inclinans caput meum, & oro te, ne auertas faciem tuã à me, nec me à famulis tuis reieceris: ſed dignare vt à me peccatore & indigno ſeruo tuo, hęc dona offerãtur. Tu enim es, qui offers & offerris, & qui ſuſcipis & impertis Chriſte Deus noſter. Alta voce Sacerdos. Tua ex tuis tibi offerẽtes in omnibus & per omnia. Chorus canit. Te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus Domine, & oramus te Deus noſter. Sacerdos inclinato capite orat myſticè. Propterea ſanctiſsime Domine, nos quoq; peccatores & indigni ſerui, qui digni habiti ſumus, qui ſancto tuo altari ſeruiremus, nõ propter iuſtitias noſtras, ſed propter miſericordias & miſerationes tuas, quas affatim in nos effudiſti, confidẽtes, ſancto tuo altari appropinquamus, & propoſitis iis, quæ ſanctũ corpus & ſanguinem Chriſti tui repręſentãt, te rogamus, & te obſecramus ſancte ſanctorum per tuæ bonitatis placitum, vt Spiritus

ritus ſanctus tuus ad nos veniat,& ad hæc dona propoſita,& ea benedicat,& ſanctificet, & efficiat. Diaconus deponit flabellum, quod tenebat vel operculum, & accedit propius ad Sacerdotem,& ambo ter adorãt ante ſanctam mẽſam,& pro ſe orantes hoc modo. Propitius eſto mihi peccatori, ter dicũnt myſticè. Domine, qui ſanctiſsimum Spiritum hora tertia Apoſtolis dimiſiſti, eum, ô bone,à nobis ne abſtuleris. Et hoc: Cor mundum crea in me deus,& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Deinde diaconus capite parumper inclinato oſtendit orario ſanctum panem,& dicit myſtice. *Benedic Domine ſanctum Panem.* Et Sacerdos ſurgens, ſancta dona ter ſignat,dicens myſticè. Panem hunc,ipſum pretioſum *corpus Domini*,& dei,& Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, Diaconus, Amen. Et rurſus Diaconus,Benedic Domine ſanctum calicẽ. Sacerdos autem benedicens dicit. Hunc calicem *ipſum pretioſum ſanguinem* Domini,& Dei.& Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Diaconus, Amen. Sacerdos,Qui pro mũdi vita effuſus eſt. Diaconus,Amen. Et rurſus Diaconus oſtendens vtraque ſancta cum orario dicit, *Benedic Domine.* Sacerdos autem vtraque ſancta benedicens,cum manu,dicit, *Mutans Spiritu tuo ſancto.* Diaconus, Amen ter, Et Diaconus Sacerdoti, parum inclinato capite poſtquàm dixit,Memento mei ſancte Domine peccatoris,trãſit in locum,in quo priùs ſtabat,accepto rurſus, vt prius,flabello. Sacerdos,Pax omnibus. Chorus, Et cũ ſpiritu tuo, Diaconus, Capita veſtra inclinate Deo. Diaconus itaque parum inclinato capite, videns adorantẽ Sacerdotem, adorat & ipſe. Sacerdos inclinans orat myſticè. Domine pater miſericordiarum,& Deus omnis conſolationis,eos,qui tibi ſua capita inclinarunt,benedic,ſanctifica, cuſtodi,muni,confirma, abduc ab omni malo,& omni operi bono coniũge,& dignare, vt citra condemnationem,ſint participes horum impollutorum,& viuificorum Sacramentorum,in remiſsionem peccatorum ad ſpiritus ſancti communionem. Alta voce ſacerdos: Gratia, & miſerationibus, & clementia vnigeniti Filij tui,cum quo es benedictus cum ſanctiſsimo,& bono,& viuifico tuo ſpiritu, nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum. Chorus, Amẽ. Sacerdos orat myſticè. Attende Domine Ieſu Chriſte Deus noſter de ſancto tabernaculo tuo,& de throno gloriæ regni tui, & veni ad nos ſanctificandos,qui ſupra cũ Pa-

Hæc citantur in concilio Niceno II. vniuerſali, tomo 3. Actionis ſexta, ſed & San. Ioan. Damaſcen' li. 4. de orthodoxa fido cap. 14. horum verborum memi nit.

Tranſubſtantiatio,

tre ſedes, & hic nobiſcum inuiſibiliter verſaris, & dignare potēti manu tua impartiri nobis impollutum *corpus tuum, & pretioſum ſanguinem*, & per nos toti populo. Sacerdos dicit myſticè. Gratias agimus tibi domine Deus noſter propter participationem ſanctorū impollutorum, & ſupercœleſtium tuorū Sacramentorum, quæ dediſti nobis propter beneficiū, & ſanctificationem, & medelam animarum, & corporum noſtrorū: ipſe, Domine omnium, concede, vt fiat nobis communio ſancti corporis, & ſanguinis Chriſti tui ad fidem, quæ dedecore affici non poſsit, ad dilectionem non fictam, ad ſapientiæ copiam, ad medelam animæ & corporis, ad omnis rei aduerſæ auerſionē, ad mandatorum tuorū conſeruationem, ad acceptā & non reiiciendam defenſionem in terribili tribunali Chriſti tui, Diaconus ſtans in loco ſolito dicit. Recti, qui diuinorum, ſanctorū, impollutorum, immortaliū, ſupercæleſtium & viuificorum Sacramentorum participes fuimus, Domino gratias dignè agamus. Chorus, Miſerere Domine.

Eccleſia Syriæ.

Hæc à S. Baſilio magno ſeſe accepiſſe affirmant.

POpulus, Mortem tuam Domine recolimus, miſericordiæ tuæ ſint ſuper nos omnes. Sacerdos. Recolimus aduentū tuum Domine. Populus: Miſerere noſtri. Diaconus ad orandum hortatur. Sacerdos inuocat ſpiritum ſanctum, ac deinde orat Deum, vt eius beneplacito veniat Spiritus ſanctus ſuper ipſos, & ſuper propoſita dona, & ſanctificet ipſa, extollens vocem, Domine exaudi me. Populus, Kyrie eleyſon. Sacerdos. Effice panem iſtum *corpus glorioſum* Domini noſtri Ieſu Chriſti, in expiationem culparum, & remiſsionem peccatorum, vitamque æternam iis, qui ſumunt ipſum. Populus. Amen. Sacerdos. Et calicem hunc, *ſanguinem pretioſum* domini Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, in expiationem culparum, & remiſsionem peccatorum, vitamque æternam iis, qui ſumunt ipſum. Populus. Amen. Sacerdos, Offerimus tibi ſacrificium hoc reuerendum & incruentum pro Eccleſiis ſanctis.

Miſſa ſacrificium.

Eccleſia Conſtantinopolitana.

SAcerdos orat myſticè. Præterea offerimus tibi rationalem hunc cultum pro iis, qui in fide requieſcunt, maioribus, patribus, Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, prædicatoribus, Euangeliſtis, martyribus, confeſſoribus, continentibus, & quo-

& quouis ſpiritu, qui in fide conſummationem & perfectionem accepit, Alta voce. *Præcipuè* ſanctiſsima, impolluta ſupra omnem modum benedicta, glorioſa Domina noſtra, Deipara, & ſemper virgine Maria. Chorus canit hoc, Aequum eſt reuera beare te Deiparam, quæ ſemper beanda es, & omni ex parte inculpata, & à reprehẽſione aliena, & mater Dei noſtri, Cherubin præſtantior, & ſeraphin ſine comparatione glorioſior, quæ citra corruptionem Deum verbum peperiſti. Te, quæ es re vera Deipara, magni facimus. Diaconus ſanctã mẽſam circũcirca ſuffimigat, & corporalia. & eorũ, qui dormierunt, & viuorum, quorum vult, meminit. Sacerdos inclinatus orat myſticè. Sancti Ioannes Prophetæ præcurſoris & Baptiſtæ, Sanctorum & omni ex parte benedictorum Apoſtolorũ: ſancti, cuius etiã memoriam peragimus, & omnium Sanctorum tuorum: quorum ſupplicationibus reſpice nos Deus, & memento omnium, qui prædormierunt in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ. Hic Sacerdos mẽtionem facit eorum, quos vult viuorum & mortuorum. Pro viuis dicit. Pro ſalute, protectione, remiſsione peccatorum ſerui Dei. N. Pro mortuis dicit, Pro requie, & remiſsione animæ ſerui tui, N. in loco luminoſo, à quo effugit dolor gemitus, fac eam quieſcere Deus noſter, & fac eam quieſcere vbi aſpicit lux vultus tui. Alta voce Sacerdos. Gratia, & miſerationibus, & benignitate vnigeniti Filij tui, cum quo es benedictus cum ſanctiſsimo & bono & viuifico tuo Spiritu nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Chorus. Amen. Sacerdos orat myſticè. Attende Domine Ieſu Chriſte Deus noſter ex ſancto habitaculo tuo, & ex throno gloriæ regni tui, & veni ad nos ſanctificandos, qui ſupra vnà cum Patre ſedes, & hic vna nobiſcum inuiſibiliter verſaris, & dignare potenti manu tua nobis impartiri impollutum *corpus tuum, & pretioſum ſanguinem*, & per nos toti populo. Deinde Sacerdos adorat, & Diaconus in eo, in quo eſt loco, ter mirificè dicẽtes. Deus propiti' eſto mihi peccatori. Et populus ſimiliter omnis cum pietate & reuerentia adorat. Quando autem viderit Diaconus Sacerdotem manus extendentem, & ſanctum panem tangentem, ad hoc, vt faciat ſanctam exaltationem, effatur. Attẽdamus. Et Sacerdos exaltans ſanctum panẽ exclamat Sancta ſanctis. Chorus. Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus. Diaconus ora-

Honorificẽtiſs. Dei genitricis memoria in ſacrificio Miſſæ.

Suffitus.

Memoria ſanctorũ in Miſſæ ſacrificio.

Memoria viuorum in Miſſa.

Memoria mortuorum in Miſſa.

Eleuatio Euchariſti in Miſſa apud Græcos. rio ſuo cingitur in formam crucis,& ſtans à dextris Sacerdotis tenentis panem dicit: Membratim ſeca Domine ſanctum panem. Sacerdos autem ipſum in quatuor ſecans membra,cũ attentione & pietate dicit:Membratim ſcinditur & diuiditur agnus Dei,Filius Patris, qui in membra ſcinditur & non diuiditur,qui ſemper comeditur & nunquam conſumitur, ſed eos,qui ſunt participes,ſanctificat. Sacerdos autẽ tenens ſanctum panẽ dat Diacono. Diaconus manum,quæ ei impertit, oſculatus,ſumit ſanctum panem dicens, *Imperti* mihi domine pretioſum & ſanctum *corpus Domini,& Dei,& Seruatoris noſtri Ieſu Christi.* Sacerdos autem dicit. Impertio tibi pretioſum, & ſanctum,& impollutum *corpus* Domini, & Dei, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti,in remiſsionem peccatorum,in vitam æternam. Et abit poſt ſanctam menſam inclinato capite Similiter autẽ Sacerdos ſumit ſanctum panẽ inclinato capite ante ſanctam menſam,& ſic orat. Credo Domine,& confiteor, quòd tu es Chriſtus filius Dei viuentis, qui veniſti in mundum ad ſeruandos peccatores,quorum primus ego ſum. Domine non ſum dignus, vt ſub ſordidum animæ meæ tectum ingrediaris:ſed quemadmodum æqui boni conſuluiſti in ſpelunca, & præſepi ratione carẽtium animalium recumbere,& in domo Simonis leproſi,etiam ſimilem mihi meretricem peccatricẽ ad te accedentem ſuſcepiſti, ipſe dignare etiam in præſepe meæ animæ,& in commaculatum meũ corpus ingredi mortui & leproſi. Et ſicut non abhorruiſti os ſordidum meretricis impollutos tuos pedes oſculantis, ita Domine deus meus ne me etiam peccatorem abhorrueris: ſed tãquam bonus & benignus,dignare me effici participem ſanctiſsimi tui *corporis & ſanguinis.* Condona mihi omnia, vt bonus & benignus, interceſsionibus omni ex parte impollutæ tuæ & ſemper virginis matris,conſerua me, vt non condẽnatus accipiam pretioſum & immaculatum *corpus tuum* ad medelam animæ & corporis. Et ſumit panem ſimiliter & ſanctum calicem. Tenens autem ſanctum calicem, vocat Diaconum dicens. Diacone accede. Et Diaconus venit,& ſemel adorat dicens. Ecce accedo ad regem immortalem. Et illud: Credo Domine, & confiteor,quod tu es Chriſtus filius Dei viuentis. Et dicit ſacerdos. Sumis ſerue Dei Diacone. N, pretioſum & ſanctum *corpus & ſanguinem* Domini, & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, in re-

Fract. Eu.

Nota.

Interceſſio bea. Mariæ expetitur.

Nota bene.

in remiſsionem peccatorum tuorum, & in vitam æternã. Et conuertuntur Diaconus & ſacerdos ad ſanctam menſam, & ſacerdos ter ſuffumigat apud ſe dicens. Exaltare ſuper celos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Deinde accipiens ſanctam patinam imponit capiti Diaconi. Et Diaconus cùm eam reuerenter acceperit, reſpiciens extrà ad portam nihil di cens venit ad protheſim, ſeu propoſitionẽ, & ipſam deponit. Sacerdos autem, cùm oſculatus eſt, & accepit ſanctum calicẽ, conuerſus ad portam reſpicit populum dicens. Vbique nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Chorus. Amẽ. Dum autem canitur, *Impleatur*, ſancta deferunt in propoſitionem præeunte Diacono, dicente ſacerdote orationem hanc myſticè. Gratias agimus tibi benigne Domine, benefactor animarum noſtrarum, quòd etiam præſenti die nos dignatus es ſuper cæleſtibus tuis & immortalibus ſacramentis. Confirma nos omnes in timore tuo, cuſtodi vitam noſtram, tutos & ſtabiles effice greſſus noſtros precibus & ſupplicationibus glorioſæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, & omnium ſanctorum tuòrum. Et diaconus quidem cùm ſancta ſuffumigauit, & incenſum depoſuit, ſtans in loco ſolito dicit, Recti participes effecti, diuinorúm, ſanctorum, impollutorum, immortalium ſupercæleſtium, & viuificorum ſacramentorum, dignè Domino gratias agamus. Chorus. Miſerere Domine. Diaconus Defende, ſerua, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia. Chorus. Miſerere Domine. *Suffitus in Miſſa.*

Eccleſia Aethiopica.

SAcerdos. Accepit Ieſus panem benedixit, & fregit, deditque Diſcipulis ſuis dicẽs: accipite, comedite ex eo omnes. Hoc eſt enim corpus meũ. Populus. Amen, amen, amen. Credimus, & confidimus, & laudamus te domine Deus noſter. Hoc verè tuum corpus eſt. Sacerdos. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effunde tur in remiſsionem peccatorum. Populus, Amen, amẽ, amen, Credimus, & confidimus, & laudamus te domine Deus noſter. *Hic verò ſanguis tuus eſt.* Sacerdos. Exaltabo te Rex meus, Deus meus, & benedicam nomini tuo in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Populus alta voce. Pater noſter, qui es in cælis, *Vide illorũ canonem vniuerſalẽ.*

ne inducas nos in tẽtationem Domine. Sacerdos. Per ſingulos dies benedicam tibi, & cætera. Populus iterum, Pater noſter, qui es in cælis, non inducas nos Domine in tentationẽ. Sacerdos. Laudem Domini loquetur os meum. Populus. Benedic nos, Domine, ſeruos tuos in pace: ſicut remiſsio ſuper nos, qui ſanctum *corpus & pretioſum ſanguinẽ* ſumpſimus. Gratia ſit Domino, qui dedit nobis corpus ſuum ſanctũ, & pretioſum ſanguinem.

Eccleſia Armeniæ.

Et hoc tẽpore Armeniј, apud Leopolim ciuitatem Rußiæ hoc modo ſacris operantur. Lege Andream Lubeleziic K.

SAcerdos. Tu Domine, qui tibi offerimus hanc oblationẽ, ſuſcipe in cõſpectu tuo collocatam & coæqua illam corpori & ſanguini domini noſtri Ieſu Chriſti. Diaconus. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Sacerdos. Surſum corda veſtra habetote cum timore Dei. Chorus. Habemus ad Dominum. Sacerdos. Gratias agamus Domino, ex toto corde noſtro. Chorus. Dignum & iuſtum eſt. Sacerdos. Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare promptè ſemper, & vbique gratias agere. Chorus. Sanctus, ſanctus, ſanctus, & cæt. Sacerdos. Dimitte Domine in oblationem ante nos poſitam Spiritum ſanctum, vt ſanctificetur iſte panis, *verum corpus* Chriſti Saluatoris. Super calicem, *Sanguis verus* eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt foret omnibus nobis accedentibus, non in iudicium, ſed in ſaluationẽ & remiſsionem peccatorum. Chorus. Amen. Sacerdos Fide manduco ſanctum, viuificãs, & ſaluificans corpus tuũ, Domine Ieſu Chriſte, ſit mihi ad abſolutionem, & remiſsionem peccatorum meorum. Fide bibo ſanctum, impermiſtum ſanguinem tuum, peccata delẽtem Domine Ieſu Chriſte, in remiſsionem peccatorum meorum, & parentum meorum, & totius mundi.

Hãc fidem quatuor Græcorum Epiſcopi, Ruthenus ſcilicet, Nicænus, Trapezuntius, & Mitylenæus, in concilio Florẽtino profeſſi ſunt.

Fides, & Confeßio Græcorum, anno 1439.

DE pane, ſiue azymus, ſiue fermentatus ſit Græci non curant, dummodo ex tritico conſtet, & Sacerdos, qui *Chriſti ſacratiſsimum corpus* conficit legitimus ſit ſacris initiatus, & vbi Miſſa celebratur ſacer locus ſit. De panis autem trãſmutatione Latinis quærentibus cur Græci poſt hæc Dominica verba: Accipite, & manducate: ac infra, bibite ex hoc omnes: quibus profectò verbis Sacramentum confici creditur, hac etiam vtuntur oratione. Et fac panem quidẽ hunc, honorabile

bile corpus Chriſti tui: quod autem in calice iſto eſt, honorabilem ſanguinem Chriſti tui, ea ſancto tuo Spiritu tranſmutante. Reſponderunt ſe firmiter credere, verbis illis Dominicis Sacramentum fieri, ſed quemadmodum Latini, cōfecto Sacramento. Hac ſolent vti oratione, iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, ita quoque Græcos illa verba proferre ſolere vt ſanctimum *Chriſti corpus & ſanguis*, peccatorum noſtrorum remiſsioni, ac noſtris animabus ſaluti fiat.

Confeſsio & fides Aethiopum.

Epiſcopus quidā Aethiopiæ nomine Zaga zabo hanc fidem in Luſitania profeſſus eſt.

AQua, in qua baptiſmatur, exorciſmis conſecratur, & benedicitur: venerabile *corpus Domini* accipimus ſub exigua ſpecie panis,

Chriſtus Princeps fuit Sacerdotum, ac in nouum tentoriū introiuit, quód eſt Sanctum ſanctorum, & ſacrificio ſui *corporis & ſanguinis*, ſanguinem hircorum ac taurorum, quo nemo accedentium poterat iuſtificari, aboleuit.

Infantes Chriſtianarum mulierum ſunt electi & cōſecrati ex *corporis & ſanguinis* Domini noſtri Ieſu Chriſti communicatione. Nam fœminæ grauidæ, cùm aſſumunt venerabile corpus Domini noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti, infans capiens inde nutrimentum, fit ſacratus. Et eſt etiam moris apud nos, vt mulieres grauidæ ante partus tempus ſemper confiteātur, ac vt *corpus Domini* confeſſæ accipiant: & eæ, quę hoc non faciunt, ac puerorū patres, ſi eas ad id non impulerint, habeantur impij & mali Chriſtiani.

Confeſsio, & fides Indorum, Damianus à Goes eques Luſitanus, ſe præſentem hæc audiſſe & vidiſſe ſcripſit, anno 1513.

IN memoriam Dominicæ cœnæ noſtro ferè ritu Miſſarū ſacra fieri, idq́; neque mercedis, neque pretij, neque lucri vllius gratia, niſi fortè gratuita duntaxat eleemoſyna, à quouis religioſiori vltro oblata.

Sacroſanctā Euchariſtiam pro præcipuo Sacramento habere, indubitatum Chriſti *cùm corpus, tum ſanguinem* eſſe ſyncera fide profitentes, atque iuxta Chriſti inſtitutum, ſub vtraque ſpecie communicantes.

CLASSIS SEXTA miraculorum.

Ex Dionyſio Epiſcopo Alexandrino. Contigit ante annum 255.

Epi. ad Fabianum Epiſcop. Antiochenum. Apud Euſe. lib. 6. capi. 14. hæc habentur.

SErapion quidam fuit apud Alexandriam, vnus ex his, qui lapſi ſunt: is ſæpè deprecatus vt ſuſciperetur, non impetrauit. Oppreſſus dehinc eſt ille ægritudine, ita vt triduo iam ſine voce prorſus iaceret: paulùm verò quarta die reſpirans, vocat ad ſe filiam ſuam, & dixit: Quouſque me detinetis? Quæſo vos, citò aliquis Presbyterum vocet & roget, vt poſsim aliquando dimitti. Et cùm hæc dixiſſet, rurſum ſine voce permanſit. Abiit curſu puer ad Presbyterum noctis tempore: infirmabatur Presbyter, venire non potuit: tamen quia præceptum fuerat à me, vt lapſis in exitu nemo reconciliationis ſolatia denegaret, & maximè hìs, quos priùs id rogaſſe conſtaret: parum Euchariſtiæ puero, qui ad ſe venerat, dedit, quod infuſum iuſsit ſeni præberi. Regrediente adhuc puero, antequam ingrederetur domum, rurſum Serapion reſpiciens: Rediſti, inquit, fili? Et licet Presbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum eſt, vt poſſim diſcedere. Cúmque eſſet completa ſolennitas, velut catenis quibuſdam vinculíſque diruptis, lætiorem iam ſpiritum reddidit. Ex quo conſtat certiſsimè, huius boni auxilio nullũ debere fraudari.

Ex iſto loco veriſimile eſt euch. ante annũ 255. reponi ſolitam in viaticũ ex hac vita migraturis.

Aliud ex Cypriano, contigit ante annum. 260.

Sermon. 5. de lapſis.

PRæſente ac teſte me ipſo, accipite quid euenerit. Parentes fortè fugientes, dum trepidi minus conſulunt, ſub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt: relicta nutrix detulit ad magiſtratus. Illi ei apud idolum, quò populus cõfluebat, quod carnem necdum poſſet edere per ætatem, panem mero miſtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium ſupererat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater. Sed facinus puella commiſſum tam loqui & indicare nõ potuit, qu[illegible] prius potuit, nec arcere. Igno-

ratione

ratione igitur obreptum eſt, vt ſacrificantibus nobis eã ſecum mater inferret. Sed enim puella miſta cum Sanctis, precis noſtræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æſtu fluctuabunda iactari, velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò ſolẽnibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem ſuam paruula inſtinctu diuinæ maieſtatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctãti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus & vomitus. In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit. Sanctificatus in *Domini ſanguine* potus, de pollutis viſceribus erupit. Tanta eſt poteſtas Domini, tanta maieſtas. Secreta tenebrarum ſub eius luce detecta ſunt: Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa ſe crimen, necdũ habuit ætatem. *Cyprianus ſacrum fecit.*

Aliud ex eodem Cypriano ſermo. eodem.

AT verò ea quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus conſtituta, & ſacrificantibus nobis latenter obrepſit, nõ cibum, ſed gladium ſibi ſumens, & velut quædam venena lethalia intrà fauces & pectus admittens, angi, & anima exæſtuante concludi poſtmodum cœpit. Et preſſuram non iam perſecutionis, ſed delicti ſui paſſa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum diſsimulatæ conſcientiæ crimen: quæ fefellerat hominem, Deum ſenſit vltorem. *Cyprianus ſacrificauit.*

Aliud itidem ex Cypriano ſermo. eodem.

CVm quędam arcam ſuam, in qua ſanctum Domini fuit, manibus indignis tentaſſet apęrire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere.

Aliud ſimiliter ex Cypriano Sermone quo ſuprà.

ET quidam alius & ipſe maculatus, ſacrificio à Sacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere, ſanctũ Domini edere & contrectare non potuit, cinerẽ ſe ferre apertis manibus inuenit.

Aliud, ex S. Optato Epiſcopo, contingit antè annum 366.

Lib. 2. contra Donatiſtas.

OBlitus es, quod paulò antè dixiſti, Eccleſiam vnam columbam Chriſti In Canticis Cãticorum dictam. Si vna eſt apud vos Eccleſia, vna eſt columba. Quid eſt quod dicere voluiſti, numerus maior columbarum? Et quod vobis leue videtur, facinus immane commiſſum eſt, vt omnia ſacroſcta ſuprà memorati veſtri Epiſcopi violarent. Iuſſerunt Euchariſtiam canibus fundi, non ſine ſigno Diuini iudicij. Nam iidem canes accẽſi rabie, ipſos Dominos ſuos, quaſi latrones, ſancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos & inimicos laniarunt. Ampullã quoq; chriſmatis per feneſtram, vt frangerẽt, iactauerunt. Et cum caſu adiuuaret abiectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam ſpiritali ſubuectione deduceret, proiecta caſum ſentire non potuit, Deo muniente, illæſa inter ſaxa conſedit. Et poſſent iſta ne fieri ſi mandata Chriſti in memoria haberetis? qui ait. Ne dederitis ſanctum canibus, neque miſeritis margaritas veſtras ante porcos: ne conculcent pedibus ſuis eas, & conuerſi elidant vos. Quid tale ab operariis vnitatis fieri potuit, vnde nobis catholicis vanam inuidiam facere laboratis?

O impietas horrenda.

A canibus diſcerpti, quã Euchariſt. illis obiecerunt.

Chriſma.

Angelorũ manib' ampulla ſancti chriſmatis ab hereticis abiecta, excepta eſt.

Aliud, ex S. Amphilochio Epiſcopo, Contigit ante annum 371.

In vita S. Baſilij Epiſcopi.

DIuinum miniſterium (Baſilio) agente, Hebræus quidam ſe, tanquam Chriſtianus, populo commiſcuit, officij myſterium & muneris explorare volens, vidit per manus S. Baſilij infantem partiri. Et ſacram communionem accipientibus omnibus, venit & ipſe Hebræus, datáque eſt ei hoſtia, vera caro facta. Inde acceſsit ad càlicem ſanguine repletum, & ipſius particeps factus eſt: atque de vtriſque ſeruans reliquias, abiénſque domum ſuam, oſtendit vxori ſuæ ad confirmationem dictorum, & narrauit quæ ſuis oculis viderat. Credens ergo verè, quia horribilia & admirabilia ſunt Chriſtianorum myſteria, in craſtinum venit ad Baſilium, poſtulãs ſine dilatione accipere, quod in Chriſto eſt, ſignaculum. Baſilius autem non differens baptizauit eum cum omni domo ſua.

Miraculum iſtud elegãter in Epigrammatis ſuis, expreſſit Græce, Cyrus prodroni'.

Horribilia & admirabilia Miſſæ myſteria.

Aliud

Aliud, ex S. Ambroſio Epiſcopo, Contigit circa annum 390.

QVid igitur obſeruantiam ſeius erga Dei cultum prædicē. Qui prius quàm perfectoribus eſſet initiatus myſteriis, in naufragio conſtitutus, cum ea, qua veheretur nauis ſcopuloſo illiſa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, nō mortem metuens, ſed ne vacuus myſterij exiret è vita, quos initiatos eſſe cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramētum popoſcit: non vt curioſos oculos inſereret arcanis, ſed vt fidei ſuæ conſequeretur auxiliū. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit collo, atque ita ſe deiecit in mare, non requirens de nauis compage reſoluta tabulam, cui ſupernatans iuuaretur, quoniam fidei ſolius arma quæſierat. Itaque his ſe tectum atque munitum ſatis credens, alia auxilia non deſiderauit. Simul fortitudinem eius ſpectare licet, qui fatiſcente remigio nō quaſi naufragus tabulam ſumpſerit, ſed quaſi fortis ex ſeipſo adminiculum ſuæ virtutis aſſumpſerit. Nec deſeruit ſpes, nec fefellit opinio. Denique primus ſeruatus ex vndis, & in portum terrenę ſtationis euectus, Præſulem ſuum, cui ſe crediderat recognouit, ſtatimque vbi etiam cæteros ſeruulos ſuos, vel ipſe liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amiſſa deſiderās, Dei Eccleſiam requiſiuit, vt ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuntians, nullum referendæ gratiæ maius eſſe officium.

Oratio. Funebri 1. de obitu Satyri, fratris ſui.

Euchariſt. collo Satyri appenſa, illū in naufragio incolumem ſeruauit.

Aliud, ex vitis S. Patrum, contigit circa annum 392.

NArrauit Abbas Daniel dicens. Dixit Arſenius de quodam ſene in Sciti, qui erat magnus in hac vita, ſimplex autem in fide, & errabat, quia idiota erat, & dicebat non eſſe naturaliter corpus Chriſti panem conſecratum, quem ſumimus, ſed figuram eius. Hoc audientes duo ſenes, quod diceret hunc Sermonē, & ſcientes, quia magna eſſet vita eius, & conſeruatio, cogitauerunt, quod innocenter & ſimpliciter hoc diceret, venerunt ad illum & dicunt ei. Audiuimus Abba Sermonem cuiuſdam infidelis, qui dicit: quia panis, quem ſumimus, nō naturaliter corpus Chriſti eſt, ſed figura eius. Senex autem reſpondit eis. Ego ſum, qui dixi. Illi autem roga-

Lib. de prouidētia & contemplatione.

Huius miraculi, meminit Guitmundus li. 3. de Euchariſt.

bant,dicentes:Nō ſic credas Abba,ſed ſicut Eccleſia catholica tradit. Nos autē credimus, quia panis ipſe *corpus Chriſti* eſt,calix ipſe *ſanguis Chriſti* ſecundum veritatem, & non ſecundum figuram:ſed ſicut in principio puluerē de terra accipiens plaſmauit hominem ad imaginem ſuam,& nemo poteſt dicere,quia non erat imago Dei,quāuis de terra & puluere ſit:ita & panis,quem dixit quia corpus meū eſt, credimus quia ſecundum veritatem *corpus Chriſti eſt*.Senex autem ait eis.Niſi re ipſa cognouero, non mihi ſatisfacit ratio veſtra.Illi autem dixerunt ei.Deprecemur Deum hebdomada hac de myſterio hoc,& credimus quia De⁹ reuelabit nobis. Senex autem cum gaudio ſuſcepit ſermonē iſtum:& deprecabatur Deum dicens:Domine tu cognoſcis, quoniam non per malitiam incredulus ſum rei huius,ſed per ignorantiam errem.Reuela ergo mihi Domine Ieſu Chriſte quod verum eſt.Sed & illi abeuntes in cellas ſuas,rogabant & ipſi Deū, dicētes:Domine Ieſu Chriſte reuela ſeni iſti myſteriū hoc, vt credat,& non perdat laborem ſuum. Exaudiuit autē Dominus vtroſque,& hebdomada completa, venerūt Dominico die in Eccleſiā,& ſederunt ipſi tres ſoli ſuper ſedile ſcirpeum,quod in modum faſcis erat ligatum,medius autem ſedebat ſenex ille. Aperti ſunt autē intellectuales eorum oculi,& quando poſiti ſunt panes in altari, videbatur tribus illis tantummòdo tanquam puerulus iacens ſuper altare, & cùm extendiſſet Presbyter manus,vt frangeret panem, deſcendit Angelus de cælo,habens cultrū in manu, & ſacrificauit puerulum iſtū:ſanguinē verò eius excipiebat Calice. Cùm autē frāgeret Presbyter in parua fruſta panem, etiā Angelus incidebat membra pueri in modicas partes. Cùm autē acceſſiſſet ſenex,vt acciperet ſanctam communionē, data eſt ipſi ſoli *caro ſanguine cruentata*. Quod cùm vidiſſet,pertimuit: & clamauit dicens.Credo Domine,quia panis,qui in altari ponitur,*corpus tuum eſt*:& calix,ſanguis tuus eſt.Et ſtatim facta eſt illa caro in manu eius panis ſecundum myſterium,& ore ſumpſit illum agens gratias domino Deo. Dixerunt autē ei ſenes illi,Deus nouit humanam naturam quod nō poteſt veſci carnibus crudis,& propterea transformauit corpus ſuum in panem,& ſanguinem in vinum. Et egerunt gratias Deo de illo ſene,quia non promiſit Deus perire labores eius.

Similitudo pulchra.

Incredulo vertitur Euchariſt. in carnem ſanguine cruētatam.

Cur caro Chriſti exiſtens in Euchariſt. ſpecie panis obtegatur.

Aliud,

Aliud, ex Hermio Sozomeno contigit circ à annum 412.

VIr quidã è Macedoniana hæreſi vxorem eiuſdem opinionis habebat. Hic cùm Ioãnem Chryſoſtomum, quo modo de Deo ſentiendum eſſet docentem audiſſet, dogma illius laudabat, & vxorem quoque, vt ſecum ſentiret, hortabatur. Cùm verò illa magis nobilium mulierum ſermonibus, quàm illius conſuetudini obtemperaret, & poſt frequentes admonitiones vir illius nihil effeciſſet: niſi inquit, in diuinis mihi conſors fueris, neque in vitæ cõmunione poſt hac eris. Mulier hoc audito, & conſenſum pollicita, rem eam famulæ cuidam communicat, quam ſibi fidam eſſe iudicabat, illiuſq; opera ad fallendum virum vtitur. Circa tempus autẽ myſteriorum (ſciunt initiati, quid ſit quod dico) illa quod accepit continens, quaſi oratura procumbit; famula aſtans clãculum illi dat panem, quem ſecũ in manu attulerat. Hic cùm dentibus admoueretur, in lapidem cõgelaſcit. Mulier perterrefacta, metuens ne quid ſibi mali propter eam rem, quæ diuinitus acciderat, contingeret, ad Epiſcopum curſu contendit, ac ſeipſam prodens lapidem oſtendit, adhuc morſi veſtigia habentem, & materiam incognitam, colorémque admirabilem oſtendentem, ſimúlque veniam cum lacrymis petẽs, viro ſuo conſenſuram ſe pollicetur. Quòd ſi hoc cuipiam incredibile videtur, lapis ille teſtis eſt, qui etiamnum inter clinodia Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ aſſeruatur. *Li. 8. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 5.*

Aliud, ex S. Auguſtino, contigit ante annum 425.

VIr tribunitius Heſperius, qui apud nos eſt, habet in territorio Fuſſalenſi fundum Cubedi appellatum, vbi cũ afflictióne animalium & ſeruorum ſuorũ, domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit noſtros me abſente Presbyteros, vt aliquis eorũ illo pergeret, cuius orationibus crederent. Perrexit vnus, obtulit ibi ſacrificium *corporis Chriſti*, orans quantum potuit, vt ceſſaret illa vexatio, Deóque protinus miſerante, ceſſauit. *Lib. 22. de ciuitate Dei cap. 8.* *Oblatione ſacrificij corporis Chriſti, abacta eſt infeſtatio dæmonum.*

Aliud, ex S. Gregorio, contigit ante annum 535.

Lib.3. dialogorum cap.3.

POſt nō multū temporis exigente cauſſa Gothorum, vir quoque beatiſsimus Agapetus huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pontifex: cui Deo diſpenſante deſeruio, ad Iuſtinianum Principem acceſsit. Cui adhuc pergenti quadam die in Græciarum iam partibus, curādus oblatus eſt mutus & claudus: qui neque vlla verba edere, neque ex terra vnquam ſurgere valebat. Cûmque hunc propinqui illius flentes obtuliſſent: vir domini ſolicitè requiſiuit an curationis illius haberēt fidem. Cui dum in virtute Dei ex auctoritate Petri, fixam ſalutis illius ſpem habere ſe dicerēt: protinus venerandus vir orationi incubuit, & Miſſarum ſolennia exorſus, ſacrificium in conſpectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto ab altari exiens, claudi manum tenuit: atque aſsiſtēte & aſpiciēte populo, eū mox à terra in propriis greſsib⁹ erexit. Cūque ei *Dominicū corpus* in os mitteret: illa diu muta, ad loquendū lingua ſoluta eſt. Mirati omnes, flere prægaudio cœperunt: eorûmque mentes illico metus & reuerentia inuaſit, cum videlicet cernerēt quid Agapetus facere in virtute Domini ex adiutorio Petri potuiſſet.

In miſſa immolatur Deo omnipotenti ſacrific. Dominicū corpus muto datum. linguæ vſum reſtituit.

Aliud ex Beda Presbyt. contigit annum 679.

Lib.4. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ gētis Anglorū cap.22.

IN præfato prælio, quo occiſus eſt rex Elbuini, memorabile quoddam factum eſſe conſtat, quod nequaquam ſilētio prætereundum arbitror, ſed multorum ſaluti, ſi referatur, fore proficuum. Occiſus eſt ibi inter alios de militia eius iuuenis vocabulo Imma, qui cum die illo, & nocte ſequente inter cadauera occiſorum ſimilis mortuo iaceret, tandem recepto ſpiritu reuixit, ac reſidēs ſua vulnera, vt potuit, ipſe alligauit. Quod dum faceret, inuentus eſt & captus à viris hoſtilis exercitus, & ad dominum ipſorum comitem, videlicet Edilredi regis adductus. Ille ſuſcipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi ſanari cœpit, noctu eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox, vt abiere qui vincierant, eadē ſunt eius vincula ſoluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomē erat Tumna, Presbyterum & Abbatem: qui cùm eum in pugna peremptū audiret, venit quærere, ſi forte corpus eius inuenire poſſet, inuentumque alium illi per omnia ſimillimum putauit ipſum eſſe, quem ad monaſterium ſuum deferens honorificè ſepeliuit, & pro abſolutione

tione animæ eius ſæpius Miſſas facere curauit:quarum celebratione factum eſt quod dixi,vt nullus eum poſſet vincire, quin continuo ſolueretur. Intereà comes, qui eum tenebat mirati & interrogare cœpit,quare ligari non poſſet:an fortè literas ſolutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud ſe haberet, propter quas ligari non poſſet.At ille reſpondit nihil ſe taliũ artium noſſe:ſed habeo fratrem,inquit,Presbyterum in mea prouincia:& ſcio quia ille me interfectũ putãs pro me Miſſas crebras facit, & ſi nunc in alia vita eſſem,ibi anima mea per interceſsiones eius ſolueretur à pœnis.Vt ergo cõualuit, vendidit eum Lundoniam Freſoni cuidam, ſed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur vllatenus potuit alligari. Verum cũ alia atque alia vinculorũ genera ei hoſtes imponerent,diſſoluta ſunt.Cumque videret,qui emerat,eum vinculis nõ poſſe cohiberi,donauit ei facultatem ſeſe redimendi, ſi poſſet. A tertia enim hora quando Miſſæ fieri ſolebant ſæpiſsime vincula ſoluebantur. At ille dato iuramento vt rediret vel pecuniam illi pro ſe mitteret, venit Cantiam ad regem, petiitque & accepit ab eo pretium ſuæ redemptionis, ac ſuo Domino pro ſe miſit. Qui poſt hæc in patriam reuerſus, atque ad ſuũ fratrem veniens,explicauit ex ordine cuncta,quæ ſibi aduerſa,quæ ve in aduerſis ſolatia prouenisſent. Cognouítque referente eo illis maxime temporibus ſua fuiſſe vincula ſoluta, quibus pro ſe Miſſarum fuerãt celebrata ſolẽnia. Sed & alia quæ periclitanti ei cõmoda contigiſſent & proſpera,per interceſsionem fraternã & oblationem hoſtiæ ſalutaris cælitus ſibi fuiſſe donata,intellexit Multique hæc à præfato viro audientes,accenſi ſunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum,vel ad eleemoſynas faciendas,vel ad offerendas Domino victimas ſacræ oblationis, pro ereptione ſuorum,qui de ſeculo migrauerunt.Intellexerunt enim,quòd ſacrificiũ ſalutare ad redemptionẽ valeret & animæ & corporis ſempiternam.Hanc mihi hiſtoriam quidam eorum, qui ab ipſo viro, in quo facta eſt audiere,narrarunt.

Sacrificiũ miſſæ pro captiuo oblatum,effecit,vt nullo modo vinciri potuerit.

Celebratione Miſſæ animæ corpore exutæ ſoluuntur à pœnis.

Miſſa, eſt victima ſacræ oblationis.

Aliud ex Paulo Diacono, contigit ante annum 600.

MAterfamilias quædam nobilis erat in ciuitate Romana, quæ religionis & deuotionis ſtudio oblationes facere, & die Dominico ad Eccleſiam deferre ſummóque Pontifici

In vita S. Gregorij Papæ.

Eccleſiaſticæ conſuetudinis & familiaritatis eiuſdem gratiā offerre ſolebat. Hæc vbi quadam die ex more ad communicandum de manu Apoſtolici in ordine ſuo accederet, illíque Pontifex partem *Dominici corporis* porrexiſſet, dicens: Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti proſit tibi in remiſsionem peccatorum, & vitam æternam, illa ſubriſit. Quod vir domini (Gregorius) cernens, illi communionem ſacram retraxit, & ſeparatim ſuper altare repoſuit, eámque Diacono ſeruandā, vſque dum cuncti communicarent fideles, tradidit. Expletis verò ſacris myſteriis, interrogauit eam beatus Gregorius: Dic rogo, dic quid cordi tuo immerſerit cum communicatura riſiſti? At illa: Recognoui, inquit portiūculam illā ex eadem oblatione fuiſſe, quam ego meis manibus feci, & tibi obtuli: & cum eam te intellexeram corpus Domini appellaſſe, ſubriſi. Tunc ſanctus Domini Pontifex ſermonem fecit ad populum, hortatúſque eſt eum, vt ſuppliciter Dominum exoraret, quatenus ad multorum fidem corroborādā, carnis oculis oſtenderet, quod infidelitas huius mulieris mētis oculis videre, & fidei lumine conſpicere debuiſſet. Quod cùm fuiſſet oratū: ipſe vna cum populo, eadémque muliere ab oratione ſurrexit, & in altari cunctis cernentibus, & ſeſe ad cernēdum cæleſte ſpectaculum comprimentibus, corporaliter palàm reuelat, & vniuerſo populo, atque ipſa muliere contuente *partem digiti auricularis ſanguine cruentatam* inuenit, ac mulieri dixit: Diſce veritati vel modo etiam conteſtāti credere. Panis quem ego dabo vobis, caro mea eſt: &, Sāguis meus verè eſt potus. Sed præſcius cōditor noſtræ infirmitatis, ea poteſtate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus ſibi ex carne ſemper virginis, operāte Spiritu ſancto, fabricauit: panem vinum aqua miſtum, manente propria ſpecie, *in carnem & ſanguinem ſuum* ad catholicā precem ob reparationē noſtram, ſpiritus ſui ſanctificatione, conuertit. Indéque vniuerſos iuſsit diuinam precari potētiam, vt in formam priſtinam ſacroſanctum reformaret myſterium: quatenus mulieri ad ſumendum eſſet poſsibile, quod & factum eſt. Vnde mulier poſt in ſancta religione ac fide proficiēs, participatione Dominici Sacramenti conſecrata eſt. Et omnes qui viderāt, in diuino amore, & orthodoxa credulitate feruentius excreuerunt.

Ad verba conſecrationis, Sancti ſpiritus ſanctificatione panē Chriſtus in carnem ſuam conuertit.

Aliud,

Aliud ex Paſchaſio, Scriptum eſt ante annum 879.

NEmo, qui Sanctorũ vitas & exẽpla legerit, poteſt ignorare, quòd ſæpe hæc myſtica corporis & ſanguinis Sacramenta, aut propter dubios, aut certè propter ardentius amantes Chriſtum, viſibili ſpecie in agni forma, aut in carnis & ſanguinis colore monſtrata ſint, quatenus de ſe Chriſtus clementer adhuc non credentibus fidem faceret: ita vt dum oblata frãgitur, vel offertur hoſtia, videretur agnus in manibus, & cruor in calice, quaſi ex immolatione profluere: vt quod latebat in myſterio, pareſceret adhuc dubitantibus in miraculo. Fecit enim hoc pietas diuina quibuſdam iam credentibus, & tamen adhuc dubitantibus, vt & ipſi quoque fiduciã de veritate perciperẽt, & alij de miraculo ad fidem ſolidarentur, & de Chriſti gratia eandem fidẽ vberius participarentur. Sed quia duri corde ſumus, voluit diuina manſuetudo, in quibuſdã omnibus ſatisfacere, vt vlterius de his iam nemo dubitet. Quod autem dixi, ſæpe quibúſque ardentius Chriſtum amãtibus hæc præmonſtrata fuiſſe, vnum è pluribus pandam. Nam quidam Presbyter fuit religioſus valde. Plegilus nomine, frequenter Miſſarum ſolennia celebrans ad corpus ſancti Niui epiſcopi & confeſſoris: qui cùm digno moderamine ſanctam Chriſto propitio duceret vitam, cæpit omnipotentem Deum piis pulſare precibus vt ſibi monſtraret naturam corporis Chriſti atque ſanguinis. Itaque non ex infidelitate, vt aſſolet, ſed ex pietate mentis iſta petiuit: fuerat enim à puero diuinis legibus imbutus, & propter amorẽ ſuperni regis olim patriæ fines & dulcia liquerat arua, vt chriſti myſteria exul ſedulo diſceret. Idcirco eius amore magis ſuccenſus, quotidie pretioſa munera offerens poſcebat ſibi præmonſtrari, quæ foret ſpecies latitans ſub forma panis & vini. Non quia de corpore Chriſti dubius eſſet, ſed quia vel ſic Chriſtum cernere vellet, quem nemo mortalium iam ſuper aſtra leuatum in terris conſpicere poteſt. Venerat ergo dies, & idem celebrans piè ſolennia Miſſarum more ſolito, procubuit genibus. Te deprecor, inquit, omnipotens, pande mihi exiguo in hoc myſterio naturam corporis Chriſti, vt mihi liceat eum proſpicere præſentem corporeo viſu, & formam pueri, quem olim ſinus matris tulit, vagiẽtem, nũc ma-

Lib. de corpore & ſanguine Chriſti, Cap. 40 & ſequent.

nibus contrectare. Qui dum talia precaretur, Angelus de cælo adueniens affatur, Surge, inquit, properè, & ſi Chriſtũ videre placet, adeſt præſens corporeo veſtitus amictu, quem ſacra puerpera geſsit. Tum venerabilis Presbyter pauidus, ab imo vultum erigens, vidit ſuper aram, Patris filium puerum, quem Simeon infantem portare ſuis vlnis promeruerat. Cui Angelus, inquit, quia Chriſtũ videre placuit, quem prius ſub ſpecie panis verbis myſticis ſacrare ſolebas, nunc oculis in ſpecie, manibus attrecta. Tum Sacerdos cæleſti munere fretus, quod dictu mirum eſt, vlnis trementibus puerum accepit, & pectus proprium Chriſti pectori iunxit. Deinde profuſus, in amplexum dat oſcula Deo, & ſuis labiis preſsit pia labia Chriſti. Quibus ita exactis, præclara Filij Dei membra reſtituit in verticem altaris, & repleuit cæleſti pabulo Chriſti mẽſam. Tũc rurſus homo proſtratus, deprecatus eſt Deũ, vt dignaretur ipſe iterũ verti in priſtinam ſpeciem. Qui expleta oratione ſurgens à terra inuenit *corpus chriſti* in formã remeaſſe priorem, vti deprecatus fuerat. Et mira omnipotentis Dei diſpenſatio, qui ob vnius deſiderium ita ſe præbere dignatus eſt viſibilem, non in figura agni, vt aliis quibuſdam ſub hoc myſterio, ſed in forma pueri, quatenus vt veritas patefceret in oſtenſo, & Sacerdotis deſiderium impleretur ex miraculo, noſtráque fides firmaretur ex relatu. Veruntamen non prius idem communicaſſe pueri *corpus & ſanguinem* legimus, quàm rediret in prioris formæ ſpeciem, ne abſurdum videretur quod præſumpſerat, & fides vberius requiratur interius in eodem, quod exterius viſu conſpexerat.

Euchariſt. verſa in ſpeciem infantis.

Aliud, ex Petro Damiano, contigit circa annum 1050.

Lib. Miraculorum ſui temporis.

PRinceps quidam, Presbyterum habebat ſanctæ conuerſationis virum, & in diuinis officiis (præcipuè in ſolenniis Miſſarum) indeſinenter aſsiduum. Qui cùm quotidie ſacris myſteriis inſiſteret: Angelus Domini ex conſuetudine veniebat, & vidente Principe Sacramentum Dominici corporis ex offerentis manibus aſſumebat. Sed criminalis huius vitæ lubrica & incerta conditio. Nam qui Angelicis fruebatur mundis obſequiis, in fœdæ luxuriç voraginem repentè prolapſus eſt. Quid plura? Peragendi ſacri myſterij tẽpus aduenit, Preſbyter conſuetudine foris exigente compellitur: ſed grauiter

intus conſcientia remordente torquetur:tamen ornatur, accedere trepidat,palpitat,offerre præſumit.Ecce Angel⁹, vt aſſuetus fuerat, venit, & inſpectante principe ſpongiam infectam aqua,ſuper caput illius expreſsit, totúmq; corpus illius tergendo purgauit.Expletis autem myſteriis, eandem ſpongiam rurſus expreſsit, omnéſque ſordes atq; ſqualores,quas à corpore illius antè contraxerat,membris eius omnibus iterum ſuperfudit.Hoc viſo,princeps admiratus obſtupuit,Preſbyterúmque ſemotis omnibus ſecretè conuenit. Inquiſitus itaque Presbyter, ſi noui aliquid criminis admiſiſſet: primò quidem,quaſi perhorrenſcens, facinus abnegat: deinde ſibi malè conſcius ac principis auctoritate compulſus,tandem ſe corruiſſe præterita nocte in quandā cubiculariam cōfitetur.

Aliud ex S.Bernardo,contigit circa annum 1030.

FVit quidam clericus, probabilis, vt fertur vitæ, ſed fidei non ita.Is ſciolus in oculis ſuis præſumpſit dicere in Euchariſtia eſſe tantūmodo,Sacramentū,& non rem Sacramēti,id eſt,ſolam ſanctificationem, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia ſecretò & ſępe cōuentus,ſed incaſsū, vocatus ad mediū eſt:ſeorſum tamē à laicis,vt ſi fieri poſſet, ſanaretur,& non confunderetur.Itaque in conuentu clericorum data facultas homini eſt pro ſuo ſententia reſpondendi. Cúmque totis ingenij viribus (quo non mediocriter callebat)aſſerere & defendere conaretur errorem, Malachia contra diſputante & conuincente, iudicio omnium ſuperatus,de cōuentu confuſus quidem exiit, ſed non correctus. Dicebat autem ſe non ratione victum,ſed Epiſcopi preſſum auctoritate.Et tu,inquit,ô Malachia,ſine cauſſa me hodie confudiſti,aduerſus profectò veritatem locutus, & contra tuam ipſius conſcientiam. Mœſtus Malachias pro homine ſic indurato, ſed magis fidei dolens iniuriam,timens periculum, Eccleſiam conuocat, errantem publicè arguit, publicè monet, vt reſipiſcat. Suadentibus hoc ipſum Epiſcopis & vniuerſo clero,cui cùm non acquieſceret, contumaci anathema dicūt, hæreticum porteſtantes.Nec ſic euigilans,omnes, inquit,fauetis homini potiùs,quam veritati, ego perſonam non accipio,vt deſeram veritatē,Ad hoc verbum ſubſtomachans ſa-

In vita S. Malachiæ Epiſcopi. *Hunc errorem,noſtri temporis ſacramētarÿ, ſepultū excitarunt.* *Huiuſmodi falſis excuſationib. ſolantur miſeri noſtri tēporis hæretici ſuos errores.* *Vide ſummam huiuſ ſacramentarÿ pertinaciæ.*

ctus Dominus, inquit, fateri te veritatem faciat vel ex neceſſitate. Quo reſpondente amen, ſoluitur conuentus. Tali ille inuſtus cauterio fugam meditatur, infamis atque inhonorus fore non ſuſtinens. Et continuò ſua tollens exibat, cùm ecce ſubita correptus infirmitate ſiſtit gradum, viribúſque deficiēs eodē loco iactat ſe ſuper ſolum anhelus & feſſus. Fortè incidens in id loci vagabundus inſanus offendit hominem, quidnam ibi agat percũctatur. Reſpondet graui ſe infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire valentem. Et ille, Infirmitas iſta haud alia, inquit, quàm ipſa mors eſt. Hoc autem non dixit à ſemetipſo, ſed pulchrè Dominus per inſanũ corripuit eum, qui ſanis acquieſcere noluit conſiliis ſenſatorum. Et addidit. Reuertere domum, ego te iuuabo. Denique ipſo duce reuertitur in ciuitatem: redit ad cor, & ad miſericordiam Domini. Eadem hora accitur Epiſcopus, agnoſcitur veritas, abiicitur error, cōfeſſus reatum abſoluitur, petit viaticum, datur reconciliatio, & vno penè momēto perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis ſub omni celeritate completus eſt ſermo Malachiæ, & ſcripturæ pariter dicentis, quia vexatio dat intellectum.

Vindicta Dei in ſacramentariũ hæreticum.

Per hominē inſanum corripuit Deus ſacramēntarium, qui ſanis conſiliis parere noluit.

Aliud, ex Arnoldo Bonæuallenſi, contigit circa annum 1140.

INter eos, qui vexabantur, mulier grandæua, ciuis Mediolanenſis, & honorata quondam matrona vſque ad Eccleſiã Beati Ambroſij poſt beatum virum à multis tracta eſt. In cuius pectore pluribus annis diabolus ſederat, & iam ita ſuffocauerat eam, vt viſu, & auditu, & verbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promuſcidis elephantinæ protendens, monſtrum non fœmina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris ſathanæ colluuia teſtabantur. Hoc cùm aſpexiſſet vir Dei, nouit inhærentem ei, & inuiſcatum diabolum, nec facilè egreſſurum de domo, quam tanto poſſederat tempore. Cōuerſus ad populum (cuius innumera aderat multitudo) orare iubet attentiùs, & clericis & monachis ſecum iuxta altare conſiſtētibus, mulierem ibidem iubet conſtitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non ſine aliorum iniuria, ipſum Abbatem pede percuſſit. Quem diaboli auſum manſuetè ille contempſit, ad expulſionem non indignatione

Lib. 2. vitæ S. Bernardi.

gnatione iræ, ſed pacifica & humili ſupplicatione Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hoſtię ſalutaris accedit. Quoties tamen eandem ſacram hoſtiam ſignat, toties ad mulierem quoque conuerſus, eodem ſigno crucis edito, ſpiritum nequā athleta fortis impugnat: Nam & ille malignus quoties aduerſus eum ſignum crucis intenditur, percuſſum ſe indicans acriùs ſæuit, & recalcitrans contra ſtimulū quidnam tolleret, prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica efficatiùs hoſtem aggreditur vir beatus Patenę ſiquidē calicis ſacrum *Domini corpus* imponens, & mulieris capiti ſuperponēs, talia loquebatur. Adeſt, inique ſpiritus, iudex tuus, adeſt ſumma poteſtas, iam reſiſte, ſi potes. Adeſt ille, qui pro noſtra ſalute paſſurus, nūc (inquit) princeps huius mundi eiicietur foras. Hoc illud corpus eſt, quod de corpore virginis ſumptum eſt, quod in ſtipite crucis extenſum eſt, quod in tumulo iacuit, quod de morte ſurrexit, quod videntibus Diſcipulis aſcēdit in cęlum. In huius ergo maieſtatis terribili poteſtate tibi ſpiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non pręſumas. Cumque eam inuitus deſerens, & manerę vltra non valens, atrociùs afflictaret malignus, tam magnam iram, quàm modicum tempus habens, rediens pater ſanctus ad altare, fractionem hoſtiæ ſalutaris rite compleuit, diffundendámque in populum pacem miniſtro dedit, & confeſtim pax & ſalus integra reddita eſt mulieri. Sic ille nequam, diuina myſteria quātæ ſint efficientiæ & virtutis, non confeſsione, ſed fuga, coactus oſtēdit, Fugato diabolo, mulier, quam in tantorum ſartagine tormentorum carnifex peſtilens tanto tempore frixerat, mentis ſuæ compos effecta, redditis ſenſibus & ratione, reuoluta intra fauces lingua Deum cōfeſſa gratias egit, & intuita curatorem ſuum pedibus eius aduoluta eſt. Ingens per Eccleſiam attollitur clamor, omnis ætas iubilat Deo, perſonant ęramēta, benedicitur ab omnibus Deus.

In miſſa immolatur hoſtia ſalutaris.

Nota.

Illud Chriſti corpus, quod de virgine eſt ſumptum, quod in cruce extenſū, quod à morte ſurrexit in miſſæ ſacrificio Deo offertur.

Per virtutē Euchariſt. Demoniaca mulier liberatur.

Aliud, ex Cęſario Heiſterbachenſi, Contigit circa annum 1191.

MAgiſter Mauritius, Pariſienſis Epiſcopus ante mortem ſuam in tam grauem incidit morbum, vt materia rapta in cerebrum, ſenſum ei ſubtraheret. In tali defectu conſtitutus, cum corpus Domini magna cum inſtantia poſtulaſſet: &

Diſt. 9. capit. 34.

hi,qui circa eum erant propter ſenſus inopiam, illud ei dare non auderant.cúm Sacerdote tranſigerūt vt hoſtiam non benedictam illi deferret Qui cùm veniſſet, cum magna reuerentia (vt Epiſcopum decebat communicare) mox vt limen domus Sacerdos attigit, Epiſcopus magna voce clamauit. Tolle,tolle,non eſt Dominus Deus. Reuelauerat Dominus auriculam eius,vt intelligeret quid circa ſe ageretur. Stupente ſacerdote,nec non & aliis, qui aderant,reuerſus eſt *verum Chriſti corpus* deferens. Quod animo compuncto, & verbis catholicis cúm adoraſſet, deuote illud ſuſcepit, cum quo & ſenſum (ad Dei gloriam ſubtractum) perfectè recepit. Sicq; in bona confeſsione plenus fide & charitate migrauit ad Dominum.

Aliud, ex Thoma Vvaldenſi, contigit circa annum 1384.

Lib. contra Ioannem Vvielephū

HIſtoriam refero, quam ego præſens vidi oculis carnis meæ,in cathedrali Eccleſia Sancti Pauli Londoniæ, vbi venerandus Cantuariēſis Antiſtes felicis recordationis Thomas Arundelius.filius & frater comitum,pro loco iudicij (aſſiſtentibus ſibi Noruicenſis Eccleſiæ tunc Preſule Alexandro & aliis) Epiſcopali ſede, verba quædam, & interrogationes proponebant de fide Euchariſtiæ ad quendam ſatiorem de partibus Vvigorniæ deprehenſum in hæreſi, cùm flecti omnino non poſſet, nec aliud quàm benedictum panem ſacratiſsimam hoſtiam volebat appellare vel credere, tandem iuſſus facere reuerentiam hoſtiæ,reſpondit blaſphemus, Verè dignior eſt aranea, reuerentia. At ſtatim de alto culmine tecti deſcendens ingens & horrida viſu aranea,ad os blaſphemi directo filo peruenit. Et dum loqueretur, vt intraret per polluta labia ſollicitè laborabat. Aſtitit illuſtres princeps Thomas Exonienſis dux tunc Cancellarius regni, & vidit prodigium. At prædictus Archiepiſcopus ſtatim ſurgens cū aliis exponit omni populo ibi collecto, quid vltrix manus Domini fecerat in blaſphemum. Nec mora, qui pretioſiſsimè carni agni prælegit araneam, peccatricem carnem ſuam flāmis deuorādam amiſit: vt eſſet fauilla peior aranea. Ecce doctrinam fœdam & amaram errantium, qui Sacramētum optimum ſic in figuram attenuant, & idolum faciunt.

O Impietas ſacrament. Qui Euchariſt. araneā præferebat ab aranea proditur. Sacramēt. ex Euchar. idolum conantur efficere.

CLASSIS SEPTIMA VISIONVM.

Ex Ioanne Chryſoſtomo, contigit ante annum 400.

CVm autem (Sacerdos) & Spiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiumq́ue horrore ac reuerentia pleniſsimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſsiduè pertractato: quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem exigemus? quantam religionem? conſidera enim quales manus illa adminiſtrantes eſſe oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat, qua denique re non puriorem ſanctiorémve eſſe conueniat animam, quæ tantum illum, tamq́ue dignum ſpiritum receperit. Per id tempus & Angeli Sacerdoti aſsident, & cæleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto ſacrificio, quod tũ peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret ſenem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationum myſteria multa diuinitus fuiſſent detecta, ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitũ à Deó eſſe: ac per illud quidem tempus de repentè Angelorum multitudinem conſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) fulgentibus veſtibus indutorum, altare ipſum circũdantium: denique ſic capite inclinatorum, vt ſi quis milites præſente rege ſtantes videat: id quod facilè mihi ipſe perſuadeo.

Ex libr. 6. de Sacerdotio.

Miſſa, ſacrificium horrore ac reuerẽtia pleniſsimum.

Tempore ſacrificij Miſſæ, locus altari vicinus in illius honorem, qui ibi immolatur, Angelorum choris plenus eſt.

Miſſa, ſacrificium.

Tempore ſacrificij, Angelorũ multitudo, altare circundãtium, de repentè conſpecta eſt.

Altera, ex eodem Chryſoſtomo.

ALius quidam mihi narrauit, non ille quidẽ ab alio edoctus, ſed dignus habitus, qui id & vidiſſet ipſe, & audiſſet: quod qui de hac vita emigraturi ſunt, ſi myſteriorum huiuſmodi cum pura ac munda conſcientia fuerint participes, ſpiritum efflaturi, ab Angelis illorum animas ſatellitũ more ſtipantibus, propter aſſumptum illud ſacrum, hinc recta in cęlum abducuntur.

Ex eodem lib. 6.

Illorum animæ, ab angelis in cœlũ recta deferuntur.

Qui pura cõſcientia Eucharist. ex hac vita migraturi, percipiunt.

Alia, ex Cyrillo Eremita, contigit circa annum 440.

In vita S. patris Euthymij.

EX hominibus quidem exceſsit Theodoſius, à Rubã verò ad Lauram redit magnus Euthymius. Et aliquando quidem vno ſabbatorum, ille quidem Deo miniſtrabat, & ei incruentum obtulit ſacrificium. Domitianus autem aſtabat ad dexteram cum myſtico illo ventilabro, cùm iam eſſet peragẽda ter ſancti glorificatio. Terebonque ſatacenus, & Chryſippi frater Gabrielius, alter quidem prope, alter verò ſtans intra aram, ó magnam Chriſte tuam in Euthymium gratiam, vident ignem veluti in quodam diffuſum linteo deſuper deſcendentem, quin etiam ipſum magnum Euthymium, & cum eo Domitianum intus complexum, ſic circa ipſos permanſiſſe ab initio ter ſancti vſque ad complerum miniſterium. Terebonem autem ait metu correptum & exterritum ab ara receſsiſſe: & non amplius audacter & temere eſſe ingreſſum adyta: ſed in templi conſtitiſſe veſtibulo cum magna in ſynaxi reuerentia, vt mihi poſteà narrauit Cyriacus anachoreta, qui hæc audierat à Terebone & Gabrielio qui viderant. Aiũt verò eum quoque aliquando dixiſſe quibuſdam fratribus, qui cum eo ſeorſum verſabantur, quòd ſæpe videret terribilem Angelorum viſionem vnà ſecum Deo miniſtrantem, & ſacra contrectãtem, & quòd in Dominici corporis ſumptione, aliquos quidem ex iis, qui accedebant, videret illuminari: aliquos autem veluti obſcurari & morte affici, quicunque ſcilicet erant indigni ea luce.

Miſſa, incruentũ ſacrificium.

Nota viſionem.

S. Euthymius vidit ſæpe terribilem Angelorum viſionem vnà ſecum Deo ſacrificantem

CLASSIS OCTAVA SCHISMATICORVM ET HAERETICORVM.

Nouatus hæreſiarchà, ſeceſsionem ab Eccleſia fecit circa annum 260.

Hæc habet Nicephor' lib. 6. hiſt. ſuæ cap. 3.

ADiura mihi per *corpus & ſanguinem* Domini noſtri Ieſu Chriſti, nunquam te à me diſceſſurum, & ad Cornelium rediturum.

Euſtathius Epiſcopus Sebaſtiæ, ſuperſtitiones huius damnatæ ſunt in concilio Gangrenſi, circa annum 360.

INterrogatio. Quanto cum timore, qualive cum animi perſuaſione, affectionéue *corpus & ſanguinem Chriſti* communicemus? *Reſponſio*. De timore quidem habemus Apoſtolum, qui dicit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

In regulis brevioribus vide hacde re Nicephori, capi. 16. lib. 9. & capit. 29. libr. 13.

Pelagius hæreſiarcha gratiam Dei oppugnare cœpit circa annum 419.

EGo enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis) Non eſt meum, quod vobis tradidi, ſed à Domino illud accepi: ſicut ipſe alibi dicit: non ab hominibus, ſed omnia à Deo didiciſſe. Quoniam Dominus Ieſus) Iam hinc quaſi obliquè commemorat, quàm magnum ſit huius myſterij Sacramentum. In qua nocte tradebatur) Id eſt à Iuda. Accepit panem & gratias agens benedixit, fregit, & dixit) Hoc eſt, benedicens: etiam paſſurus, vltimam nobis commemorationem, ſiue memoriam dereliquit, Quemadmodum ſi quis peregre proficiſcens aliquod pignus ei, quem diligit, derelinquat: vt quotieſcunque illud viderit, poſſit eius beneficia & amicitias memorari, quod ille, ſi perfectè dilexit, ſine ingenti deſiderio non poteſt videre vel fletu. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur) Qui mãducat corpus meum, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Vnde agnoſcere ſe debet quiſque, qui *Chriſti corpus* aut edit, *aut ſanguinem* bibit, ne quid indignum ei faciat cuius corpus effectus eſt. Hic calix nouum Teſtamentum eſt) Quia vetus hoc per ſanguinẽ animalium portendebat. In meo ſanguine hoc facite) Et vetus & nouum per ſanguinem dedicatur: quia ſine morte firmum eſſe non poteſt teſtamentum. Quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem.) Ideo hoc Saluator tradidit Sacramentum, vt per hoc ſemper commemoremus: quia pro nobis eſt mortuus. Nam & ideo cùm accipimus à ſacerdotibus commonemur, quia *corpus & ſanguis Chriſti*, vt beneficiis eius non exiſtamus ingrati. Itaque quicunque manduca-

In cap. 11. prioris ad Corinthios epiſtol. Lege de his commenta. B. Auguſt. lib. de peccatorũ meritis & remiſſione.

uerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè.) Sicut ſcriptum eſt: omnis mundus manducabit. Vnde oportet otioſum ceſſare à vitiis, vt ſanctum *Domini corpus* ſancte percipiat, Probet autem ſeipſum homo, & cætera) Si in linteum, vel vas ſordidum non illud mittere audet, quanto magis in corde polluto: quam immunditiam Deus ſuper omnia execratur: & quæ ſola iniuria eius eſt corpori. Nam & Ioſeph ille iuſtus propterea ſindone munda inuolutũ in ſepulcro nouo corpus Domini ſepeliuit: præfigurans *corpus Domini* accepturos tam mundam mentem debere habere, quàm nouam.

Neſtorius Archiepiſcopus hæreſiarcha, Hic Chriſtum Diuinitate ſua ſpoliare exorſus eſt circa annum 434.

Quaternione 4. AVdite itaq; attendentes his, quæ dicũtur. Qui manducat carnẽ meam, inquit. Memores ſitis, quòd de carne eſt, quod dicitur, & quòd à me non eſt adiecta carnis dictio, ne videar illis ſiniſtrè interpretari. Qui manducat carnem meã, inquit, & bibit ſanguinem meum. Non dixit: Qui manducat & bibit diuinitatem meam. Qui carnem mãducat & ſanguinem meum bibit, in me manet, & ego in eo. Et poſt: Sed ad propoſitum redeamus. Qui mãducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Memores eſtote quòd *de carne* eſt, quod dicitur.

Idem Neſt. Quaternione 16. Cùm inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortẽ Filij eius, de humanitate Filij clamat. Rurſus cùm ad Hebræos dicit: Locutus eſt nobis in Filio, per quem & ſecula fecit, diuinitatem Filij, ſignificauit. Neque enim caro opifex eſt ſeculorum, quæ poſt multa ſecula eſt procreata. Neque diuinitas Iacobum fratrem habuit: neque Dei verbi mortem annuntiamus, *carne ac ſanguine Dominico paſti.*

Bertramus Presbyter, delirare cœpit circa annum 806. *vel vt aliis placet, anno* 842.

Tracta. de corpore & ſanguine Chriſti. Hinc Berẽgarius, ſua videtur venena ſuxiſſe. VIdemus nondum paſſum eſſe Chriſtũ, & tamen ſui corporis & ſanguinis myſterium operatum fuiſſe. Non enim putamus vllum fidelium dubitare panem illũ fuiſſe *Chriſti corpus effectum*, quòd Diſcipulis donans dicit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Sed neque calicem dubitare ſanguinem Chriſti continere, de quo idem ait: Hic eſt calix,

lix, nouum Teſtamentum, in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Sicut ergo paulò antequam pateretur panis ſubſtãtiam & vini creaturam conuertere potuit in proprium corpus, quod paſſurum erat, & in ſuum ſanguinem, qui poſt fundendus extabat, ſic etiam in deſerto manna & aquam de petra in ſuam carnem & ſanguinem conuertere præualuit, quãvis longè poſt & caro illius in cruce pro nobis pendenda, & ſanguis eius in ablutionem noſtram fundendus erat. Hic etiã conſiderare debemus, quemadmodum ſit accipiendum quod ipſe dicit: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & ſanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Non enim dicit, quod caro ipſius, quæ pendebit in cruce, particulatim concidenda foret & à Diſcipulis manducanda: vel ſanguis ipſius, quem fuſurus erat pro mundi redemptione, Diſcipulis dandus eſſet in potum. Hoc enim ſcelus eſſet, ſi ſecundum quod infideles tunc acceperunt, à Diſcipulis vel ſanguis eius biberetur, vel caro comederetur. Propter quod in conſequentibus ait Diſcipulis, non infideliter, ſed fideliter verba Chriſti ſuſcipientibus, nec tamẽ adhuc quomodo verba illa forent intelligenda penetrantibus: Hoc vos ſcandalizat, inquiens. *Si* ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat priùs? tanquam diceret. Non ergo carnem meam, vel ſanguinem meum vobis corporaliter comedendam, vel bibendum per partes diſtributum, diſtribuendum putetis, cùm poſt reſurrectionem viſuri ſitis me cælos aſcenſurum, cum integri corporis ſiue ſanguinis mei plenitudine. Tunc intelligetis, quòd non ſicut infideles arbitrantur, carnẽ meã à credentibus comedendam, ſed verè per myſterium, panem & vinum *in corporis & ſanguinis mei conuerſam ſubſtantiam* à credentibus ſumẽdam. Et conſequenter Spiritus eſt, inquit, qui viuificat, caro non prodeſt quidquam. Carnem dicit quidquã non prodeſſe illo modo, ſicut infideles intelligebant, alioquin vitam præbet, ſicut à fidelibus per myſterium ſumitur. Et hoc quare, ipſe manifeſtat, cùm dicit: Spiritus eſt, qui viuificat. In hoc itaque myſterio corporis & ſanguinis ſpiritualis eſt operatio, quę vitam præſtat, ſine cuius operatione myſteria illa nihil proſunt.

Cõtra hunc Bertramũ veriſimile eſt Paſchaſium ſuum librum de Euchariſt. ſcripſiſſe.

Tranſubſtantiatio.

Ex his omnibus, quæ ſunt hactenus dicta, monſtratum eſt, quod corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelium ore in Eccleſia

Idem Bert. eodem Tractatu

percipiuntur, figuræ ſint ſecundum ſpeciem viſibilem: at verò ſecuudum inuiſibilem ſubſtantiam, id eſt, Diuini potentiam verbi, corpus & ſanguis Chriſti verè exiſtunt.

Berengarius Sacramentariæ hæreſis auctor, Palinodiam in hac forma cecinit ſui erroris anno 1079. *menſe Februario.*

In hac retantata fidei profeſſione affirmantquidã vſque in mortem illum perſtitiſſe.

EGo Berengarius corde credo, & ore confiteor panem & vinum, quę ponũtur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri Redemptoris, ſubſtantialiter conuerti in veram, propriam, ac viuificatricem carnem & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti: & poſt conſecrationem eſſe verum corpus Chriſti, quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mundi oblatum, in cruce pependit, & quod ſedet ad dexteram Patris; & verum ſanguinem Chriſti, qui de latere eius effuſus eſt: non tantùm per ſignum & virtutem Sacramenti: ſed etiam in proprietate naturæ & veritate ſubſtãtiæ, ſicut in hoc breui continetur, & ego legi, & vos intelligitis ſic credo. Nec contra hanc fidem vlterius docebo, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſacra Euangelia.

Vvaleranus Epiſcopus Nuenburgenſis, Scripſit anno 1093.

Lib. de Diuinis officijs, cap. de materia ſacrificii altaris.

Hunc errorem Lutherus ſectatus eſt.

Idem eodẽ lib. vt Ioannes Vvicleph⁹ teſtatur, libr. de Serm. Domini in mõte cap. 39.

MAteria vel ſubſtantia ſacrificij, quod erat nunc, & nunc eſt in manibus Pontificis noſtri, non ſimpla eſt, ſicut nec Pontifex ſolius diuinæ vel humanæ ſolius ſubſtãtiæ eſt. Eſt enim tam in Pontifice, quam in ſacrificio diuina ſubſtantia, eſt & terrena. Terrena in vtroque eſt illud quod corporaliter vel localiter videri poteſt: diuina in vtroque verbum inuiſibile, quod in principio erat Deus apud Deum. Nam cùm diceret idem magnus Pontifex panem & vinum tenens. Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, vox erat verbi incarnati, vox æterni principij, verbum antiqui concilij, verbum quod humanam acceperat naturam. Idem in carne manens, panis & vini accipiebat ſubſtanriam, vita media, panem cum *ſua carne*, vinum cum ſuo iungebat ſanguine.

Sicut Chriſtus eſt ſimul Deus & homo: ſic hoc Sacramentum panis & calicis eſt ſimul panis & vinum, & corpus & ſanguis Domini Ieſu Chriſti.

Ioan-

Ioannes Vvicleph'us hæreſiarcha, ſeditioſos errores ſuos ſpargere cœpit, circa annum 1369.

EN ſeruus veſter ſpirituale petit hoc ſuffragium habere in cauſa Chriſti, quandoquidem à falſis fratribus eſt inſimulatus ſuper hæreſim de Sacramento altaris. At ego credo & vſque ad mortem meã volo defendere, quod poſtquam legitimus Sacerdos rite protulit ſacra verba ſuper panẽ, quod ſub forma panis ſit *verum corpus Ieſu*, ſicut in toto orbe catholicus populus credit, & hoc credidi ante falſos Prophetas introductos. *Epiſtol. ad Ioannẽ Epiſcopum Lincolnienſem.*

Confeſsio Pragenſium, Conſule lib. Gullielmi Vvhyte.

CHriſtus verus Deus & verus homo, ex Deo patre natus, in viſibili Sacramento in ſua propriæ naturæ ſubſtantia *corporaliter præſens eſt.* Et eſt eadem prorſus caro, quam ſumpſit ex vtero matris ſuæ Mariæ, quæ reſidet in dextera Dei patris. Cui in hoc Sacramento ſic præſenti, genuflexione, ceteris, & aliis ritibus, quibus Chriſtus colitur, omnes honores deferendos ducimus. *Articulo 1. contra Thaboritas. Chriſt⁹ præſens in Sacram. piis ritibus colendus eſt.*

Marcus Epiſcopus Epheſinus, vixit an. 1442.

NOs qui à ſacris Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, doctoribus Eccleſiæ, myſticæ Liturgiæ expoſitionem accepimus, apud eorum nullum reperimus ab ipſis Dominicis verbis dũtaxat ſanctificari & perfici Euchariſtiæ donum, & in ipſum *Dominicum corpus & ſanguinem tranſmutari*, verũm quę prius recitantur verba apud omnes vnanimi conſenſu, & nos ad memoriam rei tum geſtæ reuocare, & vim potentiamque quaſi eiaculari in propoſita dona an tranſmutationem: quæ autem conſequitur poſtea, orationem & benedictionem Sacerdotis, re ipſa tranſmutare iam dona in ipſum πρωτότυπον, illud *corpus & ſanguinem* Dominicum. Hæc verò ipſa quoque verborum ſeries teſtificatur, quæ conuenientia & concordia apud nos reperiuntur: atque tota hæc oratio in iis conſiſtet. Nam in Liturgia ſacrorum Apoſtolorum à Clemente conſcripta, poſt enarrationem Dominicorum miraculorum & actorum: præterea paſsionis, reſurrectionis, reditus in cælum, ita ad verbum ſcriptum eſt: Memores igitur eorum, quę pro- *Lib. quod non ſolum à voce Dominicorum verborum ſanctificantur diuina dona, verũ & à conſequente oratione & benedictione ſacerdotis. Tranſubſtantiatio. S. Clemens Miſſam apoſtolorum ſcripto euulgauit.*

pter nos paſſus eſt,& cætera,offerimus tibi regi ac Deo, ſecundum eius inſtitutionem, panem hunc & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quòd nos dignatus fueris aſtare coram te,& tibi ſacrificare. Et te rogamus,vt propitio, ſerenoque vultu reſpicias ſupra hæc propoſita dona coram te, & mittere digneris ſanctum tuum Spiritum ſuper hoc ſacrificium,teſtē paſſionis Domini Ieſu, vt efficiat panem hunc, corpus Chriſti tui: & calicem hunc, ſanguinem Chriſti tui. Hæc quidem Diui Apoſtoli per Beati Clementis ſcriptionē Eccleſiæ tradiderunt. Diuus verò Iacobus Hieroſolymorum primus Epiſcopus,ac primi magníque Pontificis frater,ſimul & ſucceſſor, ipſe quoque myſticam exponens Liturgiam in eadem parte, poſt recitationem Dominicorum verborum, hæc ſcribit,Memores igitur & nos peccatores,& cætera.

S. Iacobus Domini frater, miſſam ſcripto tradidit.

Ioannes Huſſus.

Lege Ioannis pezibrami li. de nō rémanētia panis, contra Vviclephiſtas.

DIxi & dico, panem in Euchariſtiam ſcilicet poſt verba conſecrationis remanere:ſed illum, ne quiſquam quàm dixi aliò mea verba rapiat,illum ipſum panem, qui de ſeipſo hæc verba dixit. Ego ſum panis vitæ, & non materialem. Nā Chriſtus verbi ſui ineffabili virtute *panem & vinum tranſſubſtantiat in propriam carnem & ſanguinem.*

Hieronymus Pragenſis, Exuſtus eſt Baſileæ in generali Concilio.

Hæc Poggius epiſt. ad Leonardum Aretinum.

CVm rogaretur quid ſentiret de Sacramento:inquit,ante conſecrationem panem,in conſecratione, & poſteà *verū Chriſti corpus.* Tum quidam aiunt te dixiſſe poſt conſecrationem remanere panem. Tum ille, apud piſtorem,inquit,panis remanet.

Ioannes Rokizana, Iſte perfidia & arrogantia ſua, notus eſſe cœpit circa annum 1458.

Tract. de ſeptem ſacram. capi. 12. & ſequentibus.

EST Sacramentum Euchariſtiæ, vnum præcipuum ex iis, in quibus principaliter ſalus conſtat, & inter omnia ſingulare:quia ex ipſo omnis ſanctificatio eſt. Hęc enim hoſtia, ſemel pro mundi ſalute oblata, omnibus præcedentibus & ſubſequentibus Sacramentis virtutem dedit, Vnde excellenter per comparationem dicitur Euchariſtia, id eſt,bona gratia. Quia in hoc Sacramento non tantùm eſt virtutis augmētum & gratiæ:ſed ille totus ſumitur,qui eſt fons & origo to-

tius gratię. Inſtitutio autẽ eiuſdẽ Sacramenti & illius vera fides ponitur Matthæi.26, Marci,14. Lucæ.22. Et 1. Corinth.11, Ex quorum quidem verbis patet, quòd cùm Chriſtus, qui eſt verus Deus & homo, qui mẽtiri non poteſt, nec aliquem decipere, dixit de pane, quem in manibus benedixit, quòd ipſe eſt corpus ſuum: Et de vino, quòd eſt ſanguis ſuus. Et quòd eſt fide credendum, & conſtanter tenendum, quòd ille panis verè erat corpus ſuum, & illud vinum, verè erat ſanguis ſuus, Et de iſta materia Euchariſtiæ in Sacramento, ſcilicet quòd ibi ſit *corpus Chriſti* de virgine natum, & ſic ſecundum ſuam propriam exiſtentiam & naturam, determinarunt priores. Hoc dico, quod ipſum corpus Domini Ieſu, eſt templum diuinitatis, & ſanctiſsimæ Trinitatis, in quo tãta mirabilia Dei infiniti in ſapientia & virtute concurrunt, tam glorioſa, tam alta, tam maxima, quod cæleſtes virtutes, Cherubin & Seraphin, & omnes intelligentiæ omnium hominum & omnium ſeculorum, inæternum habeãt ſatis admirari diuinam dignationem, liberalitatem, maieſtatem, ſapientiam, & poteſtatem, miſericordiam & comunicabilitatem ſuę bonitatis: in quo eſt omne bonum propoſitum in conſpectu filiorum Dei, in quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Quapropter iuſtum & ſanctum eſt, æquum & ſalutare, quòd Chriſtiani habeant ipſum *corpus Chriſti* in Sacramento contentum, in ſumma reuerentia & timore, in ſummo deſiderio & amore ſuper terram. Sic vt omnes primùm Sacerdotes, & clerici cæteri debent orationes ſuas & pſalmodias frequentare ibi in præſentia, vbi eſt *corpus Chriſti*, Rex & Dominus omnis terræ, & vbi eſt frequentia Angelorum. Vnde grauiter peccant, & durè arguentur, qui ad hoc Deificum corpus in iſto Sacramento leuiter ſe habent, & domini Dei ſui ibi verè exiſtentis obliuiſcuntur. Adhuc tamen amplius dicendum eſt, quod ipſum corpus Domini Ieſu, in Sacramẽto à cunctis Chriſti fidelibus debeat in timore & reuerentia magna obſeruari: quia hoc Sacramentum Chriſti fidelibus ad remiſsionem peccatorum eſt condonatum. Si rectè fideles credunt & ſapiunt, dum ad hanc menſam magni regis accedunt, recumbunt inter Angelorum frequentiam, & ſanctorũ omnium epulas. Vnde quicunque non afficiũtur ad bene viuendum, ſecundum obſeruantiam mandatorum Dei, & non

Hæretiens aſſerit ſſè, corp' Chriſti in Euchariſt. ado randum. Fide n aut non habët aut certè mortuã & ſine ſpiritu viuificãte, qui corpus Chriſti in Euchar. nõ adorãt & venerãtur. afficiuntur ad colendum, venerandum, adorandũ *corpus Chriſti in Sacramento*, & in ipſo gaudendum, cum magno timore & amore, tales non ſunt de vera & viua fide. Et vel veram fidem non habent de hoc diuiniſsimo Sacramento, vel ſi habent, habent mortuam ſine operibus. & ſine ſpiritu viuificante. Olim penſabant primæui ſancti, reuerentiã magnam ad Sacramentum habentes diuinum, vt etiam ſacrarij ſindonem & velum, ſi cupiditate moti aliqui venderent, rei peccato Iudæ tenerẽtur. Moderni verò Chriſtiani noſtri temporis, & calices & corporalia, atque pyxides pro corpore Domini Ieſu deputatas, ad vſus inhoneſtos, quandoque etiam & inuerecundos conuertunt. Iam autem & de eo quid ſancti ſentiant de admi- ſtione aquæ ad vinum, circa miſſarum ſolennia. Et primò videamus Dionyſium Magnum, Auguſtinum, Euſebium, Cyprianum, Paſchaſium, Theophilactum, Damaſcenum, Bedã. Sunt & alij adhuc Doctores, eandem materiæ illius ſententiã approbantes, ſicut Ambroſius, Remigius, Richardus, quorũ dicta pro præſenti propter breuitatem omitto. Et quiuis cõpos exiſtens rationis, in animo ſuo trutinet & penſet, an ſecurum ſit, iſtos omnes viros & ſanctos, & magnos abiicere, deridere & contemnere: & modernos idiotas, paruæ literaturæ, ſed magnæ præſumptionis exiſtentes, attendere, ſequi, & audire. Sed & de illa difficultate, ſcilicet, quod circa Euchariſtiæ confectionem, Sacerdotes quidam, ſigno crucis in benedicendo panem conſecrandum non vtuntur, magis autem contemnunt: dicta ſanctorum antiquorum iam ſunt vidẽda, quæ ſecundo hic repetere non expedit, quia antea de Sacramento baptiſmi ſunt poſita. Ibi ergo cui placet, videat quomodo Ambroſius, Auguſtinus, Chryſoſtomus & cæteri dicant. Quòd circa talia ipſum crucis ſignum ſit obſeruandum, & quòd ſine illo nihil eorum rite perficitur. Sed vt ſapientibus occaſio, & ſimplicibus fulcimentum præbeatur contra eos, qui dicunt *corpus Chriſti* in Sacramento non eſſe datum ad colendum, ſed ſolùm ad manducandum, dicit Auguſtinus de verbis Domini, Sermone. 58. Ego Dominicam carnem, propterea adoro: quia à diuinitate ſuſcepta, atque Deitati vnita eſt, vt non alium atque alium, ſed vnum eundemq; Deũ & hominem, Dei filium eſſe confitear. Item ſuper Pſalmum: Chriſtus, inquit, de carne Mariæ carnem accepit, & ipſam carnem

Taxatur in tollerabilis ſuperbia & maxime Lutheranorũ arrogantia.

Veteres ſancti patres Eccleſiæ, ſignum crucis ſacrificio, & ſacr. reliquis adhibẽdũ eſſe ſanxerunt.

Contra illos, qui dicũt corpus Chriſti in Euchariſt. non eſſe nobis datum,

nem manducandam nobis dedit. Nemo illam carnem manducet, niſi prius adorauerit. Ex quibus patet, quòd Sacerdotes cum populo fidei debent exterius corporaliter per genuum flexiones, & capitis inclinationem, & proſtrationem quandoque faciei in terrã, reuereri & colere Chriſtum Ieſum, ſuumque corpus in Sacramento. Et ſic Sacerdotes debent verbo & exemplo docere populum, vt contremiſcant, adorando & colendo, & ſummũ ac viuacem reſpectum habendo, circa hæc diuiniſsima & ineffabilia myſteria. Ex quo patet error impiè dicentium, quod corpus Chriſti vel Sacramentum, ſolùm ſit nobis datum ad manducandũ: & ſanguis in calice ſolum ad bibendũ, & non ad colendum ſiue adorandum. Sed quòd inanis & fatua ſit irriſio, qui luminum accenſionem corã Dominico corpore in Sacramento derident, dicentes: quia Deus eſt lux, & non egens lumine. Nam in veteri lege etiam Domini mandato, lucernæ ſiue lumina in candelabro diſpoſita, coram panibus propoſitionis, qui fuerunt figura tantũ corporis Domini in Sacramento, exardebant: multò magis decens eſt, vt hoc in præſentiam tanti Sacramẽti fiat. Si nempe decens & honeſtum eſt, teſte Hieronymo in Epiſtola ad Riparium, vt lumina ardeant coram corporibus ſiue oſsibus Sanctorum. Et ſi decens fuit temporibus primorum Sanctorum, vt lampades mortuis Chriſtianis fidelibus accendantur, vt hæc deſcribit Chriſoſtomus, Sermone 4. ſuper Epiſtolam ad Hebræos: multo magis decens eſt, honeſtum & ſanctum eſt, vt lumina coram tam Deifico & diuino *corpore Chriſti* accẽdãtur. Sed rudes illi, & groſſi, contemptoréſque reuerentiæ decentis corporis Ieſu & ipſius Sacramenti, ſciant cauſſam, cur lumina corã Sacramento accedantur. Dicit namque Iſidorus libro 7. Etymologiarum cap. 12. de acolytis loquens in hæc verba. Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à portandis cereis, quãdo legendum Euangelium aut offerendum eſt ſacrificium. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur: non ad effugandas tenebras, dum Sol eodẽ tempore rutilet, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandũ, vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem.

vt illud adorem⁹ vel colam⁹, ſed tantùm vt comedam⁹. Impius error eſt, dicere, Euchar. nobis ſolum datam, vt ſumam⁹ & non vt adoremus et colamus.

Inanis & fatua hæreticorum irriſio dicentium Deum eſſe lucem, idcirco non egere vt luminaria coram Euch. accẽdãtur.

Vmbraſbu ius Eucha. ſacramẽ. in veteri lege, voluit Deus lucernarum accenſione, honorari.

Cur ſolẽ rutilante luminaria in templis ardeant.

Hieronymus Sauonarola, Arſit Florẽtiæ circa annum 1496.

Expoſitione 2. Ora. Dominicæ.

PAnem noſtrum quotidianum da nobis hodie. O anima mea, cùm tu ſis pretioſior corpore, prius debemus quærere cibum tuum, qui eſt verbum Dei, & *corpus Chriſti*, quàm cibum corporis tui, Non autem omnes, qui legunt vel audiunt verbum Dei & ſumunt *corpus Chriſti*, ſumunt illud de manibus Dei. Qui enim ſcripturas addiſcunt vel audiunt, vt ſciant duntaxat aut vt ſciantur, non autē vt ſanctificentur & operentur, de manu Dei panem verbi Dei non accipiunt, ſed de manibus ſuis: ita & qui cum peccato accedunt ad Sacramentum Euchariſtiæ, panem cæli de manibus Dei non ſumunt. Nos ergo Patri noſtro cæleſti dicamus: Panem noſtrū quotidianum, id eſt, verbum tuū, da nobis hodie: ne deficiamus in via, vt quia quotidie deficimus, quotidie nos Pater noſter paſcat & nutriat, intus illuminando corda noſtra charitate diuina, vt guſtemus & videamus, quoniam dulcis eſt Dominus. Niſi enim ipſe intus illuminauerit & accenderit corda noſtra, in vanum ſumimus panem noſtrum, id eſt, verbum Dei, & *corpus Chriſti*. Quotidianum autem dicimus, & da nobis hodie: qualibet die dicere debemus, quia qualibet die ac ſingulis horis, ſi fieri poteſt, verbum Dei comedere debemus legēdo, meditando, orando, & contemplando, cantantes & pſallentes in cordibus noſtris, Domino gratias agentes ſemper per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrūm & Saluatorē. Similiter & panem & ſacratiſsimū corporis Chriſti quotidie: ſaltem ſpiritualiter ſumere debemus deuotè, ſcilicet, audiendo Miſſam, & cum Sacerdote pariter cōcelebrādo. Sępè etenim Sacramētaliter illum myſticum panem ſumamus, iuxta deuotionem cordis noſtri, conſiliúmque patris ſpiritualis: quia dicit Auguſtinus. Quotidie communicare nec laudo nec vitupero: diebus tamen Dominicis communicandum hortor.

Idē Hieronymus iſte, iam morti vicin⁹, ſumpturus corpus Chriſti illúdq; propriis manibus tenens orationem iſtā ad Sacram. ſud.t.

Domine, ego ſcio, quòd tu ſis verus ille creator mundi, & humanæ naturæ, verbum illud æternum, qui cælitus deſcendiſti in vterum virginis Mariæ, aſcendiſti lignum crucis fuſurus pretioſiſsimū tuum ſanguinem pro nobis miſeris peccatoribus. Ego te precor, mi Domine, ego te precor mea ſalus, ego te precor mi conſolator, vt adeò pretioſus hic ſanguis in vanum pro me fuſus non ſit, ſed mihi profit ad remiſsionem omnium peccatorum. Quorum à te peto veniā

ab eo

ab eo die, quo primū aqua baptiſmatis ablutus ſum, in hoc vſque momentum: & coram te, Domine, meum agnoſcens delictum, veniā peto offenſionis, in hāc ciuitatem omnēq; hunc populum, commiſſæ, tam in profanis, quàm ſacris rebus, omniúmque delictorum, quorū mihi memoria non eſt.

Epiſtol. ad Argētinēſes.

Martinus Lutherus hæreſiarcha.

HOc diffiteri nec poſſum nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi per ſuadere potuiſſet in Sacramēto præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinctum reddidiſſet. Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me extricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam, hac re Papatui cum primis me valde incommodare poſſe. Verùm ego me captum video, nulla elaborandi via relicta. Textus enim Euangelij nimium apertus eſt & potens, qui facile cōuelli non poteſt, multò minus verbis, aut gloſsis è capite vertiginoſo confictis ſubuerti.

Hic detegit ipſe Lutherus ſuā ipſius hypocriſim quod ſcilicet ſtuduerit non Chriſti gloriā promouere, ſed odium ſuum in Pontificē Romanum explere.

Et communio, quam Ethnici habent cum dæmonibus in hoc ſita eſt, quòd ex his, quæ idolis oblata ſunt, participent. Ea verò, quam cum Deo habent Chriſtiani homines, in eo quod de his quæ illi offeruntur, nimirum de *corpore & ſanguine* Chriſti participent.

Nota bene o Sacramētarie.

Idē, lib. de verit. corp. & ſang. D. in cœna domin. contra Ioan. Oecolampadiū.

Philippus Lantgrauius Heſſiæ.

DE ſummis atque præcipuis dogmatis conuenit noſtris theologis: De cœna Domini fuit quidem inter eos cōtentio, verùm ea nunc ſopita eſt: nemo enim eſt, qui non fateatur ibi *corpus & ſanguinem* Chriſti vere percipi. Sunt Dauidici, & neſcio qui prætereà, ſed in hos animaduertimus.

Hæc ille, in colloquio Spirenſi ad Grāuellanū & Nauium.

Philippus Melanthon.

MItto tibi locos veterum ſcriptorum de cœna Domini, vt promiſi, qui teſtantur illos idem ſenſiſſe, quod nos ſentimus, videlicet *corpus & ſanguinem Domini* verè adeſſe in cœna Dominica. Quanquam fides non pendeat ab humana auctoritate, ſed à verbo Dei, tamē cùm ſcriptura imbecilles à fortioribus confirmari velit, iuuat habere Eccleſiæ teſtimonia in omni genere tentationum, Vt enim viuos libenter conſulimus, quos iudicamus vſum aliquem habere ſpiritualium rerum: ita & veteres, quorum ſcripta probantur, cenſeo

Epiſtol. ad Fredericū Myconiū.

conſulendos eſſe. Sunt & aliæ cauſſæ, cur veterum teſtimonia non contemnam, Exiſtimo hoc communiter ſenſiſſe Eccleſiam, quod iſti ſcripſerunt. Neque verò tutum eſt à communi ſententia veteris Eccleſiæ diſcedere. Quibuſdam valde hebetes videmur, quod in verbis Euangelij, Hoc eſt corpus meum, non videamus metaphoram, nec intelligamus nos infinitis quæſtionibus vnius beneficio metaphoræ liberari. Videtur inſania eſſe, ſententiam omnium longè abſurdiſsimam mordicus tenere, cùm aliam commodiſsimam offerat metaphora. Hi deſiderabũt in me iudicium hîc etiam, quod in his teſtimoniis hyperbolas & allegorias non deprehenderim. Ego verò non ignoro hæc σοφὰ φάρμακα vt poëta vocat, quibus medicantur has ſententias alij. Verùm quid non poterit eludi hac arte, ſi licebit allegorias comminiſci noſtro arbitrio? Quidam enim callidi homines totam religionis doctrinam hoc modo transformarunt in philoſophiam. Ego has ſententias auctorum ſine gloſſematis nudas propoſui, vt iudiciũ cãdido lectori relinquerẽ, vtrũ de corpotali præſentia loquãtur, an de ſola efficatia. Ego quidẽ ſtatuo eas ὄντως aſſeuerare, quod *corpus Domini* verè adſit in cœna Dominica.

Vtinam o Melanthõ tibi ipſi hæc perſuaſiſſes.

Idem Lib. de veritate corporis & ſanguinis Domini in cœna Domini.

Ego moneo lectorem, primùm vt meminerit nõ poſſe de cœna Domini ex hoc Auguſtini loco iudicari, cùm eius rei nulla fiat ibi mẽtio. Quoquomodo auctoritas huius loci defendatur, tamen non debet plus valere, quàm alia clara & aperta teſtimonia Hilarij aut Cyrilli, quæ manifeſtè affirmãt corpus Chriſti adeſſe in cœna. Neque ego vllam ſatis firmã rationem inuenio cur ab hac ſententia diſcedamus. Fieri poteſt, vt alia ſententia blandiatur otioſo animo, quæ eſt magis cõſentanea humano iudicio, præſertim ſic inſtructa & ornata argumentis eruditè cogitatis. Sed quid fiet in tentatione, cùm diſputabit conſcientia, quam habuerit cauſſam diſſentiẽdi à recepta ſententia in Eccleſia? Tunc iſta verba, *Hoc eſt corpus meum fulmina erunt*. Quid his opponet mens perterrefacta, quib⁹ ſcripturis, qua voce Dei muniet ſe, ac ſibi perſuadebit neceſſariò fuiſſe hic interpretandam metaphoram? Non ſatis periti videntur horum certaminũ iſti, qui tam facilè ferunt noua dogmata, qui ſic delectãtur ingenio, vt magis admirẽtur vafrè cogitatas rationes, quã verba ſcripturę. Ego ſcio quã leuiter in tẽtatione excutiãtur nobis è manib⁹ rationes

Fulmine erunt iſta verba, Hoc eſt corpus meum.

rationes illæ diſſentientes a ſcriptura, quantumvis anteà viſe plauſibiles. Et accedit hoc in iſta cõtrouerſia magis, quàm in aliis, quod vniuerſæ eccleſiæ, ac toti imperio minatur horribilẽ mutationẽ. Tãti ſcandali conſcientiã ſuſtinere ſine claro & certo teſtimonio ſcripturæ quis poſsit? Ego itaque ſequor veteris Eccleſiæ ſententiam, quæ affirmat *adeſſe corpus Chriſti in cœna*, ac iudico hanc habere ſcripturæ teſtimonium. Non enim inuenio firmam rationem, cur nomine corporis in verbis cœnæ oporteat tantùm abſentis corporis ſignum intelligi. Quanquam enim ſermo in ſacris literis plenius ſit figurarum omnis generis, tamen plurimùm inter narrationes rerũ geſtarum intereſt, & inter ordinationes diuinas, ſeu dogmata de natura, ſeu voluntate Dei. In narrationibus exponũtur res inter homines geſtæ, vbi ſeries factorum ſubiecta ſenſui cogit nos abſurde dicta figuratè interpretari. Si in præceptis ſeu dogmatibus, quæ de natura, ſeu voluntate Dei loquuntur, idem conemur facere, quid conſequuturũ ſit, facilè poſſunt homines eruditi exiſtimare. Hîc cùm abſurditas impingit in alios clariores locos ſcripturæ, ſeu fidei articulos, corrigenda eſt beneficio figurarum: ſed ſi tantùm in rationem impingat, non in ſcripturas, conuenit præferre verbum Dei iudicio rationis. Neceſſe eſt enim certam eſſe ſententiam illorum locorum, vnde dogmata ſeu articuli ſumuntur. Quòd ſi nobis licet hos quoquo modo interpretari, deprauari poterunt omnia. Fuerunt olim aſtuti homines, qui hac ratione totam doctrinam Chriſtianam transformauerunt in Philoſophiam. Hi iudicabant Chriſtianos, homines illiteratos, quia parum aſtutè intelligerét ea, quæ figuratè ac rectè dicta eſſent, multa abſurda dogmata ſine cauſſa amplexos eſſe, poſſem exempla recitare, ſed habenda eſt ratio infirmi lectoris: facile perturbantur imperitorum mentes. An nemo fuit noſtris tẽporibus, qui ſignificauit huiuſmodi callida interpretione, pleraque dogmata mitigari poſſe? Abrahæ mandatũ eſt, vt circunciderct præputium. Quis non irriſit inter Ethnicos? Neque tamen licuit illi cùm inſtitueretur ritus, aliud ſuſpicari, quã quod verba ſonant. Homo aſtutus poterat diſputare, rem tam ridiculã nullo modo præcipi à Deo, ſed ſignificari, libidines eſſe coërcendas ac frænandas. Hoc ſum vſus exẽplo, cùm alia reperiuntur magis illuſtria, ſed non

velim ſciens perturbare imbecilles animos. Nullus autem locus ſcripturæ proferri poteſt, qui teſtetur Chriſtum non adeſſe in cœna, qui cogat interpretari verba cœnæ allegoricè: nec vſus Eccleſiæ veteris cogit ea interpretari allegoricè: tantum repugnat verbis abſurditas, quæ impingit in iudiciū rationis: hæc non eſt ſatis magna cauſſa, cur à verbis diſcedamus. Si hoc genere abſurditatis patiemur nos abſtrahi à ſcripturis, nihil habebimus præſidij in vlla tentatione. In afflictionibus iubemur petere, ſperare, & expectare auxilium à Deo. At nihil cauſſæ habet hic ratio, cur reclamet Non cernitur præſentia Dei, ſi quid promiſit boni: videtur aliis promiſiſſe, videtur enim iraſci nobis propter peccata. Hîc maxima rationi diſſentio eſt, cum promiſsionibus. Quàm difficulter perſuaderi poteſt rationi, quòd Deo ſimus curæ, quod afficiatur noſtris malis! hoc verò multò etiā difficiliùs perſuadetur, quod propter Chriſtum gratis, ſine noſtris meritis in gratiam recipiamur, exaudiamur, defendamur, & adiuuemur: itaque ſi hîc vincent abſurda, quæ ſic rationi videntur, ſi pluris fiant quàm verbum Dei, nullam conſolationem in afflictiónib᷒ habebimus. Nec pauciora abſurda in tali certamine incurrunt in oculos, quàm in quæſtione de cœna Domini: ſed hæc non mouent otioſos animos. Illæ Geometricæ & Phyſicæ ſpeculationes magnum tumultum excitāt in animo vacuo, & qui conſueuit rationes quærere de doctrina religionis: & id facimus omnes paulummodo ſtudioſi: ſed recurrendum eſt ad ſcripturas, vbi cùm non inueniant teſtimonium *quod corpus Chriſti* neget adeſſe in cœna, aut interpretetur verba cœnæ aliter, quàm ſonāt verba, non habeo rationem ſatis firmam nouæ ſententiæ docendæ, præſertim quæ tanta ſcandala excitat, quæ, ego ſcio, non poſſe perferri, niſi habeamus firma & certa ſcripturæ teſtimonia. Me verò, etiā alia multa in ſcripturis mouent de Chriſto dicta, vt verè, eum adeſſe poſſe Sacramento ſentiā. Nec video cauſſam, cur non ibi verè adeſſe poſsit, vbi verè aliquid efficit: Conſtat autem Sacramenta ad hoc inſtituta eſſe, vt per ea Deus moueat & exuſcitet mentes ad credendum. Non enim ſunt inſtituta, vt tantùm ſint notæ ac ſigna profeſsionis, quæ diſcernant nos ab aliis gentibus, vt toga Romanos diſcernebat à Græcis, aut varietas veſtitus diſcernit monachos. Neque parum refert

Nullus ſcripturæ locus adduci poteſt, qui Chriſtū neget ī Euch. verè eſſe.

fert in hac controuerſia, verum vſum Sacramentorum tenere, de quo magis proderat Eccleſias fideliter docere, quàm de Geometricis ſpeculationibus, quæ tantùm reddunt mentes profanas, non alunt fidem aut timorem Dei.

Ioannes Oecolampadius, vide in quantum hic impietatem poſtmodum prolapſus ſit.

SImpliciter & abſque hæſitatione, credamus adeſſe & cõtineri ſub hoc pane, *verum corpus*: ſub vino autem *ſanguinē*. Non dico figuram & typum tantùm, vt ſacrificium Abel, vt oblationem, Melchiſedec, vt agnum paſchalē, manna, panes propoſitionis, ſubcinericium Heliæ, & cæteras veteris Teſtamenti figuras. Abſit id blaſphemiæ, vt tantùm tribuamus vmbræ, quantùm luci & veritati. Panis enim hic nobis non tantùm figurat, *ſed eſt corpus ipſum Domini*. Habemus in hoc fidem Chriſto, veritati primariæ, quæ fallere nequit, & dixit: Accipite & manducate, hoc eſt enim corpus meum. Carnem itaque & ſanguinem Chriſti adeſſe & contineri ſimpliciter fatemur. Hîc inſigni quadam & columbina ſimplicitate nobis opus eſt, ita, vt à curioſitate quàm maximè alieni ſimus, omnipotentiæ verbi Dei, & non imbecillitati mentis noſtræ fidem adhibentes: curioſitas noſtra ſemper Deo ingrata, & vbique periculoſa, ita hîc periculoſiſsima: debiles oculos excæcat ſol inſpectus: ſcrutatorem maieſtatis peſſundat excellens claritas.

Concio. de præſentia corporis Chriſti in Euchariſt.

Qui ſtat, videat ne cadat.

Vtinam Oecolampadi, iſtā curioſitatē, à qua cæteros abſterres.

Curioſitas vbique deo ingrata & nobis periculoſa, ſed circa Sacr. Euchar. periculoſiſſ.

Iobus Gaſtius.

ACcipe igitur, optime Brenti, hoc quidquid eſt conatuli à Iobo tuiſſ. & boni conſule. Hoc enim concilio maximè hæc diutius tenebris obnoxia eſſe iniquum ratus, quò totus videret orbis, quàm non dextero Marte illi donorū Dei oſores, tam ingenti piarum mentium perturbatione, præſentis rei pugnam geſſerint. Qui iam poſthabita diuinæ ſcripturæ ſcaturigine (poſteaquam operam & oleum iiſdem ſe luſiſſe viderunt) ad patrum non ita limpidos gurgites declinarunt, vnde Furiis ſuis, ſed fruſtra, Deo proprio, ſuppetias venantur. Accipiant ergo hanc illam veterum de Barbarica iſtac eorum controuerſia, elegantiſsimam ſyluulam, à D. Paſchaſio aliquot nimirum, non paucis retro ſeculis ſub paribus conflictibus conſertam: & credant tandem quod totus cum ſcripturæ, tum orthodorum omniūm chorus, vel luce cla-

Præfat. in lib. Paſchaſij de corp. Chriſti.

Totus, cum Scripturæ, tum orthodoxorum omniū chorus credendum docet, verum corpus Chriſti in ſacramēto Euchar. contineri.

In annota. marginalibus in eundē Paſchaſij lib.

Hic ſacrilegus Lutheranus, impium ſacramentarium mordet.

clarius meridiana credēdum docet, aut ſaltem euictæ rei manifeſto triūpho vltro arma mouere deſiſtant. Quoquo enim ſe verterint, ſiue ad ſcripturam, ſiue ad patres, ex vtrinque petitis triumphis fruſtrabuntur.

Ipſiſſimum chriſti corpus eſt ſub pane.

Sola ratio, non fides miratur quid fieri contra naturam.

Solis incredulis hoc Sacramentum ſordet.

Hoc Sacramento vnum nos cum Chriſto fieri corpus.

Verum in hoc Sacramento eſſe corpus, vera fides non hæſitat.

Tropus, *eſt*, pro ſignificat, exploditur.

Patres quidem ſub figura corpus Chriſti eſitarūt: nos verò reuera *ipſo corpore & ſanguine Chriſti* cibamur.

Hoc Sacramento coaleſcere Chriſtum & Eccleſiam in vnum corpus.

Omnino quid ſublimius eſſe hoc Sacramentum, quàm figuram, eò quòd mors & vita in eo ſumatur.

Ipſa Chriſti manu, hoc Sacramentum diſtribui.

Per baptiſmum ex filiis iræ renaſcimur filij Dei: per Sacramētum verò corporis Domini, vnum cum Chriſto ſortimur corpus.

Vera Chriſti caro, vt eſt paſſa & crucifixa, ſub figura panis porrigitur.

Vera Chriſti caro indiiudicabili modo ſub pane ſumptitatur.

Audis impie ſacrilege, carnem Chriſti eſſe cibum noſtrū.

Corpus & ſanguis Chriſti nullius perſonæ immunditia ſordidantur.

Chriſti carnem veram & immaculatam hoc in Sacramento ſumi.

Scripturæ & Patrum ſententia verum Chriſti corpus manducari.

Non aliam cœnam habemus, atque habuerunt Apoſtoli.

Chriſti corpore immortali paſcimur, vt ipſi mortales cum ipſo fiamus.

Strabus luſcū irridet.

Quin audis tandem, nos verum Chriſti bibere ſanguinē, declamator ſpiritualis.

Andreas Oſiander.

Ex

EX Luca manifeſtiſsimum eſt, cùm Chriſtus Diſcipulis ſuis *corpus & ſanguinem ſuum* diſtribueret, Iudam adhuc adfuiſſe: quare cùm Chriſtus mentionem proditoris ante Eucharistiam fecerit, Matthæo & Marco teſtibus, eandémque Luca teſte, poſt Euchariſtiam, repetiuerit, verba Ioannis, Euchariſtiam obmittentis, ſic accipienda iudicamus, vt vtrámque mentionem proditoris, vno ſermone, complexus eſſe videatur. *In annotation. lib. 7. in cap. 8. 9. & 10.*

Martinus Bucerus, iſtam fidem profeſſus eſt anno 1536.

CVm pane & vino, verè & ſubſtantialiter adeſt, exhibetur, & ſumitur *corpus Chriſti & ſanguis*, & Sacramentali vnione panis eſt corpus Chriſti, & porrecto pane verè adeſt, & verè exhibetur corpus Chriſti. *Ex actis Conc. Luther. Vvittenbergæ, in ædibus Lutheri.*

Ioannes Pomeranus.

NEque corrumpimus verba Chriſti effictis tropis, vt faciunt ſacramentarij, & ſe & ſcripturā miſerè torquentes, qui vbi habent muros iſtos pro ſua, vt putant, opinione ahæneos: Chriſtus ſedet in dextera Dei patris: Caro non prodeſt quidquam (qui muri quidem ſunt, ſed tantùm valent ad eorum opinionem tutandam, quantùm nix valet ad calefaciendum) multis iam editis libellis non potuerunt reſpondere vni verbo Pauli. Non diiudicans corpus Domini. Breuiter audi quid facimus, Conuenimus, accipimus panem, & edimus *corpus Chriſti*, in commemorationem corporis Chriſti pro nobis in cruce mortui. Similiter accipimus poculum, & bibimus *ſanguinem Chriſti*, in commemorationem ſanguinis pro nobis in paſsione eius & morte effuſi. Hæc omnia & facimus & credimus ſecundum Chriſti inſtitutionem. Nam in ſui ſuæque mortis commemorationem hoc Sacramētum Chriſtus inſtituit, Nā Chriſtus dicit, hoc facite, in quo verbo fidēter facimus quę Chriſtus inſtituit. Sed hic diſcordia orta eſt ex iſto verbo. Nam ſacramentarij exponunt: Hoc facite, id eſt, accipite panem & comedite panem, accipite vinum & bibite vinum. Ita dicere debent, qui nolunt videre & audire quid Chriſtus dicat. Nos verò inuiolatā ſeruantes Chriſti inſtitutionem, ſic dicimus: Chriſtus accepit panem, & de- *Confeſſione ſua de ſacram. corporis et ſanguinis chriſti.* *Se, & ſcripturam miſerè ſacramētarij torquent.* *Abſurda ſacramentar. interpretatio.*

dit Diſcipulis ſuis dicens: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite, id eſt, accipite panem, & comedite meum corpus, credentes panem, quem ſecundum meam inſtitutionem editis in meam commemorationē, non ſimpliciter eſſe panem, ſed *meum corpus*, quod pro vobis datur. Similiter accepit calicem & dedit eis dicens: bibite ex hoc omnes, Hic eſt ſanguis meus, & cæt. Hoc facite quotieſcunque biberitis in meam commemorationem. Facite, inquit, hoc eſt, accipite calicem & bibite meum ſanguinem, credentes poculum, quod me inſtituente in mei cōmemorationem bibitis, *eſſe meum ſanguinem*. Chriſtus ergo non inſtituit & dixit: Hoc facite, id eſt, accipite & comedite panē; accipite & bibite vinū, ſed hoc facite id eſt, accipite & comedite meū corpus. Sic volo, ſic volo, ſic inſtituo, vt in mei cōmemorationē comedatis *corpus meū*. Non inſtituo vt in mei cōmemorationem edatis ſimpliciter panem, ſed panem quē editis, credatis eſſe corpus meum, & cæt. Accipite ergo & comedite panem quem frangitis inter vos, qui eſt *corpus meum*. Accipite & bibite poculum quod diſtribuitis inter vos, quod eſt ſanguis meus. Inſtituo & volo vt in commemorationem mortis meę edatis corpus meum, & bibatis meum ſanguinē, vt ille panis, qui edetur ſæpe in commemorationem mei ſit *corpus meum*, & illud poculum, quod ſæpe bibetis in commemorationem mei ſit ſanguis meus.

Ioannes Brentius.

Homi. 50. in Euang. Lucæ. POſtquàm Chriſtus aſcendit in cælum, non iam eſt in locis pro carnali humanæ rationis imaginatione, ſed pro ratione diuina, quare etſi *corpus eius* ſit ſimul in cælo & in terra, ſuper cælos & in cœna, non tamen eſt in diuerſis locis iuxta carnis cogitationes, ſed eſt potiùs in vno loco.

Confeßio Vvirttenbergenſis.

DE ſubſtantia Euchariſtiæ ſentimus & docemus, quod *verum corpus Chriſti & verus ſanguis* eius in Euchariſtia diſtribuatur, & refutamus eos, qui dicunt, panem & vinum eſſe tantùm abſentis corporis & ſanguinis Chriſti ſigna.

CLAS-

CLASSIS NONA IVDAEORVM ET ETHNICORVM.

Rabbi Moſes Hadarſan. Vixit ante Chriſtum natum.

QVi panem vel cibum omni carni. Amplius dictum eſt verbum notum. Qui, dat panem omni carni. Hoc eſt quod dictum eſt Pſalmo 34. Guſtate & videte, quoniam bonus eſt eſt Deus. Quia panis, quem dat omnibus, ipſe eſt *caro eius*. Et dum guſtatur panis, *conuertitur in carnem*. Et hoc eſt quod dictum eſt. Et videte, quoniam bonus eſt Deus. Et erit hoc mirabile magnum. *In Pſ. 136.* *Tranſubſtantiatio.*

Rabbi Cahana, Et hic ante Chriſtum natum vixit.

LIgans ad vitem ciuitatem ſuam, & palmitē ô fili mi aſinum ſuum. Lauabit in vino veſtem ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Rubriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Hæc verba ligans ad vitem ciuitatem ſuam, oſtendunt, quòd ſacrificium quod fiet ex vino, non ſolùm tranſmutabitur in ſubſtātiā ſanguinis Meſsiæ, ſed etiam *conuertetur in ſubſtantiam corporis eius*. Verba autem illa, Et ad palmitem ô fili mi aſinum ſuum, Significant, quòd diuinitas & Dei filius vnietur aſino, id eſt, materiæ ſuæ. Rubriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Hoc eſt. In ſacrificio quod fiet ex pane, non obſtante quòd album ſit velut lac, conuertetur ſubſtantia *in ſubſtantiam corporis Meſsiæ*, eritque in ipſo ſacrificio ſubſtantia ſanguinis Meſsiæ rubra, vt vinum. Erunt item in ſacrificio vini, ſanguis & *caro Meſsiæ*, & eadem erunt in pane. Quoniam corpus Meſsiæ non poteſt diuidi: idque ratio poſtulat. Nam ſi caro & ſanguis diuiſa eſſent, diſtinguerentur ab inuicem. Corpus autem Meſsiæ non poteſt diuidi: ſicut ſcriptum eſt Exodi 12. Et ſubſtantiam non confringetis in eo. Prætereà caro ſine ſanguine, & econuerſo ſunt res mortuæ: corpus verò Meſsiæ poſt reſurrectionem, *In cap. Geneſeos 49.* *Nota.* *Tranſubſtantiatio.*

quia glorificatum erit, ſemper viuet.

Rabbi Iudas, & hic ſimiliter antequam Chriſtus ſecundum carnem naſceretur, vixit.

In cap. 28. lib. Numerorum.

Tranſubſtantiatio.

PAnis facierum corã me ſemper) Quare dicatur panis facierum ratio eſt: tranſmutabitur ex ſubſtantia panis, cùm ſacrificabitur, *in ſubſtantiam corporis Meſſiæ*, qui deſcendit de cælis. Et ipſe idem erit ſacrificium, Ideóque dicit Reſpicietis ad offerendum mihi, id eſt, offerri me. Erítque inuiſibilis atque impalpabilis. Cuius rei fidem facit ſedes Eliæ. Et magiſtri aiunt, eam ob rem dictum eſſe panem facierum, quia in ipſo ſacrificio erunt duæ ſubſtantiæ, diuinitas & humanitas.

Rabbi Simeon, vixit ante Meſſiam natum.

Lib. cui titulus, inueſtigatio ſecretorum.

Angelis datum non eſt quod ſacerdotibus.

HOc eſt ſacrificium, quod, poſtquàm venerit Meſsias, facient Sacerdotes coram Deo ſancto & benedicto. Tũc enim ceſſabunt omnia ſacra, quæ priùs fiebant. Facient autẽ ſacrificium illud ex pane & vino: Quod cùm primum Sacerdotes exercebunt, omnes Angeli cæli audientes illa ſacra ſanctáque verba, ex ore Sacerdotum prodeuntia, intelligẽtes inuidebunt mirum in modum illis, & contremiſcent. Iratíq; omnes ad Deum venient, dicentes: O Domine mundi quàm magna eſt laus iſta, quam dediſti Iſrael, qui peccatis pleni ſunt, & non dediſti nobis, qui coram te à peccatis ſumus immunes. Deus reſpondebit illis, dicétque. Non eſt vobis locus inuidiæ in Iſraël, quandoquidem vos oratum pro illis acceſſiſtis. Quia autem illi peccatores ſunt, & ad peccandum procliues, ideo, vt illis remittam, Meſsiam miſi, docuíq; eos hãc excellẽrem laudem. Vos verò, qui peccare non poteſtis, non indigetis huiuſmodi laude. Tunc Angeli ab ira diſcedentes, dicent, Domine, Deus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra: quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos. Tunc Deus miſericordia implebitur, & virtute ingenti ſanctorum verborum, quæ ab ore Sacerdotum manabunt, illud & omne ſacrificium, quod in vnaquaque ara celebrabitur, *in corpus Meſſiæ conuertetur*. Tunc Angeli coram Deo ſancto & benedicto laudes maximas edent, dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus exercituum. Pleni ſunt cæli & terra gloria tua.

Tranſubſtantiatio.

Rabbi Berachias. Vixit ante meſsiam.

QVid eſt quod fuit? ipſum eſt quod erit.) Quemadmodum fuit redemptor, primus, id eſt, Moſes: ita erit & redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit deſcẽdere manna, ſicut ſcriptum eſt Exodi. 16. cap. Ecce ego pluam vobis panem de cælo: itáque redemptor vltimus, id eſt, Meſſias erit in placenta frumenti in terra. *Expoſitione in Eccleſiaſten.*

Rabbi Ionatas, ben Vziel, vixit ante Meſsiam.

ET erit ſacrificium panis in terra, in capite montium Eccleſiæ. Videat qui habet oculos, quòd ſicut dictum eſt, ille eſt Meſsias, de quo loquitur totus Pſalmus. Cùm ergo ait, Et erit placenta frumenti in terra in capite montium, vult dicere, quod placenta panis, fiet ſacrificium in capitibus Sacerdotum, qui ſunt in Eccleſia. *Lib. Collectionum.*

Rabbi Abraham, Opinor & iſtum ante natum Chriſtum vixiſſe.

QVi dat eſcam omni carni.) Hic eſt de quo Pſalmo 34. ſcriptum eſt. Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus, quia panis, quem ipſe dat, *caro eius eſt.* *In Pſ. 136*

Rabbi Salomon, vixit circiter Chriſti natiuitatem.

ERit placenta frumenti in terra, in vertice montium.) Magiſtri noſtri expoſuerunt hoc eſſe genus placentarum in diebus Meſsiæ. Vnde in libro Siphiæ habetur. In diebus Meſſiæ frumenta producent placentulas, ſicut eſt plenitudo volæ ſiue palmæ manus, & venies & accipies inde plenitudinem placentulæ rotundæ, inſtar volæ manus, iuxta refectionem tuam. *In Pſa. 72*

Fides Rabbinorum Iudæorum.

ERit buccella panis in terrá in vertice montium.) Ipſa buccella panis, eſt ipſe Meſsias, iuxta illud Oſeę. Inclinabo ad eos cibum, & traham eos in funibus Adam. Sicut enim, fuit redemptor primus, id eſt, Moſes: ita erit & redemptor nouiſsimus, id eſt, Meſsias. Nam ſicut Moſes dedit pa-

nem è cælo: ita Meſsias erit, vt ſcriptum eſt, bucella panis in terra.

Opinio Rabbinorum Iudæorum.

NAm ſicut Elias à Deo illud obtinuit, vt cuique Hebræo ſeſe vbi vbiuis circumcidenti aſsiſtat, ita Meſsias obtinuit, vt ſit in terra in qualibet bucella panis inuiſibiliter.

Auerrois Philoſophus.

Vide de iſto philoſopho Serm. 2. Dioniſij Rycelij, de Sacr. euch. dignitate.

MVndum peragraui, varias ſectas inueni, & nunquã tam fatuam repperi ſectam, ſicut eſt ſecta Chriſtianorum, quoniam *Deum ſuum*, quem colunt, deuorant dentibus.

CLASSIS DECIMA AVCTORITATVM VTRIVSQVE TESTAmenti, *quibus clarè oſtenditur, Chriſtum Eccleſiæ ſuæ perpetuò adeſſe, ideóque illam nec vnquam erraſſe, aut errare poſſe, eámque audiendam, & claram ac viſibilem eſſe.*

Deut. capi te 17.

SI difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinẽ, cauſſam & cauſſam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari: ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniéſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæréſque ab eis, qui iudicabunt tibi, iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolẽs obedire Sacerdotis imperio qui eo tẽpore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël, cunctúſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

Ex Dauide.

Pro

PRo patribus tuis nati ſunt tibi filij: conſtitues eos princi- *Pſal.* 44.
pes ſuper omnem terram: memores erũt nominis tui in
omni generatione & generatione. Propterea populi confite
buntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi. *Ex eodem*

Deus in medio eius, non commouebitur. *Pſal.* 45.

In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamẽ- *Ex eodem*
tum meum fidele ipſi. Et ponam in ſeculũ ſeculi ſemen eius, *Pſal.* 88.
& thronum eius ſicut dies cæli. Semel iuraui in ſancto meo, ſi
Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus
eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æ-
ternum, & teſtis in cælo fidelis.

Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hîc habitabo, quoniã *Ex eodem*
elegi eam. *Pſal.* 131.

Regnum tuum, regnum omnium ſeculorum, & domina- *Idem Pſal*
tio tua in omni generatione & generatione. *mo* 144.

Ex Eſaia.

REſpice Sion ciuitatem ſolennitatis veſtræ. Oculi tui vi- *Cap.* 33.
debũt Ieruſalem habitationem opulentam, tabernacu-
lum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur cla-
ui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius non rumpen-
tur, quia ſolummodo ibi magnificus eſt Dominus noſter.

Tantùm in te eſt Deus: & non eſt abſq; te Deus Iſraël. Ve *Item ex E-*
rè tu es Deus abſcõditus, Deus Iſraël Saluator. Confuſi ſunt *ſaia ca.* 45.
& erubuerunt, omnes, ſimul abierunt in confuſionem fabri-
catores errorũ. Iſraël ſaluatus eſt in Domino, ſalute æterna.
Non confundemini, & non erubeſcetis vſque in ſeculum ſe-
culi, quia hæc dicit Dominus creans cælos.

Salus mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea nõ deficiet. *Idẽ cap.* 31.
Salus mea in ſempiternum erit, & iuſtitia in generationes ge
nerationum.

Dixit Deus tuus. Ad pũctum in modico dereliqui te, & in *Cap.* 54.
miſerationibus magnis congregabo te. In momento indi-
gnationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſe-
ricordia ſempiterna miſertus ſum tui: dixit redemptor tuus
Dominus. Sicut in diebus Noë iſtud mihi eſt, cui iuraui ne
inducerem aquas Noë vltra ſuper terram: ſic iuraui vt non
iraſcar tibi, & non increpem te. Montes enim commouebun
tur, & colles contremiſcẽt: miſericordia autẽ mea non rece-
det à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit miſerator

Auctoritas Conciliorum Ecclesiæ. tuus Dominus. Omne vas, quod fictum eſt, contra te non dirigetur: & omnem linguam reſiſtētem tibi, in iudicio iudicabis.

Ex Eſaia Cap. 55. Feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles.

Itē cap. 59 Erit Dominus nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur.

Timebunt qui ab Occidēte, nomen Domini: & qui ab ortu ſolis, gloriam eius: cùm venerit quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit, & venerit S'ō redemptor & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore ſeminis tui, dicit Dominus, ámodo & vſque in ſempiternum.

Ex eodem cap. 62. Super muros tuos, Ieruſalem, conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt.

Ex Ieremia.

Cap. 3. PAtrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis.

Ex eodem. cap. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus: & feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum. Non ſecundum pactum quod pepegi cum patribus veſtris in die qua apprehendi manum eorum, vt educerē eos de terra Aegypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominus ſum eorum, dicit Dominus Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Iſraël poſt dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorū ſcribam eam: & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Hæc dicit Dominus qui dat ſolem in lumine diei, ordinem lunæ & ſtellarum in lumine noctis: qui turbat mare & ſonant fluctus eius, Dominus exercituum nomen illi. Si defecerint leges iſtæ coram me, dicit Dominus: tunc & ſemen Iſraël deficiet, vt non ſit gens corā me cunctis diebus. Hæc dicit Dominus: Si menſurari potuerint cæli ſurſum, & inueſtigari fundamenta terræ deorſum, & ego abiiciam vniuerſum ſemen Iſraël, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus. Sanctum Domini non euelletur, & non deſtruetur vltra in perpetuum.

Itē cap. 33. Hæc dicit dominus. Non interibit de Dauid vir, qui ſedeat ſuper thronum domus Iſraël, & de Sacerdotibus & Leuitis

non

non interibit vir à f. ci · mea,qui offerat holocauſtomata, & incendat ſacrificium, & cædat victimas omnibus diebus. Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam dicens. Hæc dicit Dominus.Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte,vt non ſit dies & nox in tempore ſuo; & pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo,vt non ſit ex eo filius,qui regnet in throno eius, & Leuitæ & Sacerdotes miniſtri mei.Sicut enumerari nõ poſſunt ſtellæ celi,& metiri arena maris:ſic multiplicabo ſemen Dauid ſerui mei & Leuitas miniſtros meos. Hæc dicit Dominus. Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cæli & terræ non poſui: equidem & ſemẽ Iacob & Dauid ſerui mei proiiciam,vt non aſſumam de ſemine eius principes ſeminis Abraham,Iſaac,& Iacob,

Ex Baruch.

EXue te Ieruſalem ſtola luctus & vexationis tuæ:& indue te decore & honore, quæ à Deo tibi eſt ſempiterna gloria.Cicundato te deploide à Deo iuſtitiæ,& impone mitram capiti tuo honoris æterni. Deus enim oſtendet ſplendorem ſuum in te,qui ſub cælo eſt. Nominabitur enim tibi nomen tuum à Deo in ſempiternum, pax iuſtitiæ & honor pietatis. *Cap.5.*

Ex Ioele.

FIliæ Siõ exultate & letamini in domino Deo veſtro:quia dedit vobis Doctorem iuſtitiæ, & deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum & ſerotinum ſicut in principio. Et non cõfundetur populus meus in ſempiternũ, & ſcietis quia in medio Iſraël ego ſum.Et ego dominus Deus veſter,& non eſt amplius:& non confundetur populus meus inæternum. *Cap.2.*

Ex Michea.

DE Sion egredietur lex, & verbum Domini de Ieruſalẽ, Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vſque in longinquum. *Cap.4.*

Ex Sophonia.

LAuda filia Siõ,iubila Iſraël, lætare & exulta in omni cor de filia Ieruſalem,Abſtulit Dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos: Rex Iſraël Dominus in medio tui non *Cap.3.*

timebis malum vltra. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipſe ſaluabit.

Ex Aggæo.

Cap. 2. VEniet deſideratus cunctis gentibus: & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituũ. Magna erit gloria domus iſtius nouiſsimæ plus quàm primę dicit Dominus exercituum: Et in loco iſto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Auctoritates noui Teſtamenti ex S. Matthæo.

Cap. 28. DAta eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.

Ex S. Ioanne.

Cap. 14. EGo rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum inæternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere: quia non videt eum, nec ſcit eũ. Vos autem cognoſcitis eum: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Paracletus autem Spiritus ſanctus, quẽm mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

Ex eodem Cap. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed, quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis.

Itẽ ex eodẽ Cap. 17. Verba quæ dediſti mihi, dedi eis: & ipſi acceperunt & cognouerũt verè, quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Cùm eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo. Ego dedi eis ſermonem tuum. Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me,

&

& ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt credat mundus, quia tu me miſiſti.

Ex S. Paulo.

HAEc tibi ſcribo, fili Timothee, ſperans me venire ad te citò, ſi autem tardauero, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. *1. Thimo. 3.*

Confirmatio veteris fidei Eccleſiæ.

MIror quod ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præter quam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. *Galat. 1.*

FINIS.

INDEX CLASSIVM.

I *Claſſis continet auctores numero* CCCC.XLV. *folio* 14.

II. *Claſſis habet Poëtas* XXIX. *fol.* 170.

III. *Claſſis complectitur Fœminas* X 177.

IIII. *Claſſis continet* XXIIII. *ignotos Auctores* 179.

V. *Claſſis conflata eſt ex* XLIIII. *Conciliis, & ritibus diuerſarum Regionum.* 187.

VI. *Claſſis narrat* XXIII. *miracula ex probatiſsimis duntaxat auctoribus deprompta* 199.

VII. *Claſsis viſiones fide dignas deſcribit* 207.

VIII. *Claſsis hæreticorum & ſchiſmaticorum teſtimonia nobis profert.* 216.

IX. *Claſſ.*

IX *Claſſis iudæorum etiam & Ethnicorum opiniones propo-nit.* 217.

X *Claſſis ex vtroque teſtamento deprompta, clarè demonſtrat in rebus fidei, Eccleſiam nec erraſſe vnquam, nec errare poſſe.*

AVCTORVM HVIVS OPERIS ELENCHVS.

A.

ABraham Rabbi 218.
S.Abdias Diſcipulus 16.
Abſalon Abbas 100.
Adamus Goddamus 121.
Adelolinus Epiſcopus 110.
Adelmanus Epiſco. 67.
Ado Epiſcopus 73.
Aeneas Syluius Epiſcopus 141.
S.Agnes Virgo 177.
Alanus Epiſcopus 99.
Alanus Inſulenſis 117.
Albertus Babẽbergenſis 143.
Albertus Brixianus 122.
Albinus Abbas 111.
Albinus Bolonienſis 112.
Albertus Epiſcopus 110.
Albertus Patauinus 118.
Alcuinus 54.
Alexander iij. Papa 97.
Alexander ab Ales 107.
Alexander Ariſtus 147.
S.Alexander Martyr 18.
Algerus 78.
S.Amphilochius Epiſc. 27.200.
S.Anacletus Martyr 17.
Alcimus Auitus Epiſcopus 171.
Alphonſus Thoſtatus Epiſc. 132.
Alphonſus Rex Aragonum 137.
Amalarius Epiſcopus 55.
S.Ambroſius Epiſcopus 28.
S.Amedeus Epiſcopus 95.
S.Andreas Apoſtolus 16.
Andreas Oſiander 215.
Angelomus Luxouienſis 56.
Angelus clauaſianus 149.
Angelus Politianus 148.
Anmonius Monachus 57.
S.Anſelmus Epiſcopus 77.
Anſelmus Ladunenſis 81.
Antonius Mancinellus 151.
S.Antoninus Epiſcopus 141.
Antonius Parmenſis 135.
Antonius Panormitanus 136.
S.Antonius Patauinus 103.
Antonius Rampegolius 134.
Aponius 51.
Arator Subdiaconus 172.
Arnoldus Abbas 97.
Arnobius Presbyter 21.
Aſtaſanus Aſtenſis 121.
S.Athanaſius Epiſcopus 22.
Auerrois Philoſophus 218.
S.Auguſtinus Anglorũ Epiſc. 49.

S.Au-

S.Auguſtinus Epiſcopus 37.
Aurelius Prudentius 171.

B

Balduinus Epiſcopus 98.
Baptiſta à Salis 149.
Baptiſta Mantuanus 174.
Baptiſta trouomala 148.
S.Barlaam Eremita 51.
S.Baſilius Epiſcopus 24.
Bartholo.Brixianus 208.
Bartholo. Chaumius 141.
Bartholomeus Piſanus 129.
Barthol.Sanctoconcordius 124.
Beatus Rhenanus 170.
Beda Presbyter 55.
Berachias Rabbi 218.
Berengarius Diaconus 209.
Berengarius Epiſcopus 116.
Berengozius Abbas 82.
S.Bernardinus 139.
S.Bernardus Abbas 94.
Bernardus Abbas Caſsinenſ. 125.
Bernardus Compoſtellanus 108.
Bernardus Moguntinus 147.
Bernard Parentinus 140.
Berno.Abbas Augienſ. 64.
Bernoldus Ciſtertienſis 118.
Bertramus Presbyter 208.
Beſſarion Epiſcopus 145.
S.Bonauentura Epiſcopus 112.
S.Brigitta vidua 178.
Bruno Epiſcopus 64.
S.Bruno 75.
Bruno Remenſis 96.
Burchard.Epiſcopus 64.

C.

Cahana Rabbi 217.
Caſsiodorus Senator 48.
S.Catharina Senenſis 179.
Celius calcagninus 168.
Cæſarius Epiſcopus 51.
Cæſarius Heyſterbachenſis 100.
Chriſtianus Druthmarus 57.
Claudius Marius Victor 171.
Clemens v.Papa 116.
S.Clemens Martyr 17.199.200.
Concilium Alexandrinum. 188.
Concilium Aquiſgranenſe. 192.
Concilium Arelatenſe 188.
Concilium Aruernenſe 189.
Concilium Antiſiodorenſe 189.
Concilium Baſilienſe 195.
Concilium iij.Braccarenſe 190.
Concilium Cabilonenſe 192.
Concil.Carthaginenſe iiij. 188.
Concilium Conſtantienſe 195.
Concil.Conſtãtinopolit.iij. 190.
Concilium Epheſinum 188.
Concil.Florentinum 195.
Concilium Hipponenſe 188.
Concilium Hiſpalenſe ij. 189.
Concilium Ilerdenſe 188.
Concilium Lateranenſe 194.
Concilium Matiſconenſe ij. 189.
Concilium Nicenum j. 187.
Concilium Nicenum ij. 190.
Concilium Oxonienſe 195.
Concilium.Remenſe 192.
Concilium Romanum 193.
Concilium Romanum ij. 193.
Concilium Romanum iij. 194.
Concilium Salegũſtadienſe 193.
Concilium Toletanum ij. 189.
Concilium Toletanum iij. 189.
Concilium Toletanum iiij. 189.
Concilium Toletanum xij. 190.
Concilium Triburienſe 192.
Concilium Turonenſe ij. 189.
Concilium Turonenſe iij. 191.
Concilium Turonenſe iiij. 191.

Concilium Turonenſe v. 193
Concilium Vercellenſe 193
Concilium Viennenſe 194
Concilium Vvormatienſe 192
Confeſsio Aethiopum 199
Confeſsio Græcorum 198
Confeſsio Indorum 199
Confesio Pragenſis 210
Confeſsio Vvirtebergenſis 216
Conradus Celtes 151
Conradus Sancto Georgius 119
Conradus Vvimpina 152
Conſtantinus magnus 21
Coſmas Hieroſolymitanus 173
S. Cromatius Epiſcopus 32
S. Cyprianus Martyr 20
S. Cyrillus Epiſcopus 40
Cyrillus Eremita 207
Cyrus Prodronus 174

D

David Germanus 109
S. Damaſus Papa 27
Dionyſ. Alexandrinus 20.199
S. Dionyſius Martyr 17
Dionyſius Ricelius 144
Dominicus Mancinus 175
Drogo Epiſcopus 95
Durandus Epiſcopus 120

E

Eccleſia Aethiopica 198
Eccleſ. Armeniæ 198
Eccleſia Capadociæ 195
Eccleſia Syriæ 196
Eccleſia Conſtantinopolit. 196
Edmerus Anglus 82
S. Effrem Diaconus 72
Egidius Decanus Cameraſcē. 143
Egidus Epiſcopus 113
S. Epiphanius Epiſcopus 32
Eraſmus Roterodamus 164.176
Ericus monachus 58
Eſaias Propheta 15
S. Ethmundus Epiſcopus 103
Euagrius Prætor 47
S. Eucherius Epiſcopus 43
Eudoxia Imperatrix 177
Euer Vvinus Stenueldenſis 95
Eugenius iiij. Papa 138
Eugyppius Abb. 47
Eulogius Presb. 28
Euſebius Pamphyli 22
Euſtathius Epiſcopus 108
S. Euthymius Eremita. 44

F

Fauſtus Andrelinus 175
S. Felix Martyr 24
Fides Rabbinorum Iudaicorum, 218
Filchartus Doctor 125
S. Franciſcus 102
Franſciscus georgius 176
Franciſcus Irenicus 152
Franciſcus Maronius 120
Franciſcus Zarabellus 134
Franco Abbas 87
S. Fortunatus Epiſcopus 48
S. Fulbertus Epiſcopus 63
S. Fulgentius Epiſcopus 46

G

Gabriel Bielius 149
Gallus Abbas 130
Gaufridus Autiſiodorenſis 97
Gelaſius Papa 46
S. Germanus Epiſc. Conſtātin. 123
Georgius Florus Baldinus 153
Georgius Vvycelius 150
Gerardus Leodienſis 116
Gerardus Magnus 130
Gerardus Zutphanius 130
Gilbertus Tornacenſis 108

Gilo

Gilo ſiue Guido Epiſcopus Cameracenſis 118
Godofridus Tranenſis 126
Goſchalcus hollenſis 143
S.Gregorius Papa 49
Gregorius vij.Papa 72
Gregorius ix.Papa 103
Gregorius Ariminenſis 126
S.Gregorius Naziãzenus 28.170
S.Gregorius Niſſenus 25
S.Gregorius Turonenſis 49
Guarricus Abbas 99
Guiardus ſiue Godofridus Epiſc. Cameracenſis 113
Guiberitus Gemblacenſis 98
Guido Archidiaconus 115
Guido Epiſcop.Maioricenſis 122
Guido montis Rocherij 122
Guido 5.Prior Carthuſiæ 89
Guido ſiue Vvido Epiſco. Cameracenſis 126
Guilielmus Abbas Pictauiẽſ.120
Guilielmus Angelus 128
Guilielmus à Petra alta 121
Guilielmus Epiſcopus Antiſsiodorenſis 102
Guilielmus Gorranus 144
Guilielmus Haffliginenſis 118
Guilielmus Hilacenſis 145
Guiliel.Epiſcop.Lugdunenſis 113
Guilielmus Malesberienſis 75
Guiliel.Epiſc.Mimatenſis 113
Guiliel. Ockanus 120
Guilielmus Epiſ.Pariſiẽſis 107
Guiliemus Pepinus 150
Guilielmus Varronius 113
Guilielmus Textor 148
Guilielmus Vorillonius 145
Guitmundus Epiſcopus 70
Guntherus 174

H

Haymo Epiſcopus 56
S.Hilarius Papa 46
Helvvicus Germanus 128
Heliſabeth Abbatiſſ. 178
Henricus à Balma 126
Henricus Archidiaconus 115
Henricus Conſtantienſis 127
Henricus Herpius 143
Henricus iiij.Imperator 73
S.Heſychius Presbyter 30
Henricus Boicius 130
Henricus Epiſc. Ebredunẽſis 108
Henricus Gorricanus 144
Henricus Heſſus 135
Henricus viij.rex Angliæ 156
Herueus Britanus 82
Hieron. Pragenſis 210
S.Hieron.Presbyter 13
Hieron.Sauonarola 212
Hieron.Vida 176
S.Hilarius Epiſcopus 23
Hilarius.Epiſc.Aurelianẽſ. 107
Hildebertus Epiſcopus 76.175
Hildergaldis Abbatiſſ. 178
Hilduinus Abbas 56
Himbertus Pruliacenſ. 128
Hiobus Gaſtius 215
Hermannus Schedellius 150
Hermanus Sturdorpius 135
Honorius iij.Papa 102
Honorius Presb. 86
Humbertus 109
Hubertinus Caſalanus 117
Hugo Abbas, Presbyter 86
Hugo Abbas S.Victoris 88
Hugo à Caſtro nouo 132
Hugo Cardinalis 108
Hugo Epiſcopus Lingonenſis 78
Hugo Folietanus 87

Hugo Prataunus 147.
S.Hyppolitus Martyr 19.
I.
IAcobus Cornicius 151.
Iacobus Epiſc.Chryſopoli.142.
Iacobus Epiſcopus Achonẽſ.108.
Iacobus Epiſc Genuenſis 115.
Iacobus Gruytrodius 146.
Iacobus Lugdunenſis 148.
Iacobus Lauſanenſis 128.
S.Iacobus frater Domini 16.
Ieſus Chriſtus filius Dei 15.
S.Ignatus Epiſc.Nicenus 55.
S.Ignatius martyr 16.
Innocentius iij.Papa 100.
Innocentius iiij.Papa 108.
Innocentius v.Papa 113.
Ioannes Abbas Liuriacenſis 151.
Ioannes Andreas 123.
S.Ioannes Apoſtolus 15.
Ioannes Betſius 147.
Ioannes Epiſc.Biſuntinus 109.
Ioannes Bononienſis 141.
Ioannes Epiſc.Boſsinenſis 109.
Ioannes Brentius 216.
Ioannes Bromiardus 132.
Ioannes Capreolus 134.
Ioannes Epiſc.Carnotenſis 97.
Ioannes Caſſianus 40.
Ioannes Clymacus 23.
Ioannes Contractus 128.
S.Ioannes chryſoſtomus 32.
S.Ioannes Damaſcenus 52.
Ioannes Oecolampadius 215.
Ioannes Egidius 132.
S.Ioannes Eleemoſynarius 49.
Ioannes Fauentinus 134.
Ioannes xxij.Papa 119.
Ioannes Gennenſis 113.
Ioannes Gerſonius 136.
Ioannes Gritſius 137.
Ioannes Haſalanus 124.
Ioannes Huſſus 210.
Ioannes Huxarus 139.
Ioannes Imolenſis 137.
Ioannes Lapidanus 149.
Ioannes Epiſc.Leodienſis 139.
Ioannes Leuita 58.
Ioannes Ludouicus Viues 169.
Ioannes Maxentius 47.
Ioannes Mederus 149.
Ioannes Nauclerus 150.
Ioannes Niderus 138.
Ioannes Pariſienſis 106.
Ioannes Pomeranus 216.
Ioannes Raulinus 140.
S.Ioannes Epiſc.Roffenſis 157.
Ioannes Rokizanus 210.
Ioannes Rusbrochius 129.
Ioannes Epiſcopus Sabinẽſ. 141.
Ioannes Sanctogeminianus 116.
Ioannes Schepreuus 176.
Ioannes Schotus 116.
Ioannes Spanhemenſis 150.
Ioannes à Spina 138.
Ioannes à Tambacho 127.
Ioannes Thauletus 125.
Ioannes Tinctorius 146.
Ioannes Valenſis. 113.
Ioannes Varenackrius 140.
Ioannes Viralis 118.
Ioannes Vviclephus 210.
Iobus Gaſtius 215.
Iohffus Anglus 176.
Ionas Abbas 51.
Ionas Epiſcopus Aurelianẽſ. 58.
Ionathas,ben Vziel 218.
Iordanus 103.
Iordanus Magdeburgenſis 133.
Sidrineus martyr 18.

S.Iſidorus Epiſcopus 49.
Iſuardus Monachus 55.
Iudas Rabbi 217.Iulius Pap. 22.
S.Iunilius Epiſcopus 43.
Iuo Epiſcopus Carnotenſis 74.
S.Iuſtinus Martyr 18.
Iuuencus Presbyter 170.

L.

LActantius Firmianus 22.
Ladiſlaus Rex Bohemiæ 143.
Lambertus Herſueldenſis 73.
Lancfrancus Epiſcopus 65.
Landulphus 144.
S.Laurentius Iuſtinianus 142.
S.Laurentius Martyr 21.
Leonardus Vtinenſis 140.
S.Leo Papa 45.
S.Liberius Papa 23.
S.Lucas Euangeliſta 15.
S.Lucianus Martyr 21.
Lucius iij.Papa 98.
S.Lucius Martyr 21.
Ludolphus Saxo 122.
Ludouicus Patritius 150.
Lupoldus Epiſc.Barbãbergẽſ.123.

M.

MAchtildis virgo 178.
S.Macharius Epiſcopus 21.
S.Macharius Eremita 27.
Malachias Dominicanus 118.
S.Malachias Epiſcopus 94.
S.Malachias Propheta 15.
S.Marcellus Martyr 16.
Marcus Antonius ſabellicus 150.
Marcus Epheſinus Epiſcop. 210.
S.Marcus Euangeliſta 15.
Marcus Marullus 155.
Martinus Bucerus 216.
S.Maria Aegyptiaca 177.
S.Martiaris Diſcipulus 16.
S.Martinus Epiſ.Braccarẽſis 50.
Martinus Lutherus 213.
Martinus v.Papa 135.
Matheus Epiſc.Vvormaciẽſ. 130.
S.Matheus Euangeliſta 15.
Martinus Pœnitentiarius 120.
Mauritius Epiſc.Pariſienſis 99.
S.Maximus Epiſcopus 36.
Mercurius Sozomenus 40.
Michael Med olanenſis 147.
Milo Eluonenſis 173.
Monaldus 122.
Moſes Hadarſã Rabbi 217.

N.

NEſtorius hęreſiarcha 208.
Nicephorus Caliſtus 124.
Nicetas Acommatus 101.
Nicolaus Aquęuillanus 119.
Nicolaus Auſmius 140.
Nicolaus Baſelius 152.
Nicolaus Cabaſilas 114.
Nicolaus Cuſanus 144.
Nicolaus Deniſius 147.
Nicolaus Dorbellanus 141.
Nicolaus Dunckelſpuglius 135.
Nicolaus j.Papa 57.
Nicolaus Epiſc.Methonẽſ. 105.
Nicolaus Epiſc.Panormitan. 139.
Nicolaus Gorranus 131.
Nicolaus laquerius 139.
Nicolaus Lyranus 120.
Nonnus Panapolitanus 172.
Nicolaus Salicetus 149.
Nouatus hęreſiarcha 207.

O.

ODo Epiſ.Cameracenſ. 86.
S.Odo Abbas 62.
Oecumenius 64.
Olimpiodorus Diaconus 48.
Oliuerus S.Bauonis 140.

S.Onu-

S.Onuphrius 27
Opinio Rabbinorũ Iudaico. 218
S.Optatus Epiſcopus 24.220
Origenes Presbyter 19
Otto Epiſcopus Friſingenſis 98

P

PAlladius Epiſcopus 18
Palladius Epiſcopus Helenopolitanus 36
Paſchalis ij.Papa 82
Paſchaſius Corbeienſis 58
Paulus Diaconus Aquilegiẽſis 55
S.Paulus Epiſc.Nolanus 38
Paulinus Presbyter 39
S.Paulus Apoſtolus 16
Paulus Corteſius 147
S.Paulus Diaconus Neapolit. 48
Paulus Epiſc.Burgenſis 138
Pelagius Hæreſiarcha 208
Pelbertus Pannonius 129
Petrus Abbas cluniacenſis 90
S.Petrus Alexandrinus martyr 21
Petrus Aquillanus 132
Petrus Epiſc.Aquenſis 119
Petrus Auernus 123
Petrus Berchetius 126
Petrus Burtus 175
Petrus Bleſenſis 97
Petrus Carnotenſis 64
Petrus Epiſ.Cameracenſis 134
Petrus Galatinus 152
Petrus Epiſc.Hoſtienſis 64
Petrus Epiſcopus S.Pauli 122
Petrus Epiſc.Pariſienſis 95
Petrus Pontanus 175
Petrus Patriarcha Hieroſoly. 121
S.Petrus Epiſcopus Rauẽnatis 45
Petrus Trecenſis 96
Philippus Cancellarius 112
Philippus Lantgrauius 215
Philippus Melanthon 115
Philippus Montis Galatij 131
Philippus Presbyter 39
Philo Epiſcopus 98
Photius Epiſc.Conſtãtinop. 57
S.Pius Martyr 18
Polydorus Vergilius 168
S.PontianusMartyr. 20
Primaſius Epiſcopus 45
Procherus Saluaticenſis 118
S.Proclus EpiſcConſtãtinop. 39
S.Proſper Epiſcopus 45

R

RAbanus Epiſcopus 57
Rabbi Abraham 219
Rabbi Berachias 218
Rabbi Ionathas 218
Rabbi Salomon 218
Rabbi Simeon 217
Rabbinorum fides 218
Rabbinorum opinio 218
Raymundus Eremita 118
Raymundus Sebedius 137
Reccarandus Rex Hiſpaniæ 50
Reynhardus Fronthoniẽſis 134
Remigius Epiſco.Antiſiodo 58
S.Remigius Epiſco. 472
Renerus Pipernus 131
Renerus S.Laurentij 114
Renerus Piſanus 116
Rhoſuita Virgo 177
Richardus Mediauillanus 115
Richardus Notinghainius 128
Richardus Pampolitanus 118
Richardus S.Victoris 93
Robertus Gaguinus. 151
Robertus Holchotius 125
Robertus S.Remigij 73
Rodoricus Epiſcopus Samórenſis 146

Rodulphus Flauienſis 62.
Rudolphus Agricola 148.
Rupertus Epiſc.Aquilanus 148.
Rupertus Epiſ.Lincolnicēſis 96.
Rupertus Tuitienſis 83.
S.
SAlomon Rabbi 218.
S.Samonas Epiſc.Gazēſ. 103.
Sedulius Epiſcopus 171.
Sergius Papa 51.
S.Seuerus ſulpicius 36.
Sigebertus Gemblacenſis 77.
S.Sylueſter Papa 21.
Simeon metaphraſtes 50.172.
Simeon à Caſſia 125.
Simeon Cremonenſis 129.
Simon Rabbi 217.
Smaragdus Abbas 62.
S.Soter Martyr 18.
Stephanus Anglus 101.
Srephanus Bruſleferius 144.
Stephanus Epiſcopus Heduenſis, 62.
Syneſius Epiſcopus 43.
T.
TErtullianus 19.
S.Teleſphorus Martyr 18.
S.Tharaſius Epiſcopus 55.
S.Theoctiſtes Lesbia 177.
Theodorus Diaconus 36.
Theodoretus Epiſcopus Cyri. 45.
Theodoricus Turingus 109.
S.Theodorus 62.
Theoduinus Epiſc.Leodienſ. 65.
Theophilactus Epiſcopus 55.
Theophilus Epiſcopus Alexandrinus 36.
Thimotheus Presbyter 55.
Thimotheus Epiſcopus 46.
Thomas à Cantiprato 112.
Thomas Argentinenſis 126.
S.Thomas Aquinas 111.
Thomas Campenſis 132.
Thomas Galenſis 131.
Thomas Grecus 97.
Thomas Haſelbachius 153.
Thomas Vvaldenſis 136.
Tullius Criſpoldus 176.
V.
VEnator Euboicus 50.
S.Victor Epiſcopus Cumanus 48.
S. Victor Epiſcopus Vticenſis, 46.
S.Vigilius Martyr 45.
Vincentius Beluacenſis 109.
S.Vincentius Confeſſor 134.
Vrbanus iiij.Papa 110.
Vvalafridus Abbas 56.
Vvaleranus Epiſcopus 209.
Vvernerus Vveſtphalus 150.
S.Vvolphelmus Abbas 76.
Z.
ZAcharias Epiſcopus Chryſopolitanus 76.

IGNOTORVM AVCTORVM ELENCHVS.

AVctor Sermonum de Cardinalibus operibus 179
Auctor Libri de duplici Martyrio 181
Auctor Homiliarum Paſchalium, 181
Auctor Cantionis Eccleſiaſticæ Aue præclara 182
Auctor epiſt. de vij. Gradibus Eccleſiæ 182
Auctor libri de vera & falſa pœnitentia 182
Auctor libri de ſalutaribus documentis 183
Auctor libri de viſitatione infirmorum 183
Auctor Tractatus de quarta feria, 183
Auctor Sermonis de Cataclyſmo, 183
Auctor Tractatus de pœnitentiæ medicina 184
Auctor Tractatus de vtilitate pœnitentiæ 184
Auctor Annalium Conſtantinopolitanorum 184
Auctor altercationis Eccleſiæ & Synagogæ 184
Auctor vitæ ſanctæ Odiliæ 185
Auctor Sermonis de Sacerdotali dignitate 165
Auctor defenſorij Chriſtianæ fidei 186
Auctor Miſſalis Hiſpanici 184
Auctor libri de corpore & ſanguine Domini 182
Auctor libri Meditationum 183
Auctor ritus conficiẽdi Chriſmatis 184
Auctor Benedictionum Anglicanarum 185

INDEX

INDEX EORVM QVAE NOTATV DIGNISSIMA IN HOC Opere occurrerunt.

A

Accidēria panis & vini, quam diu corpus Chriſti tegant 118.a
Accidenti ſola diuidũtur, Euchariſtia diuiſa 105.b
Adoranda Euchariſtia 17,a.37,b. 167,b.197,a,b
Agnus Dominicus in Miſſa ſacrificatur 45,a.55,a.187,b
Alexandri j. Epiſtola, quo Concilio allegata 18,a
Altare, menſa incruentæ victimæ, 55,a.114,b.123,b
Altare, menſa in qua Deus ſacrificatur 55.b.187.b
Altare, ſedes corporis & ſanguinis Chriſti 24,a
Altaria Donatiſtæ euerterũt 24.a
Ambroſium & Auguſtinum, Berengarius ſui erroris aiebat Patronos 69.b
Anathema illi, qui veritati corporis Chriſti in Euchariſtia contradicit 81.a
Angeli Miſſæ ſacrificio interſunt 49,a.167,b.207.a.207.b
Angelis datum non eſt, quod Sacerdoribus 113.b.115.b.133.a
Apoſtolica ſimul & Diuina traditio Miſſa quomodo ſit 106.b
Aqua Baptiſmi à Spiritu ſancto conſecratur 36.a
Aqua vino miſcēda in Miſſa 19.a 188.a
Armenij Miſſæ ritum à Romano Pontifice petunt 98.a
Armenij Romano Pontifici ſubiectionem offerunt 98.a
Arrianiſsimum reſipiunt, Sacramētarij 106.b
Arrianos quo potiſsimum telo Hilarius vrgebat 2.b
Aſcetica Baſilij, Nicephorus cui aſcribat 12.a
Auctorem nullum, Sacramentarij pro illorum errore facientem adducere poſſunt 165,b.190,b. 191. a
Auctores qui, Dionyſio Ariopagitę ſua opera aſſcripſerunt 11.a
Auctores, qui in Berēgariũ adhuc viuum ſcripſerunt 6.b
Auctores quinam Miſſam ſcripto poſteris tradiderunt 39. a
Auctores qui S Iacobũ ritũ Miſſæ ſcripto edidiſſe aſſerant 16.a
Auerrois, quid eſu Euchariſtię ſenſerit 3 b
Auguſtinum ſuarum partiũ falſo Sacramentarij faciunt 13.a

B

Baptiſmi cęremoniarum explicatio 64.a
Berengarij blaſphemiæ in Euchariſtiam 4.b
Berengarij cauſſa quot Concilia celebrata 5.b.6.a
Berengarij vitia & mores 4.b
Berengarius Chriſtum clauſis ia-

nuis ad Diſcipulos intraſſe pernegabat 76.a
Berēgarius cur de Euchariſtia male ſenſerit 4.b.5.a
Berengarius homo ſtupidus 4.b.13.a
Berengarius primus cōtra Euchariſtiam blaterare cœpit 4.b
Berengar. quantopere S. Fulbertus execratus ſit 6.a
Berengarius quibus technis & per quos hæreſim ſuam diſſeminauit 4 b
Berēgarius quo tempore ſuā hæreſim docuerit 4.b
Berengarius quoties palinodiam cecinerit 5 b
Bertramus, cur hæreſeos notatus ſit 4.a
Bertramus quo impulſore ſuum librum ſcripſerit 4.a

C

CAeremoniarum Baptiſmi pulchra explicatio 64.a
Calices ſacri, ſanguinis Chriſti portatores 24.b
Calice ſacro continetur,quod ē latere:à canib⁹ diſcerpti ſunt, qui Euchariſtiā canibus obiecerūt, 200.b
Canon Miſſæ, ex Apoſtolica eſt traditione 72.a
Canonis Miſſæ vetuſtas 29.b
Caro corpus Chriſti in Euchariſtia ſumitur 23.b
Catholici omnes, Chriſti veram carnem in Euchariſtia eſſe affirmant 60.b
Cauſſa cur multi errent in fide Euchariſtiæ 63.a
Cauſſa cur Lutherus Sacramentariam hæreſim amplecti cupierit 8.b
Cauſſa cur Sacramentarij ſuū errorem rueantur 8.b
Cauſſa cur vtriuſque ſpeciei communio in quibuſdam pontificū decretis iubeatur 141.a
Cauſſa rerum omnium, voluntas Dei 59.b
Chriſmatis vſus 19.a.21.b.22.a.43.a.45.b.56.a.64.200.b
Chriſti corp⁹ offertur 38.b. 202.a
Chriſti & omnium Sanctorū teſtimonio,caro, & ſanguis ipſius in altari immolatur 80.b
Chriſti later.proflux. 34.b.114.b
Chriſti verbis credendum, etiam ſi ſenſui videatur abſurdum 32.b
Chriſtum crucifixum in Euchariſtia edimus 37.b
Chriſtū tangimus & comedimus 32.b.35.a.41.a
Chriſtus corporaliter per Euchariſtiam in nobis eſt 42.a
Chriſtus idem illud corpus ſubſtantialiter dedit in cœna, quo redempti ſumus 22.b.173.a
Chriſtus in altari immolatur 36.a 45.b.49.a. 55.a.58.a.67.a.74.b 109.b.207.a
Chriſtus in cœna erat conuiua & conuiuium 32.a.172.b
Chriſtus in cœna ferebat manib⁹ proprium corpus 37.a
Chriſtus in cœna ſeipſum ſacrificauit 172.a.172.b
Chriſtus ipſe per Sacerdotes conſecrat 33.a.68.a.b
Chriſtus quam verè in cruce operatus

ratus eſt remiſsionem peccatorum, tam verè in Euchariſtiam eandem operatur 85.b
Chriſtus ſedens ad Patris dexterã in Miſſæ ſacrificio manib⁹ pertractatur 36,a.74,b.77,b
Claſsis ignotorum Auctorum cur libro huic addita 10,b.11.a
Clementis Papæ Canõ quàm vetuſtus 17,b
Concilia quot hæreſim sacramentariam damnarunt 5,b.6,a
Conculcant filium Dei qui in Euchariſtia negant eſſe corpus chriſti 106,a
Conſecratione, panis in carnem chriſti mutatur 26,b,28,b.105,b.
Conſecratione peracta, inaltari eſt corpus chriſti 29,a
Conſideranda tria circa Euchariſtiæ ſpeciem 117,b
Corpore proprio alit nos Chriſtus 33,a.b
Corporis chriſti ſacrificium eſt munimentum ẽ vita migrantibus 35,a.183,a.202,a
Corpus chriſti conficere, niſi ſacerdos nemo poteſt 146,a
Corpus chriſti, contra ſathanam eſt munimentum 30,a
Corpus chriſti, cur panis etiã poſt cõſecrationẽ vocetur 65,b.78,b
Corpus Chriſti cur ſub panis ſpecie ſumatur 43,a.105,a
Corpus Chriſti eſt duplex 167,a
Corpus Chriſti eſt in Euchariſtia ſecundum veritatem 30,b
Corpus Chriſti, eſt ſacrificiũ 39,a.45,b.181.b.
Corpus Chriſti idem ſubſtantia, ſed non qualitate quod in cruçe pependit in Euchariſtia cõſecratur 166,b.167,a
Corpus Chriſti in Euchariſtia non eſt abſq; ſanguine & anima 109,a
Corpus chriſti integrum eſt in qualibet minima parte panis cõſecrati 70,a.97,a.101,b.105.b.110,b.117,b.
Corpus chriſti non eſt in Euchariſtia ſicut corpus in ſuo loco 127,b
Corpus chriſti quam diu ſub accidentibus panis & vini permaneat 118,a
Corpus chriſti quare panis accidẽtibus obtegatur 119,b.201.b
Corpus chriſti qui non credit in Euchariſtia eſſe, infidelis eſt, 87,a.
Corpus chriſti quod Sacerdotes cõficiunt, idem corpus eſt quod ex Maria natum eſt 28,b.37,b 59,a.96,b.
Corpus chriſti quomodo ſit in Euchariſtia Spiritui ſancto relinquendum 30,b.119.b.
Corpus chriſti, ſacerdotes conficere quomodo intelligendum, 115,a.
Corpus chriſti viaticum mouentibus 39,b.111,a
Credẽda ea ſunt circa Euchariſtiã, ad quæ intellectus pertingere non poteſt 119 b
Cultus diuinus circa mundi finem abolendus 19,a.21,b
Curioſitas, origo ſacramentariæ hæreſis 3,b

D.

Differentia tranſſubſtātiationis & corruptionis 107,b
Dionyſii Areopagitę opera, illi aſſeruntur 10,a
Diuina & Apoſtolica traditio, Miſſa quomodo ſimul eſt, 10.6,b
Diuiſa eucharistia, non diuiditur corpus Chriſti ſed tantùm accidentia 105,b.110,a.166,b
Doctores eccleſiæ veteres qua ratione ad tantam auctoritatem peruenerint 67,b
Donatiſtæ ſacra vaſa diripuerunt 24,b.
Dubitandi de veritate corporis Chriſti in eucharistia, cur nullꝰ ſit locus 23,b.29,b

E.

Eccleſiæ conſenſus in veritatem Eucharistiæ 65,b
Eraſmus argumenta Sacramentariorum explodit 165,b
Eraſmus Chriſtum in eucharistia adorauit 165.b
Eraſmus diſcerpi membratim maluit. quàm hæreſim Sacramentariam profiteri 166,a
Eraſmus dogma quoddam Lutheri pro inſania manifeſta habet. 168,a.
Eraſmus quibus rationibus permotus ad Sacramētariam hæreſim pertrahi non potuerit 165,a.
Erroris certiſsimum argumētum, ſciſſura & diſſentio 72,b
Euchariſtia adoranda 17,a.37,b.167,b.197,a.b.
Euchariſtia ante exomologeſim, non ſumenda 20,b
Euchariſtia canibus obiecta ab hæreticis eſt 200,b
Euchariſtia diuiſa, accidentia tantum & non corpus Chriſti diuiditur 105,b.110.a.
Euchariſtia & veritas & figura eſt 60,a.77,a
Euchariſtiæ fractio in Miſſæ ſacrificio 17,b.34,197,b
Euchariſtia, Ieſu incarnati caro & ſanguis 16,b.18,b
Euchariſtia, immortale ac viuificū myſterium 27,a
Euchariſtia indignus qui de ea dubitat 28,a
Euchariſtiæ in Miſſa eleuatio apud Græcos 17.a.197,a
Euchariſtia, munimentum aduerſus ſathanam 30,a
Euchariſtia, myſterium non perſcrutandum 27,b.63,b
Euchariſtia myſterium ter quaterque adorandum 167,b
Euchariſtia non eſt figura aut ſignum corporis Chriſti ſed verū corpus 44.a.52,b.53,b.77,a, 80,a.104,a.114,b.191,a.
Euchariſtia non eſt mundi hominis caro, ſed Dei, 54,b.58,a,
Euchariſtia panis videtur, ſed eſt verum corpus Chriſti 53,b. 56,a.105,a.
Euchariſtia perpetuum Eccleſiæ ſacrificium 181,a
Euchariſtia per conſecrationem, & non per communionem fit corpus Chriſti 26,b.28,b
Euchariſtia qua ratione figura non,

nonnunquàm appellatur 46.b
Euchariſtia reponi iubetur 191.b
Euchariſtia ſacrificium 59.a. 63 b.179.202.a
Euchariſtiæ ſacrificio Chriſto vnimur 27.a
Euchariſtia ſemel conſecrata, manet, perpetuò corpus Chriſti, 42.b
Euchariſtia ſucceſsit ſacrificiis veteris teſtamenti 38.b
Euchariſtia tribus eſſentiæ modis eſt corpus Chriſti 84.b.85.a
Euchariſtia verè continet verbum carnem factum 23.a
Exempla earum rerum, quæ præter naturæ ordinem à Deo facta ſunt 28.a.b 29.a.59.a.112.a
Exemplis naturalibus probatur, vnam ſubſtantiam in alteram poſſe conuerti .91.b. 112.a. 136.a.
Exemplis naturalibus oſtenditur, mutari aliquando ſubſtantiam non mutata ſpecie 92.b
Exemplo animæ humanæ & vocis oſtenditur integrum. Chriſti corpus & in cælo & in multus locis ſimul eſſe poſſe 70.b. 101.b.102.a.105.b
Exemplo ſigilli idem declaratur, 97.a.101.b
Exemplo ſpeculi idem oſtenditur 105.b.110.b

F

FAlſa quædam Sacramentariorum interpretatio confutatur 84.a
Falſitatis verum argumentũ, ſciſſura & diſſentio 72.b
Falſo modo qui verum credit, nihil credit 107.a
Feſti dies in Eccleſia 22.b
Fides cur tantopere circa Euchariſtiæ Sacramentũ exigatur 81.b
Fides Sacramẽti Euchariſtiæ quãdiu abſque hoſte intacta perſtiterit 2.b
Fides vera eſt, quæ ſemper eadem & vna fuit 72.b
Figura quomodo Euchariſtia nõnunquàm dicatur 46.a.b
Filium Dei conculcant, qui in Euchariſtia, corpus Chriſti eſſe non credunt 106.a
Fractio Euchariſt. in Miſſa apud Græcos 197.b
Fraus Sacramentariorum in veteribus citandis 7.a.b
Fructus Euchariſtiæ quis 196.a
Fulbertus Epiſcopus quantopere Berengarium execratus ſit 6.a
Fulmina quando futura, verba cœnæ Dominicæ 213.b

G

GRæcia quàm horrendè ſacra omnia prophanata vidit, 102.a
Græci eleuationem Euchariſtiæ in miſſa faciunt 17.a.197.a
Græci interceſsionẽ S. Mariæ expetunt 197.b.198.a
Græci memoriã S. Mariæ, & reliquorum, nec non mortuorum, in Liturgiis faciunt 197.a
Græci trãſubſtãtiationẽ in cõſecratione Euchar. fatẽtur 25.b.26.b. 31.a 33.a.43.a. 44.a.52.a. b.53.b.

104,a,b.105,a,b.106,b.114,a,b.
Gregorij vij.Papæ,innocentiæ Deus ipſe teſtis 73,b

H.

HAereſim Sacramentariã quicũque tueri auſuseſt pro hæretico ſemper eſt habitus 6,b
Hæreſim Sacramentariam pertinaciter amplectitur nemo, niſi gratia Dei ſit deſtitutus 8,b
Hæreſim ſectantes, in quantã impietatem prolabuntur 200,b
Hæreſis certum argumentum,ſciſſura atque diſſentio 72,b.153
Hæreſis impanationis, ex ſola ſuperbia nata 72,a,b
Hæreſis Sacramentariæ præludia, 3,b.4,a.
Hæreſis Sacramentaria, quo tempore,& quomodo exorta 4,b
Hæretici cur veritatem oppugnẽt 72,b.
Hæretici quinam, verum Chriſti corpus in Euchariſtia eſſe crediderint 3,a,b
Hæreticorum arrogantia 67,a
Hilarius quam certam de Euchariſtia fidem habuerit 2,b
Hiobi Gaſtij ſumma perfidia, & mala fides 8,a
Hiobus Gaſtius quanta cum fraude Paſchaſij librum euulgauerit 8,a
Honorificentiſsima S.Mariæ memoria in Liturgia Græca 197,a
Honor magnus, loco habendus vbi Chriſti corpus conſecratur 62,a.
Hoſtia noui Teſtamenti,corpus & ſanguis Chriſti 44,a
Hoſtia ſalutaris in miſſa litatur, 17,b.

I.

IMpanationem credere, impietas eſt 71,a
Impanationis hæreſis, ex ſuperbia prognata 72,b
Indignus Euchariſtia, qui de ea dubitat 28,a
Infidelis eſt, qui corpus Chriſti, non credit verè in Euchariſtia eſſe 78,a
Innocentiæ Gregorij vij. Papæ, Deus ipſe teſtis 73,b
Innumera mirabilia, in hora confectionis Euchariſtiæ fiunt, 117,b.
In quibus operibus Dei, eluceat eius potentia 135,b
Inſana Lutheri opinio refutatur, 71,b.72,a.
Inſania eſt affirmare Euchariſtiã, figuram corporis eſſe Chriſti, 191,b.
Inſaniunt qui Euchariſtiam extra vſum communionis negant corpus eſſe Chriſti 42,b
Intelligendum quomodo ſit, Sacerdotes corpus Chriſti conficere 115,a
Intentio Sacerdoris conſecrantis quàm neceſſaria 146,a
Interceſsio B. Mariæ à Græcis expetitur 197,b.198,a
Irrationabile quam ſit Sacramentariis credere 8,b
Irrefragabilis Euchariſtiæ veritas vnde, 117,b
Iſaac benedicens Iacob, quid ſignificauerit, 115,b.135,a

Iudaiſmum reſipiunt Sacramentarij 106,b
Iuſtinus Martyr, Imperatori ethnico cur Euchariſtiæ myſteriũ aperuerit 3,b

L

LOcus Pauli omnes eandem eſcam manducauerunt,&c. rectiſſime expoſitus 83.b
Locus ſcripturę adduci poteſt nullus,qui neget Chriſtum in Euchariſtia contineri 114.b
Lucianus Martyr, cur vice altaris proprio ſit pectore vſus,dum ſacrificaret 21.b
Luminaria, cur corã Euchariſtia, accendantur 212,a
Lutherani qua in re Donatiſtas ſunt imitati 24.a,b.
Lutheranorum opinio de Euchariſtia, peior Sacramẽtariorum, 72.a
Lutheri teſtimonium de Sacramẽtariis 8.b
Lutherus cur Sacramentariã hæreſim amplecti cupierit 8.b

M.

MAlachiæ Prophetæ locus de ſacrificio puro,intelligendus de Miſſæ ſacrificio 22.a 53.a.
S.Maria quibus encomijs à Græcis ornetur 197.a
Miſſa cæleſte myſterium 17.b
Martini Lutheri iudicium,cur Sacramẽtarij & Anabaptiſtæ ſuos errores tueantur 8.b
Martini Lutheri opinio de Euchariſtia peior Sacramẽtariorũ 72.a
Martinus Lutherus cur Sacramentariorum cupierit hæreſim amplecti 8.b
Martinus Lutherus fœdiſſimam Sacramentariorum hæreſim appellat 9.b
Martinus Lutherus quid Zvvinglio obiecerit 9.b
Memoria mirabiliũ Dei quomodo ſit Euchariſtia 117.a
Memoria mortuorum in Miſſa, 43,b.197,a,
Mille licet Miſſæ eodem tempore celebrentur, in ſingulis eſt corpus Chriſti integrum 70.a
Mirabilia quæ in Euchariſtiæ cõſecratione fiant 117.a
Mirabilia quæ in tranſſubſtantiatione contingant 117.b
Mirabilia ſex in Euchariſtia, 122.b
Mirabilia tria circa ſpeciem Euchariſtiæ conſideranda 117.b
Miracula cur circa Euchariſtiam contigerint 65.b.204.a
Miraculum tranſſubſtantiationis Chriſto cedendum 31.a
Miſſa Diuina ſimul & Apoſtolica traditio quomodo eſt 106, b.123.b.
Miſſa eſt agni Dei ſacrificatio, 45.a.55.a.187.b.
Miſſa eſt ſacrificium horrore pleniſſimum 207.a.
Miſſa, horrendum myſterium, 21.a.106,a,124,b.200,b.207.a.
Miſſa in finem mundi vſque, perſiſtet 39,b.105,a.
Miſſam Chriſtus inſtituit 49,b, 74,b.105,b.106,a.114,b, 123,b.

124.b.195.b
Miſſa,mirabile & magnificum ſacrificium 34.b
Miſſa,placabile ſacrificium 18.a
Miſſæ ritum, quínam S. Iacobum conſcripſiſſe affirment 16.a
Miſſæ ritum, qui veterum ſcripto ediderunt 39,a
Miſſa,ſacrificium 39,a 74,b.98, a,b. 114,b.190, b.191, a.196,b. 207,a
Miſſæ ſacrificio placatur Deus & ingentia peccata remittuntur, 18,a
Miſſę ſacrificio Angelorum interſunt chori 49,a.167,b.270,a
Miſſæ ſacrificium, omnia ſacrificia præcellit 18.a
Miſſa ſacroſanctum & Deo plenũ ſacrificium 22.a
Miſſa traditio Apoſtolica 39,b 106,b.123.b
Miſſa traditio diuina 17,b.30,b49, b.96,b.106,b.114,b.123,b.124.b
Modus trãſubſtantiationis,ineffabilis 100.b
Mortuorum animæ,à peccatis ſacrificio Miſſæ ſoluuntur 203.a

N

NEceſſaria quæ ſint in Euchariſtiæ conſecratione 146.a
Negligentia in Euchariſtiæ adminiſtratione quam grauiter punienda 17.b
Noui Teſtamenti hoſtia, corpus & ſanguis Chriſti 44.a
Nota erroris Sacramentariorum, certiſsima 9.b
Nullus à fide recta Euchariſtię errauit, qui non ante de Chriſto errauerit 61.a

O

ODio Romani Pontificis, Sacramentarij ſuos errores tuentur. 8.b
Oecolãpadij liber de verbis cœnæ Dominicæ,qualis 7,b
Oecolampadius quàm mala fide veteres citauerit 7.b
Oecolampadius quàm obcęcatus à Deo fuerit 7.b
Oecolampadius,quot & quos auctores corruperit 7.b
Omnes ſenſus excepto auditu, in Sacramento Euchariſtiæ falluntur 115,b.118,a
Opinio Lutheri de Euchariſtia,peior Sacramentariorum 72.a
Orbis conſenſus in veritatem Euchariſtiæ 60,b.62,a 66.b
Ordo Sacerdotalis à Spiritu paraclero inſtitutus 35.b
Origo, & progreſſus Sacramentatiæ hæreſis 5,b.4,a,b
Origo Sacramentariæ hæreſis curioſitas 3.b

P

PAnem & vinũ fecit Deus corpus ſuum 52,b,104,b
Panem vna cum Chriſti corpore credereq; in Euchariſtia permanere,impietas eſt 71.a
Panis conſecrãdus vermiculo fœdatus, tertio ab altari reiectus 101,a
Panis & vinum, per Spiritum ſanctum, in corpus & ſanguinem Chriſti trãſmutãtur 52,b.54,a.
Panis & vinum,Spiritus ſancti aduentu

uentu, corpus & ſanguis Chriſti efficitur 30,b
Panis per Chriſti verba, in ipſius corpus mutatur 26,b.64,a
Panis ſubſtantiam cur Deus in Euchariſtiæ Sacramento manere voluerit 77,a
Panis ſubſtantia in conſecratione, aduenienti viuifico pane, cedit, 107,a.
Panis ſubſtantia, non redigitur in nihilum per tranſubſtantiationem 87,b
Panis ſubſtantia, tranſit in illam ſubſtantiam, quæ ad dexteram Patris reſidet. 77,b
Panis ſemel conſecratus, manet ſemper Chriſti corpus 42,b
Panis tranſmutatio in chriſti corpus, myſterium fidei eſt, 79,b.
Puli locus omnes eandem eſcam manducauerunt & cæt.rectè explicatus 83,b
Pectore proprio, vice altaris, cur S.Lucianus dum ſacrificaret vſus ſit 21,b
Pœna Sacerdotum, qui circa adminiſtrationē Euchariſtiæ negligentes exiſtunt 18,a
Pœnitentia communioni præmittenda 31,a
Præparandi, diuina Sacramenta ſumpturi 28,a
Pronomen, Hoc, quid referat in verbis conſecrationis 120,a.
Punitur, quæ à ſumptione Euchariſtiæ abſtinuerat, 27,b.

Q.

Quatuor conſideranda circa Sacramentum Euchariſtiæ 131,a
Quid in fractione Euchariſtiæ, diuidatur 105,b.110,a
Quomodo circa Euchariſtiæ Sacramentum, cur non ſit quærendum 54,a
Quomodo in Dei promiſsis non eſt quærendum 40,b
Quomodo ſit intelligendum, Sacerdotes conficere corpus Chriſti 115,a

R.

Radiis ſolaribus mundiorem decet eſſe illam manū, quę Chriſti carnē tractatura eſt 32.b
Recedit Deus procul ab iis, qui ab Euchariſtia diu abſtinēt 28.a
Refellitur quædam Sacramentariorum interpretatio. 84,a 85,b
Refert plurimum peccator ne an iuſtus, corpus chriſti ſumat, 28.a
Reliquiarum veneratio 50.b
Remedium quodnam potiſsimum cōtra ſacramentariam hæreſim multis videatur 2,a
Reſeruatio Euchariſtiæ 186.a
Ritum Miſſæ, poſteris ſcripto qui tradiderunt 39.a
Ritum Miſſæ S.Iacobum quinam ſcripſiſſe aſſerant 16.a
Romani pontifices qui in excindenda ſacramentaria hæreſi laborarunt 5.b.6.a.

S.

Sacerdos malos æque ac bonus corpus Chriſti conficit 62.b
Sacerdos, ſolus miniſter eſt Eucha-

chariſtia 30,b.103,a.146,a.
Sacerdotalis functio, maior angelica dignitate 115,b.133,a.167,b
Sacerdotes immolant corpus & ſanguinem Chriſti 19,b.38,b
Sacerdotium à Spiritu paracleto inſtitutum 35.b
Sacramentaria hæreſis à toto orbe & proprio auctore damnata, 6.b.
Sacramẽtarij à Deo dati in reprobũ ſenſum 8,a
Sacramẽtarij Chriſtum cum vniuerſa Eccleſia mendacij reũ faciunt 10,a.69,b.
Sacramentarij cur Berẽgario peiores 13,a,b
Sacramentarij cur circa fidem Euchariſtiæ errent 5.a
Sacramentarij diſputant ſine fide contra fidem 60,b
Sacramentarij falſo Auguſtinum, ſuum faciunt 13,a
Sacramentarij in quot ſectas diſſecti 9.b
Sacramentarij odio Romani Pontificis, impietatem amplectuntur 8.b
Sacramentarij qua fide veteres auctores citent 7.a,b
Sacramentarij quales ſint 8.b
Sacramentarij quibus dolis & mẽdaciis ſuos errores tueantur, 7.a,b.
Sacramentarij qui, quos auctores corruperunt 7,b.8,a.
Sacramentarii quó Spiritu (teſte Luthero) exagitentur 9.b
Sacramentarii reſipiunt Arrianiſmum & Iudaiſmum 106,b
Sacramentarij veritatem Dei detinent in mendacio 8,a
Sacramentariorum falſa interpretatio exploditur 84,a.85,b.
Sacramentariorum intolerabilis ſuperbia 8,b
Sacramentum Euchariſtiæ & veritas & figura eſt 60,a
Sacrificio Euchariſtiæ à peccatis expiamur 56.a
Sacrificio Euchariſtiæ diuinitatis Chriſti participes reddimur, 27.a.
Sacrificio Miſſæ Angelorũ chori interſunt 49.a
Sacrificio Miſſæ placatur Deus & peccata dimittit 18.a
Sacrificium Euchariſtiæ ſucceſſit omnibus veteris Teſtamenti ſacrificijs 38,b
Sacrificium Miſſę Chriſtus Apoſtolis tradidit, ijſque Eccleſiæ, 106,b.123,b.
Sacrificium Miſſæ in finem vſque mundi perſtabit 39,b.105.a
Sacrilegium eſt, frangere calices & altaria demoliri 24,a,b
Sancti in diuinam vitam ex morte tranſlati ſunt 17.a
Sanctorum memoria in Miſſæ ſacrificio 17,b.197.a
Senſus omnes excepto auditu in Euchariſtia falluntur 115,b 118.a.
Sermone Chriſti, mutatur omnis creatura 29.a
Sex mirabilia in Euchariſtia exiſtunt 122.b
Species panis & vini, cur in Euchariſtia poſt conſecrationem per-

permaneant 43.a.53.b 54.a.68.b.71.b.150.a. 201.b
Spiritui ſancto relinquendũ quomodo Chriſti corpus in Euchariſtia eſſe poteſt 30.a.119.b
Spiritus ſanctus aduentu ſuo panem & vinum, efficit corpus & ſanguinem Chriſti 59.b. 52.b.59.b.104.a.b.124.a
Spiritus ſanctus in conſe cratione ſupra naturam operatur 52.a
Spiritus ſanctus inuiſibiliter in Euchariſtiæ conſecratione operatur 38.a.125.a
Subſtantiam mutari non mutata ſpecie exemplis oſtenditur 92. b.
Subſtantiam panis cur deus in Euchariſtia permanere noluerit 79.b
Subſtantia panis trãſit in illã ſubſtantiam quæ ſedet ad dexterã Patris 77.b
Subſtantiam vnam in alteram poſſe cõuerti exemplis naturalibus probatur 19.b
Suffitus 19.a.197.a.198.a

T.

Templorum vſus 21.a
Tẽpore quo dubitare de Euchariſtia primum cœptum eſt, 3.b
Traditio diuina & apoſtolica ſimul, quomodo Miſſa eſt 106 b
Tria conſideranda circa Euchariſtiæ ſpeciem 117.b
Tria ſunt in Euchariſtiæ Sacramẽto 107.b.108.b
Tribus eſſentiæ modis, euchariſtia eſt corpus Chriſti 84.b 85 a
Tranſmutatio panis in Chriſti corpus, myſterium fidei eſt 79.b
Tranſſubſtantiatio 26.b.33.a. 43.a.44.a.47.a.51.a.52.a.53.b. 55.b.64.a
Tranſubſtãtiatio, contraria corruptioni 107,b
Tranſſubſtantiatio eſt miraculũ, ſoli Chriſto credendum 31.a
Tranſubſtantiatio exẽplis aſtruitur 28.a.b.59.a.112.a
Tranſubſtantiatio peragitur à tota S.Trinitate 146,a
Tranſubſtantiatio quando in cõſecratione peragatur 102.a
Tranſubſtantiationẽ Græci agnoſcunt 25.b.26.b.31.a.33.a.43. a.44.a.52.a.b.53.b.104.a.b.105. a.b.106.b.196.a
Tranſubſtantationem in Miſſa, Chriſtus ipſe peragit 33.a
Tranſubſtantiatione non redigitur panis ſubſtantia in nihilum, 82.b.117.121.b.149.b.
Tranſubſtãtiationis & corruptionis differentia 107.b
Tranſubſtantiationis modus ineffabilis 100.b
Tranſubſtãtiationis vocabuli, intentio 107.b

V

Vaſorum ſacrorum vſus 24. 177.b.188.b
Verbis Chriſti credẽdum etiam ſi ſenſui videatur abſurdum, 32.b
Veneranda magis ſecreta diuina quàm diſcutienda 88.b

Veneratio reliquiarum 50.b
Verba chriſti immobile fundamentum Euchariſtiæ 166.b
Veritas Euchariſtiæ quibus nitatur 117.b
Verum qui non verè credit, nihil credit 107.a
Veteribus doctoribus Eccleſiæ, vnde tanta auctoritas 67.b
Vetuſtas Canonis Clementis primi 17.b
Vetuſtas canonis Miſſæ 29.b
Vocabuli tranſubſtantiationis ſignificatio 107.b
Vocis & animæ humanæ exemplo oſtenditur chriſti corpus poſſe integrum in cælo ſimul & in diuerſis locis eſſe 70.b. 101.a.b.105.b

FINIS.

Errata, quæ per humanam incuriam admiſſa ſunt, Primus numerus, folia ſignificat: ſecundus, lineas: a primam paginam: b verò ſecundam indicat.

Pag. 19.a lin. 30. lege Lugebunt. 28 b 10 claret, ibid. lin. 35 deeſt verbum, panis iste panis eſt. 30 a 29 deeſt (eſt) 33 a 22 ſic lege, quæ tunc in illa cœna confecit, ipſe etc. ibidem a 26 loto. 34 a 2 ſenſibiles. 40 a 16 fecerimus. 45 b 29 deeſt (in) 57 a 12 Oegarius. 65 b 11 doctioribus. 66 b 10 inuiolato. 68 b 22 vtiliter. 71 a 39 enim. 73 b 3 atrociores. 74 b 36 ergo. 76 b 24 tumulto. 79 b 19 sed noneretur 92 a 8 iā 155 b 18 primi. 178 a 27 quid. 198 b 31 legitimis. 200 b 12 ſpirituali. 201 a 33 conuerſatio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SACRIFICII

MISSAE ET CAERE-MONIARVM EIVS, EX SANCTIS PATRIBVS, ASSERTIO, IOANNE GARETIO, CONFESSARIO Miſhagenſi Collectore.

***

PARISIIS.
Apud Galielmum, Iulianum ſub ſigno Amicitiæ, ad Gymnaſium Cameracenſe.
1562.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, AC AMPLISSIMO PRAESVLI, ET D. D. FRANciſco ab Elſhout, monaſterij S. Petri apud Gandauum Abbati digniſsimo, Flãdriæ Primati, &c. Ioãnes Garetius ordinis S. Auguſtini Canonicus apud Martinianos Louanij, & à confeſsionibus virginibus ſacris in Mishága prope Antuerpiam.

S. D.

NVLLVM arbitror exiſtere hominem verè Chriſtianum R. P. qui conſideratis hodiernis Eccleſiæ perturbationibus non ex animo doleat: nullum tam ſegnem quin aliquid opis (ſi poſſet) adferre cupiat. Nullo ſiquidem tempore vera fides aut acrius oppugnata, aut periclitata magis eſt. Nunquam vberior omnium hæreſum mala excreuit ſeges. Grauiter olim primus teneram Eccleſiæ afflixit infantiam ſuis prauis dogmatibus Simon ille Magus, nec minus poſt hunc Baſilides, Cerinthus, Marcion, atque Valentinus. Quibus vix dum extinctis crudelis ille Nouatus prætextu puritatis multum negotij illi exhibuit. Hunc Iouinianus inſecutus, deinde inſanus ille Manes grauiſsimam Eccleſiæ tempeſtatem concitauit. Poſt hunc caput extulit blaſphemus Sabellius, deinde nimium miſericordes Origeniſtæ, & ſeditioſi Donatiſtæ, nec non impius Porphyrius. Verùm hos omnes grauitate perſecutionis, prauitate dogmatum, vi ac multitudine ſuperauit longè

Arrius. Siquidem nunquam miſerandam magis fuiſſe Eccleſiæ faciem legimus, quàm eo tempore fuerit. Si quis ſectatorum huius hæreſis, fraudes, dolos, tyrannidem ac ſummam crudelitatem noſſe cupiat, legat Euſebium Cæſarienſem, Athanaſium, Baſilium, Mercurium Sozomenũ, Theodoretum, Socratem, Nicephorum, Victorem Epiſcopum & ibidem videbit, quàm grauiter Arriana calamitas Eccleſiã ſuo tempore deuaſtarit. Nulla extitit hæreſis, quæ aut latius peruagata, aut maiori fuerit vi defenſa. Vix dum reſpirare cœperat, quin illico Macedonius cum Eunomio nouam turbam excitauit. Non quieuit interim in occidente Pelagius cum hi in oriente inſanirent, Meſſaliani, Seleuciani, Hermeniani res etiam nouas moliti ſunt. Neſtorius cum Eutychete quantas turbas dedit? Aërius & Vigilantius, Luciferiani, Pepuſiani, Cathari, & poſt hos Berengarius, & Felix cum Vvaldenſibus, ſuo quiſque tempore Eccleſiæ pacem perturbarunt. Verum hi omnes nec vno eodémque tempore virus ſuæ hæreſeos euomuerunt, nec vnà in prouincia vixerunt, ſed vno extincto, alter aliquot pòſt ſeculis emerſit, aut pleraque prouinciæ à quibuſdam hæreſibus fuerunt immunes. Noſtro verò infelici hoc tempore, omnes, veluti ab Orco reuocatæ per Lutherum, & eius ſectatores, veluti ſigno dato, in Eccleſiam irruperunt. Quæ enim hæreſis tam impia aut ſtolida fuit vnquam, quam nunc non quidam ſeducto populo pro ipſa veritate proponant? Mentior ſi id non quotidie experiamur. Liberet quidem iam veterum omnium hæreticorum impios errores recenſere, atque oſtendere, nullum extitiſſe tam abominandum & abſurdum, qui nũc nõ alicubi ſtrẽnuè propugnetur niſi à quibusdam id diligenter præſtitum eſſet. Nec veteres tantum errores atque hæreſes reuocatæ: ſed & nouæ

ficio Satanæ excogitata. Quem quæſo conſtat ante Lutherum docuiſſe, vt cætera non dicam, omnia peccata in baptiſmo non dimitti? Fidem amitti per quodlibet peccatum mortale? Omnia opera quantumlibet rectè facta, eſſe peccata? Iuſtum in omni opere bono peccare? Deum nobis præcepiſſe quæ impoſsibilia ſunt factu? In tota Euangelii lege nullum eſſe præceptum? Nullum eſſe peccatum mortale, niſi ſolam incredulitatem? Sacramenta non conferre gratiam? Omnem hominem iuſtum certitudine fidei, ſcire ſe eſſe in gratia & verè iuſtificatum, cùm hæc omnia ex diametro cum ſacris literis pugnent? Quis vnquam tam demens extitit hæreticus, vt affirmare auſus fuerit Chriſtum in cruce deſperaſſe, atque idcirco damnatum eſſe, quod noſtro infelici ſeculo quidam in Germania auſus fuit aſſerere? Prolixus nimium eſſem, ſi omnes recenter natos errores recenſerem. Porrò inter omnes errores tam veteres, quàm recentes, nullum arbitror magis peſtilentem ac impium, quàm illum qui diuiniſsimum Eccleſiæ ſacrificium tollere atque profanare nititur. Siquidem illi, qui hūc errorem promouere conantur, veri ſunt Antichriſti præcurſores: quem S. Daniel prædixit ablaturum iuge ſacrificium, vti cap. 11. & 12. apud eūdem videre licet. Et vbi eò res deuenerit, vt præfinito apud eundem Danielem tempore (diebus videlicet mille, ducentis & nonaginta) ſublatum per Antichriſtum iuge Eccleſiæ ſacrificium fuerit, id eſt, vt publicè nuſquam prohibente videlicet ipſo Antichriſto adminiſtretur: tum tam iuxta Danielem, quàm ipſum Euāgelium finis mundi inſtabit. Et quoniam ipſe Antichriſtus in toto orbe ita ablaturus eſt iuge ſacrificium Eccleſiæ, vt nuſquam publicè adminiſtretur, vel cæco apparere poſsit cuius adiutores ſint; & quo ſpiritu agantur hi homines,

qui illud, quod Antichriſtus in toto orbe ſublaturus ſit, ipſi in quibuſdam regionibus & prouinciis iam ſuſtulerunt. Nihil æquè execratur atque deteſtatur Satanas, vt ſacrum Miſſæ ſacrificium, per quod, illud crucis & redemptionis ſacrificium, quod Chriſtus Sacerdos in æternum, Deo patri in odorem ſuauitatis obtulit, vim ſuam ac energiam in nos exercet. Et quia illius ſacrificij, quo per Chriſtum patri ſumus reconciliati cuperet Satanas memoriam funditus delere: idcirco tantis machinamentis ſacrificium Miſſæ, quod in memoriam illius ſacrificij à Chriſto eſt inſtitutum, per ſuos miniſtros oppugnare non deſiſtit. Et vide, quæſo te R. P. quibus argumentis primus ſacrificij Miſſæ hoſtis, Satanæ in hac palæſtra primogenitus, Lutherum dico, illud oppugnare cœpit. Scribit ſiquidem ipſe colloquium ſibi cum ſuo magiſtro, id eſt, Satana fuiſſe, ſeſéque pondere argumentorum Satanæ oppreſſum, in has deueniſſe anguſtias, vt Miſſam Deo abominandam eſſe crediderit. Et ne quis putet Lutherum iſta confingere, & vera non eſſe, adiecit ſibi præ metu Satanæ ſudorem erupiſſe, denique & nocturna fuit hæc Satanæ & Lutheri diſputatio, vt ex ipſo tempore, quale nam dogma iſtud ſit agnoſcamus. Mirari non deſino, ſi quiſquam tam excors, & ſuæ ſalutis tam negligens exiſtere poſſit, qui non videat, quàm grata Deo res ſit Miſſæ ſacrificium, quod Satanas tãtopere ſublatum velit, vt cum ipſo Luthero de hoc negotio diſputationem ipſe Satanas inſtituerit. Quando quæſo Satanas adulteria, homicidia, & cætera Deo odibilia flagitia vnquam diſſuaſit, cùm ipſe hiſce peccatis maximè delectetur? Si Miſſæ ſacrificium tanta ſit impietas & idololatria, vt iſti Antichriſti præcurſores confingunt, quid Satanæ in mentem iam venit, vt homines ab his abſterrere iam cupiat, cùm impietatis &

idololatriæ ipſe & auctor & inſtigator ſemper extiterit? Quid hac ſua diſputatione & pondere argumentorum Satanas apud cordatos & pios omnes effecit, niſi vt Miſſæ ſacrificium in maiori, quàm vnquam habeant precio? Bellum argumentum Lutheri, cui omnes credere debeant, Satanas vi argumentorum ſuorum mihi planè perſuaſit Miſſam eſſe Deo abominandam & idololatriam, ergo funditus tollatur. Si eò res deuenit, vt Satanæ argumentis credere incipiamus, ad quæ nos non pertrahet? Quid nobis non perſuadebit? Miror non puduiſſe Lutherum hæc ſcribere, cum vel ex iſto cum Satana congreſſu, quo ſpiritu inſtigante ſua execranda dogmata conſcripſerit cuiuis perſpicuum eſſe poteſt. Reliqui autem omnes qui hanc impietatem & amplexi ſunt, & propugnare cœperunt omiſſis Satanæ argumentis, meris humanis rationibus ſine firmis ſcripturæ teſtimoniis, id egerunt. Et quomodo fieri poſſet, vt ſcripturis ſuam impietatem munirent, cum illi, qui nullum docent in Eccleſia eſſe externum ſacrificium claro Dei verbo contradicant? Habemus ſiquidem firmam ac claram Dei promiſſionem in finem vſque ſeculi non defuturos Sacerdotes & Leuitas. Pollicetur enim apud Hieremiam cap. 33. in hunc modum: Hæc dicit Dominus. Non interibit de Dauid vir, qui ſedeat ſuper thronum domus Iſrael, & de Sacerdotibus & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offeret holocauſtomata, & incendat ſacrificium, & cædat victimas omnibus diebus. Et factum eſt verbum Domini ad Hieremiam dicens. Hæc dicit Dominus. Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non ſit dies & nox in tempore ſuo: & pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo, vt non ſit ex eo filius, qui regnet in throno eius, & Leuitæ & Sacerdotes mi-

niſtri mei. Sicut enumerari non poſſunt ſtellæ cæli & metiri arena maris: ſic multiplicabo ſemen Dauid ſerui mei, & Leuitas miniſtros meos. Et cum iuxta Paulum omnis Pontifex ex hominibus aſsumptus pro hominibus conſtituatur, in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Et rurſus: Omnis enim Pontifex ad offerenda munera & hoſtias conſtituitur. Oportet ergo & Eccleſiam habere externum quoddam ſacrificium, quod Sacerdotes & Leuitæ pro peccatis Deo offerant, alioqui promiſsio illa Dei de Sacerdotibus & Leuitis non de futuris omnibus diebus ſuperuacua foret, ſi nullum eſset externum ſacrificium in Eccleſia, ad quod offerendum Sacerdotes & Leuitæ conſtituuntur, quod etiam iuxta vaticiniũ Danielis ab Antichriſto mille ducentis & nonaginta diebus auferẽdum eſt. Nec eſt quod quiſquam mortificationẽ carnalis vitæ, puras preces, ardentẽ in Deum affectum, & cætera huiuſcemodi Eccleſiæ ſacrificium eſse affirmet & nullum aliud, cum ad huiuſmodi ſacrificia offerenda neceſse non ſit peculiares Sacerdotes & Leuitas à Deo conſtitui, quippe quod ad omnes in vniuerſum Chriſtianos ſpectat, nec iſta ſacrificia ab Antichriſto auferre poſsint, cùm hæc ab interiorem hominem ſpectant, in quem Antichriſtus nullam tyrãnidem aut vim poterit exercere. Verùm ſacrificiũ Miſsæ meo patrocinio opus non habet: nã à multis piis ac eruditis viris aſsertũ doctiſsimè eſt, & aduerſariorũ impiæ oppugnationes ſolidiſsimè deuictæ ſunt. Qui eo impietatis iam deuolutus eſt, vt ſacrũ Miſſæ ſacrificium aut contẽptui habet, aut oppugnat, ille procul dubio iuxta D. Chryſoſtomum inſanus eſt, & mente excidit, atque à Deo traditus creditur in reprobum ſenſum: & huiuſmodi nullis rationibus ad ſanam mentem reduci poterit. quem enim vt ſcriptura nos docet: Deus deſpexit, nul-

lus

lus corrigere poterit, idcirco fruſtra apud tales laboratur. Omiſsis igitur talibus, illorum mendacium re ipſa refellere noſtro libello decreui, qui Miſſam à D. Gregorio Romano Pontifice excogitatam confingunt. Quod nullo certiore aut ſolidiore argumento effici poteſt, quàm ipſorum vetuſtiſsimorum auctorum, qui aliquot etiam ſeculis D. Gregorium præceſſerunt, ſententias in ordinem redigendo ſecundum hodiernum ſacrificij Miſſæ ritum, vt toti mundo clarũ fiat tam Canonem Miſſæ, quàm pleráſque ceremonias ab Apoſtolorum ſucceſsoribus, & non à D. Gregorio nobis traditas. Non negarim D. Gregorium aliquid ad decorẽ ſacrificij Miſsæ addidiſſe, quod vero & Canonem & ordinem & præcipuas cæremonias inſtituerit, id planè pernego: nam aliquot illo ſeculis vetuſtiores Canones mentionem faciunt. Tantúmque eſt quorundã ſacrificij Miſsæ hoſtium ob hanc falſam perſuaſionem in D. Gregorium odium, vt à quibuſdam Magus appelletur: quia crebro in ſacrificio Miſsæ crucis ſignaculum exprimitur, tanquam myſterium illud ter adorandum, magica quædam res foret. Vide oro Reuerendiſsime pater, in quas blaſphemias dilabantur, qui Sacramẽtorum oſoribus faciles præbent aures, vt auguſtiſſimum iſtud Miſſæ ſacrificium ab ipſo Chriſto nobis traditum, rem magicam vocent. Vt ergo veritatis auido Lectori ego demonſtrem ordinem & ſacras Miſſæ cæremonias, non à D. Gregorio, ſed ab apoſtolorum primis ſucceſſoribus nobis praſcriptas ac traditas, collegi teſtimonia vetuſtiſsimorum Eccleſiæ Patrum, ac illa in ordinem, vt præſenti tempore Miſſæ ſacrificium peragitur, redegi, vt deſinant ſeducti ac ſeductores gannire D. Gregorium cæremoniarum (vt ipſi vocant) patrem, nobis Miſſæ ordinem præſcripſiſſe. Pauci equidem inter hos ſunt, quorum ſum vſus

teſtimoniis, qui D. Gregorium non aliquot ſeculis anteceſſerunt: hoc tamen de Latinis intelligo. Inter Græcos duo tantum ſunt, Ioannes videlicet Damaſcenus, & Theophylactus: cæteri omnes ferè vetuſtiſsimi ſunt. Videbit pius Lector nihil geri hodierno tempore in Miſſæ ſacrificio, quod non multis ſeculis ante D. Gregorium factitatum ſit, tametſi non eodem fortaſſè ordine. Et cum iuxta conſilium Diui Pauli omnia honeſte & ſecundum ordinem in Eccleſia Dei peragenda ſint, æquum ſane eſt, vt ordinem illum à ſanctis illis patribus, qui pietate ac eruditione præſtantes claruere, ſequamur potius quàm illum, quem nobis nunc ſeditioſi, votifragi, ſacrilegi, ac palam impij homunciones obtrudere conantur: qua etiam in vc (vti in nulla alia) inter ſe conuenire nequeunt. Nam pro religioſiſsimo ac decentiſsimo, ſuperſtitioſum nobis, ac luſum potius, ne dicam Barbarum quendam ſubſtituerunt. Doleo ſanè ex animo, quoties incido in veteres illos ſanctos Auctores, ac lego quam religioſe, honorifice, ac reuerenter de Miſſæ ſacris myſteriis ſcribant, & quanta cum blaſphemia ac contemptu ſcelerati iſti ſeductores de iis & loquantur, & ſcribant, & doceant, vt ex illis vel ſolus inſipidus ille Ioannes Sapidus, qui tot blaſphemias, tantam iniuriarum vim ſacrilego ore in ſacrum Miſſe ſacrificium euomuit, quæ piis auribus merito horrori eſſe poſsint, ſatis oſtendit. Ego motus execrandis illius carminibus quæ in Miſsæ contumeliam ſcripſit, ad calcem libelli noſtri adieci epitheta, & honorificas nomẽclaturas, quibus ſancti ac docti noſtri patres Miſsæ myſterium perpetuò appellarũt, vt perſpicuum omnibus fiat, quàm longe à veteri & Apoſtolica Eccleſiæ doctrina heſterni illi impoſtores aberrarunt. Videant ergo, quam rationem in tremendo iudicio huius facti Deo reddi-

turu-

dituri ſunt rationem, qui videlicet ſpretis tot S. Chriſti Martyribus, tot piis ac eruditiſsimis viris, contempta poſtremo Catholica Chriſti Eccleſia, ſacrilegos illos animarũ ſeductores audiunt & ſequuntur. Cùm ergo quæ ad refellendum illud de ſacrificio Miſſæ mendacium, ex ſanctis patribus collegeram, & in ordinem redegeram, hortatu quorundam eruditorum in lucem decreuiſſem dare, & viderē probe, quàm odioſe, & falſo res hæc diuina ab Antichriſti miniſtris & præcurſoribus traducatur, cogitare cœpi R. P. ſub cuius patrocinio exiguum noſtrum conatum in publicum emitterem: circunſpectiſque diligenter omnibus, nemo mihi tua paternitate viſus eſt ſiue virtutes animi, ſiue auctoritatem ſummam, ſiue religionem, ſiue humanitatem ſpectes aptior: tantæ ſunt in tuo pectore virtutes: vt quod rarum eſt, virtus ſuo præmio non caruerit. Quò enim altiores euectus, & amplioribus functionibus exornatus, eò ſemper virtus tua maiori loco dignam ſe oſtendit & cum iam ad ſummum monaſticæ dignitatis culmen ſis euectus, tamen & ipſa neſcio quid altius mereri videtur. Auctoritas verò tua tanta eſt, vt inter totius Flandriæ ampliſsimas Abbatias, tu primum locum obtineas, ac primas ſcribaris: quam dignitatem tu magis ornas, quàm ab illa orneris. Religio tua quod vera, & nõ fucata ſit, per hoc intelligitur, quod vetus illud Diui Andreæ Sacellum, ad quod concurſus magnus eſſe ſolet, in quo non omnia caſtè & ſanctè (ſi modò vulgò credendum eſt) gerebantur, dirueris, & pio illo aram ex Pario marmore D. Andreæ in dextro templi tui latere magnificentiſsimo opere cõſtruxiſti, vt qui illius deuotione tenentur in templo, & palàm ſuæ affectioni, non in loco, qui apud vulgum in ſuſpicionem non bonam iam abierat, id faciant. Venditionem prætereà vini, quæ

monaſterii veſtri quietem inſigniter perturbabat, & quæ parum cœnobio decora erat, prudenter ſuſtuliſti, malens emolumentum illud, quod non exiguum erat contemnere, quàm locum rebus ſacris dicatum, hominum profanorum, ne dicam ebriorum concurſu, fœdare. Humanitas verò talis in tanto honore, vt ne veſtigium quidem faſtus ac elationis in T. Celſitudine conſpiciatur. Omnibus æquè benignus ac affabilis: Idcirco vnus R. P. tu mihi viſus es, libello noſtro idoneus patronus, in quo virtus cum religione & auctoritate certat. Quòd verò C. T. cui ne de facie quidem notus ſum, libellum noſtrum dicauerim, in cauſſa partim eſt D. Robertus Cauarellus, vir doctus, ac pius: quo viro T. C. à conſiliis & ſecretis vtitur, à quo intellexi noſtrum officiolum iſtud non ingratum tibi fore: partim etiam modeſtus ac religioſus Monaſterij tui alumnus D. Franciſcus Honius, qui vt & ſtudiorum eſt, & ſtudioſorum amator, me adhortatus eſt, vt iſtud auderem quorum conſilio fretus illud aggreſſus ſum. Oro itaque atque obſecro amplitudinem tuam, vt noſtram audaciam boni conſulat, & ſtudium atque affectum noſtrum, non ex libelli magnitudine, quæ nulla eſt, metiatur. Nam vidua illa Euangelica cum ſuis duobus minutis, magnis aliorum donariis prælata Chriſto eſt. Vale.

Ex noſtro Mishagenſi iuxta Antuerpiam cœnobiolo.

SACRIFICII MISSAE ET CAEREMONIARVM EIVS EX SANCTIS PAtribus, aſſertio.

Vetuſtas vocabuli Miſſæ.

Sanctus Ignatius Martyr.

NON LICET ſine Epiſcopo, neque offerre, neque ſacrificium immolare, neque *Miſſas celebrare.* *Epiſtola ad Smirnēſes.*

Sanctus Clemens Martyr, Paſſus eſt anno 111.

SVmmopere omnibus Presbyteris & Diaconis ac reliquis Clericis attendendum eſt, vt nihil abſque Epiſcopi licentia agant. Non vtique *Miſſas* ſine eius iuſſu, quiſquam Presbyterorum agat. *Epiſtol.* 8.

S. Alexander Martyr. Vixit anno 121.

IN Sacramentorum oblationibus, quæ inter *Miſſarum* ſolennia Domino offeruntur, paſsio Domini miſcenda eſt vt eius cuius corpus & ſanguis conficitur, paſsio celebretur. *Epiſt.* 1. *ad omnes Orthodoxos. Hãc Epi. S. Alexãdri citat cõcilıũ Triburienſe cap.* 19. *Hac Iuo lib.* 2.

S. Higinus Martyr. Vixit anno 144.

OMnes Baſilicæ cum *Miſſa* debent ſemper conſecrari.

S. Pius Martyr. Vixit anno 147.

VT de oblationibus quæ offeruntur à populo, vel de panibus quos deferunt fideles ad Eccleſiam, Presbyter partes conciſas habeat, vt poſt *Miſſarum ſolennia*, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, exinde accipiant. *In Decretis ſuis.*

S. Sother Martyr Vixit anno 172.

In Decretis ſuis.

HOc quoque ſtatutum eſt; vt nullus Presbyterorum *Miſſarum ſolennia* celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, & ipſe tertius habeatur.

S. Fabianus Papa, Martyr. Vixit anno 242.

SAcrificium non eſt accipiendum de manu Sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obſeruationes *in Miſſa*, ſecundum ritum implere non poteſt.

S. Macharius Epiſcopus. Creditur vixiſſe circa annum 319.

Reperitur in Decreto. De cõſecratione.

CVm ingreſſus fuerit Epiſcopus aut Presbyter ad *Miſſarum ſolennia* celebrandã (niſi paſsio aliqua interuenerit) nullo modo audeat data oratione recedere, vt ab altero Epiſcopo vel Presbytero *Miſſarum ſolennia* ſuppleantur.

S. *Damaſus. Vixit anno* 365.

In Pontificum vitis

ALexander natione Romanus, ſedit annos 10, menſes 7, dies 2. Hic paſsionem Domini miſcuit in precatione Sacerdotum quando *Miſſæ celebrantur.* Hic conſtituit aquam aſperſionis cum ſale benedici.

Aqua luſtralis.

Teleſphorus natione Græcus, ſedit annos 11. menſes 3. dies 21. Hic fecit vt in natali Domini noſtri Ieſu Chriſti, noctu *Miſſæ celebrarentur*, cum omni alio tempore ante horæ tertiæ curſum, nullus præſumeret *Miſſas celebrare*, quia ea hora Dominus noſter aſcendit in crucem.

S. Ambroſius Epiſcopus. Vixit anno 390.

Li. 5. Epiſtolarum, Epiſto. 33.

EGo tamen manſi in munere, *Miſſam facere* cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Caſtulum quendam, quem Presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant tranſeuntem. Amariſsime flere, & orare, in ipſa oblatione Deum cœpi.

S. Auguſtinus Epiſcopus Vixit anno 425.

ECce poſt ſermonem fit *Miſſa* Cathecumenis, manebunt fideles. *Concilium 337.*

S.Leo Pontifex.Vixit anno 452.

NEceſſe eſt autem vt quædam pars populi ſua deuotione priuetur,ſi vnius tantùm *Miſſæ*,more ſeruato, ſacrificiũm offerre non poſsint, niſi qui prima diei parte conuenerint. *Epiſt.8.*

Felix 4.Pontifex.Vixit anno 524.

DE Eccleſiarum conſecratione, & de *Miſſarum* celebrationibus,non alicubi quàm ſacratis Domino locis, abſque magna neceſsitate,fieri debet. *Epiſt.1. Cap.1.*

Vigilius Pontifex.Vixit anno 544.

PAſcha verò futurum xi.Kalendarum Maiarum die, celebraturos nos eſſe cognoſcite. Ordinem quoque precum in celebritate *Miſſarum* nulla feſtiuitate ſignificamus habere diuerſum, ſed ſemper eodem tenore oblata Deo munera. *Epi.ad Eleutherium cap.5.*

Epiphanius Scolaſticus. Vixit *ante annum* 570.

PRopterea facilè inter ſe conuenientes, *Miſſas celebrabant.* *Li. 3.4.6, 8.Eccleſia-*

Permittens ergo eum *Miſſas facere* in Eccleſia in qua fuerat ordinatus.

Euſebius Vercellenſis Epiſcopus, repente poſtmodum ab Alexandria venit Antiochiam, & inueniens Paulinum à Lucifero conſecratum,plebemq́; diuiſam, Meletiique ſequaces *Miſſas facientes* ſeorſum, valde commotus eſt.

Ego audiui quoſdam veriloquos referentes, cùm populus illic congregaretur *ad Miſſas* mulierem pregnantem de ſuperiori porticu cadentem,defunctam fuiſſe.

Concilium Carthaginenſe 2.circa annum 412.

AVrelius Epiſcopus dixit:Audiuit dignatio veſtra ſuggeſtionem fratris & coëpiſcopi noſtri Fortunati.Quid ad hæc dicitis? Ab vniuerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio,& puellarum conſecratio,à Presbyteris non fiant. Vel reconciliare quemquam in publica *Miſſa* non licere, hoc omnibus placet. *Cap.8.*

Concilium Mileuitanum, circa annum 415.

Cap. 12. PLacuit etiam illud, vt preces vel orationes ſeu *Miſſæ*, quæ probatæ fuerint in Concilio, ſiue præfationes, ſiue commendationes, ſeu manus impoſitiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino dicantur in Eccleſia, niſi quæ à prudentioribus tractatæ, vel comprobatæ in Synodo fuerint.

Concilium Agathenſe, Circa annum 418.

Cap. 21. SI quis extra Parochias, in quibus legitimus eſt ordinarius que conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtiuitatibus, vt ibi *Miſſas* teneat, propter fatigationem familiæ, iuſta ordinatione permittimus. Clerici vero, ſi qui in feſtiuitatibus, quas ſuprà diximus, in oratoriis (niſi iubente aut permittente Epiſcopo) *Miſſas facere* voluerint, à communione pellantur.

MISSA EST SACRIficium & cultus Deo gratus.

S. Andreas Apoſtolus: ex Epiſtola Eccleſiæ Achaiæ.

Epiſt. hanc ante annos 400. citauit S. Vvolphelmus abbas, etiam Berna. cum Algero, ſed et auctor libelli de duplici Martyrio eius meminit.

OMnipotenti Deo (qui viuus & verus eſt) ego omni die ſacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes, ſed *agnum immaculatum quotidie in altari crucis ſacrifico*, cuius carnes poſteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius ſanguinem biberit, agnus qui *ſacrificatus* eſt, integer perſeuerat & viuus.

S. Martialis Diſcipulus Hic Chriſtum in humanis vidit.

Epiſto. ad Burdegalenſes capi. 3.

SAcrificium Deo creatori offertur in ara, non homini neque Angelo, nec ſolùm in ara ſanctificata, ſed vbique offertur Deo oblatio munda, ſicut teſtatus eſt, cuius corpus & ſanguinem in vitam æternam offerimus.

S. Alexander Martyr.

Nihil-

Nihil *in ſacrificiis* maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti, nec *vlla oblatio* hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. *Epiſt. 1. Euchariſtia eſt ſacrificium.*

S. Ireneus Martyr. Vixit anno 184.

Sed & ſuis diſcipulis (Chriſtus) dans cõſiliũ primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi nec ingrati ſint, eũ qui ex creatura panis eſt, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc eſt corpus meum. Et calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, *& noui teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo offert* Deo, ei qui alimenta nobis pręſtat, de quo in duodecim Prophetis Malachias ſic ait. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris. Quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum. Quoniã magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifeſtiſsimè ſignificans per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. *Lib. 4. contra Valentinum, cap. 32. Miſſa, eſt noui Teſtamẽti oblatio. Verba Malachie de Miſſæ ſacrificio ſunt intelligenda.*

Sanctus Hyppolitus martyr. Vixit anno 220.

Lugebunt Eccleſiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec ſuffitus fiet, nec cultus Deo gratus, ſed Eccleſiarum ædes ſacræ, tugurij inſtar erunt, pretioſũmque corpus & ſanguis Chriſti, non extabit in diebus illis: Liturgia extinguetur: Pſalmorum decantatio ceſſabit: Scripturarum recitatio non audietur. Tunc dicet his qui erunt à dextris eius: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à cõſtitutione mundi. Venite Prophetæ, propter nomen meum expulſi, Venite Pontifices, qui pure mihi ſacrificium, die nóctúque obtuliſtis, ac pretioſum *corpus & ſanguinem meum immolaſtis quotidie.* *Oratione de Antichriſto. Circa finẽ mundi Liturgia extinguetur. Sacerdotes imolãt quotidie corpus & ſanguinẽ Chriſti.*

Tertullianus. *Vixit anno* 210.

Vobis nulla procedendi cauſſa non tetrica: aut imbecillis aliquis ex fratribus viſitandus, aut *ſacrificium offertur*, aut Dei verbum adminiſtratur. *li. de Cultu fœminarũ.*

S. Cyprianus martyr. Vixit anno 260.

Libro 2. Epiſt. 3. Chriſtus Miſſæ ſacrificium inſtituit. Miſſa eſt ſacrificium.

SI Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter ipſe eſt ſummus Sacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primus obtulit,& hoc fieri in ſui commemorationem præcepit: vtique ille Sacerdos vice Chriſti vere fungitur, qui id quod Chriſtus fecit,imitatur. Et *ſacrificium verum & plenum tunc offert* in Eccleſia Deo patri,ſi ſic incipiat *offerre*,ſecundum quod ipſum Chriſtum,videat obtuliſſe. Et quia paſsionis eius mentionem *in ſacrificiis* omnibus facimus(paſsio eſt enim *ſacrificium quod offerimus*)nihil aliud quàm quod ipſe fecit,facere debemus. Quotieſcũque ergo calicem in commemorationem Domini & paſsionis eius *offerimus*:id quod cõſtat Dominum feciſſe,faciamus.

Lege lib. 1. Officiorũ, beati Ambro. c. 1. 41.

S. Laurentius Martyr, Paſſus eſt circa annum 265.

Epi. ad Salomonẽ Epiſcopum,

QVo progrederis ſine filio pater? Quo Sacerdos ſancte ſine Diacono properas? Nunquam ſine miniſtro *ſacrificium offerre* conſueueras. Quid ergo in me diſplicuit pater?

S. Marcellinus Martyr. *Vixit anno* 307.

Li. 1. Euangelicæ demõſtrationis cap. 10. In Miſſæ ſacrificio victima Deo ſuauis offertur.

QVidam errore decepti,dicũt ideo patrem maiorem filio eſſe, quia illi ſoli *ſacrificium immolatur*. Quibus competens & congruum reddatur reſponſum,quia ſicut patri,ita etiam filio,non ſolum Chriſtianis temporibus, verum etiam priſcis temporibus, à Sacerdotibus, variis multiſque modis probamus,ſacrificium fuiſſe oblatum.

Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus Vixit anno 320.

Eodem lib. cap. vlt. Malachiæ vaticinium de Miſſæ ſacrificio intelligẽdum. Miſſa eſt ſacroſanctum ſacrificium. Miſſa eſt ſacrificiũ noui teſtamenti.

PAraſti in conſpectu meo menſam,cõtra eos qui affligunt me,Pingue feciſti in oleo caput meum,& calix tuus inebrians quàm præſtantiſsimus. Palàm in his myſticam ſignificat vnctionem,& horrorem afferentia *menſæ Chriſti ſacrificia*, quibus operantes incruentas & rationales eiq; ſuaues *victimas*, in tota vita ſupremo Deo *offerre* per eminentiſsimum omnium ipſius Pontificem,edocti ſumus.

Ab orto Solis vſque ad occaſum, nomen meum glorificatum eſt in gentibus,& in omni loco incenſum offertur nomini meo & hoſtia mũda. Sacrificamus igitur Deo altiſsimo ſacrificium laudis: *ſacrificamus Deo plenum,& horrorem afferens:& ſacroſanctum ſacrificium: ſacrificamus nouo more,ſecundum nouum teſtamentum*,hoſtiam mundam.

S. Gregorius Epiſcopus Nazianzenus. Vixit anno 378.

Mox

MOx incruenti ſacrificij oblatione manus commaculat, per quod nos Chriſto vnimur, nec non paſsionis, ac diuini tatis eius participes reddimur, ſectionibus & victimis res ſtabiles regias, malis conſiliariis in malo vtens principatu.

Oratione prima, In Iulianum Apoſtatam.

S. Ambroſius Epiſcopus. Vixit anno 390.

VIdimus principem Sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis ſanguinem ſuum, ſequamur vt poſſumus Sacerdotes, vt *offeramus pro populo ſacrificium*, & ſi infirmi merito, tamē honorabiles *ſacrificio*, quia & ſi nunc Chriſtus non videatur offerre, tamen *ipſe offertur in terris, quando corpus Chriſti offertur*. Imo ipſe offerre manifeſtatur in nobis, cuius ſermo ſanctificat *ſacrificium quod offertur*.

In Pſal. 38. Sacerdotes. Miſſæ ſacrificium offerendo. Chriſtus in Miſſæ ſacrificio et offertur & ipſe ſeſe offert.

S. Ioannes Chryſoſtomus. Vixit anno 414.

SAcerdos altari adſiſtens, pro vniuerſo orbe terrarum, pro abſentibus atq; præſentibus, pro his qui ante nos fuerunt, *ſacrificio illo* propoſito, Deo nos gratias iubet offerre.

Homi. 26 in Matt.

Ideo in myſteriis inuicem ſalutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuerſi orbis fructibus *ſacrificamus*.

Miſſa eſt. ſacrificium. Hom. 77. in Ioan.

Noſtis profecto qui initiati eſtis id quod dicimus, ſiue ſexta feria, ſiue ſabbato, ſiue Dominica die, ſiue in celebritate Martyrum, eadē litatur hoſtia idem *ſacrificium* conſummatur.

Pro infirmis & terræ fructib^9 ſacrificatur

Visne & ſanctimoniæ iſtius excellētiam alio miraculo perſpicere? Ponito ob oculos Heliam illum, præterea & infinitā illam turbam circūfuſam, & ſacrificium lapidibus ſuperpoſitum, tum verò reliquos omnes admodum quietos ac taciturnos, ſolum autē Prophetam preces fundentem, ſecundum id flammam derepentem é cælo delabentem, ſacrificiumque ipſum lambentē: mira ſunt iſta profecto, & ſtupore omni plena. Ab illis ergo ſacris ad noſtratia ſacra te trāsfer: nec ea mira modo eſſe videbis, ſed etiam omnē ſtuporem excedentia. Adeſt enim Sacerdos, non ignem geſtans, ſed Spiritum ſanctum, is preces diuturnas fundit, non quo flamma cælitus delapſa, ſacra appoſita abſumat: ſed vt gratia *in ſacrificium influens*, per illud ipſum omnium animos inflammet & puriores reddat argento igne excocto purgatoque.

Homi. 5 in epi. 2. ad Timotheum. In Miſſa litatur hoſtia. Libro 3, De Sacerdotio. Sacrificiū Miſſæ omnē ſtuporem excedit.

Miſſæ myſterium om nium maximè horrendum verendúmque.

Hoc ergo myſterium omnium maximè horrendum, verendúmque, quis tandem qui inſanus idem minimè ſit, quique è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit? Ignoras futurum nunquam fuiſſe vt humanus animi captus, *ſacrificij* ignem illum ſuſtineret: ſed funditus omnes tum fuiſſe interituros, niſi magnũ diuinæ gratiæ auxilium affuiſſet? Nã ſi quis conſideret quantum id ſit myſterium, vt is ſcilicet qui homo ipſe ſit, carne & ſanguine etiamnum conſtans, iiſq; inuolutus, beatæ ac immortali naturę illi fieri propior queat: tum probe intelliget quanto Sacerdotes honore, quãta dignitate Spiritus ſancti gratia, dignata fuerit: operantibus enim illis, tum ſacra hęc quę dico, initiantur perficiunturque.

Sacrificãtib⁹ ſacerdotibus myſteria horrẽda perficiuntur.

S. Sulpitius Seuerus, *Vixit anno* 415.

Libro 2. Dialogorũ cap. 2. S. Martin⁹ Miſſæ ſacrificiũ obtulit.

CVm hac igitur (Martinus) *oblaturus ſacrificium* Deo, veſte procedit. Quo quidem die (mira dicturus ſum) cum iam altare ſicut eſt ſolenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in ſublime contendens, longius collum crinémque flamma produceret.

S. Auguſtinus Epiſcopus. Vixit anno 419.

Libro 2. Quæſtionũ Euangelicarum. CorpusChriſti eſt ſacrificium.

QVod Dominus dicit leproſo mundato: Vade oſtende te Sacerdoti, & offer munus & cætera, videtur approbare ſacrificium, quod per Moyſen præceptum eſt, cùm id non receperit Eccleſia. Quod ideo iuſsiſſe intelligi poteſt, quia nondum eſſe cœperat *ſacrificium ſanctum ſanctorum, quod corpus eius eſt.*

Li. 8. De Ciuitate Dei, cap. 27. Sacerdos altari aſtans, offert Deo ſacrificium.

Honoramus memorias eorum (Martyrum) tanquam ſanctorum hominum Dei, qui vſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certarunt, vt innoteſceret vera religio, falſis religionibus fictíſque conuictis. Quis autem audiuit aliquando fidelium, ſtantem Sacerdotem ad altare, etiam ſuper tanctum corpus Martyris ad Dei honorem cultúmque conſtructum, dicere in precibus: *Offero tibi ſacrificium* Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & Martyres fecit, & ſanctis ſuis Angelis cæleſti honore ſociauit.

Libro 16. capit. 22.

Cùm Melchiſedech Abrahæ benediceret, ibi primum apparuit *ſacrificium*, quod nunc à Chriſtianis *offertur Deo toto orbe terrarum*, impletúrque illud quod longè poſt hoc factum, per Prophetam dicitur ad Chriſtum, qui fuerat venturus in carnem:

nem: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Non ſcilicet ſecundum ordinem Aaron: qui ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur.

Malachias prophetans Eccleſiam, quam per Chriſtũ iam cernimus propagatam, Iudæis apertiſsimè dicit ex perſona Dei: Non eſt mihi voluntas in vobis,& munus nõ ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus,& in omni loco ſacrificabitur,& offeretur nomini meo oblatio munda,dicit Dominus. Hoc *ſacrificium* per ſacerdotium Chriſti ſecundum ordinẽ Melchiſedech,cùm in omni loco à Solis ortu vſque ad occaſum, Deo iam videamus offerri: ſacrificium autem Iudæorũ ceſſaſſe,negare non poſſunt.

Li.18.c.35. Malachiæ prophetæ vaticiniũ de oblatione mũda à gẽtib⁹ offerenda de Miſſæ ſacrificio intelligendũ eſt.

Hebræi in victimis pecorum, quas offerebant Deo,multis & variis modis,ſicut re tanta dignum erat, prophetiã celebrabant futuræ victimæ, quã Chriſtus obtulit. Vnde iã Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrãt, *ſacroſancta oblatione* & participatione corporis & ſanguinis Chriſti.

Li.20.contra Fauſtũ, cap.18. Corpus Chriſti offertur.

Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat,& ad excitãdam imitationem,& vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur:ita tamen vt nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamuis in memorias Martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſsiſtens altari,aliquando dixit: *Offero tibi* Petre, aut Paule, aut Cypriane: ſed *quod offertur,offertur Deo,* qui Martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit,vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus,& in illum quo adiuuante poſſumus.

Eodem lib. ca.21, Martyrũ memorias celebramus,vt eorũ orationibus adiuuemur.

Nouerunt qui legerunt quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham. Et ſi iam ſunt participes eius, vident tale *ſacrificium nunc offerri Deo,toto orbe terrarum.*

Lib.1.cõtra aduerſariũ legis & Prophetarum, cap.20.

S. Cyrillus Epiſcopus. Vixit anno 438.

SAnctum ac viuificum, & incruentum *in Eccleſiis operamur ſacrificium.*

Contra Neſtorium.

Sanctus Leo. Vixit anno 452.

VOlumus illud quoque cuſtodiri, vt cùm ſolennior feſtiuitas conuentum populi numeroſioris indixerit, & ad

Epiſt.8.

eam tāta multitudo conuenit, quàm recipi Baſilica ſimul vna nō poſſit, *ſacrifieij oblatio* indubitãter iteretur: ne his tantũ admiſſis ad hanc deuotionem qui primi aduenerint, videantur ij, qui poſtmodum confluxerint, non recepti, cùm plenum pietatis atque rationis ſit, vt, quoties Baſilicam in qua agitur, præſentia nouæ plebis impleuerit, toties *ſacrificium* ſubſequens *offeratur*.

Miſſa eſt ſacrificium.

S. Fulgentius Epiſcopus. Vixit anno 495.

Lib. de fide ad Petrum cap. 19.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ipſum vnigenitum Deum, verbum cárnem factũm, ſe pro nobis obtuliſſe ſacrificium & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, cui cum Patre & Spiritu ſancto à Patriarchis, Prophetis, & Sacerdotibus, tempore veteris Teſtamenti animalia ſacrificabantur, & cui nunc, id eſt, tempore noui teſtamenti, cum Patre & Spiritu ſancto, cum quibus illi eſt vnā diuinitas, *ſacrificium panis & vini*, in fide nec charitate ſancta Eccleſia Catholica per vniuerſum orbem terræ, offerre non ceſſat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Chriſti, quam pro peccatis noſtris ipſe, ſine peccato fuerat obla-urus, & ſanguinis quem erat effuſurus in remiſsionem peccatorum noſtrorum. In iſto autem ſacrificio, gratiarum actio, atque commemoratio eſt carnis Chriſti, quam pro nobis obtulit, & ſanguinis, quē pro nobis idem Deus effudit. In illis ergo ſacrificiis quid nobis eſſet donandum, figuratè ſignificabatur, *in hoc autem ſacrificio*, quid nobis iam donatum ſit, euidenter oſtenditur. In illis ſacrificiis prænuntiabatur filius Dei pro impiis occidendus, in hoc autem pro impiis annunciatur occiſus.

Ex Canonibus S. Apoſtolorum.

Can. 3. *Chriſtus ſacrificiū Miſſæ inſtituit.*

SI quis Epiſcopus aut Presbyter, præter ordinationem Domini quàm *de ſacrificio* inſtituit, alia quædam, puta, aut mel, aut lac, aut pro vino ſicera ſuper altare obtulerit, vt qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor.

Concilium Nicænum. Habitum eſt Concilium iſtud, iuxta Dioniſii Ciclum anno 315.

Sacerdo. incruente immolātagnū Dei in menſa altaris.

ITerum etiam hic in diuina menſa, ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem, & poculum, ſed attollentes mentem, fide intelligamus ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei, tollentē peccata mundi, *incruente à Sacerdotibus immolatum*, & pretioſum ipſius corpus & ſanguinem nos vere

ſumen-

ſumentes, credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis ſymbola.

Peruenit ad ſanctum magnúmque Concilium, quod in locis quibuſdam & ciuitatibus, Presbyteris gratiam ſacræ communionis, Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi qui *offerendi ſacrificii* non habent poteſtatem, his qui *offerunt*, corpus Chriſti porrigant.

Idem cõcil. Canone ſecundũ quoſdã 24. ſecũ dũ alios verò Can. 18.

Miſſa eſt ſacrificium.

Soli ſacerdotes pot. ſtatẽ habẽt offerẽdi ſacrificiũ corporis Chriſti.

Concilium Alexandrinum. Conuenit circa annum 467.

DVm vnigeniti filij Dei, Ieſu Chriſti mortem ſecundum carnem & reſurrectionem ex mortuis annunciamus, aſſumptionémque in cælos confitemur, *incruentum in Eccleſiis perficimus cultum.*

Concilium Epheſinum, Vniuerſale, Celebratum eſt anno 468.

Vide epiſt. 10. B. Cyrilli.

Miſſa eſt incruentus cultus.

NEceſſario igitur & hoc adiicimus. Annuntiantes enim, ſicut ſecundum carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius, & in cælos aſcenſionem pariter confitentes, *incruentam celebramus in Eccleſiis ſeruitutem.*

Concilium Toletanum 12. *Coactum circa annos* 986.

Miſſa eſt incruenta ſeruitus, Cap. 5.

RElatum nobis eſt, quoſdam de Sacerdotibus, non tot vicibus cõmunionis ſanctæ gratiam ſumere, quot *ſacrificia* in vna die videntur *offerre*: ſed in vno die, ſi plura per ſe Deo *offerunt ſacrificia*, in omnibus ſe oblationibus à communione ſuſpendunt, & in ſola tantum extrema *ſacrificii oblatione* communionis ſanctæ gratiam ſumunt, quaſi non ſit toties illis, vero & *ſingulari ſacrificio* participandum, quoties corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti *immolatio* facta conſtiterit.

Miſſa eſt verũ & ſingulare ſacrificium.

Concilium Nicenum 2. *Vniuerſale* 7. *Conuocatum anno* 790.

Tomo 3. Actionis ſacræ

Miſſa incruentũ ſacrificium.

Not.

NEmo vnquam ſanctorum Apoſtolorum, qui tubæ ſunt Spiritus ſancti, aut glorioſorum patrum noſtrorum, *incruentum noſtrum ſacrificium* in memoriam paſsionis Chriſti Domini Dei noſtri, & totius ſuæ diſpenſationis factum, imaginem corporis illius duxerit: Legas quouſque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apoſtolos, neque patres, *incruentum illud ſacrificium*, quod à Sacerdote *offertur*, imagine dixiſſe, verum, ipſum corpus, & ipſum ſanguinem.

Idémque quod inſani homines patiuntur, iam hoc,iam illud imaginantes: & hoc nunc quidem ſanctum & notabile, *noſtrum ſacrificium*,imaginem ſacri corporis Chriſti, nunc autem ſacrum & diuinum corpus aſſerunt.

DE LOCO ET TEMPORE, SACRIFICII MISSAE.

S.Clemens Martyr.

Epiſt.3. HIc ergo, hoc eſt,in præſenti vita poſitos, oportet nos agnoſcere voluntatem Dei, vbi & agendi & ſacrificandi eſt locus:quoniam in aliis locis ſacrificare & *Miſſas* celebrare non licet,niſi in his, in quibus Epiſcopus proprius iuſſerit. Hæc Apoſtoli à Domino acceperunt,& nobis tradcrunt.

S.Teleſphorus Martyr.

Epiſt.1. *Qua dieibo ra Miſſa celebranda.* NOcte ſancta natiuitatis Domini *Miſſas* celebrent, reliquis enim temporibus,*Miſſarum* celebrationes antè horam diei tertiam,minimè ſunt celebrandę.

Iulius Papa.Vixit anno 332.

In decretis ſuis. SI qua ſanctorum Baſilica à fundamentis fuerit innouata ſine altaris motione, ſine aliqua dubitatione, cùm in eą fuerit *Miſſarum* ſolennitas celebrata, totius conſecratio ſanctificationis implebitur. Si verò ſanctuaria, quæ habebat, ablata ſunt,rurſus eorum depoſitione,& *Miſſarum* ſolennitate reuerentiam ſanctificationis accipiat.

Felix 4.Papa.

Epiſt.1. Cap.1. NOn in aliis locis, quam in *Domino ſacratis* ab Epiſcopis, *Miſſas* celebrare, nec ſacrificia offerre Domino debemus. Et hoc non in domibus, quia in ſacris canonibus ſacrificia in domibus offerri prohibita ſunt:ſed in tabernaculis *In concilio vi..el.cet Laodiceno* dininis precibus à Pontificibus dicatis:& *in menſis Domino ſacratis* & ſacra vnctione à pontificibus delibutis.Et ſicut non alij quam ſacrati Domino Sacerdotes,debent *Miſſas* cãtare, & ſacrificia ſuper altare offerre:ſic nec in aliis,quam in præfatis locis *Miſſas* cantare,aut ſacrificia offerre licebit.

Concilium Laodinenſe,circa annum 394.

Cap.58. NOn oportet *in domibus* oblationes ab Epiſcopis ſine Preſbyteris fieri.

Concilium Aurelianenſe 3. Celebratum eſt tempore Childeberti Regis.

DE Miſſarum celebritate in præcipuis duntaxat ſolennitatibus, id obſeruare debemus, vt *hora tertia Miſſarum* celebratio in Dei nomine inchoetur. *Cap. 11.*

Concilium Maguntinenſe 2.

MIſſarum ſolennia non vbique, ſed *in locis ab Epiſcopo conſecratis*, vel vbi ipſe permiſerit, celebranda eſſe cenſemus. Concedimus etiam, vt ſicubi Eccleſiæ fuerint incenſæ, in capellis *Miſſas* interim liceat celebrare. *Cap. 9.*

DE PRAEPARATIONE MODO, SVPELLECTILI SACRIFICII MISSAE.

S. Dionyſius Martyr. Vixit anno 110.

Epi. ad Demophilum.

QVum eſſem aliquando ſecus Cretam, hoſpitio me ſuſcepit ſanctus Carpus, vir ſi aliquis alius, per multā mētis mūditiem ad Dei viſiones diuiniſsimus. Qui non inchoabat ſanctas myſteriorum conſecrationes, niſi ei prius oſtenderetur de ſupernis propitia viſio, *orantis ante oblationem ſanctiſſimi ſacrificij*. *Oratines antiſacrificales.*

S. Anacletus Martyr. Vixit anno 112. *Epiſt. 1.*

EPiſcopus Deo ſacrificās, *teſtes ſecum habeat*, & plures quàm alius Sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, ſic maioris teſtimonij incremēto indiget, Presbyteri dextra leuaque, cōtrito corde, & humiliato ſpiritu ac prono ſtent vultu, cuſtodiētes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius prebeant ſacrificio. *Quātareuerentia ſacrificio Miſſæ intereſſendum ſit.*

S. Stephanus Martyr. Vixit anno 250. *Epiſt. ad Hilarium Epiſco.*

VEſtimenta *Eccleſiaſtica*, quibus Domino miniſtratur, cultuſque diuinus, omni cum honorificentia & honeſtate, à Sacerdotibus, reliquiſque Eccleſiæ miniſtris celebretur, & *ſacrata debent eſſe* & honeſta. Quibus, aliis in vſibus (quum Deo, eiuſq; ſeruitio conſecrata & dedicata ſint) nemo debet frui, quam eccleſiaſticis & Deo dignis. *Eccleſiaſtica ſuppellex ad profanā vſus trāſferēda nō eſt.*

S. Optatus Epiſcopus. Vixit anno 366.

QVid eſt tam ſacrilegum, quam *altaria* Dei (in quibus & vos aliquando obtuliſtis) frangere, radere, remouere? *li. 6. contra donatiſtas.*

Aureorum vaſorũ vſus in ſacrificio Miſſæ. Nota bene

Quid enim *eſt altare* niſi ſedes & corporis & ſanguinis Chriſti? Hoc tamen immane facinus geminatum eſt, dum fregiſtis etiam *calices*, Chriſti ſanguinis portatores, quorum ſpecies reuocaſtis in maſſas, O ſcelus nepharium, ô facinus inauditũ, auferre Deo, quod idolis preſtes, ſubducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio.

Ep. ad Theophilũ Ep. Alexandrinum.

S. Hieronymus. Vixit anno 408.

Sacri calices velamina, & cæ. altaris miniſterio deputata, in magno honore habenda ſunt.

IN opere tuo vtilitatem ſpectauimus Eccleſiarum, vt diſcat qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, qua debeat veneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſeruire, *ſacroſque calices*, & ſancta velamina & cætera quæ ad cultum dominicæ pertinẽt paſſionis, non quaſi inania, & ſenſu carentia, ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini, eadem qua corpus & ſanguis, maieſtate veneranda.

Theodoretus Epiſcopus Cyri Vixit anno 450.

cap. 20. Hiſtoria religioſæ. Miſſa eſt ſpiritualeet myſticũ ſacrificium. Vſus vaſorũ ſacrorum in Miſſæ ſacrificio.

CVm autem (Maris videlicet Eremita) longo tempore deſideraſſet videre offerri ſpiritale & myſticum ſacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iuſsi *ſacra vaſa afferri*, pagus enim haud longè aberat, & *pro altari vſus Diaconorum manibus*, myſticum, diuinum, & ſalutare obtuli ſacrificium Ille autem omni ſpiritali implebatur voluntate, & exiſtimabat ſe ipſum cælum videre: dicebatque ſe nunquam tantam cœpiſſe voluptatem.

In Hiſto. duorũ militum chriſti. Apparatus quidã neceſſarius ad Miſſæ ſacrificium peragendum.

S. Ioannes Damaſcenus. Vixit anno 733.

HAec dicens ſenex, & multo plura, ſanctiſsima illius anima & theologa lingua digna, contriſtatam Ioſaphat animam conſolatus eſt. Deinde ad quoſdam trãſmittit eum fratres procul habitantes, vt afferret ei *quæ ad ſacram hoſtiam conſecrandam erant neceſſaria*. Tunc confortatus Ioſaphat valde, velocitẽr miniſteriũ impleuit Ita ergo viriliter ab illo vla per acta, & allatis pro quibus ierat, offert Deo ſacrificium ſanctiſsimus Barlaam. Et cõmunicans ipſe, tradidit & Ioſaphat incontaminata Chriſti myſteria & exultauit ſpiritu.

canon. 4.

Ex Canonibus Sanctorum Apoſtolorum.

OFferri non liceat aliquid ad altare, preter nouas ſpicas, & vuas, & *oleum ad luminaria, & thymiama*, id eſt, incenſum,

ſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio.

Concilium Ancyranum, circa annum 308.

DIacones ſimiliter qui immolauerunt, poſtea autem iterum reluctati ſunt, illum quidem honorem habere oportet, ceſſare verò debere ab omni ſacro miniſterio, ita vt nec *panem, nec calicem* offerant, nec pronuncient. Cap. 2.

Concilium Carthaginenſe 3 Interfuit huic concilio S. Auguſtinus Epiſcopus.

VT Sacramenta altaris non niſi *a ieiunis hominibus celebrentur*, excepto vno die anniuerſario, quo cœna Domini celebratur. Cap. 29.

Concilium Matiſconenſe 2. circa annum 580.

ITem, decernimus, vt nullus Presbyter *confartus cibo, aut crapulans vino*, ſacrificia contrectare, aut *Miſſas* priuatis feſtiuiſque diebus celebrare præſumat. Cap. 6.

Concilium Remenſe. Burchardus Epiſcopus libro 2.

NVllus Presbyter abſque *amictu, alba & ſtola, & fanone, & caſula*, vllatenus præſumat Miſſam celebrare. Cap. 50. *Veſtes ſacræ.*

Obſeruandum eſt vt *menſa chriſti*, id eſt, *altare* vbi corpus dominicum conſecratur, vbi ſanguis eius hauritur, vbi ſanctorum reliquiæ reconduntur, vbi vota & preces populi in conſpectu Dei à Sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honoretur, & *mundiſſimis lintheis & palliis diligentiſſime cooperiatur*, nihilque ſuper illud ponatur, niſi capſa cum ſanctorum reliquiis & quatuor Euangelia. Expleta Miſſa, *calix cum patena, & ſacramentorum liber, cum veſtibus ſacerdotalibus* in mundo loco ſub ſera recondantur. *Idem Concil. um. Burchard. Epi. lib. 8. ca. 97. Apparatus altaris.*

Concilium Triburienſe. Celebratum anno 895.

VAſa quibus ſacroſancta conficiuntur myſteria, *calices ſunt & patenæ*. Zepherinus 16. Romanus Epiſcopus, *patenis vitreis* Miſſas celebrari conſtituit. Tum deinde Vrbanus 18, Papa omnia miniſteria ſacrata *fecit argentea*. In hoc enim, ſicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum, decus creuit eccleſiarum. Noſtris diebus, qui ſerui patris familiâs ſumus, ne decus matris Eccleſiæ imminuatur, ſed magis cumuletur & amplificetur, ſtatuimus, vt deinceps nullus Sacerdos, ſacrum myſterium corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti domini noſtri, *in ligneis vaſculis* vllo modo conficere præſumat. Cap. 18.

VINO, AQVA ADMISCENDA IN MISSAE SACRIFICIO.

S. Alexander Martyr.

Epiſt. 1.

NOn debet (vt à patribus accepimus) in calice aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed *vtrumque permiſtũ*: quia vtrumq; ex latere ei' in paſsione ſua profluxiſſe legitur.

Cur aqua vino admiſcetur in miſſæ ſacrificio.

S. Iuſtinus Martyr, Vixit anno 154.

Apolo. 2. ad Anthoninũ Pium.

VBi deſitum eſt à precibus, adfertur Antiſtiti fratrum, panis & *calix aquæ & vini diluti*, atque ita is capiens, laudem & gloriam patri omnium rerum per nomen Filij & ſpiritus ſancti enunciat, offert, pariterque benedictionem in longum facit, vt digni ab eo iſtis rebus habeamus.

S. Irenæus Martyr.

Li. 5. aduerſus Valentini hereſes.

QVando ergo & *miſtus calix*, & fractus panis, percipit verbum dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti.

S. Cyprianus Martyr.

Libro 2. epiſt. 3.

QVando autem in calice *vino aqua miſcetur*, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio *aquæ & vini ſic miſcetur in calice Domini*, vt commiſtio illa non poſsit ab inuicem ſeparari. Vnde Eccleſiam, id eſt, plebem in Eccleſia conſtitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit perſeuerantem, nulla res ſeparare poterit à Chriſto, quo minus hæreat ſemper & maneat in diuina dilectione. Sic autem in ſanctificando calice Domini, offerri aqua ſola non poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. Si verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem *vtrumque miſcetur*, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulatur: tunc Sacramentum ſpiritale & cæleſte perficitur.

Magnũ myſteriũ idicat aquæ admiſtio in Miſſe ſacrificio.

Liber de Eccleſiaſticis dogmatibus.

Cap. 75.

IN Euchariſtia non debet pura aqua offerri (vt quidam ſobrietatis falluntur imagine) ſed *vinum cum aqua mixtũ*: quia & vinum fuit in redemptionis noſtræ myſterio, cũm dixit: Non bibam amodo de hoc genimine vitis. Et aqua mixtum: non quod poſt cœnam dabatur, ſed quod de latere eius lancea perfoſſo, aqua cum ſanguine egreſſa, vinum de vera eius

car-

carnis vitę cum aqua expreſſum oſtenditur.

S. Martinus Epiſcopus Bracharenſis. Vixit anno 649.

NOn oportet aliquid aliud in ſacramento offerri præter panem & *vinum, & aquam*, quæ in typo Chriſti benedicuntur, quia dum in cruce penderet, de corpore eius ſanguis effluxit & aqua, hęc tria vnum ſunt in Chriſto Ieſu. Hæc hoſtia & oblatio Dei in odorem ſuauitatis. *Li. de Græcorũ Synodis capi.* 55.

Concilium Carthaginenſe 3.

IN Sacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipſe dominus tradidit, hoc eſt, panis & *vinum aquæ miſtum*. *cap*, 24.

Concilium Conſtantinopolitanum 3. *Vniuerſale* 6. *collectum eſt circa annum* 684.

QVoniam nouimus in Armeniorum regione vinum tantùm in ſacra menſa offerri, *aquã illi non miſcentes* qui cruentum ſacrificium peragunt, prætexentes Eccleſiæ doctorem Ioannem Chryſoſtomũ in interpretatione Matthæi hoc aſſerentem. Vt iam nunc ab ignorantia liberẽtur, illius patris mentem orthodoxe aperimus. Cùm enim antiquam Hydroparaſtarum hæreſim, qui pro vino ſola aqua in ſacrificio vſi ſunt, ſubuerteret, illam orationem compoſuit in qua aquæ in ſacrificio Miſſæ adiunctionem amouere illi exiſtimant, cum tamen non doceat ſanctus per ſolum vinum oblationẽ fieri, quandoquidem & ſuę eccleſiæ vbi eſt illi paſtoralis adminiſtratio tradita, *aquam vino miſcendam* tradidit, quando incruẽtum peragi ſacrificium oportet, ex pretioſo & honorando noſtri redemptoris ſanguine & aqua contemperationem attendens, quę in totius mundi viuificationem effuſa eſt, & peccatorum redemptionem. Et in omni etiam eccleſia vbi ſpiritalia luminaria refulſerũt, hic ordo diuinitus traditus ſeruatur. Nam & Iacobus Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem frater, & Baſilius Cæſarienſis Archiepiſcopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruaſit, myſtico nobis inſcripto tradito ſacrificio, ita peragendum in ſacro myſterio ex *aqua & vino* ſacrum poculũ ędiderunt. Et, qui Carthagine conuenerunt ſancti patres ita apertè tradiderunt. Si quis ergo Epiſcopus vel Presbyter non ſecundum traditum ab Apoſtolis ordinem facit, deponatur, vt imperfectè, ac ſimpliciter myſterium enuncians, & quæ tradita ſunt innouans. *Cano*. 32. *Miſſæ incruentum ſacrificium*. *Iacobus frater Domini & Baſilius Magnus Liturgias conſcripſerunt.*

Ordo & cæremoniæ Sacrificij Miſſæ.

S *Dionyſius* Martyr. *Introitus Miſſe.*

Cap. 3. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Suffitus in ſacrificio Miſſe. Pſalmi canì ſolẽt in exordio ſacrificij Miſſe. Apolo. 2. ad Anthoninũ Piũ,

ITaque Pontifex quidem vbi orationem ſanctam ſupra diuinum altare peregit, ex ipſo incenſum adolere inchoans, omnem phani ambitum circuit, demum ad ſanctum altare iterum rediens, pſalmorũ incipit melos, cõcinentibus ſecum ſacra carmina omnibus eccleſiaſtici ordinis gradibus.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

NOs poſtquam ita lauerimus fide imbutũ nobíſque aſſentientem, deducimus eum ad fratres (vt vocant), vbi congregati ſunt, communes preces ſuper ſeipſis, & illuminato illo, & pro omnibus vbicunque aliis ſedulo facturi, vt digni habeamur qui vera diſcamus, & præſtatione operũ boni ciues obſeruatoréſque mandatorum inueniamur, & æterna ſalute ſaluemur.

Kyrie eleiſon.

Canon. 5.

Concilium Vaſenſe, circa annum. 450.

ET quia tam in ſede Apoſtolica, quàm etiã totius Orientis atque Italiæ prouinciás, dulcis & nimiũ ſalubris conſuetudo intromiſſa eſt, & *Kyrie eleiſon* frequentius cum grandi affectu ac compunctione dicatur: placuit etiam nobis, vt in omnibus Eccleſiis nóſtris iſta cõſuetudo ſancta, ad *Miſſas*, Deo propitiante, intromittatur.

Gloria in excelſis Deo.

Sanctus Teleſphorus Martyr.

Epiſt. 1.

NOcte ſancta natiuitatis Domini ſaluatoris *Miſſæ* celebrent, & *Hymnum angelicum* in eis ſolenniter decantẽt, quoniam & eadẽ nocte ab Angelis paſtoribus nũciatus eſt.

S. *Damaſus.*

In vita S. Teleſphori

TEleſphorus natione Græcus, hic fecit vt ante ſacrificium Hymnus diceretur angelicus, hoc eſt, *Gloria in excelſis Deo.*

Pax vobis, ſiue, Dominus vobiſcum.

S. *Ioannes Chryſoſtomus.*

Homil. 33. in Matth. Homil. 5. in Epi. ad Coloſſen.

CVm *pax vobis*, dicimus, & vos dixeritis, & *ſpiritui tuo*; voce non ſolùm, ſed animo quoque reſponderitis, nõ ore magis quàm mente proferentes.

Mox atque præſul Eccleſiæ, ingreditur, dicit, *pax omnibus*, quando benedicit, *pax omnibus*, quando ſalutem optare iubet,

pax

pax, inquit,*omnibus*, quando ſacrificium abſoluitur, *pax omnibus*: & interea rurſus,gratias vobis & pax. Dicis,*& ſpiritui tuo.* *Cum ſpiritu tuo.*

S.Cyrillus Epiſcopus.

PAx vobis(inquit)Chriſtus ad diſcipulos, vnde lex quædã Eccleſię tradita eſt. In ſanctis enim cõgregationibus hoc ſæpius ad inuicem dicimus *Lib.12.in S.Ioannis Euangel. cap.54.*

Et cum ſpiritu tuo.

S.Ioannes Chryſoſtomus

IN iiſdem iterum horrendiſsimis myſteriis bene precatur Sacerdos populo, & bene precatur populus Sacerdoti. Nam *cum ſpiritu tuo*, nihil aliud eſt quàm hoc. Ea quæ ſunt Euchariſtiæ, id eſt, gratiarum actionis cõmunia ſunt omnia. *Miſſæ horrendiſsima myſteria. Ho. 18. in poſteriorem ad Corinth. Epiſt.*

Collectæ in ſacrificio Miſſæ

S.Ioannes Chryſoſtomus.

EVm qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? imò verò pro vniuerſo terrarum orbe *Legatus intercedit*, deprecatorque eſt apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modo,ſed etiám mortuorum peccatis propitius fiat:qualem quæſo eſſe oportet? Equidem neque Moſis, neque Heliæ fiduciam fore vnquam ſatis putauerim ad ſupplicationem huiuſmodi peragendam:quandoquidem quaſi mundus illi vniuerſus concreditus,atq; adeò omnium ſic pater,ſic ad Deum ipſe accedit,deprecans quidquid vbiq; bellorũ eſt extingui; atq; in horum locum pacem ac felicem rerum ſtatũ ſuccedere:deniq; celerem malorum vnicuique imminentium qua priuatim,qua publice defunctionem poſtulas. *Lib.6.de Sacerdotio.*

S.Auguſtinus Epiſcopus.

SAcerdos ad altare Dei ſtans,exhortatur populum Dei, orare pro incredulis,vt eos Deus cõuertat ad fidem. Et pro catechumenis, vt eis deſiderium regenerationis inſpiret. Et pro fidelibus,vt in eo quod eſſe cœperunt,eius munere perſeuerent. *Epiſt.107 ad Vitalẽ*

Multa dici poſſunt (ſuper illum locũ Pauli,1.ad Timoth. cap.2.Obſecro autem primũ fieri obſecrationes & cęt) quę improbanda non ſunt,ſed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis,vel pene omnis frequentat Eccleſia,vt *precationes* accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sacramentorum,antequam illud, quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici. *Epiſt.59. ad Paulinum.*

Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Concilium Carthaginenſe. 3.

Cap. 23. VT nemo *in precibus* vel patrem pro filio, vel filium pro patre nominet. Et cùm ad altare aſsiſtitur, ſemper ad patrem dirigatur oratio.

Amen.

Sanctus Iuſtinus martir.

Apol. 2. ABſolutis igitur precibus & gratiarum actione, quilibet e populo qui adeſt, fauſtis vocibus acclamat, *Amen* dicendo. *Amen* autem Hebraica lingua idem eſt quod, fiat.

Epiſtola.

Sanctus Dionyſius martir.

Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. cap. 3. DEinde miniſtrorum officio *ſancta ſcripturarum lectio* ſuo ordine recitatur.

Euangelium.

Concilium Valentinum Hiſpaniæ. Anno 15.

Theodorici *Regis.*

Cap. 1. INter cætera hoc cenſuimus eſſe obſeruandum, vt *ſacroſancta Euangelia* ante munerum illationem in Miſſa catechumenorum, in ordine lectionum poſt Apoſtolum, legantur.

Symbolum fidei, in Miſſæ *ſacrificio.*

Concilium Toletanum 3. *Circa annum* 580.

Cap. 1. COnſultu piiſsimi & glorioſiſsimi Reccaredi Regis conſtituit Synodus, vt per omnes Eccleſias Hiſpaniæ & Galliciæ, ſecundum formam Orientalium Eccleſiarum, Concilij Conſtantinopolitani, hoc eſt, centum & quinquaginta Epiſcoporum *Symbolum fidei* recitetur: vt priuſquam dominica dicatur oratio, voce clara prædicetur, quo fides vera manifeſta ſit, & teſtimonium habeat, & ad Chriſti corpus & ſanguinem prælibandum, pectora populorum fide purificata, accedant.

Excluduntur ab ſacrificio Miſſæ, *catechumeni & alij nonnulli.*

Sanctus Dionyſius *Martyr.*

Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, cap. 3. POſt hæc extra delubrum Catechumeni ſunt, & cum ipſis energumeni, & hi quoque qui in pœnitentia ſunt, manent autẽ intus ſoli qui diuina ſpectare merentur, atque percipere. Porrò miniſtrorum alij quidem pro clauſis templi foribus aſtant, alij proprij aliquid muneris agunt.

Sanctus Ioannes Chryſoſtomus.

Iterum

ITerum vbi excluſerimus à ſacerdotalibus ambitibus eos, qui non poſſunt eſſe participes ſanctæ menſæ, alia facienda eſt oratio, & omnes ſimiliter ſuper terram iacemus, & omnes ſimiliter ſurgimus.

Lotio manuum in ſacrificio Miſſæ.

S. *Dionyſius Martyr.*

VBi verò *manus* tum Antiſtes, tum Sacerdotes *aqua lauerunt*, Pontifex ad medium diuini aſsiſtit altaris, circunſtant autem ſoli cum Sacerdotibus electi quíque ex miniſtrorum numero. *Homil. 18. In poſteriorē Corinth. Epiſt.*

Panis ſacrificij & calicis ad altare delatio.

S. *Dionyſius Martyr.*

QVi verò ipſius ordinis præcipui ſunt, vnà cum Sacerdotibus ſanctum panem & benedictionis calicem ſacroſanctis altaribus imponunt, cum ante præceſſerit ab omni clero vniuerſalis laus atque confeſsio. *Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. cap. 3.*

Præfatio ſacrificij Miſſæ.

S. *Cyprianus Martyr.*

SAcerdos ante orationem, præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo, *Surſum corda*, vt dum reſpondet plebs, *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere. *Cócione Orationis dominicæ.*

S. *Ioannes Chryſoſtomus,*

HAec ego dixerim ad eos qui Sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti Sacerdoti qui dixit: *Surſum mentem & corda*, & dixiſti, *Habemus ad Dominum*, Non revereris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueniris. *Homil. in Encæniis.*

S. *Auguſtinus Epiſcopus.*

NEmo eſt donis Dei beatus, qui donanti exiſtit ingratus. Quia & illud, quod inter ſacra myſteria *Cor habere ſurſum* iubemur, ipſo adiuuante id valemus, quo iubente admonemur. Et ideo ſequitur, vt de hoc tanto bono ſurſum leuati cordis, non nobis gloriam (quaſi noſtrarum virium) tribua- *De S. Viduitate capit. 16.*

mus,ſed Domino Deo gratias agamus. Hoc enim continuò commonemur,quia hoc *dignum & iuſtum eſt.*

De gratia noui Teſtamenti. *Gratias agimus Domino Deo noſtro*:quod eſt magnũ Sacramẽtum in ſacrificio noui teſtamenti. Quod, vbi, & quando, & quomodo offeratur,cum fueris bapizatus,inuenies.

Lib.2.de bono perſeuerãtiæ ca.13. In ſacramentis fidelium dicitur, vt *Surſum habeamus cordá*, quod munus eſt Domini: de quo munere ipſi *Domino Deó noſtro gratias agere* à Sacerdote poſt hanc vocem, quibus hoc dicitur,admonemur: & *dignum & iuſtum eſſe* reſpondent.

De Spiritu & litera. cap.11. In ipſo veriſsimo,& ſingulari ſacrificio, *Domino Deo noſtro agere gratias* admonemur.

In illud Matthæi Cõfiteor tibi pater domine cæli, &c. Norunt fideles,vbi & quando dicatur: *Gratias agamus Domino Deo noſtro.* Quis autem gratias agit, niſi qui ſurſum cor habet ad Dominum?

Epi.57.ad Dardanũ. Eccleſiæ caput eſt Chriſtus, huius corporis vnitas noſtro ſacrificio commendatur. Quod breuiter ſignificauit Apoſtolus,dicens: Vnus panis, vnum corpus multi ſumus,& cætera. Noſti autem,in quo ſacrificio dicatur, *Gratias agimus Domino Deo noſtro,*

Serm. 44. de tempore. Corda fidelium cælum ſunt,quia in cælum quotidie eriguntur,dicente Sacerdote,. *Surſum corda*: ſecuri reſpondent, *habemus ad Dominum.*

Sanctus Ioannes Chryſoſtomus.

Homi.18. In poſteriorẽ ad Corĩ. Epiſtolam. NEque enim ille (Sacerdos) ſolus gratias agit, ſed etiam omnis populus: prius enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis et *digne & iuſte* hoc faciat, incipit Euchariſtiam. Et quid miraris, ſi cum Sacerdote populus loquitur? Vbi ſanè & cum illis Cherubin & ſupernis poteſtatibus communiter ſanctos illos Hymnos perſonant.

PRAEFATIO HAEC B. AMBROſio ante annos 450. aſcripta eſt. Vide Cap. 1. Algeri, De corpore Chriſti.

Sanctus Ambroſius Epiſcopus.

Legebatur olim in miſſæ ſacrificio Dominico die 5. poſt Epiphaniã. AEterne Deus:Et tibi hanc immolationis hoſtiam offerre, quæ ſalutifero & ineffabili diuinæ gratiæ ſacramento & offertur à plurimis,& vnum corpus Chriſti(ſpiritus ſancti infuſione) efficitur. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum,& in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulas minuitur,

nuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Propterea dum ipſi quidem ſumimus communionem huius ſancti panis & calicis, vnum in Chriſto corpus efficimur. Per ipſius itaque maieſtatem te ſuppliciter exoramus: vt nos ab omnibus e-mundes contagiis,& in nouitate vitæ perſeuerare concedas, Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem maieſtatem tuam, &c.

Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Concilium Vaſenſe. Circa annum 450.

ET in omnibus Miſsis,ſiue matutinis,ſiue quadrageſimalibus,ſiue in illis,quæ pro defunctorũ cõmemorationibus fiunt,ſemper *Sanctus,Sanctus,Sanctus*,eo ordine quo ad Miſſas publicas dici debeat:quia tam dulcis & deſiderabilis vox etiã ſi die noctúque poſsit dici,faſtidium non poterit generare. *Canon.6.*

Nomen Papæ in ſacrificio Miſſæ.

ET hoc nobis iuſtum viſum eſt, vt *nomen Domini Papæ* quicunque ſedi Apoſtolicæ præfuerit, in noſtris Eccleſiis recitetur.

Signum Crucis Miſſæ ſacrificio adhibendum.

S. *Ioannes Chryſoſtomus.*

NEminem pudeat horum ſalutis noſtræ ſymbolorum atque ſignorum. Sed veluti coronã ſic læto animo *crucem Christi* circunferamus. Omnia enim quæ ad ſalutem noſtrã conducunt,per ipſam cõſumantur. Nam quum regeneramur crux Domini adeſt, *cũ ſacratiſsimo alimur cibo*, quũ in ordine ſtatuimur,vbique ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſiſtit. *Homil.55. in Euang. Matth.*

S. *Auguſtinus Epiſcopus.*

POſtremò quid eſt quod omnes nouerunt ſignum Chriſti, niſi *crux Chriſti*? Quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ ex qua regenerantur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, *ſiue ſacrificio quo aluntur*: nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni ſignificatur, quando per crucem Chriſti, quam fecerunt mali in celebratione ſacramentorum eius,bonum nobis omne ſignatur? *Tract.118. in Euang. S.Ioan.*

Hoc *ſigno crucis conſecratur corpus dominicũ*, ſanctificatur fons baptiſmatis, initiãtur etiã Presbyteri & cæteri gradus eccleſiaſtici,& omnia quæcunque ſanctificãtur hoc ſigno dominicæ crucis,cum inuocatione Chriſti nominis,conſecrantur. *Concione 181. de tempore.*

Sermo. 19. De ſanctis. Signum crucis præſidium eſt amicis, obſtaculum inimicis. Huius *crucis myſterio* rudes catechiſantur, eodem myſterio fons regenerationis conſecratur, eiuſdem crucis ſigno per manus impoſitionem baptizati dona gratiarum accipiunt. Cum eiuſdem crucis charactere Baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, *altaris ſacramenta cum interpoſitione dominicorum verborum conficiuntur*, Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad ſacros ordines promouentur. Et in vniuerſum omnia eccleſiaſtica ſacramenta, in huius virtute perficiuntur. *Omnia ſacramẽta virtute crucis perficiũtur.*

Eleuatio manuum crucis inſtar in Miſſæ ſacrificio.

Liber Sermonum de cardinalibus Chriſti operibus

HIerarcha pius, quem ſpiritus ſanctus compungit, excitat, inhabitat & ſanctificat, *eleuationem manuum, myſterium repræſentans*, confidenter orat pro ſua & populi ignorãtia.

MEMORIA SANCTORVM IN MISSAE SACRIFICIO.

S. Dionyſius.

Hierarchiæ Eccleſiaſticæ cap. 3. SEd & illud ſacratius intuere quod impoſitis ſancto altari venerabilibus ſignis, per quæ Chriſtus & ſignatur & ſumitur, adeſt protinus atque incunctanter *Sanctorum deſcriptio*, coniunctionem eorum indiuiduam, vnionémque cum illo altiſsimam & ſacratiſsimam indicans.

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Homil. 21. In Acta Apoſto. QVid tibi videtur quod pro Martyribus offertur, *quod inuocantur in illa hora*? Magnus honor *nominari Domino præſente*, dum mors illa celebratur, & horrendum ſacrificium, & ineffabilia ſacramenta.

S. Auguſtinus Epiſcopus.

Tract. 84. In S. Ioan. IDeo *ad menſam Domini, non ſic Martyres commemoramus*, quẽadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus, ſed magis, vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus.

Ser. 17. de verbis Apoſt. Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerunt *cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei*, vbi nõ pro ipſis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria

eſt

eſt enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendare.

Nos Martyribus noſtris non templa ſicut Diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed vni Deo, & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificiũ, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſsione vicerunt, *ſuo loco & ordine nominantur*. Ipſum vero ſacrificium corpus eſt Chriſti.

Li. de Ciui. Dei ca. 10.

Corp⁹ Chriſti eſt ſacrificium.

Conſecratio corporis Chriſti.

S. Iacobus frater Domini.

ROgamus vt Spiritus ſanctus tuus adueniens, ſancta, bona, atque glorioſa eius præſentia ſanctificet, & faciat quidem panem *corpus ſanctum Chriſti tui*, & calicē hunc precioſum *ſanguinem Chriſti tui.*

In Liturgia ſua. Huius meminit 9. Synod. Cano. 32. ſimiliter & S. Proclus Epiſc. Methonēſis Epiſc. & Marcus Epheſin. cum Beſſarione.

S. Clemens Martyr.

ROgamus te, vt clementer inſpicias hæc propoſita coram te munera, tu nullius indigens Deus, & in eis bene complaceas, ad honorem Chriſti tui, & mittas Spiritum ſanctum tuum, teſtem paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti ſuper hoc ſacrificio, qui hunc panem *corpus Chriſti*, & hunc calicem *ſanguinem Chriſti tui efficiat.*

In Liturgia ſua. S. Clementē Liturgiā ſcripſiſſe affirmat Beatus Proclus Archiepi. Cōſtātinop. ſimiliter & Nicolaus Methonenſis Epiſc. cum Marco Epheſino Epiſcop. in Liturgia ſua. Lege S. Amphilochium, de vita beati Baſilij. Canone 32. 6. Synod. Tomum 3, Action. 6. Nicenæ Synod. 2.

S. Baſilius Epiſcopus.

ATtende Domine Ieſu Chriſte Deus noſter de ſancto tabernaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad nos ſanctificandos, qui ſupra cum patre ſedes, & hic inuiſibiliter verſaris, & dignare potenti manu tua impartiri nobis impollutum corpus tuum, & precioſum ſanguinē, & per nos toti populo. Fac panem quidem iſtum, *ipſum honorificum corpus Domini Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti*, quod autem in calice iſto, *ipſum ſanguinem Domini Dei Ieſu Chriſti*, qui effuſus eſt pro mundi vita.

S. Ambroſius Epiſcopus.

Li.4.de Sacramē.c.5. Vide antiquiſſimam Canonis Miſſæ vetuſtatem.

VIs ſcire quia *verbis cœleſtibus conſecratur*? Accipe quæ ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis (inquit) hanc oblationē aſcriptam, rationabilem, acceptabilē. Quia pridie quam pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus gratias agens, benedixit, fregit, fractúmque Apoſtolis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes. Hoc enim eſt corpus meum quod pro multis confringetur. Similiter & calicē, &c.

S. *Ioannes Chryſoſtomus.*

Homil. de proditione Iudæ.

Sacerdos verba quidē profert, ſed Chriſtus ipſe cōſecrationē perficit.

Quibus verbis cōſecratio fiat.

Hom. 2. in epiſt. 2. ad Timoth.

ET nunc ille præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtam quoque conſecrat. Non enim homo eſt, qui propoſita de conſecratione menſæ Domini, *corpus Chriſti facit & ſanguinem*, ſed ille qui crucifixus pro nobis eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia. Hoc eſt, ait, corpus meum: *hoc verbo propoſita conſecrantur.*

Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit chriſtus ipſe diſcipulis, *quámque ſacerdotes modò quoque conficiunt*. Nihil habet iſta quam illa minus. Cur id? Quia non hāc ſanctificant homines, ſed Chriſtus qui illam ante ſacrauerat. Quemadmodū enim verba quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant: *ita & oblatio eadem eſt*. Et hoc igitur CHRISTI corpus & illud eſt: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtū eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta vobis non abſque certa ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram, ſenſúmque corrigamus cautioreſque in poſterum reddamur.

OSTENSIO EVCHARISTIÆ IN MISSAE SACRIFICIO.

S. *Dionyſius.*

Eccleſiaſticæ Hierar. cap. 3.

AT verò Pontifex cùm diuina munera laude proſequutus fuerit, *ſacroſancta & anguſtiſſima myſteria conficit*, & quæ ante laudauerat veneranda operta ſignis atque abdita, in con-

in conſpectum agit *diuinaque munera reuerenter oſtendens*, ad ſacram illorum communionem & ipſe conuertitur & reliquos vt communicent hortatur.

S.Baſilius Epiſcopus. Vixit anno 370.

SI aggrederemur non ſcripto proditas conſuetudines, velut non magnam vim habentes reiicere, imprudentes etiã ipſis principalibus Euangelij partibus damnum inferremus, prędicationem ad nudum nomen cõtraheremus: velut verbi gratia, vt eius quod primum & communiſsimum eſt primã mentionem faciam. Figura crucis ſignare eos, qui in nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem habeat, quis ſcripto docuit? Inuocationis verba *dum oſtenditur panis Euchariſtiæ & poculum benedictionis*, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Non enim his contenti ſumus, quorum Apoſtolus aut Euangelium mẽtionem facit, ſed & anteà, & poſtea alia quædam dicimus, velut magnum robur ad myſteria habentia, ex doctrina, ſcripto non prodita, aſſumpta. Benedicimus aquam baptiſmatis & oleum vnctionis, ex quibus ſcriptis? Nónne à tacita, & arcana traditione? Ipſam verò olei illitionem, quæ doctrina ſcripto docuit? ex qua ſcriptura? Nónne ex hac non publicata, & arcana doctrina, quam in minime curioſo, ac ſollicito ſilentio patres noſtri conſeruarunt, rectè illi, vtpote docti myſteriorũ reuerentiam ac auctoritatem ſilentio cuſtodiri.

Libro de Spiritu ſancto, ca.27.

Benedictio aquæ baptiſmatis.

S.Chriſmæ

VERUM ET SUBSTANTIALE corpus Chriſti, in Sacrificio Miſſæ realiter præſens eſt.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

NOn enim vt quemuis panem, neque vt quemuis potum iſta omnia accipimus, ſed quemadmodum per verbum Dei incarnatus eſt Ieſus Chriſtus ſaluator noſter, & carnem & ſanguinem pro noſtra ſalute aſſumpſit, ita quoque *per preces verbi illius, cibum* ex quo ſanguis & caro noſtra per mutationem aluntur, cùm benedictus fuerit *Ieſu ipſius incarnati carnem & ſanguinem didicimus eſſe.* Apoſtoli enim in ſuis commentariis, quæ Euangelia vocantur ita tradiderunt ſibi mandatũ eſſe, Ieſum cùm ſumpſiſſet panem & gratias egiſſet, dixiſſe; hoc facite in mei recordationem, hoc eſt corpus meũ, atque

Apolog. 2 ex verſione Petri Nannij.

Nota bene.

itidem cùm calicem ſumpſiſſet actis gratiis, dixiſſe, hic eſt ſanguis meus.

S. Ireneus Martyr.

Li. 4, cõtra Valentinū cap. 34.

QVomodo autem conſtabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ ſunt, *corpus eſſe Domini ſui*, & calicē *ſanguinis eius*, ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt, verbum eius?

S. Effrem Diaconus. Vixit anno 383.

Tractatu de die iudicij.

SI procul eſt à nobis Siloe, quo miſſus eſt cæcus, ſed precioſus *calix ſanguinis tui* plenus vita & lumine nobis in proximo eſt.

S. Ambroſius Epiſcopus.

Lib. de Sacram. cap. 4. & 5.

PAnis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum: vbi acceſſerit conſecatio, de pane *fit caro Chriſti*. Hoc igitur adſtruamus. Quomodo poteſt qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus, pro cæteris, vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentū, iam nō ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentū. Quiš ſermo Chriſti? Nēpe is quo facta ſunt omnia. Iuſsit Dominus, & factū eſt cœlū. Iuſsit Dominus, & facta eſt terra. Iuſsit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit Domin⁹, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quā operatorius ſit ſermo Chriſti. Ergo vt tibi reſpondeam nō erat corpus Chriſti ante cōſecrationem, ſed poſt conſecrationem dico tibi, quod iam *corpus eſt Chriſti*. Ipſe dixit & factum eſt, ipſe mandauit & creatum eſt. Ergo didiciſti quod *ex pane corpus fiat Chriſti*, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, ſed *fit ſanguis* conſecratione verbi cœleſtis. Antequam conſecretur panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, *corpus eſt Chriſti* Denique audi dicentem, Accipite & edite ex eo omnes, hoc eſt corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi *ſanguis efficitur* qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa conuertere. Denique ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quod *corpus ſuum accipiamus & ſanguinem*. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare?

Verbis chriſti cōficitur Euchariſtia.

Chriſtus ipſe teſtificatur, quod ſit ſuum corp⁹ in euchariſtia

S. Ioan-

S. Ioannes Chryſoſtomus.

CAlix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?) Maximè his ſibi verbis & fidem facit & horrorem. Eorũ autem eiuſmodi eſt ſententia. Quod *eſt in calice, id eſt, quod à latere fluxit*, & illius ſumus participes. Et panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt?) Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur ſaltē barbaros, nos qui cælorum ciues ſumus. Illi enim cùm id præſepe & tugurium tantùm, neque eorum quidquam quę tu nunc intueris, viderent, ſumma acceſſērunt reuerentia & horrore. Tu verò non in prǽſepe id, ſed *in altari*, non mulierem quæ in vlnis teneat, ſed Sacerdotem præſentem, & ſpiritum perabunde ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. *Ho 24. in 10. cap. prioris Epi. ad Corinth. Quod à latere chriſti in cruce effluxit id in calice continetur.*

S. Auguſtinus Epiſcopus.

DE carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & *ipſam carnem* nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, *niſi prius adorauerit.* *In Pſalm. 98. Adorandæ Euchariſtia.*

Corpus *Chriſti & ſanguinem* dicimus, ſed illud tantùm quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem in memoriam pro nobis dominicæ paſsionis. Quod cùm per manus hominum ad illam viſibilem ſpeciem perducitur, nō ſanctificatur vt ſit tam magnum Sacramentum, niſi *operante inuiſibiliter ſpiritu Dei.* *Li. 3. de Trinitate ca. 4. In Euchariſtia, ſpiritus ſanctus inuiſibiliter operatur.*

S. Cyrillus Epiſcopus.

NEc dubites an hoc verum ſit, eo manifeſte dicente: Hoc eſt corpus meum: ſed potiùs ſuſcipe verba ſaluatoris in fide, cùm enim ſit veritas, non mentitur. *Epiſt. ad Caloſirium Epiſcopum.*

Sanctus Leo.

SIc ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de *veritate corporis Chriſti & ſanguinis* ambigatis. Hoc enim ore ſumitur quod fide creditur, & fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur diſputatur. *Serm. 6. de ieiunio ſeptimi menſis.*

Tranſubſtantiatio

S. Gregorius, Nyſſenus Epiſcopus.

Vixit anno 374.

Serm. Catheri. de diuinis Sacramentis.

REctè igitur & nunc panem diuino verbo ſanctificatum in corpus Dei verbi *tranſmutari* credimus.

S.Baſilius Epiſcopus.

In Liturgia.

FAc panem hunc, ipſum precioſum corpus Domini Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, hunc calicem, ipſum pretioſum ſanguinẽ Domini Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, *mutans* ſpiritu tuo ſancto.

S.Ambroſius Epiſcopus.

Lib. de Sacramentis.

SI ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quantò maius operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud *commutentur.*

S.*Heſychius Presbyter. Vixit anno* 400.

Lib. 6. in Leuiticum. cap. 22. Miraculũ tranſubſtantiationis Chriſto dandum eſt.

SAnctificationem myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia *tranſlationem, ſiue commutationem* ei qui verus eſt Sacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam ſanctificata ſunt, quã cunctum carnis excedunt ſenſum.

S.*Ioannes chryſoſtomus.*

Homi. 83. in Matth. Credendũ Deo eſt in myſteriis, etiam ſi ſenſui noſtro abſurda videantur.

CRedamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiam ſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videtur quod dicit: ſuperet & ſenſum, & rationem noſtram quæſo ipſius verbum: quod in omnibus & præcipuè myſteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent ſolummodo aſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facillimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſępius atque ſæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit. Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus: Non ſunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus, qui verò hæc ſanctificat & *tranſmutat,* ipſe eſt.

S.*Cyrillus Epiſcopus.*

Ad Caloſyrium Epiſcopum.

NE horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, influit oblatis vini vitæ, *conuertens* ea in veritatẽ propriæ carnis.

S.Eu-

S. Euthymius Heremita. Vixit anno 448.

Itaque ſicut vetus Teſtamentum hoſtias & ſanguinem habebat, ita ſane & nouum, corpus videlicet & ſanguinẽ Domini. Nõ dixit, hæc ſunt ſigna corporis mei & ſanguinis mei: ſed hæc ſunt corpus meũ & ſanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum quæ proponuntur aſpicere, ſed ad virtutẽ eorum. Quemadmodum enim ſupernaturaliter aſſumptam carnem deificauit (ſi ita loqui liceat) ita & hæc ineffabiliter *tranſmutat* in ipſum viuificum corpus ſuum, & in precioſum ſanguinem. *Cap. 64. in Matth.*

S. Ioan. Damaſcenus. Vixit anno 733.

Panis & vinum *tranſmutatur* in corpus & ſanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat, ſat ſit tibi audire, quoniam per Spiritum ſanctũ. Neque hoc dictu prõptum, quomodo naturaliter per comeſtionem panis, & vinũ & aqua per potionem, in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod prius erat ipſius, ſic & propoſitionis panis, vinumque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti *ſupernaturaliter tranſmutatur* in corpus & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem. *Lib. 4. de ſi de Orthodoxa ca. 14.* *Spiritꝰ ſanctus ſupernaturaliter tranſmutat panẽ in corpus Chriſti.*

Theophilactus Epiſcopus.

Hoc eſt corpus meum, hoc inquam quod ſumitis. Non enim figura & exemplar quoddam dominici corporis panis eſt, ſed in illud ipſum *conuertitur* corpus Chriſti. Miſericors Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidẽ panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis *tranſelementant.* *Videtur quibuſdam vixiſſe circa annũ. 750. In ſanctum Marcum.*

Transformatur arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Igitur & nunc panis in carnem Domini *mutatur,* *In 6. cap. B. Ioan.*

S. Ambroſius Epiſcopus.

Vtinam nobis quoque adolentibus altaria, facrificium deferentibus, adſiſtat Angelus, imo præbeat ſe videndũ. Non enim dubites *adſiſtere Angelum*, quãdo Chriſtus adſiſtit, Chriſtus immolatur. *In cap. I. S. Lucæ.*

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Serm. Catheri. de diuinis Sacramentis.
In Liturgia.

REct
in c

FAc p
& Sc
tioſum
ſti, *muta*

Lib. de Sacramentis.

SI er
eſſ
quæ e

Lib. 6. in Leuiticum. cap. 22.
Miraculũ t... ſubſtan

SA
in
Sace
racul
latur
cun

...in nostro ...rda vi ...tur.

C
cit
bu
ill

...æ menſa myſteriis inſtructa eſt, & agnus Dei pro te ...latur, ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit. *Seraphin* ...ex alis faciem tegētia, omnes incorporeæ virtutes pro ...n ſacerdote intercedunt: ſanguis in cratere in tuam pu-...tionem ex immaculato latere hauſtus eſt. Et non eru-...s, non reuereris, & confunderis, neque Deum tibi propi-...o facis? *Homil. in Encenűs.* *Omnes incorporeæ virtutes cũ ſacerdote tempore ſacrificii Miſſæ pro hominibus intercedunt.*

S. Cyrillus Eremita. Vixit anno 470.

...unt vero eum quoque dixiſſe quibuſdam fratribus qui cum eo ſeorſum verſabantur, quod ſæpe videret *terribi-...m Angelorum viſionem vnà ſecum Deo miniſtrantem & ſacra ...rectantem.* *In vita S. Euthimii.*

Hæc quotieſcunque feceritis in memo. &c.

S. Dionyſius.

QVocirca reuerenter ſimul & ex Pontificali officio, poſt ſacras diuinorum operum laudes, quod hoſtiam ſalu-tarem (quę ſupra ipſum eſt) litet, ſe excuſat, ad ipſum primò decenter exclamans: Tu dixiſti, *Hæc facite in meam commemora tionem.* *Cap. 3. Hierarchiæ Eccleſiaſt.*

Vnde & memores nos tui, &c. *In Liturgia ſua.*

S. Clemens Martyr.

MEmores itaque nos, paſsionis, mortis, & reſurrectio-nis, offerimus tibi Regi & Deo ſecundum tua præce-pta, & cętera. *Li. 4. de ſacram. ca. 6. Vel ex iſto loco clarum eſt, quam i... ſignit... tuatur... Canon... ...iſſ...*

S. Ambroſius Epiſcopus.

ET Sacerdos dicit, *Ergo memores glorioſiſſimæ eius* paſsionis, & ab inferis reſurrectionis, & in cælum aſcenſionis, of-ferimus tibi hanc immaculatam hoſtiam, rationabilem hoſti-am, incruentā hoſtiam, hunc panem ſanctum, & calicem ... æternæ: & petimus & precamur, vt hanc oblationem ſu... as in ſublimi altari tuo per manus Angelorum tuoru...

MEMORIA MORTVOR... IN MISSAE SACRIFICIO.

Tertullianus.

OBlationes pro defunctis, pro nataliciis, annua faci... Ergo perſeueret in ea cum eo neceſſe eſt, ...

repudiare non poterit, nec ſic quidem nuptura ſi repudiare potuiſſet: *& pro anima eius oret*, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium & *offerat* annuis diebus.

Anniuerſary deſunctorū dies.

S, *Cyprianus Martyr.*

Libro 1. Epiſt. 9.

GRauiter commoti ſumus ego & collegæ mei, qui præſentes aderant, & compresbyteri noſtri, qui nobis aſsiſtebāt, fratres chariſsimi, cùm cognouiſſemus quod Geminius Victor frater noſter de ſęculo excedens, Geminium Fauſtinum presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominauerit, cùm iam pridem in concilio Epiſcoporum ſtatutum ſit, ne quis, de clericis & Dei miniſtris, tutorem vel curatorem teſtamento ſuo conſtituat, cum ſinguli diuino ſacerdotio honorati, & cuncti in clericali miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificiis deſeruire, & precibus atq; orationibus vacare debeant. Scriptum eſt enim: Nemo militans Deo, implicat ſe moleſtiis ſecularibus, vt poſsit placere cui ſe probauit. Quod Epiſcopi anteceſſores noſtri religioſe conſiderantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non *offerretur pro eo*, nec *ſacrificium pro dormitione eius celebraretur.* Neque enim ad altare Dei mereretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & miniſtros ſuos Leuitas auocare voluit. Et ideo Victor cùm contra formam nuper in concilio à ſacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum Presbyterum auſus ſit actorem conſtituere, non eſt quod *pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua* nomine eius in eccleſia frequentetur, vt Sacerdotum decretum religioſe & neceſſariè factum, ſeruetur à nobis.

ſacrificium pro defunctis.

Oratio pro mortuo.

S. *Athanaſius Epiſcopus*
Interrogatio.

Lib. de variis quæſt. Quæſt. 34.

QVid ergo? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam *peccatorum animæ*, cùm ſuper illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

Reſponſio.

ſimilitudo.

SI non aliquo beneficio participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit

reſcit extra in agro, & odorem eius ſentit in vaſe vinum recluſum, ſicque conflореſcit etiam ipſum:ita intelligimus *peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta*, ſicut ſolus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum poteſtatem gerit Deus noſter. *Miſſa eſt exanguis immolatio.*

S. Ioannes Chryſoſtomus.

ESt, ſi voluerimus, illi (mortuo) leuefacere ſupplicium, Itaque ſi preces pro illo faciamus continuas, ſi eleemoſynam demus, & ſi ille indignus ſit, nobis Deus placatior erit. Si propter Paulum alios ſeruauit, & propter alios aliis parcit, quomodo non & propter nos iſtuc ipſum faciet? Non habet eas quæ factæ ſunt à ſe, ſed habet factas pro ſe. Itaque cum fiducia illum deprecabitur tum vxor, *precium redemptionis* pro illo deponens: quo pluribus peccatis fuit obnoxius, hoc magis opus eſt illi eleemoſyna. Adſciſſe viduas. Dic nomen, omnes iube pro illo facere ſupplicationes & preces. Placabit hoc DEVM, etiam ſi non ab ipſo factum ſit, ſed propter illum alius auctor ſit eleemoſinæ. Et hoc dogma eſt diuinæ miſericordiæ Multas nobis Deus ſalutis dedit vias. Nõ fruſtra *oblationes pro defunctis* fiunt, non fruſtra preces, non fruſtra eleemoſynæ. Hæc omnia ſpiritus diſpoſuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Ne dubita, quia erat aliquis fructus ſuauis. Non temerè Diaconus clamat: pro his qui defuncti ſunt in Chriſto, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Sicut enim ſedente rege quæcunque quis voluerit, perficit: vbi ſurrexit, quęcunque dicit, fruſtra dicit: ita & tunc quam diu propoſita fuerint myſteria, omnibus honor maximus in memoria haberi. Vide enim: Annunciatur tunc ſacramentum horrẽdum, quod pro mundo dedit ſe ipſum Deus, cum illo miraculo tempeſtiuè memor eſt ille eorum qui peccarunt. Sicut enim quando regum trophæa ſtatuuntur, tunc celebrantur quidẽ & quicunque victorię ſocij fuerunt, dimittuntur autẽ qui ſunt in vinculis per illud tempus. Vbi autẽ tranſierit hoc tempus, qui nihil aſſequutus eſt, nihil obtinet. Ita ſane & hic trophæorũ & celebrandæ victoriæ tẽpꝰ eſt. Quoties enim inquit, manducabitis panẽ hunc, mortẽ Domini annũciate. Itaq; ne ſimpliciter accedamus, neq; fortuito hæc fieri putemus.

Homi. 21. In Acta Apoſt.

Viuorum orationes et oblatio ſacrificii ſoluunt mortuorum peccata.

Quæ à viuis fiũt, pro mortuis preces, & eleemoſynæ Deum placant.

Oblationes preces, & eleemoſynæ, ſpiritus ſancti diſpoſitione pro mortuis fiunt.

Hoc ſcientes, conſideremus quantas conſolationes poſſemus mortuis,pro lachrymis,pro lamentis, pro monumentis præſtare:nempe eleemoſinas,preces,orationes

Homi. 41. in priorem Corinth. ep.

Sacris oblatione, ſupplicationibus eleemoſinis mortuorum animæ iuuantur.

Nitique quantum fieri poteſt, vt iuuetur (defunctis) non lachrymis,ſed prece, ſupplicationibus, eleemoſinis,*oblationibus*. Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtrà *memoriam mortuorum inter ſacra myſteria* celebramus, aut accedimus pro iſtis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes, ſed vt his conſolatio aliqua fiat. Nec temerè qui altari aſsiſtit, inter horrenda myſteria clamat, pro omnibus *in Chriſto dormientibus*, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam iſta fiant, neque hæc dicantur, ſi pro illis commemorationes non fierent. Neque enim ſcæna iam amplius noſtra ſunt, ſed ſpiritus ordinatione fiunt.

Opitulantur viui mortuis. Nota.

Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipſis faciamus,Nam ſi Iob illus liberos patris victima purgauit, quid dubites, è nobis quoque ſi pro dormientibus offeramus, ſolatij quiddam illis acceſſurum? Gratificari Deus propter alios aliis ſolet,quod Paulus hic oſtendit. Vt ex multis,inquit, perſonis,pro dono in nos collato,per multos gratiæ pro vobis agantur.Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo,preces pro ipſis offerendo,communis totius orbis victima preces ſunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe ſupplicamus, inter Martyres, inter Confeſſores, inter Sacerdotes, mortuos recenſemus.Vnum enim corpus omnes ſumus,ſint membra licet alia aliis illuſtriora, vndique veniam ipſis impetrare licet,precibus pro ipſis effuſis, muneribus datis,conſortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur.

Mortuis, viui etiam impetrant veniam.

Quid ergo doles? quid lacrymaris? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Serm. 3. in Epiſt. Phi. lippenſium.

Defleamus iſtos, iuuemus eos pro viribus, procuremus eis aliquid auxilij. Quomodo, quâue ratione? Precantes adhortemur & alios vt pro illis orent, pauperibusque indeſinenter pro illis eleemoſinas demus. Habet res non nihil conſolationis. Audi quippe quid Deus dicat: Protegam ciuitatem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Si memoria duntaxat iuſti tantùm valuit, quando & opera pro tali fiunt,quid non poterunt? Non fruſtrà ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorum myſterio-

Merita S. mortuorum proſunt viuis.

riorum *memoria fiat eorum qui hinc diſceſſerunt*. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo, manus in cælos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoque poſito ſacrificio, quo modo Deum non placaremus pro iſtis orātes? Verum iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt.

Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremēdis myſteriis *defunctorum agatur commemoratio*. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus conſtiterit populus, Sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecātes? Sed hoc quidē de his qui cum fide migrarunt. Nam quare pro pace, mundique tranquillitate nos iuſsit orare? quare pro omnibus hominibus? cùm hic vbique ſint latrones & fures, ac ſacrilegi, & infinitis pleni facinoribus; & tamen pro omnibus precamur, forſitan aliqua eorum fiet mutatio. Sicut itaque pro viuentibus precamur qui nihil à mortuis differunt, ita & *pro illis quoque licet orare.*

Ab Apoſtolis eſt ſancitum, vt memoria defunctorum in Miſſæ ſacrificio habeatur.

Euchariſtia ſacrificium.

Hom. 69. ad populū Antiochenum.

Apoſtoli ipſi conſtituerunt vt in tremendis Miſſæ myſteriis pro mortuis oretur.

S. Auguſtinus.

ORationibus ſanctæ Eccleſiæ, & *ſacrificio ſalutari*, & eleemoſinis quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium *loco ſuo commemorantur* oretur, ac pro illis quoque id *offerri commemoretur.*

Serm. 32. de verbis Apoſtoli. Sacrificio ſalutari, orationib⁹ Eccleſiæ, & eleemoſinis, non dubitandum eſt mortuos adiuuari.

Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec *ad altare Dei hæreticorum memoria* in communicatione corporis Chriſti. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles etiam defuncti, membra eius ſunt?

Lib. 20. de ciuitate dei cap. 9.

Cùm corpus matris meæ elatum eſt, imus, & redimus ſine lachrymis: Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cùm *offerretur pro ea ſacrificiū precij noſtri*, iam iuxta ſepulcrum poſito cadauere, ſicut illic fieri ſolet, nec in eis precibus ego fleui.

Imminente die reſolutionis ſuæ, non cogitauit ſuum cor-

Lib. 9. Confeſſionum Capit. 12. Sacrificium pro mortuis. Eodem libro. Capit. 13.

pus ſumptuoſe contegi, ſed tantummodo *memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit*, cui nullius diei prętermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum, quod erat contrarium nobis.

Lib. de anima ad Renatũ. cap. 9 & 11.

Nulla ratione conceditur, vt pro non baptizatis cuiuſlibet ætatis hominibus *Offeratur ſacrificium* corporis & ſanguinis Chriſti, tanquam per huiuſmodi pietatem ſuorum, ad regnũ cælorum quo perueniant, adiuuentur.

Lib. de cura pro mortuis habenda chap. 1. Auctoritate vniuerſa eccleſia, cõmendatio mortuorum ad altare Dei locum ſuũ habet.

In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed et ſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac cõſuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quę Domino Deo ad eius altare funduntur, *locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.*

Enchrid. cap. 110. Viuis offerẽtibus ſacrificiũ mediatoris animæ defunctorũ releuantur.

Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorũ viuentium releuari, cùm *pro illis ſacrificium mediatoris offertur.*

S. *Epiphanius Epiſcopus. Vixit anno* 413.

IN his qui vita defuncti ſunt, *ex nomine memorias faciunt*, Orationes ad Deum perficientes, ac *cultus diuinos*, & miſteriorum diſpenſationes.

S. *Monica Vixit anno* 415.

POnite hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo, vt *ad Domini altare memineritis mei*, vbi fueritis.

S. *Poſſidonius Epiſcopus Vixit anno* 426.

Oratione de vera Eccleſia. Miſſa cultus diuinus.

MEmbris omnibus (Auguſtinus videlicet) ſui corporis incolumis, integro aſpectu, atque auditu, nobis aſtantibus & videntibus, ac cum eo pariter orantibus obdormiuit in pace cum patribus ſuis, enutritus in ſenectute bona, & nobis coram poſitis, pro eius commendanda corporis depoſitione *ſacrificium Deo oblatum eſt*, & ſepultus eſt.

S. *Ioannes Damaſcenus.*

Vide lib. 6. Confeſſionũ B. Augu. In vita B. Auguſt. Epiſcopi.

DIui Apoſtoli, diſcipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum cepere, in tremendis & impollutis vitalibusq; Sacramentis, *memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt*. Quod adhuc firmiter atque adeò ſine cõtradictione obſeruat Apoſtolica & Catholica Eccleſia Chriſti & Dei à *Cõcione, quod hi, qui in fide hic migrarũt, ſacris operationib' adiuuentur.*

fini-

finibus vſq; ad fines terræ, ab eo tempore vſque in præſens, &in finem mundi vſque. Hoc eſt quod vult ac conſulit miſericors Deus, vt viciſsim nos, tam in vita quàm poſt mortem, beneficijs proſequamur. Niſi enim hoc in oculis ſuis rectum foret, nunquam occaſionem dediſſet habendæ memoriæ defunctorum in ſacrificio illo incruento. *Miſſa incruentum ſacrificium.*

Concilium Carthaginenſe 3.

SI aliquorum, pomeridiano tempore defunctorum, ſiue Epiſcoporum, ſiue cęterorum, commendatio facięda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt, iam pranſi inueniãtur. *Cap. 29. Commẽdationes mortuorum.*

Concilium Cabilonenſe 2.

VIſum preterea nobis eſt, vt in omnibus Miſſarum ſolennitatibus *pro defunctorum ſpiritibus loco competenti Dominus deprecetur.* Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus & pro quibuſlibet neceſsitatibus Dominus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin *pro animabus fideliũ* preces Domino in Miſſarum ſolennitatibus fundantur. Antiquitus hunc morem igitur ſancta Eccleſia tenet, vt in Miſſarum ſolennitatibus & in aliis precibus Domino ſpiritus quieſcentium cõmendet, dicente Beato Auguſtino: Non ſunt prætermittendę ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorũ, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana & Catholica ſocietate defunctis, etiam tacitis nominibus eorum, quos ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia: vt quibus ad iſta deſunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur matre communi. *Cap. 39. Antiquus mos, orare pro mortuis in Miſſæ ſacrificio.*

Oratio Dominica in Miſſæ ſacrificio.

Sanctus Hieronymus.

SIc docuit Chriſtus Apoſtolos ſuos, vt quotidie in corporis illius ſacrificio, credentes audeant loqui, *Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum, &c.* *Lib. 3. contra Pelag. Corpus chriſti eſt ſacrificium.*

S. Auguſtinus Epiſcopus.

ECce vbi peracta eſt ſanctificatio, dicimus *orationem dominicam,* quam accepiſtis & reddidiſtis. *Sermo. in vigilia Paſchæ, & Cõcio. 227*

Scitis quo acceſſuri ſumus, quid prius dicturi? *Dimitte nobis debita noſtra, &c.*

Li.4.de Sacramē.c.5.

Vide antiquiſſimam Canonis Miſſæ vetuſtatem.

VIs ſcire quia *verbis cæleſtibus conſecratur?* Accipe quæ ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis (inquit) hanc oblationē aſcriptam, rationabilem, acceptabilē. Quia pridie quam pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus gratias agens, benedixit, fregit, fractúmque Apoſtolis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes. Hoc enim eſt corpus meum quod pro multis confringetur. Similiter & calicē, &c.

S. *Ioannes Chryſoſtomus.*

Homil. de proditione Iudæ.

Sacerdos verba quidē profert, ſed Chriſt⁹ ipſe cōſecrationē perficit.

ET nunc ille præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtam quoque conſecrat. Non enim homo eſt, qui propoſita de conſecratione menſæ Domini, *corpus Chriſti facit & ſanguinem*, ſed ille qui crucifixus pro nobis eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia. Hoc eſt, ait, corpus meum: *hoc verbo propoſita conſecrantur.*

Quib⁹ verbis cōſecratio fiat.

Hom. 2. in epiſt. 2. ad Timoth.

Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit chriſtus ipſe diſcipulis, *quámque ſacerdotes modò quoque conficiunt.* Nihil habet iſta quam illa minus. Cur id? Quia non hāc ſanctificant homines, ſed Chriſtus qui illam ante ſacrauerat. Quemadmodū enim verba quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant: *ita & oblatio eadem eſt.* Et hoc igitur CHRISTI corpus & illud eſt: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtū eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta vobis non abſque certa ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram, ſenſúmque corrigamus cautioreſque in poſterum reddamur.

OSTENSIO EVCHARISTIÆ IN MISSAE SACRIFICIO.

S. *Dionyſius.*

Eccleſiaſticæ Hierar. cap.3.

AT verò Pontifex cùm diuina munera laude proſequutus fuerit, *ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria conficit*, & quæ ante laudauerat venerandis operta ſignis atque abdita, in con-

in conſpectum agit *diuinaque munera reuerenter oſtendens*, ad ſacram illorum communionem & ipſe conuertitur & reliquos vt communicent hortatur.

S.Baſilius Epiſcopus. Vixit anno 370.

SI aggrederemur non ſcripto proditas conſuetudines, velut non magnam vim habentes reiicere, imprudentes etiã ipſis principalibus Euangelij partibus damnum inferremus, prędicationem ad nudum nomen cõtraheremus: velut verbi gratia, vt eius quod primum & communiſsimum eſt primã mentionem faciam. Figura crucis ſignare eos, qui in nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem habeat, quis ſcripto docuit? Inuocationis verba *dum oſtenditur panis Euchariſtiæ & poculum benedictionis*, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Non enim his contenti ſumus, quorum Apoſtolus aut Euangelium mẽtionem facit, ſed & anteà, & poſtea alia quædam dicimus, velut magnum robur ad myſteria habentia, ex doctrina, ſcripto non prodita, aſſumpta. Benedicimus aquam baptiſmatis & oleum vnctionis, ex quibus ſcriptis? Nónne à tacita, & arcana traditione? Ipſam verò olei illitionem, quæ doctrina ſcripto docuit? ex qua ſcriptura? Nónne ex hac non publicata, & arcana doctrina, quam in minine curioſo, ac ſolliciro ſilentio patres noſtri conſeruarunt, rectè illi, vtpote docti myſteriorũ reuerentiam ac auctoritatem ſilentio cuſtodiri.

Libro de Spiritu ſancto, ca.27.

Benedictio aquæ baptiſmatis.

S.Chriſma

VERVM ET SVBSTANTIALE corpus Chriſti, in Sacrificio Miſſæ realiter præſens eſt.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

NOn enim vt quemuis panem, neque vt quemuis potum iſta omnia accipimus, ſed quemadmodum per verbum Dei incarnatus eſt Ieſus Chriſtus ſaluator noſter, & carnem & ſanguinem pro noſtra ſalute aſſumpſit, ita quoque *per preces verbi illius*, *cibum* ex quo ſanguis & caro noſtra per mutationem aluntur, cùm benedictus fuerit *Ieſu ipſius incarnati carnem & ſanguinem didicimus eſſe*. Apoſtoli enim in ſuis commentariis, quæ Euangelia vocantur ita tradiderunt ſibi mandatũ eſſe, Ieſum cùm ſumpſiſſet panem & gratias egiſſet, dixiſſe; hoc facite in mei recordationem, hoc eſt corpus meũ, atque

Apolog.2 ex verſione Petri Nannij.

Nota bene.

itidem cùm calicem ſumpſiſſet actis gratiis, dixiſſe, hic eſt ſanguis meus.

S. Ireneus Martyr.

Li.4, cõtra Valentinũ cap.34.

QVomodo autem conſtabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ ſunt, *corpus eſſe Domini ſui*, & calicẽ *ſanguinis eius*, ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt, verbum eius?

S. Effrem Diaconus. Vixit anno 383.

Tractatu de die iudicij.

SI procul eſt à nobis Siloe, quo miſſus eſt cæcus, ſed precioſus *calix ſanguinis tui* plenus vita & lumine nobis in proximo eſt.

S. Ambroſius Epiſcopus.

Lib. de Sacram. cap. 4. & 5.

PAnis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum: vbi acceſſerit conſecatio, de pane *fit caro Chriſti*. Hoc igitur adſtruamus. Quomodo poteſt qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus, pro cæteris, vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentũ, iam nõ ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentũ. Quis ſermo Chriſti? Nẽpe is quo facta ſunt omnia. Iuſsit Dominus, & factũ eſt cælũ. Iuſsit Dominus, & facta eſt terra. Iuſsit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit Domin⁹, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quã operatorius ſit ſermo Chriſti. Ergo vt tibi reſpondeam nõ erat corpus Chriſti ante cõſecrationem, ſed poſt conſecrationem dico tibi, quod iam *corpus eſt Chriſti*. Ipſe dixit & factum eſt, ipſe mandauit & creatum eſt. Ergo didiciſti quod *ex pane corpus fiat Chriſti*, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, ſed *fit ſanguis* conſecratione verbi cæleſtis. Antequam conſecretur panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, *corpus eſt Chriſti* Denique audi dicentem, Accipite & edite ex eo omnes, hoc eſt corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi *ſanguis efficitur* qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa conuertere. Denique ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quod *corpus ſuum accipiamus & ſanguinem*. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare?

Verbis chriſti cõficitur Euchariſtia.

Chriſtus ipſe teſtificetur, quod ſuum corp⁹ in euchariſtia

S. Ioan-

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?) Maximè his ſibi verbis & fidem facit & horrorem. Eorũ autem eiuſmodi eſt ſententia. Quod *eſt in calice, id eſt, quod à latere fluxit*, & illius ſumus participes. Et panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt?) Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur ſaltẽ barbaros, nos qui cælorum ciues ſumus. Illi enim cùm id præſepe & tugurium tantùm, neque eorũ quidquam quę tu nunc intueris, viderent, ſumma acceſſérunt reuerentia & horrore. Tu verò non in pręſepe id, ſed *in altari*, non mulierem quæ in vlnis teneat, ſed Sacerdotem præſentem, & ſpiritum perabunde ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides.

Ho 24. in 10. cap. prioris Epi. ad Corinth.

Quod à latere christi in cruce effluxit id in calice continetur.

S. Auguſtinus Epiſcopus.

De carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & *ipſam carnem* nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, *niſi prius adorauerit.*

Corpus *Chriſti & ſanguinem* dicimus, ſed illud tantùm quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem in memoriam pro nobis dominicæ paſsionis. Quod cùm per manus hominum ad illam viſibilem ſpeciem perducitur, nõ ſanctificatur vt ſit tam magnum Sacramentum, niſi *operante inuiſibiliter ſpiritu Dei.*

In Pſalm. 98.

Adoranda Euchariſtia.

Li. 3. de Trinitate ca. 4.

In Euchariſtia, ſpiritus ſanctus inuiſibiliter operatur.

S. Cyrillus Epiſcopus.

Nec dubites an hoc verum ſit, eo manifeſte dicente: Hoc eſt corpus meum: ſed potiùs ſuſcipe verba ſaluatoris in fide, cùm enim ſit veritas, non mentitur.

Epiſt. ad Caloſirium Epiſcopum.

Sanctus Leo.

Sic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de *veritate corporis Chriſti & ſanguinis* ambigatis. Hoc enim ore ſumitur quod fide creditur, & fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur diſputatur.

Serm. 6. de ieiunio ſeptimi menſis.

Tranſubſtantiatio

S. Gregorius, Nyſſenus Epiſcopus.

Vixit anno 374.

Serm. Catheri. de diuinis Sacramentis.

REctè igitur & nunc panem diuino verbo ſanctificatum in corpus Dei verbi *tranſmutari* credimus.

S.Baſilius Epiſcopus.

In Liturgia.

FAc panem hunc, ipſum precioſum corpus Domini Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, hunc calicem, ipſum precioſum ſanguinē Domini Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, *mutans* ſpiritu tuo ſancto.

S.Ambroſius Epiſcopus.

Lib. de Sacramentis.

SI ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quantò maius operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud *commutentur.*

S.Heſychius Presbyter. Vixit anno 400.

Lib.6.in Leuiticum. cap.22. Miraculū tranſubſtantiationis Chriſto dandum eſt.

SAnctificationem myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia *translationem, ſiue commutationem* ei qui verus eſt Sacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam ſanctificata ſunt, quā cunctum carnis excedunt ſenſum.

S.Ioannes chryſoſtomus.

Homi. 83. in Matth. Credendū Deo eſt in myſteriis, etiam ſi ſenſui noſtro abſurda videantur.

CRedamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiam ſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videtur quod dicit: ſuperet & ſenſum, & rationem noſtram quæſo ipſius verbum: quod in omnibus & præcipuè myſteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent ſolummodo aſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facillimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſępius atque ſæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit. Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus: Non ſunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus, qui verò hæc ſanctificat & *tranſmutat*, ipſe eſt.

S.Cyrillus Epiſcopus.

Ad Caloſyrium Epiſcopum.

NE horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, influit oblatis vini vitæ, *conuertens* ea in veritatē propriæ carnis.

S.*Eu-*

S. Euthymius Heremita. Vixit anno 448.

ITaque ſicut vetus Teſtamentum hoſtias & ſanguinem habebat, ita ſane & nouum, corpus videlicet & ſanguinē Domini. Nō dixit, hæc ſunt ſigna corporis mei & ſanguinis mei: ſed hæc ſunt corpus meū & ſanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum quæ proponuntur aſpicere, ſed ad virtutē eorum. Quemadmodum enim ſupernaturaliter aſſumptam carnem deificauit (ſi ita loqui liceat) ita & hæc ineffabiliter *tranſmutat* in ipſum viuificum corpus ſuum, & in precioſum ſanguinem. *Cap. 64. in Matth.*

S. Ioan. Damaſcenus. Vixit anno 733.

PAnis & vinum *tranſmutatur* in corpus & ſanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat, ſat ſit tibi audire, quoniam per Spiritum ſanctū. Neque hoc dictu prōptum, quomodo naturaliter per comeſtionem panis, & vinū & aqua per potionem, in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod prius erat ipſius, ſic & propoſitionis panis, vinumque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti *ſupernaturaliter tranſmutatur* in corpus & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem. *Lib. 4. de fide Orthodoxa ca. 14.* *Spiritus ſanctus ſupernaturaliter tranſmutat panē in corpus Chriſti.*

Theophilactus Epiſcopus.

HOc eſt corpus meum, hoc inquam quod ſumitis. Non enim figura & exemplar quoddam dominici corporis panis eſt, ſed in illud ipſum *conuertitur* corpus Chriſti. Miſericors Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidē panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis *tranſelementant.* *Videtur quibuſdam vixiſſe circa annū 750. In ſanctum Marcum.*

Transformatur arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Igitur & nunc panis in carnem Domini *mutatur,* *In 6. cap. B. Ioan.*

S. Ambroſius Epiſcopus.

VTinam nobis quoque adoleſcentibus altaria, facrificium deferentibus, adſiſtat Angelus, imo præbeat ſe videndū. Non enim dubites *adſiſtere Angelum*, quādo Chriſtus adſiſtit, Chriſtus immolatur. *In cap. I. S. Lucæ.*

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Homi. 21. In Actis Aposto.

QVid dicis? In manibus eſt hoſtia, & omnia propoſita ſunt bene ordinata, *adſunt Angeli, adſunt Archangeli*, ad eſt filius Dei, cum tanto horrore adſtant omnes, illi clamantes omnibus ſilentibus, & putas temerè hæc fieri?

Homi. 3. in Epheſ. epiſtolam.

Contemplare obſecro, adſtat menſa regia. *adſunt Angeli* menſę huius miniſtri, adeſt rex ipſe, & tu oſcitans aſtas? Quẽ admodum ad menſam accumbente hero, non licet iis qui illum offenderunt inter miniſtros adeſſe, ſed è medio abiguntur: ita & hoc loco, dum offertur oblatio, dum Chriſtus atq; agnus ille dominicus immolatur. Quando audis, precemur puriter omnes, dum vides ſublata vela, tum cogita cęlum ipſum ſurſum reſerari, *Angelóſque deſcendere.*

Li. 6. de Sacerdotio. *Chriſtus in altari immolatur.*

Per id tempus & *Angeli ſacerdoti aſſident* & celeſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorẽ qui immolatur, *Angelorũ chorũ plenus eſt.* Id quod credere abunde licet, vel ex tãto illo ſacrificio quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendã cùm diceret ſenẽ quendam audiui, virũ admirabilem, ac cui reuelationũ myſteria multa diuinitus fuiſſent detecta ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo eſſe, ac per illud quidem tempus de repẽte *Angelorum multitudinem* con

Nota viſionem.

ſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) fulgentibus veſtibus indutorũ, altare ipſum circundantiũ: deniq; ſic capite inclinatorum, vt ſi quis milites præſente Rege ſtantes videat: id quod facilè mihi ipſi perſuadeo.

Hom. 3. cõtra Amoneos. *Tempore ſacrificii Miſſæ Ãgeli pro genere humano Deum rogant.*

Tempore illo (ſacrificii Miſſæ) mi frater, nõ ſolum homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam *Angeli Domino* genu flectunt, & *Archangeli* rogant, habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges conſueuerunt, eoque arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem, ſic *Angeli* tunc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano, quaſi dicant, Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortem obires, animã in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolaſti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit & iubet caput inclinare.

Paræ

Papæ menſa myſteriis inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur, ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit. *Seraphin aſtant* ſex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ virtutes pro te cum ſacerdote interceduut: ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt. Et non erubeſcis, non reuereris, & confunderis, neque Deum tibi propitium facis?

Homil. in Encenüs.

Omnes incorporeæ virtutes cũ ſacerdote tempore ſacrificii Miſſæ pro hominibus intercedunt.

S. Cyrillus Eremita Vixit anno 470.

AIunt vero eum quoque dixiſſe quibuſdam fratribus qui cum eo ſeorſum verſabantur, quod ſæpe videret *terribilem Angelorum viſionem vnà ſecum Deo miniſtrantem & ſacra contrectantem.*

In vita S. Euthimii.

Hæc quotieſcunque feceritis in memo. &c.

S. Dionyſius.

QVocirca reuerenter ſimul & ex Pontificali officio, poſt ſacras diuinorum operum laudes, quod hoſtiam ſalutarem (quę ſupra ipſum eſt) litet, ſe excuſat, ad ipſum primò decenter exclamans: Tu dixiſti, *Hoc facite in meam commemorationem.*

Cap. 3. Hierarchiæ Eccleſiaſt.

Vnde & memores nos tui, &c.

S. Clemens Martyr.

In Liturgia ſua.

MEmores itaque nos, paſsionis, mortis, & reſurrectionis, offerimus tibi Regi & Deo ſecundum tua præcepta, & cętera.

Li. 4. de ſacram. ca. 6.

S. Ambroſius Epiſcopus.

ET Sacerdos dicit, *Ergo memores glorioſiſsimæ eius* paſsionis, & ab inferis reſurrectionis, & in cælum aſcenſionis, offerimus tibi hanc immaculatam hoſtiam, rationabilem hoſtiam, incruentã hoſtiam, hunc panem ſanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur, vt hanc oblationem ſuſcipias in ſublimi altari tuo per manus Angelorum tuorum.

Vel ex iſto loco clarum eſt, quam inſignit. r mẽtiatur, qui Canonem Miſſæ paulo ante Gregorii tẽpora à quodam Scolario cõſutũ fingũt.

MEMORIA MORTVORVM IN MISSAE SACRIFICIO.

Tertullianus.

De corona militis Li. de Monogamia.

OBlationes pro defunctis, pro nataliciis, annua facimus. Ergo perſeueret in ea cum eo neceſſe eſt, quem iam

repudiare non poterit, nec ſic quidem nuptura ſi repudiare potuiſſet: *& pro anima eius oret*, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium & *offerat* annuis diebus.

Anniuerſarÿ defunctorũ dies.

S. *Cyprianus Martyr.*

Libro 1. Epiſt. 9.

GRauiter commoti ſumus ego & collegæ mei, qui præſentes aderant, & compresbyteri noſtri, qui nobis aſſiſtebãt, fratres chariſsimi, cùm cognouiſſemus quod Geminius Victor frater noſter de ſeculo excedens, Geminium Fauſtinum presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominauerit, cùm iam pridem in concilio Epiſcoporum ſtatutum ſit, nè quis, de clericis & Dei miniſtris, tutorem vel curatorem teſtamento ſuo conſtituat, cum ſinguli diuino ſacerdotio honorati, & cuncti in clericali miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificiis deſeruire, & precibus atq; orationibus vacare debeant. Scriptum eſt enim: Nemo militans Deo, implicat ſe moleſtiis ſecularibus, vt poſsit placere cui ſe probauit. Quod Epiſcopi anteceſſores noſtri religioſe conſiderantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non *offerretur pro eo*, nec *ſacrificium pro dormitione eius celebraretur.* Neque enim ad altare Dei mereretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & miniſtros ſuos Leuitas auocare voluit. Et ideo Victor cùm contra formam nuper in concilio à ſacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum Presbyterum auſus ſit actorem conſtituere, non eſt quod *pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua* nomine eius in eccleſia frequentetur, vt Sacerdotum decretum religioſe & neceſſariè factum, ſeruetur à nobis.

ſacrificium pro defunctis.

Oratio pro mortuo.

S. *Athanaſius Epiſcopus*
Interrogatio.

Lib. de variis quæſt. Quæſt. 34.

QVid ergo? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam *peccatorum animæ*, cùm ſuper illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

Reſponſio.

ſimilitudo.

SI non aliquo beneficio participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit

reſcit extra in agro, & odorem eius ſentit in vaſe vinum reclusum, ſicque conſloreſcit etiam ipſum:ita intelligimus *peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta*, ſicut ſolus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum poteſtatem gerit Deus noſter. *Miſſa eſt exanguis immolatio.*

S. Ioannes Chryſoſtomus.

ESt, ſi voluerimus, illi (mortuo) leuefacere ſupplicium, Itaque ſi preces pro illo faciamus continuas, ſi eleemoſynam demus, & ſi ille indignus ſit, nobis Deus placatior erit. Si propter Paulum alios ſeruauit, & propter alios aliis parcit, quomodo non & propter nos iſtuc ipſum faciet? Non habet eas quæ factæ ſunt à ſe, ſed habet factas pro ſe. Itaque cum fiducia illum deprecabitur tum vxor, *precium redemptionis* pro illo deponens: quo pluribus peccatis fuit obnoxius, hoc magis opus eſt illi eleemoſyna. Adſciſſe viduas. Dic nomen, omnes iube pro illo facere ſupplicationes & preces. Placabit hoc DEVM, etiam ſi non ab ipſo factum ſit, ſed propter illum alius auctor ſit eleemoſinæ. Et hoc dogma eſt diuinæ miſericordiæ Multas nobis Deus ſalutis dedit vias. Nō fruſtra *oblationes pro defunctis* fiunt, non fruſtra preces, non fruſtra eleemoſynæ. Hæc omnia ſpiritus diſpoſuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Ne dubita, quia erat aliquis fructus ſuauis. Non temerè Diaconus clamat: pro his qui defuncti ſunt in Chriſto, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Sicut enim ſedente rege quæcunque quis voluerit, perficit: vbi ſurrexit, quęcunque dicit, fruſtra dicit: ita & tunc quam diu propoſita fuerint myſteria, omnibus honor maximus in memoria haberi. Vide enim: Annunciatur tunc ſacramentum horrēdum, quod pro mundo dedit ſe ipſum Deus, cum illo miraculo tempeſtiue memor eſt ille eorum qui peccarunt. Sicut enim quando regum trophæa ſtatuuntur, tunc celebrantur quidē & quicunque victorię ſocij fuerunt, dimittuntur autē qui ſunt in vinculis per illud tempus. Vbi autē tranſierit hoc tempus, qui nihil aſſequutus eſt, nihil obtinet. Ita ſane & hic trophæorū & celebrandæ victoriæ tēp⁹ eſt. Quoties enim inquit, manducabitis panē hunc, mortē Domini annūciate. Itaq; nę ſimpliciter accedamus, neq; fortuito hæc fieri putemus.

Homi. 21. In Acta Apoſt.

Viuorum orationes et oblatio ſacrificii ſoluunt mortuorum peccata.

Quæ à viuis fiūt, pro mortuis preces, & eleemoſynæ Deum placant.

Oblationes preces, & eleemoſynæ, ſpiritus ſancti diſpoſitione pro mortuis fiunt.

Hoc ſcientes, conſideremus quantas conſolationes poſſemus mortuis,pro lachrymis,pro lamentis, pro monumentis præſtare:nempe eleemoſinas,preces,orationes

Homi. 41. in priorem Corinth.ep. Sacra. oblatione, ſupplicationibus eleemoſinis mortuorum animæ iuuantur.

Nitique quantum fieri poteſt, vt iuuetur (defunctis) non lachrymis,ſed prece, ſupplicationibus, eleemoſinis,*oblationibus.* Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtrà *memoriam mortuorum inter ſacra myſteria* celebramus, aut accedimus pro iſtis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes, ſed vt his conſolatio aliqua fiat. Nec temerè qui altari aſsiſtit, inter horrenda myſteria clamat, pro omnibus *in Chriſto dormientibus,* & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam iſta fiant, neque hæc dicantur, ſi pro illis commemorationes non fierent. Neque enim ſcæna iam amplius noſtra ſunt, ſed ſpiritus ordinatione fiunt.

Opitulantur viui mortuis. Nota.

Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipſis faciamus,Nam ſi Iob illius liberos patris victima purgauit, quid dubites, è nobis quoque ſi pro dormientibus offeramus, ſolatij quiddam illis acceſſurum? Gratificari Deus propter alios aliis ſolet,quod Paulus hic oſtendit. Vt ex multis,inquit, perſonis,pro dono in nos collato,per multos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo,preces pro ipſis offerendo,communis totius orbis victima preces ſunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe ſupplicamus, inter Martyres, inter Confeſſores, inter Sacerdotes, mortuos recenſemus. Vnum enim corpus omnes ſumus,ſint membra licet alia aliis illuſtriora, vndique veniam ipſis impetrare licet,precibus pro ipſis effuſis, muneribus datis,conſortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? quid lacrymaris? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Mortuis, viui etiam impetrant veniam.

Serm. 3. in Epiſt. Phi. lippenſium.

Defleamus iſtos, iuuemus eos pro viribus, procuremus eis aliquid auxilij. Quomodo, quâue ratione? Precantes adhortemur & alios vt pro illis orent, pauperibusque indeſinenter pro illis eleemoſinas demus. Habet res non nihil conſolationis. Audi quippe quid Deus dicat: Protegam ciuitatem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Si memoria duntaxat iuſti tantùm valuit, quandò & opera pro tali fiunt,quid non poterunt? Non fruſtrà ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorum myſterio-

Merita S. mortuorum proſunt viuis.

rio-

riorum *memoria fiat eorum qui hinc diſceſſerunt*. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo, manus in cælos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoque poſito ſacrificio, quo modo Deum non placaremus pro iſtis orātes? Verum iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt.

Ab Apoſtolis eſt ſancitum, vt memoria defunctorum in Miſſæ ſacrificio habeatur.

Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremēdis myſteriis *defunctorum agatur commemoratio*. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus conſtiterit populus, Sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecātes? Sed hoc quidē de his qui cum fide migrarunt. Nam quare pro pace, mundique tranquillitate nos iuſsit orare? quare pro omnibus hominibus? cùm hic vbique ſint latrones & fures, ac ſacrilegi, & infinitis plenī facinoribus; & tamen pro omnibus precamur, forſitan aliqua eorum fiet mutatio. Sicut itaque pro viuentibus precamur qui nihil à mortuis differunt, ita *& pro illis quoque licet orare.*

Euchariſtia, ſacrificium.

Hom. 69. ad populũ Antiochenum.

Apoſtoli ipſi conſtituerunt vt in tremendis Miſſæ myſteriis pro mortuis oretur.

S. Auguſtinus.

ORationibus ſanctæ Eccleſiæ, *& ſacrificio ſalutari*, & eleemoſinis quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium *loco ſuo commemorantur* oretur, ac pro illis quoque id *offerri commemoretur.*

Serm. 32. de verbis Apoſtoli. Sacrificio ſalutari, orationib⁹ Eccleſiæ, & eleemoſinis, non dubitādum eſt mortuos adiuuari.

Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec *ad altare Dei fieret eorum memoria* in communicatione corporis Chriſti. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles etiam defuncti, membra eius ſunt?

Lib. 20. de ciuitate dei cap. 9.

Cùm corpus matris meæ elatum eſt, imus, & redimus ſine lacrymis; Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cùm *offerretur pro ea ſacrificiũ precij noſtri*, iam iuxta ſepulcrum poſito cadauere, ſicut illic fieri ſolet, nec in eis precibus ego fleui.

Imminente die reſolutionis ſuæ; non cogitauit ſuum cor-

Lib. 9. Confeſſionum. Capit. 12. Sacrificium pro mortuis. Eodem libro. Capit. 13.

pus ſumptuoſe contegi, ſed tantummodo *memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit*, cui nullius diei prętermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum, quod erat contrarium nobis.

Lib. de anima ad Renatū. cap. 9 & 11.

Nulla ratione conceditur, vt pro non baptizatis cuiuſlibet ætatis hominibus *Offeratur ſacrificium* corporis & ſanguinis Chriſti, tanquam per huiuſmodi pietatem ſuorum, ad regnū cælorum quo perueniant, adiuuentur.

Lib. de cura pro mortuis habenda chap. 1. Auctoritate vniuerſæ eccleſiæ, cōmendatio mortuorum ad altare Dei locum ſibi habet.

In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed et ſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac cōſuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quę Domino Deo ad eius altare funduntur, *locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.*

Enchirid. cap. 110. Viuis offerentibus ſacrificiū mediatoris animæ defunctorū releuantur.

Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorū viuentium releuari, cùm *pro illis ſacrificium mediatoris offertur.*

S. Epiphanius Epiſcopus. Vixit anno 413.

IN his qui vita defuncti ſunt, *ex nomine memorias faciunt*, Orationes ad Deum perficientes, ac *cultus diuinos*, & miſteriorum diſpenſationes.

S. Monica Vixit anno 415.

POnite hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo, vt *ad Domini altare memineritis mei*, vbi fueritis.

Oratione de vera Eccleſia. Miſſa cultus diuinus.

S. Poſsidonius Epiſcopus Vixit anno 426.

MEmbris omnibus (Auguſtinus videlicet) fui corporis incolumis, integro aſpectu, atque auditu, nobis aſtantibus & videntibus, ac cum eo pariter orantibus obdormiuit in pace cum patribus ſuis, enutritus in ſenectute bona, & nobis coram poſitis, pro eius commendanda corporis depoſitioné *ſacrificium Deo oblatum eſt*, & ſepultus eſt.

Vide lib. 6. Confeſſionū B. Augu. In vita B. Auguſt. Epiſcopi.

S. Ioannes Damaſcenus.

DIui Apoſtoli, diſcipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum cepere, in tremendis & impollutis vitalibusq; Sacramentis, *memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt.* Quod adhuc firmiter atque adeò ſine cōtradictione obſeruat Apoſtolica & Catholica Eccleſia Chriſti & Dei à *Cōcione, quod hi, qui in fide hīc migrarūt, ſacris operationib' adiuuētur.*

fini-

finibus vſq; ad fines terræ, ab eo tempore vſque in præſens, & in finem mundi vſque. Hoc eſt quod vult ac conſulit miſericors Deus, vt viciſsim nos, tam in vita quàm poſt mortem, beneficiis proſequamur. Niſi enim hoc in oculis ſuis rectum foret, nunquam occaſionem dediſſet habendæ memoriæ defunctorum in ſacrificio illo incruento. *Miſſa incruentum ſacrificium.*

Concilium Carthaginenſe 3.

SI aliquorum, pomeridiano tempore defunctorum, ſiue Epiſcoporum, ſiue cęterorum, commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt, iam pranſi inueniantur. *Cap. 29. Commendationes mortuorum.*

Concilium Cabilonenſe 2.

VIſum pręterea nobis eſt, vt in omnibus Miſſarum ſolennitatibus *pro defunctorum ſpiritibus loco competenti Dominus deprecetur.* Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus & pro quibuſlibet neceſsitatibus Dominus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin *pro animabus fidelium* preces Domino in Miſſarum ſolennitatibus fundantur. Antiquitus hunc morem igitur ſancta Eccleſia tenet, vt in Miſſarum ſolennitatibus & in aliis precibus Domino ſpiritus quieſcentium cõmendet, dicente Beato Auguſtino: Non ſunt prætermittendę ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana & Catholica ſocietate defunctis, etiam tacitis nominibus eorum, quos ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia: vt quibus ad iſta deſunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur matre communi. *Cap. 39. Antiquus mos, orare pro mortuis in Miſſæ ſacrificio.*

Oratio Dominica in Miſſæ ſacrificio.

Sanctus Hieronymus.

SIc docuit Chriſtus Apoſtolos ſuos, vt quotidie in corporis illius ſacrificio, credentes audeant loqui, *Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum, &c.* *Lib. 3. contra Pelag. Corpus chriſti eſt ſacrificium.*

S. Auguſtinus Epiſcopus.

ECce vbi peracta eſt ſanctificatio, dicimus *orationem dominicam*, quam accepiſtis & reddidiſtis. *Sermo. in vigilia Paſchæ, ſ. Concio. 227*

Scitis quo acceſſuri ſumus, quid prius dicturi? *Dimitte nobis debita noſtra, &c.*

Fractio Euchariſtiæ in miſſæ ſacrificio.

S. Dionyſius.

In Hierarchia Eccleſiaſt. SAnè opertum panem & indiuiduum aperit *in fruſta concidens.*

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Homil. 24. in Epiſt. ad Corinth. ET panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt?) Sed quare addit quem frangimus? Hoc in Euchariſtia videre licet: in cruce autem minimè, ſed omnino contra. Os enim eius inquit, non conteretur. Sed quod in cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur, & propter te *frangi permittit*, vt omnes faciet.

Pax datur in Miſſæ ſacrificio.

Sanctus Dionyſius.

Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ca. 3. ADhæc venerandus Antiſtes orationem ſanctiſsimam peragens, *pacem ſanctam omnibus nunciat*, & cùm ſe mutuo omnes ſalutauerint, myſtica Sanctorum recitatio fit.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

Apologia 2. MVtuóque nos inuicem *oſculo ſalutamus.*

S. Auguſtinus.

Sermone in Sabbat. S. paſchæ. POſt ipſam, (orationem ſcilicet dominicam) dicitur: *Pax vobiſcum*, vt oſculētur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto. Sed pacis Chriſti ſignum quod oſtendunt labia, fiat in conſcientia, id eſt, quomodo labia ad labia fratris tui accedunt, ſic cor à corde non recedat.

Innocentius primus Papa. Vixit anno 408.

Epiſtol. ad Decentium Epiſcopum cap. 1. P*Acis oſculum* dandum poſt confecta myſteria, vt conſtet populum ad omnia quæ in myſteriis aguntur, atque in Eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum, ac finita eſſe, pacis concludentis ſignaculo demonſtrentur.

De ſacra communione in Miſſæ ſacrificio.

Sanctus Iuſtinus Martyr.

Apolo. 2. CAEterum cum benedictio Antiſtitis & fauſta illa acclamatio populi finita eſt, illi qui à noſtris Diaconi appellantur, dant vnicuique præſentium vt communicent de benedicto pane & vino & aqua.

Tertullianus.

Eucha-

EVchariſtię ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, *quam Præſidentium ſumimus.*

Li.3.de corona militis.

S. Ioannes Chryſoſtomus.

Soli Sacerdotes Euchariſtiæ miniſtri ſunt.

DVm conſpicis Dominum immolatum, Sacerdotem ſacrificio incumbentem, ac preces fundentē, tum verò turbam circunfuſam pretioſo illo ſanguine intingi ac rubrefieri, etiam ne te inter mortales verſari, atque in terra conſiſtere cenſes? an non potius è veſtigio in cælos transferris, an non carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circunſpicis quæ in cælo ſunt? O miraculum, ô Dei benignitatem: qui cùm patre ſurſum ſedet *in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti.* Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſsit quis contra ea attolli atque inſurgere?

Libr 3, de Sacerdot.

Dominus in Miſſæ ſacrificio immolatur.

Nota bene.

Propter quod accedentes (ad Euchariſtiam) ne putetis quod *accipiatis diuinum corpus*, ab homine, ſed ex ipſis Seraphin forcipe ignem, quem ſcilicet Eſaias vidit vos excipere, *Reputate ſalutarem ſanguinem*, quaſi è diuino & impolluto latere effluere, & ita approximantes labiis puris accipite. Quocirca fratres, oro vos & obſecro, ne abſimus ab Eccleſiis, neque in aliis colloquiis occupati ſimus. *Stemus trementes & timidi, demiſsis oculis, renata autem anima, gementes ſine voce, iubilantes corde.* An non vides eos qui ſenſibili, corruptibili, temporali & terreno Regi aſsiſtunt, quam ſint immobiles, non loquentes, non oculos huc & illuc mittentes, ſed mœſti, territi, lugentes? Ex ipſis documentum accipite hominibus, & ſic aſsiſtite Deo, quaſi terrenum Regem acceſſuri, *Multò magis cæleſti Regi cum timore adſtare oportet.*

Homi. in Encenits.

Quo corporis geſtu ſumenda Euchariſtia.

Canon ſanctorum Apoſtolorum.

Canon. 9.

SI quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo facta oblatione, *non communicauerit*: aut cauſſam dicat, vt ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur, aut ſi non dixerit, communione priuetur, tanquam qui populo cauſſa læſionis extiterit, dans ſuſpicionē de eo qui ſacrificauit, quod non rectè obtulerit.

Non licet Sacerdoti ſacrificanti aſſumptione Euchariſtiæ abſtinere.

Collecta poſt ſacram communionem in Miſſæ ſacrificio,

S. Dionyſius Martyr.

Hierarchiæ Eccleſiaſt. cap.3.

SVmpta demum atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finem myſtriis imponit.

Benedictio datur, in fine ſacrificij Miſſæ.

Concilium Agathenſe.

MIſſas die dominico ſecularibus tenere, ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante *benedictionem Sacerdotis* egredi populus non præſumat. Qui ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.

EPITHETA ET HONORIFICÆ NOMENCLATVRæ, quibus vetuſtiſsimi ſancti patres Eccleſiæ Miſſæ ſacrificium perpetuò appellarunt.

Sanctus Dionyſius Martyr.

In Hierarchia Eccleſiaſt. SAcroſancta & anguſtiſsima myſteria.

Venerandiſsima myſteria.

Cæleſte myſterium.

Epi. ad Dimophilum. Sanctæ myſtriorum conſecrationes.

Oblatio ſanctiſsimi ſacrificii.

Conſtantinus Magnus.

Epiſt. ad Epiſcop. Tiri collectos. Sancta debetis offerre myſteria.

Euſebius Pamphili.

Horrorem afferentia menſæ Chriſti ſacrificia.

Lib.1. Demonſtrationis Euangelicæ. cap.10. Deo plenum, & horrorem afferens, & ſacroſanctum ſacrificium.

Sanctus Gregorius Nazianzenus.

Oratione in Iulian. Incruentum ſacrificium.

Sanctus Ioannes Chryſoſtomus.

Mortis Chriſti celebratio, horrendum ſacrificium, ineffabilia ſacramenta.

Sacra myſteria.

Homi.21. in Acta Horrenda myſteria.

Horrendiſsima myſteria.

Cele-

Celebratio venerandorum myſteriorum.

Myſterium omnium maximè horrendum verendumque.

Tremenda myſteria.

Tremendum ſacrificium.

Theodoretus Epiſcopus.

Sacrificatio agni dominici.

Oblatio ſpiritalis & myſtici ſacrificij.

Oblatio diuini doni.

Oblatio diuini myſtici, & ſalutaris ſacrificij.

S. Cyrillus Epiſcopus.

Sancti ac viuifici & incruenti operatio ſacrificij.

S. Ioannes. Damaſcenus.

Tremendum & impollutum vitaleque ſacramentum.

Incruentum ſacrificium

S. Ignatius Epiſcopus Nicenus.

Sacrificatio Chriſti, agni qui tollit peccatum mundi.

Contra Neſtorium. In vita S. Balaami. In vita S. Tharaſii Epiſcopi.

Apoſt, Homi. 41. in 1. ad Corinth. epiſt. Homi. 18. in eandem Epiſtolam. Sermõ. 3. in epiſt. Phil. Lib. 3. de ſacerdot. Homil. 6. ad Antiochẽſes. In Exo. In Religioſa hiſtoria, cap. 20.

FINIS.

INDEX EORVM, QVÆ NOTATV DIGNIſſima in libello occurrerunt.

A

AB Apoſtolis ſancitū vt memoria mortuorū in Miſſæ ſacrificio habeatur. 25.a.b
Adoranda Euchariſtia 20.b
Agnus Dei immolatur in ſacrificio Miſſæ 8.b,11.b
Alexādri Papæ Epiſtola, quo Concilio citata 7.b
Altaris miniſterio deſeruientia, in qua reuerentia ſint habenda 12,b.13,a.14,a
Altare eſt ſedes corporis & ſanguinis Chriſti 13.b
Altaria frangere ſacrilegium eſt 13.b
Ambroſius Epiſcopus Miſſam celebrauit 7.b
S.Andreæ Apoſtoli de ſacrificio Miſſæ teſtimoniū 7.b
Angeli tempore ſacrificij Miſſæ pro genere humano Deum orant 22,b.23.a
Angelorū præſentia in Miſſæ ſacrificio 22,a,b.23.a
Apoſtoli Miſſæ ſacrificium à Chriſto acceptum Eccleſiæ tradiderunt 9.a
Apparatus quidā pro Miſſæ ſacrificio neceſſarius. 13,b
Aqua vino admiſcenda in ſacrificio Miſſæ 14,b.15,a
Aqua cur vino Miſſæ ſacrificio admiſceatur ibidem
Aquæ baptiſmatis benedictio 18.a,b.20.a
Aqua luſtralis quo auctore benedicitur 7.b
Armenij ſolo vino ſacrificare ſolent 15.a
Aureorum vaſorum vſus in Miſſæ ſacrificio 13.b

B

BEnedictio aquæ baptiſmatis 18.a,b.20.a
S.Baſilius Miſſæ ritum conſcripſit 15.a.19.a

C

CAlice ſacro continetur, quod è Chriſti latere profluxit 21.a
Canonis Miſſæ ſumma vetuſtas 19.b
Caro & ſanguis ipſi⁹ Ieſu incarnati eſt Euchariſtia 20.a
S.Chriſma 9.b,20.a
Chriſti verbis conficitur Euchariſtia 20.b
Chriſtus Miſſæ ſacrificiū inſtituit 9.b,11.b
Chriſt⁹ in Miſſæ ſacrificio & offertur & ſeſe offert 10.a
S.Clementem ritum Miſſæ ſcripſiſſe, quinam affirmēt 19.a

e. 19.a
Confectio Chriſmatis quibus reſeruata 8.a
Cōſecratio Euchariſtiæ quibus verbis peragatur 19.b
Conſecrationis verba Sacerdos quidem profert, ſed Chriſtus ipſam perficit ibi.
Conſecratio ſacrarum virginum quibus permiſſa 8.a
Corpus chriſti eſt ſacrificium 10.b.14.a.26.a
Corpus Chriſti verū & ſubſtantiale eſt realiter in ſacrificio Miſſę 19.a,b. 20.a,b
Crucis Chriſti virtute omnia Sacramēta perficiūtur 18,b
Crucis omnibus miſteriis adhibendum 18.a
Cū ſpiritu tuo, quid in Miſſæ ſacrificio ſignificat 16.a

D

Defenſio traditionū Eccleſiaſticarum, quæ ſacris literis non ſunt expreſſæ 20.a
Defunctorum memoria in Miſſa ſacrificio 23.a.b, 24.a.b
Dies anniuerſarij mortuorum 23.b

E

Eccleſia Miſſę ſacrificium ab Apoſtolis accepit 9.a
Eccleſiaſtica ſuppellex ad prophanos vſus nos transferenda, & in magno honore habenda 13.a, b
Eccleſiaſticum in vſum nihil recipi oportet quod in ſynodo non fuerit comprobatum 8.b
Epitheta ſacrificij Miſſę 27.b
Euchariſtiæ conſecratiō quibus verbis peragatur 19.b
Euchariſtia cōtinet verum & ſubſtantiale corpus Chriſti 20.a,b.21.a,b
Euchariſtia eſt adorāda 21.a
Euchariſtia eſt ſacrificiū 25.a
Euchariſtia ipſius Ieſu incarnati eſt caro & ſanguis 20.a
Euchariſtia Chriſtus ipſe cōſecrat 19.b
Euchariſtiæ portiones ſingulæ totū Chriſti corpus continent 17.b
Eulogiæ, quibus olim dari cōſueuerant 7,a

G

Gloria in excelſis Deo, quo auctore in Miſſa canatur 15.b

H

Hymnus Angelicus quo auctore in Miſſa canatur 15.b

I

Iacobus frater Domini Miſſæ ritū conſcripſit 15.a,19.a
Ieſu Chriſti incarnati caro & ſanguis, eſt Euchariſtia 20.a
Inſtrumentum Chriſti in conſecratione eſt Sacerdos. 19.b.
Intercedunt Angeli pro humano genere tempore ſacrificij Miſſæ 22.b,23.a

Intercesſio S. Martyrum 11.a
Inuocatio S. Miſſæ ſacrificio. 18.b.

M

Malachiæ vaticinium de puro ſacrificio, quinam de ſacrificio Miſſa intellexerunt 9.a,b.11.a
Martyrum memoria cur celebretur 11.a
Memoria Sanctorũ in Miſſæ ſacrificio 18.b,19.a
Miraculum tranſubſtantiationis, Chriſto dandũ 21.b
Miſſam celebrauit S. Martinus & Ambroſius 7.b,10.b
Miſſa eſt cultus diuinus 25.b
Miſſæ vocabuli vetuſtas. 8.a, b.
Miſſa eſt noui teſtamenti oblatio 9.a,b.17,b
Miſſæ quæ in ſynodo nõ fuerint comprobatæ non recipien dæ. 8.b
Miſſæ ſacrificium, Chriſtus inſtituit 9.b,11.b
Miſſa eſt ſacrific. 9,b, 10. a. 11, b. 12. a.
Miſſæ ſacrificio victima Deo ſuauis offertur. 9.b
Miſſæ ſacrificio agnus Dei, tollens peccatũ mundi offertur 8.b. 12.a
Miſſæ ſacrificio Chriſtus offertur & ſeſe offert 10.a
Miſſæ ſacrificium pro infirmis & terræ fructibus offertur 10.a
Miſſæ ſacrificium omnẽ ſtuporem excedit 10.a
Miſſæ ſacrificium horrendum verendumque maxime 10,b
Miſſa eſt ſanctum & viuificum ſacrificium 11 a
Miſſa eſt incruentus cultus, incruenta ſeruitus 12.a,15.a
Miſſa eſt verum & ſingulare ſacrificium 12.a,17.b
Miſſa quibus in locis celebranda 12.b,13.a
Miſſa eſt oblatio ſanctiſsimi ſacrificii 13.a
Miſſa eſt ſpiritale, myſticum, diuinum & ſalutare ſacrificium 13.b
Miſſæ ritum S. Iacobus & Baſilius cum Clemente ſcripſerunt 15,a,19,a
Miſſa horrẽdiſsimum myſterium 16.a,24.b
Miſſę ſacrificio Angeli interſunt 22.a,b,23.a
Miſſæ eſt exanguis immolatio 22.a,26,a
Myſteria horrenda perficiuntur, Sacerdotibus ſacrificantibus 10.b
Myſterium magnum indicat aquæ & vini commiſtio in Miſſæ ſacrificio 14.a
Mortui viuorũ precibus adiuuantur 24.a
Mortuis viui impetrant veniam 24.b

O

Omnia Sacramenta virtute crucis perficiuntur

tur. 18.a.b,12.a
Opitulantur viui mortuis. 24.b,25.b.
Orandum pro mortuis in ſacrificio Miſſæ 23.b.24.b
Orationes & oblationes viuorum ſoluunt mortuorum peccata 24.a
Orationes fundunt Angeli tẽpore ſacrificii Miſſæ pro genere humano 22.23.a
Oratio Dominica quo auctore in Miſſæ ſacrificio legatur 26.a
Oſtenſio Eucharistiæ in Miſſa, Apoſtolorum tempore in vſu fuit

P

PAciſoſculum in Miſſa cur porrigatur 27.a
Portiones Euchariſtiæ ſingulæ, totum corpus Chriſti cõtinent 17.b
Præſentes quot ſacrificio Miſſæ eſſe oportet 7.b
Præſentia S. Angelorum in Miſſæ ſacrificio 22.a,b, 23.a.

Q

QVa hora diei Miſſa celebranda 7.b,12.b
Qua reuerentia Miſſæ ſacrificio intereſſendum 13,a
Quibus verbis conſecratio Euchariſtiæ peragatur. 19.b.
Quo auctore Miſſa noctu, in Domini Natali celebratur 7.b

R

REaliter præſens eſt in miſſæ ſacrificio verum & ſubſtantiale corpus Chriſti 20.a,b,21.a,b
Reuerentia qua Miſſæ ſacrificio intereſſendum. 13.a
Ritum Miſſæ quinam veterũ ſcripto euulgarunt. 19.a,b

S

SAcerdos cõſecrationis verba profert, ſed Chriſtus ipſam peragit 19.b
Sacerdotes immolant quotidie corpus & ſanguinem Domini 9.a
Sacerdotes Miſſæ ſacrificium offerendo Chriſtum imitamur 12,a
Sacerdotes offerunt pro populo ſacrificium 10.a
Sacerdotibus ſacrificantibus, myſteria horrenda perficiuntur 19.b
Sacramenta omnia crucis Chriſti virtute perficiuntur 18.b
Sacrificulices Miſſæ in quo honore habendi 13.b
Sacrificium corporis chriſti maius omnibus aliis ſacrificiis 9.a
Sacrificium Miſſæ chriſtus Apoſtolis, iique Eccleſiæ tradiderunt 9.a
Sacrificium Miſſæ circa finẽ mundi publicè non offeretur 9.a
Sacrificii Miſſę ritũ S. Iacob'

& Baſilius ſcripſerunt 15.a
Sacrificio Miſſæ agnus Dei immolatur 8.a,12.a,27.a
Sacrificium Miſſæ chriſtus inſtituit 9 b,11 a
Sacrificio Miſſæ & chriſtus offertur & ſeſe offert 10.a
Sacrificium Miſſæ omnem ſtuporem excedit 10.a
Sacrificium Miſſæ horrendū venerendumq; maxime 10.b
Sacrificium pro defunctis 23 b
Sacrificium Miſſę pro defunctis oblatum ſoluit illorū peccata 24.a,
Sanctorum memoria in ſacrificio Miſſæ 18.b,19.a
Soli ſacerdotes poteſtatem habent offerendi corpus chriſti 11.a
Spiritus ſanct' diſpoſuit preces & oblationes pro mortuis 24.a
Spiritus ſanctus inuiſibiliter in Eucharistiæ cōſecratione operatur 21.a,22.a
Suffitus in ſacrificio Miſſæ 9.a,14.a,15.b

T.

Traditiones Eccleſiaſticę non ſcriptæ defenduntur 20.a
Tranſubſtantiatio 21 b,22.a
Tranſubſtantiationis miraculum Chriſto dandū 21.b

V.

Vaſorum aureorū in Miſſæ ſacrificio vſus 13.a,b
Verbis Chriſti conficitur Eucharistia 20.b
Veſtes quæ ſint ſine quibus ſacerdotibus ſacrificare nō licet 14.a
Veſtimenta quibus ſacrificium Miſſæ offertur, ſacrata eſſe debent & ad prophanos vſus non transferenda, 13.b.
Vetuſtas canonis Miſſæ 19.b
Vetuſtas eleuationis Eucharistiæ in Miſſa 20.a
Virginibus ſacratum quibus reſeruata eſt conſecratio 16.a
Vino cur aqua in ſacrificio Miſſæ admiſceatur 24.b
Viuorum preces & Eleemoſynę proſunt defunctis 24.a
Vſus ſacri Chriſmatis 9.b 18.a,20.a

CATALOGVS OMNIVM AVctorum, quorum teſtimonia in hoc Libello citantur.

A

ALexander Martyr 7.a, 9.a,14.b
S.Ambroſius epiſcopus 10.a 17.b,19.a,b,20,b,21,b.22, a,23.a
S.Anacletus Martyr 3.a
S.Andreas Apoſtolus 8.b
S.Athanaſius Epiſcopus 23.b
S.Auguſtin⁹ Epiſcopus 8,a,b 16.a,17,a,18,a,b,21.a,28.b.

B.

BAſilius Epiſcopus 19.a 20.a,21.b

C

CAnon Sanctorum Apoſtorolum 14.a,26.b
S.Clemens Martyr. 7,a,12.b 19.a,23.a
Concilium Agathenſe 8.b, 27.b
Concil.Alexandrinum 12 a
Concil.Ancyranum 14.a
Concil.Aurelianenſe 3. 13 a
Concilium Cabilonenſe 2. 26.a
Conciliũ Carthaginenſe 8.a
Conciliũ Carthaginẽſe 26.a
Concil.Carthaginẽſe 3. 14.a. 16.b
Conciliũ Carthaginẽſe 3.15.a
Concil.Cõſtantinopol.3. 15.a
Concilium Epheſinum 12.a
Concilium Laodicenſe 12.b
Conciliũ Maguntinẽſe 2.13.a
Conciliũ Matiſconẽſe 2.14.b
Concilium Mileuita. 18.b
Concilium Nicænum 11.b
Concilium Nicænum 2.12.b
Concilium Remenſe. 14.a
Concilium Toletanũ 12.12.a
Cõcilium Toletanum 3. 16.b
concilium Triburienſe 14.a
conci.Valentinum Hiſpaniæ 16.b
cõcilium Vaſenſe 15.b.18.a
conſtantinus Magnus 27.b
S.cyprian. Mart. 10.b.14.a, 25.b
S.cyrillus Epiſcop⁹ 11.a.16.a 21.a,b
S.cyrillus Eremit. 23.a

D

DAmaſus 7.b,15.b
S.Dionyſi⁹ Martyr 13.a 15.b.16.b.17.a.27.b
S.Dionyſius 18,b,19.b,23.a, 26.b.

E

EFfrem Diaconus 20.b
S.Epiphanius Epiſc. 25,b
Epiphanius ſcholaſticus 8.a
Euſebius cæſarienſ. Epiſ.9.b
Euſebius Pamphili 27.b
Euſebius Verſellenſis 8.b
S.Euchimius Heremita 22.a

F

FAbianus Papa 7.b

Felix 4. Pontifex 8.a.12.b
S. Fulgenſius Epiſcopus 11.b

G

Gregorius Nazanzenus 9.b, 27.b.
S. Gregorius Niſſenus 21.b

H.

Heſichius presbyter 21.b
S. Hieronymus 13.b 26.a
S. Higinius Martyr 7.b
S. Hippolitus Martyr 9, a

I.

Iacobus frater domini 19, a
S. Ignatius Martyr 8.a
Ignatius Epiſcopus Nicenus 28.a
Innocent. 1. Papa 26.b
S. Ioannes Chryſoſtomus 10.a, 15.b, 16 a, 17.a, b, 18.a b, 19, b, 21.a, 22.b, 24.a, 26. b, 27.a
S. Ioannes Damaſcen. 13.b 25.b. 28.a
S. Irenæus 14.b
S. Irenæus Martyr 14.b, 20.b
Iulius Papa 12.b
S. Iuſtinus Martyr 14.b, 15 b 16.b, 20.a, 26.b.

L.

Laurentius Martyr 9.b
S. Leo 11.a, 21.a
S Leo Pontifex 11.a
Lib. de Eccleſi. dogmat. 14.b
Lib. Sermonum de Cardinalibus Chriſti 18 b

M.

Marcellinus Martyr 9.b
S. Macharius Epiſcopus 7 b
S Martialis diſcipulus 8.b
S. Martinus Epiſcopus 15.a
Sancta Monica 25.b

O.

Optatus Epiſcopus 13.a

P.

Pius Martyr 7.b
S Poſsidonius epiſ. 25.b

S.

Soter Martyr 7.b
s. Stephanus Martyr 13.a
s. Sulpitius Seuerus 10.b

T.

Teleſphorus 7.b, 12.b, 15 b
Tertullianus 9.a. 23.a, 27.a
Theodoretus Epiſ 13.b, 27.b
Theophylactus epiſc. 22.a

V.

Vigilius Pontifex 8.a.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

5-3-6-2

[illegible] et Vidicit Or [illegible]